LIBER SECRETORVM FIDELIVM CRVCIS

Super

TERRÆ SANCTÆ

RECVPERATIONE ET CONSERVATIONE.

quo

Et TERRÆ SANCTÆ Historia ab Origine.

&

Eiusdem vicinarumque Prouinciarum Geographica descriptio continetur.

Cuius Auctor

MARINVS SANVTVS dictus TORSELLVS

Patricius Venetus.

Nunc primùm, cum libello eiusdem argumenti, sine auctoris nomine,

Ex MSS. veteribus editus.

Orientalis Historiæ

Tomus secundus.

HANOVIÆ,

Typis Wechelianis, apud heredes Ioannis Aubrii.

MDCXI.

SERENISSIMO

PRINCIPI

&

EXCELLENTISSIMO

SENATVI

REIPVBLICÆ VENETIARVM

S.

ET hunc, & hoc argumento scriptorem, iure meritóque inscribo vobis, Serenissime PRINCEPS, Excellentissimi PATRES. Auctorem, ciuem vestrum, familiâ, litteris atque armis illustri; quem & Ciuitati, simul & luci restituo: Argumentum, cuius pars magna fuistis. Postquam enim, DEO beneuolente, simul & Regnum Francorum, nempe REGNVM REGNORVM; & libertatis illud asylum, Respublica vestra cœpêre, coniunctis animis, armísque Maiores nostri, maximas res fortiter aggressi, feliciter confecerunt. Testis vindicata de Turcorum & Sarracenorum impotenti potestate SYRIA; captæ

Matth. Paris, an. 1216.

in ea, & ad eam Vrbes, vt opulentissimæ; ità præsidiis omnibus munitissimæ: Regnúmque inde formatum atque firmatum HIEROSOLIMORVM: inque eius partem, qui partem laborum ceperat, recepti Virtutis meritorúmque ergò VENETI. Testis sedes illa Imperii CONSTANTINOPOLIS, sociis eorundem armis, erepta faucibus impii tyranni; diuisúmque inter ipsos Francos Venetósque Imperium. Neque commemorare hîc lubet, quoties consilio manúque magnanimos Heroas, rebus difficillimis, adiuuit; dubiis & nutantibus, sustinuit, velut è machinâ, Veneta Virtus: ne quid de ipsa decerpam Historia, cuius hîc argumenti varii verum probúmque auctorem damus. Satis ad id quod agimus: quæsitum Francis atque constitutum, consilio auxilióque vestro, Hierosolimitanum illud Regnum, & hoc olim Constantinopolitanum Imperium. Nam quæ ipsi vidimus, pleniore posteritas ore prædicabit: Incertis Regni rebus, vos amicos certos: petito immani vndique coniuratione HENRICO Magno, vos studiis fautores, opibus adiutores: laborante atque labante re Christianâ, vos auxilia, vos columina. Vere itaque PRÆDICABILES VENETIÆ; verè αἰνετοὶ VENETI: iam supra mille & ducentos annos Libertatis auctores prudentissimi, vindices fortissimi. Sed

Cassiodor. 12. Varior. Iordand. Getic. cap. 29.

mi. Sed nec pelagus hoc laudum veſtrarum immenſum, leui lembunculo tutum ingredi: & vnum modò volo: Hunc Serenitati tuæ, PRINCEPS; Excelſitati veſtræ, PATRES, ſcriptorem, ciuem veſtrum; hoc Virtutum veſtrarum nobiliſſimum argumentum, inſcribere: méque vnà, cultorem Vobis tranſcribere. Ita veſtram DEVS Rei Chriſtianæ Rempublicam, liberam, florentémque; vos Reipublicæ veſtræ, atque Regno incolumes, ſeruet diutiſſimè: vt cum quo ortum adoleuit, & in hanc ætatem, nullo exemplo, floruit, cum eo veſtrum perduret Imperium.

HISTORIARVM STVDIOSO LECTORI S.

VOLVMEN hoc, Lector, solidum debemus PAVLO PETAVIO: *cui & maiora debebit Historia. Accepimus ab eo exemplaria Sanuti duo: quorum vnum, ab ipso auctore profectum putamus, donatum alicui Principum: est enim exscriptum eleganter, insignibus auro picturis exornatum; descriptionibus, quas* Mappas *vocant, Orbis, Terræ Sanctæ, Ægypti, ciuitatum Hierusalem & Ptolomaidis, & figurâ, quâ synchronismi Principum annotantur, illustratum; rubro, vt loquimur, serico (illi* examitum *&* samitum *dicebant) olim opertum: Alterum, & recentius, & sine mappis atque ornatu. Tertium dono accepimus ab* IOSEPHO SCALIGERO, *cuius, vt humanitas, & candor, & iacens hodie probitas; ita*

—— vno se pectore cuncta vetustas
Condiderat. ——

Hoc, historica tantùm, id est librum tertium operis continet: & epistolâ ad Ioannem PP. *quæ operi præponitur, litteris aliquot erasis, pro Marini Sanuti, substitutum habet nomen* fratris Paulini, Ordinis Minorum: *manu, vt videtur, eadem: hoc modo*: Sanctissimo Patri ac Domino I. sacrosanctæ & vniuersalis Ecclesiæ summo Pontifici, frater Paulinus de Venetiis Ordinis Minorum. τὸ de Venetiis, *est à prima scriptura. Est autem frater hic Paulinus Venetus, Papæ Pœnitentiarius: cui cum aliis eiusdem & Prædicatorum Ordinis, hoc à Pontifice examinandum opus commissum fuit: vt docet ipse* Sanutus, primâ præfatione: *Postea, Episcopus Puteolanus, & Siciliæ Regis consiliarius,* idem auctor, epist. XVIII. & XX. *de quo in Indice nos fortasse plura. Sed frustra est ille, qui hac fraude inducere Paulinum in huius operis possessionem voluit. Est enim sine dubio,* Marini Sanuti, *vel* Sanudo.

Fuit is Marci *filius*: ipse præfatione vltimâ. *Meminit* Gulielmi Sanudo, *tamquam viri opibus florentis*: lib. I. part. IV. cap. VII. margine.

margine. *Nicolaum Sanutum commemorat, Guillelmi F. Marci N.* epist. III. & V. & VIII. *Ducem Nicxiæ & Andræ dominatorem, & aliarum insularum: qui contra Imperatorem Constantinopolitanum insurrexerit: quod facinus in eius iuuentutem reiicit. Hæc de suis ipse.* Blondus *autem, & ex eo* Sabellicus, *patricium Venetum*, Marcum Sanutum, *legatum referunt missum ad Bonifacium Montferratensem Marchionem, de dominio Cretæ Venetis cedendo: eundémque, cùm, prudenti & salutari consilio, Veneti* suis concessissent quæ quisque ab hoste infessa occupasset, *Naxum, quæ est supradicta* Nicsia; *Parum, Melam, & Herineam, siue Herinam, siue vt alii, Æginam, Ægæi maris, aut Archipelagi insulas, quorundam ciuium confœderatorum auxilio, sibi subiecisse: quod circa annum* DOMINI, *MCCVII. videtur accidisse. Gesta inde à Marco Sanuto explicant iidem, Blondus breuiario rerum Venet. & dec. 2. lib. 6. Sabellicus dec. 1. lib. 8. fine, & princ. lib. 9. & in iis,* Stephanum *Sanutum, Marci necessariū, commemorant. Tenuerunt autem Insularum siue ducatum siue imperium, Sanuti, annos supra Centum & viginti. Epistola enim Marini octaua, in quâ Nicolai Sanuti adolescentiæ errorem excusat, data est annò MCCCXXIV. Et* Paulus Rhamnusius *de bello Constantinopolitano lib. 6. scribit* Florentiam Sanutam *Marci filiam, illius Marci senioris atneptim, Ægæi maris in Naxo insulâ principatum, ad Franciscum Crespum maritum detulisse. Idem meminit* Mariæ *Sanutæ,* Nicolai, *cognomento* Spezzabandæ, *F. à quâ Paros, Antiparos, Andrúsque insularum dominatus, ad Summaripam familiam deuenisset. Hic Nicolaus, robusto cognomine, fortasse is ipse sit de quo noster, epistolis. Floruerunt longo post tempore* Franciscus *Marini, &* Marcus *Francisci F. Sanuti, senatores grauißimi: circa annum, nisi fallor, MCCCCLXXXVI. laudati Callimacho Experienti, narratione de iis quæ à Venetis tentata sunt Persis ac Tartaris contra Turcos mouendis: qui illorum & prudentiam & animi magnitudinem, senatorias virtutes, prædicat. De Sanutorum familia, hæc raptim collecta, commentationi nostræ inserenda iudicaui: nam de Liuio, & alio Marino, Sanutis, mox dicemus.*

Noster autem, natus in confinio siue parochia S. Seueri, ciuitate Riuoalti, Venetiis: ipse ad Innocentium PP. & præfatione vltima, *quæ est* pag. 21. & ep. I. & III. *Torselli, non natiuum, sed inditum nomen, docet* Sanfouinus, *lib. 6. descriptionis Venetiarum. In æde S. Raphaelis Venetiis, ait instrumenti Musici cuiusdam formam exstare: ei nomen* Rigabello: *cuius in Ecclesiis vsus fuerit ante Organa illa pneumatica, quæ hodie vsurpantur. Rigabello successisse*

* 4

aliud, *quod* Torsello *dictum sit*, *cuius Venetias vsum induxisset homo Germanus*: *hunc*, *cùm fauore Marini nostri sustentaretur*, *causam cognomini dedisse*, *vt* Torsellus *inde diceretur. Instrumenta qualia illa fuerint*, *nec nos scimus*. *Noster verò*, *&* Torsellus *dictus est*, *&* Torxellus *&* Torselli. *Familiarem & domicellum dicit se fuisse* Ricardi, *S. Eustachii diaconi Cardinalis*: *qui est M. Ricardus Petronus Senensis I.V.D. Vicecancellarius*, *& postea Cardinalis*, *de quo sub Bonifacio PP. VIII. Onufrius & Ciaconius*. *Ab infantia negotio Terræ Sanctæ animum intendit*: ep. XIV. *& absque vxore fuit longo tempore*, *propter ista vltramarina negotia perficienda*: epist. VIII. *Quinquies ad hoc opus vltra mare transfretauit*, *in Cyprum*, *Armeniam*, *Alexandriam*, *Rhodum*. præfat. II. pag. 3. *quomodo Sallustium aiunt*, *vt Iugurthinum bellũ certiùs describeret*, *in ipsam Numidiam penetrasse*. *Alexandriæ & Ptolomaidæ fuit sæpius*; passim. *Nauigauit & Venetiis Brugas*: præfat. prædicta. *Erant autem tum Brugæ*, *quo loco postea fuit Antuerpia*. *Fuit & in Holsatia & Sclauia*. lib. II. part. IV. cap. XVIII. *Itaque verè* Marinus, *maris peritus*, *ad hæc scribenda aggressus est*, *quæ absque rerum maritimarum cognitione singulari perficere non potuisset*. *Sed & hoc opere absoluto*, *in Alemania fuit*: epist. XVI. *Papam*, *Regem Franciæ*, *Comitem Hanoniæ*, *coràm*; *alios frequentibus litteris visitauit*, *negotio vltramarino promouendo*: epist. VI. *Paratus ad Regem Siciliæ proficisci*, *familiam de nouo induit*: epist. XVIII. fine. *Filium habuit*: *inde cælebs diu vixit*, *vt solutus & liber vacaret vltramarinis negotiis*: *atque ideo putat maiorem sibi ab Imp. Constantinopolitano fidem adhibendam*: epist. VIII.

Hoc autem opus, *incœpit anno MCCCVI.* notat ipse præfat. vlt. *Clemente PP. V. Obtulit Pontifici*, *an. MCCCXXI. Fuit is* Ioannes, *Platinæ*, *XXIII. aliis*, *XXI. dictus XXII. notus etiam scriptis summi viri Francisci Petrarchæ. Ad eundẽ scripsit Marinus epistolam*, *inter eas quas damus*, *primam*. *Obtulit & Regi Franciæ opus suum*: *& Regi Angliæ*, *& Regi Siciliæ*, *& Cardinalibus*, *ac etiam Prælatis*, *& Principibus*, *& Baronibus*: epist. II. IV. XVII. *Addidit*, *illustrandæ rei*, *Mappas Mundi*, *vt vocant*: *quarum meminit* primâ præfatione, & epist. I. & II. &c. *sed primâ præfatione*, *quattuor Mappas se præsentasse ait*: *quarum nobis*, *prima deest*, *de Mari mediterraneo*. *Addidit & figuras*, *genealogicam Noë*. lib. III. part. I. cap. VI. *& successionis Iudicum*, *Regumque populi DEI*. lib. eod. cap. V. VI. VII. & X. *quas*, *etsi haud satis emẽdatas*, *exhibuimus*: *& facilis erit ex ipso Diuino exẽplari correctio*. *Libelli Gallici*, *qui inter prolegomena legitur*, *pag. 5.*

meminit

meminit epist. II. & IV. *Venetorum & Alemannorum & Gallorum amicitiam prædicat*, lib. II. part. IV. cap. XVIII. *Venetorum instituta commendat in re Nauali, & moribus, non semel:* lib. III. part. XV. cap. XXII. & XXIII. *Recordatur suo tempore turrim in Accon ædificatam ab Imp. Palæologo:* epist. VIII. *Tertium librum operis, qui est historicus, composuit ex opere quod quidam, inquit, vir probissimus, aliique quamplures compilarunt, super historiis Orientalibus:* prologo libri tertii. *Vtriacum sæpe ita sequitur, vt à verbis non abeat. Quæ de Tartaris*, libri eiusdem part. XIII. *ea ipsi cum Vincentio Beluacensi, magnam partem communia sunt: sed Vincentius, ætate maior est. Vltimam partem ex Vegetio & Frontino congessit: ex quibus corrupta, nomina maximè propria, corrigere erit haud difficile: quæ nos, vt in MSS. leguntur, dedimus.*

Dedit operi titulum, SECRETA FIDELIVM CRVCIS: ita ipse, epist. I. & II: & XV. alibi. *Misit ad nos excerptum de* Libro principali bellorum DOMINI, pro tempore nouæ Legis, *P. Petauius, quod ita habet, secundæ partis articulo XCVI.* Nonagesimus sextus articulus, est de totali amissione Terræ Sanctæ, præter Tholomaidam, quæ proprium sicasma (*f. syntagma*) requirit, habet tres conclusiones. Prima, continet insultus varios Soldani, dicti Bendogdar in Christianos, & Antiochenæ ciuitatis amissionem. Secunda, cõtinet amissionem castri Licie, & Tripolis. Tertia, continet amissionem reliquarum partium Terræ Sanctæ. Quantum igitur ad primam conclusionem, sic dicit *Marinus Torselli Venetus*, in libro suo quem intitulauit SECRETA FIDELIVM CRVCIS: lib. III. part. XII. Capitulum nonum, continet insultus varios Bendogdar in Christianos, & Antiochenæ ciuitatis amissionem. Sequenti anno Bendogdar, VII. die Martii cepit Iopham (*ita ille*) proditiosè. *&c. quæ in nostro leguntur loco citato.*

Liuius Sanutus, *cùm lib. 2. Geographiæ, laudasset tanquam ipsius Geographiæ matrem, historiam peregrinationum, eius auctores Venetos commendat, Marcum Polum, Scipionem Querinum, Ambrosium Contarenum, Ludouicum Cadamostum, &* Marinum Sanutum, *cognominatum* Torsellum: *alios. Hic autem Liuius, à patre Francisco, Milite & Senatore amplissimo, studiis bonarum litterarum admotus, in scholis Germaniæ Mathematicas disciplinas doctus, Africam descripsit, libris XII. insigni operâ: cùm antea Globum terrestrem composuisset, qui exstat ipsius fratris Iulii manu in æs incisus. Marinum Torselli (vitiosè editum* Corselli) *citat frater* Stephanus Lusignanus *Cyprius (de quo supra diximus) libro de Iure in regnum Ierusalem, cap. 20. ex Chronico Petri de Palude, Patriarchæ Hierosolimitani, Ordinis fra-*

trum prædicatorum, qui Marinus scripserit librum de statu Terræ Sanctæ, compositum sub Clemente PP. V. anno MCCCV. Locus Torselli quem indicat, est lib. III. part. V. cap. XI. & XII. *Quod autem ex eo infert, probasset aptius & certius ex Tyrio: vt non fuisse familiarem ei lectionem Tyrii appareat.* *Eundem nostrum,* Sansouinus *collocat sub principatu* Ioannis Soranzi, *Ducis: anno MCCCXII. & librum scripsisse ait* Secretorum fidelium Crucis, *atque* Epistolas *complures Latinas, ad Reges, Pontifices, Cardinales, de rebus Terræ Sanctæ.*

Alium ab hoc Marinum Sanutum, *inter scriptores Venetos reperio apud Sansouinum, & Iacobum Albericum: qui scripserit, de Magistratibus Venetis: de Vitis Principum Venetorum & de bello Gallico: eiq; annus adscribitur, MDI. Laudatus hic Publio Francisco Modesto Ariminensi, princ. lib. 10. Venetiados: quem locum notauit idem toties nobis dictus P. Petauius.*

Cura autem studiis si quem flagrantior vrat,
Vt nihil in dubia patiatur Vrbe relinqui,
Sanuti ille adeat vigilis monumenta *Marini*:
Vnde omnem historiam per singula doctus habebit.
Namque noua & vetera Imperii latè acta reponit.
Nomina nos tantùm, & vix rerum stringimus vmbras.

Ei Aldus Manutius *opera Politiani dicata donat, & Leonardi filium dicit; eiúsque ingenium & doctrinam, & inter publica negotia scribendi studium commendat; & ab eo conscriptos supra notatos libros, sibi in refertissima ipsius bonis auctoribus bibliotheca visos, commemorat.* *Pag. I.*

Eiusdem Torselli Epistolas, *ex eodem* P. Petavii *optimo Codice, placuit maiori operi adiungere, quia & ad rem faciunt pleraque, & omnino historica sunt; & poterant perire, neglecta.* *Ex earum decimaseptima* (fine) *constat alia ab eo scripta, editáque esse. Sed Epistolæ istæ sunt:*

VIII. Ad

VIII. Ad Hieronymum, episcopum Caphensem.

IX. Ad Andronicum Palæologum, Imp. Constantinop.

X. Ad Stephanum Sirupulum, Imperatoris Græciæ Turchimannum.

XI. Ad Ingramum Capuanum Archiepiscopum, &c.

XII. Ad Andronicum Palæologum, Imp. Constantinop.

XIII. Ad St. Sirupulum, Turchimannum.

XIV. Ad Iohannem, ducem Lotharingiæ & Limburgiæ.

XV. Ad Almericum, Archiepiscopum Rauennatem, Comitem Romandiolæ.

XVI. Ad diuersos eodem exemplo.

XVII. Ad B. Cardinalem S. Marcelli, Legatum: est Bertrandus de Porto: de quo Ioannes Villanus lib. 9. cap. 108.

XVIII. Ingramum Capuanum, &c. & fratrem Paulinum ordinis Minorum, episcopum Puteolanum.

XIX. Ad B. Cardinalem, Legatum, episcopum Ostiensem & Velletrensem: est idem qui supra Bertrandus.

XX. Ad Ingramum, & Paulinum : vt suprà.

XXI. Ad Petrum de la Via, militem, nepotem domini Papæ, & ad Iacobum, Cardinalem S. Georgii ad Velum aureum.

XXII. Ad Anonymum. *Pag. 289.*

Marino Sanuto Torsello comitem addimus, non alienum, imò argumento & sententiâ, atque etiam ætate affinem, de RECVPERATIONE TERRAE SANCTAE *Libelli auctorem, siue Cōsilium dicas: multis locis deprauatum. Vnicum enim exemplum habuimus, ex eiusdem P.* PETAVII *thesauro: neque coniecturis vllis aut emandationibus, quamuis certis, locum dedimus.* *Pag. 316.*

Auctor, fuit Aquitanus. cap. LIX. *patronus causarum Ecclesiasticarum Regum Franciæ & Angliæ, in Aquitaniæ Ducatu.* cap. I. LIX. & LXXXII. *Fatetur inde se plurima salaria retulisse de bonis Ecclesiasticis, & quæstum magnum fecisse:* cap. XXXIII. & LIX. *Audiuit fratrem* Thomam de Aquino, *quem citat ipse,* cap. XL. & XLVI. *& magistrum* Segerum de Brabantiâ: cap. eod. XLVI. & LXXX. *Libellum hunc Eduardo inscribit, Regi Angliæ, & Scotiæ, domino Hiberniæ, & duci Aquitaniæ: summo Pontifice Clemente V.* cap. I. & XXXVII. *Fuit hic lectus Pontifex, anno MCCCV. Eduardus autem Rex obiit MCCCVII.*

Citat à se scriptum librum super Abbreuiatione guerrarum & litium, missum Tholosam, & traditum magistro Ioanni de Forestis amico, cùm ibi esset Rex, & Karolus cap. LXXII. & LXXV.

Karolum, intelligit Valesium, nisi fallor, Regis fratrem; Regem, Philippum Pulchrum: qui ab vxore & Regnum Nauarræ habebat, de quo hic cap. XXXII. *Tholosæ autē fuit, anno MCCCIII. vti notat vetus MS. Chronicon, quo in historia conficienda vsus est Paulus Æmilius. Scripsit & Parisius,* Rationes inconuincibiles: *pro Rege, vt apparet, contra Pontificem: & tradidit amico suo, qui postea factus est Episcopus Biterensis: an Bituriensis?* cap. LXX.

Commemorat in hoc libello bella ciuilia Alemannorum, & Hispanorum, quibus impediti, non potuerint subuenire Terræ Sanctæ: cap. III. *Meminit Ferrandi de Hispania:* cap. LXX. *& iniusti detentoris Regni Castellæ:* cap. LXXI. *& Friderici de Arragonia:* cap. LXII. *de quibus, & aliis huius scripti, & totius historiæ, videbimus in Indicibus, quos Tomo tertio adiungere constituimus: in eum reseruamus* HAITHONUM *Armenum,* MARCUM POLUM *Venetū,* IOANNEM *de* MANDEVILLA, *Anglum; & eiusdem argumenti alios, nec editos, aut editis certè meliores: DEVS adsit modò: & pacem, publicè; nobis, otium; tibi,* Lector, *quæ optas, communi bono, concedat.*

LIBER

LIBER SECRETORVM FIDELIVM CRVCIS.

QVI EST TAM PRO CONSERVATIONE FIDELIVM, QVAM PRO CONVERSIONE ET CONSVMPTIONE INFIDELIVM: quanquam etiam propter acquirendam & tenendam TERRAM SANCTAM, & alias multas terras in bono statu pacifico & quieto.

Auctor

MARINVS SANVTO, dictus TORSELLVS, de ciuitate RIVOALTI, de confinio S. Seueri confessoris, de VENETIIS.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI FILII DEI VIVI, AMEN.

ANno Domini millesimo trecentesimo vicesimo primo, *die* XXIV. *mensis Septembris, ego* Marinus Sanuto *dictus* Torxellus *de Venetiis, gratiâ DEI praeuiâ, introitum habui ad sanctissimum patrem nostrum dominum Papam, cuius sanctitati duos libros super Terrae Sanctae recuperatione, & conseruatione fidelium praesentaui: quorum vnus coopertus erat de rubeo, alter verò de croceo. Eidem etiam praesentaui quatuor mappas mundi: vnam, de mari Mediterraneo; Secundam, de mari & de terra; Tertiam, de terra sancta; Quartam verò, de terra Aegypti: & quod sibi decreueram oretenus dicere, in scriptis tradidi totum sibi, prout inferius continetur. Praedicta autem omnia, Sanctus Pater benè & gratanter recepit; ac Scripturam illam, magnamque partem prologi, & partem Rubricarum, in mea praesentia fecit legi; nec non & interrogando, me de pluribus requisiuit: & ego ad interrogata respondi. Finaliter ita dixit*: Volo, *inquit,* vt examen recipiant isti libri: *cui cùm reuerenter responderem, quod mihi multùm placebat, sic tamen quod examinatores essent fideles: Ipse dixit,* de hoc nullatenus dubites: *Addiditque,* ad quiescendum eas, quousq; te duxerimus requirendum. *Inde ergò recessi: & ecce eodem die sollicitè ipse misit pro fratribus infrascriptis: scilicet,* Boentio de Ast, *ordinis Praedicatorum, Vicario in Prouincia Armeniae;* Iacobo de Cammerino *ordinis Minorum, qui portat barbam, qui ad Curiam*

A. Dni. 1321.

venerat pro fratribus de Perside; Matthæo de Cypro, *&* Paulino Veneto *eius pœnitentiario, vtroque similiter Minorum ordinis: deditque eis librum croceo coopertum, imponens eis quod ipsum diligenter examinarent, & sibi examinationem referrent. Prædicti fratres simul in domo præfati fratris Paulini, antedictum librum diligenter & fideliter examinarunt; & de pari concordia, fecerunt relationem conscribi. Tricesimâ verò die ab examinatione suscepta; quadam die Sabbathi, in vesperis, priùs fratres prædictos, postea me affabiliter accersiuit, pluriesque inquit fratribus*, Estis ne omnes concordes in facto: *& illi cum omni reuerentia responderunt*, Sancte pater, super facto? de pari concordia scripsimus quod sentimus. *Multa alia fuerunt verba Sancto Patre quærente, & respondentibus fratribus sæpedictis, & meipso. Vltimò dominus Papa dixit*, hora tarda est; vos dimittetis hîc relationem in scriptis; videbimusque eam, & postea mittemus pro vobis: *& per hunc modum remanserunt liber & relatio penes eum.*

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI FILII DEI VIVI, AMEN.

SVPPLICO sanctitati vestræ humiliter & deuotè, ego *Marinus Sanuto*, dictus *Torxellus*, de Venetiis, quod causa mei aduentus ad vestræ sanctitatis pedes, principaliter pro communi bono vniuersæ Christianitatis extitit, & existit. Non enim à Rege seu Principe, vel communitate, seu alia quauis speciali persona sum directus; sed solâ liberâ voluntate. Nam considerando per longi temporis spatium, immensum bonum & commodum, quod cum paucis, imò fortè nullis sumptibus & expensis vestra sanctitas potest assequi, in suppeditando videlicet & annichilando inimicos fidei Catholicæ capitales, maximè Soldanum Babyloniæ, Imperatoremque Tartarorum, qui degunt in partibus Aquilonis, *Husbecho* nomine vocitatum, qui valdè potens in multitudine gentium reputatur: Turchos etiam, qui Insulas de Romania, ad Principatum *Amoreæ* quas Latini obtinent, pertinentes, sine intermissione subuertunt. In exaltando insuper Tartarum Imperatorem, qui in *Torisio* & Persia dominatur, quique prædictorum Soldani & Imperatoris Aquilonis inimicus capitalis existit; & qui regnum Armeniæ, à Saracenis perfidis quandoque suis viribus defensauit: considerando etiam, quod prædicta vestra sanctitas, in euellendo & dissipando sectam illam pessimam, quam Mahumet nequissimus propagauit, exequi poterit secundùm quod per libros huiusmodi vobis poterit apparere: & quòd Terram Sanctam promissionis cum aliis circumstantibus poteritis, DEO agente, liberè & pacificè possidere: Græcorum quoque & aliorum Schismaticorum etiam obedientiam & reditum ad gremium piæ matris. Verè dicere possum, *sitiuit anima mea præ-*

sentem

ſentem diem, in qua totales libros, iuxta votum, valerem prædictæ ſanctitatis veſtræ pedibus præſentare: cùm vt eoſdem exequtioni mandarem quinquies transfretauerim vltra mare, quandoque in *Cyprum*, quandoque in *Armeniam*, quandoque in *Alexandriam*, quandoque verò in *Rodum*. Nihilominus, prius quàm ſuper dicta cauſa ſcribere ſum aggreſſus, vicibus multis extiteram in *Alexandria*, & *Acon*: non tamen contra inhibitionem Eccleſiaſticæ Sanctionis: in *Romania* verò maiorem partem temporis meæ vitæ peregi: Quare conditionem & ſtatum eius, maximè Principatus Amoreæ, me opinor benè noſſe. Nunc autem, vt dictos libros tutè ad culmen veſtræ Sanctitatis deferrem, de *Venetiis*, per mare nauigans vſque *Brugis*; proinde per terram peragrans ad veſtram Curiam applicaui. Ideoque veſtra Sanctitas eos videbit vel videri faciet, vt libebit. Et ſpero in Altiſſimo Creatore, per famoſam ſcientiam & bonitatem veſtræ Sanctitatis vndique diuulgatam, quod ea agetis quæ erunt bona & vtilia huius rei. Pater Sanctiſſime, oraui & oro omnium conditorem, vt diu dignetur Sanctitatem veſtram ſeruare in Eccleſia ſua Sancta præſtetq; vobis gratiam exequendi ea quæ ſint eius laus, & gloria, & augmentum fidei Chriſtianæ. Ego enim ſemper veſtris præceptis obſequi ſum paratus, vt tenetur fidelis quilibet Chriſtianus.

DE PRIMO LIBRO OPERIS TERRÆ SANCTÆ.

PATER Sancte: inſpecto opere diligenter, nobis videtur quod ex continentia primi libri fiat congrua diſpoſitio ad Paſſagium: Et quod Soldani attenuantur redditus & debilitantur vires atq; potentia: Et quod ſpecies & neceſſaria, quæ habemus de terris Soldano ſubiectis, aliundè habere poſſumus. Et hoc videtur nobis per ea quæ facta ſunt antiquitus, & hodie ſimiliter aguntur. Portantur enim de Tauriſio *&* Baldach *per mare Maius, & per terram vſque in Armeniam minorem, ſolum remanet dubium de* Caſſia fiſtula *quam neſcimus alibi naſci, quàm in Aegypto. Ad hæc autem exequenda tria oſtendit fore neceſſaria. Primum eſt, quod inhibitiones Eccleſiæ fiant magis ſolito fortiores: quæ graues multùm videntur, ſed vtiles. Vbi autem dicit, part. 4. cap. 2. quod* transgreſſores ſicut hæretici, perſecutionem ſuſtineant. *e. cap. 7. quod* receptatores & fautores eorum *pœnã ſubſtineant, ſicut fautores hæreticorum: ad complementum negotij oporteret dare contra tales, inquiſitores & pœnam infligentes. Item vbi dicit ibidem cap. 5.* nulli emant ſub pœnis prædictis mercimonia quæ præſumere poſſint, vel ſcirent veniſſe de partibus Soldano ſubiectis. *Nobis videtur ſubmouendum, quod hoc multorum conſcientiam ſæpè læderet & affligeret, maximè poſt factũ. Item in breui compendio dicit, quòd* quilibet Rector vel dominus, aut commune terræ, ſub pœna maioris excommunicationis teneatur perſequi violatores Eccleſiaſtici ſtatuti. *Videtur nobis ſubmouendum eſſe* Commune, *quia vix vnquam communitas tota peccat, nec conſueuit excommunicari communitas. Item ibidem dicitur, quod* omnes ſcientes, ſub pœna excommunicationis, huiuſmodi violatores accuſare teneantur. *Hoc videtur nobis nimis durum, cùm nullius ſtatus vel condictionis perſona excipiatur. Secundum eſt quod* decem galeæ pro cuſtodia maris ponantur, *ſeptimo capit. eiuſdem quartæ partis: & poſteà deſcendit* ad ſeptem, *quæ tantùm octo menſibus mare cuſtodiant. Nobis videtur quòd decem benè ſint neceſſariæ, & benè poſſunt ſufficere; ſed oportet quod toto tempore anni mare cuſto-*

dicant, quia hodie nauigatur per mare in hyeme magis solito. *Tertium est, quod* ordinetur vnus Capitaneus, homo iustus & prudens & magni valoris. *Nobis videtur quod illi Capitaneo propter multa perplexa, quæ totâ die emergunt, dentur nobiles Consiliarij, homines boni & experti in negotiis maris, & consuetudinibus mercatorum, de quorum consilio in omnibus procedat. Aliâs si Capitaneus ex superbiâ vel auaritia, vel alia iniusta causa, honestos & bonos mercatores grauaret indebitè, totum negotium faciliter posset perire: & de hac materia tangitur in primo cap. libri secundi. Sufficere autem videtur, quòd quælibet galea haberet vnum Supracomitum notabilem virum.*

DE SECVNDO LIBRO.

10

D*E secundo libro, nobis videtur quod summa & conclusio primæ partis sit, quòd* Capitaneus secundi exercitus, *scilicet X V. millium hominum, & trecentorum equitum,* ædificet in maritima Ægypti pro recipiendo passagio generali. *De hoc dicimus quod ripariam illam non vidimus; benè tamen audiuimus eam esse talis conditionis, sicut in libro describitur: Et tunc placet nobis tota pars prima: saluo quod vbi tertio capitulo dicitur, quòd* Crux prædicetur secundo vel tertio anno: *nobis videtur dicendũ, quod statim, factâ debitâ præparatione.* *Summa autem & conclusio secundæ partis est: quod* non per terram aut aliam aliquam viam ducendus est exercitus Domini, sed directè ad dictam maritimam Ægypti. *Hic ad ea quæ ibi dicuntur videtur nobis addendum, quòd* Sanctus Rex LVDOVICVS, *qui in primo suo passagio transiuit per Cyprum; in secundo, iam expertus quid expediebat, directè voluit ire in Aegyptum: quòd autem in via declinauit in* Tunitium, *vbi & transiuit de terra ad cœlum, causa fuit quia illi impediuerant primò deportationem victualium. Item dominus* Odoardus, *qui fuit Rex Angliæ, postquam experientiam habuit de locis & negotiis vltramarinis, legitur sic deliberasse: quia cogitabat primò inuadere Aegyptum; Secundò Terram Sanctam recuperare; Tertiò Constantinopolitanum acquirere imperium & coronam. Summa & conclusio tertiæ partis est: quod* ibi Christiani bellatores locati & firmati, tutè consistere poterunt. *Hoc nobis verum videtur, præsuppositis quæ superiùs dicta sunt, maximè de maritima Aegypti. Pars quarta, continet de modis & instrumentis bellandi, & certis nauigiis, circa quæ profitemur ignorantiam; nec apti sumus ad iudicandum de illis: nobis tamen videntur benè & ordinatè dicta.*

20

30

DE LIBRO TERTIO.

L*iber tertius historicus est, & præterita recitat ad cautelam futurorum. Et in penultima parte traduntur dispositiones regnorum Syriæ, & Aegypti, & maximè Terræ Sanctæ. Et in vltima ponuntur multæ exemplares ostensiones circa exercitus & cautelas bellorum: & in fine subditur regula Regum Ierusalem. Illa magis docent conseruare terram quàm acquirere, & prolixa sunt multùm, ideò non examinauimus seriatim omnia. Videtur autem nobis aptè & laudabiliter procedere.*

40

IN NO-

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI Filii Dei vivi, Amen.

RAMENBRANZE à la Royale Maiesté faite humblement & deuotement par *Marin Sanud*, dict *Torxel*, de Venise, lequel vous presenta les liures & les mappemondes, pour conquerre & tenir la terre Saincte, & les terres circostans à icelle. Et dict que ce seroit plus legere chose à vostre haulte Maiesté d'auoir la Seigneurie du monde, & gagner Paradis, que ne fu à Alexandre, qui fu Sire du monde: en suiuant l'ordonnance & la maniere que cy apres s'ensuit.

Primò, Que vostre haulte Seigneurie encommence la besongne du voyage d'outre mer, en la maniere qu'il est ordonné; ou en la maniere qu'il plaira à vostre haulte Seigneurie: & si ce ne se peult faire à present en tant grand quãtité de gens, qu'elle se face à tout le moings, de dix galées bien armées à CCL. hommes pour chascune galée, pour garder la mer; & trois cents hommes à cheual, & mille de pied de bonne gent, pour garder la terre *d'Armenie*. Car trop seroit grand dommage & grande honte à toute Chrestienté, si celle terre se perdoit.

Secundò, Que vous procurez par deuers nostre Saint Pere le Pape, qu'il enuoye ses messages auecques les vostres par toute Chrestienté, que si comme la terre Saincte, doibt estre de feaux Chrestiẽs, que chascun en soit requis: Et selon ce que chascun y mettra, il aura sa part de la terre: Et que tout l'auoir, qui en sera cuilly, soit mis en lieu seur & sauf; & qu'il ne se puisse despendre qu'au Sainct voyage.

Tertiò, Qu'il plaise à vostre haulte Seigneurie d'auoir amitié & compagnie auecques le Duc & commun de Venise.

Quartò, Que vous mettez pour vous Capitaine de l'ost, qui qu'il vous semblera qui bon soit, & qu'il suiue l'ordonnance des liures que ie baillay à vostre haulte Seigneurie.

Et si vostre haulte Seigneurie faict ceste chose. Ie ne doubte pas, auec l'ayde de Dieu, que le Roy *Robert*, le Roy *Frederic* de Secille, & l'Empereur de Constantinoble, seront obeissants à vous en toutes choses, qui seront raisonnables. Et par ceste voye pourrez vous conquester la Terre Saincte, & les autres terres circostans à icelle; & le remenant du monde ne se pourra defendre contre vostre haulte Seigneurie: selon ce que vous pourrez veoir, par les liures & mappemondes dessus dictes.

Au premier article respond ledit *Marin Sanut*: que si aucuns disoient que l'armement fust trop petit, dict qu'auec l'aide de Dieu, seroit assez suffisans pour ceste achaison. Car il trouueront de là en *Cypre*, en *Rodes*, & és autres Isles de Romanie, bien iusques à dix galies bien armées, qui se mettront tous tens en la compagnie des vo-

ſtres. Et encores plus, les Iſles deſſus dictes pourront bien ayder d'autres dix galies, pour vng brief temps. Et encores ſe trueuent moult de fois delà la mer grand quantité de galies de marchands, dont l'on ſe pourroit aucunes fois bien ayder des autres dix : & ſpeciaument qui ordonneroit bien les marchands : ſi qu'auec l'aide de Dieu, la mer ſeroit bien gardée. Les Iſles de *Cypre* & de *Rodes* pourront bien aider *Armenie* continuellement de CCCL. hommes à cheual: & moult d'autres Chreſtiens qui orront ceſte choſe leur feront ſecours & ayde. Pour laquelle choſe, raiſonnablement la terre d'Armenie, de Cypre & de Rodes, & des autres Iſles de la mer ſeront defendues & gardées: & le pouuoir des entrées du Soudan affoiblira moult, dont il aura moult grand dommage. Et tous le peuple des *Francs Chreſtiens*, qui ſont deſeſperez de ce que aucune choſe ne ſe faict, ſe conforteront moult, & donneront plus largement du leur pour ſecourir & ayder la Terre Saincte. Et ſe aucune choſe ne ſe fait aſſez briement, li pueples des Chreſtiens ſera deſeſperé, & toute la Chreſtienté ſera en grand peril. Et ſpeciaument la Chreſtienté de delà, ſi voſtre haulte Seigneurie & beningnité n'y met briement remede & aide.

IN NO-

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI FILII DEI VIVI, AMEN.

PRO COMMVNI BONO CHRISTIANITATIS TRIA sunt valdè necessaria,& ad præsens.

PRIMO, *quod assequretur prouincia Armeniæ.* SECVNDO, *quod fiant processus in terra & inquisitores similiter vtriq; solum, hinc in posterum duraturi.* TERTIO, *quod armentur galeæ pro maris custodia facienda: Et in istis eo ordine procedatur, prout in libri serie continetur:*

QVOD si quis exigeret, *Quanta gens armigera securam redderet prouinciam Armeniæ:* Respondeo reuerenter, ego *Marinus Sanutus,* dictus *Torxellus,* de Venetiis: quòd cum trecētis equitibus milleq; peditibus, ac decem galeis benè munitis, per Romanam stipendiatis Ecclesiam, muniretur. Et non solùm ea, sed etiam regnum *Cypri* & Insulæ *Romaniæ.* Nam adhibitâ mari custodiâ de galeis prædictis, & aliis quæ in aliis partibus haberentur, regnum Cypri de ducentis equitibus, dictæ Armeniæ posset continuū destinare succursum. *Hospitale* tum propter diminutionem custodiæ Rodi Insulæ, tum de redditibus quos in Cypro & Armenia percipit posset largè dicto regno Armeniæ de CL. armatis equitibus subuenire. Aliiq; Catholici plurimi illuc, audito Ecclesiæ subsidio, properabunt. Et ipsi Armeni iuxta vires eorum tam de tributo quod subtraheretur Soldano, quàm de propriis facultatibus, tenere gentem armigeram conarentur: essetq; spes forsitan & non fallax, in fauore & auxilio Tartarorum, qui Persiæ & Caldeæ dominantur, licet pro maiori parte de Saracenica secta pestifera sint effecti: tamen credendum eos magis proprium quàm alienum commodum secuturos. Pro quibus omnibus exequēdis CL. milia florenorum expenderet Ecclesia annuatim: & plusquam de vno milione florenorū damnificaret in anno Soldanum: exceptis incommodis cæteris, quæ ipse & gens sibi subiecta tollerarent, ipsâ Ecclesiâ inquisitorum processus cum prædictis duntaxat nihilominus exequente.

Item si peteretur, *Quare Soldanus Babyloniæ toties percurrit prouinciam Armeniæ,* cùm sibi ab Armenis tributum impositū persoluatur; ipsiusq; tributi maiores sunt reditus dicto Soldano & subditis quàm essent totius regni, respectu habito oneris quod incumberet expensarum. Respondeo, propter tria. Primum est, vt auferendo magnum cursum mercationum de Armenia in terram propriam ipsum trahat. Secundum est, quia inter *Turchiam,* quæ *Asia minor* vocatur, & terram subiectam Soldano, est media Armenia, quâ adeptâ Soldani potentiæ & Turchorum aliorumq; Saracenorum, qui sunt circa partes illas, inuicem munirentur: tuncque crederet posse resistere Tartaris, qui dominantur Persiæ & Caldeæ: propter quam vnionem complēdam sæpissimè Saraceni plurimi sunt perempti, & nonnulli Tartari & Armeni. Tertium verò est, vt in vltramarinis partibus penitus Christianorum potentia annulletur: cui nisi, vt præmittitur, obuietur, dicta Armenia diu nequibit sub Christianorum dominio perdurare. Et non modò ipsa, sed Cypri regnum, & Rodus, magno subiacent periculo cum residuo Romaniæ. Et si, quod absit, dicti Soldanus & Turchi, vt prædicitur, iungerentur, haberet tunc auxilium Tartarorum, qui præsunt *Gazariæ* & aliis partibus Aquilonis, vt præsens eorum perhibet vnitas voluntatis: & verendum ne ad vlteriora postmodum se diffundant. Ideoq; vestra sancta prouidentia hiis apponet remedium, vt libebit.

HIC TITVLVS DIRIGITVR SOLDANO BABYLONIÆ A SVIS SVBDITIS.

SERENISSIMO, potentissimo & excellentissimo Domino Soldano *Naset*, Domino mundi, iusto Iudici, & forti apertori negotiorum occultorum, Domino Saracenorum, & Mulsimanorum, diligenti iustitiam mundi, Iudici obliquum recipientium ab improbis, & hereditatori regnorum, Soldano Araborum, Azimorum & Turcorum, apertori prouinciarum, expulsori exercituum Tartarorum, præsenti Alexandro, domino bonorum, Regi duorum marium, honorem exhibenti honoratis & benignis, despoto Regum & Soldanorum, Belphet, Mahumet filio Soldanorum, publicè Regi Mazut, ensi Regis Chalaon.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI FILII DEI VIVI, AMEN.

INCIPIVNT SECRETA TAM PRO CONSERVATIONE FIDELIVM, quàm propter conuersionem seu consumptionem Infidelium: quanquam etiam propter acquirendam & tenendam Terram Sanctam, & alias multas terras, DEO dante, in bono statu pacifico & quieto.

SANCTISSIMO PATRI ET DOMINO, DOMINO I. SACROSANCTÆ ROMANÆ ET VNIVERSALIS ECCLESIÆ SVMMO PONTIFICI, Marinus Sanudo, *dictus* Torxellus, *de ciuitate* Riuoalti, *de cõfinio Sancti Seueri de Venetiis, cum reuerentia humili, pedum oscula beatorum. Ad Omnipotentis DEI & Domini nostri IESV CHRISTI honorem & gloriam, exaltationem quoq; fidei ipsius, & nominis Christiani, opus arduum laborum & vigiliarum assumpsi pro recuperatione ac retentione solito firmiori* Sanctæ Terræ *Promissionis, in qua humani generis creatio atq; redemptio facta leguntur, meritorum quoq; discussio fieri in posterum expectatur. In* Ebron *enim formatus est primus pater orbis terrarum* Adam. *In* Ierusalem *pro redimendo seruo, crucifixus est DOMINVS; pro peccatore, innocens; pro limo, DEVS. Illuc propè,* Ioele *teste, congregabit Dominus omnes gentes, & adducet eas in vallem* Iosaphat, *& disceptabit cum eis. Ad amorem proindè, conquisitionem, & visitationem electæ & Sanctæ Terræ illius, cor cuiusq; fidelis moueat, amor patris, & patriæ; beneficium, & reuerentia Maiestatis Diuinæ; timor ac tremor iudicij, & discussionis extremæ. Attrahit certè amor originalis principij: ideò natus Agnus, continuò matrem petit & vbera: & ad mare vnde exierunt flumina, continuè reuertuntur: quin potius* magnes *attrahit ferrum, quia nobiliori modo in magnete virtus sui principii poliartici reperitur. Igitur fidelis maximè insurdâ aure percipiat quod Iacob dicitur Gen. xxxi.* Reuertere in terram patrum tuorum, & ad generationẽ tuam. *Reddit illuc generatio praua atq; peruersa generatio, quæ non direxit cor suum, nec creditus est cum DEO spiritus eius; & quasi aspis surdescit vsq; nunc generatio*

Ioel.3,12.

neratio Christiana. Moueat quoq; meritò gratitudinis beneficium & reueen-tia Redemptoris: qui dum ibi Crucem, quasi nauem, ascendit, redemptis suo sanguine transfretandi ac crucem sumendi necessitatem ostendit, propterea dicebat. (*Luc.* 14.) Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. *Ideoq; pulchrè in figura, ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius, (Matth. 8.) Sic enim ascendit Iesus nauiculam, sequenti capitulo; & venit in ciuitatem suam, ad quam transire non possumus si-*
10 *ne crucis naue. Impellat deniq; terror ac tremor stricti examinis; vbi Iudex iratus, cui nuda sunt omnia & aperta, etiam* Ierusalem (*Soph.* 1.) scrutabitur in lucernis. *Quid tutum putas erit in Babylone, quando in Ierusalem, ne lateat, macula perquiritur in lucerna? Ad vallem Iosaphat citabit vox Archangelica, dicens,* Surgite mortui, venite ad iudicium. *Properemus illuc transire, aut corpore proprio, aut subuentionis beneficio: quia* melius est præuenire, quàm præueniri: *portionem terræ illius procuremus habere, aut belli aut emptionis iure, vt in die iudicij inueniamur ibi non hospites & aduenæ, sed ciues*
20 *Sanctorum & Domestici DEI. Qui enim, (Zachar. 15.)* non ascenderunt de familiis terræ ad Ierusalem, vt adorent Regem dominum exercituum, non erit super eos imber: *supple*, benedictionis diuinæ. *Horum igitur tam iustâ consideratione permotus, opus præsens Sanctæ Terræ promissionis formare curaui; libris ac partibus capitulisque aptè distinguere; & sacratissimæ Apostolicæ sedis culmini præsentare: vt defectus, si qui apparuerint, corrigat, & vtilia promoueat ad DEI honorem & Ecclesiæ suæ Sanctæ. Partitur autem totale opus ad honorem Sanctæ Trinitatis, in tres libros: Nam sicut infirmanti corpori summa cum diligentia tria impartiri curamus: Primò,*
30 Syrupum *ad præuiam dispositionem, quia actus actiuorum non sunt nisi in patiente disposito: Secundò, congruam* medicinam, *quæ morbum expellat & sanitatem inducat: Tertiò, ad conseruandam sanitatem debitum* vitæ regimen, *quo nociua, etiam quantumcumq; delectabilia, cauemus; salubria verò, etiam amara, amplectimur. Sic conformiter continet* liber primus *dispositionem, quasi Syrupum, ad liberandam, & vt ita dicam, sanandam Terram Sanctam promissionis, quæ diu quasi paralitica & infirma, sub dominio iacuit perfidæ nationis.* Secundus *autem liber, sanitatem & perfectam liberationem inducit.* Tertius
40 *verò perfectè conseruare docet, ne infidelium dominio subiiciatur de cætero. Libri autem diuiduntur in* Partes *quasdam generales, vt eorum sententia possit breuiter & summariè comprehendi: Partes verò in* Capitula *partiuntur, vt de singulis distinctè & clarè pateat quod tractatur. Sic in singularibus ex vniuersalibus prouenire oportet:* primo Physicorum. *Rubricæ verò prædictorum librorum, partium, ac capitulorum hoc modo sequuntur.*

Soph. 1. 12.

INCIPIT LIBER PRIMVS OPERIS TERRÆ SANCTÆ, CONTINENS DISPOSITIONEM AC PRÆparationem ad Terram Sanctam recuperandam: habens partes quinque.

PARS PRIMA, continet modum debilitandi Soldani potentiam, ostendendo quomodo fideles Christiani possunt habere mercimonia eis necessaria, absq; eo quod ad terras Soldano subiectas habeatur accessus: declarando ingētia grauamina & damna quæ infideles Soldano subiecti sustinerent, si per nostrum mare non transfretaretur ad eos: habens capitula sex.

Capitulum primum continet causas vtilitatum obuenientium Soldano, & populo eius occasione mercationum de India, nomina quoque portuum vnde transferuntur; ac modum quo subtrahi possunt à districtu Soldani.

II. Continet quomodo ea quæ nascuntur sub dominio Soldani, nobis necessaria, de terris Christianorum haberi possunt.

III. Continet de dactylis, cassia fistula, lino, & laboreriis impediendis: ne de Aegypto per nostrum mare portentur, in quibus Soldanus & gens sibi subiecta multam consequuntur vtilitatem.

IV. Continet damnum quod consequitur Soldano & genti sibi subiectæ, si aurum argentum, ferrum, & cætera metalla, & quædam similia non portentur eisdem.

V. Continet dispēdium ac damnum quod Saraceni consequentur, si de terris Christianorum victualia, & alia multa non portarentur ad eos.

VI. Continet, cum aliquali descriptione terræ Aegypti, damnum immensum, quod cōsequentur Aegyptij, si lignamina, & cætera pro nauigiis necessaria non deferantur ad eos.

SECVNDA PARS, continet certam experiētiam quomodo iam debilitata est aliqua pars Soldano subiecta: habens capitula duo.

I. Continet quomodo dominium Soldani vltra desertum versus Armeniam, *& in contratis Syriæ est diminutum in diuitiis.*

II. Continet quomodo in prædictis terris dominium Soldani diminutum est, quantum ad habitatores, & maximè in viris bellatoribus.

TERTIA PARS cōtinet quædam necessaria valdè Saracenis, quæ ab aliis oportet eos acquirere: habens capitula duo.

I. Continet causam prohibitionis ne lignamina, & cætera ad nauigium pertinentia, Saracenis terræ Aegypti portari debeant.

II. Continet quomodo Saraceni terræ Aegypti, pro defensione districtus sui, procurant sibi portari de alienis partibus pueros & puellas.

QVARTA PARS, continet quomodo necesse est nouum modum prohibitionis inueniri magis solito exquisitum; nec non galeas aliquas præparari, tam pro conseruatione vltramarinorum Fidelium, quàm Saracenorum dispendio: ostendendo etiam qualiter potest distringi quod per mare Mediterraneum, ad partes Soldano subiectas minimè transfretetur: habens capitula VII.

I. Continet causam quare sine distinctione omnis mercatio, & omnis accessus ad Saracenos Soldano subiectos, prohiberi debeat.

II. Continet causam quare oportet statuere quod vbiq;, non solùm in mari, sed etiam in terra, à cunctis fidelibus persecutionem sustineant transgressores mandati Ecclesiæ in hac parte.

III. Continet necessitatem remouendi cursum mercium, quæ de terris Soldano subiectis portari consueuerunt à tota Africa, & de tota Hispania, vbi habitant Agareni.

IV. Continet causam quare eadem prohibitio debeat fieri versus partem Borealem à flumine Saleph *vsq; in* Aniam.

V. Continet causam prohibitionis, cur nullus fidelis emere debeat de mercimoniis, portatis per quoscumque, de districtu Soldani.

VI. Continet pœnam Dominis siue Rectoribus terrarum vel communitatibus inferendam, qui aliquos, cōtra prædicta facientes, in suis portubus aut terris receperint.

VII. De maris custodia, & primo apparatu, vel exercitu Christiano; de modo quoq; armandi ac summa expensarum.

QVIN-

QVINTA PARS continet rationabilia motiua, cur Ecclesia in prædictis sollicita esse debet: habens capitula tria.

I. Continet allectiuum ad prosequendum prædicta, ratione negotij inchoati.

II. Continet implorationem piam auxilij pro vltramarinis Fidelibus, terrisq; eorum ac regnis.

III. Continet prædictorum Epilogum, & totius huius primi libri conclusionem.

10 INCIPIT LIBER SECVNDVS EIVSDEM OPERIS, CONTINENS VIAS ET MODOS QVIBVS aptè & expeditè Terra Sancta recuperetur: habens partes quatuor.

PARS PRIMA, continet formam & ordinem secundi exercitus Christiani: habens capitula quatuor.

I. Continet quomodo vnus præfici debeat Capitaneus, & quales conditiones habere debeat; quot etiam in societate sua habere oportet, & vbi debeat applicare. 20

II. Continet quæ natio maritima vlterior sit ad huiusmodi expedienda negotia.

III. Continet præparationem nauigij, & aliorum necessariorum pro sequenti vniuersali Passagio, præparationem quoq; victualium: & de Tartarorum amicitia procuranda.

IV. De summa expensarum in tenendo exercitum prædictum, x v. *milia peditum, &* 30 CCC. *equitum & rationabili profectu eorum.*

SECVNDA PARS, continet tam reprobationem itinerum quæ videntur aliquibus per stolum Ecclesiæ faciendam; quam rationem ostensiuam, quod iter maritimum de Ægypto sit potius eligendum: habens capitula decem.

I. Continet quod stolus Ecclesiæ per terram nullatenus est ducendus.

40 *II. Aduersum quorundam consilium dicentium quod stolus præfatus descendere debeat super terram Armeniæ, vel Syriæ, siue Ierosolymæ Terræ Sanctæ.*

III. Continet improbationem dicentium in Cyprum dictum Passagium descensurum.

IV. De fortilitio, & cæteris pertinētibus ad prædictum; ac de sanctissimo Domino, qui cum suis fratribus cōtinuè meditatur qualiter suorum subditorum & fidelium valeat exercitum congregare, vt dictum possit fortilitium adipisci; ac de eo quod actum fuit tempore retroacto pro dicto fortilitio conquirendo; ac de illo quod pro eodem de cætero videbitur faciendum. 50

V. De arbore & alis pertinētibus ad eandem; ac de fontibus irrigantibus antedictam, & de fructibus nascentibus sub prædicta; & de illis, qui vadunt accepturi dictos fructus; nec non de sanctissimis dominis, qui eam noluerunt & nolunt radicitus extirpare; & de eo quod hucusq; est actum, & quod fuerit in posterum faciendum.

VI. De declaratione fortilitij antedicti, & de iis quæ pertinent ad prædictum.

VII. De declaratione arboris, & quæ pertinent ad eandem.

VIII. Continet exemplarem ostensionem quod in Aegypto primò bellandum est contra Saracenos, pro recuperatione Terræ Sanctæ, per ea quæ gesta sunt inter Venetos *& dominum* Patriarcham Aquilegiensem *pro facto* Istriæ.

IX. Continet huius propositi euidentem demonstrationem, per ea quæ gesta sunt in Aegypto, tempore Sancti Lodouici Regis *Frāciæ, & duorum Regum Ierusalem.*

X. De euentibus, qui mandando executioni quod superius est narratum, rationabiliter emergere debent, cum auxilio Iesu Christi.

TERTIA PARS, cōtinet securi status ædificantium in maritima Ægypti, & aptitudinis ad bellandum contra Saracenos exemplarem demonstrationem: habens capitula quatuor.

I. Continet quam securi poterunt Christiani consistere in fortilitiis Aegyptiæ maritimæ: exemplo maritimæ Venetorum, quæ sub tempestuosis procellis Gallorum, Afrorum, Cyprorum, Attilæ, & Longobardorum, & aliorum illæsa permansit.

II. Continet quàm aptè Christiani in maritima prædicta Aegypti à vicinis Saracenis poterunt se tueri, exemplo Venetæ nationis.

III. Continet qualiter Crucesignati Aegyptios lædere poterūt, & exemplo eorum quæ Veneti gesserunt in ciuitatibus, & locis super stagna & flumina constitutis.

IV. Continet cōueniētem satisfactionem ad quædam dubia quæ mouentur.

QVARTA PARS, cōtinet stylum, modum & ordinem ac probabilia argumenta super bellicosis euentibus & aliis cōtingentibus quibuscumq; ad dictum Terræ Sanctæ negotium feliciter exequendum; & quod *Agareni* & *Schismatici* contra Ecclesiæ potentiam, terram rationabiliter defendere non valebunt: habens capitula XXIX.

Cruce-

Crucesignati, poterunt cum eorum galeis & lignis schismaticos & infideles affligere, ac ipsis inferre damna quamplurima & iacturas.

XXIV. De quibusdam præuisionibus, ordinibus & cautelis, quæ sunt ad naualem exercitum oportunæ.

XXV. Continet descriptionem Riperiæ maritimæ Soldano subiectæ, & propriorũ nominum de maritima terrarum & portuum ac Insularum siccarum & milium, quanto differunt vna ab alia; & similiter partium terrarum Regis Tunisii, *quæ quidem ad prædictã riperiam confinia participant.*

XXVI. Contratæ maritimæ, cui Rex Armeniæ dominatur à confinibus subiectis Soldano; ac etiam partibus Turchiæ à latere Septentrionis.

XXVII. De Crucesignatis à Sancta Romana Ecclesia stipendiatis, cum ad Christicolarum exercitum applicauerint de Aegypto, quod Nili flumini debeant rationabiliter dominari: in quo etiam ostenditur qualiter Raxeti *Insulam poterunt occupare; & de numero prædictorum, ac quanto poterunt deconstare: ostendendo præterea quod infideles rationabiliter Christi fideles terram Aegypti relinquere compellentur.*

XXVIII. In quo quædam petitiones & argumenta contra Christicolarum potentiam opponũtur: videlicet, quod terra Aegyptia subiugata, quomodo terram Ierosolymæ atq; Syriæ aduersus Soldani potentiam & Tartarorum: ac etiam infidelium cæterorum, Christiani sibi poterunt vsurpare: & de ipsorum solutione facta propter adiacentias Ierosolymæ atq; Syriæ antedictæ; nec non & de Tartarorum amicitia procuranda.

XXIX. De quodam memoriali pertinẽte dominis, qui super factis armorum bellicis intẽdant sagaciter, & perspicaciter meditentur.

INCIPIT LIBER TERTIVS EIVSDEM OPERIS, CONTINENS INFALLIBILEM ET VERAM DOctrinam conseruandi ac tenẽdi & possidendi Sanctam Terram Promissionis, contra insultus infidelium quorumcunq;, postquam de manibus Saracenorum fuerit conquisita: habens partes XV.

PARS PRIMA continet quàm variis nationibus subiecta fuerit Terra Promissionis: habens cap. XIV.

I. Continet causas cur Terra Promissionis exposita sit omni nationi; & quare tam frequenter aut afflicti aut de terra eiecti sunt habitatores ipsius.

II. Continet quomodo filij Cham *terram promissionis primò incoluerunt, & cur inde expulsi sunt.*

III. Continet quomodo populus Israel, *qui de Sem per Abraham descendit, Terram Promissionis incoluit, expulsis inde aut in seruitutem redactis filiis Cham.*

IV. Continet qualiter dicti filij Sem *sub* XIV. *Iudicibus se habuerunt.*

V. Continet quomodo prædictus populus cœpit habere Reges; & quomodo regnum illud diuisum est in duo, scilicet, Iuda *&* decem Triduum; *ac finem secundi regni.*

VI. Continet processum & terminum regni Iudæ, siue Ierusalem.

VII. Continet mortem Ieremiæ, *&* Ezechielis; *& captionem reliquarum partiũ Iuda in Aegypto; & qualiter* Cyrus *obtinuit Babylonem.*

VIII. Captiuitatis relaxationem ac reditum sub Iesu *magno sacerdote, inchoatã quoque Templi reædificationem.*

IX. Continet gesta Iudith, Esdræ, Nehemiæ *&* Esther, *sub sacerdote Ioachim Eliasub & Iuda.*

X. Continet inuidiam in Iohannem *Sacerdotem, & successorem* Iadum; *mortemq;* Alexandri, *tempore* Oniæ; *&* Ptolomæi *persecutionem in Iudæos: translationem quoq; Diuinæ legis per* LXX. *interpretes, tempore* Eleazari *Sacerdotis.*

XI. Continet Iudæorum diuisionem sub Onia, *contra se bellantibus Syria & Aegypto, ac persecutionem Regum Syriæ,* Seleuchi, *&* Antiochi *in Iudæos; ac depositionem & mortem alterius* Oniæ: *mira quoq;* Machabeorum *gesta.*

XII. Continet qualiter in Terra Promissionis iterum Reges regnare cœperunt.

XIII. Continet crudelis persecutionis Iudæorum scelus in Christum, & Apostolos.

XIV. Cõtinet Ierusalem destructionem, Iudæorumq; de regione illa expulsionem per filios Iaphet, siue Romanos.

SECVNDA PARS continet initia Orientalis Ecclesiæ: habens cap. IV.

I. Continet gloriosum profectum Orientalis Ecclesiæ.

II. Continet teporem pristini feruoris Ecclesiæ; & afflictionem per Cosroe *consequenter illatam.*

III. Continet victoriam Heraclii *contra Cosroe̮.*

IV. Continet Heraclij reditum, ac reportationem Sanctæ Crucis in Ierusalem.

TERTIA PARS continet Orientalis Ecclesiæ Mahumeticam persecutionem eiusq; anxium statum, vsque ad primum Passagium Gotifredi, & Petri Eremitæ: habens cap. VIII.

I. Continet lapsum Heraclij in hæresim, & Terræ Sanctæ vastationem per Humar *&* Mahumet.

II. Continet seductoris Mahumet initia vilia, & modum dominij acquisiti.

III. Cōtinet Mahumet latrocinia, carnaliaq; peccata.

IV. Continet Mahumeticæ legis aliqua abusiua.

V. Continet qualiter fuit pseudopropheta, eiusq; mortem; & quomodo in plures eius dominium est diuisum.

VI. Continet qualiter ad subuentionem Terræ Sanctæ Carolus Magnus *profectus est.*

VII. Continet Caroli reditum, & reliquiarum deportationem.

VIII. Continet deteriorem statum Terræ Promissionis, maximè propter vastationem Cōstantinopolitani Imperij.

QVARTA PARS continet commotionē mirabilem Occidentalium populorum ad Terræ Sanctæ liberationem, tempore Petri Eremitæ: habens capit. XIV.

I. Continet piam auxilij implorationem, initium quoq; postulatæ salutis.

II. Continet celerem Passagij congregationem.

III. Continet peregrinationem Gualterii, *& suæ comitiuæ vsq; Constantinopolim.*

IV. Continet peregrinationem Petri Eremitæ, *cum innumerabili multitudine populi vsq; Constantinopolim.*

V. Continet gesta dictorum Peregrinorū vltra mare Helespontum, quod dicitur Brachium Sancti Georgii.

VI. Continet destructionem inordinatæ multitudinis Theutonicorum, sub sacerdote Condescauco *peregrinantis.*

VII. Continet confusionem popularis multitudinis peregrinantis sine vllo principali ductore̮.

VIII. Continet peregrinationem ac captionem Hugonis magni; *& qualiter* Boamundus *ad peregrinandum animatus est.*

IX. Continet peregrinationem Gotifredi, *ac Hugonis magni liberationem.*

X. Continet rixas, & sequentem concordiam Peregrinorum cum Imperatore Cōstantinopolitano.

XI. Continet viam Boamundi *in Constantinopolim.*

XII. Cōtinet viā Comitis Tholosani *ac suorum, & quæ cum Imperatore gessit.*

XIII. Continet Nicenæ *ciuitatis captionem, & vltimorum Baronum aduentum.*

XIV. Cōtinet diuisionem Peregrinorū ab inuicem, insultum quoq; Turchorum in eos. 10

QVINTA PARS continet victorias peregrinorū in regno Ierosolymitano, & eorum discrimina vsque ad tempora Regum: habens capitula octo.

I. Continet Tancredi *&* Balduini *victorias, dum cunctos præcedunt; mutuamq; discordiam, ac pacis reformationem.*

II. Continet prosperos successus Balduini in parte Septentrionali. 20

III. Continet itinera magni exercitus versus Antiochiam.

IV. Continet descriptionem Antiochiæ, ciuitatis, eiusq; obsidionem.

V. Continet insultus & cautelas varias tam obsidentium, quàm ciuium obsessorum.

VI. Continet Antiochiæ captionem, & inuētionem Lanceæ Saluatoris, & victoriam Corbagat.

VII. Continet itinera Peregrinorum in Ierusalem. 30

VIII. Continet obsidionem Ierusalem, & qualiter capta fuit.

SEXTA PARS continet plenam Terræ Sanctæ liberationē, ac regni Ierosolymitani sub Latinis Regibus dilatationem: habens cap. XXIV.

I. Continet qualiter Gotifredus *Rex Ierusalem electus est, eiusq; pietatem circa DEI cultum.* 40

II. Cōtinet victoriam Peregrinis à DEO datam contra innumerabilem multitudinem perfidæ nationis.

III. Continet reditum Peregrinantium; paucorumq; remanentium, miram virtutem in capiēdo Ioppen, Ramulā, Porphyrā: *& qualiter* Patriarcha *iurisdictionem in quarta parte ciuitatis Sanctæ obtinuit.*

IV. Continet Balduini *primi coronationem, captionē* Assur *&* Cæsareę, *geminamq; de Ægyptiis victoriam; & captionem* Tortosæ *&* Acon. 50

V. Continet gesta in Comitatu Edissano, *& Principatibus* Antiocheno *&* Galileę.

VI. Continet captionem Biblii, *&* Tripolis; *fictionem etiam* Balduini; *& mortem* Tancredi, *&* Beltrandi.

VII. Con-

VII. Continet Iocellini *fortunam*; *&* Rogerii *victoriam contra Turchos.*

VIII. Continet Montis Regalis *ædificationem*, *& munitionis quæ* Scandalium *dicitur*; *mortemq́; Regis.*

IX. Continet Balduini secundi *Regis electionem.*

X. Continet Regis victoriam contra Turchos; *eiusq́; captionem, & Comitis* Iocellini.

10 *XI. Continet victoriam contra Turchos*; *& pacta Surianorum cum* Duce Venetiarum.

XII. Continet Tyri *conditionem*, *& situm, ac captionem.*

XIII. Continet Regis liberationem, *magnas quoq; victorias contra Turchos.*

XIV. Continet Boamundi, *& Regis mortem*; *& sublimationem* Fulconis tertii *Regis Ierusalem.*

20 *XV. Continet honorabilē* Iocellini *mortem, & magnam Regis victoriam*, *duorumq́; ædificationem castrorum.*

XVI. Continet mortē Tripolitani Comitis; *& aduentum Constantinopolitani Imperatoris contra Antiochiam.*

XVII. Continet quædam Imperatoris itinera ac mortem; *&* Bellinæ *ciuitatis captionem.*

XVIII. Continet laudem Regum, atque 30 *victorias*; *ordinem quoq; totius maritimæ regionis, & mortem Regis Fulconis.*

XIX. Continet quædam gesta Balduini quarti *Regis Ierusalem*; *& transfretationem Imperatoris* Conradi, *&* Lodouici *Regis Franciæ, cassumq́; laborem.*

XX. Continet mortem Principum Antiochent, & Tripolitani, ac Balduini Regis; *& plures Turchorum insultus.*

XXI. Continet victoriā Almerici *con-* 40 *tra Babylonios*; *deinde confœderationem cum eis contra* Soldanū Damasci; *& quædam Antiochiæ gesta, atq;* Calyphæ Ægyptii *gloriam.*

XXII. Continet obsidionem Cayri, *& etiam* Damiatæ.

XXIII. Continet Almerici Regis feruorem pro regni tutela, ac mortem; *& qualiter* Arsasidæ *conuerti voluerunt ad fidem.*

XXIV. Continet gesta Balduini sexti 50 *Regis*; *mortem quoq;* Balduini paruuli *septimi Regis inuncti*; *& occasionem dissensionis in regno, propter creationem* Guidonis *Regis octaui.*

SEPTIMA PARS continet floridum statum Terrę Promissionis tempore Latinorū Regum: habens cap. III.

I. Continet quomodo Terra Promissionis floruit in Principibus, & Baronibus.

II. Continet quomodo Terra Sancta Promissionis floruit in Clericis & Prælatis, & descriptionem ciuitatis Sanctæ Ierusalem.

III. Cōtinet quomodo Terra Sancta Promissionis floruit in religiosis, pœnitentiam agentibus, contemplatiuis.

OCTAVA PARS continet causas desolationis & amissionis Terrę Sāctę Promissionis, factæ tempore *Saladini*: habens capitula sex.

I. Continet Grecorum *ritum, ac* Surianorum *in Terra Promissionis habitantium.*

II. Continet eorum mores, qui Pollani, *&* Maronitę *dicuntur.*

III. Continet eorum ritus & mores, qui Armeni *&* Georgiani *dicuntur.*

IV. Continet ritus & mores Iacobitarum, *&* Nestorianorum, *&* Mosrabum.

V. Continet multorum Occidētalium ad Terram Sanctam concurrētium prauitatem.

VI. Continet cleri, ac regularis status deprauationem.

NONA PARS continet amissionem Terrę Sanctę factam tempore Saladini: habens capitula octo.

I. Continet Diuinæ iustitiæ æquitatem in Terræ Sanctæ habitatores indignos.

II. Continet Edissani *Comitatus & infelicis Comitis illius captionem, castri quoque* Aaranch, *&* Paneadis *ciuitatis.*

III. Continet modum quomodo Saladinus *regnauit super duo regna, Aegypti videlicet & Damasci.*

IV. Continet prohibitionem Lateranēsis Concilii *deferendi arma, & huiusmodi, Saracenis*; *lugubremq́; stragem populi Christiani per Saladinum illatam.*

V. Continet amissionem quasi totius maritimæ.

VI. Continet amissionem Ciuitatis Sanctæ Ierusalem, *&* Ascalonis.

VII. Continet lamentationem super desolatione Ciuitatis Sanctæ Ierusalem.

VIII. Continet qualiter Tyrum *Saladinus obsedit.*

DECIMA PARS continet succursum Terrę Sanctę ab Occiduis regionibus exhibitum tempore Saladini: habens capitula IX.

I. Continet miram commotionem Occidentaliū populorum; *ac solicitudinē summorum Pontificum ad Passagium ordinandum.*

II. Continet Imperatoris *Romani trāsfretationem, & mortem: obsidionem quoque* Ptolomaydę *per* Guidonem *Regem Ierusalem.*

III. Continet aduenientia tam Christianis, quàm Saracenis auxilia, & graues euentus.

IV. Cõtinet aduentum Regũ Franciæ, & Angliæ; *& captionem ciuitatis Ptolomaydæ.*

V. Continet conditionem maritimæ regionis; infelicem quoq; diuisionem Christianorum Regum; ac Franciæ Regis discessum.

VI. Continet qualiter ad obsidendum Ierusalem *processit populus Christianus, & cur à proposito diuertit: reædificationem quoq;* Ascalonæ *&* Dari.

VII. Continet promotionem Guidonis *ad* Cypri *dominium.*

VIII. Continet recessum Regis Angliæ, coronationem quoq; primi Regis Armeniæ; *peregrinationem Alamannorum, & mortem Saladini; administrationem quoq; Terræ Sanctæ deuolutam ad* Almericum *Cypri Regem.*

IX. Continet diuisionem ac schisma gentis Saracenæ, & treuguarum deformationem.

VNDECIMA PARS continet Passagia, variumque statum ac dominia Terræ Promissionis, à morte Saladini vsque ad transitum Sancti Lodouici: habens cap. XVI.

I. Continet qualiter prædicante Fulcone, *multi Crucesignati vltra mare profecti sunt.*

II. Continet fractionem treuguarum per Saracenos inchoatam.

III. Cõtinet debilitationẽ exercitus Christiani, ac reformationem treuguarum; mortem quoq; Almerici *Regis; & consilium habitum de sponsanda puella cui regnum debebatur.*

IV. Continet contracta matrimonia inter Reginam Ierusalem, & Iohannem *Comitem* Brenensem; *Regem quoque Cypri &* Mariam Isabellis *filiam; ac fractionẽ treuguarum.*

V. Continet Iohannis Brenensis Comitis aduentum ac coronationem; insultum quoque Saracenorum contra Ptolomaydam, & Christianorum in eos.

VI. Continet cõgregationem Passagij generalis apud Ptolomaydam, & quæ gesserunt in Terra Promissionis.

VII. Continet Damiatæ *obsidionem, æmulationem quoq; inter Legatum & Regem; & amissionem ciuitatis Sanctæ Ierusalem.*

VIII. Continet Damiatæ captionem, celeremq; in vitia lapsum.

IX. Continet incidentia quædam, & cõfusionem Christiani populi, & Damiatæ amissionem.

X. Continet affectuosam solicitudinem summi Pontificis & Cardinalium ad Terræ Sanctæ succursum: translationem quoq; regni Ierosolymitani ad Conradum *Frederici Imperatoris filium.*

XI. Continet tenuem Imperatoris contra voluntatem Ecclesiæ transfretationem, & quæ gessit in Insula Cypri.

XII. Continet gesta Imperatoris in Terra Promissionis, & treuguarum formam.

XIII. Cõtinet requisitionem factam Imperatori, de mittendo filio suo Conrado ad regnum Ierusalem; & praui transmissionem Bailiui.

XIV. Continet reuocationem concordiæ pertractatæ inter illos de regno Ierusalem, & Fredericum Imperatorem.

XV. Continet transfretationem Regis Nauarræ; *& aliarum treuguarum reformationem.*

XVI. Continet transfretationem Ricardi *Comitis Cornubiæ: translationem quoq; regni Ierosolymitani in Reginam* Aylisiam.

DVODECIMA PARS continet Passagia *Sancti Lodouici* Regis Franciæ: varia quoque & continua Terræ Sanctæ grauamina, donec ex ea Christianitas vniuersa delecta est: habens capitula XXII.

I. Continet qualiter Lodouicus *Rex Franciæ Crucem assumpsit; debellationem etiam peregrinorum in Terra Sancta & amissionem Ciuitatis Sanctæ Ierusalem.*

II. Continet transfretationem Regis Lodouici, & Damiatæ *captionem.*

III. Continet captionem Regis Lodouici; & qualiter Damiata est reddita Saracenis.

IV. Continet statum Terræ Promissionis, eo tempore quo fuit ibi Rex Lodouicus.

V. Continet Ianuensium *cum* Venetis, *&* Pisanis *in partibus vltramarinis discordiam.*

VI. Continet bella quædam Tartarorum, & Saracenorum, & etiam Christianorum.

VII. Continet Isabellis *petitionem de Bailiuatu regni Ierusalem; locorũ destructionem variam, tam per Christianos, quàm per Saracenos.*

VIII. Continet insultus varios Soldani Babylonij in Christianos: mutuas quoque insidias Ianuensium, & Venetorum.

IX. Continet insultus varios Bendocdar *in Christianos, &* Antiochenæ *ciuitatis amissionem.*

X. Continet Passagium & mortem Sancti Lo-

cti Lodouici *Regis Franciæ in* Tunitium: *ac formam pacis inter Karulum Regem Siciliæ,& Regem Tunitij.*

XI. Continet insultus Bendocdar *in Christianos; & qualiter Christiani induxerunt Tartaros contra eum, ac treuguarum miseram compositionem.*

XII. Continet recessum domini Odoardi *de Terra Sancta,& missum auxilii ab Ecclesia,& à Rege Franciæ, ac quædā incidentia.*

XIII. Continet sollicitudinē Lugdunēsis Concilii *pro subsidio Terræ Sanctæ.*

XIV. Continet turbationem vltramarinorum fidelium, extrinsecam & intrinsecam; & quoddam illis missum auxilium.

XV. Cōtinet finem litigij in Romana Curia inter Regem Cypri *& Damiselam* Mariam: *& qualiter dicta Maria iura sua donauit* Karulo *Regi Siciliæ.*

XVI. Continet aduentum Bailiui in Ptolomayda pro Rege Karulo, & qualiter ciues fecerunt illi homagium.

XVII. Continet debellationem & mortem Bendocdar; *& discordiam Antiocheni Principis cum Templariis; & qualiter Rex Cypri Ptolomaydam occupare voluit.*

XVIII. Continet congressus Christianorum & Saracenorum in contrata Margath.

XIX. Continet qualiter Hugo *Rex Cypri Tyrum veniens mortuus est; & qualiter* Henricus *filius eius Ptolomaydam obtinuit.*

XX. Continet amissionem castri Liciæ, *&* Tripolis.

XXI. Continet amissionem Ptolomaydæ *ciuitatis.*

XXII. Continet amissionem reliquarum partium Terræ Sanctæ.

TERTIADECIMA PARS continet quædam contingentia post totalem Terræ Sanctæ amissionem: habens cap. xi.

I. Continet cœlestem vindictā in impios Saracenos.

II. Continet remanētium Admiraldorum *dissidium.*

III. Continet sordidam Tartarorum *originem, initiaq; bellorum.*

IV. Continet qualiter Tartari contra Indos *victoriam adepti sunt.*

V. Continet qualiter Tartari versus Occidentem & Septentrionem suum dilatauerunt Imperium.

VI. Continet quomodo ad procurationem Regis Armeniæ, Mango *Tartarorum Imperator baptizatus est, fratremq;* Halaonem *contra Saracenos transmisit.*

VII. Continet qualiter Halao *Persiam sibi subiecit, & Baldacēsem occidit Calypham, & partem Syriæ conquisiuit.*

VIII. Continet qualiter successores Halaonis se habuerunt cum Christianis & Saracenis.

IX. Continet mores Tartarorum, & aptitudinem ad bellandum.

X. Continet gesta quædam Cyprensium *contra Saracenos; & apparatū* Gazani *contra eosdem, ac impedimentum ipsius.*

XI. Continet gubernationem Cyprensis Insulæ indebitè Regi Henrico *sublatam.*

QVARTADECIMA PARS cōtinet locorum dispositionem, maximè Terræ Sanctæ: habens cap. xii.

I. Continet situm prouinciarum adiacentium Terræ Sanctæ.

II. Cōtinet totius Syriæ *maritimam regionem.*

III. Continet situationem vrbium & castrorum notabilium Sanctæ Terræ Promissionis.

IV. Continet dispositionem Montium, *& regionis quæ est vltra* Iordanem *ad Orientem.*

V. Continet situm montium principaliū circa Iordanem.

VI. Continet dispositionem Aquarum *&* fluminum *Terræ Sanctæ.*

VII. Continet peregrinationem de Ptolomayda *per* Nazareth *Ierusalem.*

VIII. Continet peregrinationem ciuitatis Sanctæ Ierusalem *& montis* Syon.

IX. Continet peregrinationem locorum circa Ierusalem.

X. Continet peregrinationē locorum quæ obmissa fuerunt in ciuitate Ierusalem.

XI. Continet peregrinationes Bethlehem *&* Ebron.

XII. Continet dispositionem Regni Ægypti.

QVINTADECIMA PARS continet opportuna remedia pro Terræ Sanctæ cōseruatione contra defectus & errores multiplices superius enarratos, habens cap. xxv.

I. Continet quàm necessaria sint ad eius conseruationem, studium militaris disciplinæ, & continuum armorum exercitium.

II. Continet quàm vtile sit processuris contra hostes, propria celare consilia.

III. Continet quàm solliciti debent esse de aduersariorum consiliis perscrutandis.

IV. Continet plura cautelosa exempla, ad vitandum pericula multa quæ exercitui accidere consueuerunt in via.

V. Continet modum ponendi castra,

VI. Cõtinet informationem & exempla, qm̃ *ad hostium requisitionem* bellum *committendum non est.*

VII. Continet loci *aptitudinem ad bellandum.*

VIII. Continet cautelas circa acies *perducendas.*

IX. Continet exempla & cautelas quasdam ad hostium acies exturbandas.

X. Continet exempla quædam & cautelas restituendi suam aciem cùm declinat.

XI. Continet exempla quædam atq; cautelas ponendi insidias.

XII. Continet exempla & cautelas ne hosti fuga *penitus negetur.*

XIII. Continet cautelas varias, & exempla dissimulandi *aduersa.*

XIV. Continet nonnulla post prælium *obseruanda, si prosperè actum est; fugientiumque cautelas.*

XV. Continet circa obsidionem *exempla varia & cautelas.*

XVI. Continet bellantium monita salubria, & regulas directiuas.

XVII. Continet quomodo conquisita Terrâ Promissionis, Rex *vnus instituendus est.*

XVIII. Continet quod à superfluis expensis, *& quibuscumq; vanis Rex debeat abstinere.*

XIX. Continet ad quantum regni periculum Rex malis moribus *inquinatur.*

XX. Continet qualiter Rex per temperantiam *sub rationis imperio concupiscibilem frænare debet, quantum ad sensibiles delectationes.* 10

XXI. Continet qualiter concupiscibilem frænare debet quantum ad delectationum fomenta, seu thesaurorum abundantiam.

XXII. Continet sollicitam Regis diligentiam circa Diuinæ legis *studium ac obseruantiam mandatorum.*

XXIII. Continet Regiæ excellẽtiæ mansuetudinem *piam, ac clementiam in subiectos.* 20

XXIV. Continet Regalis iustitiæ *rectitudinem, ac iudicij æquitatem.*

XXV. Continet summariam dictorum recapitulationem pro Terra Sancta conseruatione.

INI-

INITIVM SANCTI EVANGELII SECVNDVM IOHANNEM.

IN principio erat Verbum, & Verbum erat apud DEVM, & DEVS erat Verbum. Hoc erat in principio apud DEVM. Omnia per ipsum facta sunt; & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso Vita erat, & Vita erat Lux hominum; & Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo missus à DEO cui nomen erat *Iohannes*. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de Lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille Lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Erat Lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria venit & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem Filios DEI fieri, hiis, qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus neq; ex voluptate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex DEO nati sunt. Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis.

Ioh. 1, 1. &c.

SECVNDVM MARCVM.

IN illo tempore dixit IESVS discipulis suis, habete fidem DEI. Amen dico vobis, quod quicũq; dixerit huic monti, Tollere & mittere in mare; & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit quia quodcunque dixerit fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcunq; orantes petieritis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cum stabitis ad orandum dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pater vester, qui est in cœlis, dimittat vobis peccata vestra. Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui est in cœlis, dimittet vobis peccata vestra.

Marc. 11, 22.

SECVNDVM LVCAM.

IN illo tempore dixit IESVS discipulis suis. Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.

Luc. 11, 9.

SECVNDVM MATTHAEVM.

IN illo tempore venit IESVS in partes Cæsareæ Philippi, & interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerunt, alii Iohannem Baptistam, alii autem Helyam, alii verò Ieremiam, aut vnum ex Prophetis. Dicit illis IESVS, vos autem quẽ me esse dicitis? Respõdens Symon Petrus dixit: *Tu es CHRISTVS Filius DEI viui*: Respondens autem IESVS, dixit ei, Beatus es, Symon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui est in cœlis. Et ego dico tibi, quod tu es Petrus, & super hanc

Matth. 16, 13.

Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis.

CREDO. KYRIELEYSON CHRISTEL. KYRIEL. *Pater noster.*

Dan. 9, 18. ASpice Domine de sede Sancta tua, & cogita de nobis: inclina Deus 10 meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide tribulationem nostram.

Aspice Domine, quia facta est desolata ciuitas plena diuitiis: sedet in tristicia Domina gentium: non est, qui consoletur eam, nisi tu DEVS noster.

Dan. 9, 19. Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac, ne moreris propter temetipsum Domine DEVS meus, quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuum, Domine DEVS meus. 20

IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITVS SANCTI, AMEN.

A. Dni. 1307. *ANno ab incarnatione Domini nostri dulcißimi IESV CHRISTI, qui est LVX & VITA nostra, Millesimo trecentesimo septimo Mense Ianuarij, hoc Sanctißimum opus, & breue compendium primi libri, negotii* 30 *Terræ Sanctæ inceptum est: quia veritas à quocunq; dicatur, à Spiritu Sancto est. Rubrica. Rubrica.*

AD debilitandum Soldani potentiam & gentem illi subiectã, oportet prohibitionem facere magis solito exquisitam, ne ad partes Soldano subiectas, quisquam accedat: *vt infrà parte quartâ, cap. 1.* Fiatq; non solùm in mari, sed etiam in terra: *vt capitulo sequenti ostendetur:* & contra inobedientes, ac etiam participantes cum eis, in mercando potissimè, sicut contra hæreticos procedatur.

Item inhibeatur sub eadem censura ne quisquam de partibus Africæ aut etiam Hispaniæ, vbi habitant Saraceni, speciariam accipiat, vel mercimonia quæ- 40 cunque à partibus Indiæ portata, vel à terris Soldano subiectis: *vt tertio capit. 4. partis.*

Item similiter prohibeatur ne de prædictis mercimoniis quisquam emat à partibus Aquilonis, à confinibus regni Armeniæ vsq; ad Anniam: *sicut ostenditur 4. cap. 4. partis.*

Item prohibeatur cõformiter vt nullus emat, vel accipiat in partibus & in Insulis Romaniæ, vel aliqua alia parte mundi de mercationibus, de quibus aliquo modo constare posset eas transire per loca Soldano subiecta: *vt 5. capit. dicitur 4. partis.*

Item prohibeatur sub certa & graui pœna, vt domini terrarum & communi- 50 tates, fractores statuti Ecclesiastici in hac parte persequi, quasi hæreticos, teneantur; & persequi volentibus præstare auxilium, consilium & fauorem: *vt dicitur 6. cap. partis eiusdem.*

Item mandetur sub pœna sententiæ excommunicationis, quod quilibet sciens aliquem vel aliquos, præcepta huiusmodi violasse, teneatur eum vel eos denuntiare quo ad citiùs poterit, bono modo; persona verò accusans, accusatis vel aliis nullatenus reueletur: vel si excommunicatio fienda nõ videtur, accusanti eius

quod

quod per suam accusationem accusato auferetur, pars tertia tribuatur; & teneatur, vt supra dicitur, sub secreto.

Et si Sanctissimo summo Pontifici placet, vt sic statuta, intentum ac debitum consequantur effectum, praeceptum Ecclesiasticum hactenus neglectum, strictissimè faciat obseruari: vt videlicet per omnes vrbes maritimas diebus Dominicis & festiuis huiusmodi sententia publicetur. De facto enim videmus, quia antiquae sententiae tam Conciliorum quàm summorum Pontificum, & in Ecclesiis publicatae non sunt, tantae obliuioni sunt traditae, vt multi etiam litteratorum virorum, communes merces licitè deuehi posse existiment ad terras Soldano subiectas.

Praedicta autem publicatio aptiùs & vtiliùs fieri videtur post cantatum Euangelium, & ante inchoatam praefationem: tunc enim populus consueuit meliùs & communiùs in Ecclesia congregari.

Ad haec autem omnia peragenda, quaedam galeae necessariae sunt: *vt 4. part. eiusdem libri ostenditur, cap. 7.* Sunt quoq; valdè necessarii sollemnes inquisitores, poenam eisdem transgressoribus infligentes.

IN NOMINE DEI AETERNI, AMEN.

ANno à natiuitate Domini nostri IESV CHRISTI, Millesimo trecentesimo sexto; *Mense Martii, Ad Omnipotentis DEI laudem, & eius Sanctissimi nominis gloriam & honorem, & ad Sanctissimi Patris nostri summi Pontificis clarissimam prouidentiam, & exaltationem fidei Orthodoxae; & ad confusionem Soldani, & legem colentium Mahumeti, & eorum ad mandata piae matris Ecclesiae reditum & conuersionem, & ad cultum salutiferum fidei piissimi Crucifixi, inceptum est hoc opus, quod per DEI gratiam* Marinus Sanudo, *aliter dictus* Torsellus, *filius Domini* Marci Sanudo, *de confinio Sancti Seueri, de ciuitate* Riuoalti, *de Venetiis, familiaris & domicelus deuotus; olim bonae memoriae venerabilis in Christo patris & domini sui, domini* Ricardi, *miseratione diuinâ Sancti Eustachii Diaconi Cardinalis: qui totis temporibus vitae suae, conditiones Terrae Sanctae repromissionis, & aliarum terrarum de vltra mare inquirere concupiuit, tam in terra quàm in mari: cum omni diligentia & affectu genibus flexis humilimè inclinando, sicut fidelis Christianus, exponit.*

A. Dni. 1306.

INCIPIT LIBER PRIMVS OPERIS TERRÆ SANCTÆ, CONTINENS DISPOSITIONEM AC PRÆPARATIONEM *ad Terram Sanctam recuperandam: habens partes quinque.*

PARS PRIMA, CONTINET MODVM DEBILITANDI SOLDANI POTENTIAM, OSTENDENDO QVOMODO FIDELES Christiani possunt habere mercimonia eis necessaria absque eo quod ad terras Soldano subiectas habeatur accessus; declarando ingentia grauamina ac damna quæ infideles Soldano subiecti sustinerent, si per nostrum mare non transfretaretur ad eos: habens capitula sex.

CAPITVLVM PRIMVM, CONTINET CAVSAS VTILITATUM obuenientium Soldano & populo eius, occasione mercationum de India; nomina quoque portuum unde transferuntur, ac modum quo subtrahi possint à districtu Soldani. Rubrica.

1. QVOD magna pars honoris, reditus, prouentus & exaltationis *Soldani* & gentium illi subiectarũ, est propter speciariam, & alia multa mercimonia: quæ omnia non nascuntur in terris & partibus Soldano subiectis; imò nascuntur in terris & partibus Indiæ, & per mare Oceanum versus Occidentem, ab altero ipsius maris latere transferuntur. Hoc verò Oceanum mare in illis partibus habet principaliter duos portus: quorum vnus nominatur *Mahabar*, & alter *Cambeth*: in quibus maior pars speciariæ & mercimoniorum, quæ ab illis partibus Indiæ ad dictos duos portus descendunt, & in nauigio onerantur, & inde extrahuntur; & per illud mare Oceanum ad infrascriptos quatuor portus principaliter, versus Occidentem transducuntur. Quorum tres sunt in terris & ripeis, sub dominio *Tartarorum*, qui in Persia dominantur. Ipsorum autem trium portuum, vnus est in terra firma, & nominatur *Hormus*; alter est in quadam insuleta, *Kis* nominata; tertius est in fossa fluminis quod discurrit à *Baldac*. Maior enim pars speciariæ, & mercimoniorum, quæ ad Occidentẽ antiquitus ducebatur, consueuit per Baldac facere viam suam; & exinde per Antiochiam, & Liciam ducebatur ad nostrum mare: & tunc temporis speciariæ & alia mercimonia Indiæ, & habundantiùs, & pro minori prætio habebantur, quàm habentur ad præsens. Portus verò quartus nominatur *Abaden*, qui est in quadam insuleta, qui quasi est in terra firma, in terris Saracenorum: & illæ speciariæ & mercimonia quæ de partibus Indiæ ad portum ipsum descendunt, ibi honerantur; & inde per terras Saracenorum, in nouem dietis Cameli, ad flumen Nili conducuntur in locum vocatum *Chus*; & inde nauigio ipsius fluminis, & honorantur & in dietis xv. in Babylonem conducuntur. Tempore verò mensis Octobris & circà, flumen illud habundat in tantum, quod ipsæ speciariæ & mercimonia descendentia à Babylonia per dictum flumen, intrant per quandam talgiatam

tam longam,& per ducenta miliaria, quæ sunt à Babylonia vsque in Alexandriam deferuntur. Per magnam verò commoditatem nauigii siue dextrum, quam vel quod habent Saraceni, maior pars speciariæ & aliorum mercimoniorum, quæ ab India conducuntur ad Occidens, ab ista parte in Alexandriam conducuntur: de quibus percipit Soldanus in diuersis locis, tantum de thelloneo quod tertium valoris omnium speciecrũ ærarium suum intrat, propter quod thesaurizat, præter immensam vtilitatem quam mercatores & populi sui exinde consequuntur.

Et sicut minor pars speciariæ & mercimoniorum quæ conducuntur ad Occidens,ad præsens ad tres prædictos portus descendunt, & veniunt ad ripas Tartarorum vadit ad Baldac & ad Thorisium: vnde per multas vias possunt ipsa mercimonia descendere ad mare nostrum,& cotidie conducuntur,nihil omnino tangendo de portubus,ripis,& terris Saracenorum subiectis Soldano. Sic,si gentes quæ ad terras Soldani ad emendum speciariam, & alia mercimonia concurrunt per istud mare nostrum,inhibitionem habebunt,prout in præcedenti breui compendio cõtinentur, de vrgenti necessitate cursus dictorum mercimoniorum, per terras Soldano subiectas amittentur omnino; & à parte & per viam dominii Tartarorum, omnes prædictæ speciariæ & mercimonia decurrent. Nam sicut aqua naturaliter labitur ad valles,sic mercimonia transferuntur ad loca, vbi magis requiruntur: de quibus mercimoniis vniuersus populus Christianus, commoditatem sibi necessariam ad sufficientiam obtinebit, & mercatores Christiani vtilitatem propriam cõsequentur. Quid plus? ab hac parte scilicet dominii Tartarorum, vsque in Indiam ipsi mercatores Christiani poterunt dirigere gressus suos, cùm multi sint, qui iam iuerunt & redierunt. Soldanus verò, per terras quas tenet non permittit,aliquem Christianum transire, qui in Indiam cupiat transfretare. Huius rei veritas cognosci potest per gesta præterita: nam quando mercimonia constringuntur vel impediuntur taliter quòd conduci nequeant aliquò per vnam viam, mercatores ad vtilitatem suam vigilantes, cogitant, perquirunt & inueniunt viam aliam, per quam illa conducunt ad locum ipsum. Nam dicitur,*negocians,negans ocium:* quia non cessat inuestigare viam conducendi mercimonia ad partes in quibus maior habetur de ipsis necessitas, vnde ampliùs lucrari possit. Et vt Sanctitati vestræ pateant, quæ dicuntur: sciendùm est quod à partibus Tartarorum, scilicet à Baldach & à Thorisio, à magno tempore citra conducta sunt & cõducuntur ad præsens ad Mare Mediterraneum, quasi omnia mercimonia modici ponderis, & magni prætii, siue valoris: vt *cubebe*, *spicum*, *gariofili*, *nuces muscatæ*, *maci* & hiis similia. Alia verò mercimonia grauioris ponderis & minoris prætii; vt *piper*, *cinziber*, *thus*, *cannella* & similia hiis, descendunt per viam *Haaden* in Alexandriam, in maiori quantitate quàm ab alia via superiùs nominata. Sed illa quæ ex istis mercimoniis grauioribus descendunt per viam de Chaldæa & de Persia,vt est dictum,sunt longè meliora, illa scilicet quæ possunt esse meliora, quam ea quæ descendunt in Alexandria: specialiter *cinziber*, & etiam *cannella*. Nam cinziber quod descendit à via Tartarorum, melius valet, siue prætiosius est quam id quod descendit in Alexandriam, à decem ad viginti pro centenario. Et ratio huius est, quia à partibus Tartarorum conducuntur mercimonia meliora. Nam conductus mercium per hanc viam,magnas expensas sustinet de salmatio vel vectura; & de commercio vel thelloneo modicas: sed à partibus Ægypti,conductus merciũ parum cõstat,propter dextrum & commoditatem fluminis: sed soluitur maximus thelloneus, qui datur Soldano. Itaque per istam viam mercatores cognoscentes suam prærogatiuam, meliora ferunt mercimonia hinc quàm inde: nam tantum constat cõductus bonorum mercimoniorum, quantum minus bonorum. Rursum Cinziber descendens in Alexandriam est multo plus coctum, & inuenitur de ipso plus deuastatum & perforatum,quàm de alia parte supradicta. Creditur quòd hoc fiat, quia habent conducentes ipsum, longius viagium seu iter per mare, quàm qui conducunt ipsum de partibus Tartarorum: quia cinziber est merces quæ facilè deuastatur.

CAP. II.

Continet quomodo ea quæ naſcuntur ſub dominio Soldani nobis neceſſaria, de terris Chriſtianorum haberi poſſint.

II. ET cum in terris Soldano ſubiectis *bombix* & *Zucharum* creſcant in non modica quantitate, de quibus Soldanus, & Sarraceni percipiunt magna pedagia & tributa, ſi Christiani aſtricti fuerint, Soldano & Sarracenis damnum non modicum eueniet, cùm in Cypro tanta quantitas Zuchari naſcatur, quod Chriſtiani poterunt competenter furniri. Sed de Zucharo naſcitur in Rodo, Amorea, Marta: & in Scicilia, & in aliis locis Chriſtianorum Zucharum naſceretur, ſi hoc procuraretur. Bombix verò naſcitur in Apulia, in Scicilia, & in Creta, in Romania, & in Cypro in bona quantitate. Et quando inhibitio prædicta facta foret plus de prædictis in prædictis locis vel aliis naſceretur rationabiliter, eò quòd plus procuraretur. Ita quòd cõſideratis hiis omnibus, Chriſtiani poſſent habere de Bombice ad ſufficientiam; & de Zucharo, magnum incommodum non ſufferrent.

CAP. III.

Continet de dactilis, caſſia fiſtula, lino & laboreriis impediendis ne de Aegypto per noſtrum mare portentur, in quibus Soldanus, & gens ſibi ſubiecta multam conſequuntur vtilitatem.

III. IN Ægypto verò naſcitur *linum* in maxima quantitate, de quo multa & diuerſa laboreria fiunt. Laboratur enim linum cum *Serico* mixtum; Laboratur etiam laborerium ſolius ſerici: & quamuis ſericum nullis partibus non naſcatur, tamen ipſum linum & laboreria ac mercimonia ſupradicta, per nauigium Chriſtianorum & Saracenorum ad Mare Maius, ad partes Tramontanæ, per Turchiam & Africam continuè deportantur. Et licet Chriſtiani habundent lino, nihilominus tanta eſt bonitas lini Ægyptii, quod ſpargitur vſque in Occidentem. Et cùm prædictum linum in mercimonia ire non poſſint, ad bonum commodum niſi per mare noſtrum, ſi maris aſtrictio facta eſſet, Soldanus & Agarenicæ gentes damnum non modicum conſequerentur. Naſcuntur etiam in terris Soldano ſubiectis, & maximè in Ægypto, *dactili*, & *Caſſia fiſtula* in magna quantitate: de quibus per mare noſtrum ad plures partes mundi pars non modica diffunditur.

CAP. IV.

Continet damnum quod conſequitur Soldanus, gens ſibi ſubiecta, ſi aurum, argentum, ferrum & cætera metalla, & quædam ſimilia non portentur eiſdem.

IV. ET quia in dictis terris quas tenet Soldanus, aurum, argẽtum, æs, ſtagnum, plumbum, argentum viuum, aut aliquod aliud metallum; coralli, & ambrum non naſcantur: omnia prædicta ad ipſas terras per noſtrum mare feruntur, de quibus Soldanus percipit in Alexandria magna tributa. Primò de *auro* ad ponendum ad Zecham, ſex & duæ tertiæ pro centenario ſoluebantur. Et cùm in Occidenti aurum ſit magni pretii, in præſenti relinquitur aurum, & argentum portatur. De commercio verò *argenti* quatuor & dimidium pro centenario in Alexandria ſoluebantur. Verùm ad præſens Soldanus aliquibus ſoluendi ſolùm tres & dimidiam pro centenario de ipſo argento, gratiam contulit. De toto argento quod vadit ad Zecham in Kayro, Soldanus accipit pro quolibet centenario, decem. De *ære* etiam in diuerſis thelloneis in Alexandria percipit quartum, vel circa. De *ſtagno* in ipſis diuerſis thelloneis in Alexandria percipit quintum, vel circa. De *plumbo* autẽ, & de *argento viuo*, & de *corallis*, & de *ambro*, ſimiliter Soldanus percipit magnum tributum. Quæ omnia ſupradicta in Ægyptum ſpargũtur, & vſq; in Æthiopiam & in Indiam, non ſine magna vtilitate Soldani, & populi, & mercatorum ſuorum.

CAP. V.

Continet diſpendium ac damnum quod Sarraceni conſequerentur, ſi de terris Chriſtianorum victualia non portarentur ad eos.

V. POrtantur inſuper in Alexandriam & in terras Soldano ſubiectas, *oleum* in magna quantitate, *mel, auellanæ, amygdalæ, crocus, maſtica*: de quibus, vt breuiter dicatur, in diuerſis thelloneis largo modo in Alexandria Soldanus percipit quartum.

Portan-

Portantur etiam *sericum*, *panni*, *lanæ*, *& serici ac tellæ*, & alia multa, de quibus Soldanus, & mercatores, & populus suus magnam consequuntur vtilitatem. Accidit aliquando etiam quod non crescit ad sufficientiam flumen Nili: ita quòd illa pars terræ, quæ tunc non irrigatur ab ipso, non fructificat; sicut accidit tempore paulò post amissionem Acon & Syriæ: quia, si tunc Ægyptiis non fuisset per nostrum mare de *Blado* succursum, ipsi aut eorum maior pars fame cogebantur contratas illas relinquere, aut mori.

Cap. VI.

10 *Continet cum aliquali descriptione terræ Aegypti, damnum immensum quod consequentur Aegyptij si lignamina, & cætera pro nauigiis non deferantur ad eos.*

Et cum in terra Ægypti non nascuntur *lignamen, ferrum, pix*, per quod nauigium aliquod posset ad perfectionem perduci; cùm Saraceni non possent habere aliunde nisi per mare nostrum, si nauigium non haberent, terra Ægypti malè posset durare, & specialiter Babylonia; & Kayrum; & habitationes quas tenent, non possent vllatenus retinere. Et ratio est, quia Babylonia est super *flumen Nili*, & à Babylonia vsq; ad nostrum mare sunt miliaria circa C. & dictum flumen vsq; ad mare nostrum discurrit. Et habet hoc flumen IV. ramos magnos: vnus ramus *Tenex* nominatur, qui est versus desertum de *Gazara*: secundus est *Damiatæ*: tertius *Strioni*: quartus *Raxeti*, qui est versus Alexandriam. De quibus supradictis ramis, duo sunt principaliores & maiores: scilicet Damiatæ & Raxeti. Aliorum duorũ vnus, qui vocatur *Tenex*, habet profundiorem focem aliis, & maius nauigium reciperet: & deintus focem, habet magnum stagnum, & latum spatium, vbi posset stare nauigium in maxima quantitate; & portus salsus est. Alter verò, qui vocatur *Strion*, habet minus profundam focem aliis tribus, & minora ligna reciperet: nihilominùs quando habundat fluuius; intrarent aliquando galeæ armatæ; & habet infrà vnum magnum stagnum, cuius vna pars est aliquando dulcis, aliquando verò salsa. Inter ora autem istorum ramorum quatuor, per Ripperiam discurrendo per mare nostrũ, sunt milliaria CCXX. À *Damiata* verò vsq; in *Alexandriam* discurrendo per mare nostrum, sunt milliaria CC. A *Babylonia* autem, eundo super flumen Nili versus Meridiem, esse dicuntur sub dominio Soldani circa V.C. milliaria. Habet hoc flumen Nili, in eo cui dominatur Soldanus, ramos plurimos: circa verò ramos istos sunt lacus multi, & stagna; & Rubinæ siue Talgiatæ multæ; quæ per terram Ægypti sparguntur, de quibus pars terræ irrigatur. Super ripas autem fluminis Nili, & harum aquarum, habitationes multæ sunt, propter quod omnia mercimonia, victualia ac necessaria ipsis, aliaque omnia quæ ipsi faciunt, conducunt cum nauigio, & reducunt: quod nauigium habent in maxima quantitate. De thelloneo autem *lignaminis, ferri & picis*, in diuersis locis percipit Soldanus valorem quarti, quod est summa magna pecuniæ. Et de quolibet vase nauigante, tam de paruo quàm de magno; annuatim percipit Soldanus *Bizantios* veteres tres, qui sunt floreni auri circa tres cum dimidio. Apparet autem multitudo copiosa huius nauigii, tempore messis completæ, quando bladum portatur in Babylonia; cum nihilominus nauigium ipsum continuè vadat; & redeat per ipsum flumen Nili, & per ramos ipsius fluminis, & per lacus: ita quod mirabile est solum cogitare magnam multitudinem ipsius nauigii. In *Babylonia* verò, de mercatoribus & artificibus multus populus commoratur: in *Kayro* verò, & in *Castro*, quod distat circa duo miliaria milliaria à Babylonia, Soldanus cum Amiraliis suis & hominibus armorum, qui sunt in Ægypto & multo populo altero, commoratur. Et quia fortitudo gentium Soldani moratur in vno loco, propterea est vnus Dominus, qui dominatur in terra Ægypti, & vltra desertum vsque in Armeniam, & ad *Aquas frigidas*, quæ confinant cum dominio Tartarorum. Quod si Saraceni nauigium non haberent, mercimonia, victualia; & eis necessaria non possent conduci in Babyloniam, vel ad Kayrum, ac ad Castrum: eò quod somagium esset maiorum expensarum quàm res valerent; & insuper per terram conduci non possent: propter quod opportunum esset omninò quod populus Babyloniæ, & homines armorum de Kayro, & de castro, cum reliquo populo se diuiderent per contratam Ægypti. Contrata est maxima: si diuisi essent, rationabiliter in terra Ægypti deberent

C

dominia plura cadere: quapropter faciliter orietur dissensio inter eos: & vbi diuisio ibi confusio, cùm scriptum sit; *Omne Regnum in se ipsum diuisum desolabitur.* Luc. 11, 17.

SECVNDA PARS, CONTINET CERTAM EXPERIENTIAM, QVOMODO IAM DEBILITATA EST ALIQVA pars Soldano subiecta: habens capitula duo.

CAP. I.

Continet quomodo dominium Soldani vltra desertum versus Armeniam, & in contratis Syriæ, est diminutum in diuitiis. Rubrica.

I. PRæterea *dominium Soldani* extra Ægyptum, vltra desertum, versus Armeniam, & vsque ad Aquas frigidas, quæ confinant cum dominio Tartarorum, multò maius, potentius, & locupletius esse solebat, quando Acon & Syria habitabantur à Christianis, quàm sit ad præsens. Et quia diminutum est, ratione ostenditur quod thesaurus magnus de mansionibus, & thesaurus & mercimonia aliarum gentium, quæ transfretabant in Acon & in Syriam, remanebant in illis terris Saracenorum: eò quod Christiani de mercimoniis eorum accipiebant, propter quod Saracenorum populus pinguis erat.

CAP. II.

Continet quomodo in prædictis terris dominium Soldani est diminutum quantum ad habitatores, & maximè in viris bellatoribus. Rubrica.

II. ET quia DEO placuit quod virilis dominus Armeniæ, frater *Iohannes* de ordine Minorum, ad confusionem Soldani, & Agarenicarum gentium, pluries Tartaros super eos sapienter induxisset, propter quod terra Saracenorum vsque ad desertum, per quod transitur in Ægyptum est multùm damnificata per pluries vices de multis hominibus, & diuitiis infinitis: de quo maior pars virilium hominum armorum Soldani est amissa, & Saracenorum populus perterritus est in tantum quod terram multi reliquerunt. Et ad præsens, de populo & diuitiis ipsa pars terræ nullum habet statum prout habere solebat. Quod si non esset auxilium quod Soldanus à Kayro huic parti terræ dirigit in succursum, nullo modo duraret residuum quod remansit.

TERTIA PARS, CONTINET QVÆDAM NECESSARIA VALDE SARACENIS, QVÆ AB ALIIS OPORTET EOS acquirere: habens capitula duo.

CAP. I.

Continet causam prohibitionis, ne lignamina, & cætera ad nauigium pertinentia, Saracenis terræ Aegypti portari debeant. Rubrica.

I. ET videre quilibet euidentiùs potest, quod antiquitus quando fuit inhibitio celebrata per sanctissimam prouidentiam prædecessorum vestrorum, super omnia alia prohibuerunt solemniter, quòd in terris Saracenorum *lignamen, ferrum, & pix* nullatenus portentur: eò quod redditus & proficuum omnium thelloneorum Soldani in terra Ægypti, quasi totum dependebat, & ad præsens depēdet ab iis à quibus nauigium sustentatur, & propter nauigium Soldanus semper habuit & habet tam immensum thesaurum, quod omnibus circumspectis per solam quasi vtilitatem nauigii dominatur.

CAP.

CAP. II.

Continet quomodo Saraceni terræ Aegypti pro defensione districtus sui procurant sibi portari de alienis partibus pueros & puellas.

INsuper, cùm gens quæ nascitur in terra Ægypti, & in partibus illis non sit, nec valeat pro armis, respectu illorum, qui veniunt aliundè, Soldanus cum suis Amiraliis habet hanc prouidentiam: scilicet, quod de prædicto thesauro per mare speciales dirigit mercatores ad *emendum puerulos* de diuersis nationibus, tam Christianos quàm paganos, vbicunq; possunt pro pecunia reperiri. Quos cum habent, instruunt in armis, & docent; & ii sunt, qui dominantur in partibus Ægypti & in terris Soldano subiectis, cum quibus terram sustinent atque tenent; per quorum vires Soldanus Christianos de Terra Sancta repromissionis fugauit. Portantur & etiam in Ægyptũ & ad terras Soldano subiectas, similiter *puellæ* de nationibus diuersis, tam Christianæ quàm Paganæ, quibus abutuntur pro delectatione carnis, quæ in damnationem animarum suarum legi subiacent Machometi.

QVARTA PARS, CONTINET QVOMODO NECESse est nouum modum prohibitionis inuenire magis solito exquisitum: ostendendo etiam qualiter potest distringi, quod per mare Mediterraneum ad partes Soldano subiectas minimè transfretetur; nec non galeas aliquas præparari tam pro conseruatione vltramarinorum Fidelium, quam Saracenorum dispendio: habens capitula VII.

CAP. I.

Continet causam quare sine distinctione omnis mercatio, & omnis accessio ad Saracenos Soldano subiectos prohiberi debeat.

AD inhibendum verò, & ad perficiendum opus tam sanctissimum recuperationis Terræ Sanctæ, roratæ preciosissimo sanguine dulcissimi Domini nostri IESV CHRISTI, vnigeniti filii DEI viui, oportet omnino quod inhibitio solemnis per totum mundum artiùs celebretur. Videlicet *quod lignamen, ferrum, & pix, & generaliter aliquid aliud, nullatenus portentur, vel accipiantur abinde*. Et hæc est ratio: quia si Christiani ad accipiendum speciariam, zucharum, bombicem & mercimonia de Leuante, transfretarent illuc; & ad alia mercimonia portandum, quæ non videantur inhibitioni contrahire: sub tali velamine Christiani inobedientes, & etiam Saraceni, qui cum suo nauigio nauigant portantes lignamen, ferrum, picem, & puerulos in Ægyptum & in terras Soldano subiectas, auxilium ab aliis Christianis, qui obedientes esse cupiunt obtinebunt. Et opportunum erit ipsis obedientibus Christianis in mari & in Terra & in portubus, & vbicumq; se inuenient, cum nauigio ipsorum Christianorum inobedientium & Saracenorum, ipsum suum nauigium oneratum de lignamine, ferro, pice ac puerilis saluare & custodire, & quasi eis exhibere auxilium & fauorem: quod si faceret contrarium, gentes suorum communium, quæ sunt in terris Soldano subiectis statim captę essent in personis & rebus, & ad partes ipsas non essent ausæ de cætero transfretare, de quibus obedientes Christiani præ timore & occasione faciendi sua mercimonia hanc falsam sustinent subiecturam. Et clariùs apparet, quod si inhibitio solemnis fuerit per totum mundum strictiùs delegata, qui per mare ibunt, si in terris Soldano subiectis non sentient gentem suam, aut si perpenderent transgressores prædictos iuisse contra prædictam inhibitionem, & contra præceptum dominorũ, siue communium suorum, etiam & ipsi caperent illos Christianos inobedietes & Saracenos tãti sanctissimi operis corruptores: propter quod omnes, qui potenter transfretabunt per mare, erunt cum omni gaudio parati ad omnem custodiam maris, & obedientiam huius inhibitionis beatæ. Praeterea quando Acon & Syria amissæ fuerunt, solemnis inhibitio facta fuit contra euntes ad terras Soldano subiectas, vel inde redeuntes cum mercibus: inter cætera continens,

quòd *qui contra hæc fecerint perpetuò sint infames, & intestabiles habeantur:* ita quod nec testari, neq; legata eis seu relicta, percipere valeant: & insuper ad successiones tam ex testato quàm ab intestato, sint prorsus, & reddantur inhabiles, nec ad publica quælibet admittantur officia; sintq; illis omnes actus legitimi penitus interdicti, & in commune bona eorum omnia penitus deuoluantur; & nihilo minus, si personas capi contingat, in seruitutem & capturam illorum esse volumus, in quorum ceciderint captionem.

Cap. II.

Continet causam quare oportet statuere, quod vbicunq; non solùm in mari, sed etiam in terra, à cunctis fidelibus persecutionem sustineant transgressores mandati Ecclesiæ, in hac parte. 10

II. ET sicut inhibitio ipsa tunc temporis facta fuit, & in mari firmata: videlicet quod contra tales transgressores in mari persecutio fiebat super eos & non quasi in terra: si Sanctissimæ prouidentiæ vestræ, Spiritus Sancti inspiramine illustratæ placet, quòd supradicta omnia obseruētur, & sanctum consequantur intentum, oportunum est omninò, vt semper cum omni humilitate loquar, quod etiam in terram per totum mundum inhibitio fortius statuatur, & inde persecutio viriliter subsequatur. Quia per custodiam maris solum, non potest perfectè inhiberi, quod aliquis per mare ad terras Soldano subiectas non valeat transfretare. Cuius 20 ratio est: quia galeæ armatæ non possunt stare extra in mari, tempore tempestatis; & etiam tempore tranquilitatis, malè libenter in hyeme nocturno tempore se reperiunt extra portum; & tempore æstatis non possunt multis diebus in mari esse quin frequenter declinent ad terras, propter aquam potabilem assumendam: & similiter cum nauibus magnis ex gentibus armigeris reforzatis non posset sufficienter maris custodia fieri: quia mare latissimum est, & marina Soldani magna, & transgressores, qui timore DEI postposito, vellent ad partes Soldanicas declinare, sibi acceptabile tempus & opportunum eligerent, & per altum mare à terra remoti pelagizarent; & vbicumq; terram caperent, in locis Soldano subiectis benè recipetentur, & tractarentur humaniter & benignè, propter eorum necessitatem: & 30 sicut prædicti malefici possunt ire ad terras Soldano subiectas, ita quasi possunt inde redire ad patrias suas: ita quod ad plenam inhibitionem additur cuiuscunque, quod ad terras eorum, & etiam ad suffocandum cursum mercimoniorum supradictarum terrarum & locorum, expedit persequi transgressores prædictos & mercimonia supradicta, tam in terra, quam in mari: & in tantum plus, quòd illi Christiani pessimi & iniqui, qui tunc temporis transfretabant illuc, id est, circa principium constitutionum super hoc editarum, quando de partibus illis reuertebantur ad patrias, propter multiplicationem lucri, speculum Diabolicum erant multis, & causam eis transgressionis & damnationis similis præparabant. Ita quod multi propterea iuerunt pluries, & redierunt, & cœperunt damnatum propter malam con- 40 suetudinem sibi cursum. Vnde si tam gloriosi mandati fractores in terra & in mari, tanquam hæretici, per vniuersum orbem persecutionem patiantur cum eorum mercimoniis, ne similes illis fiant, qui per malum præteritum facti sunt scandalum plurimorum, & puniti taliter fuerint quod cedat omnibus in exemplum: cum paucis procul dubio galeis, Ecclesiæ vexilla ferentibus, ad terrorem ipsorum, custodia perficietur eadem, ad tam sanctissimum beneficium adimplendum.

Cap. III.

Continet necessitatem remouendi cursum mercium, quæ de terris Soldano subiectis portari consueuerunt, à tota Africa, & de tota Hispania, vbi habitant Agareni. 50

III. ET cum opportunum sit, quod auferatur cursus mercimoniorum à terris Soldano subiectis, necesse est, vt à montibus de *Barca*, qui sunt in confinibus terrarum subiectarū Soldano cum terris Regis Tunisii, & per Barbariam & totum latus versus Meridiem siue Austrum, & per terram quam Agareni tenent in Hispania, nullus per aliquem modum vel ingeniū, audeat accipere aliquam speciariam vel mercimonia de India, vel bombicē, aut Zucharum, vel linū sub illa pœna quam incurrunt,

runt, qui accipiunt eas de terris Soldano subiectis. Cuius ratio est, videlicet quod illi Agareni de Meridie, siue Austro, non caperent sibi viam eundi ad terram Soldani, ad accipiendum speciariam & alias merces, sicut erant soliti facere tempore inhibitionis quando strictiùs seruabatur.

CAP. IV.

Continet causam quare eadem prohibitio debeat fieri versus partem Borealem à flumine Saleph vsq; in Anniam.

IV. Præterea à parte Septentrionis, à confinibus Ciliciæ, quæ nunc appellatur *Armenia*, à quodam flumine quod *Saleph* nominatur, eundo per *Riperiam Turchiæ*, quæ 10 antiquitus fuit *Græcia*, deuoluendo vsque in *Anniam*, etiam nulla mercimonia de India & de terra Soldani possint accipi, sicut de Barbaria est expressum, sub pœna inhibitionis prædictæ. Et ratio huius est: quia in partibus supradictis, & specialiter in terra *Candeloris*, & in terra *Sectaliæ*, multa vasa onerantur de lignamine, & de pice, & de pueris & de puellis, tam Christianis quam Paganis, & de seta & aliis mercimoniis, & inde transferuntur ad partes Soldano subiectas, & maximè in Ægyptum; & ibi deponunt & expediunt hæc portantes, & vendunt, & inde extrahunt Zucharum, & speciariam, linum, & alia multa, & conducunt ad loca supradicta Turchiæ, & cunctas illas de mercibus illis replent: ita quod per habundantiam quæ ibi habetur, ex eis inde conducuntur per mare vsq; ad partes Oc- 20 cidentales. Et cum iam superius sit dictum vsq; in Anniam reuoluendo, si DEVS per suam bonitatem suum velox consilium non prabit, oportebit quod exprimatur, quod DEVS auertat, vsq; à *Scutari*, quod per medium Constantinopolim est situm: eò quod ii Turchi pessimi Agareni quasi totam terram quam vltra Auedum versus Orientem Græci tenebant, subiugauerunt sibi, de quo multi Græcorum mortui sunt, & capti & venditi sunt pro seruis. Cum insuper ipsi Turchi de nouo facto nauigio, multas insulas quæ sunt circa illam terram firmam, cum crudelitate maxima destruxerunt, propter quod ipsa terra consumpta remansit. Ille autem, qui erit Capitaneus creatus ex præcepto Ecclesiæ Sanctæ DEI, percipere 30 possit Saracenis Turchis, qui dominantur in terris ipsis, quod sibi caueant destinare nauigiũ, vel recipere aliquid de terris Soldano subiectis, poterit esse quod obedientes erunt per hanc rationem, videlicet quod ipsi habent aliquando defectum in certis locis de blado & de aliis mercimoniis multis. Insuper galeas vestras timebunt. Si verò contra fecerint, fiat solemnis inhibitio supradicta quod nullus Christianus sit ausus ire in dictas terras Turchorum, sicut dictum est de terris Soldano subiectis, dando etiam ipsis omne damnum quod fieri poterit: quia hii sunt illi Turchi pessimi Saraceni, qui cum malis Christianis, qui vtuntur in suis terris, semper violauerunt & corrumperunt inhibitiones & præcepta Ecclesiæ, plusquam aliqua alia gens de mundo.

40

CAP. V.

Continet causam prohibitionis cur nullus fidelis emere debeat de mercimoniis portatis per quoscunq; de districtu Soldani. Rubrica.

V. Et quod in aliqua parte mundi, & specialiter in Romania, & in Insulis, nullus sit ausus emere vel accipere aliquam speciariam vel mercimonia de India, nec bombicem, Zucharum aut linum; quæ ipsi præsumere possent vel scirent, de quibus constare posset, quod per aliquod ingenium vel modum venissent de dictis terris Soldano subiectis, sub pœna inhibitionis præfixæ. Et ratio hæc est, quod elapsis temporibus quando Christiani magis cauebant ire in terras Soldani, quam 50 tempore moderno, plures insulæ & terræ marinæ recipiebant defraudatores, qui cum mercimoniis veniebant de terris Soldani: propter quod quasi omnes mercatores Christiani de terris marinis sub tali velamine portabant mercimonia oportuna, propter vtilitatem terrarum Soldani, in terras & in Insulas supradictas; & accipiebant de mercimoniis terrarum Soldani de dictis terris & Insulis, & conducebant ea in partes Occidentales, cum quadam conscientia sua larga.

CAP. VI.

Continet pœnam dominis siue rectoribus terrarum, vel communitatibus inferendam, qui aliquos contra prædicta facientes in suis portubus aut terris receperint. Rubrica.

VI.

ET ad hoc, vt ad laudẽ & gloriam nominis Domini nostri IESV Christi hoc Sanctissimum opus pleniùs obseruetur, & quod occasio peccandi à peccatoribus etiam auferatur, si placet Sanctissimo Domino huic inhibitioni iniungantur; ne aliquis dominus terræ, vel rector, aut specialis persona huius mandati fractores in terris suis & subditorum suorum præsumant recipere vllo modo, nec mercimonia talium emere aut eis inauere, & personis, aut in aliis consilium, auxilium & fauorem impendere vel succursum, nec illos valeat quomodolibet sustinere, sub pœna quam portare deberet quicumque fautor vel auxiliator esset hæreticæ prauitatis. Quod si hæc fient, DEVS omnipotens viam aperiet ad hæc omnia percomplenda. Et quando Sanctitati vestræ non videretur gentem supradictam per modum præfatum compellere, non est credendum de valendo acquirere, nec compellere infideles & rebelles, qui occupatam tenent fidelibus Terram Sanctam: quando nostri proprii non constringerentur quin fauerent, & assisterent inimicis vestris, tali auxilio & fauore. Quæ compulsio siue constrictio facilè fieret, quando placeret vestræ clementiæ.

CAP. VII.

De maris custodia & primo apparatu vel exercitu Christiano, de modo quoque armandi, ac summa expensarum. Rubrica.

VII. De galeis habendis in partibus vltramarinis. *Et si celsitudini Apostolicæ videretur in terra processum facere, & mittere aliquam ex quantitatibus galearũ superiùs positarum, ad maris custodiam, vt est dictum: & Capitaneus, cui fuerit armata commissa, tractare sciuerit & voluerit, vtiq; poterit ab infrascriptis bonam & grandem quantitatẽ galearum armatarum satis commodè procurare. Poterit enim habere vnã à* Zachariis *Ianuẽsibus, qui dominantur in Chio Insula propè Turchos. Secundam à Venetis, scilicet à domino* Guilelmo Sanudo *& illis de domo* Gi.

ET postquam vestra sanctissima prohibitio, prout in antedicto breui compendio exprimitur, si Sanctissimæ voluntati vestræ de Spiritu Sancto accensæ placuerit, quod per vniuersum mundum fuerit publicata ad custodiam maris, & ad persecutionem Agarenorum, & perfidorum Christianorum euntium & redeuntium de terris Soldano subiectis, & omnium aliorum corruptorum huius beatissimæ iussionis: in tales persecutio fieri possit perpetuò, & vbiq;, per Capitaneum Ecclesiæ Sanctæ DEI: & etiam quod prædictus Capitaneus prouideat quod ferrum, vel alia mercimonia non transferantur in Armeniam, quæ possent transferri vel habundare in terris Soldano subiectis. Cuius ratio est, quia terra quam tenet Rex Armeniæ, est coniuncta terræ Soldani, & aliorum infidelium, ita quod inde leuiter portarentur ad terras Soldani prædictas. Cui Capitaneo vestro, vt semper cum omni humilitate loquar, concedantur galeæ X. quousque aliud de maiori Passagio per vestram sanctam prouidentiam potentiùs ordinetur. Quæ quidem galeæ cum ista conditione armentur, ad hoc, vt opus vestrum in DEI laudem & gloriam prosperetur: videlicet quod ille, qui erit Capitaneus, sit talis homo, qui nulli Fideli obedienti impedimentum faciat per aliquem modum; & quod dictas galeas per soldum nouem mensium, benè munitas & reforzatas de bona gente, habendo corpora galearum cum præparamentis suis & armis, teneatur Capitaneus ipse ad dictam custodiam vno anno tenere: tali etiam prærogatiuâ adiectâ, quod omnia quæ dictus Capitaneus & gens sibi commissa lucrabuntur, sua sint, vt magis reddantur solliciti & attenti ad inquirendum & persequendum quemlibet violatorem huius Sancti præcepti: & hæc erunt eis necessaria omninò ad sustentandum vitam suam & ad implendum prædicta. Et si Sanctitas vestra scire velit quantum ista constarent, noueritis quod corpora galearum emendo eas, vel faciendo eas fieri ad opus vestrum cum suis præparationibus & armis, constarent XV. M. flor. stipendium verò & alia necessaria & victualia, ponendo pro qualibet galea, CCL. homines, inter quos sit vnus valens homo & probus, qui sit *supracomitus*, in galea, à quo Capitaneus habere possit, cum expedierit, consilium, auxilium & fauorem. qui omnes ascenderent vsque ad II. M. vC. & dando soldum pro nouem mensibus ascenderent LXX. M. flor. *floreno* pro duobus soldis Venetorum groff. computato. Est autem memoriæ commendandum, quod qui benè armare desiderat, & habere homines gnaros maris ac marinis expertos, expedit circa natiuitatem domini incipere errogare stipendia conducendis. Et hoc ideo, quia illi, qui ad diuersas partes sua mittunt nauigia, eligunt tales viros: ita quòd propter moram posset gens eligi minùs bona, ipsaq; dilatio armatam redderet cariorem. Si verò in principio videretur de tan-

de tanto numero veſtra Sanctitas aggrauari,poſſetis ſolùm VII. galeas tenere continuè, cum illa conditione,quæ eſt ſuperiùs annotata. Et ſi quis forſitan dubitaret quod per modum prædictum non poſſent Capitaneus & homines inueniri: Reſpondetur, quod rationabiliter poſſent, propter ſpem lucri, & partem adipiſcendam ex ſpoliis, quæ ſuper inimicos veriſimiliter magna fient terra mariq;. Et ita cõſtaret armata talis circa quinquaginta millia flor. præter galearum corpora cum apparatu & armis.nihilominus hoc opus ſanctum finem debitum ſortiretur. Et licet galeæ huius ſint neceſſariæ ſupra modum, tam propter terrarum vltramarinarum tuitionem & conſeruationem Fidelium, quàm propter offenſionem infidelibus inferendam, & ſpecialiter contra illos, qui nauigant & transfretant ad partes Soldano ſubiectas,tam fideles inobedientes quàm ſchiſmaticos,quamq; etiam Saracenos & alios infideles,ne videlicet tranſeant ſeu mittant ad partes Soldani prædictas, tamen obſeruantia ſanctorum prædictorum proceſſuum in terra, multum plus conferret huic opportunitati vigoris,quam ſupradictæ galeæ: ſed vnum ſimul cum altero,producunt negotium ad effectum. Vlteriùs examinando & reuoluendo in animo meo,per longi temporis ſpatium diligẽter,quantam vtilitatem, quantumq; bonum afferat, obſeruatio ſanctorũ proceſſuum, in terra, & ipſorum perſecutio transgreſſorum,ac circa mercimonia eorundem, mihi videtur quod, penſato auxilio galearum armatarum, quod obtinere poterit veſtra Sanctitas ab Inſulis Romaniæ & Cypri, ac aliis, ſi in illis partibus principalem conatum & caput faciat Apoſtolica Celſitudo, quod ſolum cum V. galeis per antedictam conditionem armatis,ſufficienter ad præſens poſſet negotium adimpleri: quæ conſtabunt in anno circa XXXV.M.flor.In iis tamen non computatis corporibus,apparatu,armis & arneſiis galearum. Verùm ſi galeæ armarentur, & per Eccleſiam aliæ inhibitiones quàm habitæ ad præſens non fierent, faciliter poſſet magnum ſcandalum ſuboriri; & ſeditiones inter gentes dominorum ſeu communitatum maritimarum & Eccleſiam prouenirent, ſicut de facto inter *Hoſpitalarios* & *Ianuenſes* tempore fratris *Fulconis de Villareto*, tunc hoſpitalis magiſtratum gerentis, emerſit: nec factum cuſtodiæ poſſet executioni mandari. Ita quod vnum ſine altero eſt negotium imperfectum: prout per huius quartam partem poteſt colligi manifeſtè.

ſi, cum ſuis Inſulis ibi propè. Tertiam dominus Patriarcha Conſtantinopolitanus *cum ſuis Clericis, aliiſque domini & vaſalli Inſulæ Nigropontenſis, ſi eis iniunctum fuerit, communirent: dummodo peior nõ ſit quàm modo, conditio prædictorum.* Hoſpitale *verò cũ Inſulis quas poſſidebit, dabit duas. Sextam verò armaret galeam* Archiepiſcopus Cretenſis, *cum ſuorum auxilio Clericorum, aliorumque Nobilium in circuitu Inſulas habentium, nec non & feudatorum & aliorum Cretenſium. ſi ſuper hoc per literas fuerint requiſiti, conceſſa eis ſemper licentia conſuta indulgentia pro labore. Ab Illuſtri verò* Rege Cypri, *ac Prælatis & Nobilibus Inſulæ antedictæ, rationabiliter credendum eſt, quod galeæ quatuor, hilariter armarentur. Nam non requiſiti, multoties p'ures quàm quatuor armauerunt. Nec deberent armantes prædicti, armatam huiuſmodi ſibi imputare: cùm ipſa cederet ad vtilitatem & profectum omnium prædictorum. Nam per eam ſecuriores exiſterent à Turchorum incurſibus, aliorumq; Saracenorum moleſtiis; ac poſſent à ſocietate Catelanorum aliiſq; maleficiis defenſari. Iſtæ verò X. galeæ in quarum qualibet ſint CCL. viri, circa quas nihil omninò de Camera Romanæ Eccleſiæ expendetur, per prædictos armatæ continuè tenebuntur: ac de ipſis Capitaneus Apoſtolici culminis, ſicut de aliis galeis ſuo commiſſo regimini, poterit ordinare. Vlteriùs Rex Cypri, Hoſpitale, & alii ſupradicti de partibus Romaniæ, propter aliquam magnã cauſam euidentemq; profectũ, poſſent pro aliquo tempore de aliquibus aliis galeis, & etiã equitibus & peditibus, veſtræ Sanctitatis Capitaneo ſubuenire. Inſuper quoniam in partibus illis plures recuperari poſſunt galeæ mercatorum armatæ, quæ poſſent pro loco & tempore vtiles pro negotio inueniri, præcipuè quando forent cum galeis dictis ſuperiùs adunatæ. Ita quod cum adiutorio illius, qui diſponit omnia & gubernat, dum modo veſtra Sanctitas in illis partibus aliquod principium fecerit de galeis cum bono rectore regendis, & cum proceſſibus memoratis, multa bona tractari poterunt & compleri.*

QVINTA PARS, CONTINET RATIONABILIA MOTIUA, cur Eccleſia in prædictis ſolicita eſſe debet: habens capitula tria.

CAP. I.

Continet allectiuum ad proſequendum prædicta, ratione negotij inchoati.

I.

ETSI clariſſimo domino noſtro placuerit prædicta ducere ad effectum, rationis claritas manifeſtat, quod DEVS iam voluit incipere & prouidere in recuperatione ipſarum ſacratarum terrarum, roratarum præcioſiſſimo ſanguine Domini noſtri IESV Chriſti; & viſibiliter iam incepit: videlicet quod ad petitionem Chriſtianiſſimi *domini Armeniæ*, gens extranea, vt prædictum eſt, in tantum Soldanum & Saracenos fulgurarunt, quod præſumi poteſt, quod vltio diuina ibi fuerit, propter crudelitatem factam per dictos Soldanum & Saracenos in Chriſti fideles de Acon, & de Syria, quando decolati & deſtructi fuerunt, & plurimi in captiuitatem ducti. Quod ſi DEVS incipe-

re voluit, &, vt dictum est, magnam partem terræ Soldani & Saracenorum destruere: vos, Sanctissime Pater, qui geritis vicem DEI, intendere cum omni gaudio credimini ad recuperandam dictam Terram Sanctam, lugentem & plangentem amarissimè, quæ vestra est, viua hæreditas & totius Christianæ Religionis; nec non residuum aliarum terrarum, quas tenuerunt & tenent Soldanus, & sceleratissimi Saraceni. Et, cum omni reuerentia loquar, pater Sanctissime, periculum est in mora. Inuenitur & legitur, *semper nocuit differre paratis*. Est autem considerandum propensiùs ad quam breue terrarum spatium Catholici sunt reducti: nam per Christi fideles, de Asia, *Cilicia* sola tenetur quę vulgari & communi nomine dicitur *Armenia*: quæ in quanta afflictione quantoq; degat periculo, in sequenti capitulo potest cõspici manifestè: quamuis in pluribus aliis locis Asiæ multi sparsim habitent Christiani. De Africa verò sola *Insula de Licerbia* Christianis tenetur: sed & aliqui fideles in Africa habitant, qui iugo Saracenico subprimuntur. In Europa autem in Hispania Saraceni *regnum Garnatæ* occupant: sed & in maioribus Hispaniæ partibus, quas vtiq; inhabitant Christiani, multi sunt Saraceni & Iudæi, sub Christianorum tamen dominio & virtute. Sunt verò in *Romania*, Græci schismatici: sed in aliqua parte ibi Fideles dominantur. *Exagoræ* quoq; & *Rex Seruiæ* etiam sectam Græcorum sequuntur: sed ipsius maritima & *Albania* videntur Catholicè viuere. Verùm pauci sunt ibi homines respectiuè ad alias nationes. *Boscena* hæreticorum est nidus. *Ruteni* sunt schismatici, qui cum aliis pluribus nationibus sunt Tartarorum de Gazaria dominio subiugati, qui Tartari Christianis Polonis & Vngaris sunt confines: *Letoini* verò cum Archiepiscopatu Rigensi, & cum domo Alamannorum, confinia sua tenent. Patet nunc terræ residuum quod à Catholicis habitatur: Ita quòd nulla principalium quatuor Patriarchalium sedium à Christi fidelibus possidetur.

CAP. II.

Continet piam auxilij implorationem pro vltra marinis fidelibus, terrisq; eorum ac regnis.

II. ET habere dignetur respectum piissima misericordia vestra ad regnum vestrorum Fidelium Armenorum, quod in dentibus quatuor ferarum iacet. Ab vna parte infra terram habet *Leonem*; scilicet *Tartaros*, quibus Rex Armeniæ reddit magnum tributum. Ab alia parte habet *Pardum*: videlicet *Soldanum*, qui quotidiè dissipat Christianos & Regnum. A tertia parte habet *Lupum*: scilicet *Turchos*, qui destruunt dominium & Regnum. A quarta parte habet *serpentem*: videlicet *Cursarios* maris nostri, qui quotidiè rodunt ossa ipsorum Christianorum de Armenia. Et habere dignetur intuitum pietas vestra ad illos Christianos, qui in terris Soldani in captiuitate longo tempore permanserunt, quibus post amissionem Acon & Syriæ crudelius dominium factum fuit. Et insuper dignetur habere respectum clementia vestra ad illos alios Christianos de regno *Nubiæ*, & aliarum nationum, qui sunt vltra terras Soldani, qui sunt Nigri, qui à potentia Soldani persecutiones & flagella receperunt & habent. Aperire etiam dignetur oculos pietatis, super fideles vestros, qui sunt in Insula Cypri, quibus periculum imminet ab infidelibus: & etiam super Latinos Insularum Romaniæ, qui validè oppressi à Turchis facti sunt eis tributarii.

CAP. III.

Continet prædictorum epilogum & totius huius primi libri conclusionem.

III. QVod si Sanctissima inhibitio fuerit per Sanctissimum Dominum nostrum, vt prædictum est, per totum mundum solemniter celebrata, & prædictę galeæ ad prædictam maris custodiam transmittantur propter occasiones iam dictas, diuina gratia fauorante, fortitudo Soldani & Turchorum minuetur. Sic etiam Ambaxiatæ & Legationes, & tractatus, quibus *Imperator Græcorum* & Soldanus Babyloniæ se alternatim sollicitant, poterunt faciliter impediri: sic & *munera* maxima, quæ perucrtunt oculos etiam sapientium, & corda iustorum inclinant & molliunt, quibus sæpissimè mutuò se præsentant: vt sunt arma, panni de serico & de lino, Zucharum, aromata, perlæ, aurum, argentum, lapides prætiosi; multaq; alia iocalia varia & diuersa, leuiter intercipi poterunt, & auferri. Hiis enim Legationibus & muneribus, ioca-

Deut. 16, 19.

iocalibus, & tractatibus prædictus Soldanus Imperatorem Tartarorum, nomine *Husbecho*, qui in Gazaria, & aliis Septentrionis partibus dominatur, immutauit taliter & attraxit, vt legem receperit perfidi Mahumeti; nec non aliqui ex gente ipsius, ad eandem perfidiam inclinentur. Est autem vehementer timendum, vt si continuentur talia inter eos, ne perfida illa secta in Septentrionalibus partibus crescat continuis incrementis. Hoc enim foret in præiudicium nimium & periculum maximum fidei Christianæ. Nam à nonnullis dignis fide asseritur quod dictus *Husbecho*, habet equitum multitudinem adeò numerosam, vt subtrahendo tres de decem, cum per decuriones habeat exercitum ordinatum, ex solis ternariis in campo ponit ita militiam copiosam, quod quasi incredibile videatur. Verum si inter eos maritimus aditus, vt est dictum superius, clauderetur, prædictis omnibus posset debitum ac sufficiens remedium adhiberi. Faciliùs est enim *obstare principiis*, quam principiata & iam firmata per diuturnitatem temporis, immutare. Mare etiam, & terræ fidelium de vltra mare erunt securiores, & Christiani terrarum marinarum istius maris nostri Mediterranei, & specialiter terrarum quæ sunt potentiores, & quarum gentes plus nauigant, & magis inde commodum cõsequuntur, de magno extrahentur errore; & non solùm seculares, sed etiã Clerici & Religiosi, quod maximum bonum erit. Nam ista est veritas: quod si à Christianorum partibus transfretari non potest cum auro, argento, ramo, stagno, zaffrano, mastica, pannis lanæ, setæ, & lini, & aliis mercimoniis hiis similibus, ad terras Soldano subiectas, propter inhibitiones per sedem Apostolicam constitutas; & à terris Soldano subiectis non potest extrahi nec cõduci bombix, Zucharum, linum, piper, & aliæ species & mercimonia Indiæ; & quod isti, qui de prædictis mercimoniis huc vel illuc cõducunt intelligãtur incurrisse pœnam processuum & inhibitionis vestræ Sanctitatis: quasi omnes illi, qui habitant in illis terris maritimis in graui conditione persistunt, propter continuam conuersationem quam habent cum transgressoribus antedictis: Et terra Armeniæ, quæ bombicem fructificat in magna quantitate, erit multò melioris valoris; & speciariæ de India & mercimonia per contratas & ciuitatem Baldac descendent in Armeniam ad nostrum mare, de quibus Christiani de Armenia vtilitatem consequentur, cum qua Regnum ab inimicis Ecclesiæ Saracenis poterit defensari. Et cum illa magna pars terræ Soldani, vt prædictum est, per Tartaros iam consumpta sit, signum est quod DEO auxiliante, & vestra Sancta gratia fauorante, terra Ægypti & residuum in tantum consumi poterunt, quod breuiter Passagium in recuperationem Terræ Sanctæ, & aliarum terrarum quas tenet Soldanus leuius fieri poterit, in conuersionem Soldani & Saracenorum, & recuperatione ac ædificatione Ciuitatis Sanctæ Ierusalem; in consolationem & libertatem filiorum Christianorum, qui in illis partibus commorantur, ac etiam in augmentum totius fidei Christianæ. Pro quibus omnibus Omnipotenti DEO, & Virgini Mariæ, Apostolisq; eius Petro & Paulo, atq; Andreæ, & beato Marco, totiq; Curiæ cœlesti, humili deuotione supplico & exoro, quatenus in hiis & in aliis omnibus quæ semper feceritis, ad laudem & gloriam nominis ipsius Omnipotentis DEI sint, & ad honorem vestri, Sanctissimi Domini nostri, in salutem omnium propinquorum & amicorum vestrorum, viuorum & defunctorum, Amen.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI FILII DEI VIVI: AMEN.

DEVS misereatur nostri & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri, vt cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum. Confiteantur tibi populi, DEVS, cõfiteantur tibi populi, DEVS, confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis. Confiteantur tibi populi, DEVS, confiteantur tibi populi omnes. Terra dedit fructum suum. Benedicat nos DEVS, DEVS noster, benedicat nos DEVS, & metuant eum omnes fines terræ. Psal. 66.

Gloria Patri, &c. KYRIEL. CHRISTEL. KYRIEL.

Pater noster.

INCIPIT PROLOGVS SECVNDI LIBRI.

AD eiusdem Domini nostri IESV CHRISTI laudem, inuoco & exoro beatissimam Virginem Mariam *matrem eius, beatissimos Apostolos* Petrum *&* Paulum, *beatos* Iohannem Baptistam *&* Euangelistam, & *Sanctum* Marcum, *beatos* Georgium, & Nicolaum, & *totam curiam cœlestem, vt orent DEVM, quatinus dignetur mihi suam gratiam elargiri dicendi & componendi in hac parte, quæ ad honorem & gloriam nominis sui spectent, & vestræ complaceant Sanctitatis auditui, & ad statum & augmentum vertantur fidei Christianæ. Licet præsumptuosum appareat humilem seruitorem sublimi Domino ardua recordari, fides tamen & deuotio recordantis, irreprehensibilem ipsum reddit. Hinc est quod cum Sancti prædecessores vestri semper intenderint ad Sanctæ Terræ recuperationem, vt publicè fertur & sic credatur vestram Sanctitatem intendere ad quod aspirare debet deuotus quilibet Christianus. Ego* Marinus Sanudo, *dictus* Torsellus, *filius domini* Marci Sanudo, *de contrata Sancti Seueri de ciuitate* Riuoalti, *de Venetiis, supradictus, cogitans disposui componere librum secundum super negotiis Terræ Sanctæ, currente Anno à Natiuitate Domini* M. CCC. VIII. *mense Decembris: qui subditur, & est ad confirmationem & robur primi libri supradicti de ostendendo modum & viam quibus recuperari poterit Terra Sancta, ad DEI laudem, & Ecclesiæ suæ Sanctæ ac vestræ Sanctitatis honorem, quem scribere cœpi Anno Domini nostri IESV CHRISTI,* M. CCC. XII. *Mense Decembris,* Clarentiæ.

A. Dni. 1308.

A. Dni. 1312.

INCIPIT LIBER SECVNDVS EIVSDEM OPERIS, CONTINENS VIAS ET MODOS QVIBVS APTE ET EXPEDITE *Terra Sancta recuperetur: habens partes quatuor.*

PARS PRIMA, CONTINET FORMAM ET ORDINEM SECVNDI EXERCITVS CHRISTIANI: HABENS CApitula quatuor.

CAP. I.

Continet quomodo vnus debeat præfici Capitaneus: & quales conditiones habere debet; quot etiam in societate sua habere oportet: & vbi debeat applicare.

I. IGITVR cum ita sit quod origo & fundamentum debilitandi Soldani potẽtiam Babylonici, & remouendi à multis occasionem participandi cum illis inimicis Crucis, contra præceptum Ecclesiæ, & acquirendi Terram Sanctam, sit ponere istud opus antedictum ad executionem: id est, tenere fortiter processum in terra, & dictas x. galeas vel VII. in mari, per modum iam dictum, adhoc vt nihil portaretur eis hinc, vel inde afferatur huc, poterit vestra clementia ordinare ac mandare de hiis, sicut, & quando Pontificalis prouidentia, Sancto dictante Spiritu, prouiderit ordinãdum. Quod si ea executioni

cutioni mandanda vestra determinauerit Sanctitas, ad plenam consumptionem Soldani exigetur, si placet Sanctissimo domino, quòd in anno secundo vel tertio, postquam succursus rerum, quæ terris Soldani, contra inhibitionem Sanctę Ecclesiæ, portari solent, defecerit, eligatur vnus homo diligens, & timens DEVM, bonæ famæ, sapiens & discretus, largus & liberalis, fortis & constans, diligens & operans iustitiam, qui sit pro vtilitate boni communis Christianitatis, & plus diligat illud quàm proprium; habeatq; beneuolentiam & amicitiam Venetorum, vt possit cum illis facere facta sua, & in eis cōsilium & auxiliū inuenire. Huic siquidem *Capitaneo* oportuna erunt in omnibus XV. M. peditum, & CCC. homines ad equos, ita vt vno
10 deficiente alius subrogetur loco eius: omnes ad soldum Ecclesiæ, cum nauigiis & victualibus, & aliis sibi ad bellum necessariis, vt oportet. Et sit vnicus Capitaneus cui committatur negotium: quia *res ordinata, vnum caput requirit*. Quos omnes dictus Capitaneus ducet super maritima loca Ægypti: ibiq; terram capiet, & habitationem faciet, iuxta consilium quod ab expertis datum sibi fuerit & ostēsum. Congregabit ibi etiam nauigium, tam maris quàm fluminum, vt possit super inimicos fidei currere quando & quo sibi videtur expedire.

CAP. II.

Continet quæ natio maritima vtilior sit ad huiusmodi expedienda negotia.

20 ET quod armata dicti Capitanei, siue Admirati de vno loco, vbicunq; commodius poterit reperiri assumatur: quia gentes exercitus, galearum & nauigii in diuersis partibus armatorum congregatæ, in simul malè conueniunt, & malè se tollerant; & facilè posset oriri dissensio inter eos, propter quod tota res posset subitò deperire. Et videtur quod ista armata principaliter deberet fieri *Venetiis*, propter multa. Primò, quia Veneta gens ita benè attendit id quod promittit, sicut aliqua gens de mundo. Secundò, quia ibi & in confinibus suis homines armorum inueniuntur, & marinarii tam maris quàm fluminum, habundantiùs quàm alibi, & ad bonum forum habundantia huiusmodi marinariorum est Venetiis, non solùm per contratam Venetiarum, sed etiam per cōfinia sua, quæ fluuiis & lacubus
30 plena sunt, & per consequens marinariis fluuiorum. Tertiò, quia necessaria ad armatam complendam tam in nauigiis, quàm in aliis necessariis, in Venetiis & in vicinis suis, & in terris suis, in magna copia possunt omni tempore reperiri. Quartò, quia homines Veneti nutriti sunt in aqua, & multotiens habuerunt facere cum vicinis suis in talibus, habent experientiam talium: propter quod vestra Sanctitas potest hoc videre per exemplum eorum, quæ fecerunt Veneti, & faciunt cum vicinis suis: ad quem bonum finem, præsentia negotia, si per eos contingat fieri, poterunt peruenire. Quintò, quia inter alios homines maris de Occidente, qui possent huic facto intendere, Veneti habent meliùs nauigare versus partes Orientis, tam propter raritatem pelagorum, quàm propter breuitatem itineris eorum; & etiam
40 quia habent plures portus, quàm aliqui alii vsque in Romaniam: & quia habent viam maris aliqualiter aliis breuiorem, & specialiter in hyeme cum galeis armatis. Sextò, quia in districtu Venetiarum, scilicet in ciuitate *Clugiæ*, sunt homines in magna quantitate fortissimi, siue dexteri atque docti & apti ad cauandum tam in terra quam in paludibus, & ad leuandum terram, vbi est aqua, & ad faciendum aquam labi, vbi est terra: qui essent multùm vtiles pro via & opportunitate præfata; suntq; boni marinarii tam de mari quàm de fluminibus & stagnis; & sunt bona gens pro armis & de vicinis suis, scilicet *Paduanis*, & *Ferrariensibus* aliqui, & maximè de *Ceruiensibus*, essent vtiles ad essendum cum dictis Clugiensibus in opportunitate præfata. Septimò, quia maritima & riperia Venetorum à *Grado* siue à castro
50 dicto *Belforte*, vsq; per totam maritimam Ferrariensis districtus, & per maritimam *Rauennæ* ac *Ceruiæ* vsque *Ariminum*, quod est in longitudine miliarium, CCLXX. assimilatur multùm maritimæ de Ægypto, tam de littoribus quam de paludibus & stagnis & lacunis. Ita quod per cōtinuam consuetudinē, quam habent Veneti eundi & frequentandi per istam maritimam, erunt in contratis illis magis domestici, atq; apti, & habiles ad acquirendam terram Ægypti, quàm aliqui alii, qui illuc propterea mitti possent. Attamen, quanquam quod superiùs est dictum de Venetiis verum probabiliter cēseatur, tamen si celsitudini Apostolicæ videretur aliam gen-

tem mittere ad hoc aptam, credo quod nihilominus bono fini dante DEO posset negotium mancipari: dum modo in gente illa non forent homines in quantitate notabili diuersarum nationum & morum, seu etiam dominiorum, se in moribus non benè portantium: quia nimia *nationum diuersitas, morumq; disparitas*, procurante Diabolo, qui actibus felicibus inuidet, possent aliquam turbationis materiam inducere in armatam. Sed si omninò videretur gentes diuersarum mittere nationum, tunc oporteret tot esse exercitus quot sunt gentes: nec non & quòd exercitus sint distantes ab inuicem; ac singuli exercitus sint tam fortes, vt ab inimicis valeant se tueri.

10

CAP. III.

Continet præparationem nauigij & aliorum necessariorum prosequenti vniuersali passagio: præparationem quoq; victualium: & de Tartarorum amicitia procuranda.

III. His itaq; dispositis oportunum erit, vt dictus Capitaneus & gens sua faciant ibi, ad expensas & iuuamen Ecclesiæ, magnum apparatum nauigiorum & maximè fluuiorum; & præparationem victualium, & aliorum necessariorum, pro iis, qui venturi erunt de Occidente. Tunc si Sanctitati vestræ visum fuerit, poterit *Crux prædicari*, anno secundo vel tertio; & gens valida in magno numero congregari, quæ ad istos veniens, inueniet præparationem victualium, locum paratum & nauigia ad currendum super inimicos, qui iam debilitati erunt per mare & per terram. Poterit terra Ægypti per istum modum acquiri: maximè quia videntibus *Christianis nigris de Nubia*, & de aliis contratis superioribus Ægypti tantum auxilium eis aduenisse; descendent super inimicos ex parte sua, & *Tartari* ex sua descendent in contratas de *Semo*, & de Syria: propter quod vtile erit habere amicitiam Tartarorum, & seruare sollicitè, tam per munera, quam per dulcia verba, & mutuas salutationes. Ita quod tenendo hunc stylum non poterit esse, quin DEO iuuante, infra quatuor vel quinq; annos ab inchoatione istius secundi negotii, terra Ægypti vestræ dominationi subdatur. Ita quod poteritis eam conferre tunc cui vel quibus vestræ Sanctitati placuerit. Et satis verisimile est, quod subiugata terra Ægypti, terra Promissionis se tenere non poterit, quin & ipsa vestræ dominationi subdatur. Insuper & aliæ terræ, quæ antiquitus *Francorum* esse solebant, vestro dominio se supponent, à Saracenorum dominio liberatæ: quia *extirpata radice, oportet quod necessitate rami arescant.*

20

30

CAP. IV.

De summa expensarum in tenendo exercitum prædictum XV. M. *peditum, & CCC. equitum, & rationabili profectu eorum.*

IV. Et si Sanctitas vestra scire dignetur quantum ascendant in anno expensæ pro dictis xv.M. hominum peditum, & ccc. hominibus ad equos, pro nauigiis eorum, victualibus, & aliis necessariis, & etiam pro expensis faciendis pro Tartarorum supradicto negotio oportuno; præcisè respondeo: quod in tribus annis constarent xxi. vicibus c.M. flor. computans *florenum* soldis duobus Venetorum grossorum: videlicet DC.M. flor. auri annuatim, pro stipendiis dictorum hominum ab equis, & peditum, & pro victualibus oportunis, & pro expensis, quæ occurrerent pro conseruanda amicitia Tartarorum, vt dictum est: coæquando vnum annum cum alio. Item, constarent nauigia, lignamen, ferramenta & alia necessaria ad ædificandum habitacula, & alia faciendum, quæ ad prælium occurrerent facienda, cum restauratione equorum, qui in prædicto seruitio perderentur vel deuastarentur CCC.M. floren. auri pro toto tempore supradicto. Ita quod ascenderent expensæ huius ad prædictam summam xxi. vicibus c. M. flor. in dictis tribus annis. Hoc est pro quolibet anno DCC. M. flor. licet à primo anno in antea, postquam Christiani cœperint in Ægypti maritima locum quendam, in quo, vt dictum est, habitaculum fecerint, & etiam mansionem, de ipsa terra Ægypti & aquis eiusdem à Sanctitate vestra magnum commodum trahi posset. De aliis autem necessariis victualibus & nauigiis, pro gente quæ veniet de Occidente, vt dictum est, erit prouidendum quod Sanctitas vestra mandauerit ordinandum. Et si Sanctitas vestra vellet scire vtrum istud negotium posset, cum paucioribus hominibus & minoribus expensis

40

50

pensis fieri. Respondeo reuerēter, quod posset esse quod sic: sed cōsiderando quod factum armorum requirit omnem securitatem, quæ sibi potest dari, nec est in hoc parcendum expensis, vt securum sit, cogitando etiam quod Sanctitas vestra potest expensas huiusmodi sustinere: Videndo nihilominus quod necessarii sunt homines ad firmandum & muniendum locum vel loca habitabilia, vt dicti homines sint fortes, per aquas salsas & per aquas dulces: dico pro certo, quod qui dominabitur in aqua dulci, in tantum quòd possit currere hinc indè & redire ad suam voluntatem, cum paucis hominibus quos ad nutū emittere valeat super terram, infra modicum tempus oportet eum esse dominum terræ. Et ratio prędicta est, quia magna pars to-
10 tius terræ Ægypti est dispersa super flumen Nili, quę terra multum longa est & stricta: ita quod nullatenus posset custodiri per aliquam copiam gentis quam ipsi haberent, quin gens aquæ supradicta eam acquireret, & teneret, vel ipsam consumeret.

SECVNDA PARS, CONTINET TAM REPROBATIONEM ITINERVM, QVÆ VIDENTVR ALIQVIBVS PER STOLVM Ecclesiæ facienda, quàm rationem ostensiuam, quod iter maritimum de Ægypto sit potius eligendum: habens capitula decem.

20

CAP. I.

Continet quod stolus Ecclesiæ per terram nullatenus est ducendus. Rubrica.

PATET igitur ex prædictis & maximè ex infrascriptis, quod non est necesse, quod exercitus Passagii, per terram transeat, sicut quōdam fecerūt benemeriti Veterani. Non est eundū per terram, propter multa incommoda, quæ in itinere exercitui imminerent, tam propter longitudinem & asperitatem viæ, quàm propter Regionum varietates, & obstacula atque discrimina, quæ transeuntibus possent occurrere in itinere & oriri: & etiam pro-
30 pter defectum victualium & aliorum, quæ necessaria exercitui dignoscuntur. Etsi forsitan quis diceret quod Passagium fratris *Petri*, qui dictus est *Eremita*, & domini *Gotefredi de Buione* per hanc viam processit prosperè per terram: Respondeo, quod processus eorum nō fuerit prouisionibus humanis vel viribus, sed diuinis directus auxiliis, & supernâ gratiâ terminatus. I.

CAP. II.

Continet aduersum quorundam Consilium dicentium, quod stolus præfatus descendere debeat super terram Armeniæ, vel Syriæ, siue Ierosolymæ Terræ Sanctæ.

40 ET est quorundam Consilium, quod exercitus Passagii per mare transiens descendat in *Armeniam*, tam propter bonum portum, qui ibi habetur, quā pro refrescando ibi & quiescēdo; & quod deindè per terram procedat, & pugnando per contratam Antiochię & Syrię intret Terram Promissionis. Ad quod dico, quòd nō est in Armeniam descendēdum, multiplici ratione. Primò, quia terra Armeniæ est infirma, propter quod immineret exercitui periculum infirmandi, & pereūdi multitudinem bellatorum. Et considerandum est quod multoties *Tartari* cucurrerunt per terram, & cœperunt quasi omnes *contratas de Semo*, & *de Syria*: sed quia non potuerunt transire desertum per quod transitur in Ægyptum, nec ad partes appropinquare Ægyptias, compulsi sunt partes acquisitas relinquere; & Soldanus illas recu-
50 perauit continuò, & tenet & dominatur vt priùs. Et si dici vellet quod Tartari compulsi fuerunt relinquere acquisita, hoc fuit, quia non potuerunt in æstate commorari propter intensionem caloris, & propter defectum herbatici, quod non habuerunt pro suis equis pascēdis & gregibus; & quod hoc benè possent facere Christiani, qui vellent in illis partibus cōmorari, propter subsidium victualium & aliorum necessariorū, quæ eis quotidie portarentur per mare; & quod possent ibi ædificare fortilitia atq; castra. Respondeo, quod videndum & examinandum est priùs quomodo hoc possent facere Christiani; & cum quanto fortio & expensis, quādo hoc II.

compleuissent, quid fecissent. Nam primò consideranda est Soldani potentia, quæ vbique dignoscitur esse magna, & maximè in militib. Et si Sanctitas vestra scire vellet de quantitate militiæ Soldani quam ad præsens habere diuulgatur, & creditur: sicut communiter æstimatur, sunt LX. millia hominum in equis, diuersi tamen valoris, de quibus ad minus XX. M. sunt electi, & totidem mediocres, & alii satis viles. Et etiam habet Soldanus in partibus Semi & Syriæ magnos populos Saracenorum qui sunt multum excitati & docti magisterio sagittandi, qui tam pedites quàm equites omnes essent ad fronteriã obuii principales ad resistendum exercitui Christiano. Quare Christianos residentes ibi, rationabiliter oporteret habere magnam potentiam equitum & peditum, & etiam nauigiorum copiam, quæ eis portarent per mare victualia & frumenta necessaria habundanter, ad hoc vt sine defectu possent Soldani potentiam conculcare, & terram Semi & Syrię viriliter pugnando acquirere, & ibi ædificare fortilitia & munire. Hæc itaque omnia fieri & compleri nõ possent absque immensitate sumptuum, & grandi periculo personarum. Sed posito quòd cuncta in hiis succederent Christianis, & quòd hoc ad effectum perducerẽt, sibi contratam prædictam ad libitum supponentes, eorum remaneret animus in quiete, contra hostes vlterius procedere non quęrentes: quin imo pars potior ad propria remeabit. Tunc ergò terra Ægypti in Soldani fortia remanente, quid erit de Christianis in illis partibus commorantibus? Certè remanebunt periculo, repellendi à Soldano & à Saracenis, sicut alii fuerunt deiecti de ipsis partibus & expulsi. Quapropter in contratas Armeniæ, vel Syriæ, non est aliquatinus descendendum; sed solummodo in terras Ægypti maritimas, sicut superius est expressum. Est adhuc alia ratio: videlicet, quòd in Ægypto, fideles præsentes ad certãdum, & Occidentales populos ad succursum, reddet de terra Sancta futura principalis adeptio, promptiores: Et cum marinariis & aliis peditibus prædicti exercitus, & cum non multis equitibus, poterit, illius fauente potẽtia in cuius laudem res fiet, Sancta intentio percompleri: Et hoc erit cum minoribus sumptibus, & maiori tutela: quia Christianis nullum quasi posset prælium periculosum inferri, nisi per aquam, contra eorum libitum voluntatis. Et insuper, sicut in Syria sunt populi fortes & docti magisterio sagittandi, & exercitati in bello, sic in Ægypto populos reperient debiles atq; viles. Nihilominus, si vestræ Sanctitati placeret ad custodiam Regni Armenię tantam gentem destinare armigeram equestrem scilicet, & pedestrem, vt regnũ ipsum securum foret: præcipuè si posset à tributo non dando Soldano Babyloniæ, suisq; Admiratis & officialibus defensari, maximum bonum esset. Sic enim narrat infra tertius liber historiarum ciuitati Aconensi totiq; Syriæ tunc temporis fuisse subuentum, cum partes illæ fuerunt à Christicolis habitatæ. *Præteriti autem ratio, est magistra non immeritò futurorum.* Genti autem illi, quæ ad prædicti regni custodiam mitteretur, tam propter euitandam infirmitatem Prouinciæ, quàm propter habitationem insolitæ regionis, posset taliter prouideri, vt videlicet gens illa missa more indigenarum Nobilium ibi commorantium, habitaret in planitie tempore hyemali; æstiuo vero tempore super montes in quibus sunt fontes pulcerrimi, aquæ limpidissimę & frigidę contra ęstum, herbarum copia, prata amœnissima, sanus aër. Si verò homines illi casu aliquo contingente, ęstiuo tempore ad loca plana descenderent, vitent cauma solis, sint moderati in cœnis, limphent benè vinum, caueant ab amplexu: & inprimis pluuiis autumnalibus, à fumo terrę caueant ab amplexu. Et hęc etiam multùm prodesse possunt tam in Achaia, quàm in multis aliis partibus Romaniæ. Sed ad propositum redeamus. De Regno siquidem Armeniæ inesse debet Apostolicę Celsitudini magna cura, quia ipso dumtaxat excepto, in tota *Astaria*, scilicet terra firma vltra mare, non est alia terra quę in fide Catholica manserit tempore modernorum.

CAP. III.

Continet improbationem dicentium in Cyprum dictum Passagium descensurum.

SVnt etiam aliqui opinantes quòd Passagium transeat per mare, & congregetur in *Cyprum*, ad habendam quietem propter multiplices labores, & maris inquietationes quos sustinuerint transfretando; & inde procedant ad debellandum inimicos fidei, habito prouido consilio & maturo exemplo dudũ beatissimi *Lodo-*

mi *Lodouici*, in partes Ægypti vel fortè in partes Syriæ, quæ à Cyprensi Insula parum distat. Ad hoc respondeo reuerenter: quòd hæc via non est tenenda: Primò, quia *terra Ægypti* est sanior quam Cyprensis; & meliores aquæ habentur ibi, & multitudo piscium innumerosa in subuentione populi. Secundò, quia si deberet antea exercitus ad Cyprensem Insulam declinare, & inde ad partes Ægypti maritimas procedere, antequam posset adaggredi inimicos, poterit per viam rectam partes acquisiuisse præfatas. Sed de illo Passagio per Hispaniam, & transire in Africam per illud brachium stricti maris de *Gibelatar*, & de secta seu de transitu in *Tunitium*, siue in partem aliquam Barbariæ, non videtur mihi facere mentionem. 10 Per ea enim quæ dicta sunt, & dicentur, siue etiam possent dici, prædictæ viæ inconuenientes sunt, & ineptæ ad eundum & ad acquirendum Terram Sanctam, præcipuè propter deserta media quæ obsistunt: cum & inclitus ille Rex Franciæ *Sanctus* LODOVICVS, cùm ad partes Tunitii cum exercitu passagii applicauit ipse & filius, nomine *Iohannes Tristanus*, cum Apostolicæ sedis Legato, ac multis Comitibus & Baronibus, propter Epidimiam inuadentem, in breui diem clauserunt extremum, multiq; alii de populo Christiano: secundum quod in decimo capitulo XII. partis, tertii libri, scriptum distinctè conspicitur. Multæ sunt viæ de quibus multi locuti sunt de aggrauando inimicos fidei Catholicæ, & de acquirendo & tenendo Terram Sanctam: & inter eas viæ suprascriptæ videntur mihi meliores, & 20 vtiliores omnibus aliis: & ideò scripsi eas, & feci comparationem ab illa via maritimæ Ægypti, ad alias, quæ mihi videtur vtilior aliis, reseruando semper illam viam, quæ vestræ Sanctitatis prouidentiæ plus placeret.

CAP. IV.

De quadam allegoria ad quoddam fortilitium adaptata.

IV.

QVoddam *Fortilitium* est valdè magnum & decorum, atque benè munitum altis mœnibus & crossis, ac magnis tentoriis propè ipsum, atque habet multa valla, & etiam barbacana. Quod fortilitium munitum est gente, & sic similiter valla munita sunt gente, & etiam barbacana, & præcipuè bona gente pedestri; ac mœ- 30 nia fortilitii prælibati, super barbacanis prædictis & vallis omnibus dominantur. Dictum quippe fortilitium certas habet pusterlas per muros & tentoria, respõdentes inter prædicta valla & barbacana, per quas potest iri & veniri: sed dictæ pusterlæ bonas habent portas ferreas. Præterea dictum fortilitium habet solummodo portam vnam valdè magnam, quæ aperta semper extitit & existit, per quam præfata gens fortilitii supradicti magnam partem suscipiunt eorum, quæ necessaria sunt sibi; & specialiter tributa aut datia & commercia, quæ maior pars Regum & Principum, Baronum, militum, aliarumq; vniuersarum gẽtium, & maximè, qui diuitiis affluunt, soluunt quotidie ac impendunt. Nunc est quidam sanctissimus dominus, qui multos habet fratres, filios, subditos, & fideles, qui cũ suis prædictis fra- 40 tribus cogitauit & cogitat, dieq; noctuque vigilat, meditando qualiter suum possit exercitum congregare, tanquam ille, qui eundi vel mittendi magnum habet posse, ad hoc fortilitiũ conquirendum, petens præfatis fidelibus & subditis suis auxilium & consilium, quæ via, & qui modus tenendi sunt, vt ipse cum gente sua hoc possit fortilitium adipisci. Quid respondendum est & dicẽdum, à qua parte ibitur à gente sua, insultum dicto fortilitio illatura? Si dicetur quod eatur à lateribus, vbi sunt dicta valla, barbacana, & pusterlæ etiam antedictæ, videri potest apertè, quòd ibi foret nimium faciendum: quoniam valla transgredi & barbacana, causa perueniendi ad tẽtoria, & mœnia fortilitii iam prædicti, periculosum est valdè ac transeuntibus onerosum, quia dum in eisdem partibus ibi forent, tunc esset in oportunitate 50 maiori, atq; maiori exercitio faciendo. Ex quo sequitur quod præfati sanctissimi domini dicta gens inuenire se possent fessos & finaliter fatigatos, propter immẽsos labores quos in barbacanorum transitu tollerauerint & vallorum, gentes illas expugnando & viriliter conculcando. Ita quod eis leuiter magnum posset damnum & periculum imminere, ac amittere totum quod fuerint elucrati. Quod totũ multotiens est probatũ, & iam patuit per exemplum. Et eo amplius, quoniam tanta fuit probitas & audacia præcessorum, qui hoc experti fuerunt, quod dictum fortilitium inexpugnabiliter intrauerunt: sed malo imminente consilio, atq; defectu ordinis

subsequẽte, eos inuitè oportuit retrogradi, ob quod hæredes ipsorum, quasi totum quod acquisierant amiserunt. Iterato, sanctissimus dominus comitiuam destinauit nobilium & magnatum, conferentium primis auxilium & fauorem ad dictum fortilitium expugnandum, quorum alii quasi in principio negotii remanserunt: alii verò iuerunt conquirentes magnam partem ex eo quod perdiderant supradicti, & redierunt propria reuisuri. Fuerunt præterea quidam alii, qui per ostium dicti fortilitii intrauerunt, sed sano consilio derelicto & rectitudinis ordine non seruato, pro maiori parte se in manus suorum hostium tradiderunt, deficientes dictum fortilitium expugnare. Postmodum verò Sanctissimus Pater, multis vicibus & plurimis subsidium primis hominibus supradictis, & refugium destinauit, sed finaliter illos non valentes defendere, totum & quicquid obtinuerant amiserunt. Ergò dicendum est quod ab hostio quod semper mansit & manet apertũ, est procul dubio gradiẽdum quod tritum habet iter ac expeditũ, nullo interuallo in medio existente; & illud ostium tali modo & maneria custodire, quod præfata tributa, datia & commercia, aliaq; necessaria quæ sunt dicta, nequaquam transferri valeant ad præfatum, ne habeant vnde possint gentem suam & suum populum armigerum recentare. Et si DEVS tantam præbuerit gratiam sanctissimo domino iam prædicto, quod tantũ velit gentis armigeræ cõgregare, quæ intra præfatum ostium cum securitate & bono ordine castra metari valeat, & hostibus hostiliter se opponant, manu ad manum præfatis audacter & viriliter resistendo, quod impossibile non videtur, fiat si placet. Propter quæ omnia, laudandum est & consulendum Sancto domino antedicto, quatenus habito cõsilio saniorum, ab ipsius hostii latere vadant dictum fortilitium inuasuri: quod multò meliùs, securiùs & commodiùs est absq; comparatione, quàm ire à lateribus ad præfatum, vbi barbacanorum obstaculum & vallorum immensa residet fortitudo.

CAP. V.

De alia locutione metaphorica adaptata ad quandam arborem. Rubrica.

V. PRæterea quædam est *Arbor*, quæ est valdè magna, & tam stipes arboris quàm etiam rami eius, & habet multa folia; rami eius nimium cum suis foliis sunt extensi, & operiunt multum terræ. Dicta autem arbor multos habet fontes à quibus continuè irrigatur, & specialiter ab vno, qui eam multum irrigat, & impinguat, contulitque ei & confert magnum & continuum alimentum: absque quo fonte arbor præfata non posset commodè sustentari. Ipsa arbor nullum fructum producit, sed sub ea multi boni nascuntur fructus & crescunt: verùm tamen, qui ad colligendum aliquos ex dictis fructibus desiderat illuc ire clausis graditur oculis: nam magnæ tenebræ sunt sub arbore supradicta: sed fructuum bonitate multi homines ob cupiditatem ad eundum astricti, illuc procul dubio gradiuntur. Et multi sunt, qui nullâ vrgente conditione mundanâ, vel commodo, pergere illuc vellent, nec vllatenus illuc eunt. Sed Sanctus dominus iam prædictus vnà cum suis fratribus, filiis, subditis, atque fidelibus die noctuque cogitant hanc arborem euellere, & finaliter dissipare, vt ex dictis bonis fructibus ad colligendum lucidè & liberè possit iri; ac etiam quod sui præfati filii, subditi, & fideles gaudere valeant supradictis, & eos sine aliqua molestia possidere. Et ob hoc, subsidium implorat & consilium ad euellendam dictam arborem, eradicandam, & vltimò dissipandam, à qua nullus progreditur bonus fructus, cum suis radicibus, stipite atque ramis, ac foliis eorundem, sic & taliter quod ipsa arbor eradicetur in totum. Cui consultum fuit antiquitus quòd viros destinaret probissimos cum bonis securibus atq; ronconibus, & aliis instrumẽtis, cum quibus vehementissimè possent exnemorare hanc arborẽ: & sic extitit adimpletum. Nam ipsi ramos quam plurimos dictæ arboris amputare cœperunt, ac eorum folia deorsum excutere, de qua exnemorauerunt quandam partem; ac vsq; ad stipitem arboris taliter ambularũt, quod qui multum laborauerant fatigati, requiem postularunt. Qua de re dicta arbor, quæ continuò à dictis fontibus irrigatur & præcipuè ab illo magno in quo multa reperitur bonitas, & cuius pes in pingui loco residet atq; bono, multum incipit pullulare, atq; effici quasi vt primitus consueuit. Præterea dictus Sanctissimus Dominus iteratò mittit auxilium & succursum illis quos antè

miserat

miserat ad dictam arborem succidendam: qui iterum similiter incipiunt amputare prædictam, ac ramos abscindere, eorumq; excutere folia, & detegere aliquantulum dictæ terræ ab arbore ac eius ramis & foliis coopertæ, propter abscissionem quam fecerant. Cæterum ita accidit in extremo, quod dum isti, qui sero iuerunt, se inuenerunt aliquantulum fatigatos, & pertæsum fuit eos operis antedicti, ad patriam cuius oriundi extiterant, remearunt, cupientes requiescere præ labore, & hoc per processum temporis à pluribus actum fuit. Sed arbor quæ continuò dicitur irrigari, & specialiter ab illo magno fonte, & habet radicem suam in loco bono & pingui, in tantũ ramos suos extendit, quod ad statum regreditur pristinum in quo 10 erat: & hoc pluries iam peregit, & in tantum quod dictæ arbori proprium est principium restitutum. Nunc quid dicetur: quid pro consilio fertur Sanctissimo Domino, qui quotidie possit consilium & auxilium sibi dari, pro dicta arbore radicibus euellenda? Videtur quod iter aliud sit tenendum, omisso quod retentum fuit hucusq;. Et hoc patet quoniam multi fortissimi viri iam, vt dictum est, in eisdem partibus extiterunt causa denemorandæ dictæ arboris, ac penitus euellendæ, qui ex ea suum intentum nequiuerunt executioni mandare, quos viros probissimos difficile esset præsentialiter inuenire. Quid igitur est consulendum, postquam tanta vis nullum conferebat auxilium: Necesse est vt dictæ vi auxilium tribuatur: hoc est ingenium & sagacitas: quibus insimul duobus admixtis sperandum est in DEO, quod prædicta arbor in totum per hunc modũ & formam totaliter euelletur. Pri-20 mò, est prædictus fons magnus amputandus, qui irrigauit & irrigat dictam arborem affluenter. Postmodum secundò, inueniendus est quidam vir probissimus multâ bonitate plenus, qui vllâ conditione mundana ad cupiditatem aliquam non declinet, cum bona comitiua, qui per DEI gratiam atque suam industriam, secum deferat multos vermes quos apponat radicibus & stipiti arboris iam prædictæ. Qui vermes talis naturæ existant quod inmediatè, quod illuc peruenerint, corrodere incipiant radicem & stipitem arboris antedictæ. Et sic confidendum est in DEO, quod dicta arbor satis in breui suam perdet radicem, & stipitem, atq; cum ramis & foliis citò cadet. Et Sanctissimus Dominus postea præcipere poterit, quod de trunco fiat totum quod decibile suæ videbitur voluntati: ac fructus, qui sub eadem ar-30 bore orientur, clarè & liberè iri poterit ad colligendum à gente fideli ipsius Sancti Domini, nullâ nebulâ resistente: quibus etiam gaudere possint ac ipsos in pace tenere, & perpetuò possidere: ad quod nos perducat, qui viuit & regnat in secula seculorum, *Amen.* Quod dictum est, narratum est impropriè, ac etiam figuratiuè, vt ex eo exemplum efficax atq; verax cum plena similitudine trahi possit ad ostendendum, quomodo *iter Aegypti* maritimum meliùs omnibus aliis itineribus comprobatur: ac rectè est ianua per quam introire debet ad supradictum perficiendum negotium consumptionis sectæ perfidi Machometi, incipiendo primò illam semitam & fontem abscindere per quos eis tributa continuò deferuntur: quod fit per primum librum inmediatè præcedentem: id, si placet, executioni irreuocabiliter 40 conducendo, tam de processu, quàm etiam de galeis, & prout in hoc secundo continetur, postmodum consequendo.

CAP. VI.

De declaratione fortilitij antedicti & de iis, quæ pertinent ad prædictum.

VI.

ET vt nullum dubium oriatur, reuerenter ac suppliciter, cum emendatione, meum elucidabo intentum, quem habui super eo; quod superiùs est narratum vestræ Sanctissimæ pietati. Fortilitium antedictum intendo *Aegyptiam terram* fore, quæ diu extitit fortilitiũ in partibus Orientis, qui sectam sequũtur perfidi Macho-50 meti mœnia & tentoria supradicta, est desertum quod circuit dictam terram Ægyptiam à lateribus versus Regnum Ierosolymæ ac Syriæ antedictæ. Et sic similiter à parte Africæ, quæ cum Rege Tunisii confines participat, est desertum magnum. Nam alta mœnia atq; crossa magnaq; tentoria prope ipsum, possunt deserti latitudini adæquari: prout enim ascendere altos muros quorum tentorium est magnũ, vt supra murorum summitatem carpere transitum violentum, difficilimum & fortissimũ comprobatur: sic transitum facere per desertũ, cuius longitudo per immensum spatium extendatur, pro vt est id de quo superiùs est narratum, cuiq; exercitui

transituro grauissimum & periculosissimum videretur. Barbacana & valla etiam dictæ terræ, appellari possunt fortilitia Syriæ ac Turchiæ, quæ bonâ gente pedestri melius fulta sunt, quàm terra Ægyptia supradicta. Ac mœnia fortilitii prælibati, super barbacanis prædictis & vallis omnibus dominatur. Hoc est, quod per mœnia fortilitii antedicti, super barbacanis prædictis, est desertum Ægyptium intendendum, propter quod gens fortilitii antedicti semper salui & incolumes extiterunt. Qui quidem dominati fuerunt & nunc temporis dominātur prædictis barbacanis & vallis, quæ sunt fortilitia regni Ierosolymæ, Semi, ac Syriæ supradictæ: vt ostenditur manifestè ob incursiones Francorum, qui quondam ad regnum Ierosolymũ & Syriũ descenderunt: & præcipuè per Tartaros hoc patet. Pusterlæ verò, quæ per mœnia & tentoria correspondent, certæ sunt semitæ quæ ab Ægypto respondent per desertum in regno Ierosolymæ atq; Syriæ supradictæ: in quibus semitis à præfatis Ægyptiis certa suscipitur aqua ex magna industria congregata, quam pro eorum vtilitate sibi congregant & conseruant, solummodo dum eos oportet disponere ad transitum peragendum: hostia quidem quę pusterlæ habent ferrea, hæc sunt: quoniam cum præfati incolæ dictam aquam volunt abscondere vel vastare, ne ab alienigenis valeat reperiri, hoc mandant effectui quando volunt: ita quòd malè ac ineptè quis posset absque aqua per illas partes cum exercitu pertransire. Ex quo, vt mihi videtur, sequitur quod prædicta hostia seu portæ, portæ ferreæ possint & debeant appellari. Ianua autem fortilitii supradicti, quæ semper aperta extitit, & existit, Ægyptiam maritimam fuisse assero atque fore, per quam incolæ fortilitii supradicti receperunt & recipiunt magnam partem ex rebus præfatis Ægyptiis oportunis: & præcipuè magna tributa vel magna datia & commercia à Regibus, Principibus, Baronibus & militibus, ac vniuersaliter à gēte qualibet mundi huius: & potius ab eis, qui ditati opibus affluunt antedictis, per formam hanc & modum quos humiliter & rationabiliter enarrabo. Videlicet, quod sciendum est, omninò & procul dubio reseruãdum, quòd omnia datia & commercia & pedagia, ac sumptus quos pro mercatura faciunt & soluunt quotidie mercatores, in illos deueniunt, qui cōsumant quotidie mercaturam: ita quòd ob hanc causam mercatores ad terras Soldano subiectas gradientes, & soluentes magna datia, cōmercia & pedagia supradicta, & specialiter in Ægypto, facientesq; magnas expensas pro muniendis nauibus & galeis, in totum, vt dicitur, in illos deueniũt, qui cōsumant mercimonia antedicta: nam ob hoc mercatores, summa necessitate compulsos oportet ea tanto vendere cariora. Ideoque potest veraciter enarrari quòd à maiori parte Regum huius mundi ac Principum & Baronum, à gentibus prædictorum, prædicto Soldano tributa magna conferuntur, propter datia & commercia quæ præfatus recipit à prædictis, ob mercaturam quæ continuò egreditur fortilitium antedictum: quæ mercatura in diuersis mundi partibus consumatur, & potius ab eis, qui Sanctæ Romanæ Ecclesiæ sunt subditi & fideles, eo quod terræ suæ magis habundant populis ac diuitiis, quàm terræ procul dubio alienæ, propter quæ plus consumant piperis aliarumque omnium specierum atque mercationum descendentium de terris, quæ subditæ sunt Soldano, quàm faciant mundi aliarum gentium nationes. Et si quis à me exigeret, quæ sunt ista tributa, quæ dicto Soldano à Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidelibus impenduntur, potest huic taliter responderi: quòd præsentialiter sunt *argentum, æs, stagnum, plumbum, argentum viuum, oleum, auellanæ, panni lanei, serici*, atque linei, coralla, telæ, zafframen, & alia mercimonia non narrata: cùm sit dictum & specificatum in opere antedicto, quæ prædicti Ægyptii pro vsufructu in terra sua habent & retinent habundantur: superfluum autem seu residuum argenti, rami, stagni, zafframinis, corallorum, & telarum, transferuntur in Indiam, Ægyptii antedicti ementes ibi piper & alia genera specierum, & conducentes eas pro bono & condecenti foro ad terram Ægyptiam antedictam. Modò videri potest apertè quod argentum & alia supradicta de vna specie sunt in alteram transmutata: scilicet quod ex illis metallis præfatis, & aliis, habitum est piper, & alia genera specierum, cum aliis mercationibus Indianis. Quæ quidem omnia conducta sunt ad Ægyptiorũm fortilitium antedictum: propter quam mercaturam etiam antedictam vadunt præterea mercatores, & deferunt de Mari Maiori à partibus Septentrionalibus pueros & puellas, quos præfati Ægyptii nominant

nant *Mamuluchos*. At prætereà mercatores deferunt ſupradictis de partibus Romaniæ & de Sclauonia aliisque locis quam plurimis, *lignamen, ferrum*, & *picem*, per mare, faciētes ex omnibus ſupradictis cambia in fortilitio ſupradicto, ſcilicet quod ex iſtis recipiunt, *zucharum, linum*, & præcipuè *piper*, aliamq; ſpeciariam & de India mercaturam, quod quippe agunt de *Candeloro* & *Septalia* ſimiliter mercatores. Et tanto magis quoniam ipſi infantulos & puellas deferunt in Ægyptum, qui pro maiori parte à Græcis originem extraxerunt. Nunc autem ſatis poteſt lucidè demonſtrari, quòd argentum, aliarumq; rerum magna pars, quæ à terris Fidelium in Occidente morantium in Ægyptum quotidie demandantur, finaliter in hæc terribilia 10 cōuertūtur, vt ſunt loquēdo vulgariter, Mamoluchi, garzoni ſimiliter & garzonæ, tam Chriſtiani penitus quàm Pagani: ac etiam lignamen, ferrum, & pix, qui ad dictum fortilitium, quæ eſt terra Ægyptia, continuò deferuntur. Propter quæ omnia ſatis patet quale eſt illorum conſilium, & quàm ſanum, qui pro conſilio impenderunt quod ad terras dominio Soldani ſubiectas ferri poſſent, aurum, argentum, æs, ſtagnum, ſeu ramum, zafframen, coralla & ſimilia ſupradictis: dicendo & etiam præſumendo quod talia & eis ſimilia in Ægyptiam prouinciam deferentes, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ proceſſui non reſiſtunt. Sed mihi videtur quod propter iſta, quæ de Occidente in Ægyptum quotidie demandatur, Soldanus cum cæteris ei ſubditis, cōtinuè ſuæ ſuſtentationis & vitæ recipiunt partem magnam: quoniam 20 abſq; eis piper habere non poſſent, neq; alia genera ſpecierum, cum aliis de India mercaturis. Similiq; modo ipſi habere nequirent Mamuluchos, ferrum, lignamen, & picem etiam antedictam; vel ſi haberent, eis non affluerent, vt optarent. Quam ob cauſam, qui benè conſiderat compellere & vitare, ne præfati Mamoluchi, ferrum, lignamen, & pix, quæ illuc feruntur, vt dictum eſt, minimè deferantur, oportet primò aurum, argentum, ramum, ſtagnum, zaffiamen, coralla, aliaq; eis ſimilia, prohibere ne ferri valeant in Ægyptum, propter quæ omnia, incolæ dictæ terræ, de India vt dictum eſt, recipiunt mercaturas, & genera quęlibet ſpecierum. Si autem diceretur: Nonne facti ſunt à Sancta Romana Eccleſia proceſſus multi & prohibitiones aduerſus illos, qui eunt illuc derogantes proceſſibus & inhibitionibus ſupra- 30 dictis? Reſpondeo quod ita credo: ſed leges, decreta & decretales, aliæq; conſtitutiones quæ ſanctæ ſunt ſiquidem atq; iuſtę, ac bonum initium habuerūt, quę editę fuerunt tam à ſanctiſſimis & venerabilibus patribus ſpiritualibus, quàm ab excelſis & Illuſtribus dominis temporalibus cōſeruandū quemlibet hominē æqua lance in ſuo proprio rito viuere. Et quanquā talia fuerint cōſtituta, modicū prodeſſent, niſi foret, qui ea executioni mādaret. Et idcircò de ſimilibus idē iudicium trahi poteſt: quia licet inhibitiones ſanctorū patrū & venerabiliū ſanctiones iuſtè editæ fuerint aduerſus illos, qui cū præfatis rebus vel mercationibus, ad terras Soldano ſubditas nauigant, nunquā fuit ex dictis dominis ſpiritualibus aut temporalibus quiſquā repertus, qui ſanctiones & inhibitiones pdictas conatus fuerit adimplere, ac eas exe- 40 cutioni mandare: de quo, reuerenter & ſuppliciter eloquēdo, dici poteſt, quod verſum ſit non ſolū in Sanctę Eccleſię opprobriū, ſed etiā in contumeliam Creatoris, atq; in magnū damnum ſuorū ſubditorū, & fideliū detrimentum, ſuper quibus ipſe Sanctus Pater prouidebit, vt ſibi melius & ſanius videbitur faciēdum. Et ſi quis peteret vel exigeret, Nonne aliquis fuit ſequēs inhibitiones iſtas, & mandans executioni hucuſq;? Reuerenter reſpondeo cum omni humilitate deuota, quòd nemo tranſgreſſores earum inhibitionum perſecutus fuit hucuſque in mari benè, & in terra etiam multo minus. Quam ob cauſam cùm aliquo prædictorum nulla quaſi ſit exacta iuſtitia, multi, imò quamplurimi illuc iuerūt: ex quo eorum multitudini ob veſtram Sanctitatē, vos, Pater ſanctiſſime, debet miſericorditer miſereri tali ma- 50 nerie atq; modo, quòd ſit bonum & ſalus ſuarum animarum, atque vtilitas & profectus conquiſitus etiam Terræ Sanctę. Verùm ducto ad executionem primo libro à Sanctitate veſtra, publicatiſque proceſſibus, & galeis armatis, vt ſuperiùs eſt narratum, tunc qui in illud peccatum inciderent, tam eundo ad terras Soldano ſubiectas, quàm etiam redeundo, vel in quorum manibus aliquæ ex illis mercationibus forent repertę, quę de terris fuerint ſupradictis, vt dictum eſt: procedi poſſet aduerſus eos abſque remiſſione aliqua, ſecundùm quod iuſtum veſtrę Sanctitati & rationabile videretur. Et eſt ita quòd *propter auaritiam huius*

mundi, præsentis vitæ afflictio timetur potius quam futuræ. Et ideo dignum & necessarium est, vt quos diuinus timor à malo non cohibet, temporalis pœna coherceat à peccato. Ipse Sanctus & reuerendus Pater & dominus, qui multos habet fratres & filios, est Sanctissimus piissimus pater dominus Papa, qui cum suis fratribus, Cardinalibus venerabilibus, & Prælatis Ecclesiæ IESV CHRISTI, die noctuq; vigilat atque orat, querens continuè auxilium & succursum, scilicet à suis fidelibus atque subditis, videlicet à Regibus Principibus & Baronibus, nec non generaliter ab vniuerso populo Christiano, vt dictum possit violenter fortilitium expugnare, pro suo patrimonio vendicando, scilicet Terram Sanctam quam Christus pedibus calcauit Sanctissimis & prætioso suo sanguine, nostris peccatis exigentibus, irrigauit. 10
Quod est ei consilium sanius impendendum? Iam enim fuit multoties probatum de gradiendo à barbacanorum partibus & vallorum, hoc est per Turchiam & Syriam, quando frater *Petrus Heremita*, & *Gotifredus* Buioni cum aliis Principibus & Baronibus transiuerunt conquirentes, & sibi etiam per DEI gratiam subiugantes tam ciuitates quàm oppida, vsque ad Ægypti desertum. Et tanta fuit probitas atque vigor tantus alicuius successorum suorum Regis Ierusalem, scilicet *Almerici* germani strenui bellatoris domini *Balduini*, quod cum suorum exercitu violenter & viriliter dictum fortilitium: intrauerunt, & *Kayrum*, & *Babylonem* firmiter obsederunt: quas nisi malo consilio imminente cum tota terra Ægypti, vt in *Acquisitionis* libro narratur, procul dubio expugnassent. Cæterum malo subsequente consilio, eiecti 20
& repulsi fuerunt extra fortilitium antedictum, & finaliter ipsorum etiam successores, quasi ciuitates & oppida, & alia quæ tenebant in Regno Ierosolymæ atque Syriæ amiserunt. Præterea Serenissimus Imperator & Illustrissimus *Fridericus*, cum virtute magna, & innumera multitudine pugnatorum, per terram profecturus, iter arripiens: egressus autem de vltimis finibus Alemanniæ, transiens Vngariam, Bulgariam, Græciam, & per Saracenorum terras in manu potenti & brachio extenso, subiugatis sibi *Iconio*, *Philomena* & multis aliis ciuitatibus, vsque in Armeniam peruenit; vbi dum æstu maximo gratia balneandi in fluuium, quem *Fretum* appellant incolæ, descendisset, casu flebili submersus & suffocatus est in aquis, in totius Christianitatis, peccatis exigentibus, detrimentum. Præterea per mare tunc temporis 30
similiter transiuerunt, tam Illustres & excellentes domini, vt fuit dominus *Philippus* Rex Francorum, ac similiter dominus *Ricardus* Rex Anglorum cum multis Ducibus, Principibus, Comitibus & Baronibus, facientes id boni quod fecerunt, secundum quod inuenitur in *libro conquisitionis*. Sed finaliter ad propria remearunt, dimittentes negotium indiscussum: nec non & multi alii Barones, Principes & magnates, ibi iam extiterant, pro vt narratur in historiis, & Chronicis inuenitur, vsque ad tempus *Sancti Ludouici* Regis Francorum, qui *Damiatam* tam strenuè visitauit, cum tam innumerabili multitudine pugnatorum, quanta per historias ostenditur in præsenti; cuius exercitus, reuerenter loquendo, pro maiori parte periit, non habendo industriam neque ordinem, quibus tunc temporis indigebant, nec 40
conquisierunt fortilitium prælibatum. Et post hæc prædictus Pater Sanctus, multis, imo quam pluribus vicibus ad prædictam Terram Sanctam conquirendam, & de infidelium manibus extorquendam, succursum & auxilium destinauit quam plurium virilium & nobilium pugnatorum. Cæterum in vltimo fuit amissum totum, quod aliquando fuerat acquisitum. Igitur dicendum est de cætero, vt est dictum, quod prædictum fortilitium obsidendum est, & audacter etiam inuadẽdum à porta quæ est magna, hoc est Ægyptia maritima, quæ semper aperta extitit, ac sine dubio expedita: & illud fortilitium est taliter inuadendum, quod nec prædicta tributa nec commercia recipiant incolæ dictæ terræ, nec per ipsorum cambia præfati Ægyptii alia sibi necessaria vllatenus valeant procurare, nec ex eis suum armi- 50
gerum populum possint aut audeant recentare. Quod fieri potest in breui, ducendo ad perfectionem primum librum, tam de processu, veluti de galeis. Et si placuerit omnium conditori tantam conferre gratiam vicario IESV CHRISTI, quod tantum velit gentis numerum congregare, quantus in principio huius secundi libri narratur, equites & pedites poterunt ianuam introire, videlicet Ægypti maritimam, cum ordine bono, & consilio saniori, ac cum rebus omnibus, præfatis equitibus & peditibus oportunis: præcipiendo postmodum ipsos sequi illum ordinem

atque

atque stilum, qui in hoc secundo libro plenariè continetur, sperandum est in DEO, & in ipso veraciter confidendum, quod præfatum negotium fœlicem finem & laudabilem sortietur.

CAP. VII.

De declaratione arboris & quæ pertinent ad eandem.

ARbor superiùs memorata secta est perfidi *Mahometi*, quã ipse suo tempore propagauit, & etiam gens præfati, nec non & prouinciæ subditæ prælibatis. Inprimis stipes præfatę arboris, est radix, & suum efficacissimum fundamentum, quæ est in terra Ægyptia propagata. Rami verò arboris, antedictæ prouinciæ sunt, & domini, qui præfatis prouinciis dominantur, scilicet in Turchia, Syria, & in Terra Promissionis, nec non & in Barbaria, quæ *Regnum Tunitium* appellatur, & per totam terram Africę, & per omnes partes alias mundi huius in quibus obeditur & creditur sectæ illius impii seductoris. Folia autem præfatæ arboris, gentes existunt & populi facientes in præfatis prouinciis mansiones. Grossities pedis arboris iam præfatæ, radix est Ægyptiorum, & potentia prædictorum, quæ est & extitit semper potentior omnibus aliis imitantibus sectam illam, & præcipuè in partibus Orientis. Fontes siquidem, qui arborem hanc impinguant, & radicem, & stipitem antedictæ, fruges sunt procul dubio, atque fructus, qui ex terra Ægyptia extrahuntur. Sed fons, qui propriè hanc arborẽ supradictam impinguat, & ipsam facit quasi in omnibus affluentem, est Pontus per quem incolis & accolis dictæ terræ, in affluentia deferuntur, propter quæ prædicti nunc temporis habent omnia genera specierum cum mercationibus Indianis, absq; quibus vt superiùs est narratum, præfati Ægyptii, tam incolæ quàm accolæ antedicti, se non possent commodè sustentare, nec bene regere vitam suam. Ad illud autem quod dictum est, quòd arbor pręfata fructum aliquem non producit, debet intelligi secta perfidi Machometi, ex qua alicuius boni operis nullus progreditur bonus fructus. Fructus boni, qui sub arbore nascuntur prædicta, sunt fructus boni, qui nascũtur in terris prædicto Soldano subiectis: & qui descendunt quotidie ad eosdem, hii sunt siquidem mercaturæ, quæ quantũ in se, propriè dici possunt bonæ, & etiam appellari: qui verò illuc ambulãt pro ipsis deferẽdis & clausis oculis gradiuntur, & in magnis tenebris cõmorantur, procul dubio dici possunt, qui claudunt oculos mentis suæ, vt processus nequaquã videant, nec IESV CHRISTI Ecclesiæ sanctiones. Et sic similiter aliqui sunt, qui nolunt vllatenus illuc ire, eò quòd amorem DEI & timorem, cùm boni sint, præ oculis habent semper, nec non & Ecclesiæ IESV CHRISTI. Sanctus quippe dominus, noster est pater & dominus, *dominus Papa* prædictus: eodemq; modo fratres eiusdẽ sunt domini Cardinales eius venerabiles, & Prælati: filii verò eius fideles & subditi Sancti domini supradicti, sunt Reges, Principes & Barones, ac vniuersus populus Christianus tam Clerici quã Layci, qui fideliter ac humiliter Ecclesiæ Sanctæ DEI vestigia imitantur, die noctuq; assiduè meditantes, quomodo dictam possint arborem dissipare, i. sectam illius perfidissimi seductoris, pro regno Ierosolimitano conquirendo, & de potẽtia perfidorũ viriliter vendicando. Qui quidẽ continuè petierunt & postulant subsidium & succursum, vt superiùs est narratum, ad euellendam & eradicãdam, cum radice, stipite, atq; ramis & frontibus eorundẽ, arborẽ antedictam, vt ipsa taliter extirpetur, quòd eius memoria pereat super terram. Radix autẽ & stipes aut truncus arboris antedictæ, est terra Ægyptia supradicta, prout superiùs est dictum. Rami verò eiusdẽ arboris, aliæ sunt prouinciæ ab Ægypto, quæ subditæ sunt credentibus & sequentibus sectam illam, & similiter populus prædictarũ. Cui quippe Sancto Domino consultũ fuit tẽpore retroacto, ꝙ aliquos mitteret probos viros & strenuos pugnatores ad exnemorãdã arborẽ supradictã, vt exnemoratione pręfatę, Terra Sancta posset de infideliũ manibus extorqueri, & à Christianis possideri in statu pacifico & tranquillo. Qui illuc præfatos misit, scilicet fratrem *Petrum Heremitam* & *Gotifredum de Buione*, & alios, qui secuti fuerũt libentissimè antedictos, qui cum suis ronconibus & dolatris, i. armis, iuerunt & exnemorauerũt ex arbore, i. acquisiuerunt viriliter vsq; ad crossitiem arboris prælibatæ, hoc est, vsq; ad desertum Ægyptium, & vltrà, viriliter conquisiuerant. Successor verò eorum, qui vsque ad dictæ arboris radicẽ & stipitem ambulauit, *Almericus* Rex Ierosolymitanus fuit, qui probitate & strenuitate virili, tãquam hostiũ expugnator, Kayrũ & Babylonem

iuit, vt dicitur, obsessurus, qui malo imminente consilio dictum Kayrum & Babylonem, cum toto Ægypto defuit suo dominio subiugare: vt in libro tertio inferius continetur. Et quia nequiuerunt Illustris & strenuus ille Rex, eiusdemq; magnatum Principum & aliorum pugnatorum nobilium comitiua, radicem dictæ arboris & stipitem extirpare, hoc est, terram Ægyptiam de manibus infidelium expugnare, in Ierosolymam redierunt. Ex quo euenit, vt cùm Soldanus fontem illum magnum haberet expeditum & liberum, id est, mare, in tantum genus creuit & posse, quòd finaliter quasi totam terram quam amiserat acquisiuit, cœpitq; etiam Illustrem & strenuum dominum, dominum *Guidonem de Lisignano* Regem Ierosolymitanum, ipsumq; secum perducens carceri mancipauit: vt in libro conquisitionis continetur prædicto. Iteratò ipse pater Sanctus illuc succursum & auxilium destinauit, scilicet Serenissimum & Illustrissimum dominum, dominum *Fredericum* Imperatorem Romanorum, ac excellentes & Illustres Reges dominum *Philippum* Regem Francorum, & *Ricardum* Regem Anglorum, cum aliis quamplurimis dominis, vt est dictum. Qui quamplurimos ex ramis dictæ arboris strauerunt, & ex frondibus eorundem: hoc est, quod ciuitatem conquisierunt *Acon*, & ex alia terra Turchiæ & Syriæ ac Promissionis, vt in libro cõtinetur prædicto, ciuitates quàm plures & oppida viriliter expugnarunt. Sed finaliter alii obierunt, alii patriam postularunt, vno præcedente, alio post paululum subsequente. Post hæc verò multi illuc iuerunt Principes, Barones & domini, vsque ad tempus Sancti *Ludouici* Regis Franciæ, qui vltrà mare transiuit, vt Damiatam subiugaret dominio Christiano, qui egit quod scriptum reperitur de ipso: nec non & post eum illuc fuerunt multi alii destinati: sed arbor, quæ dicitur suum pedem seu stipitem & radicem in bono loco habere, & quæ à fonte magno affluenter irrigatur, & assiduè impinguatur, est mare quod ei semper apertum extitit & totaliter expeditum, per quod defertur ei & delatum fuit dudum, vt dicitur, aurum, argentum, ramum, stagnum, cæteraque metalla, coralla, zaffranum, mastica, telæ, panni de serico, multaque alia similia & dissimilia supradictis. Ac feruntur ei Mamoluchi, ferrum, pix, similiter & lignamen: propter quæ omnia in tam magnum posse creuit, & crescit, ac tantum valorem & vigorem iam contulit suis ramis, quòd conditione fungitur status pristini, prout erat: videlicet quòd Soldanus ciuitates Tripolis, Acon, & Tyri nobiles deuastauit, & totum ac residuum Terræ Sanctæ suo dominio subiugauit. Postquam igitur tam probissimi viri & strenuissimi bellatores illuc transmissi fuerunt, nec potuerunt opus necessarium ducere ad effectum, vt superiùs est enarratum, quos in virtute & probitate similes antedictis inuenire valdè foret difficile: nunc ad præsens videntur fore via & modus alii retinendi ad Terræ Sanctæ negotium exequẽdum. Hoc est præbendo magno posse magnæq; Christicolarum potentiæ & virtuti aliquod auxilium & iuuamen, præambulis indissolubiliter sagacitatem & ingenium sociando. Quibus admixtis & insimul copulatis, sperandum est in DEO, & in eius auxilio confidendum, quòd arbor prædicta totaliter euelletur & eradicabitur, absque metu aliquo in posterum pullulandi, per modum hunc scilicet atque formam. Primò, fons magnus superiùs nominatus, est protinus amputandus, qui diu irrigauit, & in affluentia irrigat arborem antedictam: quod fieri leuiter ei potest, amputando arbori prælibatæ marinum introitum & egressum: quod fit ad plenum cùm executioni mandabitur primum opus, scilicet primi libri, tam de processu, quàm etiam de galeis. Postmodum subsequenter inueniri oportet quendam probissimum virum, qui præ aliis, multis refulgeat bonitatibus, consiliis, & virtutibus probitatum: vt in principio huius secundi operis enarratur. Nam totus populus benè regitur, vbi adest probus & sapiens gubernator; quo deficiente, corruit in ruinam. Quippe Capitaneus, per gratiam conditoris, secum deferat multos vermes, videlicet nauigium & homines, qui per aquas dulces & salitas nouerint optimè nauigare, & in vtraq; audacter & viriliter se valeant adiuuare, aliaq; secum similiter deferat oportuna: vt in hoc secundo libro plenariè continetur. Qui siquidem homines tam equites quàm pedites, tam prudenter se habeant & potenter in euentibus bellicosis aliisq; omnibus exequendis, quòd cum auxilio Creatoris, & industria sui Capitanei antedicti ad Ægypti maritimam transfretent, ibiq; terram capiant, velut probi & audaces faciunt bellatores: euntes postmodum ad corrodendum

dendum radicem & stipitem arboris supradictæ: scilicet quòd *Kayrum*, & *Babylonem* obsideant & expugnent, totam sibi Ægypti prouinciam subiugantes. Quo pacto sperandum est in DEO, & etiam cōfidendum, quòd omnes rami arboris antedictæ, & frondes seu folia prædictorum cadētes deorsum, procul dubio exarescent. Quibus peractis & executioni mādatis, licebit Sancto Patri, i. nostro Sanctissimo Patri & domino, domino Papæ, vicario IESV CHRSTI præcipere de stipite seu trunco arboris prælibatæ, quicquid faciendum suæ videbitur voluntati: h.e. quòd dum terra Ægypti, genti summi Pontificis antedicti fuerit subiugata, non est vllatenus dubitandum cum omnipotentis DEI consilio, quin de regno Ierosolymitano, Syriæ, 10 Turchiæ & Africæ, & ex eo quod tenetur in Hispania & in aliis mundi partibus vniuersis, quas sectam illius pestiferi Machometi occupant imitantes, erūt, DEI cooperante virtute, & eiusdem Vicarii pro semetipsis corruendis & rationabiliter consumendis: quod similiter Græcis schismaticis poterit euenire. Ad id autem propter quod transeundum dicitur in Ægyptum, ad fructus liberaliter assumēdos, vt illis liberè gaudeant assumentes, & in perpetuum possint eos pacificè possidere, cogitandum est subtiliter, & videndum quòd terra supposita Christianis, pręfati vti poterunt antedictis: & præcipuè Christiani accolæ & incolæ dictæ terræ, nec nō & alii Occidentales fideles liberè ad ipsos colligendos illuc poterunt ambulare. Ad quæ omnia nos, cum aliis cupiētibus Romanam Ecclesiam reuereri, perducat qui 20 regnat & viuit per vniuersa & immensa sæcula sæculorum.

CAP. VIII.

Continet exemplarem ostensionem, quòd in Aegypto primò bellandum est contra Saracenos pro recuperatione Terræ Sanctæ, per ea quæ gesta sunt inter Venetos & dominum Patriarcham Aquilegiensem, pro facto Histriæ.

VIII. A. Dni. 1282.

LIcet Venerabilis *Aquilegiensis Patriarcha* & cum eo *Comes Goritiæ* fauorabiles viderentur, vt Veneti in prouincia Ystriæ, *Iustinopolim* caperēt, quod & fecerunt, post annos tamen quatuor, id est, M. CCLXXXII. iidem domini, Patriarcha & Comes, præfatam ciuitatem quam Veneti possidebant, cum grandi exercitu inuaserunt: creuitq; discordia in prouincia Histriæ, ita vt vtrumq; magni fierent apparatus terrâ mariq;, ac frequenter insultus. Et de prouincia *Foro-Iulij*, vbi sedes Patriarchalis est, bis vel pluries omni anno cū multis veniebat auxiliariis, Patriarcha prædictus & cum eo Comes Goritiæ, & mala plurima inferebat castris & ciuitatibus, quas Veneti retinebant, damna: & ipse multa cum gente sua passus, vt bellorum moris est, fuit & aliquando debellatus. Sic annis x. & vltra, offensiones continuatæ sunt prædarum, incendiorum, vastationum & huiusmodi, non solùm in terra sed etiam in mari: nec potuerunt Veneti toto præfato tempore, finem imponere malis. Dum verò in Ystria talia attitantur, accidit vt quidam *Nobiles de Camino*, necessitate compulsi locum super flumen *Liquentiæ*, vocatum *Lamota*, contra suos aduersa-40 rios defensandum, qui in Teruisio dominabantur, Venetis assignarent. Est autem locus ille in principio Foro-Iulii situatus. Reformatâ igitur, mediantibus Venetis, dictorum Nobilium cum aduersariis pace, cœperunt Veneti propriis negotiis intendere, & ad dictam Motam bellatores pedites equitesq; transmittere, qui per Forum-Iulii discurrerent, hostesq; læderent. Cernens autem Patriarcha præfatus, & cum eo Comes Goritię, & Castellani Foro-Iulii, in territorio proprio se grauari incendiis, villas consumi, vastari prædia, animalia prædari, non potuerunt æquè hæc intrinseca sustinere grauamina, sicut quæ extrinsecus gerebantur in Ystria: propter quod eodem anno cum Venetis componere coacti sunt. Adiacet autē Terra Promissionis Ægypto sicut terræ Fori-Iulii adiacet Ystria: & sicut Patriarcha in Ystria 50 bonos habet pedites & deficit in equitibus; In Foro-Iulii verò, è cōtrà bonos habet milites, pedites verò viles: ita & Soldanus in Syria bonos habet pedites, & in equitibus deficit; & in Ægypto verò electos milites habet, pedites verò viles. Et ideò simile est Soldanum in Ægypto inuadere, sicut in Foro-Iulii Patriarcham: quia Ægyptus, Soldani est regnum proprium, vbi si vincitur, totaliter destructus est: si ex toto superari non posset, ex molestia tam vicina sibi, & regno intrinseca, ad pacta Christianis grata, necessariò inducetur, sicut in exemplo supra posito clarè possumus intueri, & sequenti capitulo ostendetur.

CAP. IX.

Continet huius propositi euidentem demonstrationem, per ea quæ gesta sunt in Aegypto tempore Sancti LVDOVICI *Regis Francorum, & duorum Regum Ierusalem.*

IX. ÆGyptum à parte *Damiatæ* inuasit pluries populus Christianus, sed ter maximè profecisset, si sano consilio, ac victualibus, aliisq; necessariis munitus fuisset. Et semel quidem, post obsidionem vnius anni & septem mensium, sub *Iohanne* Rege Ierusalem, qui fuit Comes Brenensis, & *Pelagio* Romanę Curiæ Legato, capta est Damiata. M. CC. XIX. & inde Crucesignati vsque ad locum, vbi ramus Nili, qui dicitur *Tampneos*, ab eo, qui versus Damiatam labitur, liberè processerunt: sed defectu victualium, magis autem suis exigentibus peccatis, *vt patet libro 3. cap. 9.* redire compulsi sunt. Consequenter verò, tempore Sanctissimi *Regis* LVDOVICI iterum capta Damiata, M. CC. ***. voluit Soldanus prædicto Regi pacificari, multa offerens, & inter cætera Damiatam cum territorio adiacente ex pacto relinquere, ac tribuere ad territorium illud colendum Christianos plurimos in partibus Ægypti degentes, qui *Christiani de cinctura* vocantur: In regno quoq; Ierosolymitano ac Syria loca plurima tribuebat. Rex autem præfatus talibus verbis attendere noluit, ad totius Ægypti conquisitionem intentus, & vsque ad *Messoram* victor processit: *sicut eodem libro part. 12. cap. 2. & 3.* continetur. Sed Christiani bellatores, auaritiâ excæcati ex parte vna, ex parte verò altera victualium afflicti inopiâ, & hostium sentiêre molestias propter primum, & propter timorem inediæ redire coacti sunt. Et postquam Rex captus fuit, attendentes Ægyptii quantum sibi immineret periculum si Christiani Damiatam tenerent, pro ea recuperanda non solùm Regem & Barones & Capitaneos vniuersos promiserunt libertati donare: Verùm etiam quędam alia concesserunt grata plurimùm Christianis: *sicut patet ibidem.* Et hoc similiter potest manifestè patere per *speculum Historiale Vincentij*, illo in loco, vbi beati LVDOVICI, fœlicis memoriæ, Regis Francorum fratrumq; ipsius, captio & relaxatio describuntur. Hiis quoq; antiquior *Almericus* Rex Ierusalem ad Kayrum vsq; processit, sed receptâ à Soldano pecuniâ, malo *Milonis de Planti* consilio, solutâ obsidione recessit: *libro 3. part. 6. cap. 22.* *Henricus* etiam Rex Angliæ, expertus terræ conditiones, disponebat illuc redire, & primò debellare Ægyptios: *libro 3. pag. 11. cap. 1.* *Innocentius* quoq; tertius statuit, vt in Ægyptum duceretur militia Christiana.

A.Dni. 1219.

A.Dni. 12**.

CAP. X.

De euentibus, qui mandando executioni quod superius est narratum, rationabiliter emergere debent, cum auxilio IESV CHRISTI.

X. CVm verissimum sit quòd omnia, quæ ventura sunt, existant in potentia Creatoris: semper tamen ad eius laudem, Sanctissimam prorsus reuerentiam, & honorem, eius auxilium iugiter & consilium implorando, quodam modo dici posset, & ex præteritis sumi iudicium de futuris, quòd tale quid necessariò sit futurum. Et facta inchoari debent tali respectu, quòd ad bonum finem & laudabilem deducantur. Et idcircò, cum vestræ Sanctitatis emendatione loquar, quòd si à vestra Clementia primus liber huius operis executioni mandetur, & firmiter teneatur tam de processu, quàm etiam de galeis, multi qui existunt & extiterunt mandatorum Sanctæ Ecclesiæ transgressores, Diuino auxilio mediante, conuertentur seu reducentur ad semitam bonam & rectam, pulsabuntq; ad vestræ hostium Sanctitatis, dicentes, quòd conquisitio Terræ Sanctæ à vestra beatitudine executioni mandetur: & vt oportet & est necesse, vt inducatis illos præfatos ad præsens; sic & ipsi postmodum veniunt ad exorandam vestram Clemẽtiam, imò ipsi humillimè supplicandum, quòd sit solicita & attenta executioni mandare supradictam conquisitionem, ampliùs non tardando. Erit etiam vlteriùs pacificandi occasio fideles inuicem diffidentes, diuinâ dexterâ cooperante, quod probabili ratione monstratur: Nam potest in hac parte dici verificè illud verbum, quod in Apocalypsi dominus est locutus: *quia de ira fornicationis eius*, scilicet Babylonis, *biberunt omnes gentes.* Ad curandum ergò hunc pestiferum & contagiosum morbum, qui indistinctè vniuersos inuasit, quia de prohibitis sine horrore cuncti participant, non sunt pacientibus dictum

Apoc. 18, 3.

ctum morbum in cibo contraria ministranda: cùm præbendo quæ ægritudine sunt nociua perniciosissimum sit, & rarò infirmi veniunt ad salutē; è contra verò, per bona dictæ regimen, ægri sæpiùs conualescunt. Quamobrem si fideles à tam contrario cibo, vt præmittitur, abstinebunt, de quo Soldanus & sibi gens subdita tantum subsidium recipit & succursum, quantum in libro primo & in hac secunda parte narratur, credo verè & habeo pro constanti, quòd DEVS ad hoc magnam gratiam, specialiter in pacificando discordes, faciet Christianis. Et est sciendum quòd quilibet emptor vel consumptor mercimoniorum iam dictorum, quæ descendunt de terris Soldano subiectis, transgressoribus causam præbent eundi, & infidelibus ter-
10 rarum subiectarum Soldano necessaria deferendi, atque illinc conducendi ad partes Occidentales species & alia mercimonia supradicta. Vnde si emptores & consumptores earum deessent, dicti transgressores non irent dicta mercimonia huc delatum. Ergo si dicti transgressores delinquunt, quisque qui eisdem peccandi causam infert, participem se peccati constituit. Igitur est necesse, deuotè ac humiliter loquendo, vt dictus accessus aut prohibeatur omninò, vt suprà præmittitur, & maximè vt in breui compendio continetur; vel amplietur in tantum, vt quilibet liberè ire valeat ac redire, vt de terris dicto Soldano subiectis dictas merces conducant, secundùm eorum libitum voluntatis: nec fiat mentio acquirendi de cætero Terram Sanctam. Quod mihi minus malum videtur, quàm sic diu in hoc statu
20 manere fideles. Nam hic status est periculosus omnibus fidelibus Christianis. Super hiis prouidebit Sanctissimus pater, prout ei diuina gratia ministrabit. Præterea, incœpto à vestra Sanctitate secundo libro executioni mandare, hoc est, de strenuissimo & probissimo viro, ex parte vestræ beatitudinis, Capitaneo vestræ gentis, qui eat in Ægypti maritimam, ad capiendam viriliter ibi terram cum xv. M. peditum & CCC. equitibus: vt in prima parte huius secundi libri continetur: & ibidem fortilitia construi faciat, & habitacula eleuari, cùm Ægyptii necessariorum inopiâ, suarum mercium in expeditione, hostiumque molestiis & iacturis terrâ marique ac fluminibus, sentient immenso pondere se oppressos: & per ea quæ præteritorum experientia nos edocet, videlicet quando Christiani subdiderunt
30 proprio dominio Damiatam, potissimè cùm eam obtinuit Sanctus Rex Franciæ *LODOVICVS*, vt in præsenti capitulo continetur, pro certo à primo anno in antea per Soldanum Babyloniæ libenter firma conuentio fiet vobis, de Terra Promissionis Sanctitati vestræ in totum perpetuò relinquenda, vt ad consumptionem eiusdem vestra Sanctitas vlteriùs non procedat. Præfata quoque consumptio Ægyptiorum, posset Soldani ad fidem esse conuersio, ac populi subditi eidem. Vlteriùs, sicut naturales affirmant, quando aliquis subitò mortis incurrit periculum, sagax natura fonti vitæ, id est, cordi immediatè succurrit; trahitque sanguinem ab extremitatibus, vt cordi succursum præbeat & munimen: Et indè est quare homines sic timentes, faciem habent pallidam, & extremitates alias tremulas, quia à san-
40 guine derelictas. A simili, sic Saracenis continget: quia cùm cor & vita Saracenorum sit robur Ægypti, in subita impugnatione Ægypti virtus & vigor extremitatum, sicut *Granatæ* & partium aliarum illuc immediatè succurret: nec ipsæ extremitates tunc recipient à corde auxilium & fauorem, præcipuè de moneta, sicut modò recipiunt: per consequens ergò quasi destitutæ & tremulæ remanebunt. Si igitur Reges Yspaniæ, siue aliquis Rex fidelis, aliquam extremitatum tunc temporis infestaret, faciliùs posset negotium optato effectui mancipari. Nec propter hoc Saraceni cor suum, id est, Ægyptum, possent per succursum aliquem defensare: sicut per tertiam & quartam partem huius secundi libri apparet diligentiùs intuenti, sperando semper & in DEI auxilio confidendo, de veniendo in breui ad tam bo-
50 num finem, laudabilem & fœlicem, secundùm quod mihi videtur, saluo peritorum consilio, quòd in tam arduo & fœlici negotio inchoando, non est vllatenus differendum. Nam *qui non incipit, nunquam finit*: & finis deficit, vbi principii defuit inchoatio.

TERTIA PARS, CONTINET SECVRI STATVS ÆDIFICANTIVM IN MARITIMA ÆGYPTI, ET APTITVDINIS ad bellandum contra Saracenos exemplarem demonstrationem: habens capitula quatuor.

CAP. I.

Continet quàm securi poterunt Christiani consistere in fortilitiis Aegyptiæ maritimæ: exemplo maritimæ Venetorum, quæ sub tempestuosis procellis Gallorum, Afrorum, Cyprorum, Atilæ & Longobardorum, & aliorum, illæsa permansit. Rubrica.

10

1\. QVAM conformis & quàm similis sit Ægypti maritima, Regioni maritimæ Venetorum tactum est suprà, *cap.2.primæ partis.* Ex securo proinde statu ædificantium ac colentium insulas in aquis & paludibus Venetiarum, quasi in claro speculo, possumus intueri, quàm securi contra Saracenorum insultus consistere poterunt, qui secundùm præmissa *supra part.2.cap.3.* ædificabunt, & fortilitia construent in maritima terra Ægypti. *Venetiarum* enim *Insulas*, iuxta Historiarum fidem, primùm à Græcis pulsi incoluêre *Troiani*, M M. D C C L X X X I V. anno à creatione mundi. Ipsorum enim multitudo, sub Priamo iuuene Regis Priami nepotis ex sorore Lamedontis filia, conquisitis nauibus ad fines vsq; Adriati maris perueniens, conspectis insulis, & in circuitu terra firma, deliberat pro tuenda solita libertate, in Insulis habitacula cōstruere, indignum ducens se ingenuos alteri subiici. Non defuit inceti successus, ita vt dicere possint: *Nos liberi sumus, & nemini seruiuimus vnquam:* solus enim Dux ab eis electus, & nullus alius, legitur exercuisse aliquando regimen super eos. Hanc enim Venetiarum partem maritimam *Senones* Galli, sub Breno duce post annos III M. D L X X V. à creatione mundi, intactam relinquentes, partem reliquam, & cætera in circuitu occupauêre, ædificantes *Vicentiam*, *Veronam*, *Tridentum*, *Brixiam*, *Pergamum*, *Cumas*, *Mediolanum*, *Senas* & *Senegaliam*, cæsâ priùs Romanorum multitudine, combustaq; Vrbe, ac senatoribus in suis sedibus trucidatis. *Afrorum* quoq; à Meridie, ac *Cyprorū* ab Aquilone & littoribus Germaniæ, sequentes turbines se Italiæ infundentes, illi non obfuerunt. *Atila* etiam *Osdrubalis* Regis Vngariæ, nepos ex filia, Regniq; hæres, cuius tremendā sæuitiam terræmotus, & cœli signa præsagauerāt, post vastatas Gallias versus Italiam, tremor vrbis & orbis, cum V C. milibus pugnatorū adueniēs, circa præfatas Venetiarū paludes & Insulas, cuncta crudelis fera deuorans, & in solitudinē redigens, partē paludosam non modò lædere non valuit, sed habitatoribus diuiciis & viribus ausit. Nam de *Aquilegia* cum reliquiis Patriarcha, & cum matribus paruuli, in Gradensi castro tutati sunt. De *Concordia* verò exeuntes in maris littore Capralas condiderunt. De *Altino* quod *Anteriorides* vocabatur, quia ab Anterioride conditum, qui ad Insulas confugerunt *ciuitatem, nouam, Esul Torssellum, Buranum, Mazorbum* atq; *Muranū* ædificauerunt: & sub tribus nouis Episcopis, qui adhuc extant, vnoq; Patriarchatu, multitudo ista diuisa est. De *Pactauio* quoq; ad *Riuum altum* & *Mathamaucum*, plurimi habuêre confugium. Fuerunt hæc quatuor oppida circa Insulas & littora Venetiarum, ciuitates insignes, sed à fundamentis euersæ. Qui verò in Insulis habitabāt, aucti dignitate & numero, Duces habere cœperūt creueruntq; in fama atq; potentia, sicut hodie cōspicimus. Nec tunc solummodo, sed & tempore *Ezelini*, cùm Marchiam Teruisinam vastaret, & partem etiam Lombardiæ, qui persecutionem patiebantur Venetias fugientes, tam securi manebant, vt Tyrannus eos lædere non valens inde formaret prouerbium, quia *aduersarij sui in castro anserum cōtutati essent.* Et diebus istis nouissimis quibus *Canis Magnus de Scala* Paduanum pœnè subuertit districtum, confugiens multitudo in dicta maritima, saluata est, & secura constitit, M. C C C. X V I I I. Eademque passa natio *Teruisina*, & eodem anno, inuasore prædicto, in prædicta maritima contutata est. *Longobardi* quoque, *Guinuli* prius dicti, ex vltimis Germaniæ littoribus de Insula *Scandinaria*, in Pannoniam venientes, ac deindè partē primò quæ Venetiarū Insulis adiacet sub Rege suo *Albuino*, anno Domini D L X X I I. occupātes, & demū sub cæteris Regibus omnē Italiam affligen-

[Margin: An. Mundi creatione 2784. — Ioh. 8, 33. — An. Mundi 3575. — A. Dni. 1318. — A. Dni. 572.]

[Line numbers: 20, 30, 40, 50]

gentes, Venetiarum Insulas minimè lædere potuerunt: licet non nisi Gallicanis viribus, sub *Pipino Nano*, *Stephanus Papa* elationem *Astulphi* Regis eorum, ab vnoquoque capite tributum exigentis, vix temperare potuerit. Et *Adrianus* etiam summus Pontifex pro importabili afflictione Italiæ, quam exercebat *Desiderius* Astulphi filius *Karolum Magnum* vocare coactus fuerit ad tuendas res Ecclesiæ, & summouendam Tyrannidem. Quo euentu captiuato Desiderio cum vxore & filiis, ac in Gallias misso, Longobardorum regnum finem habuit, DCCLXXIV. anno Christi. Ipse quoq; Karolus, Venetis iratus, & vsq; Mathamaucense littus ducẽs exercitum, etiam victualia prohibere non potuit.

A. Dni. 774.

10

CAP. II.

Continet quàm apertè Christiani in prædicta maritima Aegypti, à vicinis Saracenis potuerunt se tueri: exemplo Venetæ nationis.

NOn solùm contra peregrinarum rabiem nationum, quæ Italiam subuerterunt, Insularum incolæ prædictarum securi manserunt; sed vicinarum etiam gentium, quæ cum eis conuersantur continuè, & ab antiquo ipsorum gloriæ inuiderunt, ac nocendi vias exquisierunt & modos, faciliter declinauerunt insidias & insultus. Et, vt verbi causâ aliqua inserantur, *Paduani* multo congregato exercitu, quandam turrim seu castrum in loco vocato *Bayba* fundatum, obsidentes, dum tutè bellare putant, in aqua maris excrescente se reperiuut, M.CC.XV. sicut & in Ægypti partibus, de aquis Nili contigit Christianis, *libro 3. pag. 11. cap. 9.* oportuitque vt & Paduani Venetis, & Christiani se sub certis pactis redderent Saracenis. Et nuper quoque iidem Paduani, propè *Clugiam*, ad milliaria quatuor, vel circà, salinas facere voluerunt, ædificantes castrum propè paludes pro defensione earum: Veneti verò producto in aquis maris aggere, vsque ad cuiusdam fluminis fauces, aquę salsæ prohibuerunt accessum, quin potiùs loco ipsius produxerunt ad dictas salinas præfati fluminis aquas dulces: & tandem ortâ discordiâ, cùm ad destruendum aggerem Paduani confluerent, à paucissimis Venetis arcebantur, licet auxiliarios habuerint, Vicentinos, Veronenses & Mantuanos, & à remotis partibus Balistarios conduxerunt: tamen mille quingenti Veneti pugnatores, vel circà, aliquando xxx. milibus restiterunt: & cùm propè essent, vt castrum caperent, præsumptores nouitatum in suo confinio ad sua vota & optata pacta coegerunt, M.CCCV. Medio quoque tempore, id est, M.CCLXX. *Bononienses* & cum eis plurimi pœnè ex omnibus ciuitatibus *Romandiolæ*, castrũ quoddam Venetorum iuxta Padum quod à mari octo distabat milibus oppugnantes, nil agere potuerunt: accepto proindè consilio Bononienses cæteriq; secum, iuxta fauces prędicti fluminis castrum ædificauerunt, vt Venetis eundi atq; redeundi per fluuium ad castrum suum negaretur facultas: sed prohibere minimè potuerunt, licet totis viribus laborauerint, bellaq; sæpè mouerint annis tribus & mensibus quinq;: post quos, castrum quod ædificauerant vacuum relinquentes, ad propria redierũt, & Veneti illis inuitis castrum suum more solito possederunt. Aliud quoq; castrum Venetorum *caput aggeris* dictum, supra flumen *Aticensitum*, quod de Verona descendit ad mare, similiter communitates & domini Lombardiæ & Marchiæ Teruisinæ dictis Venetis auferre nisi sunt: sed licet XI. milibus distet à mari, Teneti paucis pugnatoribus & expensis, respectu aduersariorum, quibuscumque inuitis tenuerunt vsque in præsens. Et non solùm ad se suaque conseruanda potentes fuerunt: verùm etiam ad coercendum piratas subiiciendumque suæ dictioni, vt in magna parte Aquilonaris maritimæ conspicimus, & maximè Adriatici maris, vbi viguisse piratas, veteres Annales referunt: sed & sui dominii principatum ad remotas ac Orientales partes plurimùm extenderunt, hodieq; in illis partibus pæne soli tuentur, non modò sua, sed etiam aliena. Ex iis igitur recitatis, luce clariùs possumus intueri, quanta Christiano populo ædificanti fortilitia in maritima Ægypti poterit esse securitas, quanta in Agarenos coercendos potestas, & in terris acquirendis quanta fœlicitas.

A. Dni. 1215.

A. Dni. 1305.

A. Dni. 1270.

20 30 40 50

Cap. III.

Continet qualiter Crucesignati Aegyptios lædere poterunt: exemplo eorum, quæ Veneti gesserunt in ciuitatibus & locis supra stagna & flumina constitutis.

III. POstquam exemplari manuductione ostensum est, quàm tuti erunt, auxiliante Deo, bellatores Ecclesiæ, constructis fortilitiis in maritima Ægypti: consequenter in eodem speculo vel exemplo, considerare possumus quàm apti erunt ad nocendum inimicis Crucis & fidei Christianæ. Prædicti enim Veneti quando discordia oritur inter eos, & ciuitatem aliquam Lombardiæ vel Marchiæ Teruisinæ, inimicos suos duplici viâ lædunt. Prima est via leuior: non eius arma capiunt, vel in personam lædunt, vel temporalia bona surripiunt; sed strictè prohibent, ne eorum victualia vel mercimonia quæcunque ad ciuitatem Venetiarum portari, aut per loca eis subiecta deferri, aut è contra de ciuitate vel districtu Venetiarum ad eas transferri. Nec hoc leuis iactura cuiquam videatur: frequenter enim Ciuitates Lombardiæ & Marchiæ Teruisinæ, hoc modo artatæ, Venetias nuncios transmittunt, secumque sub certis pactis viuere coguntur. Quantum verò modus iste nocendi, in Ægypto lædere valeat Saracenos, quantum diminuat Soldani potentiam, supra libro primo diffusè ostensum est. Secunda autem via est grauior: cùm videlicet armis pugnant & viribus. Et quia experti sunt in talibus & potentes ad faciendum apta nauigia, & instrumenta bellica, secundùm quod requirit locorum dispositio vel facti qualitas, aptè loca expugnant quæ ædificata sunt super flumina vel paludes. Vnde *Ferrariam*, M.CCXXXIX. ad requisitionem Ecclesiæ, acceperunt de manibus *Salinguerræ*, & assignauerunt domino *Gregorio* Apostolicæ sedis Legato: & licet pro hoc ipso conuenissent ex locis variis bellatores, tamen absque Venetorum nauigio & industria nil agebant: & propterea pacta & honorantias quas Veneti in Ferraria habebant, non modò confirmauit sed etiam ampliauit. Et antiquioribus temporibus, *Commitissa Mathilda* dictam Ferrariam recuperauit cum auxilio nauigii Venetorum. Nuper quoque, id est, M.CCCVIII. in facto Ferrariæ, quantum in fluminibus dominari valeant luce clariùs patuit. Stupor enim erat cernere tam paruam quantitatem pugnatorum per Padum ad libitum discurrere; nemine prohibere valente, adiacentia loca destruere; productis fossoribus impetum fluminis ad demissa loca deducere; igne & aqua cuncta vastare. Sic poterit exercitus Domini, per Ægypti fluuium vsque Kayrum & Babylonem, ad votum discurrere, cuncta occupare; tantoq; meliùs quanto latior est fluminis alueus. Et qui liberè dominabitur fluuio, & in terra poterit leuiter dominari, vt suprà ostensum est, *parte prima, cap. 4.* Quod autem Venetorum in dicto negotio fœdus fuerit exitus, in promptu causa est: peccauerunt enim decori iustitiæ, præsumptuosè in aliena messe ponentes falcem. Tempore etiam quo impius *Ezelinus* occupauit Marchiam Teruisinam, & partes aliquas Lombardiæ ad requisitionem Legati summi Pontificis, domini videlicet *Philippi* Archiepiscopi Rauenatis, Veneti de paludibus suis & loco *Bayba* superiùs nominato, per fluuium deduxerunt congregatum exercitum à prædicto Legato, M.CCLVI. præbentes balystariorum & victualium copiam: & non solùm circa fluuium occupauerunt omnia; sed vsque ad ciuitatem Paduam procedentes belli violentiam eruerunt de manibus Ezelini. Hæc omnia exemplo sint nobis, quàm securus esse poterit in maritima Ægypti exercitus Domini, quantumq; proficere poterunt contra hostes fidei Christianæ.

A. Dni. 1239. — A. Dni. 1308. — A. Dni. 1256.

Cap. IV.

Continet conuenientem satisfactionem ad quædam dubia quæ mouentur.

IV. QVia dictum est capitulo proximo, quòd exercitus Christianus vsque *Babylonem* per *Nilum* fluuium procedere poterit, hoc nonnulli, propter viæ prolixitatem, trahunt in dubium. Ad hoc autem consueto in hac parte exemplo respondebitur: quia Veneti maiori satis spatio per *Padum* ascendentes, intrauerunt fluuium *Aduæ*, cum nauibus castellatis & balistariis; fregeruntque violenter sex catenas grossissimas; & pontem per quem transierat *Ezelinus*, ad recipiendum Mediolanum, cum cæteris violenter occupauerunt, quod captionis & mortis illius

illius Tyranni fuit initium. Nam suo frustratus desiderio Ezelinus cùm rediret infecto negotio, & pontem diligenter munitum obsideret, spiculo in pede grauiter percussus, solitam ordinandi exercitum sagacitatem amisit; & bello superatus, eodem anno in captiuitate mortuus est, M. C C. LX. Anno Christi. Ad illudquoque quod supradictum est, quod constructio fortilitii & ædificiorum prohibebit victualia & cætera Saracenis Ægyptiis deportari; respondetur, quod per terram huiusmodi deferrentur eisdem: Ad quod dicendum, quia tales situm ignorãt terræ Ægyptii: cùm enim à mari Mediterraneo protendatur in longum versus Meridiem, ex vtraque parte tam Orientali quàm Occidentali sunt vastæ solitudines & deserta, in quibus Sancti patres in Occidentali maximè, monasteria cõstruxerunt, heremiticam, & nonnulli solitariam ducentes vitam. Ex parte igitur Occidentis de regno *Tunisii*, propter immensitatem & asperitatem heremi, merces deuehi non possunt: ex parte Orientis, præter species nil habere valent: ex parte Meridiei, est omnium penè rerum inopia: ibidem etiam sunt *Christiani de Nubia*, eis contrarii, vt dictum est suprà, libro primo: ex parte verò Septentrionis, de regno scilicet Ierosolymitano & Syria, pauca, & non sine difficultate habere possunt: bombicem scilicet & saponem, poma, pyra, & aliquam olei quantitatem. Propter quæ verè dictum est, quod præclusa eis via maris Mediterranei, victualia eis & cætera mercimonia, præter species, præcluduntur. Dubitant quoque nonnulli, qualiter victualia sufficienter habere poterunt Christiani se in extremitate maritima colligentes, si fame affligentur, qui elaboratam inhabitant terram Ægypti. Ad hoc autem faciliter respondetur, quòd ex omni parte maritima vndique victualia & necessaria omnia confluent, si stipendia sufficientia habuerint & pecuniam ad emendum: sicut in ipsa ciuitate Venetiarum conspicimus; quando est caristia in terra firma circumiacente: quia in tanta quantitate victualia omnia & alia per mare necessaria feruntur, vt cunctis vicinis suis indigentibus possint succurrere.

A. Dni. 1260.

QVARTA PARS CONTINET STILVM, MODVM ET ORDINEM AC PROBABILIA ARGVMENTA, SVPER BELLICOSIS euentibus, & aliis contingentibus quibuscunque, ad dictum terræ negotium feliciter exequendum: & quòd Agareni, & schismatici contra Ecclesiæ potentiam, terram rationabiliter defendere non valebunt: habens capitula XXIX.

CAP. I.

De quibusdam argumentis quæ obiiciuntur contra potentiam exercitus Christiani, ne possit ad finem gratuitum peruenire, & de solutionibus eorundem.

I.

AD illud quod superiùs est narratum, posset aliquis respondere & dicere: Benè videmus per exempla Venetorum prædicta, quòd tanta quantitas gentium, quanta suprà dicitur, capere poterit terram & habitationem in Ægyptiaca maritima, & quòd ibi poterit tuta manere ab illis de terris paganorum: non tamen damnificabuntur propterea Saraceni a Christianis, adeò quod possis eos tibi subiicere, vel aliter subiugare vel vincere, hiis rationibus: Primò, quia si voles ire per flumen Nili cum tuo nauigio armato, flumen ipsum est in aliqua parte sui tam artum, quòd ab vna parte vel ab alia ignem in tuum poterũt nauigium sagittare: quapropter nauigium tuum cum gente, ardendi periculo subiacere. Secundò, quia in flumine Nili Saraceni proiicerent catenas & stellatas, siue pallatas, vel pontes supra nauigia construent, sicut factum fuit apud *Francolinum* districtus Ferrariæ: & tantò plus facient, quòd ipsi firmabunt ab vno laterum fluminis, & ab alio latere tenebunt caput suspensum pro relaxando, quando eis placeret, & ab vtroq; laterum benè facient custodiri. Ita quòd, qui de gente Christiana appropinquarent catenæ vel ponti Saracenorum cum suo nauigio, ipsi caput suspensum relaxarent: ita quòd per cursum aquæ fluminis prædicti pons Saracenorum duceret & artaret nauigium Christianorum in terram per vim. Ita quòd,

qui haberent ibi terræ dominium possent gentem ipsius nauigii ad suum libitum trucidare. Ad hæc potest taliter responderi; & primò ad primum, Quòd gens ipsa vestra, præuisa, præuigil & attenta, habens paratum secum, quo ipsa ad ignem indiget extinguendum, ignem ipsum quando sagittabitur, facilè extinguere poterit, & extinguet: & non desistet propterea Christianorum exercitus ire nec redire, nec facere facta sua. Ad secundum, Quod si Saraceni prædictas catenas ponerent, vel palatas facerēt, siue pontes, ipsos oporteret habere ac tenere magnam custodiam, & gentis quantitatem non modicam, ad custodiendum dictas palatas, catenas, vel pontes, tam ab vno latere quàm ab alio, & in pluribus partibus, & specialiter Damiatæ ac Raxeti flumeria, quia larga est. Sed nihilominus si Christiani valent ire ad palatas, aut catenas Saracenorum vel pontes, cum eorum nauigiis & argagnis, non ibunt quando flumen erit plenum & multùm currens: sed Capitaneus sicut sapiens, expectabit tempus quando flumen ipsum erit macrum siue bassum, & quando flabunt venti validi à parte maris, qui vtuntur ibi & inflant mare taliter quòd mare, siue aqua maris, intrat per ora fluminum: ita quòd ille paruus cursus quem habet tunc aqua fluminum ipsorum adeò quietatur, quod nullus quasi cursus est: & tunc cum ipso vento sibi secundo mittet de suis nauigiis aptis ad talia, ponderatis, ad validiorem impetum faciendum, & cum velis erectis, & cum aliis suis ingeniosis argagnis; & tam impetuosè dicta nauigia in dictos pontes irruent, vel catenas, siue palatas, quòd ipsos frangent, destruent, & dirumpent; & transibunt quo volent, & dominabuntur super illud flumen ad suum libitum, Domino largiente: sicut alios Christianos fecisse intelligo in partibus Damiatæ. Et est sciendum quòd quando gens Sanctæ Ecclesiæ erit xv. M. peditum, & ccc. equites ad soldum, postquam cœperint ibi terram, antequam compleat annus erunt vltra v. mille homines sine soldo, qui illuc cum victualibus & aliis exercitui necessariis, pro eorum vtilitate concurrent. Qui omnes quando expediet, erunt vtiles ad ea quæ occurrerint facienda, ita quod potest dici quod erunt vltra xx. M. homines. Ita quod, cum Dei auxilio, non est vllatenus dubitandum quin per gentem vestram satis boni fiat.

Cap. II.

In quo inseruntur certa aliqua argumenta super eo, quod Soldanus ex posse suo possit in Nili flumine operari: & de solutione etiam prædictorum. Rubrica.

Præterea si quis opponeret atq; diceret: Prædictus Soldanus gentis multitudinem habet magnam; & idcircò ad facienda multa magnum posse habet: Primò, quia posset flumen Nili quod in Mediterraneum mare dilabitur, in Oceanum mare facere ipsum labi: quo pacto per aquam dulcem nullum sibi inferri cum nauigio posset damnum. Secundò, quoniam si hoc nollet facere vel nequiret, posset tamen hoc agere quando vellet: quia dum Christianorum exercitus aliquam fecerit mansionem, & aliquod fortilitium iuxta aliquam partium ramorum fluminis construxerint antedicti, longius posset facere ipsum labi ab exercitu Christiano: eò quòd Ægypti maritima est plana & magna, ob cuius causam magna pars intentionis præfatæ sinistrum non modicum pateretur. Tertiò, posset Soldanus cum suis facere multò peius: quia dum Christianorum exercitus castra metatus fuerit, & ordinatè in Ægypti maritima collocatus, qui suum nauigium armatum haberent & vndiq; præparatum, quorum homines sursum per flumen ipsum conducerent remigando, tunc Soldani homines antedicti possent ramum dicti Nili fluminis præparasse, & in ea nauigatione eo tempore ramum fluminis antedicti, ab eo loco in quo esset Christianorum nauigium, remouere, facientes per partem aliam ipsum labi tali quidem manerie atque modo, vt deficiente aquâ Christianorum nauigium in sicco remaneret. Et per viam hanc, multitudini gentis & potentiæ quam Soldanus assequitur antedictus, gens quæ reperiretur in nauigio supradicto non posset resistere; nec se, quin morti traderetur vel carceri, de infidelium manibus liberare. Ad argumentum primum dici potest, & taliter responderi: quòd impossibile quasi foret, quòd Soldanus prædictus facere auferri posset lectum fluminis prælibati, quod in Mediterraneum mare dilabitur, & in mare Oceanum faciat ipsum labi. Et dato quòd faceret

fieri

fieri quod est dictum, per primum librum ostenditur manifestè, quod terra Ægypti destructa foret totaliter, & deserta: propter quod nullatenus est credendum, quòd infideles vellent se destruere vllo modo, dum destructionem possent aliqualiter euitare. Ad secundum argumentum, quod superiùs dictum est, potest tali manerie responderi: quòd habitaculũ & fortilitium quæ in principio sunt in Ægypti maritima facienda, de lignamine ac sextoriis solummodo construentur, eò quòd paludes & aquæ erunt robur habitaculi & fortilitii prædictorum. Ita quòd cum præfati Ægyptii auferent aliquem ex ramis fluminis antedicti, propè quem Christiani habitaculum construxerint & fortilitium prædictum, repentè Christiani prædicti possent inde abire in suo nauigio cum suis omnibus paramentis, & ad aliam partem gradi quæ fructuosior eis & vtilior videretur: licet impossibile quasi sit quod ramum fluminis Damiatæ, ramumque Raxeti, ex toto auferre valeant infideles. Ita quòd per hunc modum cum auxilio Creatoris, Saraceni præfati magnum non possent inferre grauamen exercitui Christiano. Et quando hoc agerẽt, maius eis damnum & grauamen incumberet quàm Christicolis antedictis. Tertiò, potest taliter responderi: quoniam Capitaneum decet & oportet esse prouidum in omnibus & prudentem, ne defectu suæ prudentiæ ac prouidentiæ immineret periculum Christianis: hoc est ne pergat cum nauigio, neque mittat sursum per flumẽ in magno numero gentem suam, nisi priùs de conditionibus suorum hostium atq; statu habuerit, & susceperit certa noua, ita vt cautè faciat, quod per ipsum cautè fuerit faciendum: nam vbi maius versatur periculum, ibi cautiùs est agendum. Et dato, quòd Capitaneus cum exercitu prælibato solummodo in Ægypti maritima viriliter se teneret, ipse suæ intentionis perficeret magnam partem, ex quo, vt super isto negotio benè agat, festinantiâ nullaget: qui tenens hunc stylum, ordinem atq; modum præfatum, scilicet vt de suis hostibus, vt poterit, semper vera noua percipiat atque certa, cum Omnipotentis DEI auxilio, debet ad bonum finem & laudabilem peruenire.

CAP. III.

De quibusdam exemplis, Cyri Regis Persarum: & de certis documentis pro exercitu Christiano.

ET est memoriæ commendandum, secundùm quod reperitur in scriptis: quòd *Cyrus* Rex Persarum atque Medorum, totius Orientis iam obtento imperio, caput ipsius Imperii capiendam Babyloniam obsedit, vbi cùm vnus militum suorũ fluuium *Gangen*, qui vnus de quatuor fluminibus Paradysi esse narratur, temerè pertransiret, a fluminis impetu est submersus. Quo casu contristatus Cyrus, volens vlcisci in fluuium, in CCCCXL. riuos eundem fluuium subdiuisum ac deriuatum, vetularum etiam pedibus transmeabilem fecit. Simili quoque ingenio fluuium *Eufraten* per mediam Babyloniam fluentem à proprio alueo deriuauit, & sic vrbem illam, omnium vrbium potentissimam cepit anno M. CCCC. à fundatione eiusdem. Vnde, si Soldanus Babyloniæ subdiuidendi flumen Ægyptium simile posse habet, prout egit præfatus Cyrus ex supradictis fluminibus, hoc ignoro. Sed posito quòd possit, & velit, & de prædicto flumine faceret illud idem, ob hoc nequaquam est obmittendum negotium transeundi ac capiendi terram in præfata Ægypti maritima vt est dictum, propter rationem quæ subsequenter poterit assignari: Quoniam, dato quòd Soldanus alueos dicti fluminis possit facere remoueri, ipse non poterit paludes, nec lacunas aut stagna quæ sunt in Ægypti maritima dissipari facere, nec vllatenus vacuari: eò quòd aquis marinis replentur, quasi continuò, quas quidem lacunas, paludes siue stagna prædicta Christiani prædicti facere poterunt crescere in locis aliquibus hoc modo: videlicet quòd præfati poterunt in prædictis paludibus, lacunis vel stagnis aggeres longos facere, prout egerunt *Veneti* in guerra, quam cum *Paduanis* pro facto *Salinarum* aliquando habuerunt: vt in tertia parte huius secundi libri continetur. Qui quidem aggeres, habebunt portas bonas, & dum crescunt aquæ marinæ & effluunt habundanter, liberè eis absque regressu introitus præbeatur, ita quòd illæ aquæ cum aquis fluminis antedicti pluuialibus vnà simul continuò versus terram Ægypti detrusæ remaneant in paludibus, & in aliis dictis locis: per quem modum dictæ aquæ crescere debent in locis preambulis congregatę, faciendo benè portas

Anno à fundatione Babylonis 1400.

& dictos aggeres custodiri, ne ab aliquo frangerentur. Intra quas paludes, lacunas, aut etiam dicta stagna, possent intromitti nauigia, vt videretur Capitaneo exercitus antedicti, ad læsionem & perniciem infidelibus inferendam. Et si per hanc viam & formam, dictum nequiret negotium executioni mandari, eget maiori numero equitum & peditum quàm egeret si prædictum flumen aptum & expeditum existeret, vt nunc temporis inuenitur: quam siquidem gentem equestrem & pedestrem, ad libitum Capitanei supra dicti exercitus, ad portum posset cum nauigiis ponere atque locum: & cum equitibus & peditibus ascendere possent ad Kayrum & Babylonem, per talem partem, quòd de Ægypti flumine antedicto nullum possent impedimentum vel obstaculum sustinere. Quæ quidem gens, iens cum illa præparatione quæ ibi foret necessaria pro dicto negotio exequendo, & perueniens vsq; Kayrum & Babylonem supradictas, ad ipsas obsidendas, rationabiliter cum auxilio Iesv Christi, debet dicti fluminis dominium obtinere, in faciendo ipsum labi quà voluerit ad libitum voluntatis. Quibus peractis & fine laudabili terminatis, spero in Deo, & in ipso fiduciam gero plenam, quòd terram Ægyptiam defendere non poterunt infideles, quin, vestrâ potentiâ mediante, Christiano cultui subiugetur.

IV.

Cap. IV.

Continet de quadam quæstione quæ ponitur: vtrum Saraceni propter nauigiorum multitudinem, quam habent in flumine Nili, possent Christicolarum exercitui obuiare: & de solutione ipsius. Rubrica.

INsuper si quis vellet dicere, siue opponere: Saraceni habent magnam quantitatẽ gentis & nauigii, ita quòd possent cum gente & nauigiis suis in flumine Christianorum exercitui camporaliter obuiare. Ad hoc responderi potest, & iam dictum est suprà: quòd populus Ægyptiacus modicum siue nihil valet pro armis, ita quòd de eis non esset aliqualiter dubitandum. Et si ponerent de suis equitibus in nauigiis & etiam populis Semy & Syriæ, quos habẽt vltra desertum, respondeo: quòd non debent esse apti ad hoc, quòd hæc gens non est in aqua siue in nauigiis visitata. Et si quis vellet dicere, ipsi facient sibi venire de Saracenis Africæ, Hispaniæ, vel aliundè, qui essent marinarii, & gens pro armis. Ad hoc potest responderi: quòd hoc longum esset eis: si tamen facerent de ipsis venire, gens ipsa vestra, per aptitudinem, industriam & probitatem quas ostendit in talibus, illos cum Dei auxilio, si se ad obuiandum ei exponerent, quod non est credendum, viriliter expugnarẽt, & ponerent in conflictum. Et de hoc, exemplum vobis exhibeo, quod *homines Venetiarum*, quando plures fuerunt in facto *Ferrariæ* non fuerunt vltra sex mille, & fecerunt illud quod vestra Sanctitas potest scire, & specialiter antequam caderent ad pœnas processuum Papalium: ita quòd si Devs illos non iudicasset, sicut iudicauit per diuersas vias, eò quòd mandatis Apostolicis non paruerunt, & specialiter de valida & pestifera ægritudine, tantum damnum non subiuissent quantũ fecerunt: sed, *nulli est probitas nec potentia contra Deum.* Nam qui contra Ecclesiam se exponunt, contra Deum non est dubium se exponunt. Ita quòd per rationes supradictas sperari potest, quòd gens ipsa vestra in illis partibus contra illos sanctum obtinebit intentum.

Cap. V.

De prouisione, tutela, & proficuo nauigii exercitus Christiani.

BOnum est ad fortitudinem & securitatem exercitus quòd Capitaneus sit præuisus de ponendo gentem tantam super nauigium, quantam nauigium regere poterit: quia quantò Christianorum exercitus erit in minori loco, & magis simul, tantò fortior erit. Nam plus est attendendum ad qualitatem armati nauigii, quàm ad quantitatem. Mallem enim habere pauciores galeas benè munitas & de bona gente, quàm plures non sic. Est igitur eadem gens in pauco nauigio collocata, fortior tam ad defendendum quàm ad offendendum, quàm dispersa in pluri. Item est vtile quòd Capitaneus sit præuisus, quòd nauigium suum remigabile tam de mari quàm de flumine sit taliter aptum, ordinatum, & positum ad punctum, quòd sit agile atque velox. Nam vtilimum est, & ad magnam commoditatem & secu-

securitatem redundat agilitas & velocitas galearum per remos: & simile est de nauigio fluminis, quod oportet ire sursum per flumina contra cursus aquarum per vim & per remorum suffragium: propter quod expedit quòd totum remigal ile nauigium pro minori sit dispositum ad *Terzarólos*: scilicet, quòd pro quolibet banco, sint tres remigatores similiter ad faciendum debitè facienda. Et licet specificatum sit superiùs, quòd nauigiũ muniri debeat ex gente remigera, vt pro quolibet banco tres sint remiges: nihilominus sciendum est quòd in M.CCCXVI. anno Domini, probatum fuit per gentem Venetam de faciendo quod in galeis quatuor remiges pro banco remigarent: quę quidẽ experientia visa est vtilis, tam pro nauigio quod benè regebat eos, quàm quia dextrè remigabant remiges antedicti: & quia nauigium ex quaterna remigatione pro banco, velociùs & celeriùs nauigabat, quàm ad *Terzarolos* tantummodo deputatum. Ex quo habito super hoc diligenti consilio cum illis qui talia probauerunt, ac etiam cum aliquibus ingeniatoribus, & magistris, & nautis, & per mè ipsum considerans, inuenimus quòd sanum & vtile sit omninò, dummodo placeat consilio Capitanei supradicti, quòd omnes galeæ & magnum nauigium aquæ dulcis quæ possint regere dictam gentem, taliter ordinentur, quòd in banco quolibet cuiuslibet prædictarum, quatuor remiges remigare debeant, prout superiùs erat specificatũ: quòd pro minori, tres pro banco remigarent ex remigibus supradictis. Et tantò amplius, quoniam maiora nauigia dulcis aquæ erunt, vt ipsa fiant remigare de subtus atq; supra solarium pro minori ad *terzarolos*, vel etiam *quartarolos*. Quorum dictorum superiùs, causa hæc est: quòd galeæ, vt dictum est, celeres sint pro remis, quoniam qui fuerint in prædictis, erunt domini sui; & ad suam instantiam poterunt cum hostibus prælium inchoare, aut eos vitare subitò quando volent. Ac sunt pro vitando multa pericula, quæ propter maris procellas, possent eis absque temporis distantia imminere; & præsertim pro transeundo *Parigia* dicti maris, quæ periculis quasi nunquam carent, vt qui in eis fuerint dum transfretant, ad portum perueniant salutarem. Propter quæ omnia, videns & attendens multa bona commoda & tutelas quæ indè trahere poterunt nauigiorum homines, asserui, hæc esse si confirmandum placeret vestræ Capitaneo Sanctitatis. Idcircò laudandum est & per consequens consulendum, si commodè fieri posset, quòd non solùm in nauigio quatuor remigent pro banco remiges; sed quinque remiges si foret possibile in magnis nauigiis debeant remigare. De quo Capitaneus antedictus consilium exiget, & exequetur quod sibi melius videbitur faciendum, tam de galeis, quàm dè nauigio aquæ dulcis. Sciendum quòd in M. CCXC. annò Domini, quasi in omnibus galeis quæ transfretabant per mare, duo in banco remiges remigabant: postmodum perspicaciores homines, cognouerunt quòd tres possent remigare remiges super quolibet prædictorum, quasi omnes ad præsens hoc vtuntur. Ob quod nemini debet videri graue, ponere remiges quatuor vel quinque, pro banco quolibet magnarum cuiuslibet galearum, postquam probatũ est. Nam benè inuenitur in scriptis, quoniam antiquo tempore Romanorum tres pro banco quolibet erant remiges remigantes. Reperitur etiam in *Vegetio* de re militari, vbi ipse tractat de nauali bello, quod quædam nauigia quæ *Liburnas* appellat, antiquo tempore remorum singulos ordines habuisse; paulò verò maiora binos; alia verò idoneæ mensuræ, ternos vel quaternos ac quinos etiam sortiebantur remigio gradus. Nec hoc cuiquam enorme videri asseritur, cũ in antiquis præliis longè maiora referantur nauigia cucurrisse, vt senorum etiam vel vltra aliquando ordine fuerint.

A. Dni. 1316.

A. Dn. 1290.

CAP. VI.

In quo continetur cuiusmodi formæ fore debeant nauigia, quæ ad transgrediendum mare vtilia possunt esse, vt Aegyptiæ terræ negotium laudabiliter compleatur.

ISte est modus & forma nauigiorum quibus pro vtiliori indiget negotium supradictum. Primò; quòd transeundo per mare *galeæ* à remis, & vasa lignea cum prædictis, ex forma circa quam fiunt nunc ad præsens Venetiis, sunt penitùs oportunæ: scilicet tam galeæ grossæ magna onera deferentes, quæ cum remis valeant se iuuare; quàm etiam galeæ quæ formam mediocrem habentes, bonæ & vtiles sunt pro remis: nihilominus, ex forma alia galeæ similiter sunt habendæ,

quæ propriæ sunt factæ vt bonæ sint ad remos, congruæ & veloces. Quamuis istæ galeæ desuper nominatæølioramentum posset aliquod suscipere & habere, & specialiter illæ quæ remorum auxilio perfectè valeant adiuuari. In quarum singulis vnum *castrum* circa medium esse debet: quod quidem castrum circa xx. pedum longitudinem extendatur: latitudinem autem tantam habeat supradictum, quantam habet galea in qua debet fieri dictum castrum: tantaq; etiam altitudine construatur, quòd sub eo recti transeant super banca homines & armati. In prora verò cuiuslibet galearum fieri possent aliqua bellica instrumenta, vt consulerent exercitati in talibus & docti, *pertichetas* siue *furcatas* à pupe vsque ad proram circa latera cuiuslibet ordinando, iuxta id quod fieri cōsueuit. Similiter *Balistariæ* à capite bancorum in tanto numero, quantus necessarius & vtilis videretur. Quæ quidem Castra, perticheta, balistariæ, & bellica instrumenta sic debent fore ingeniis ordinatæ, quòd possint remoueri & erigi, secundùm quod fuerit oportunum. Ex quibus galeis aliquæ, quæ fuerint ex duabus formis maioribus antedictis, per pupes aperiri poterunt pro equis ferendis, prout vtile ac necessarium videretur. Ex *nauigio* verò *exermi* galeæ valdè magnæ necessariæ forent, pro ferendis victualibus, muniminibus, atq; equis dicto exercitui oportunis. Præterea nauigium est bonum pro victualibus antedictis, & lignamine deferendo, *Taretæ*, quibus in Pera vtuntur nūc temporis Ianuenses, tam pro ferendo multa, quàm pro paucis nautis commodè se muniendo; quamque etiam vt velis extensis mare subitò transeant nauigando: eò quòd vasa longa ad *Orsam* incedunt melius, & lucrantur cum vento sibi contrario, quàm alia nauigia breuiora.

CAP. VII.

De nauibus quæ aptæ sunt ad conducendum victualia, & alia exercitui oportuna tam per mare quàm per flumina: ac de forma modoq; nauigiorum aquæ dulcis, quæ sint vtiliora ad perficiendum negotium antedictum.

DVas autem naues quibus indigebit exercitus nominatus ad nauigandum per flumen, intendo potiùs deputari, vt velis extensis impetum inferant, frangendo pontes existentes in flumine, palatas etiam, & Catenas, quàm ob aliam iustam caussam. Inter alia aquæ dulcis nauigia, vt mihi videtur posse discernere, illud quo in Padi flumine homines potiuntur commodiùs & fructuosiùs cæteris cōprobatur, præcipuè *Plactarum* nauigia quæ per Padi flumen sunt ad ferenda mercimonia deputatæ: licet non tantum erigi debeant capita cuiuslibet prædictarum. Sed extensis in aqua dulci cornibus siue capitibus cuiuslibet earundem, debent fore corū corpora omnimodò longiora. Inter quas plactas, seu plactarum nauigia, tam magnæ aliquæ ad ferendos equos & ædificia esse debent, quantùm fieri possunt: habendo semper respectum quod benè valeant se iuuare, & idoneæ sint pro remis, ex vtroq; capite habentes *spadulam* & timones: ac etiam, exceptis pupe & prora cuiuslibet, fore debent procul dubio coopertæ, vt homines apti à remis ad remigationis officium deputati, ab insidiatorum conseruentur sagittis illæsi penitùs, & indemnes: collocando equos in fundis nauigii supradicti, ac desuper castrum supra castrum, vt oportet, artificialiter construendo; nec non & ferendo machinas in aliquibus prædictarum ad omnia sibi exercitia præparatas, sic & etiā tali modo, quòd ibi balistarii habiliter commorentur. Attendo semper quòd dictum nauigium, dicta castra, siue machinas benè regat: habendo præterea minora nauigia supradictis, ac postmodum præfatis minoribus magis parua, vt possint liberè introire abscissiones fluminum, si quę factæ forent in locis aliquibus, vbi aquarum profunditas esset parua. Sciendo præterea quòd prædicta parua nauigia in multis oportunitatibus bona & vtilia possunt esse, & præcipuè ad magnorum nauigiorum custodiam & tutelam, vt inimicorum homines qui sub aqua nouerint enatare, nequaquam ingredi flumen possent: quemadmodum aliquando se miserunt ad Christianorum nauigium perforādum: quanquam malè auderent hoc agere ac posse facere quod est dictum, tam ob vehementem cursum aquarum qui nimium est velox, quàm ob caussam *Crocodillorum* qui reperiuntur in flumine supradicto. Indiget præterea dictus exercitus quòd ex istis nauigiis antedictis aliqua sint *incamatata*, seu *barbotata*

tali modo quòd homines prædictorum non timeant lapides machinarum. Quæ nauigia in tanto numero computentur, quantus vtilis exercitui videretur. Sunt præterea dicto exercitui oportuna nauigia fortissima & magna, solummodo deputata ad machinas deferendas, quæ tam apta sint ad eorum obsequium exercendũ prout pro illo negotio necessarium & vtile videretur. Et etiam ex prædictis nauigiis, tot ad defensionem ignis circumuoluta coriis ibi sint, quot necessaria videbuntur. Præterea dicta nauigia tam maris quàm fluminum, variis debent ad inimicorum terrorem fulgere coloribus & picturis, habentia confalones & vexilla in pupibus atque proris, cum pennoncellis positis in lateribus, prout decet. Et vt nihil
10 deficiat negotio supradicto, vt ad finem laudabilem perducatur ac optabile complementum, expedit, vt in omni exercitu & specialiter in aquali, tibiæ, tubæ, bucinæ, ceramellæ, & omnia musica instrumenta resonantia in immensum, supradictis nauigiis in magno numero deferantur, vt ipsorũ sonitu ad pugnandum amicorum animi excitentur, lætificando se vndique, & terrendo perfidos inimicos.

Cap. VIII.

De diuersis armorum generibus, quibus tam ad sui defensionem, quàm ad hostium offensionem Christicolarum exercitus indigebit. Rubrica.

20 EST præterea oportunum, quòd arma, tam pro necessitate gentis exercitus, quàm ad defensionem sui, quamque etiam ad inimicorum læsionem sufficientia habeantur. Primò, est necessarium quòd quilibet homo armatæ prædictæ habeat *Zuppam* vnam aptam & dextram protinus ad ferendum. Secundò, quòd in maris nauigio tot *coratiæ* debent esse cum *collariis* & *ferreis cyrothecis*, quibus tota gens vel saltem duæ partes eiusdem commodè muniantur: quanquam nauigando per flumen, dictum nauigium coopertum, vt narratur superius, ex dictæ gentis medietate sufficienter valeat contentari. Tertiò, est necessarium in prædicto, quòd quilibet vir exercitus supradicti, *galerium ferreum*, aut alia quæque arma
30 leuia, capiti habilia teneat & habeat pro seipso. Quartò, expedit tot esse clippeos in exercitu iam prædicto, quòd quilibet dictæ gentis suo clippeo, loco & tempore ordinato, vti valeat & habere: qui quidem clippei secundùm Cateloniæ vsum facti, bonitati conueniant & etiam leuitati: cuius ratio est ista: quoniam si qua vice per terram ire fuerit oportunum, in eo aliquando nulla Corratia est ferenda: ac etiam, quia Saraceni sunt quædam gens qui apti sunt ad insultus quàm plurimos inferendos: ita quòd induendo coratiam, ac etiam subitò exeundo, magnum posset exuenti vel induenti periculum imminere, tum propter laborem qui in eius præiudicium generatur; tum propter ægritudinem, quam quis passus non de facili liberatur. Vndè sequitur, quòd si quis zuppelo, ferreo galerio, clypeo & collari cum
40 dextro ferreo cyrotheca, dum tempus exegerit, fuerit communitus, potest sufficere ad reprimendam audaciam perfidorum: nihilo minùs quoddam super insignium leue quod magnæ sit apparentiæ, ac calciamenta bona, & vtilia, totumque quod ad extinguendum ignem oportunum fuerit secum habens. Ex armis autem quæ offensioni sunt apta, *gladio* atq; ense eget. Primò, quilibet dictæ gentis, quorum artatores, ex prærogatiua *ferreo baculo* potiatur. Secundò, quòd quilibet *balistarius* duas balistas habeat, vnam alterâ fortiorem: quâ quidem fortiore vtatur in aliquo loco certo, à quo tunc temporis ipsum non oporteat remoueri: debiliore, per terram in itinere & regressu, dum ipsa indigeret. Tertiò, quòd dictum nauigium *ronconibus*, & *longis lanceis*, atque lanceis cum *rampinconibus* siue vncis in capitibus optimè
50 fulciantur, & specialiter in prora cuiuslibet prædictorũ. Quartò, quòd in quolibet nauigio *breues lanceæ atque iacula*, nec non & *lapides* absque numero fore debent in maxima quantitate. Quintò, decet in nauigiis antedictis habere *vncos ferreos*, cum cathenis ferreis colligatos, vt cùm nautæ hostibus præesse se viderint, cum dictis vncis nauigia capiant, & ea discedere non permittant. Sextò, posset valdè vtile comprobari, quòd in quolibet nauigio dulcis aquæ, *balistæ grossæ à turno* cum suis muniminibus portarentur; nec non *balistæ à pesarola*, tot quot vtiles viderentur Capitaneo dictæ gentis, & quarum dictum nauigium capax foret,

nequaquam occupando alios bellatores: & similiter in galeis vtile posset esse. Decet etiã antedictum habere *sagittaminũ* numerum infinitum, & præcipuè ex eis quæ *falsadores* vulgariter appellantur. Septimò, indiget dictum nauigium tam ædificiis *balistarum siluestrarum* vel *spingardarum*, quàm etiam machinarum, & potissimè ex eis, quæ vt longiùs proiiciant, facta sunt penitùs fortiora, id est, reforzata, cum omnibus quibus homines indigent ad ipsas exercendas. Octauò, est vtile atque bonum, vt in prora cuiuslibet magni armati nauigii, *lignum* quoddam longum ex vtraque parte ferratum suspendatur, quod ad percutiendum tam naues quàm nautas se habeat *quasi aries*, cum quo ciuitatis obsessæ mœnia conteruntur. Nonò, eget dictum nauigium *olulis calce plenis*, & etiam multis vasis molli sapone plenis: Inter quas olulas atque vasa sint aliqua instrumenta ferrea quæ *Triuulgi* vulgariter appellantur, & etiam alia paramenta ad accendendum ignem, & etiam sagittandum loco & tempore oportuno, cum aliquibus aliis, vt consuleretur à sapientibus exercitus supradicti. Ex quibus omnibus armis antedictis oportet Capitaneum dicti exercitus generalem, habere & tenere, in maxima quantitate: eò quòd multa franguntur ex eis, abiiciuntur, ac manuali hominum vsu amittuntur.

Cap. IX.

Continet qualiter gens præfati exercitus à Capitaneo debeat ordinari: & qualiter victus distribuendus prædictis, bono modo & recto ordine impendatur. Rubrica.

PRæterea Sanctitati vestræ suppliciter referetur, quòd Capitaneus Christicolarũ exercitus, qui tũc erit vel dominus supradicti, à Sanctitatis vestræ gratia celsam suscipiat solicitudinem, prouidentiam & cautelam ad *ordinandum* præcipuè gẽtem suam: vt tam qui erunt ad stipendium nominati exercitus, quàm etiam qui ob aliquam causam aliam residebunt in exercitu supradicto ab ipso Capitaneo seu domino per millenum, centenũ, quinquagenum, & decenum numerum ordinentur, vnicuiq; ipsorum numero conferendo præpositum siue caput, ac ipsis dando ordines debitos, prout industriæ suæ Celsitudinis videbitur expedire. Et non solùm quæ supra dicta sunt, iuxta se & in seidem habeat Christicolarum exercitus dominator; sed etiam solicitam habeat prouidentiam & attentam vt genti suæ *victus* ordinatè in omnibus tribuatur; videlicet tam illis qui receperint & habuerint stipendium in prædicto, quàm aliis quibus magnificentiæ suæ apparebit dignè iuxta necessitatem eorum & indigentiam conferendus: ne præfatus victus furtiuè ac latenter surripi valeat genti suæ. Item, credo bonum & vtile ad conseruationem & promotionem armatæ, si Capitaneo eiusq; consilio videretur quòd in singulis galeis, vltrà communem distributionem, omnia necessaria pro illis qui sunt in armata, præcipuè pro victu & vestitu, venalia tenerentur, cum lucro tamen iusto: nullusq; alius tunc vendat, nisi per Capitaneum eiusq; concilium ad hoc fuerit institutus. Credentia verò in venditione rerum ipsarum, talis fiat qualem requirit conditio personarum: & posteà cùm dabuntur stipendia, solutio plena fiat, ita quòd nullus decipiatur omninò, vel etiam possunt per tributum vexari. Tota verò vtilitas quæ ex prędictorum venditione prouenerit, in communem vtilitatem armatæ plenariè conuertantur: nihilo minùs circa cætera alia, ordinem generaliter & specialiter assequendo. *Nam in armorum exercitio valet & excedit omnia rectus ordo.*

Cap. X.

De quantitate victus: & modo quem tenent Veneti distribuendo victualia suarum stipendiarijs galearum: ac de numerò gentis, temporibus, ponderibus & mensuris: & de eo quod rationabiliter valere potest.

IGitur est notandum, quòd qualibet die libra vna & dimidia *panis biscocti* cuilibet homini impartitur; triginta dies mensem quemlibet computando, annumque menses XII. quorum vnusquisque sit ex 30. dierum numero constitutus. Ita quòd quinque dies & quarta in anno superemineant de prædicto, connumerando annũ in quo currit bissextus cum aliis annis. Iterum est sciendum, quòd *sextarium* panis biscocti, ex LXXXX. librarum numero computatur: sed ex boni frumẽti sextario benè ex-

nè extrahuntur cv. libræ: Ita quòd supereminet sextâ particulâ vltra id quod imponitur à Venetis supradictis. Itaque exigit quisque à xc. libris sextarium, sextaria sex frumenti prædicti libras septem ac decem vncias & dimidiam pro toto anno completo, vt dictum est, constituto ex mensibus xii. & diebus quinque ac quarta. Quæ quidem sextaria libræ v.C.xlvii. & decem vnciæ & dimidia sunt omninò, quarum librarum sextariorum Venetorum quolibet *miliare*, sex *cantaria* de Apulia & de Neapoli comprobatur. Datur etiam stipendiariorum cuilibet, omni die mensura vna *vini*, quæ est quarta pars vnius libræ, quæ libra in septuagenarium multiplicata numerum perficit mensuram quæ *Bigontium* vulgariter appella-
10 tur. Istud verò Bigontium, in quartum numerum multiplicatum, *amphoram* vnam de Venetiis plenè complet: Quæ siquidem amphora vna *Veges*, & tertia de Neapoli approbatur. Ita quòd cuilibet homini pro toto anno, vt dictũ est, vnum bigontium & libræ xxi. & quarta cum xvi. particula vnius libræ a Venetis impenduntur.

Datur etiam cuilibet prædictorum, vncia vna *casei* omni die. Ita quòd per totum annum completum summatim sunt libræ xxx. cum v. vnciis, & quarta rationabiliter numeratæ. Dantur similiter in xxx. diebus cuilibet præfatorum, de *porcinis carnibus* salitis, tres libræ, & totidem vnciæ de prædictis. Ita quòd per totum annum completum summant libræ xxxix. & sex vnciæ, cum quatuor *sagijs* cuilibet prædictorum. Distribuitur etiam in die cuilibet ex stipendiariis antedictis *fabæ* vel
20 alicuius alterius *leguminis*, quadragesima particula vnius *quartarolæ*, ad modum mensuræ Venetæ deputatæ. Et vt ex ea plena cognitio habeatur, sciendum est, quòd quatuor quartarolæ perficiunt vnam quartam, quæ quidem quarta vsque ad quartum numerum multiplicata vnum *sextarium* perficit Venetorum. Et tria sextaria de Venetiis sunt vna *salma* de Apulia, tam de legumine quàm etiam de frumento. Vndè quolibet anno, pro anno completo, vt dictum est, de legumine medium sextarium, & vnam quartarolam ac quinq; quadragesimas, & quartam quadragesimæ vnius quartarolæ habere debet homo quilibet ex prædictis.

De victu decem hominibus conferendo.

30 HOmines decem debent habere pro vna die sola libras xv. biscotti: Pro xxx. diebus v. sextaria: Pro xii. mensibus sextaria lx. Ac pro quinque diebus & quarta, libræ lxxviii. cum nouem vnciis dantur eis. Supradicti volunt de vino libras duas & dimidiam, pro vnica die solùm: Pro xxx. diebus, vnum bigontium cum v. libris: Pro xii. mensibus, bigontia xii. & libras lx. Ac pro quinq; diebus & quarta, libras xiii. & octauam. Suprascripti vncias xiii. carnium exigunt pro vnica die solùm: Pro xxx. diebus, libras xxxii. & dimidiam: Pro xii. mensibus, libras cccxc. Nec non & pro v. diebus & quarta, libras v. & vncias nouem exigunt antedicti. Item superiùs nominatis hominibus, pro vnica die solùm, decem vnciæ casei conferuntur: Pro xxx. diebus, xxv. libræ: Pro xii. mensibus, libræ ccc. Ac pro quinque
40 diebus & quarta, libræ quatuor, cum quatuor vnciis & dimidia eis hominibus impenduntur. Hominibus antedictis, pro vna die tantummodo, de leguminibus, quarta pars vnius quartarolæ impenditur: Pro xxx. diebus, vna quarta & tres quartarolæ cum dimidia: Pro xii. mensibus, sextaria v. & decem quartarolæ: Ac pro v. diebus & quarta, vna quartarola & quarta pars vnius quartarolæ cum xvi. particula vnius quartarolæ, eisdem hominibus conferuntur.

De victu qui est centum hominibus conferendus.

CEntum homines, vt in nauigio competenter transeat vnusquisque, sextarium vnum & duo tertia sextarii, a nonaginta libris frumenti sextarium computan-
50 do, debent habere in vnica die tantùm: Pro xxx. verò diebus, sextaria l. Pro xii. mensibus, sexcenta: Ac pro quinq; diebus & quarta, viii. sextaria & libras lxxvii. & dimidiam, exigunt supradicti. Prædictis etiam hominibus xxv. libræ vini, pro vna die tantummodo conferuntur: Pro diebus xxx. bigontia decem, cum l. libris: Pro xii. mensibus, xxxii. amphoræ, cum libris xl. Nec non & pro quinq; diebus & quarta, vnum bigontium & libræ lx. *Fieta* vna vini similiter datur eis. Impenduntur postea hominibus antedictis libræ viii. & quatuor vnciæ casei, pro

vnica die solùm: Pro xxx. diebus, libræ CCL. casei antedicti: Pro mensibus XII. *milliaria* tria: Nec non pro quinque diebus & quarta, libræ XLIII. & nouem vnciæ casei, eisdem hominibus conferuntur. Exigunt supradicti libras x. & decem vncias carniũ, pro vnica die tantùm: Pro xxx. diebus, libras CCCXXV. Pro XII. mensibus, III. M. & IX. C. libras: Nec non pro quinque diebus & quarta, libræ LVI. & X. vnciæ & dimidia dantur eis. Exigunt similiter antedicti, ex fabis, quartarolas duas cum dimidia, pro vnica die: Pro xxx. diebus, sextaria quatuor cum XI. quartarolis: Pro XII. verò mensibus, sextaria LVI. & quarta: Ac pro quinque diebus & quarta, quartas tres & vnicam quartarolam, & vnam octauam.

De victu mille hominibus conferendo.

MIlle hominibus sextaria XVI. & libræ LX. biscotti conferuntur, pro vnica die solùm: Pro xxx. diebus, quingenta sextaria: Pro XII. mensibus, sex milia: Nec non pro quinque diebus & quarta, sextaria LXXXVII. & libræ XLV. prædicti biscotti, eisdem hominibus impenduntur. Impenduntur præterea hominibus supradictis, tria bigontia & libræ XL. vini, pro vnica die solùm: Pro xxx. diebus, amphoræ XXXI. & tria bigontia cum XL. libris etiam dantur eis: Pro mensibus XII. amphoræ CCCXXI. bigontium vnum & libræ L. Ac pro quinque diebus & quarta, XVIII. bigontia, præfatis hominibus conferuntur. Impartiuntur de caseo dictis hominibus LXXXIII. libræ cum quatuor vnciis, pro vnica die solùm: Pro xxx. diebus, II. M. & V. C. Pro XII. mensibus, xxx. milliaria: Ac pro quinque diebus & quarta, libræ CCCC. XXXVII. cum dimidia dantur eis. Exigunt supradicti CVIII. libras & vncias quatuor carnium, pro vnica die solùm. Pro xxx. diebus, III. M. CCL. libras ex carnibus antedictis. Pro XII. mensibus, milliaria XXXIX. Ac pro quinque diebus & quarta, libræ quingentæ, LXVIII. cum IX. vnciis eisdem hominibus conferuntur. Exigunt homines antedicti pro vnica die solummodo, ex dicta faba vnum sextarium, & quartas duas, & vnam etiam quartarolam: Pro xxx. diebus, sextaria XLVI. & tres quartas cum duabus quartarolis: Pro XII. mensibus V. C. LXII. sextaria & dimidiũ. Ac pro quinque diebus & quarta, sextaria VII. & quartarolæ tres, & quarta particula quartarolæ, dictis hominibus impenduntur.

De victu decem millibus hominum. Rubrica.

DEcem millibus hominum pro vna die tantummodò, CLXVI. sextaria, cum LX. libris prædicti biscocti debent dari: Pro xxx. diebus, V. M. sextaria: Pro XII. mẽsibus verò, LX. M. sextaria: Ac pro quinque diebus, & quarta, DCCCLXXV. sextaria eisdem sunt hominibus conferenda. Dantur similiter supradictis amphoræ VIII. bigontia tria, & libræ L. vini, ꝑ vnica die solùm: Pro xxx. diebus, amphoræ CCLXVII. bigontia tria, libræ xxx. Pro XII. mensibus, amphoræ III. M. & CCXIV. cum vno bigontio, & decem libris: Ac pro quinque diebus & quarta, amphoræ XLVII. & bigontia tria, cum XXXV. libris eisdem hominibus impenduntur. Exigunt isti homines antedicti, de caseo, libræ VIII. C. XXXIII. cum quatuor vnciis, pro vnica die tantum. Pro xxx. diebus, milliaria XXV. Pro XII. verò mensibus, milliaria CCC. Ac pro quinque diebus & quarta, quatuor millia, & libræ CCCLXV. eisdem hominibus erogantur. Dantur etiam prædictis hominibus pro vnica die solùm M. LXXXIII. libræ cum quatuor vnciis carnium prædictarum: Pro xxx. diebus, milliaria XXXII. cum quingentis libris: Pro XII. mensibus, milliaria CCCXC. Nec non pro quinque diebus & quarta V. M. cum sex & octuaginta septem libris & dimidia, prædictis decem millibus hominum impenduntur. Exigunt etiam prædicti, sextaria XV. cũ quartis duabus & dimidia fabarum, pro vnica die tantùm. Pro xxx. diebus, CCCC. sextaria & LXVIII. cum tribus quartis. Pro XII. mensibus, V. M. sextaria & VI. C. XXV. Ac pro quinque diebus & quarta, sextaria LXXXI. cum quartis tribus & quartarola vna & dimidia, dantur eis.

De victu centum millibus hominum conferendo.

CEntum millia hominum, M. D C. L X V I. sextaria & libras LX. dicti biscocti exigunt, pro vnica die solùm: Pro x x x. diebus. L. millia sextaria dicti panis. Pro XII. mensibus, sexcenta millia sextaria: Ac pro quinque diebus & quarta, VIII. M. DCCL. sextaria dictis hominibus conferuntur.

Centum

Centum millibus hominum, amphoræ LXXXIX. bigontium quoque vnum, cum decem libris vini, pro vna die tantummodo conferuntur. Pro XXX. diebus, amphoræ II. M. DCLXXVIII. cum duobus bigontiis, & libris XX. Pro XII. mensibus, XXXII. M. & CXLII. cum tribus bigontiis, & XXX. libris: Nec non pro quinq; diebus & quarta, amphoræ CCCCLXXIV. dicti vini, dictis hominib. conferuntur. Et dictis hominibus VIII. M. librarum, & CCCXXXIII. libræ, cum quatuor vnciis casei, pro vna die tantummodo distribuuntur. Pro XXX. diebus, milliaria CL. Pro XII. verò mensibus, milliaria III. M. Ac pro quinque diebus & quarta, milliaria XLIII. cum DCCL. libris, eisdem hominibus impenduntur. Exigunt pręterea homines antedicti, de carnibus salitis X. M. VIII. C. & XXXIII. libras cũ quatuor vnciis, pro vnica die solùm: Pro XXX. verò diebus, CCCXXV. M. Pro XII. mensibus, milliaria III. M. noningenta: Ac pro quinque diebus & quarta, milliaria LVI. cum libris octingentis LXXV. exigunt supradicti. Dantur præterea hominibus prælibatis CLVI. sextaria & quarta vna fabarum, pro vnica die solùm. Pro XXX. diebus, quatuor millia VI. C. LXXXVII. & dimidium: Pro XII. mensibus LVI. M. & CCL. Ac pro quinque diebus & quarta sextaria octingenta XX. & vna quarta, cum vna quartarola ex fabis eisdem hominibus conferuntur.

Modus distribuendi prædicta.

HÆc omnia supradicta per scribas galearum isto modo distribuuntur, hominibus iam prædictis. Primò ponderatur dictus *panis biscoctus*, & pro vno vel duobus aut pro tribus vel quatuor diebus, prout dictum est superiùs, datur genti, prout videtur quòd homines eum valeant meliùs custodire: licet vini ius suum cuilibet dictæ gentis, die qualibet impendatur. Secundò *caseus* per octo vel quindecim dies datur cuilibet homini prædictorum. Tertiò, *carnium salitarum*, ad rationem cuiuslibet hebdomadæ, nouem vnciæ cõferuntur, pro quolibet dictæ gentis, vt dictũ est: & eas taliter partiuntur, qui sunt ad tale ministeriũ deputati, videlicet quòd in diebus quinq; hebdomadæ diuidunt supradictas: quoniam die Dominicali dant tres vncias carnium cuilibet dictæ gentis, distributores præfati. Aliis verò quatuor diebus, vt die Lunæ, Martis, Mercurii atq; Iouis, diuidunt dictas carnes per dimidium illius quod cuilibet homini dictæ gentis contulerint die Dominicâ proximâ præcedente: quæ quidem carnes cum legumine coquinantur, quibus carnibus, licet tota gens quæ in galea est, eâ die de coquinatu habeant, non participat nisi medietas dictæ gentis. Alia verò medietas, carnes comedent in sequenti, nec cum eis participant qui comederant carnes in die proxima præcedenti, quamuis de coquinatu qui omni die semel fit, habeãt vt prædicti. Et isto modo tribus vicibus in hebdomada carnes habent, & quinque participant de carnium coquinatu. Aliis verò diebus, vt die Veneris atque Sabbathi, coquinatur *legumen*, & datur lixatum cuilibet homini dictæ gentis qui fuerint in galea. Et si contigerit casus quod infra illos dies quibus carnes taliter dispensantur, alicuius festi vigilia magna foret, dictæ carnes, datis leguminibus, relinquuntur pro festo venturo proximo dictis hominibus conferendæ; & comedunt vt dictum est legumen, prout die Veneris & Sabbathi consueuerunt. Estque sciendum quòd quælibet galearum habet vnum *coquinatorem*, qui semel in die pro gente galeæ coquinare tenetur, qui etiam die qualibet legumen pro coquinando recipit à *Scribanis*, & diebus ad carnes propriè deputatis, carnes recipit a prædictis, causâ parandi pro sequenti die genti suæ galeæ, vt superiùs enarratur. Et ad accipienda prædicta & distribuenda ea, sunt tres homines deputati, quorum vnus in pupi ipsius galeæ, alter in medio supradictæ, tertius in prora moratur. Et aliquis naucleriorum cum eisdem tribus hominibus est, cùm recipiunt supradicta, vt dictæ gentis quilibet suam habeat portionem. Veruntamen distributores eorum aliquando cambiuntur: sed hoc verè quasi totum restat in comito, qui galeæ est rector, quod de victu dictum est, vt suam quilibet habeat rationem: & potissimè in Capitaneo vel domino totius armatæ, cui commissum est iustitiam faciendi. Et si quis quæreret. Potest ne gens ex hoc victu commodè pertransire? Respondeo quòd potest competenter, cum ad sufficientiam panem ad edendum recipiant à prædictis, sic & tali modo atque manerie, quòd tempore oportuno restringunt & conseruant dictum panem distribuendum cuilibet

dictæ gentis in xv. vel xii. vncias omni die. Et etiam ego fui in armata in qua non dabantur nisi nouem vnciæ cuilibet prædictorum: sed illud est vltimum extremorum: sed cessante necessitate, loco & tempore, fit vel de denariis vel de aliis rebus à dominis restitutio supradictis hominibus dictæ gentis: quanquam dicti homines ex proprio stipendio emant loco & tempore vinum & victum vt eis videtur & placet, ad suum libitum voluntatis, dum accedunt ad locum in quo possunt recipere supradicta. Tempore verò quadragesimali, loco carnium atque casei, alius victus illius pretii recipitur à prædictis.

De pretio pro quo victualia debeant rationabiliter reperiri. 10

IN primis quidem expedit vt monetæ Venetæ paruæ notitia habeatur. Valet enim *grossus* Venetus de argento, paruos *denarios* Venetos xxxii. Ita quòd septem grossi cum dimidio, xx. *soldorum* paruorum summam perficiunt: & xx. soldi grossorum Venetorum ad summam xxxii. *librarum* paruorum ascendunt: & sic de singulis, numerum augmentando. Panis itaq; biscocti ponatur quòd sextarius ponderis xc. librarum, valeat soldos paruorum xxxii. & dimidium, libra quælibet denariorum quatuor & tertii erit valoris. Vult vnus homo in die vna prædicti panis biscocti libram vnam & dimidiam, quæ valet, sex denarios & dimidium: In xxx. verò diebus, pro xlv. libris biscocti, soldos xvi. & denarios paruos tres: In xii. quoque mensibus, pro vi. sextariis panis biscocti, soldos sex grossorum & grossum & paruos 20 quatuor. Vini amphora ponatur quòd etiam pro libris xv. & soldos xv. habeatur, qui numerus Venetorum grossorum, soldi ix. & grossi x. & denarii quatuor est paruorum. Valebit bigontium dicti vini libras tres, soldos xviii. & denarios nouem paruos: & hac ratione libra vini, xiii. denariorum cum dimidio erit valoris. In die homini quarta libræ, quæ valet denarios tres, & octauas tres cuilibet elargitur: In mense quoque, grossi tres & denarii quinque & quarta sibi dantur: Pro xii. verò mensibus, soldi tres grossorum, & grossus vnus, & xxxi. denarii ministrantur. Carnium salitarum miliare, ponatur l. libras denariorum paruorum valere, qui numerus xxxi. soldi grossorum & tres grossi existit. Vult quilibet secundùm hanc rationem, in die quolibet, vnciam vnam & *trentesimos* nouem carnium, qui 30 denarii vnius & quinti cum dimidio valoris existit: In mense autem, pro xxxix. vnciis grossum & denarios septem paruos: In xii. verò mensibus, xxxix. libræ carniũ sibi dantur, quæ grossorum xiv. & denariorum xx. sunt valoris. Casei quoque milliare, computetur libris quinquaginta. Vult vnusquisque die quolibet, casei vnciam vnam: valet enim denarium vnum: In xxx. verò diebus, pro libris duabus cum dimidia, denarios xxx. In xii. mensibus, pro libris xxx. & sol. xxx. qui grossi xi. sunt & quarta Fabarum sextariis, ponatur quòd grossorum xii. & dimidii sit valoris. Valebit xvi. particula, quæ quartarola nuncupatur, denarios xxv. Vult quilibet in die quadragesimam partem prædictæ quartarolæ, quæ valet quinque octauas partes denarii vnius; In mense, denarios xviii. cum denarii vnius dimidio 40 atque quarta: In xii. mensibus, soldos xviii. & denarios paruos nouem, qui sunt grossi vii. denarius quoq; vnus. Quapropter expensæ vnius hominis tam de pane quàm de vino, carnibus salitis, caseo, atque faba, in die quolibet, ad xii. denariorum, & quatuor quintorum vnius denarii summam ascendunt: In xxx. quoque diebus, grossi xii. In xii. verò mensibus, soldorum grossorum xii. summam perficiunt. Ita quod habito respectu ad sextam partem panis biscocti, quæ vltra quam posuerimus exinde perficitur, & etiam ad id quod de furfure perficitur, & considerando commodum atq; dextrum, quod fauente Domino, reperietur in loco prædicto, computando expensas nihilominus pro factura, mihi videtur, quòd pro pretio antedicto, præfata rationabiliter debeant reperiri. Et quia aliarum rerum 50 rationem misimus ampliorem, idcirco de quinque diebus & quarta, qui de anno vltra xii. menses restant, non fecimus rationem.

CAP.

Cap. XI.

De numero nauigiorum maris, eorundemq́; forma, quibus in principio egebit exercitus Christianus ad terram in Aegyptiaca maritima capiendam: & quomodo per Capitaneum debeant ordinari. Rubrica.

ET vt dictum negotium, Pater sanctissime, executioni mandetur, decet præfatum Capitaneum quando cessauerit, à partibus Occidentis, habere L. *galeas*, ex formis protinus antedictis. Hoc est galeas xx. ex forma magna quæ remis valeant se iuuare, ac xx. alias ex forma mediocri, nec non & decem galeas ex ea forma quæ 10 remis aptæ perfectiùs adiuuantur. Verùm, si pro cōsilio capietur quod in qualibet galearū quatuor pro banco remiges remigarent, cum superiùs narratum sit, *in cap. 5.* sunt solummodo necessariæ XL. galeæ, tali modo ac forma diuisæ, sicut in *21. istius quartæ partis capitulo* reperitur: forma quarū galearū hæc est. Primò vnaquæq; ipsarū, quæ de maiori mensura & forma sunt, longa XXIII. passibus & duobus pedibus debet esse. Secundò in ore, quælibet prædictarū aperta XV. pedibus cum dimidio esse debet. Tertiò, in superficie debet esse alta septem pedibus & tribus digitis, habens de fundo nouem pedes & dimidium. Quartò & vltimò, in capite proræ debet nouem pedum & dimidii habere altitudinem: in pupi verò, decem pedum cum dimidio debet existere altitudo. Earum verò quæ de secunda forma debent exi- 20 stere vel mensura, XXIII. passibus & duobus pedibus, vnaquæque fieri debet longa: In cuius ore XX. pedum, & tertii debet fieri aperta: & alta debet existere septem pedibus & duobus digitis, vsque tres in cooperta: debetque habere de fundo nouem pedes & dimidium: Ac IX. pedum cum dimidio habere debet in capite proræ altitudinem; in pupi autem, altitudo X. pedum cum dimidio debet esse. Tertiò forma minorum galearum finaliter, & mensura hæc est: Nam quælibet prædictarum, XXIII. passuum & vnius pedis longitudinem debet habere: In ore autem, XIV. pedibus & dimidio debet esse aperta: In coopertura verò, sex pedum & dimidii altitudinem debet habere: ac de fundo, nouem pedes cum dimidio: ac IX. pedibus alta debet esse in capite proræ; in pupi habeat solùm decem. Ve- 30 rùmtamen, vt remiges galearum ad *quartarolos* meliùs valeant remigare, & præcipuè qui fuerint in maioribus ad *quintarolos* remos, & maximè pro gente benè regenda est vtile, quòd galeæ sint aliquantulum ex maiori forma, maiores quàm superiùs sit narratum: & quòd fiant ex multò meliori lignamine, & melius *pironadæ*, ac sint ligatæ, & specialiter pusticæ pro sustinendo laborem melius & impetum remigandi, nauesq; duas cum decem taretis quibus Ianuenses vtuntur in Constantinopoli & in Pera, quæ *Galatæ* antiquitus vocabantur. Bonum etiam & vtile videretur, supra id quod dictum est, habere quinque galeas valdè magnas, ad onera deferenda in itinere & regressu, remis inermes, pro gente sua portanda, suisque equis & victualibus deferendis, nec non & ferendo lignamine, alioque munimine dictæ 40 gentis. Qui omnes feliciter ad Ægyptiorum maritimam cum gaudio & lætitia gradiantur, ibique, vt est narratum superiùs, terram capiant viriliter & audacter: ferendo secum ad faciendum nauigium, lignamina præparata, vt ad nauigandum per aquas dulces, quæ in parte reperiuntur prædicta, opportunum est & necessarium dictæ genti, & vt fit in aliis aquis dulcibus quæ sunt in partibus Occidentis, vt dictum est. Quæ quidem taretæ, & quinque galeæ valdè magnæ, paratæ sint semper pro itinere, & regressu, ad onéra deferenda quæ dicto fuerint exercitui opportuna, manentibus præfatis L. galeis vel XL. cum dictis duabus nauibus, in exercitu cum nauigio præparato ad nauigandum per aquas salitas, & dulces superiùs nominatas, vt inimici Catholicæ fidei per aquas dulces & salitas terreantur ab exercitu 50 Christiano vehementiùs & lædantur. Re verâ qui à primo anno in antea habitationem in Ægypti maritima, ceperint, vt est dictum, & dictus exercitus nauigium aquæ dulcis habuerit competenter, prædictæ XX. galeæ magnam formam habentes erunt transferendæ pro rebus necessariis dicto exercitui apportandis, vt per alia inermia nauigia transferuntur.

Cap. XII.

De tempore, ordine, & industria incidendi lignamina ad nauigia facienda, & ad conseruandum prædicta, & vt fiant velociora, & maximè ad remos nauigium communitum.

ET ad hoc vt in fabricando nauigium supradictum, nullus reperiatur defectus, ob quod dictus exercitus damnum aliquod, ac impeditionē aliquam pateretur, diligenter petii & quæsiui ab illis qui circa talia rationabiliter debent esse instructi, propter vsum continuum quem exercent in faciendo de nemore amputari lignamina, & ex eis nauigia fabricari. Dicunt quippe communiter & concordant, quòd *lignamen* nullo modo debet de nemore amputari mense Martii nec Aprilis, in quo tempore humor incipit in arboribus habundare: sed tempore Iulii & Augusti, & maximè Nouembris, tempore & Decembris dictum lignamen perfectiùs est abscidi quàm in alio tempore, quod in anno valeat reperiri: & à Luna xv. vsque ad xxii. nihilominus abscidatur. Et dato quòd ipsum nauale lignamen abscidatur tempore supradicto, dicunt non statim ex eo nauigia fabricanda; sed priùs per tabulas secandum, & per tempus aliquod dimittendum vt valeat desiccari: quòd si ex viridibus lignis vel tabulis nauigia construantur, desiccato eorum naturali humore, tabulæ non remanent ita clausæ, & aquam sic integrè prohibere non valent: & cùm facta fuerit tempestas in mari faciliter dissuuntur, secundùm vulgare dictum: Id est, stupa faciliter recedit de medio tabularum: quo vix aliquid nauigantibus periculosius esse potest: suntque ad motum pigriora nauigia. Sed licet hæc vera sint, vtilius tamen est tabulis ac lignis adhuc viridibus & quasi semiplenè siccis, grosso modo ædificare nauigia: & postquam desiccata fuerint, tunc strictè asseres componantur, & totum nauigium ad formam debitam reducatur: quia hoc modo, vt aiunt experti, lignamina tam ad nauigia, quàm ad nauigandum meliùs adaptantur & disponuntur. Nam ligna viridia faciliori modo elaborantur, & in opere componuntur: & in duplici commissione asserum, fortior & solidior fit commissura quàm in simplici, eò quòd prima est quædam dispositio ad secundam. Et ad conseruationem & sustentationem armati remis nauigii, vt velox fiat, ipsum indiget multo sepo: præsertim nauigium galearum per mare transeuntium, hoc modo. Primò omni spatio duorum mensium in æstiuo tempore, pro maiori, dum intensior est calor; triumque mensium in hyemali, semel *bruscentur*, vrantur & reparentur ex eo quòd præfatæ galeæ tunc temporis indigent reparari: atque sub fundis extrinsecus *palmizentur* vsque supra ad aquam, secundùm quod cuique ipsarum fuerit oportunum. Cuius quidem sepi, quælibet galearum v. C. libris indiget omni vice pro dicto ministerio adimplendo, accinctè cuiuslibet prędictarum C. libræ sepi præfati sunt mense quolibet conferendæ. Cæterùm elapso mense, qualibet hebdomadâ, postquam dictæ galeæ fuerint palmisatæ, voluenda est in latus aliquando dextrum, aliquando sinistrum quælibet prædictarum, vt manibus sub fundis extrinsecus cum porcinis cutibus detergantur: tali quidem manerie atque modo quòd sepum non abiat à prædictis. Suntq; bis in anno calefatizandæ & reparandæ per ordinem antedictæ galeæ, cum inermi nauigio transeunte per mare ad onera deferenda. Iterumq; nauigium aquæ dulcis, vt sit velox, & conseruetur vt superiùs est narratum, calefatisari, & reparari, ac etiam de sepo palmisari oportet, prout vtile & necessarium diceretur: Pro certo sciendo, quòd nauigium in aqua dulci meliùs conseruatur quàm etiam in salita; nec à *vermibus biscialibus* suscipit læsionē: ac etiam in aqua salita labente, per dictos bisciales vermes potiùs nauigium deuastatur, & citiùs suscipit ipsos vermes, si in eadem residentiam fecerit, quàm in aqua salita quæ cursu aliquo non mouetur. Cui siquidem nauigio si contingeret quòd sepum deficeret supradictum, defectu cuius dictæ galeæ palmisari nequirent, vt superiùs continetur, oportet tergi fortiter & taliter nauigia supradicta, quòd cappę ac herbarum limacium ex toto ab ipsis auferatur: quod in mense totiens fieri expedit, quotiens necessarium videretur. Estq; similiter præsciendū, quòd quod libet nauigium, eget vt teneatur ad manus, & procuretur de ipso magis æstiuo tēpore, quàm hyemali: quoniā in æstate citiùs deuastatur. Vnde omissâ viâ quâ potest deuastari nauigiū, tenenda est illa quâ potest nauigiū conseruari, ad dictum negotium exequendum,

quendum, & ex qua nauigium fiat velox. Et si dictum nauigium tunc non foret vllatenus oportunum ad aliquod operandum, oportet ad illius conseruationem in posterum, in locum pertrahi coopertum, vt ipsius læsio vitaretur iuxta consilium Principum & Communium loco & tempore indigentium antedicto: qui locus vbi dictum conseruatur nauigium *Arsena* vulgariter appellatur. Sunt etiam quædam aliæ rationes ad dictum nauigium conseruandum, licet diu per ipsas nequiret dictum nauigium conseruari: scilicet quòd prædictum ad solem maneat, pluuiam, atq; rorem.

Cap. XIII.

10 *De aliis nauigiis, quibus indigebit exercitus præfatus ad ferẽdum victualia & alia oportuna pro Crucesignatis venturis; & de locis & eorum nominibus: de ordine qualiter victualia prælibata de locis præfatis extrahi poterunt & haberi: Rationabiliter etiam ostendendo quòd nauigium istud, vt proprium sit Ecclesiæ Sanctæ DEI nec oportunum nec vtile comprobatur.*

ET quanquam hęc omnia, quæ narrantur superiùs, debitum principium sortiantur & medium, expedit etiam, beatissime Pater, ad ipsius executionem negotii, aliud nauigium, præter illud de quo facta est mentio in capitulo præcedenti: quoniam non per principium & medium laus acquiritur; sed per finem laudabilem & felicem, initium & medium commendantur. Quod quidem nauigium ferat victualia, lignamina, & alia necessaria genti pręfatę, in magna quantitate, pro Crucesignatis venturis, vt superiùs est narratum. Vt Agareni, qui dudum in vltramarinis partibus Christicolas impugnarunt, absq; defectu aliquo celeriter conculcentur, atq; absorbeatur nequitia colentium Machometum. Et cùm expressum sit aliquid ex alio nauigio quàm de illo quod superiùs est narratum, nequaquam intelligendũ est, quòd ipsum in multo magno numero computetur, nec etiam quòd prædictũ sit ad proprium Curiæ ministerium deputatum. Et ex hoc potest ista ratio assignari. Nam si *Cretensis Insula*, virtute superni præsidis concedente, in eo statu in quo nunc ad præsens permanet, gubernatur, poterit fieri & tractari cum Venetis, quod frumentum & segetes alias quibus nõ indigent in Insula supradicta, Sanctitati vestræ pro prædicto exercitu hilariter conferant & gratanter, vt exindè ad Ægypti maritimam transferantur: tantum frumenti & segetum, si egerent dicti Veneti, eis in *Apulia* impendendo, quantum vestræ Beatitudini duxerint in prædicta Insula conferẽdum. Quod quidem in vtilitatem cederet Venetorum indigentium supradictis, eò quòd dicti Veneti dictum frumentũ & segetes Venetias ex loco magis apto conducerent & propinquo, prærogatiuam aliquam assequẽtes, si eis occurreret, dictus casus: cùm bonum frumentum de Apulia quicquam melius valeat quàm Cretense, quoniam ex eo efficitur farina, ex qua melior panis fit, & in maiori progreditur quantitate quàm etiam ex Cretensi. Possent etiam haberi ex dicta Insula satis vini, & multum casei, cum paruarum bestiarum numero valdè magno, ac cum lignamine, specialiter comburendo; nec non & paleæ: ac etiam magnus numerus ex *cornibus Stanbechinis* pro faciẽdo arcubus balistarum. de quibus omnibus supradictis, verificè dici posset quòd ipsa in Ægypti maritima quasi forent: tam propè Cretensem Insulam est sita. Poteritq; præterea ex Insulis *Aiupelagi*, dũ modo à Turchis non fuerint deuastatæ, vltrà id quod resident in præsenti, haberi multa copia bestiarum grossarũ etiam & paruarum, cum lignamine, & paleis ad dictum exercitũ deferendis, prout de lignamine Cretensis Insulæ suprà dixi. Præterea ex Insula *Melo*, quæ similiter est de prædictis Insulis Aiupelagi, multæ molæ possunt haberi, siue multi lapides ad molendum, qui sunt etiam valdè necessarii & vtiles pro negotio exercitus antedicti. Et si vestræ Clementiæ complaceret, quòd Capitaneus exercitus prælibati cum Turchis, qui morantur in Turchiæ maritima, curialiter se haberet, & ipsos amicabiliter pertractaret, & specialiter cum aliqua parte illorum, quæ à *Clandeloro* vsque *Macrum* dominium plenum tenent: eò quòd exindè, pro pecunia, prout spero in altissimo Creatore, sinerent gentem Capitanei supradicti lignamen extrahere, atq; picem, cum magno numero cuiuslibet generis bestiarum ad Ægypti maritimam deferendo. Nec non & ex *Insula Cyprensi* germinante, vt consueuit facere aliquo tempore, affluenter, multa seges cum vino & bestiis vel animalibus, tam paruis quàm magnis, & sale ad exercitum transmittendis haberi posset etiam congruenter. Quæ quidem Insulæ atque terræ, satis iuxta

Ægypti maritimam sunt propinquæ. Præterea ex Insula *Nigropontis* & ducatu similiter *Athenarum*, ac etiam ex *Amorea* haberi poterit lignamen cum multis aliis rebus recentibus, dicto exercitui oportunis. Item ex *Blachia* haberi possent frumentum, aliaq; pinguedo. A portu *Amiro*, portuq; *Mithriade* atque *Lade* in magna quantitate, si ad statum reduceretur pristinum, eò quòd ipsa consumpta fuit à Comite Brenensi, dum societatis Catelanorum dominium obtinebat. Præterea ex terra quam *Græci Constantinopolitani* tenent nunc ad præsens, haberi possent lignamen, ferrum, & seges, cum alio refrescamento in magna quantitate: & non solùm exinde: sed etiam ex *Mari Maiori*, ex parte Septentrionis, haberi poterunt bladum in magna quantitate, sepum, & coria boum, & alia necessaria multa. Eodemq; respectu ex terra *Despoti* artæ, & ex terra *Valonæ* atq; *Duratij*, ac etiam ex terra *Seruiæ*, trahi poterit lignamen in maxima quantitate, aliaq; pinguedo, & præsertim lignamē quercinum, cum cætero numero bestiarum. Nec non de Regno *Siciliæ*, ducatu *Apuliæ*, & *Capuæ* principatu, multa seges, multumq; vini & olei, cum salitis carnibus & caseo, ac fructibus arborum affluenter. Quæ quidem omnes terræ, præter Mare Maius ex parte Septentrionis, satis Ægypti maritimæ sunt propinquæ: propter quæ rationabiliter dici potest, quòd dum ille ordo seruabitur, qui fuerit obseruandus, dictus exercitus magno nauigiorum numero non egebit, quoniam qui cum prædictis nauigiis nauigabunt, dictas prouincias visitantes, sæpissimè ire poterunt & redire. Ac de quadam terra quæ *Signa* dicitur, aliisque locis Sclauoniæ, multùm lignaminis cum salitis carnibus trahi poterunt & haberi. De *Venetiis* autem ferrum absque dubio, & lignamen præcipuè de larice, & abeto, & sextoria melius extrahentur, quàm ex aliqua parte mundi: quæ quidem omnia sunt valdè vtilia, & dicto exercitui oportuna. De *Marchia* quoque *Anchonæ* ac *Romandiola*, multùm vini extrahi poterunt, & pinguedo. In quorum quidem loco quolibet principali, qui vestrorum fidelium dominio gubernatur, si vestræ placuerit Sanctitati, conueniet quendam habere factorem, siue factores, qui emant quæ fuerint dicto exercitui oportuna, nauigia continuè naulizando. Et non solùm in hiis partibus fieri hoc oportet; sed etiam *Pisis, Ianuæ*, in *Prouincia*, ac in aliis locis multis prout vestræ videretur beatitudini faciendum. Et dum à vestra non procederet Sanctitate, quod in prædictis terris & locis factores existerent supradicti, posse nihilominus ordinari quòd quàm citò mercatores ad Ægypti maritimam applicarent, tam subitò facta foret expeditio & solutio prædictorum. Et si de vestræ existeret beneplacito Sanctitatis, quòd vtrumq; eorum executioni plenariè mandaretur, prædictum negotium maiorem vtilitatem susciperet, celeriusq; sine dubio complementum. Via siquidem inueniendi factores, qui sint idonei atque boni ob istud negotium oportunum, est satis euidens atq; clara. Hoc est, quòd in qualibet istarum terrarum maritimarum, quas fideles inhabitant Christiani, illi quibus vestra Sanctitas commiserit dictum negotium exequendum, inquirant, petant, ac inquiri & exigi faciant diligenter, qui sint homines bonæ fidei & famosi, diuites, ac similiter sapientes, nec non & qui consueti fuerint in talibus, vt prædictum negotium postulat & requirit, ex quibus eligi debeant antedicti, quot esse necessarii videbuntur in negotio supra dicto. In aliis verò terris & partibus in quibus gentes non inuenirentur similes antedictis, ex prædictarum partium hominibus transmitti possent in tanto numero ad easdem, quantus illis, quibus vestra commisit Sanctitas, & necessarius videretur, & vtilis ad dictum negotium exequendum: Sciendo pro certo, quòd si dicti factores boni fuerint, prout poterunt reperiri cum Omnipotentis auxilio, dictum negotium finem optimum assequetur, prouidendo antedictis, prout idoneum & congruum videretur. Addendo etiam cum præfatis, edictum hoc in loco quolibet ex prædictis: quòd *Quicunq; ad vestræ Sanctitatis exercitum vellent ferre victualia, & lignamen, aut alia quæq;, forent securi, gradi valeant & redire ac etiam permanere, à vestro deuoto quolibet & fideli*. Oportet iterum tractare, & à vestra Sanctitate facere ordinari, quòd lignamen, & victualia, aliaq; munimina quibus dictus exercitus indigeret, trahi possent ex terra qualibet atque loco, ad Ægypti maritimam deferenda, absq; vllo datio seu etiam thelloneo, dictis terris & locis permanentibus communitis eo, quod eis foret tunc temporis oportunum. Indiget præterea dictus exercitus, ad securitatem eorum scilicet & cautelam, quòd in prædicto loco Ægyptio, vbi fuerit exerci-

exercitus prælibatus, tantùm milii congregetur, & etiam recondatur; quòd efficiat circa sextariorum C C. M. Venetorum, quæ quidem circa L X V I I. M. salmarum de Apulia numerantur: eò quòd milium per longum spacium temporis conseruatur, & necessitate vrgente vesci posset præfatus exercitus milio supradicto: quod quidem miliũ habetur, secundùm quod ostẽditur in præsenti, ex terris Maris Maioris, à parte Septentrionis, meliùs quàm ex partibus aliis. Videretur etiam magis vtile magisq; cõsentaneum rationi, quòd nauigium quod necessarium fuerit vltra illud inerme, quod specificaui vestræ superiùs Sanctitati pro ferendis, quæ dicto fuerint exercitui fructuosa, naulo potius admittantur, quam proprium sit Curiæ supradi-
10 ctæ. Cuius ratio est aperta: quoniam patroni nauigii feruentiores siue promptiores sunt in propriis eorũm negotiis exequendis, magisq; soliciti & fideles, quàm essent in eis quæ ad commune bonum ipsius Ecclesiæ pertinerent: propter quod non est timendum, quòd, cum auxilio IESV CHRISTI, dictus exercitus aliquem defectum nauigii patiatur; quia dum hoc fuerit relatum auribus mercatorum, pro percipiendo fructu, ipsi nauigia fieri facient affluenter.

CAP. XIV.

In quo ostenditur qualiter ad Aegypti maritimam transfretando, ipsius claritas, & aëris bonitas cognoscuntur: & qualiter bonitas ipsius aëris comprobatur ex auellanis exemplum verificum assumendo: & de aquarum eiusdem etiam bonitate. Rubrica.

20

ACest bonum deniq; hoc scire, & specialiter in hac parte, vt inferiùs enarrabo: ad ostendendum propriè dictæ terræ Ægyptiæ aeris bonitatem: quòd quicunque voluerit ad Ægypti maritimam se transferre, tam ab Occidente quàm à partibus Romaniæ, pro maiori parte ad Cretensem Insulam, à capite Orientis debent rationabiliter applicare: ibiq; signa recipiant scoliorum, quæ *Christiana* præsentialiter appellatur, vt in Alexandriam nauigent transitum capientes, quæ verò respiciunt se ad inuicem dictæ terræ, ad ventum Magistrum & ad Syrocum. Cæterùm propter aquarum discursus, qui ab Oriente, in Occidentem in eisdẽ partibus dilabuntur, oportet iri vsq; ad medium *parigÿ*, eundo quartam venti desuper à Sy-
30 roco versùs partem Orientalem: postmodum verò à medio parigii vsq; in Alexandriam nauigari rectè per Syrocum. Qui quidẽ transitus, *Parigium* nuncupatus, circa C C C C L. miliaria extimatur: licet quidam v C. miliaria transitum seu parigium fore asserant supradictum. Et cùm Cretensis Insula bono aere sit munita, sæpè tamen, qui prædictum parigium transeũt nauigando, quantò magis Ægypti maritimæ appropinquant, tantò vehementiùs respiciunt & cognoscunt *aërem* meliorari, transmutari, lucidari, & etiam clarefieri, cœlestem similitudinem deferentem. Et hoc est, quia in illa Ægypti maritima satis hyemali tempore pluit communiter, & etiam temperatè: licet infrà terram, vt apud Kayrum & Babylonẽ, ac etiam inde sursum, minimè nisi tantum pluere consuescat, quòd terra valeat aliquantulum humecta-
40 ri. Ex quo credendum est protinùs & videndum, quòd aër Ægyptius, propter huiusmodi temperiem, bonus sit absq; dubio & perfectus, prout ex *auellanis* exemplũ verificum sumi potest. Nam dum in Ægyptum ipsæ deferuntur, quæ rancedinem in se habent, vel fuerint aliquantulũ deuastatæ, bonæ fiunt, vel multùm procul dubio emendantur, propter ipsius aëris bonitatem. Hoc præterea cognoscendo quòd in ipsa Ægypto aquæ reperiuntur in habundantia meliores, quàm in mundo valeant reperiri: & quę ex eis vtilior comprobatur, propriè obtinet officium digerendi. Ob quòd non est dictum negotium modo aliquo deserendum, quin pro acquirenda terra præfata, & de infideliũ manibus extorquenda, fiat quod potest fieri, & fuerit faciendum, vt qui DEI cultum eiusdemq; Ecclesiæ cupiunt totis desideriis am-
50 pliare, ipsa potiantur in statu pacifico & tranquillo.

CAP. XV.

Est cuiusmodi conditionis debeant fore gentes, ad Sanctæ Romanæ Ecclesiæ stipendium admittendæ, causâ istius negotÿ finiendi. Rubrica.

PRæterea quòd præfata gens Ecclesiæ Sanctæ stipendium receptura, istius debet esse conditionis, & status: videlicet, quòd primò sint *comiti & nauclerÿ*, qui

benè nouerint ducere nauigium, atque conducere per aquas dulces & salitas. Iterumque gens quæ nauigium à remis munire valeat habundanter, eò quòd ex ipsa gente semper superfluant homines in nauigio, & exercitu iam prædicto: ne propter multa accidentia quæ possunt imminere, multotiens dictum nauigium ob defectum *gentis à remis* in munere remaneant vllo modo: habendo etiam *scribas*, quos in exercitu esse decet tam ad scribenda & distribuenda victualia, quam ad arma deferenda quotidiè dictæ genti, & alia oportuna, atq; *marangones* lignaminis in magno numero. Inter quos multi recipiantur *magistri*, multiplicis ingenii possessores; nec non etiam *calefatos* in tam magno numero, qui possint facere & tenere paratum totum, id quod dictum nauigium tunc temporis indigeret. Et vt facti seriem vestræ breuiter aperiam Sanctitati, oportet in prædicto exercitu *fabros* siue ferrarios esse tales, qui sint idonei ad exequenda omnia ferramenta, quæ dictum nauigium & exercitus exigeret facienda: nec non & magistros in qualibet arte, qua præfatum nauigium possent & exercitus adiuuari. Residuum verò gentis, qui *pedites* fuerint, *balistarij* & *lancearij* esse debent, vt tam per aquam quàm per terram audacter se adiuuent, & viriliter Christianæ fidei deprimant inimicos. Et vt dictum negotium effectum debitum sortiatur, oportunum est, quòd in armamento præfato aliqui sint *Prælati*, ac *Fratres Prædicatores* & *Minores*, tamque etiam de *Heremitarum* ordine quàm *Carmeli*, nec non alii clerici seculares, à quibus dicti exercitus populus instruatur doctrinis, & bonis moribus informetur: vt ad obsequium Omnipotentis Dei, suiq; penitùs verum cultum, ab eisdem Ecclesiæ Sacramenta indigentibus rationabiliter ministrentur.

Cap. XVI.

De modo & manerie renouandi gentem exercitus antedicti: & de ægrotantium habitaculo in prædicto, & prouisione cunctorum: ac etiam de mulieribus quæ matrimonialiter viris extiterint copulatæ, ac earum viduitate, eorundemq; hæredibus: nec non de prouisione cæteris facienda.

XVI. PRæterea oportet quòd in armata Ecclesiæ supradicta, quæ exiuerit à loco & partibus Occidentis, continuè probis viris & belligeris eiusdem status & conditionis, vt dictum est superiùs in capitulo præcedenti, impēdatur *stipendium* nunquam deficiens, cupientibus recipere antedictum, qui cum inermi nauigio ad nuncupatum exercitum transmittantur, ac etiam cum alio nauigio quàm poterunt citiùs absque mora. Nam in exercitibus, aqualibus, pereunt multæ gentes, tum propter bellorum discrimina; tum propter aquarum vsus, propter quod sæpissimè submerguntur; tum etiam propter labores intolerabiles, quos die noctuq; continuè patiuntur, ex quibus debilitantur, ægritudini subiacentes. Ac est possibile quòd dicta mora vel situs, aliquibus gentis huiusmodi displiceret. Vnde per hanc viam & modum dicta Christicolarum gens recentari poterit, & etiam innouari: quod erit valdè vtilimum, nec constabit propterea multò pluri. Et stipendium atque victus, qui dabuntur stipendiariis, tales sint quòd possint ducere curialiter & honorificè vitam suam; & pro ipsis fideliter purâ mente possint mandatis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, suoq; Capitaneo dicti exercitus obedire, & præcipuè comitis, naucleriis, aliisve quibus commissum fuerit victualia dispensare, vt nullam habeant materiam, propter lucrum aliquod, nocendi, nec inferendi aliquod detrimentum populo exercitus supradicti. Et si quis, vel si qui ex dictis comitis, naucleriis, atque aliis victualia impensuris, aliquid victus vel stipendii vllatenus vsurparent, postquam haberent stipendia satis bona, taliter punirentur, quòd eorum pœna transiret ad alios in exemplum. Et isto modo deprimeretur malitia detractorum siue defraudatorum vsurpantium aliena, & defenderetur debitum impotentum, ita vt præfatus exercitus tamdiu absque molestia permaneret, quamdiu vestræ Beatitudini complaceret. Verùmtamen, præfatis hominibus exercitus iam prædicti, victus talis est, pro minori, à distributoribus conferendus, qualem suscipiunt homines, qui ad stipendium super galeas Venetas gradiuntur: vt dictum est in decimo capitulo partis huius. Præterea necessarium est, vtile atq; bonum, quòd primum habitaculum quod fiet in terra per supradictum exercitum, ad infirmorum refugium deputetur *ægrotantium* in eodem: ibi eis cuncta necessaria impendendo, quæ ad animarum

suarum

suarum salutem pertineant, & suorum corporum sanitatem. *Mulieres* autem, quæ tunc temporis in dicto exercitu commorantur, viris suis matrimoniali fœdere copulatæ, vt homines, percipiant victum suum. Et si aliqua ex eis, vir cuius decederet, legaliter proponeret in viduali habitu permanere, continentiam seruatura, similiter recipiat supradictum: nec ei prædictus cibus vel victus vllatenus auferatur. At si quis in obsequium venerit ecce supradictæ, qui foret in exercitu iam præfato, deuergens à potentia corporali, suum victum suscipiat iuxta stipendium quod habebat dum corporis viribus fungebatur: habendo semper respectum vt fraus & dolus nullatenus committantur, eò quòd multi homines libenter euadunt, vitant pericula & labores. propter quæ omnia præuisionem habere valdè consonat rationi: cuius vxori & genitis, si præfatus, vitâ corporeâ priuaretur, naturæ debitum exoluendo, vel aliis, qui existerent ad seruitium supradictum, tantum eis à prædictis distributoribus impendatur, quo prædicta vxor & geniti, ac alii iam prædicti, donec ascenderint ad ætatem adultam, valeant enutriri: quorum mater si extremum diem clauderet, vt ordo exigit naturalis, priusquam infantuli supradicti fortitudinem adolescentiæ potirentur, ab eis quorum interest exercitum gubernare, liberaliter admittantur, & ponantur in loco, vbi bonitatem aliquam valeant edoceri, vt docti prædictam; etiam bonis moribus informati, dum per gradus adolescentulos ambulabũt, mereantur ex scientię virtute, operibus acquisitis, cõgruè regere vitam suam, recipientes expensas, interim & habentes, prout superiùs est narratum. Ex quo spero in DEO, qui est omnium in ipso credentium & sperantium vera salus, quòd suâ clementiâ, & vestrorum virtutibus meritorum, sic vestram Sanctitatem dignabitur illustrare lumine veritatis, quòd ex eis vsq; ad finẽ, de die in diem, dictæ Terræ Sanctæ negotia succedent prospera & iocunda.

CAP. XVII.

De locis & partibus vndè haberi poterunt boni nautæ, pro nauigiis aquæ dulcis, & aquæ salitæ etiam gubernandis. Rubrica.

NImirum, Pater Sanctissime, si quæterent aliqui, vel quærere peroptarent, in quo loco posset inueniri tam magnus *nautarum* numerus ad nauigandum per aquas dulces, & etiam per salitas, qui pro ferendis armis essent idonei & boni ad bellandum viriliter per vtrasque, huic petitioni posset breuiter responderi: videlicet quòd à loco & à parte, vndè supradicta fiet armata à Sanctitate vestra, nautæ concurrent, salitis aquis idonei, ex aliis partibus Christianorum ad illam, vbi stipendium conferetur. Ita quòd pro conducendo nauigio, & ducendo quocunque fuerit oportunum, per salitas aquas nauigantium numerus habebitur habundanter. De nautis quippè, qui per aquas dulces nouerunt optimè nauigare, vestræ Sanctitati duxi humiliter exponendum: quòd à *mari* videlicet *Adriano*, per plurimas terras *Foro-Iulij*, *Marchia Teruisina*, & per multas etiam *Lombardiæ*, quasi per omnes, atque *Romandiolæ*, per aquas dulces & salitas potest iri cum nauigio vsque ad dictas terras, vel propè loca sine dubio supradicta. Nam circa prædicta flumina, quæ dulcedinem semper habent, ac propter causam ipsorum, infiniti nautæ habitant & morantur in prouinciis iam prædictis. Prætereà vestra Sanctitas dignetur memoriæ commendare, quòd in præfatis prouinciis, ac etiam iuxta ipsas, multa stagna reperiuntur & lacus: & specialiter *lacus Binacus*, à quo labitur flumen *Menzum*, quod *Mantuæ* lacum facit lacus *Liseus*, qui est in Episcopatu Brixiensi; lacus *Mergotij*, seu lacus Maior dictus, ob magnitudinem suam; lacus *Comi*, lacusque *Logam*: est etiam & vltra Alpes in Alamania lacus *Luceræ*, ac lacus *Constantiæ*, qui ob magnitudinem suam, à circumstantibus mare Almanicum appellatur; nec non & in Burgundia lacus reperitur *Losannæ*. Suntq; similiter alii lacus vel stagna, iuxta quæ pro armis habitant boni nautæ, & audaces mirabiliter ad bellandum: & in tanto numero nautæ sunt, & moram contrahunt in prædictis locis prædictarum prouinciarũ, & aliis cæterarum, de quibus nulla distinguitur in præsenti, quòd maior numerus inueniretur nautarum, qui per aquas dulces ad nauigãdum sunt apti, & pro armis belligeri atque probi, multùm plus quam numerus supradictus. Et quanquam in prædictis stagnis & locis in quibus sunt lacus vel la-

cunæ, reperiantur homines supradicti, nihilominus tamen in pluribus aliis locis Christianorum infinita flumina, lacunæ, siue lacus & stagna resident valdè magna, & maximè à parte Septentrionis, circa quæ diuersarum habitant gentium nationes, quæ per aquas dulces nouerunt optimè nauigare, ex quibus posset vestra Sanctitas se munire, & oportunum negotium fidelium Christi, cum eiusdem auxilio, versus Ægyptios ducere ad laudabile complementum.

Cap. XVIII.

De nautis habitantibus in extremitatibus Alamaniæ, qui boni & vtiles rationabiliter esse debent, ad consulendum & præstandum suffragium ad prædicta. 10

XVIII. Licet multa hucusque de hominibus, qui pro armis iuxta salitas aquas & dulces viriles habent animos & audaces, generaliter & specialiter Sanctitati vestræ duxerim exponenda, adhuc quædam pro vtilitate & commodo atque bono dicti expediendi negotii, vel indigentiæ supradictæ, est vestræ memoriæ commendandum. Hoc scilicet, quia in Alamaniæ partibus variæ habitant gentium nationes, quæ valdè forent vtiles & necessariæ ad muniendum negotium maritimæ de Ægypto: & specialiter *Tremartij*, qui habitant in extremis partibus maritimæ Archiepiscopi Bremensis; nec non & *Frisones*, qui deorsum habitant à Wasfallæ prouincia propè mare: ac etiam gentes de prouincia *Dulandæ* ac *Sylandæ*, qui morantur deorsum versus mare de comitatu *Gelleræ* atque *Cleuæ*. Cuius ratio ista est: quoniam gẽtes istæ debẽt esse bonæ ac vtiles pro oportunitate prædicta, propter habitacula, quæ habent in Insulis vel lidis marinis, & propè magna flumina commorantur, quæ per suas descendunt prouincias siue contratas: ob quam causam prædicti scire debent per dulces aquas & salitas, optimè nauigare, sic quòd ab eis sanum deberet consilium, & optimum auxilium inueniri. Sunt autem in *Holsatia* & in *Sclauia*, vbi personaliter affui, notabiles multæ terræ, iuxta flumina aut stagna multis pinguibus habitatoribus affluentes: *Amburg*, scilicet, *Lubec*, *Visinar*, *Rostoc*, *Xundis*, *Gusspinal*, *Sectin*: de quibus trahi posset copia multa bonæ gentis: & non solùm indè, sed de Regnis *Datiæ*, *Suetiæ*, & *Norueiæ*: cùm in eisdem multæ sint habitationes, tam in maris littore, quàm in Insulis constitutæ, quibus Marinariorum robustorum & animosorum suppetit multitudo, quos omnes non dubito fore vtiles ad negotia memorata: suntq; per illud clima multæ aliæ prouinciæ seu terræ ad hoc accommodæ, quæ hîc non nominaliter inseruntur. Ex quo laudo & consulo, cum reuerentia quanta possum, vestræ Sanctissimæ pietati, quatenus aliqui ex illis gentibus, & non solùm ex eis, sed aliis similibus ex diuersis Christianorum nationibus, vndecunque habeantur in aliqua quantitate, qui ad expediendum negotium de Ægypto, mittantur cum supradicto exercitu, sanum & bonum consilium impensuri: cùm plures nautæ Catholici circa partes Oceani maris, quàm Mediterranei commorentur. Iam ego præsens capitulum consumaueram, & ècce per mare de Venetiis ad portum *Clusæ* in Flandriam, cum galeis armatis veniens, ibi à fide dignis accepi, & pro parte oculis meis vidi, quòd maritima Alamaniæ, in qua dictus portus existit, valdè nostræ maritimæ Venetæ est conformis: inueniq; illius terræ indigenas fore fortissimos, & in armis strenuos, plerosq; eorum marinarios, aliosq; ad terram fodiendam, quorum vsus satis necessarius existit, industrios atque aptos, & aliâs pecunia abundantes; & quod laudabilius est, deuotionem habere per maximam ad negotia Terræ Sanctæ: Qui vt credo ad recuperationem terræ Ægypti, optimè cum Venetis conuenirent: sicut olim, in illo Passagio quando Constantinopolis, *Comitem Flandriæ* aliosq; de Francia & Burgundia Barones, & nobiles, ac *Marchionem Montis Ferati*, cum Venetorum auxilio capta fuit, iidem Alamani cum eisdem Venetis & prædictis aliis se laudabiliter confirmarunt. Quamobrem etiam inter prædictos Comitem, Barones & nobiles ex vna, & eosdem Venetos ex altera parte, magna tunc amicitia contracta fuit, quam felix memoria transmisit hinc indè etiam in hæredes: Nec immeritò, quia iam dictâ ciuitate acquisitâ, & dicto Comite iam mortuo, licet pluribus intermediis successoribus, tandem domino Balduino tunc adolescente in Constantinopolitano Imperio succedente, admodum vtiliter tractatum, & iureiurãdo firmatũ fuit de filia *Imperatoris Exagorarum*, viri in illis

partibus

partibus, tunc temporis magnifici & potentis, eidem adolescenti in matrimonium copulanda, per quam parentelam dictus Balduinus conscendebat ad magna, eiusque Imperium non modicum firmabatur. Promittebat enim Balduino Imperator prædictus, sua gente, suisq; expensis propriis recuperare terram totam Imperii Romaniæ, quam prædecessores amiserant in partibus Occidentis: tunc Barones sui timentes, quod postquam Balduinus suum firmasset Imperium, ne procederet cōtra eos, propter * offensam magnam quam in prædecessorem ipsius commiserant, dolosum sibi dederunt consilium, vt videlicet filiam Imperatoris Exagorarum, quamuis formosam valdè, renueret, & filia domini *Iohannis*, tunc Regis Ierusalem, reciperet in vxorem. Qui dolosâ caliditate non visâ, illius affinitatem contraxit, executioni mandans consilium inconsultum: fuitq; per eosdem Barones denique dictus *Io.* de Constantinopolitano Imperio coronatus. Ex præmissis autem Exagorarum Imperator quam plurimùm prouocatus, filiam suam in coniugem dedit Imperatori Græcorum, partium Orientis, qui ambo tali affinitate coniuncti contra Balduinum & Venetos terrâ mariq; exercitibus præparatis, deuictisq; eorundem Balduini & Venetorum vrbibus propè in ibi, & ferè fortilitiis vniuersis, ei solùm vrbis Constantinopolis mœnia remanserunt: quem & tam diu generis huius afflixerunt, vt filium suum, *Philippum* nomine, quibusdam burgensibus Constantinopolitanis coactus fuit, pro certa quantitate pecuniæ obligare: qui dictum puerulum, securioris custodiæ causâ, Venetias postmodum transmiserunt: & nonnulla palatia sua, plumbo cooperta nobiliter ab antiquo, discooperire, & plumbi vendere coopertura, & alia plura agere, vt viuere posset, Augustæ inconuenientia dignitati. Prædicti verò Veneti, toto dicto tempore quo Imperator idem Balduinus tantæ paupertatis, & hostilium incursuum pressus iacebat ærumnis, prædictam ciuitatem, expensis & stipendiis tantum ipsorum propriis, vsq; ad ipsius perditionem ciuitatis, tum proprio interesse, cum intuitu huius amicitiæ defensarunt. Perditâ verò Constantinopoli, Veneti per xxx. annos & vltrà, ad recuperationem ipsius fideliter laborarunt: super hoc requirentes solicitè quasi omnes Reges & Principes Occidentis, specialiter *Alfonsum* Regem Castellæ, cum quo nihil extitit executioni mandatum. Tandem cum Siciliæ Rege *Karolo primo*, super hoc societatem fecerunt, & ligam: qui propter amissionem Siciliæ intendere non potuit ad prædicta. Nouissimè verò cum Comite *Karolo de Valoys*, societatem fecerũt, propter mortem vxoris, ad quam Imperii hereditas pertinebat: sed parùm aut nihil ex hoc extitit adimpletum, quamuis iidem Veneti interim, nunc soli, nunc sociati, ad recuperandum dictum Imperium, prædictis Græcis, pluries guerram mouerint atque bellum. Ex prædictis itaq; apparet affectuosum amorem inter *Theotonicos* & *Gallicos*, qui in prædicto fuerunt Passagio, eorumq; heredes ac *Venetos* extitisse contractum. Conuenienter igitur gentes maritimæ Alamaniæ superiùs memoratæ, possent per terram venire Venetias, & cum Venetis transfretare. Et si aliquæ gentes debent simul benefacere, debent Alamani cum Venetis, cùm multi eorum Venetiis cōuersentur, & in armatis Venetorum sumantur, & benè se habeant, multique Venetiis cum vxoribus & filiis commorentur. In gente verò prædicta, scilicet Theotonica aliquid corrigendum reperio, quia cùm ipsi sint magni comestores, vtpote de regione frigida oriundi, timendum cauendumq; foret, si ad calidam venerint regionem. Vlteriùs, propter magnam deuotionem, grandemq; voluntatem transfretandi quam habent, & quia sunt homines ad hoc apti, possent in tanta multitudine transfretare, vt in ipsis cupido aliqua insurgeret dominandi, ex quo posset scandalum non modicum suboriri, præcipuè cum *Veneti velint socios, & non dominos* obtinere. Verùm Capitaneus generalis, dante DEO, erit probus & sapiens, cum maturo consilio poterit in prædictis remedium debitum adhibere.

** Hanc autem offensam, causamq; offensæ, idcirco in præsenti opere nolui explicare, quia ad huius operis materiam non spectabat. Verùm considerans quòd ex hoc aliquod bonum exemplum posset posteris exhiberi, cogitaui vt negotii series in libri huius margine scriberetur. Fuit itaq; in Constantinopolitano Imperio, quidam Baro magnus & Nobilis, cuius antecessores fuerant de* Burgundia *oriundi. Hic cuiusdã matronæ nobilis & magnæ filiam admodum speciosam sponsauerat, promittens & volens eam firmiter recipere in vxorem. Imperator verò Constantinopolis* Henricus *nomine, frater Balduini infantis, tunc temporis videns ipsius pulchritudinem: erat enim in oculis omnibus gratiosa: cũ eiusdem matre tractauit vt filiam sibi in matrimonio copularet. Mater autem quodam materno affectu, volens potiùs Imperatorem generum, quàm Baronem, Imperatoris voluntatem compleuit. Baro autem ex hoc prouocatus non modicùm, nocturno tempore cum parentibus & amicis violenter in Cæsaris palatium introiuit, eiusdemq; socrum cœpit, & in mari fecit submergi, ac Imperatricem nasi proprietate mulctauit. Ecce* quàm paruus ignis, *quam* magnam syluam incendit! *Ecce quam ob causam, Henrico mortuo, nulla de tanto excessu facta fuit iustitia, vel vindicta. Balduino tandem in Imperio succedente, Barones qui in facto consenserant, non immeritò timuerunt. Et sic postea fuerunt protracta negotia, vt in præsenti opere est descriptum.*

CAP. XIX.

De crucis prædicatione: de variis generibus hominum armatorum, quibus exercitus indiget supradictus, ad dictam terram Ægyptiinam conquirendam.

XIX. ET cùm prædicta gens per Sanctã stipendiata Ecclesiam, terrã capiet in Ægypti maritima, & habebit habitaculũ in prędicta, ac tenebit illum stilũ & ordinem, qui superiùs continentur, eritque pro muniendo se, tam de victualibus & nauigio, quàm aliis dictæ genti armigeræ oportunis, tam pro eis, quàm pro alia gente magna quæ ventura foret ad subsidium supradictæ: tunc temporis vestra poterit Sanctitas vniuersis CHRISTI fidelibus, qui habitant in mundi climatibus vniuersis cum solemnitate maxima Crucem facere prædicari. Verùm tamen interim, si vestræ Beatitudini complaceret, bonum esset & vtile quòd in ista Crucis prædicatione, iste stylus teneretur & ordo: vt per omnem viam bonam & modum, totum & quicquid in recuperando pecuniam posset tractari, fieret absq; longa temporis tarditate, tam à Principibus & Baronibus, quàm à communitatibus ciuitatum: quanquam etiam à personis singulis exigendum, præsertim ab illis, qui vsi fuerunt bonis Ecclesiæ & vtuntur, suntq; similiter pro vtendo, tam Clerici quàm Layci, si qui forent ad hoc Sanctum negotium exequendum. Et ratio ista patet: quoniam si homines Crucesignati deberent, vt est dictum, ad Ægypti maritimam transfretare, nequaquam sufficerent ad ipsa exequenda, quæ fieri oporteret in Passagio antedicto. Quoniam in præfato passagio *comiti & nauclerij* in magno numero necessarii sunt habendi, quarum alii per aquam dulcem, aliique per salitam benè noscant nauigium ducere, ac prouidè gubernare. Quod quidem nauigium *remigibus* eget in magno numero sibi aptis: cùm remigare sit quidam actus, siue exercitium laboriosum, per quod remigatores laborem quasi intollerabilem patiuntur. Vndè nullus ad talem laborẽ assumptus, posset illum sustinere, nisi ei solueretur omninò ad illud solùm recepto exercitium & electo. Exigitur etiam ibi esse *balistariorum* bonorum numerus valdè magnus: licet inter bonos & minus bonos, magna prærogatiua & differentia cognoscatur: quoniam boni balistarii balistas tendunt fortes, & longè iaciunt spicula siue tela, & inferunt magnos ictus, & impetuosè feriũt & vulnerant & occidunt, raro frustra iacula iacientes, ex quibus ictibus pauorem inimicis inferunt & terrorem. Balistarii verò imbeciles & non docti, totum contrarium faciunt: nam non possunt tendere balistas nisi debiles, & perdunt spicula, & si eos ferire contingat, ictus faciunt debiles, de quibus aduersarii redduntur intrepidi, & vigorem suscipiunt, & contra tales insurgunt audaciùs. Et idem posset de *lancearis*, & *iaculatoribus* dici quasi. Eget adhuc dictus exercitus, vt est dictum, multarum *arcuum operatoribus* & magistris, qui haberi non possent, nisi pecunia mediante, eò quòd sunt gentes pauperes; nec essent ex eis, qui, licet vellent, acciperent signum Crucis ob penuriam supradictam, & quamuis forent ex eis aliqui, non tamen essent in tanto numero, quanto dictus exercitus indigeret: ex quibus omnibus hominibus prælibatis necessarium esset valdè quòd aliqua certa pars ad terram fodendum optimè forent apti. Ex *equitibus* meditandum est taliter & credendum, quòd multi ex eis nobiles atq; probi pro assumẽdo Crucis signaculo apti forent, ac pro veniendo ad negotium supradictum. Sed pro certo eis impendi non posset rationabiliter talis ordo, pro mandatis Capitaneorum exercitus adimplendis, qualis si essent ad Ecclesiæ stipendium deputati. Et non solùm in hiis nobilibus accideret quod est dictum; sed etiam in ignobilibus dictæ gentis: cùm gentes Crucis signaculum assumentes, ad suæ libitum voluntatis, itineris & regressus libertate sedulâ potiantur. Vndè reuerenter loquor & recordor vestræ Sanctissimæ Pietati, quòd si quis vellet Crucem assumere, & transfretare propriis sumptibus, mihi vtilius videretur quòd illud quod ipse posset expendere personaliter cum exercitu Ecclesiæ transfretando, dare Ecclesiæ, seu illi, qui ad hoc esset per Ecclesiam deputatus, vt indè stipendiarios soldicaret: concedendo sibi propterea illã indulgẽtiam, quæ vestræ videretur Beatitudini cõcedenda: nam *soldati* meliùs mandatis Capitanei attẽdent & obedient, quàm Crucesignati. Nã si Capitaneus fuerit circunspectus, & vt creditur, & ordinatus, & gens sibi commissa obediẽs fuerit siue gẽtes, impossibile quasi erit, quòd eius intentio & propositum sinistretur. Et quando gentes sibi com-

[...] vel pars ipsarum obedientiam non seruarent, facilè posset inobedientia [...] [...]itium non modicum & periculum generare. Prouideat ergò indè prouidentia vestra, sicut nouerit prouidendum.

Cap. XX.

De numero hominum, quo eget vnaquæq; galea vt ipsa congruè muniatur: ac eiusdem officiis, misteriis, tempore, stipendio: & de sumptu victus ac stipendio CCC. equitum. Rubrica.

SVnt autem necessarii ad vnam galeam congruè muniendam CCL. homines, qui per tale, vt narrabo, stipendium & officium sint diuisi. Primò, indiget quælibet galearum *vno Comito*, cui omni mense XV. soldi grossorum rationabiliter conferuntur. Secundò, indiget octo *naucleriis*, quorum quilibet septem soldos grossorum & dimidium recipiat omni mense: qui omnes ascendunt ad numerum LX. sol. grossorum. Tertiò, expedit, quòd in qualibet prædictarum foret semper vnus *marangonus*, & vnus similiter *calefatus*: sed propter necessitatem & vtilitatem exercitus, recipiendi sunt duo marangoni ac duo etiam calefati, pro qualibet galearum: pro stipendio supradicto dictorum naucleriorum, qui mense quolibet ascendunt ad soldorum grossorum, tricesimum numerum Venetorum. Quartò, expedit, quòd in qualibet galearum duo resideant *scribani*, qui distribuant dictũ victum, loco & tempore, dictæ genti quæ fuerit in galea: ac alios duos *scribas*, qui arma custodiant, & conferant cuilibet dictæ gentis: pro stipendio, septem soldos grossorum & dimidii, qui numerum soldorum XXX. grossorum perficiunt omni mense: Qui quidem Comitus, nauclerii, cæteriq;, scribani, marangoni, ac etiam calefati, nullum aliud lucrum præter stipendium quod suscipiunt facere valeant, vel per se vel per alios facere fieri in galea, nec aliquem trabutare vllo modo vel ingenio, ex pacto expresso supradictum stipendium assequentes, sub pœna omnium suorum bonorum, & similiter personarum. Quintò, expedit, quòd in qualibet galearum, *coquinator* vnus pro soldis grossorum quatuor omni mense, causâ coquinandi die qualibet, genti dictæ galeæ, in qua fuerit collocatus. Sextò, quòd sint ibi *balistarij* L. quorum quilibet quinq; soldos grossorum recipiat omni mense: qui numerum CCL. soldorum grossorum perficiunt omni mense. Inter quos sint quatuor tubatores, tibicines, tibiatores, & qui sciant *nacharas* pulsare, tympana siue tamburla: Ac sit ibi etiam quidam alter ex hominibus prælibatis, qui teneatur dictæ galeæ remos erigere & aptare. Septimò, expedit quòd sint ibi decem *portoladi* ad bancha pupis cuiuslibet galearum, pro soldis sex grossorum, quilibet omni mense: qui summatim soldi grossorum sunt LX. Octauò, expedit quòd ibi sint XX. *portoladi*, qui ad bancha sequentia pupis remigent, dum est locus, pro soldis quinque grossorum, quilibet omni mense: qui summatim sunt soldi centum grossorum. Nonò, quòd ibi sint XXX. *proderij*, pro quinque soldis grossorum quilibet omni mense: qui summatim sunt soldi grossorum Venetorum CL. Decimò, quòd ibi sint CXX. *remigatores*, omni mense pro soldis grossorum quatuor vnusquisque: qui summatim CCCCLXXX. soldi grossorum. Sunt indifferenter omnes CLXXX. inter portolados, proderios, atq; remiges, qui omnes remigare tenentur, dum mandatum receperint remigandi: ex quibus galea ex remis ad terzarolos erit benè & congruè communita. Vndecimò, expedit, quòd duo homines ad stipendium pro decem soldis grossorum, & dimidio, mense quolibet ad libitum Capitanei vel domini armatæ prædictæ, similiter admittantur pro illo negotio exequendo, quod magis vtile & necessarium pro exercitu fuerit faciendum. Summa per totũ gentis, qui ad galeam expediunt muniendam, est CCL. hominũ, vt est dictum: qui pro stipẽdio antedicto volunt LX. libras Venetorum grossorũ, mense quolibet, absq; victu. Ascendit stipendium quod hominibus vnius galeæ pro XII. mensibus erogatur, ad illum numerum, quantus inferiùs ostendetur. In primis debet recipere Comitus grossorum libras IX. Item nauclerii octo, debēt habere libras XXXVI. Item scribæ quatuor, libras XVIII. Item marangoni duo, libras IX. Item calefati duo, libras IX. Item coquinator vnus, soldos grossorum XLVIII. Item balistarii L. libras CL. Item portoladi decem, libras XXXVI. Item portoladi XX. libras LX. grossorum. Item proderii XXX. libras XC. Item remiges CXX. libras CCLXXXVIII. Item duo homines ad

beneplacitum Capitanei vel domini, libras x i i. & soldos x i i. grossorum debent præcipere. Summa per totum stipendium prædictæ galeæ, est DCCXX. librarum grossorum, pro x i i. mensibus, absq; victu, quæ valent VII. M. CC. florenos: duos soldos grossorum quemlibet computando.

De stipendio decem galearum pro vno mense, & numero gentis, qui fuerit in prædictis. Rubrica.

Comiti x. septem libras & dimidiam grossorum exigunt pro vnico solo mense. *Nauclerij* L x x x. libras grossorum x x x. Item x L. *scribæ*, libras x v. Item *marangoni* x x. libras v i i. & dimidiam. *Calefati* x x. libras v i i. & dimidiam. *Coquinatores* decem, soldos grossorum x L. *Balistarij* v C. libras c x x v. *Portoladi* c. libras xxx. grossorum. *Portoladi* CC. libras L. grossorum. *Proderij* CCC. libras LXXV. *Remiges* M. CC. libras CCXL. *Homines viginti*, qui sciant ingenia construere, vel aliud facere ad libitum Capitanei, libras x. & dimidiam exigunt omni mense. Summa omnium prædictorum est. DC. librarum absq; victu, quæ aureorum valent vi. M. florenorum, vt dictum est.

De stipendio quod datur, pro x i i. mensibus hominibus, qui in decem galeis fuerint supradictis.

Itaq; ex præcedenti ostenditur ratione, quòd omnes homines antedicti pro XII. mensibus summatim libras grossorum constant v i i. M. & CC. quæ aureorum valent LXXII. M. florenorum.

De stipendio quod hominibus L X. *galearum pro vno mense solummodo erogatur.*

Dantur itaque x L v. libræ grossorum *Comitis* L X. *Naucleriis*, C C C C L X X X. libræ C L X X X. *Scribis* C C X L. nonaginta libræ. *Marangonis* C C X X. & *calefatis* totidem, libræ X C. *Coquinatoribus* L X. libræ x i i. tribuuntur. *Balistariorum* tribus milibus, libræ VII. C. & L. *Portoladis* primis, libræ C L X X X. grossorũ. *Portoladis* M. CC. libræ CCC. *Proderiis* M. V I I I C. libræ C C C C L. *Remigatorum* v i i. M. & CC. libræ M. C C C C X L. grossorum conferuntur pro vnico solo mense, & suprascripti ex omnibus, vt dictum est. *Homines* C C X X. qui sint pro magistris, vel pro alio, ad id quod complaceret Capitaneo deputatis, ad hoc perficiendum negotium, exigunt L X I I I. libras grossorum, percipiendo, vt dictum est, decem soldos & dimidium grossorum in mense, pro quolibet, vnusquisq; vnus alium adiuuando. Numerus hominum L X. prædictarum galearum est in summa xv. M. talium & qualium pugnatorum. Summa omnium prædictorum est, quod exigunt omni mense libras grossorum I I I. M. & VI. C. quæ aureorum valet XXXVI. M. florenorum, soldos duos grossorum singulum computando, vt dictum est.

De stipendio quod datur pro X I I. *mensibus hominibus, qui fuerint in supradictis* L X. *galeis.*

Ex suprascripta igitur ratione ostenditur euidenter, quòd stipendium x i i. mensium, quod L X. galearum est hominibus conferendum, in summa est librarum grossorum X L I I I. M. & C C. quæ aureorum valent C C C C X X X I I. M. florenorũ, vt superius est ostensum. Qui quidem homines antedicti, prædictarum omnium galearum, ex soldo C X X. libris grossorum, qualibet die constant: quæ M. CC. florenos aureos quippe valent.

De stipendio C C C. equitum & eorum famulis.

Trecenti equites, habentes duos famulos pro quolibet ex prædictis, qui pro armis congruè sint instructi, ad rationem soldorum C C C C. grossorum, quilibet cum famulis antedictis: qui C C C C. soldi grossorum, CC. de auro floreni sunt numero computati: non habendo restaurationem equorum, nisi in equitatione contingeret, vel in nauigio ipsos mori. Pro mensibus XII. librarum grossorum v I. M. exigerent sibi danda: quæ quidem numerum L X. M. florenorum perficiunt, qui dicti equites summatim mense quolibet cum suis famulis exigunt v C. libras grossorum, quæ valent de auro v. M. florenos. Ostenditur igitur ex prædictis quòd

præfati

præfati equites, XVI. libris, & soldis XIII. & denariis quatuor grossorum, die qualibet deconstabunt: quæ valent CLXVI. florenos & grossos XVI. ex hiis, qui superius nominati sunt. Vndè verificè dici potest, quòd quilibet ex militibus antedictis cum famulis, de quibus fecimus superiùs mentionem XIII. grossis, & III C. Venetorum, die qualibet deconstabit. Constabunt per totum annum prædicta XV. milia talium & qualium pugnatorum cum CCC. militibus prælibatis & famulis prędictorum librarum grossorum XLVIII. M. & CC. quæ sunt de auro CCCCXCII. floreni: soldos duos florenū quemlibet computando. Est itaq; vtile ac necessarium dictæ gēti armigeræ ad cautelam sui ipsius, quòd aliquis vel aliqui ex *prælatis, clericis*
10 *secularibus, fratribus prædicatoribus, minoribus*, ac *heremitis*, & *fratribus Carmelitanis*, atque aliis alicuius alterius ordinis, vt dictum est, essent in dicto exercitu vel armata vt videretur placere vestrę prouidentiæ Sanctitatis, vsq; ad numerum centesimum ex omnibus antedictis, qui victum perciperent, vt de aliis est narratum: quorum quidem omnium prædictorum helemosinæ & oblationes, sibi à populo conferendæ, pro stipendio computentur. Ita quòd summatim per totum totius librationis victus XVI. M. librationum totius prædictæ gentis ipsi victus & librationes cōstāt: vt in capitulo de conferendis vel distribuendis victualibus est dictum, ad XII. grossos singuli ex prædictis DCCC. libris grossorum: quæ sunt de auro VIII. M. floreni. Summa per totum annum hæc est, quoniam constant omnes librarum grossorum
20 IX. M. & DC. quæ sunt de auro XCVI. M. floren. Summa pro toto stipendio atq; dictis hominibus dispensando per XII. menses tantum hæc est, quoniam gens præfata librarum constat grossorum LVIII. M. & etiam octingentis; quę sunt de auro V C. & nonaginta quatuor milia flor. Estq; nihilominus præuidēdum, qui homines ex numero dictæ gentis scient facere quod ad fodiendum terram fuerit oportunū, qui & etiam tenebuntur. Nam vt boni valeant reperiri, exiget ex prædictis vltrà antedictum stipendium quilibet omni mense grossos XII. pro minori: qui pauciores M. minimè esse debent, & sciant benè fodere, vt est dictum. Ita quod ipsi constant in anno, libris grossorum VI C. quæ sunt de auro VI. M. floren. Item pro victu vel libratione *hordei* dandi *equis*, quorum quilibet debet habere sextaria quatuor prædi-
30 cti hordei, omni mense, quæ vna salma & tertia de Apulia sunt: quæ ascendunt ad numerum quatuor M. & DCCC. salmarum, quæ ad rationabile precium constabunt IV. M. & VIII C. floren. de auro, empto vno floreno de auro qualibet prædictarum, & in Ægypti maritima portata finaliter & conducta. Itē *paleæ* quibus equi superiùs nominati, & homines pro suis lecticis indigent faciendis: ac pro *lignis* in armata vel exercitu comburendis, habendo respectum ad homines & nauigium armatæ, quos habet Capitaneus antedictæ, causâ mittendi pro dictis paleis atque lignis, constabunt de auro III. M. & CC. flor. Item prouisiones quæ faciendæ aliquibus de armata præfata à domino Capitaneo videbuntur, in anno cōstabunt de auro II. M. florenis. Summa summarum hæc est, quoniam omnia supradicta seriatim, vt su-
40 periùs est narratum, constabunt de auro D C. M. florenis, qui in summa librarum sunt LX. M. Venetorum grossorum, absq; prouisione Capitanei, quæ talis erit qualis vestræ placuerit Sanctitati.

CAP. XXI.

De quibusdam declarationibus, & commemorationibus, ac supradicta armata ordinibus & cautelis. Rubrica.

ET quanquam facta sit mentio in capitulo præcedenti de armata LX. galearum, non tamen intelligendum est, quòd gens armatæ præfatæ in eisdem LX. debeat collocari, sed in L. si ad *terzarolos* pro consilio capietur, quod galeæ solummo-
50 do fulciantur. Et ex residuo dictæ gentis, tam peditum quàm equitum, debeat inerme nauigium, quod dictum est in XII. capitulo communiri. Cæterùm si caperetur pro consilio quòd galeæ armarentur remis ad quatuor pro banco, quod aliquando est probatum, & laudabile potest esse, vt est dictum, consulendum est, ac etiam faciendum quòd prædicta gens tota in XL. galeis, & prædicto nauigio non munito decenter poneretur: hoc est, quòd prædictæ galeę XX. ex magnis, ex magna forma, portabūt & regent benè vltra homines CCCC. aliæq; ex media forma galeæ XV. portabunt & regent benè CCC. homines: aliæq; galeę minores quinq; portabunt & re-

XXI.

gent à CCLX. hominibus, vsq; ad CCLXX. rationabiliter. Quarum quælibet galearum pro minori cc. habebit remiges & XX. stando pro banco quolibet remiges quatuor ex prædictis: ac ex hiis aliquos dimittendo, vbi fuerint dimittendi. Et quia in parte superiori facta est mentio solùm de XII. mensibus anni, & non quinq; diebus & quarta, tam de stipendio quam de victu, ratio est ista. Primò, quia victus positus est ad tam rationabile precium atq; magnum, quòd prædicti XII. menses, taliter ordinati pro toto anno possunt sufficere habundanter. Alia ratio de stipendio est ista: quia cùm cõmune Venetiarum eisdem stipendiaris XXX. dierum computet omnẽ mensem, nihilominus speciales homines, qui Venetiis armant ex pacto expresso, ex XXXIII. diebus faciunt omnem mẽsem. Et si dicti armatores vltra suum terminum per duos dies steterint aut tres, non soluunt ex hiis duobus diebus aut tribus, stipendiariis prælibatis: & similiter agit commune Venetiarum in hac parte. Et idcircò habendo respectum, quòd stipendiarii supradicti Sanctæ matris Ecclesiæ, non solùm per menses eidem sunt necessarii, sed etiam per annos, quoniam si ad rationem stipendii XII. menses pro vno anno poterunt in hoc Sancto computari obsequio, computabuntur si vestræ videbitur Sanctitati: quamuis in beneplacito Capitanei semper constet licentiare homines, & tenere, vt suæ placuerit voluntati. Quoniam, faciendo comparationem, *homo rixator in exercitu* in quo fuerit, est tam reus, quemadmodum vnus proditor: quia vnus rixator totum exercitũ subitò potest subuertere, & ad nihilum prouocare: super quo decet Capitaneũ supradictum magnam habere prouidentiam & cautelam. Est præterea quoq; notandum, quòd dum armata cessauerit ab Occidẽte, & arripuerit sibi iter, oportet per multos menses hominibus stipendium erogare, vt de propriis domibus trahi possint melius & haberi, & vt ex toto, quod eis pro præsenti tempore necessarium fuerit & futuro, valeant se fulciri: recipiendo de pecunia cõferenda, illam securitatem videlicet & cautelam, quæ haberi possent à recipientibus & requiri. Postmodum verò, de mẽse in mensem succursum præbendo prædictis, donec in Ægypti maritima collocati fuerint ordinatè. Quibus postmodum completo stipendio prædictorũ, poterit dari continuò dictum stipendiũ de tertio in tertiũ mensem: faciendo non solùm inquisitionem generalem quotidiè omni mẽse; sed etiam specialem, prout in ligno munito nocte qualibet fieri consueuit. In qua quidem inquisitione, ea pœna deficientibus inferatur, quæ videretur eisdem hominibus conuenire.

Prædicti CXX. homines, qui debent esse ad beneplacitum Capitanei, debent esse ita diuisi, si placuerit supradicto. Rubr.

Primò duo *Admirati*. Secundò, sex *probi homines* à quibus consulatur eidem. Tertiò, quatuor *Masarij*, qui præsint victui vel scribanis. Quartò, duo *suprastantes*, vel supersedẽtes armis. Quintò tres *Medici Physici*, & totidem *Chirurgici*. Sextò, quinque magistri *prothi*, & *ingeniarij marangones*. Septimò, quatuor *fabri* magistri prothi. Octauò, duodecim magistri ad faciendum *falsadoria* atq; tela. Nonò, quinq; *corazarij*, & etiam qui sciant facere arma capitis. Decimò, quindecim magistri prothi *remarij*, qui sint deputati non solùm ad remos, sed etiam ad faciendum astas lancearum, & dardorum, & aliorum quæ forent necessaria in prædicto exercitu, pertinẽtia ad officium eorundem. Vndecimò, decem *incisores lapidum* viuorum, tam pro faciẽdis caueis subterraneis, quàm aptandis lapidibus ad machinas oportunis, & cæteris quæ dicto exercitui essent oportuna. Duodecimò, decem magistri *ad faciendum balistas*, qui sint ex melioribus, qui poterũt reperiri. Tertiodecimò, XX. homines tubatores, tybicines, tybiatores, & qui sciant *nacharas* pulsare, tympana & tamburla, & aliqua alia genera dulcia musicorum, vt sunt *violæ*, *cytharæ* & *roctæ*, vt magis vtile videretur. Summæ verò residuum, vltra centum est XX. homines, vt est dictum, qui ad alia deputentur, vel prædictis hiis centum hominibus famulentur. Et cum facta sit solùmodò mentio, de dispensando & conferendo de XVI. M. librationum in capitulo præcedenti, habẽda est tamen præuisio, quoniam appropinquante vel prætereũte anno postquã hæc supradicta gens in Ægypti maritima, terrã ceperit, & ibi fuerit collocata, diuersarũ illuc concurrent gentiũ nationes causâ inhabitandi protinus partẽ illã, præcipuè tamen quia de victu vel liberatione sibi non dubitant subueniri, & ex residuo & misterio suo ducere vitã suam: qui omnes vtiles, & necessarii valdè essent, tam pro custodia fortilitiorũ faciẽda, quàm etiam pro seruitiis

impen-

impendendis hominibus exercitus antedicti; & ex hiis omnibus quæ ipsi exercitui necessaria & vtilia viderentur. Et per hunc modum gens stipendiata, quasi tota, vel magna pars, in nauigio stare poterit, ad damna & detrimentum hostibus inferenda, & ad custodiam maris, fluminum, ac etiam stagnorum. Demùm vestræ prouidentia sanctitatis respiciet quid fuerit peragendum, committendo vestro Capitaneo, quæ super hiis & aliis peragendis, vestræ placuerit sanctitati.

Cap. XXII.

De Industria faciendi arma: & potissimè de construendis machinis & balistis, quæ à longè machinent & balistent: ac de industria & cautela perficiendi totum quod spectare dignoscitur ad prædictas. Rubrica.

410

Et cùm generaliter & particulariter specificatum sit superiùs & narratum, quæ gens est in hoc Sancto negotio oportuna; & quicquid est in prædicto nauigio exigendum; & de armis aliquid dictum fuerit similiter, quæ sunt necessaria in prædicto: licet non tantum ad plenum quantum mihi videtur fore dicendum: Idcircò aliquid tangam, quàm potero breuiter de prædictis, cum aliquorum ingeniatorū consilio sapientum: nihilominùs quicquid dixero cùm emendatione solertium prædicti exercitus enarrabo: & incipiam isto modo. Primùm quòd *arma defensibilia* leuia decet esse, vt in eis homines bene valeant se iuuare, & etiam quòd defensibilia sint in tantum in quantum fieri poterunt supradicta. Secundùm, quòd arma quæ deputata fuerint ad *lædendum*, talia similiter fore debent, quibus vti benè & habiliter valeant pugnatores. Et licet in prædicto negotio duo sint armorum offendibilium genera oportuna, scilicet ad feriendum cum talio siue puncta, vt superiùs est expressum: tamen maius inferunt periculum inimicis magisque nocent etiam antedictis, quæ cum punctis fuerint ad feriendum propriè deputata, quàm illa quæ ad abscidendum fiunt absque punctis: quibus duobus sapientes dicti exercitus vti præcipient bellatores, quæ pro gente armatæ prædictæ sibi magis vtilia videbuntur. Cæterùm, præ cæteris est memoriæ commendandum, quòd ex longinquo offendere suos hostes, tutius est offensoribus, quàm eos offendere de propinquo. Et ideò vtile comprobatur, quòd omnes maneries tam machinarum quam balistarum grossarum, quamque etiam aliarum fiant lontanariæ, atque tales quæ in tantum à longè trahant, in quantum ad trahendum longiùs fieri poterunt supradictæ. Circa quod exequendum, multùm decet ingeniatores & sapientes exercitus antedicti acuere mentem suam: quoniam si sagittamen tam lapidum, machinarum, quàm telorum longiùs trahitur, quàm sagittamen hostium sagittetur, reuera dici potest, quòd illa pars cuius longiùs trahitur sagittamen, ab altera prærogatiuam obtinet valdè magnam. Nam si Christianorum sagittamen, peruenire poterit ad exercitum Paganorum, quorum sagittamen peruenire non poterit ad exercitum Christianum, porrò dici potest, quòd ex hoc Christiani victoriam reportarent, vel terram & plateam obtinerent continuò super hostes. Et si quis argueret hoc modo, Infideles trahent se anteriùs, & taliter exercebunt, quòd sagittamen suum gentem fidelem exercitus sauciabit: Huic argumentationi potest taliter responderi, quòd ex hoc semper prærogatiua aliqua remanet Christianis, quoniam multò maiores erunt ictus quos sagittamen machinarum inferet ac balistarum fidelium Iesv Christi, quàm sagittamen infidelium prædictorum, qui non erunt à Christiano exercitu tam longinqui. Ex quo faciendum est, vt superiùs est expressum, totum & quicquid fieri potest, pro habendis bonis ingeniatoribus, ac bono lignamine & perfecto, præsertim ad faciendas perticas atque genas capsarum machinarum, atque balistarum arcus, pro hac prærogatiua penitùs assequēda. Et ad hoc, vt quod superius est narratum ingeniatores præfati causam habeant meliùs faciendi, aliquod præambulum inchoabo: Et dicam priùs de machina communi, ad hoc vt inter machinam communem, & machinam lontanariam, quæ sit differentia cognoscatur.

Ad communem machinam faciendam.

Debent *coxæ* machinæ antedictæ tantò in *soliis* fore amplæ, quantò alta est præfata machina in *castello*, ac debet præfata machina desubtus esse aperta

in foliis, inter duas coxas, tertiâ parte minus: hoc est, si prædicta machina altitudine xxiv. pedum extenditur in castello, altitudinem in foliis sexdecim pedum debet prædicta machina possidere. Diuidunt magistri *perticam* machinæ supradictæ, à *fuso* capsę vsq; ad summitatem supremam, per quintam & per sextam: & ponitur fusum prædicti castelli inter quintum & sextum, videlicet, quòd si prædicta pertica est lõga longitudine xxx. pedum, à fuso prædictæ capsæ, vsq; ad summitatem, quintum illud est sex pedes, & illud sextum superiùs nominatum, quinque cernitur fore pedes. Qua de re, ponitur fusum dicti castelli, à longè quinque pedibus & dimidio à fuso capsæ superiùs nominatæ.

De machina lontanaria construenda.

10

DEbet poni prædictum fusum castelli solùm ad quinque pedes perticæ, si erit pertica longitudine xxx. pedum: scilicet ad sextum perticæ, mensurando à fuso capsæ vsque ad summitatem perticæ. Et debet poni in hunc modum; videlicet, quòd lineetur pertica per medium, & à latere dictæ lineæ versus latus *mannettæ* poni debet fusum capsæ, tangendo ipsam lineam medii & ab alio latere tangendo ipsam eandem lineam medii fusum castelli: debentque stringi latera *tibiarum* versus fusum machinæ supradictæ, super quod recolligetur *mantum* pedibus duobus, aut plus aut minus, secundùm quod machina foret maior siue minor, ad hoc vt fusum magis desubtus veniat, vt prædicta pertica tantò magis veniat ponderata. Et debet fieri maior capsa, & longior quæ fieri potest à Magistris: quia quantò onus bassius est, tantò ipsa meliùs suppinatur; & quantò ipsum est maius, tantò expellit ampliùs, ac etiam magis longè, & maius pondus: propter quod tantò debet fieri fortior machina supradicta, capsa, pertica atque fuso. Ac debet esse in medio benè lumbuta dicta pertica, & quasi à parte anteriori abscidens: ac capsa bonum debet habere gamelum, quod capsam impellat versus exteriorem partem. Et quantò machina maior est, tantò eicit maius onus, trahitque altiùs atq; longiùs antedictũ. Et quantò lapis altiùs trahitur atq; longiùs, tantò impetuosiorẽ ictum infert penitus & maiorẽ. Et si quis vellet construere machinã lontanariã, in nauigio posset facere folia super latus, ac facere perticã ita magnã, quòd ipsa vsq; ad superfundum nauigii perueniret, & facere quòd canale super fundũ dicti nauigii resideret, & capsa veniret quasi vsque ad canalẽ. Quæ quidẽ machina tota, totumq; nauigium fortissimè debent fieri, quoniam ipsa proiiceret talem lapidẽ, & tam longè, quemadmodum faceret machina tam magna, vt exigeret talis pertica, in terra. Est præterea quoque sciendum, quòd proiicere machinarum rectè & longum, & in conferendo eis pondus in lapidibus totum constat, vt requirit machinæ magnitudo, ac quantitas contrarii ponderis dictæ capsæ; & in faciendo lapides antedictos rotundos: ac etiam constat in ferro capitis perticæ, quod tenet *saccam casolæ*, in faciendo ipsum retortum, secundùm quod homines volunt in altum proiicere, siue longum. Pro quibus omnibus magistri & ingeniatores prædictæ armatæ acuent mentem suam vtentes machinis supradictis.

20

30

40

De balistis lontanariis faciendis.

AD faciendum *balistas*, tam de ligno lontanarias, quàm de cornu, boni magistri, bonumq; lignamen in talibus exiguntur: tamen quę perfectiores existunt, inueniuntur de cornu, quæ confinguntur mediante collã de cornibus atque neruis. Quæ quidem balistæ de cornu, valent meliùs in contrata sicca, quàm in humida: & balistant magis à longè, tempore frigido, quàm in calido: vt plurimùm est expertum. Arcus verò balistarum, de ligno fiunt, de quodam ligno quod *Nassus* vulgariter appellatur; & melius quod valeat inueniri, in Insula Corsicæ inuenitur, quamuis in multis aliis partibus reperiatur de bono: quod verò lignum oportet abscidi de nemore eo tempore, vt dictum est, de alio lignamine amputando. Si autem *arcus* balistarum de ligno, in longitudine protenduntur, & modicum sint plicati, maiorem ascensum suscipiunt, & expellunt vlteriùs tela sua. Verùm semper intelligi debent hæc talia mensuratè. Est etiã vtile, caussa de longè balistandi, quod sint *cordæ* balistarum subtiles, in tantum quòd possint tensionis, & extensionis balistæ violentiam tollerare: vndè oportet eas esse de bono canabi congruè labo-

50

laborato. Restat prętereа longinquū trahere balistarum, in sagittamine supradicto. Vndè oportunū est quòd fiant *ferra* telorū, ac *astæ* similiter prædictorum, tales quæ conueniāt vnà simul & cōueniant, cū balistis: nec non & oportet quòd astę dictorū telorū optimè impennentur, quoniā ipsæ pennæ multū iuuant ad directè & longè propositum sagittandi. De manubriis verò dictarum balistarum, quæ *teneria* nuncupantur, *nucibus* & *clauibus* prædictarum modicum faciam mentionem: quoniam omnia quæ dicta sunt ad perficiendum prædicta, bona & perfecta procul dubio esse debent, tam arcus balistarum, quàm alia quæ pertinent ad prædictas, ponendo bonum lignamen in opus, & miserum comburendo. Expedit etiam dari tendentibus balistas validas *crochorum* bonorum auxilium & largorū, prę sertim quòd à parte posteriori sint ampla crocha præfata, & quòd prædictas balistas tendentes vtantur prædictis crochis tam tendendo quàm etiam balistando: eò quòd consuetudo magnam vim confert hominibus ad tendendum, quia vsus in naturam conuertitur, secundùm consuetudinem approbatam. Cæterùm illas balistas tam corneas quàm ligneas oportet per balistarios custodiri præcipuè à sole, pluuia, & à vento, nec non & rore: & quòd ipsæ balistæ coopertæ continuò teneantur, nisi in tantum in quantum ad operandas prædictas, dicti balistarii egerent obsequio prædictarum; & quod in nauigio quilibet balistator succo operta & loco basso, locum sibi habeat deputatum, vbi quilibet balistam suam, dum commodè fieri posset suspensam teneat, vt est mos. Est prętereа quoq; sciendum quòd validiores balistæ tenduntur cum duobus pedibus, quàm cum vno: & securiùs est pro balista: & idcircò in loco vbi balistarii firmiter commorentur ad insidias inferendas, tam in nauigio quàm in terra, in aliqua certa parte debent vti continuò balistis à duobus pedibus, & de aliis, vt de armis in octauo capitulo est narratum. Potest prætereа fieri quòd hæc eædem balistæ tela possent trahere quæ *muschetta* vulgariter appellantur: sed rectæ balistæ quibus istæ muschetæ propriè deputantur, sunt balistæ, quæ *balistæ à pectoribus* nuncupantur: de quibus omnibus periti exercitus facient fieri, & præcipient eis vti quibus balistandi exercitum committentur, præcipuè illis, quæ pro Christianorum armata magis vtiles videbuntur. Similiter & de aliis balistis grossis facient illud idem, vt in prædicto octauo capitulo est narratum. Propter quod, sanctissime Pater mi, benè Capitaneus Sanctæ matris Ecclesiæ debet studere super dictis ædificiis construendis, tam machinis quàm balistis, cum eo toto quod ad suum officium indiget exequendum, & specialiter pro faciēdo eas lontanarias, vt est dictum: quia quando in illa parte fuerint, vbi dicta ędificia fuerint oportuna ad dictum officium peragendum, multum ab hostibus timebuntur, qui eorum terrore vel metu, eis plateam vel campum concedere compellentur.

Cap. XXIII.

In quo continetur qualiter stipendiarij Sanctæ matris Ecclesiæ, postquam terram in Aegypti maritima ceperint, antequam ad dictum locum peruenīant homines Crucesignati, poterūt cum eorum galeis & lignis, schismaticos & infideles affligere, ac ipsis inferre damna quàm plurima & iacturas. Rubrica, Rubrica.

CÆterùm antequam homines Crucesignati, vel quibus solutum fuerit ex recuperatis denariis Crucesignatæ, prout in antedictis capitulis continetur, ad locum Ægypti se transferant supradictum, reuerenter ac humiliter cum fide & denotione id exponere cupio ac commendare vestræ Sanctissimæ pietati, quòd per præfatam gentē quæ stipendium receperit à Sancta Ecclesia supradicta, hoc est, ex xv. M. peditum & ccc. Sequitibus, qui ad Ægypti maritimam gressi forent, ac cum illis qui erunt illorum causa, in illis fieri partibus poterit supradictis: scilicet quo cōtinuo poterunt galeas & vasa lignea communire, quas ad custodiam maritimarum terrarū, quæ subditæ sunt Soldano, poterunt destinare, ne ad præfatas terras vllum nauigiū appropinquet; ac ad damna & infideliū detrimenta morantiū in maritimis antedictis, atq; aliorū infidelium propinquorū. Sed à prædicto anno in antea quo prædicta gēs in pręfata Ægyptiorū maritima castra metata fuerit, ac habitaculū fecerit, vel aliquod fortilitiū inexpugnabile in prædicta, in quo securè cū suo nauigio cōmorantes, adhuc xx. galeæ armatæ poterūt: & annuatim tēpore cōgruo prędictas mittere foras extra exercitū iā prædictū, videlicet ab *Aprilis* medio vsq; ad *Octobris*

medii cõplementum: super quas galeas pro minori numero sint v.M. peditũ armatorum, ac CL. equites in præfatis, qui frequenter terras marinas visitent Soldano subditas & scrutentur; ac quoque aliorum infidelium propinquorum, vt Regis *Tunisii, Turcorum*, atque *Græcorum* schismaticorum, vt eis melius apparebit. Et ex hoc verificè dici potest, quòd, velut ferrum domat metalla omnia, molit procul dubio atque secat: Sic & istæ galeæ, vel prædictarum homines galearum, erunt vt domēt, affligant atque conculcent præfatarum terrarum schismaticos, & cæteros infideles, qui extra ciuitatem vel castrum siue fortilitium poterunt inueniri. Et quòd id quod narratur fieri possit, ista est ratio assignanda: quoniam tales galeæ, vt esse poterunt supradictæ, effigiem venti gerunt; ac tempestati, & fulgori subitò venientibus, poterunt comparari, maximè terræmotui: cùm de galeis tam benè ad remos aptis paratisque, gente sollicitâ & sagace nemo possit citius noua ferre, quàm homines prædictarum, propter iter magnum quod facient nauigando. Nam dum infideles ipsas fore in Syria cogitabunt, se præfatæ inuenient in Turchia. Et certè dici potest, quòd *Mare, maius est nemus, quod in mundo valeat reperiri.* Nam dum prædicti homines qui super galeis fuerint iam prædictis, ad aliquam partem inuadendam, seu etiam transcurrendam volent & cupient subitò se transferre, infra tantum spatium, vt ita loquar, maris pelagus introibunt, quòd nequaquam ab inimicis fidei Christianæ detegi poterunt, donec sol fuerit in Occasu. Qui quidē homines post in nocte, habitâ in die terræ notitiâ, tali modo facient iter suum, quòd antequam noctis tenebræ totaliter euanescant, ad partem venient atque locum, quò proposuerint velle gradi, ibique descendent de galeis tam pedites quàm equites super terram vt eis immediatè videbitur faciendum: tali modo scilicet, quod infideles præfati, siue Græci schismatici, de prædictis nulla priùs habuisse poterunt certa noua, facturi postmodum id cum armis, quod Deus iuxta eius gratiam voluerit erogare. Ac iterum esse potest, quòd dictæ galeæ nocte aliquā peruenirent ad scolium siue Insulam nauigantes, tam specialiter pro recentibus aquis habendis, quam hac intentione vt maneant in absconso, vt perfidi Agareni vel schismatici vllam possent habere linguam vel certitudinem de prædictis, vt exindè postmodum eis videbitur ad suum libitum voluntatis nocturno tempore ad terras infidelibus subditas transmearent, atque facerent per modum alium quo superiùs continetur. Ita quòd per has vias superiùs nominatas, aut per alias occultas, vt in factis armorum requiritur, & gens istarum galearum atque lignorum domabit, afficiet, & etiam conculcabit hyemali tempore ac æstiuo, taliter infideles dictarum maritimarum ac schismaticorum earūdemq; : quòd summâ necessitate ex illis terris marinis partem magnam exhabitare ac relinquere compellentur, aut ea facere, quæ vestræ placuerit Sanctitati: absque eo quod dictum est, & dici poterit atque fieri, quod à gente vestræ Sanctissimæ pietatis transmissa per Ægyptiorum flumina atque alia nauigante, inferri poterit supradictis. Ita quòd, Diuinâ gratiâ fauorante, qui sitierunt & sitiunt sanguinem Christianum ipsius gladio necabuntur, ab altitudine superbię in humilitatis foueam declinantes. Ast qui ob suum schisma à Sancta Romana Ecclesia recesserunt, ipsius potentiâ & virtute ac ipsius gladio persequente, schisma suum penitus derelinquent, semitam veritatis, quam eorum prædecessores nouerant, humiliter imitantes.

CAP. XXIV.

De quibusdam præuisionibus, ordinibus & cautelis, quæ sunt ad naualem exercitum oportunæ. Rubrica.

XXIV. Estq; nihilominùs præsciendum, quòd inter hostiles exercitus, per marina ęquora, in nauigiis transeuntes, ita fiunt *insidiæ*, quemadmodum inter terrestres exercitus fieri consueuerunt, qui quidem ex improuiso inuadentes terrent aduersarios, & de facili eos vincunt: & similiter fit in mari. Quoniam post aliquas Insulas seu punctas fiunt insidiæ, vt pugnatores marini ex improuiso in hostes subitò irruẽtes, faciliùs eos vincant: propter quod oportet Capitaneum antedictũ semper antè exercitum duas habere galeas ex melioribus & velocioribus, aptis remis, pro itinere & regressu, vnā alteram præcedentem, quæ cunctas vadant detegendo Insulas ac punctas & scolia perscrutando: apud quas si quod aduersum ex supradictis insidiis

uiis inuenirent, secum teneant & habeant certa signa, quibus dictus exercitus vel armata, quæ facienda fuerint instruatur; vt præuidere sibi valeat & cauere. Et si accideret, quòd *exploratrices galeæ* dicti exercitus Christiani, galeis hostium obuiarent, quæ quidem in tanto numero viderentur, quòd per exercitum Christianũ possent hostiliter impugnari immediatè: ipse Capitaneus fieri præcipiat certa signa per exercitum Christianum à suis exploratricibus signo habito & recepto, per quæ singuli ex prædicto exercitu cognoscant quid agendum sit, quidue similiter deuitandum: hoc est, quòd quilibet locum exigens propriè deputatum, tam à dextra parte, quam etiam à sinistra, gradiatur iuxta ordinem sibi a domino erogatum. Quorũ Capitaneus vel etiam *Admiratus*, aciem extensam ordinet, ad vel ad instar clypei, siue lunæ, aut per modum alium, vt sibi melius apparebit, præcipiens castra & arma bellica præparari, vt prædictorum vsus requirit & postulat ad prælium inchoandũ. Quibus paratis, & iusto ordine conseruatis, ipse Capitaneus antedictus, seu Admiratus exercitus antedicti, gentem suam quietè aduersus hostes, & suauiter præcipiat remigare. Verumtamen si prædictus Capitaneus siue Admiratus præfatus, vellet extra dictam aciem relinquere cum vno *stendali*, quartum vel quintum numerum galearum, quæ postquam certamen fuerit vtriusque exercitus inchoatum, ab incauto rotare possint & aggredi galeas hostium prædictorũ, à pupibus vel à lateribus prædictarũ, aut præbere suis auxiliũ vbi magis extiterit oportunũ, facere potest hoc ad maiorem industriam & cautelam: quoniam in talibus quantò aliquid cautius agitur, tantò minùs periculum tolleratur. Estque similiter quidam modus ad inuadendum aliter dictos hostes, videlicet quòd galeæ velis protensis, galeas hostium inuadant viriliter & audacter: quem modum, cum periculosus existat, minimè vt fieret commendarem, nisi lucidissima prærogatiua & maxima videretur: quanquã aliqui iam fuerint exercitus qui ex modo præambulo obtinuissent pugnam, vt creditur, si ad certandũ taliter perrexissent: prout inter *Ianuenses* & *Venetos* in Armenia extitit apud *Aiacium* manifestum. Nam pro maiori parte Venetorũ galeæ maximæ erant & fortissimæ, & etiam oneratæ ad impetum inferendum, bonumq; ventum habentes de pelago veniebant. Galeæ verò Ianuensium prædictorum, minores & debiliores galeis suorum hostium existebant, quæ propè terram morantes tenebãt proras paratas vel *armizatas* in contrariũ dicti venti, atq; omnes vna simul *frenellatæ* inuicem & ligatæ: habebantq; pontes, quibus ab vna galearũ in alteram ire poterãt homines & redire. Eratq; modus alius præliandi ad deprimendam per Venetos Ianuensiũ potentiã, & finaliter expugnandã; videlicet quòd Veneti antedicti, nisi eos nimia *festinantia* impulisset, quæ aliquando licet prosit, obest multũ multoties antedicta, potuissent ex suis accipere aliquas galearũ, aut nauigia aliorũ; in quas ignem potuissent imponere, & succensas ad proras galearũ hostium mittere supradictas: ob quã maneriem seu modũ, oportebat dictum Ianuensiũ hostilem exercitũ diuidi, & finaliter separari; propter quod artificiũ Venetis, Diuino iudicio non obstãte, Ianuenses debebant de iure succũbere, & cedere locũ pugnæ. Sed Veneti qui habebant circa vicesimũ octauũ numerum galearũ, dum assisterẽt inimicis, deposuerũt vela, prostraueruntq; ea, & quasi minimè collegerunt, antequã ad hostes pergerẽt remigando, postmodumq; insultũ Ianuensibus intulerunt: propter quod quædã ex Venetorum galeis, ob ventum flantẽ vehementer, & mare quod ipsius cõmouebatur impulsu siue causã etiã vtriusq;, recto aggressionis tramite ferientes latera proris galearum hostiũ, præbuerunt se opponentes inter galeas suorũ hostium, quæ XXII. erant numero cõputatæ, & vt iã diximus præparatæ, & suarũ residuum galearũ. Ita quòd medietas earundẽ, nec suis conferre auxiliũ, nec hostibus dãnum inferre potuit, interpositis antedictis. Ex quo fuerunt Veneti, captã maiori parte suarũ galearũ deuicti, & à Ianuensibus debellati, anno M.CCXCIII. mensis Martii. Per quẽ quippe modũ, quasi similẽ, apud *Cursolã* in Sclauonia fuerũt expugnati Veneti supradicti: & non modò hæc, verùm etiã suis oculis in oppositum Solares radios assumpserunt, habẽdo *Ianuenses* prædicti circa sexagesimũ, *Veneti* verò, circa nonagesimũ numerũ galearũ: excepto q. Ianuensiũ prædictarũ corpora galearũ, Venetis erãt maiora, & in eis gens in pluri numero collocata. Ad propositũ redeũdo, dicimus, q. cauere debet Capitaneus, vel Admiratus exercitus antedicti, vt anteq̃ cũ hostili exercitu psumat præliũ inchoare, cũ suis omnib. præbeat terga Soli, cuius radios suscipere p aspectũ, magnũ præstat pugnantib. periculũ præliando. Nã hoc patuit per *Pysanos*, qui dum apud quendã locũ, qui *Melora* dicitur, *Ianuenses* peterent debellandos, ob festinantiã

A. Dñi. 1293.

propugnandi & nimiam voluntatem, Solis radios non vitantes, qui eorum in pugna continuè oculos verberabant, ab hostibus deuicti fuerunt, & finaliter debellati. Vndè apertè videtur quòd Sol vna ex causis fuerit propter quam Pysani perdiderunt bellum; & Ianuenses terga Soli præbentes, lætam indè victoriam reportarunt. Quòd circa annum à Natiuitate Domini *Millesimum, ducentesimum & octuagesimum secundum* vel *tertium*, mense Augusti, asseritur accidisse: entibus Pysanis galeis circa nonaginta, & Ianuensibus circa centum. Præterea est necessarium & vtile dictæ genti, quòd dictę galeæ sint tali modo & manerie *frenellatæ*, quod dum aduersus hostiles processerint pugnaturę, de facili stringant se inuicem & coniungant. Ita tamē quod gyrones mittant in frenella remiges prædictarum, ne aliqua ex galeis hostilibus, intra fidelium galearum aciem, se figere valeat vllo modo: fiatq; ex parte Capitanei antedicti, seu etiam Admirati, sub priuatione vitæ præceptum, quòd caput pugnatorum cuiuslibet galearum, debeat mandatis Capitanei obedire: nec, quam diu certamē durauerit, & impositus fuerit sibi finis, cessare audeat à prædicto. Et cuncti qui de prædicta armata docti fuerint exercitio balistandi, alii ad tendendum, alii ad sagittandum, & alii de cæteris ad tegendum, prout vniuscuiusque aptitudo requirit, sint per ordinem deputati, secundùm quod melius & vtilius videretur: nec etiā sibi à locis traditis & præfixis, bello nondum fine imposito, sub prędicta pœna se audeat absentare. Item quòd in prædicto exercitu vel armata circa quatuor *stendalia* semper adsint pro parte Sanctæ Romanæ Ecclesiæ deferēda, quæ galeis meliùs cōmunitis, prout videretur Capitaneo, conferantur. Qua quidem tunc temporis erigantur, cùm modus vnius exercitus aduersus alterum accipitur feriendi: quoniam magis tutum est pro exercitu Christiano, quàm si ad certandum iret præfatus cum vnico solo tantum. Et si casus accideret quod infidelium vel schismaticorum exercitus in tanto foret numero, quòd ei obuiare nequiret exercitus Christianus, si ipse euaserit, & fugam ceperit à facie supradicti, nulla ei verecundia imputatur: cùm in armorum exercitio, aliquando fugiendi, aliquando persequendi, vsum talem requirat sagacitas peritorum. Nam hoc agunt *Tartari*, qui magnam partem mundi hactenus vsurparunt. Ob quod oportet Capitaneum vel Admiratum exercitus Christiani facere signum quoddam, ac in acie galearum ordinatè pergere, vt dictū est, præcipientes solummodo super aggredientes suos vndiq; separari, & pręsertim balistarios totius exercitus Christiani, vt superuenientibus & appropinquantibus inimicis agant quod in tali fuerit negotio peragendum. Est prætereaq; sciendum, quòd spicula euadentium seu tela, fugiendo sauciant inimicos, quorum tela, fugiētes lædere nequeunt persequendo. Ob quem modum, diuino remoto iudicio, rarò incurret periculum exercitus Christianus, dummodo galeæ ita sint idoneæ, vt est dictum. Qua de re si galeas nostras insequi contingeret galeas hostium prædictorum, habenda est præuisio & cautela: scilicet, vt ex præfatis, leuiores à lateribus insequentes, & se vrgentes, propinquiùs inimicis balistent, & præfatos saucient, vt eis meliùs apparebit. Estque necessarium, vtile, atque bonum, quod quamdiu prædictus exercitus in nocte moraretur in mari, quælibet galearum vel vasculum ex prædictis, ferat aliquod *supersignum*, quale sibi à dicto Capitaneo impendetur, vt si qua galea extranea vel vasculum ligneum, dictum introiret exercitum, ab aliis cognoscatur. Et si quā nocte armata in portu aliquo permaneret, ex dictæ armatæ galeis aliqua vel aliquæ in mari, non ente eo tempore procelloso, debet vel debent ad totiùs armatæ custodiam permanere: nec ob hoc, per aliquam galearum prædictæ armatæ bona est custodia omittenda. Iterumque in die, dum in portu seu apud pūctum aliquam armata residet supradicta, eiusdem Capitaneus generalis, ex dictis galeis ad custodiam deputatis, custodes debet mittere super terram, quęrentes ex propinquioribus locis & altioribus summitatem, vt mare discooperientes vndique atque terram, armatam suam clarè valeant intueri: ad quā si gentem conspicerent modo aliquo accessuram quæ armatæ obesse præsumerent antedictæ, galeis dictæ custodiæ facerent certa signa, ob quæ præfatæ ad armatam subitò accedentes, deferant ipsa noua: vt non solùm dictorum ab incauto armata fidelium, ab aliquibus euntibus vel transeuntibus offendatur; sed etiam à prædicta offendi valeant inimici. Vnum tamen non est vllatenus omittendum, videlicet quòd circa aquam, quæ est ad potandum gentibus exercitus conferenda, specialis cura & diligens.

A. Dn. 1282.

gens teneatur: eò quòd aquâ bonâ carentes multi iam exercitus perierũt. Nec non & ligna pro coquinando in armata præfata sunt similiter requirenda, cùm absque eis dicta nequiret armata commodè sustentari. Multasq; alias præuisiones dictum Capitaneum decet habere, ordines, industrias, & cautelas, quas longum foret scribere & narrare: licet pro maiori parte circa facti substantiam sint narrata. Et idcircò vtile est & bonum, quòd prædictus Capitaneus secum habeat probos viros, qui consueti & instructi fuerint circa negotia supradicta.

CAP. XXV.

10 *Continet descriptionem Riperiæ marinæ Soldano subiectæ, & propriorum nominum de marina, terrarum, portuum ac Insularum, Succarum, & milium, quantò differunt vna ab alia: & similiter partium terrarum Regis Tunisii, quæ quidem cum prædicta Riperia confinia participant.*

XXV.

A *Caramela* vsque in *Alexandretam*, quindecim milia esse dicuntur, versus Syrocum per Meridiem nauigando. Caramela verò est in confinibus terrarum Regis Armeniæ ad præsens; & similiter dicta Caramela confinium Soldani participat. Ab Alexandreta ad *Prebonelum*, versus Garbinum per Meridiem nauigando, sunt decem milia, & plus etiam dici potest. A Prebonelo ad *Rasagarizir*, nauigando inter Meridiem & Garbinum, milia sunt decem. A Rasaganziro ad focem *fluminis* 20 *Soldini*, nauigando per Syrocum versus meridiem xx. milia computantur: & hęc est *Astaria* montanæ nigræ. Et in Camerata à medio miliari in mari Soldini, vsq; ad vallem quæ dicitur *Tandera*, milia sunt decem, per Garbinum etiam nauigando. In valle præfata portus est. A Soldino vsque ad *Pollcinum*, per Garbinum versus Occidentem nauigando, millia sunt xx. A Polzino vsque ad *caput Gloriatæ*, sunt milia xx. nauigando per Meridiem versus Garbinum. A Gloriata in vsque ad *Laoyssam*, id est, Liciam, millia sunt decem, nauigando per Syrocum. Laoycia seu Licia bonum portum habet ad catenam, qui quidem portus habet introitum à Magistro, in cuius ore, in introitu versus Magistrum vna turris est: dicta autem Gloriata, bonum habet operimentum seu parauegium à partibus Tramontanæ. A portu siquidem Laoycæ 30 ad faucem *fluminis Lenæ*, per Meridiem nauigando milia sunt decem. A dicta verò fauce ad Vallaniam, millia sunt quinque, versus Syrocum per Meridiem nauigando: Vallania parauegium est bonum, & operit vsque Magistrum. A Vallania vsque *Mergatum*, castrum fortissimum, millia sunt quinque, per Meridiem nauigando.

Ista est Astaria Suriæ, quæ Riperia maritima, seu, littus maritimum nuncupatur.

In primis à Mergato vsque ad ciuitatem *Anteradum*, nauigando per Meridiẽ versus Garbinum, milia sunt xx. A dicta autem ciuitate Anterado ad *Gloriatam* præfatam, per Septentrionem nauigando, sunt milia quadraginta: dicta quippè Insula ciuitatis Anteradensis, bonum habet portum à facie quæ est versus terram: & potest ibi stari versus caput Septentrionis ad Prodeses; & ab omnibus partibus potest 40 introitus dici portus: qui quidem portus à terra firma, per duo milliaria verè distat. Ab Anterado olim nobili ciuitate, vsque *Tripolim*, nauigando inter Meridiem & Syrocum, millia sunt xx. Tripolis autem bonum habet portũ, & super dictum portũ intrando per quatuor milliaria insulæ sunt plures quę *Recini* nomine potiuntur. Et si quenquam venire contigerit ad portum supradictum, sinat stare cunctas Insulas à Meridie, & tantâ ab ipsis Insulis elongetur distantiâ, quãta prodensis vnius & dimidii reperitur: postmodum verò per Orientẽ nauigetur per vnum miliare: deindè per Syrocum per duo milliaria nauigetur: & inueniet scolium, per quod fit portus, in quo fundum trium passuũ reperitur, & à longè vno prodensę itur ad dictam Insulam. Infra verò terrã Tripolis supradictæ montes reperiuntur altissimi, super quos 50 montes niues nunquã desinunt reperiri. A prædicta verò Tripoli vsq; *Nephynũ*, per Garbinũ nauigando, millia sunt quinq;. A Nephyno autem vsq; ad *puteũ Conostabilis*, per Garbinum versus Meridiem nauigando, millia sunt quinq;. Dictus autẽ puteus bonum est operimentum seu parauegium capitis positi in mari. A dicto puteo ad *Boldronum*, milia sunt sex, per Meridiem nauigãdo. *Gibeletũ* portum habet pro lignis subtilibus cum catena. A Gibelleto vsq; ad *Beritum*, millia quindecim computãtur, versus Garbinum quartã venti per Meridiem nauigando. In dicto capite versus Orientem quædam est ciuitas quæ nuncupatur Beritum cum vno castro, apud quod

bonum parauegiũ reperitur versus Orientẽ. Per vnũ milliare ad Græcum, duæ sunt Insulæ vbi portus existit: Verùmtamen, puncta cuiuslibet dictarum Insularum per vnum miliare debet à longè honerari. In introitu versus Græcum, dictum caput Beriti, habet *Saheti* Insulam, à qua per spatium xx. milium distat, per Meridiem nauigando: quę quidem Insulam portum habet & introitum à partibus Tramontanę, in quo potest quis ad Prodenses iuxta præfatam Insulam permanere. Ipse verò portus versus terram firmam, faciem suam tenet, cuius introitus à parte Meridiei paruũ fundum habet. Ac supra dictum Sahetum, vna est montanea furculea seu mons, cui *furcæ Saheti* dicitur vulgariter eloquendo. A dicto autem Saheto ad caput *Seraphandini*, versus Garbinum quartà per Meridiem nauigando, milia sunt decem. A Seraphandino verò ad ciuitatem *Tyri*, milia sunt quinq;, per Meridiem nauigando. Tyrus autem portum habet, & plura scolia ad Magistrum, quæ omnia dimitti debent à Meridie; & debet intrare quicunq; fuerit per Septentrionem, hoc est versus scolium nominatum quod est à partibus Tramontanæ, qui ab omnibus scoliis supradictis debet Prodensibus duobus & dimidio elongari; vel debet sibi cauere: quoniã in omnibus ipsorum focibus fundum paruum protinus reperitur: & potest ibi stare ad Prodenses, quicunque fuerit penes muros prædictæ ciuitatis. Notitia supradicti Tyri talis est: quoniam quicunque de pelago venerit, furcas prædicti Saheti videbit quæ remanebunt sibi à partibus Tramontanæ; aliosq; montes magnos & altos qui dicuntur *Belignas* vulgariter, qui ei à Meridie remanebunt. A Tyro autem ad *caput Blancum*, milia sunt decem, versus Garbinum per Meridiem nauigando: quod quidem caput altum est; & supra dictum caput montes sunt aliqui valdè magni, qui *Bellinæ* ab incolis illarum partium nuncupantur. A dicto autem Capite ad ciuitatẽ *Acon*, millia sunt decem, versus Garbinum per Meridiem nauigando, donec quicunque peruenerit ad scolia quæ sunt super *casale Lambertum*, posteaq; declinet ad Meridiem versus Syrocum. A prædictis autem scoliis vsque ad ciuitatem Acon sunt infra mare vel in mari, circa tria milliaria plures siccæ. Acon autem portum habet, ibique vnum scolium faciens dictum portum, ad quod scolium Prodenses debent dari: ab Oriente autem *Turris* est *Muscarum*: & si quem venire contigerit ad præfatum portum, nauiget à longè à templo Sancti Andreæ per tria milliaria, propter siccam quæ est super Sancto Andrea, per rectum, donec viderit domum quæ fuit Conostabulis in Turre Muscarum; & tunc poterit facere viam portus: & cùm intrauerit dictum portum, nauiget in tantum intra prædictum, vt *castrum Caypha* siue *Porphyriæ* per medium pupis sui nauigii relinquatur, tenẽs dictam Muscarũ Turrem per mediam proram nauigii antedicti: & hunc modum tenendo, securè ire poterit intra portum. A prædicta autem turri vel sicca templi, vsque ad *locum Carmeli*, milia sunt decem, per Garbinum nauigando. Carmelum verò mons est altus & planus, supra mare & in mari, tanquam longam Insulam se ostendens: cuius montis caput quod est supra mare, versus Magistrum respicit, in cuius summitate vna est Ecclesia quæ *Sancta Margarita* vocitatur. A parte autem Septentrionis quædam sicca est, quę per vnum milliare elongatur. A monte autem Carmelo ad *Castrum Peregrinum*, milia sunt quinq;, per Meridiem nauigando. A Castro peregrino vsq; ad *Cæsaream*, milia sunt xx. per Meridiem nauigando. A Cæsarea verò vsque ad *Arzuffum*, milia sunt xv. per Meridiem nauigando. Ab Arzuffo vsq; *Ioppen*, per Garbinũ nauigando, milia sunt decem. A monte autem Carmelo vsq; *Damiatã* nullus mons circa maritimã inuenitur, sed terra subtilis & plana, & habet rupes albas de sabulo. Infra terram sunt montes alti per Astariam gradiendo, qui *Ierosolymitani montes* appellantur: & omnes montes qui videri possunt vsq; Carmelum duplices sunt verè.

Hæc est maritima seu Astaria, quæ à Ioppen vsq; ad Damiatam protenditur.

IN primo à Ioppe vsque ad castrum *Beroardum*, versus Syrocum per Meridiem nauigando, milia sunt decem. A castro Beroaldo vsque *Ascalonam*, milia sunt decem. De Ascalona vsque *Gazaram*, xv. milia computantur, versus Garbinum per Meridiẽ nauigando. A Gazara verò vsque *Darũ*, milia sunt xv. per Garbinũ versus Meridiẽ nauigando. A Daro ad *caput Beroardi* milia sunt xxx. à capite pelagi Rixę per Garbinũ. A capite Beroardi in fundũ *Culfi Rixæ* per Syrocũ nauigãdo, milia sũt xxx. Ab illo capite à Meridie per Occidentẽ versus Magistrũ, milia sunt xxx. A prædicto verò capite ad *caput Staxi*, per Garbinum nauigando, xxx. milia computantur:

dictum

dictum Staxum Cultum est, quod circumuoluitur per spacium xx. milium. A Capite Staxi ad *Rasagasaron*, versus Garbinum per Occidentem nauigando, milia sunt L. A Rasagasaron vsque ad *Faramiam*, versus Garbinum per Occidentem nauigando, milia sunt xxx. A Faramia vsque ad *flumen Tenexæ*, milia sunt xxv. per Occidentem nauigando. A flumine Tenexæ ad *Damiatam*, versus Magistrum quarta venti per Occidentem nauigando, LX. milia computantur. Damiata ciuitas est, cuius flumen magnum est: quoniam fundum introitus fluminis supradicti, dum aquæ in descensu fuerint, in minori, circa sex palmos possunt veraciter computari; quando verò aquæ sunt plenæ, tunc earum fundum, circa palmos 10 XI. altitudine extimatur. A ciuitate Acon vsque Damiatam per Garbinum nauigando, CCLXXV. millia computantur.

Ista est Astaria quæ à Damiata vsq; in Alexandriam computatur.

PRimò à Damiata vsque *Burlum*, per Occidentem nauigando, LXX. milia esse dicuntur. A Burlo ad focem *fluminis Sturionis*, est pelagus quod est spatium xxx. milium, nauigando inter Occidentem & Garbinum: dictus verò pelagus est rotundus, & circumuoluit se milia per xxx. qui quippe pelagus antedictus habet faucem latam amplitudine quinque milium à Magistro. A fauce autem fluminis Sturionis vsque ad faucem *fluminis Raxeti*, sunt milia XL. per Occidētalem versus Garbinum nauigando: dictum autem flumen Raxeti magnum est, habens fundum de-20 cem palmorum aquæ, existente præfato flumine in siccitate maiori: cùm autem aquæ præfati fluminis plenæ sunt, x v. palmorum aquæ in fundo fluminis reperitur. A Raxeto autem ad turrem *Bolherÿ* seu Insulam, sunt milliaria xxv. nauigando per Occidentem. supra dicta Insula duæ sunt turres, propè quas bonum parauegium reperitur. Ab ipsa verò turre Bolcherii vsque in *Alexandriam* ciuitatem, per Garbinum nauigando, XVIII. milia computantur. Cæterùm Alexandria supradicta, magna est ciuitas atq; pulchra, quandam punctam habens de foris, cuius confines quotidie à maris fluctibus inundantur: supra quam punctam est vna turris, quæ *Farum* communiter appellatur, ob quā habetur ciuitatis notitia supradictæ. Si quis verò venerit de Pelago ab Oriente seu à Græco vel à Septentrione, videre poterit 30 dictum Farū: similiter & si venerit à Magistro, & dicta turris Fari videbitur quoddam vellum. Ipsa autem ciuitas duos portus habet: vnum ab Oriente, cui dicta turris Fari dominatur: & si quis venerit ad portum adhæreat scolio quod *Memon* vulgariter appellatur, existens iuxta turrem quæ dicitur *Faurum*, & eat à longè à scolio supradicto, vno Prodense & est inter Meridiem sicca vna; & poterit tenere Prodenses ad Memon scolium supradictum. Alter verò portus Alexandriæ, est à parte Occidentali, in quo portu est introitus ab astaria quæ est à partibus Occidentis: cui Astariæ, si quis intrare voluerit dictum portum, debet penitus adhærere: cuius portus introitus est per canales. Ab Alexandria vsque *Acon* sunt milia CCCCXL. per Græcum tertiā venti versus Orientem nauigando. Ab Alexandria vsque *Damiatam*, ha-40 betur fundū tot passuum per quot quis distat milia à maritima prædictorū: hoc est, pro quolibet miliari, fundus vnius passus aquarum reperitur. In fundo autem *fluminis Sturionis*, fundus coloris rubei reperitur, super quo Sturione, plures palmarii sunt dactilos producentes. Ab Alexandria ad *Turrem Arabum*, per Garbinum, millia sunt xxx. A turre verò Arabum vsque ad *Gulfum Arabum*, per Garbinum, sunt millia quinquaginta. A fundo verò Culfi Arabum vsq; ad *Karuberios*, per Magistrū versus Occidentem, sunt millia XL. A Karuberiis ad *Crespas albas*, per Occidentem millia sunt xx. Notitia vero Cresparum albarum ista est: quoniam per plures monticulos ostenditur terra alba, & supra scripti Karuberii remanent a parte Orientali, vbi videbuntur plures archæ vastæ intra monumenta fracta, rupes albas: per duo 50 milliaria versus *Culfum Raxoriorum*, est quædam Insula plana, quæ remanet à Greco ad rupes albas: quę quidem Insula bonum habet portum, & habet sex passuum fundum planum; & possunt Prodentes dari ad Insulam supradictam, anchoræq; versus terram firmam poterunt impartiri. A dicta verò Insula vsque ad *Culfum Rasoriorum*, millia sunt xx. nauigando quartá venti per Occidentem versus locum qui *Beleze* dicitur. A Culfo verò Rasoriorū, quò vsque ad *portū Soldani*. cx. millia esse dicuntur à Leuante quoque, & à Ponente: dictus autem portus retinet os strictum, & similiter custoditur à Saracenis Soldani: in dicto vèrò portu magna largitas reperi-

tur,quoniam in eo multæ naues possent atque galeæ morari. A dicto autem Culfo vsque ad præfatum portum,nullum bonum statium reperitur, sed malus fundus,asperosus,contrata quidem plana, atque multæ siccæ reperiuntur. A portu quidem Soldani,vsque ad *Insulam Columborum*,sunt millia decem,inter Ponentem & Magistrum nauigando: dicta Insula distat in mari longè per vnum milliare, & intratur à Leuante & à Ponente: Os per quod intratur à Ponente subter aquam multas retinet siccas. Ipsæ verò dictæ siccæ faciunt portum ab astaria vsque ad prædictam Insulam: Os per quod intratur à Leuante est nitidum, & debet honerari Insula per dimidium vnius milliaris. A puncta autem Leuantis inuenies fundum decem passuum, & debet morari longè ab Insula per duos prodenses cum galeis. Et dicti scolii coopertum habent ab omnibus ventis,saluo quàm à Leuante qui incedit per Riperiam. Dictæ Insulæ sunt planæ,quoniam non apparent nisi circa decem millia in mari: Sed cognitio est vnius Casalis quod est in astaria à capite Leuantis. Et si quem venire contigerit ad astariam per dimidium dictarum Insularum à marina, inueniet aquam dulcem. Ab Insula autem Columborum vsque ad *Punctam Ramedæ*, nullum bonum statium reperitur, nisi quòd crescunt montaneæ à marina à latere Insulæ per totam Barbariam. A puncta verò Ramedæ vsque ad *portum Salon*, xx. sunt millia, nauigando per quartam Ponentis versus Garbinum: & est bonus portus, & rectè bonum habet introitum. A portu autem Salon, vsque ad *portum Malsamarum*, xx. sunt millia,inter Ponentem & Magistrum nauigando. A portu verò Malsamar vsque ad *caput Luchi*,xv.millia esse dicuntur à Syroco & à Magistro: dictum caput Luchi est siccum foris per dimidium vnius milliaris. A capite verò Luchi,vsque ad *portum Trabuchi*,LX.millia rationabiliter computantur, nauigando per quartum Ponentis versus Garbinum: dictus portus vnam retinet siccam à capite Ponentis;& si quis occurrerit ad portū manu teneat astariam Leuantis. A portu dicti Trabuchi, vsque ad Insulam *Patriarcham*, XL. millia esse dicuntur, nauigando per quartam Ponentis versus Magistrum. Ab Insula Patriarcha, vsque ad *caput Resaltini*, millia sunt xxx. à Syroco, & à Magistro: dictum caput, per dimidium vnius miliaris vnam siccam obtinet. A capite Resaltini vsque ad *Fauaram*, millia sunt decem, nauigando per quartam Ponentis versus Garbinum. A Faura, vsque ad *Forcellam*, decem sunt millia, nauigando per quartam Ponentis versus Garbinum. A Forcello,vsque ad *Carse*,millia sunt xx.à Leuante & à Ponente. A Carse verò vsque ad *Bonandream*, millia sunt L. à Leuante & à Ponente: dictus Bonandrea habet portum, qui cooperimentum congruè retinet ab omni vento, saluo quàm à Græco. A portu verò Bonandreæ, vsque ad *Insulam Sulsæ*,millia sunt xx. à Leuante & à Ponente: prædicta verò Insula statium retinet salutare. Ab Insula verò de Sulce vsque ad caput *Resalsem*,milia sunt LX. à Leuante & à Ponente.Ex parte verò capitis dictæ Insulæ in mare, dulcis aquæ quatuor flumina dilabuntur. A capite verò Resalsem vsque ad *Tolmetam*, millia sunt centum, à Græco & à Garbino: dicta Tolmeta super capite duos retinet paruunculos scolios. A Tolmeta verò vsque ad *Berniges*, millia sunt LXX. nauigando per quartam Garbini versus Austrum: dictus Berniges bonum retinet portum; sed quædam sicca reperitur à puncta dimidii diei: & si quem venire contigerit ad dictum portum, teneat astariam Leuantis.

CAP. XXVI.

Maritimæ contratæ cui Rex Armeniæ dominatur, à confinibus subiectis Soldano, ac etiam partibus Turchiæ à latere Septentrionis.

XXVI. A *Cramela* vsque ad montem *Caybo*, per Magistrum, xx. millia computantur. A monte Caybo ad *Laiacium*, per Occidentem versus Garbinum nauigando, spatium xv. milium computatur. A Laiacio ad *portum Pallorum*, nauigando inter Garbinum & Occidentem milia sunt decem. Laiacium portum habet & siccam vnam ante se, quæ scolium dici potest, ad quam quidem siccam prodenses figuntur, & ancoræ versus terram firmam. A dicto autem portu Pallorum, ad faucem fluminis *Malmistræ*, millia sunt decem, nauigando per Garbinum: Et notandum est quòd puncta dicti portus Pallorum debet per dimidium milliaris honorari: Et si ad præfatum portum quis accesserit, vnum inueniet ibi pallū, quod super puncta dicti

dicti portus Pallorum fixum manet continuè: & caueat sibi à pallo portus proximè antedicto. A prædicta autem fauce fluminis Malmistræ vsque ad *Malo* milia sunt decem, versus Magistrum per Occidentem nauigando. Malo portum habet, qui coram se duas habet paruunculas Insulas, quę sunt distantes quartâ milliaris à terra firma, & prodenses tenentur ad Insulam; ancoræ verò versus terram firmam figuntur, vbi duorum passuum vsque ad tres aquarum profunditas reperitur. A Malo autem, quod est quoddam castrum, vsque ad faucem *fluminis Adenæ*, nauigando per Occidentem versus Magistrum, millia sunt viginti. A fauce fluminis antedicti, vsq; ad faucem *fluminis Tarsi*, millia sunt xx. nauigando per Occidentem versus ventum qui dicitur Magister. A fauce verò Tarsis vsque ad *Curcum* versus, Garbinum versus per Occidentem, XL. millia esse dicuntur: coram autem dicto curco, quædam Insula inuenitur. A Curco autem vsque ad punctam faucis fluminis *Salessi*, millia sunt decem, cum Garbino versus Occidentem nauigando. A flumine vero de Saleffo vsque ad *Lenam de Labagaxa*, millia sunt decem, à Græco & à Garbino: dicta autem puncta de Labagaxa est valdè plana, & in fundo sunt arenæ, & paruam habet aquam in mari benè per vnum milliare. A Lena verò de Labagaxa vsque ad *portum Pinum*, millia sunt xv. à Syroco & à Magistro: prædictus portus, bonum habet spacium, & bonum fundum retinet. A portu verò Pini vsque ad *portum Caualerium*, decem millia sunt, nauigando per quartam Ponentis versus Garbinum. Dictus verò portus, bonum habet statium, & bonum retinet fundum. A portu autem Caualerio vsque ad *portum Prodensalium*, xv. millia computantur, à Leuante similiter & Ponente: dictus scolius habet statium intus, atque magnum fundum retinet: & in dicto scolio sunt quædam muralia, vndè illic propè est statium. A Scolio verò Prodensalium vsque *Sequin*, millia LX. esse dicuntur, per quartam Ponentis versus Garbinum nauigando: in dicto verò Sequin, possunt anchoræ figi, & indè coopertam recipit à Ponente: similiter habet vnum flumen quod labitur in mari. A Sequin vsque ad *Stallimuros*, millia sunt viginti, à Græco & Garbino: in dicto verò Stallimuris, possunt ancoræ figi, & similiter coopertum habet à Ponente. A Stallimuris vsque ad *Calandro*, XXX. millia computantur, à Syroco quoque & à Magistro; & bonum portum retinet. A Calandro autem vsque ad *Salmode*, XXV. sunt millia, nauigando per quartam Magistri versus Ponentem. A Salmade verò vsque ad *Anthiocetam*, xx. millia esse dicuntur, nauigando inter Ponentem & Magistrum. Ab Anthioceta vsque ad *Castrum Lombardum*, XXV. millia computantur, per quartam Ponentis versus Magistrum nauigando. A Castello autem Lombardo vsque ad *Candelorum*, decem millia sunt, à Leuante siquidem & Ponente. Prædictus Candelorus ciuitas est portum habens, & facit sibi operimentum vsq; Garbinum. A Candeloro ad *Scolium Sancti Fochæ*, XXX. millia computantur, nauigando inter Ponentem & Magistrum: A dicto autem Scolio Sancti Fochæ vsque ad *Sataliam senem*, millia sunt XL. nauigando per quartam Magistri versus Ponentem. A Satalia verò vetere vsque ad *Sataliam nouam*, quadraginta millia esse dicuntur, à Ponente & à Leuante. Item prædicta Satalia noua, est magna ciuitas, habens scolium antè se benè per octo milliaria foras in mari: qui quidem scolius propriè nominatur *Agiopendi*: & ibi bonum statium reperitur. A Satalia quidem noua vsq; *Renathiam*, milliaria sunt xv. dicta Satalia bonum & securum ex parte terrę habet portum, in quem dilabitur quoddam flumen. A Renathia vsque *Cyprianas*, milliaria sunt decem. Prędicta Renathia bonum habet portum in Insula, ex parte maris & terræ securum: habetque aquam fluminis copiosè. A Cyprianis ad portum *Ianuensem*, milliaria sunt decem: portum securum habet, dum à Turchis sibi caueant illi de portu ex parte marina & terrestri, qui portus in Plagia sufficienter fluminis habet aquam. A portu Ianuensi vsq; *Chipascam*, octo millia computantur: bonum portum & flumẽ obtinet; tamen sibi caueant à gente ex parte terræ. A Chipasco vsque *Cambruxam*, millia sunt sex: bonum habet parauegium, & affluenter aquam: à quo portu quædam Insula distat circa tria milliaria infra mare. A Cambruxa ad *Scolia de Childoniis*, milliaria sunt decem, sed parua: habet enim parauegium, & vbi ancoræ infiguntur: videtur tamen statium timorosum ex parte maris, quamuis à gente ex parte terræ possit esse securum. A scholiis de Chilidoniis ad *Sanctum Stephanum*, milliaria sunt tria: bonum habet portum, & in habundantia aquam; dubium tamen à gente ex

parte terræ. A portu Sancti Stephani vsque ad *Scolia Finighæ*, milliaria sunt quindecim: bonum habet portum in scoliis, & iuxta terram, qui aquam habet fluuialem; dubius tamen est ex parte terræ; distatq; ab eo quoddam Casale magnum infra terram sex milliariis: in montanis quoque vicinis tam Græci quàm Turci faciunt mansionem. A Finigha ad *Sanctum Nicolaum de Stamiris*, milliaria sunt quindecim: bonumque habet portum ex parte maris securum; ex parte verò terræ, custodia est adhibenda: dictus portus os retinet strictum, aquamque dulcem in dicto ore scaturientem quæ in mare dilabitur. De Sancto Nicholao de Stamiris vsque *Caccabum*, milliaria sunt quinque: habet bonum portum, & in scoliis aquam cisternarum, & per oppositum portus est astaria; custodia tamen propter malam gentem adhibenda, ex parte terræ. De Caccabo ad *Insulam de Correntibus*, milliaria sunt xx. bonum habet parauegium securumque à gente ex parte terræ, & aquam vberrimè cisternarum. Ab Insula de Correntibus vsque *Ghyam* miliaria sunt quatuor: bonum habet portum, ex parte maris securum; dubium tamen ex parte terræ: in splagia verò fluminis habet aquam. A Ghya ad *Insulam Castri Rozi*, milliari a sunt xx. bonum habet portum, & aquam affluenter, nec dubitatur ex parte terræ; estq; portus iuxta astariam, & circumcirca sunt multæ siccæ. De castro Razo ad Insulam de *Polcellis*, milliaria sunt xv. ibiq; bonus est portus ex parte terræ securus; bonam tantùm aquam non habet: infra dictam Insulam & terram firmam sub aqua tribus pedibus magna sicca reperitur. A dicta Insula de Polcellis vsq; ad *Megradicum* sub Patra, milliaria sunt xv. bonum habet portum ex parte Orientis aqua tamen carentem; & ex parte terræ custodia est adhibenda. De Megradico ad *Perdichias*, milliaria sunt triginta: bonum habet portum, & aquam copiosam; nec dubitatur ex parte terræ. A Perdichiis ad *S. Nicholaum de Liuixo*, milliaria sunt quatuor: bonum portum retinet, aquamque affluenter; nec dubitatur ex parte. De S. Nicholao de Liuixo ad caput *Trachili*, sunt milliaria quinque: bonumq; habet portum, aquam in habundantia in Insula Cisternarum; nec dubitatur ex parte terræ. A Trachilo vsq; ad *portum terræ de Macre*, milliaria sunt xv. bonum habet portum, in cuius introitu, sub aqua circa duos vel tres pedes est quædam sicca; aquamq; habet potabilē in affluentia, nec ex parte terræ aliquatenus dubitatur. De Macre vsq; *Copim*, milliaria sunt decem: bonumque habet portum & tutum, tam ex parte maris, quàm terræ: aquam in Insula copiosè retinet cisternarum. De Copi vsque *Guiam*, milliaria sunt viginti: bonum portum habet, ex parte terræ securum, aquamque affluenter, tam in Insula quàm etiam Astaria. A Guia vsque *Prepiam*, milliaria sunt decem: habet æstiuo tempore bonum portum, dum ex parte terræ securitas habeatur: Deindè intratur flumen quod septem pedum altitudinis habet aquam. Hocq; modo onerantur nauigia quæ deferunt lignamina in Ægyptum.

CAP. XXVII.

De Crucesignatis à S. Romana Ecclesia stipendiatis, cùm ad Christicolarum exercitum applicauerint, de Ægypto, quod Nili flumini debeat rationabiliter dominari: In quo etiam ostenditur qualiter Raxeti Insulam poterunt occupare: & de numero prædictorum, ac quanto poterunt deconstare: ostendendo præterea quòd infideles rationabiliter Christi fidelibus terram Ægypti relinquere compellentur.

NVnc autem inspiciendum est, meditandum perspicaciter, & credēdum, quòd cùm gens Crucesignatæ, vel qui solutionem receperint ex denariis Crucesignatæ receptis à Sanctæ Ecclesiæ fidelibus, prout superiùs cōtinetur, quæ per Christianorum partes mundi prædicata fuerit vniuersas, ad locum peruenerint, vt est dictum, vbi Christicolarum exercitus in prædicta maritima castra metatus fuerit seriatim: qui exercitus paratum se inueniet, & munitum, tam de nauigio, quàm de aliis necessariis, vt est opus, & genti armigeræ aquæ dulcis conuenit atque terræ. Qui omnes indifferenter L. milia peditum. & duo milia equitum reperiantur ad stipendium deputati: numerando in hoc prædicto numero xv. milia peditum & ccc. equites, qui in prima parte huius secundi operis continentur: sperandum est in Deo, & procul dubio confidendum, quòd cum auxilio eiusdem, nomine cuius geretur negotium supradictum, indubitanter Nili fluminis dominium obtinebūt; qui

qui si prædicto dominabuntur vel fuerint dominati, statim *Raxeti* habebunt *Insula* cum quiete: quæ non modicum reputatur: & in qua fortilitium construere possunt subitò: & ad eorum libitum voluntatis ibi facere mansionem, vt eis videbitur facienda, & specialiter à superiori capite siue parte, quæ Kayro propinquior est, ac etiam Babyloni. Itaque considerandum est, quòd propter immensum dextrum ordinem & virile brachium exercitus dictæ gentis Christicolæ, atque nauigii supradicti, satis breuiter totum residuum Ægyptiæ prouinciæ conquiretur, ac ratione præambulâ vestræ subiugabitur Sanctitati. Et si vestra Sanctitas minimè dignaretur tantum numerum congregare, quantus superiùs continetur, posset nihilominus pertransire, ac ad finem bonum perducere dicti Ægypti negotium, cum XL. millibus peditum & mille equitibus, stipendiatis ita ordinatè, vt superiùs est narratum, ente præfato flumine Ægypti in eo statu in quo permanet in præsenti. Et si quis arguere vellet & dicere: *Tu forsitan meditaris Tartaros tibi fauere & suffragium commodare: fortè poterit esse quòd contrarij tibi erunt, quoniam magna ex ipsis pars conuersa est ad sectam perfidi Machometi. Qui videlicet Tartari in Aegyptum possent descendere, dictæ sectæ fauorem & subsidium impensuri. Sunt præterea Turchi, ac etiam alij Saraceni per Romaniam & alias vniuersas partes Orientales diffusi, qui eis similiter fauorem & auxilium erogarent: nec non Arabes, ac aliqui ex aliis de Africa Saracenis: qui omnes vel personaliter Aegyptiis succurrerent supradictis, vel eis fauorem & auxilium destinarent.* Huic petitioni potest taliter responderi: quòd cum DEI auxilio gente vestræ Beatitudinis in tanto numero existente, vt dictum est, cum ordine ac munimine iam prædictis, ipsi, vt continetur superiùs, rationabiliter debent Nili flumini dominari. Et si prædicti fluminis dominium assequentur rationibus supradictis, vel magnam partem dictæ terræ Ægyptiæ occupabunt, vel ipsam quasi totaliter dissipabunt. Ita quòd ex hoc sequitur, quòd quantò maior reperiretur Saracenorum numerus in Ægypto, tantò breuiùs & velociùs laudabiliter dictum negotium finiretur, postquam terram custodire nequirent, nec eam taliter defendere, quin Christiani prædicti diruerent & consumerent prælibatā, eò quòd victualibus quibus infideles iam prædicti sustentari deberent, carerent omninò; nec aliundè in Ægyptum duci vel ferri possent victualia supradicta, propter rationes desertorum superiùs assignatas; nec per mare sibi vllatenus ferri possent, quoniam à vestra gente custodiam reciperet & tutelam; nec à parte superiori ipsius Nili, nec ex Æthiopia, nec etiam aliundè, in tanta quantitate victualium sibi posset subueniri auxilio, quanta prædicti Ægyptii indigerent. Ita quòd ipsos extremâ necessitate compulsos oporteret recedere, & ob famem relinquere dictam terram. Pro quibus omnibus & singulis suprascriptis, potest conspici satis clarè quòd terram Ægyptiam tueri nequeunt infideles, nec genti potenti vestræ clementiæ contra ire, ente præfato in tanto numero quantus est superiùs assignatus. Cui quidem genti vestræ si DEVS Omnipotens hanc dignetur gratiam impartiri, vt quod corde fideliter peroptabunt operibus exequantur: scilicet, vt Ægyptum capiant supradictum: prædicta gens vestra, nomine & vice Sanctitatis vestræ, tam immensum thesaurum ex ea extrahere poterunt, atque dextrum, quòd magnum quid esset exprimere & narrare: scilicet, tam de terra propria Ægypti, omnia terræ nascentia percipient & habebunt, quàm etiam ex omnibus aliis partibus, cursus & transitus mercationum omnium de India in totum auferent; facientes ipsas descendere per Ægyptum, vt exindè ad partes Occidentales, mercationes prædictæ commodè transferantur. Et cum suffragio, quod à vestra dabitur Sanctitate, tanta ibi gens poterit retineri, quòd non solùm Sancta Terra Promissionis, quæ diu extitit ancilla canibus, & tributaria Saracenis, per gentem vestræ Beatitudinis, DEO existente propitio, conqueri poterit violenter: sed etiam cæteri vndique infideles atque schismatici procul dubio subiugabuntur dominio Christiano, qui ad verum cultum nominis IESV CHRISTI, eorum semitas, nequitias & schisma totaliter delinquentes, velint, nolint conuertentur, Christianorum gladio persequente. Et quando aliquis dignaretur velle perquirere diligenter, quanto possent prædicti equites & pedites rationabiliter deconstare stipendium atq; victus, cum aliis sumptibus, mense quolibet, atq; summa primi anni: Huic petitioni potest cum reuerentia responderi: quòd XXX. millia

hominum armatorum, *tribus florenis aureis* singulariter, mense quolibet deconstarent: qui summatim sunt in mense xc. millia florenorum. Præterea x. millia hominum, singulariter vnus alium adiuuando, in mense quinque florenos aureos deconstarent: qui summatim ascenderent L. millia florenorum. Victus verò omnium xL. millium pugnatorum esset in mense xx. millia florenorum. Præterea *equites* prælibati, cum stipendio, victu atque restauratione, possunt singulariter deconstare xxx. millia florenis aureis quoquo mense: ita quòd summatim deconstaret in mense, aureorum xxx. millia florenorum. Nec non & pro *Ambaxiatoribus* ad Tartaros destinandis, cum muneribus ad ipsos deferendis, ac ad alias gentium nationes, cum aliis quoque expensis hiis similibus faciendis, possent deconstare in mense v. millia florenorum. Ita quòd per totum, mense quolibet, deconstarent aureorum cxc. millia florenorum: quæ quidem esset annuatim summa xxii. vicibus centum & octuaginta millia florenorum: habendo semper, vt dictum est superius, bonam gentem. *Nauigium* & *lignamen* ad habitaculum faciendum, ac *arma* & alia paramenta pro exercitu conseruando, quemadmodum est narratum, pro hac gente signata principaliter signo Crucis, posset ascendere vsque ad summam cc. millia florenorum de auro. Præterea pro *Prælatis*, qui fuerint in exercitu, fratribus, clericis sæcularibus, & infirmis ac mulieribus, vt est dictum, entibus in præfato, & pro alienigenis quibus fuerit dispensatus, ac aliis expensis, ad exequenda largè & liberaliter, quæ fuerint oportuna, primo anno forsitan expendentur cccxx. millia florenorum, cùm vbi dixerim de victu xL. millium hominum, in necessitate quinquaginta millibus hominum rationabiliter dari poterit de prædicto. Quæ quidem summa est per totum xxviii. vicibus centum millia florenorum, in primo anno. Verùmtamen in anno sequenti, in quo sperandum est in DEO, quòd Ægypti negotium compleretur, prædicti homines cum nauigio, lignamine ac aliis paramentis non constarent vltra xx. duabus vicibus aureorum c. millia florenorum: propter multimodas rationes, quæ possent loco & tempore rationabiliter assignari. Ita quòd per totum in istis duobus annis deconstarent hæc omnia L. vicibus aureorum centum millibus florenorum: computando florenum, vt dictum est superiùs in prima parte huius secundi operis, soldos duos Venetorum grossorum: ad exequenda negotia supradicta benè & rationabiliter atq; largè.

Cap. XXVIII.

In quo quædam petitiones & argumenta contra Christicolarum potentiam opponuntur: videlicet quòd terra Aegyptia subiugata, quomodo terram Ierosolymæ atque Syriæ aduersus Soldani potentiam & Tartarorum ac etiam Infidelium cæterorum, Christiani sibi poterunt vsurpare: & de ipsarum solutione facta propter adiacentias Ierosolymæ & Syriæ antedicta: nec non & de Tartarorum amicitia vendicanda. Rubrica.

XXVIII. ET si quis dubitaret aut vellet quærere: Narratum est, secundùm quod tuæ discretioni videtur, de modo & manerie, qui tenendi sunt ad terram Ægyptiam conquirendam: Sed quomodo *Terra Sancta* & *Syria* conquirentur, quæ sunt causa principalis, propter quam intendi debet huic negotio diligenter: de qua nulla fuit hucusq; facta nisi mentio generalis: & certum & notorium sit omninò, quòd in Ierosolyma atq; Semo & Syria nulla sunt flumina, lacunæ aut stagna aliqua, propter quæ dictum negotium ad finem bonum & desiderabilem duci posset, vt dictum est fieri de Ægypto? Posset ad hoc taliter responderi & dici: Cuiuslibet Christiani fidelis, pura debet fore intentio atq; nuda & principaliter negotio acquirendi penitus Terram Sanctam, ac valendi eam tenere in statu prospero & tranquillo: Et ideò dictum est, vt negotium ab Ægypti maritima inchoetur. Quoniam absq; ipsa, Terra Sancta conquiri nequiret vllatenus, nec teneri, nec à fidelibus in quiete pacificè possideri. Ad illud quod superiùs narratur, quòd in Ierosolyma nec in Syria nulla sunt flumina, nec stagna, nec etiam loca lacualia, vel lacunæ, quibus infidelibus inferri possit iactura aliqua vel grauamen, propter quas possent finali-

naliter subiugari. Hoc non caret vllatenus veritate: sed ibi mare penitus inuenitur, cui multum adiacent illæ prouinciæ supradictæ, quarum etiam ciuitates, vel in maris confinibus sitæ sunt, vel vicinæ confinibus supradictis: per quod quidem mare multum dicti negotii fieri poterit, inferendo grauamina inimicis. Et quanquam hæc possint fieri quæ narrantur, oportebit vestram Sanctitatem nihilominus bonam quantitatem militiæ retinere, ac pedestrem etiam bonam gentem: vt violenter possit Ierosolymam & Syriam adipisci; & nauigium maritimum, tam ad remos pro equis ferendis, quàm alia afferenda, quæ dicto exercitui fuerint oportuna. Nunc autem posset opponi, & in contrarium ita dici, Quantum numerum equitum & peditum oporteret in dictam Syriam & Ierosolymam transfretare, vt valerent magno equitum posse ac peditum pugnatorum, qui fugati fuerint de Ægypto viriliter obuiare, qui in Syria & Ierosolyma, ex vniuersis infidelium partibus fuerint congregati, ac vniti fuerint, qui nunc habitant in prædictis; magnæque potentiæ Tartarorum, aliorumque Turchorum & Saracenorum, qui in Oriente & Africa commorantur, si vestræ præsumpserint potentiæ refragari. Ad hoc dici potest & verificè responderi, ac in secunda parte huius secundi libri pleniùs est narratum: quòd si Tartari ad Terram Promissionis & Syriæ hyemali tempore gradirentur, in æstatem non haberent facultatem aliquam commorandi, propter intensum æstum, qui in illis partibus reperitur; ac propter defectum pascuorum, quæ ibidem tunc temporis inuenire non possent ad pascendum animalia eorundem. Et idem iudicium sumi posset de Turchis, cæterisque nationibus gentium, quæ venirent de Septentrione in subsidium dictæ terræ; & præcipuè ex eis, qui viuunt de animalibus, quemadmodum de Tartaris est narratum. Præterea quando Tartari, vel gens ab ipsis aliena ad Terram Promissionis accederent, præstando fauorem & suffragium Saracenis, ipsorum accessus, magis eis in damnum quàm in commodum verteretur, quia ibi prædicti nihil aliud agerent, quàm terram consumere & victualibus vacuare. Quibus peractis Capitaneus exercitus Christiani, tanquam sapiens, intuens suo loco & tempore peragenda, æstiuo tempore ambularet ciuitates, & fortilitia erigendo, & specialiter & principaliter, quæ iuxta maris littora iam fuerunt, ac eas bonâ gente pedestri & equestri optimè muniendo, qui inuaderent & currerent, loco & tempore, supra eos, quandocumq; de sua procederet voluntate, & ex victualibus destruentes, in quantum possent prouincias prælibatas. Et si quis quæreret, quomodo inexpugnabilia fortilitia atque magna, quæ tenentur in Syria & Ierosolyma à Soldano & à subiectis suis Saracenis expugnari poterunt & acquiri: Ad hoc ita potest breuiter responderi, quòd ex victualibus prouincias destruendo, extremâ necessitate compulsos, finaliter & breuiter oportebit eos relinquere terram & fortilitia antedicta, & ob famem abire de terris & fortilitiis prælibatis: quoniam à nulla parte posset auxilium sibi dari, postquam Christiani maris & Ægyptiæ terræ dominium obtinebunt, eò quòd Sancta Promissionis Terra & Semi & Syria, quas Soldanus præsentialiter detinet occupatas, ita iacent, ac sunt taliter confinatæ: videlicet, quòd ab vna parte, vt dictum est, versus Occidentem respiciunt, & prædictæ prouinciæ iacent supra mare; à duabus verò partibus, tam à Meridie, quàm ab Oriente sunt deserto circumdante valdè magno. Verùm tamen si quis exigeret. Est ne aliqua mansio in aliquo istorum desertorum? Ad hoc potest taliter responderi: quod sic est, præsertim in deserto, cùm terra Alapii terminat suos fines in quo habitant *Arabes*, qui *Beduini* vocantur, in *Beria* continuè habitantes, seu in locis campestribus, sub tentoriis mansiones suas omni tempore facientes, & viuentes pro maiori parte ex bestiis quas conducunt. Qui quidem ad currendum bonos habent equos præcipuè ac veloces, se tenentes aliquando parti Saracenorum de Babylone; aliquando parti communicant Tartarorum, cum quibus confinant, & maximè cum contrata Baldachi, cui prædicti Tartari dominantur. Præterea terra quam tenet Soldanus à parte Septentrionis, confines habet cum terra cui Rex Armeniæ dominatur, ac super *flumine Aquæ frigidæ*, quæ confines habet cum Tartaris, vt narratur. Cuius terræ longitudo est à Septentrione, eundo per signum Meridiei; ac eius artatio ab Oriente in Occidentem extenditur: ac etiam omnia flumina, quæ reperiuntur in hac terra,

cui Soldanus nunc temporis dominatur, quasi per transuersum dictæ terræ, non per longum quotidie dilabuntur. Qua de re, nec Tartari nec aliarum gentium nationes præfatæ terræ, aliquod possent suffragium impartiri, nisi immensis laboribus, & Salmarum sumptibus valdè magnis. Et si quis exigeret ac dicere vellet: quomodo consumes tu Terram Promissionis & Syriæ, habente Soldano tantam gentis copiam ac tenente? tu nequaquam in bello campestri secum poteris hostiliter præliari. Ergò quomodo istæ ciuitates reædificari poterunt, & fortilitia erigi vel aptari, vt resistere valeas Soldani potentiæ, vt est dictum? Huic potest responderi taliter, atque dici: quòd postquam mare fuerit liberum genti vestræ, quæ nauigium sibi aptum habeat habundanter, in quo resideant gentes multæ, conducendo quò voluerint cum bona equitum quantitate, ac pedestrium pugnatorum, & ferendo eos ad terram super quam ad suum libitum descendere voluerint affectanter, non est vllatenus dubitandum, DEI suffragio mediante, quin satis possint securè gradi, & descendere super terram; eamque tunc viriliter hostibus subtrahendo, ac se taliter roborare, quòd antequam inimicorum potentia ad partem accederet in qua essent, forent taliter roborati, quòd ab ipsis nullum posset eis damnum incumbere nec grauamen. Eodemque modo possent in terram ponere gentem equestrem & pedestrem, quandocumq; suæ prudentiæ videretur, & currere contra hostes; & per hunc modum & viam, possent contratam destruere, & consumptioni mandare, vt victualia nequeant inueniri: quoniam maritima Terræ Promissionis & Syriæ, circa CCCC. potest milliaria extimari. Ita quòd multitudine gentis quam Saraceni haberent, nullo modo possent dictam maritimam custodire, nec tantùm ipsam defendere à fidelibus, quin præfati Christicolæ eam, vt dictum est, consumerent quando vellent. Ita quòd rationibus supradictis, & aliis quæ dici possent, & loco & tempore assignari, loquendo humiliter & deuotè, satis clarè & etiam manifestè videri potest, quòd acquisitâ terrâ Ægyptiâ, Ierosolymam, Terram Sanctam, & Syriam tueri aduersus Christianos nequeunt infideles, tenendo illum ordinem atque modum, qui superiùs est narratus. Et vt est ostensum de ipsis prouinciis iam prædictis, sic similiter ostendi potest de multis aliis terris & prouinciis, quibus infideles aut schismatici dominantur: super quibus potest talis ratio assignari: Quoniam quando vestra Sanctitas teneri præcipiet tam magnum nauigii numerum benè fulti ac protinùs apti remis ad ferendos equos; ac etiam aliud nauigium pro ferendis rebus aliis necessariis exercitui supradicto, & pro ferenda gente equestri similiter & pedestri, ad descendendum super terram ad libitum suum, dum facultas eis affuerit armatâ manu & animo virtuoso, veluti facultas vestræ affuerit Sanctitati, tam de illo quod trahetur à paterna vestra dominatione ex terra Ægypti, quàm etiam ex eo quod vestra Sanctitas poterit erogare, ex eo quod per vos trahi poterit, à vestris subditis & fidelibus, vt superiùs est narratum, nequaquam cum DEI auxilio, est vllatenus dubitandum, quòd, considerando vt iacet, & confines tenet supra mare totum *Imperium Romaniæ*, quod magnum quid est, tam illud quod occupatum est à Turchis, quàm id quod à Græcis schismaticis defensatur, ac ab aliis gentium nationibus, quæ sibi tenent subiugatam, & occupatam præfatam terram Imperii supradicti, quin vestra gens taliter ordinata, vt superiùs est narratum, cum nauigio supradicto, ipsam suæ subiugauerint potestati, vel eam consumptioni mandabunt. Quam ob causam satis breuiter in manus vestræ gentis incident incolæ dictæ terræ, & finaliter suo dominio se submittent. Et vt de Romaniæ imperio dictum est, sic de *Barbaria*, & de tota parte Africæ similiter dici potest. Eodemq; respectu, postquam Sanctitas vestra ex terra Ægyptia suum velle affuerit assecuta, in *mare Indiæ*, nauigium poterit intromitti, quod dominabitur illi mari, & illarum partium Insulas subiugabit, ac in terra firma terras maritimas existentes. Propter quæ omnia, satis manifestè videri potest, quòd Ecclesia Sancta DEI, per hanc viam citò potest redire ad statum pristinum in quo erat. Ita quòd ptes venerabiles Patriarchæ, vestri subditi & fideles, qui de prædecessorum suorum hæreditate priuati longo tempore extiterunt, redire poterunt, sedes suas pacificè possessuri, cum illis, qui in eisdem partibus sunt exempti, ac suffraganeis eorundem: scilicet venerabilis Pater dominus Patriarcha *Antiochenus*, Patriarcha *Alexandrinus*, ac Patriarcha *Constantinopolitanus*; nec non & venerabilis Pater

Pater dominus Patriarcha *Ierosolymitanus*, propter loci sanctissimi dignitatem; ac etiam in Africa, ad sedem illam in qua fuit episcopus, venerabilis pater & excellentissimus doctor beatus *Augustinus*. Iterum poterunt visitari multa loca venerabilia atq; Sancta, vbi Sancti alii steterunt, & fecerunt aliquando mansionem: & præcipuè illa, quæ Domino nostro IESV CHRISTO, pro redemptione nostra suis sanctissimis pedibus placuit visitare, de quibus vestra Sanctitas suum posset in processu temporis desiderium adimplere. Et quanquam sit ostensum, quòd *Tartari* modicum possint resistere fidelibus IESV CHRISTI, nihilominùs reuerenter laudandum est, & per consequens consulendum, quòd si modo prædicto haberi pos-
10 set amicitia prædictorum, secundùm quod in prima parte huius operis continetur, procurari debeat, sumptibus non parcendo: ac non solùm amorem & amicitiam inquirere Tartarorum; sed etiam eos cum omnibus aliis gentium nationibus incitare, quæ in hoc exequendo negotio necessariæ & vtiles viderentur. Nam *in armorum exercitio & bellorum, omnis securitas & omnis cautela, omnisq; prærogatiua, quæ dari possunt à prudentibus & sagacibus, requiruntur*. Pro quibus omnibus exequendis, tam arduis & fructiferis, nequaquam in prædicto negotio tam excelso, sumptibus aliquibus est parcendum: nec ipsi sumptus pro tam magno exercitio faciendo, Sanctam debent matrem Ecclesiam onerare, ob spem & fiduciam, quas quisq; fidelissimus Christianus habere debet & ponere in altissimo Creatore, vt ad tam finem lauda-
20 bilem & beatum, vt dictum est, cum gaudio peruenire mereamur.

CAP. XXIX.

De quodam memoriali pertinente dominis, qui super factis armorum bellicis intendant sagaciter, & perspicaciter meditentur: & quibusdam notabilibus. Rubrica.

OMnes gratiæ & omnia dona à DEO descendunt, & sine ipso nullũ bonum est. Et ideò homo nõ valet plus, nec scit plus, nec potest plus, nisi quãtũ est sibi datum & concessum à DEO. Pro certo rector & gubernator armorũ, multùm indiget *gratiâ DEI*. Primò, *sensu* prompto, cum magna *sollicitudine*: & sensus est, qui respicit ad bonum finem. Secundò, magnâ *largitate*, cum debito ordine. Tertiò, suos
30 inimicos *non contemnere*: & intẽdere, & auscultare, atq; audire, cum magna diligentia, ea quæ sibi possunt esse nociua vel contraria. Quartò, *conseruare gentem suam*, & quàm minùs poterit periculo exponere: & bellum non recipere, nisi cum magna sua prærogatiua. Quintò, habere præuisionem omnium necessariorum, & maximè de *blado*: nam propter defectum panis, perdita sunt multa bona negotia. Sextò, diligere plus *homines* & cariores habere, quàm *res*. Septimò, vt quæstio ducatur per illam viam quæ discretioni vestræ magis videbitur vtilis, ita dumtaxat, vt quæstio diffiniatur per causam propter quam incepta est. Octauò, aliorum compati; & vt non faciatis alteri quod vobis noletis fieri: & habere magnam prouidentiam & sollicitudinem, cuiusmodi & qualia nauigia in terra vestra recipiant necessaria.
40 Nonò, non dimittere magna negotia propter parua. Decimò, considerare cum magna diligentia vestri populi conditionem: & quæ & quales gentes habitant in terra vestra, & maximè *esurientium quàm satiatorum*. Vndecimò, bonum initium & viuum & solidum, expectat bonum finem. Duodecimò, Plus amare bonum commune quàm proprium: propter hoc creuit Roma: & facere quod potestis, secundùm rationem & non quod possetis de facto. Tertiodecimò, Omnes benignè audire, & postea cum paucis diffinire. Quartodecimò, Remunerare bonos, & punire malos: propter hoc ampliatum fuit Imperium Romanum. Nam melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ. Quintodecimò, Ministros Sanctæ Ecclesiæ honorare, ac eos debitè reuereri: mercatores quoq; benignè recipere & tractare:
50 & omnium gratiarum vobis concessarum & concedendarum DEO gratias reddere semper, laudare, & benedicere, AMEN.

XXIX.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI Filii Dei vivi et veri: Amen.

QVAEDAM NOTABILIA.

DISCRETIO, *mater est omnium virtutum; & indiscretio mater omnium vitiorum.* 10

Ingratitudo, *est ventus vrens, desiccans fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ.*

Qui non habet caritatem, *nihil habet.*

Chrysostomus dicit: Sapientia *est, non eloquia* DEI *scire; sed secundùm eloquia* DEI *viuere.*

Radix omnium malorum est cupiditas.

Nulla valet tantum virtus, patientia *quantum.*

Quid melius auro? Iaspis: quid Iaspide? sensus: 20
Quid sensu? ratio: quid ratione? modus.

Quando gentiles ad DEI Ecclesiam veniunt, vt fiant Christiani, inter alia DEI præcepta quæ leguntur, finaliter sic concluditur.

Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Primitus enim oportet, vt secundùm rationem ea, quæ sunt consideranda considerentur; deindè cum experimento certificentur, vt ratio per experimentum confirmetur, aut per verum exemplum. Audacia absque ratione, est tanquam gladius in manu furiosi. 30 *Legitur quòd dum Aristoteles monti appropinquaret, discipuli eius rogauerunt eum, vt diceret eis aliquod verbum sententiosum: Qui ingemiscens ait,* humiliatus in hunc mundum intraui, anxius vixi, conturbatus egredior, inscius & ignarus.

Vestræ Magnificæ potentiæ, à Domino DEO nostro concessæ, MARINVS SANVTVS dictus Torsellus, de Venetiis, se & suos humiliter & intimè recommendat.

INCI-

INCIPIT LIBER TERTIVS, EIVSDEM OPERIS, EX QVO SCIRI POTEST, QVALITER POSTQVAM PRÆDICTA TERRA SVBiugata fuerit dominio Christiano, ad DEI laudem, ac honorem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in bono statu, pacifico & quieto debeat retineri. Qui liber tertius per Prologum, partes, & capitula est diuisus.

CONQVISITA *itaque per gratiam Creatoris, terrâ Ægypti, Terraque Sanctâ Promissionis & Semi, ac Syriæ, in totum, vsq; ad* Aquas Frigidas, *vt in quarta parte secundi libri huius operis est narratū, & Christiano dominio subiugata, quibus omnibus præsentialiter Soldanus Babyloniæ dominatur, prouidendum est, & similiter attendendum, qualiter prædictæ terræ de infidelium viribus conquisitæ teneri possint ad DEI laudem & gloriam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ honorem; omniumque fidelium Christianorum, habitantium in prædictis statum prosperum, pacificum & quietum, & nec non ad suorum corporum fructuosum, & salutem finaliter animarum. Verùmtamen in hoc opere, aliquando spiritualiter, aliquando temporaliter, aliquando vnà simul procedere proposui atque loqui, prout pertinebit ad facti materiam vel naturam. Et quoniam hoc perfici iam non posset nec executioni mandari, absque Omnipotentis auxilio, quod non solùm in magnis, sed etiam minimis negotiis implorandum est peragendis, quicunque hanc gratiam desiderat adipisci, oportet illum eam cum ipsius auxilio, suisque viribus omnibus impetrare: scilicet, Deum diligendo præ omnibus, in cunctis ei debitam obedientiam & reuerentiam exhibendo, prout in Euangelio Sancti Iohannis Apostoli & Euangelistæ veraciter recitatur:* Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: Qui non diligit me, sermones meos non seruat, &c. *Iterum per Psalmistam Dominus est loquutus:* Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum qui eam ædificant elaborant. Et frustra vigilat, qui custodit eam, nisi Dominus custodierit Ciuitatem. *Ea propter, vt iam dicta executioni plenariè demandentur, & teneantur firmiter, vt est dictum, oportet eum in omnibus reuereri, & sibi debitam reuerentiam impartiri: vt per hunc modum & ordinem vnusquisq; fidelis DEO valeat propinquare. Præterea fatendum est similiter, & credendum, quòd pestes quæ descenderunt & à mundi principio vsq; nunc gentibus euenerunt, à DEO descendere sunt permissæ; & ab eo, vt creditur, sunt inductæ, aut in futura vita ob maius meritum impendendum: prout recitat Paulus Apostolus gloriosus:* Per multas tribulationes vos oportet ingredi regnum DEI: *&c. Aut sunt inductæ propter grauissima peccata & abominabilia, quæ in hoc mundo iugiter perpetrantur. Quòd autem aduersitates & miseriæ à DEO ideò inducantur, vt ab ipso in mundo futuro maius præmium impendatur, hoc est magis alicui speciale, quàm in populo generale. Et propterea pestes & tribulationes quæ genti vnius Imperij generaliter, seu alicui prouinciæ, vel alicui ciuitati eueniunt, ideò inducuntur, vt abominabilia peccata, & patrata scelera puniantur, prout*

Ioan. 14, 22, 23.

Psal. 126.

Act. 14, 22.

in Diuinâ pagina recitatur. Quoniam tempore Noë *super vniuersam terram, inductum fuit aquarũ diluuium, superno Præside imperante. Similiter & tempore* Loth, *quinq; ciuitates crematæ, repentè ad terræ infima corruerunt. Et idcircò quia peccata sunt causa, ob quam diuersarum tribulationum genera, & pestium seu aduersitatum, inducta fuerunt, & continuè inducuntur, oportunum est, vitia & peccata tam carnalia quàm spiritualia euitare: cùm ex eis nullum bonum commodum trahi poßit, nec aliquis bonus fructus. Et quia Terra Sancta dignior existit cæteris aliis ab ipsa distantibus, propter salutem humani generis, quam in ea Redemptor noster tanquam in terræ vmbilico voluit operari, valdè in maiori, quàm aliæ huius mundi, reuerentia est habenda. Eò quòd quisq; in ea, tanquam à DEO electa, tanto vehementiùs à peccatis abstineat ne DEVM offendat, quantò maiori Zelo à Domino est dilecta. Et vt meum intentum poßim & propositum prosequi, aliquam partem cuiusdam operis, quod quidam probißimus vir, aliique quàm plures super* historiis Orientalibus *cõpilauit, maximè Terræ Sanctæ, quàm potero breuiùs in hoc meo intercludam opusculo, siue addam, ad maiorem euidentiam veritatis: quod non solùm ad Terram Sanctam tenendam, & Diuino cultui liberè conseruandam, erit industria & cautela; sed etiam ad acquirendam præfatam, Christianis erit sagacitas & doctrina. Nam dum res finem non fuerint assecutæ, cognosci non valent defectus quos res præfatæ primitus sustinebant: viso autem fine, manifestiùs & euidentiùs cognoscuntur. Narratâ proinde historiâ, videre poterimus ob quam causam Terra Sancta aliquando perditionis iugo subiacuit, aliquandò extitit Christiano cultui mancipata: propterea id quod super ipsius negotio est agendum, ad ipsam de infidelium viribus extorquendam, ac in posterum perpetuò retinẽdam, ex prædictis cognosci poterit clariùs & videri, prout mihi Omnipotens DEVS Pater gratiam suam dignabitur misericorditer elargiri. Qui quidem liber distinctus est in partes xv. vt inferiùs annotatur.*

INCIPIT LIBER TERTIVS, EIVSDEM OPERIS, CONTINENS

INFALLIBILEM ET VERAM DOCTRINAM CONSERVANDI AC TEnendi & possidendi Sanctam Terram Promissionis, contra insultus infidelium quorumcunq;, *postquam de manibus Saracenorum fuerit conquisita: habens partes quindecim.*

PARS PRIMA CONTINET, QVAM VARIIS NATIONIBVS SVBIECTA FVERIT TERRA PROMISSIONIS: habens capitula XIV.

CAP. I.

Continet causas cur Terra Promißionis exposita sit omni nationi: & quare tam frequenter aut afflicti, aut eiecti de terra sunt habitatores ipsius.

1. TERRAM Sanctam Promissionis omnigenæ incoluêre gentes. Communiter autem eam cunctis expositam, situs primò ostendit ipsius. In terræ enim habitabilis medio posita est, & quasi punctus circumferentiæ. Respondet Africæ, Asiæ & Europæ. Secundò hoc ipsum ostendit triplex opus in ea summi Opificis, aspectum habens ad genus humanum: Opus videlicet Creationis, Redemptionis, & extremæ Discussionis. De quibus tactum est diffusiùs in prologo huius libri. Ratio-

Ratione *Creationis*, conuenienter habitauerunt in ea filii Cham: quia sicut primò creatus homo, DEVM; sic iste, patrem irrisit *Gen. ix*. Ratione *Redemptionis*, congruè habitauerunt in ea filii Sem, de quo natus est Abraham, cui primò repromissio facta, in quo benedicendæ erant vniuersæ cognationes terræ. *Gen. xii. & xviii.* quod ad redemptionem pertinet humani generis. Ratione *extremæ Discussionis*, habitauerunt in ea filii Iaphet, qui habitant in Europa, quam incolunt Christiani fideles & verè Catholici, de quibus ait Apostolus 1. Cor. vi. *Nescitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt?* & infra, *Nescitis quia Angelos iudicabimus?* Ab hiis tribus filiis Noë, disseminatum est omne genus hominum, diuisæq; sunt gentes in terra post Diluuium, 10 *Gen. x.* Ideò in filiis horum trium Terram Promissionis inhabitantium, collectus ac comprehensus intelligitur omnis orbis. Ecce iam causas dixerim, cur Terra Promissionis toti orbi omniq; genti, plus cæteris sit communis: nunc libet inquirere cur habitatores ipsius indè sæpè eiecti, sæpiusq; afflicti sunt. Quàm enim propensiùs, quamq; viscerosiùs cæteris, terram illam diligat DEVS, ex proximè dictis manifestè colligimus. Vndè & per Metaphoram partibus illis, in Zacharia Propheta loquitur DEVS, *Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei.* Pupilla enim inter omnes corporis partes tenerâ affectione diligitur, & ab omni inquinamento ac nociuo celeriùs purgatur. Sic & terram illam, prærogatiuâ dilectionis, æquanimiter non fert DEVS diutiùs inquinari sordibus peccatorum, quin aut penitus terreat ad 20 emendam, aut cladibus exiliisue corripiat ad vindictam. *Introduxi vos*, per Ierem. ait DEVS, *in terram Carmeli, vt comederetis fructum eius, & bona illius, & ingressi contaminastis terram meam. Sacerdotes, non dixerunt vbi est dominus? & tenentes legem, nescierunt me; & pastores præuaricati sunt in me; & Prophetæ prophetauerunt in Baal, & Idola secuti sunt.* Sequitur, *Super eum*, populum supple, *rugient leones. Posuerunt terram eius in solitudinem; ciuitates eius exustæ sunt, & non est, qui habitet in eis.* Et eisdem in Isaya loquitur DEVS: *Si me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.* Opus enim Creationis, ibi non brutales habitatores; sed rationales admittit: Opus verò redemptionis, fideles requirit; infideles repellit: Opus discusionis, bonos eligit; iniquos quasi inutiles abiicit: Propterea *ventilabrum* in manu describitur iudicis, vt qui separati sunt 30 actibus separentur & locis.

Zach. 2, 8. *Ier. 2, 7.* *Ier. 2, 15.* *Esai. 1, 20.* *Matth. 3, 12.*

CAP. II.

Continet quomodo filij Cham Terram Promissionis primò incoluère, & cur in primo expulsi sunt.

11. Licet filiis Cham Africa deputetur, in Asia tamen quæ deputatur filiis Sem sicut Europa filiis Iaphet, non paruum habuère locum. Nam ipse *Cham*, quem *Zoroastrem* legimus in libro Clementis, Bactrianorum Rex fuit. De quo Augustinus xxi. de ciuitate Dei ait, *Solum quando natus est, ferunt risisse Zoroastrem.* Nec boni aliquid monstruosus ille risus portendit: Nam licet magicarum artium inuentor, à Nino 40 Rege Assyriorum, cùm esset ille Bacteranorum, bello superatus est. *Ninus* quoque ipse, filius Beli Nerontidis Regis Assyriorum ac Babyloniorum, de Cham descendit, sicut & in Genesi, ipse Nemront. Habitauerunt quoq; hanc, de qua loquimur, Promissionis Terram, sicut in Genesi legimus, *Facti sunt termini Chanaan* venientibus à *Sydone Geraram vsque ad Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorram & Adamam & Seboym vsq; Iasa.* Sicut autem impius Cham magicas artes inuenit; ita & à Nino, qui de semine suo fuit, idolatria sumpsit initium. Mortuo enim patre eius *Belo* patris fecit imaginem: cui homines, quia rex quibuslibet parcebat reis ad eam fugientibus, diuinos ceperunt exhibere honores. Huius exemplo, plurimi suis karis decedentibus fecerunt imagines: quod Demon considerans, in huius se idolis 50 ponens hominibus, vt ad idolatriam eos pertraheret, cœpit dare responsa. Putauerunt exinde homines vnum aliquod fieri ex idolo & cælesti virtute, sicut fit vnum ex anima & corpore. Sicq; idolo quasi DEO sacrificia ceperunt offerre: totusq; orbis ad idolatriam prolapsus est. Cæteris itaq; omnibus errantibus, *Abraham* cum esset arte Astrologus, ex ratione & ordine stellarum potuit cognoscere conditorem. Angelus quoq; per visum ei apparuisse dicitur, qui cum pleniùs de hiis ceperat sentire edocuit, vel credendum quia de domo erat fideli. Vnde aiunt Ebrei, quòd *Caldei* in ignem, per quem traiiciebant filios suos, proiecerunt Abraham & Aram fra-

Gen. 10, 8. *Gen. 10, 19.*

trem eius, quia nolebat ignem adorare. *Aram* autem suffocato, Abraham DEI auxilio liberatus est. Et cùm factus esset annorum circiter LXXV. anno LXVIII. postquam primùm prædictum Idolum factum est, cùm Terra Promissionis iam idolatriæ subiecta esset sicut ceteræ nationes, ad DEI mandatum egressus est de terra sua ad dilectam Terram Promissionis vocatus, vt expulsis Idolatris, ipsam fidelis Abrahæ semen incoleret; idque non statim, sed post CCCC. annos. *Nec dum*, inquit DEVS, *completæ sunt iniquitates eorum.* Lentis enim passibus graditur Diuina iustitia; & expectat nos benignus Creator, vt misereatur nostri, dissimulans peccata, si fortè peccator conuertatur, & viuat.

Gen. 15. 16.

CAP. III.

Continet quomodo populus Israel, qui de Sem per Abraham descendit, Terram Promissionis incoluit: Expulsis inde, aut in seruitutem redactis filiis Cham.

III. Anno post Diluuium 767.

COmpletis itaque Amorreorũ peccatis, post Diluuium anno quasi DCCLXVII. Populus *Israel*, multis prodigiis de seruitute liberatus Ægypti, Mari Rubro siccis vestigiis transito, ibique submersis Ægyptiis, alitus est in deserto XL. annis, quibus vestimenta aut calceamenta attrita non sunt, sub regimine Moysi, per quem Israel DEI legem accepit, vt sit ei populus peculiaris: deindè siccatis mirabiliter fluentis Iordanis, sub dominio *Iosue*, dum Terram Promissionis intrat, mandat Angelus Princeps exercitus Domini Iosue, ad electæ terræ illius sanctitatis indicium: *Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, Sanctus est.* Et circumcisis primò cultro lapideo, vt mente & carne ab idolatris sit distinctus, ad capiendum *Ierich*o accinctus procedit: circuitque ciuitatem, sequentibus septem sacerdotibus, cum septem tubis ante archam Domini, vulgo denique alio subsequente; sicque fecit diebus septem: Septimo autem die, id septies egit, septimaq; vice vociferante populo, muri Iericho corruerunt, & ascendit vnusquisque per locum, qui contra se erat, ceperuntque ciuitatem; & omnia quæ erant in ea interfecerunt à viro vsque ad mulierem, ab infante vsque ad senem; boues quoque & oues & asinos in ore gladii percusserunt. Cerne, lector, quia, etsi DEI Iustitia lentis passibus graditur, tarditatem tamen sui, quantâ grauitate compensat? Post destructionem Iericho, homines Ciuitatis *Hay* per insidias trucidauit, vrbemq; combussit. Quibus auditis cuncti Reges trans Iordanem, in montanis, campestribus & maritimis, hii quoque qui habitabant iuxta Libanum, *Aetheus & Amorreus, Cananeus, Pherezeus & Eueus & Iebuseus*, cõgregati sunt pariter vt pugnarẽt contra Israel. Interim autem *Gabaonitæ*, cum Iosue & populo Israel per fallaciam fœdus inierunt, asserentes se de remotis partibus aduenisse: propter quam fraudem in seruos lignarios & aquarios damnati sunt. Conuenerunt autem cõtra Gabaon, occasione prædicti fœderis, quinque Reges, super quos Iosue irruit repente, eosq; percussit, fugientes quoque cadentes de Cælo lapides obruerunt; stetitq; Sol ad præceptum Iosue, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis, vniuersusque exercitus rediit sanus & integer, nullus quoque contra filios Israel mutire ausus est. Sic non minor ostenditur DEI clementia in electis, quàm seueritas in peruersis. Denique nominantur Reges in Iosue, XXX. & vnus quos percussit populus Israel. Nunc completa est maledictio quam Patriarcha Noe congessit in filium deteriorem. *Maledictus*, inquit, *Chanaam puer: seruus seruorum erit fratribus suis.* Iudeis primò, deindè Romanis: Dixitque, *benedictus Dominus Deus Sem, sitq; Chanaam seruus eius.* Cham filio maledixit, non personæ, quia ei Dominus benedixerat: sicut scriptum est, *Benedixit Deus Noe, & filiis eius.* Post hæc attendens Iosue, nihil aut modicum valere terram acquirere, nisi sequatur possessio continua, pacifica, & quieta: postquam pacem dederat Dominus Israeli, subiectis in gyro nationibus vniuersis, ait omni populo Israel, *Estote solliciti vt custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis, adhæreatisq; Domino Deo vestro; & tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes malignas & robustissimas; & nullus vobis resistere poterit: Vnus ex vobis persequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester, ipse pro vobis pugnabit. Quòd si volueritis harum gentium erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atq; amicitias copulare: Iam nunc scitote, quòd Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram; sed vobis*

Marginal notes: Iof. 5. 15. — Iof. 6. — Iof. 8. 19. — Iof. 9. 1. — Iof 9, 3. &c. — Iof. 10. 1. — Iof. 10, 7. &c. — Gen. 9. 25. 26. — Gen. 9. 1. — Iof. 23. 6. &c.

vobis erunt in foueam atque laqueum, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat & disperdat de terra hac optima quam tradidit vobis. Quæ qualiter verificata sint in sequentibus apparebit.

CAP. IV.

Continet qualiter dicti filij Sem sub XIV. Iudicibus se habuerunt.

IV. Iud. 1, 1. &c.

SAcrâ docente Scripturâ, seruiuit Israël Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue. Post mortem verò Iosue consuluit Israël Dominum per *Finees* Sacerdotem, quis constitui deberet Dux belli: Et responso Diuino, constituta est tribus Iuda, quæ cum tribu Symeon ascendens *Ierusalem*, percussit eam, tradens incendio ciuitatem. Non tamen potuit expellere Iebuseum: sed passus est manere secum sub tributo. Cepit & alia loca similiter. Nota de Ierusalem, quia in diuersis locis, diuersimodè nominatur: secundùm enim Honorium, Ierusalem ædificauit Sem primus filius Noë,

- NOE
  - *Cham*
    - Chus, *à quo Æthiopes*
      - Nemront, *primus Babylonem fundauit.*
      - Regia: — Dada, *à quo Æthiopes Occidentales.*
      - Saba, *à quo Sabei, qui & Arabes.*
      - Euila, *à quo Ietuli in Africa.*
      - Sabata, *à quo Sabatei, nunc Astrabani.*
    - Mesraim, *a quo Ægyptii*
    - Phut, *à quo Mauri.*
    - Chanaan, *à quo Chananei*
      - Sydon, *à quo Sydonii.*
      - Etheus, *à quo Ethei.*
      - Eueus, *à quo Gabaonitæ.*
      - Iebuseus.
      - Amoreus.
      - Gergeseus.
      - Aratheus.
      - Ciueus.
      - Aradius.
      - Amoreus.
      - Amateus, *à quo Syriæ nobilis Ciuitas Chælos.*
  - *Sem*
    - Araza, *à quo Armeni*: — *Hus conditor Traconitidis regionis, vnde fuit Iob.*
    - Arphaxat, *à quo Chaldei*: — Sale, *à quo Bactriani*: — Heber: — Phalet: — Reu: — Saruch: — Nachor: — Thare: — Abraham. Iectera *à quo Indi.*
    - Elaz, *à quo Persæ.*
    - Asura, *à quo Assyrii.*
  - *Iaphet*
    - Gomor, *à quo Galatæ*
      - Asenec *à quo Sarmagetæ.*
      - Rifat, *à quo Paphragones.*
      - Thogormal, *à quo Friges.*
    - Magog, *à quo Sitæ, Gothy.*
    - Madai, *à quo Medi.*
    - Iauan, *à quo Ianes*
      - Elysa, *à quo Græci.*
      - Tharsis, *à quo Cilices.*
      - Cetim, *à quo Cyprii.*
      - Dotanim, *à quo Rodii.*
    - Huba, *à quo Hyberi.*
    - Mosoch, *à quo Cappadoces.*
    - Tyras, *à quo Thraces.*

& vocauit eam *Salem*. Hunc Sem Hebræi dicunt fuisse Melchisedech, qui fuit Rex Salem. Iosephus quoque ait, quia ipse fuit primus, qui Deo Sacerdotium exhibuit, & fanum ædificauit & *Solimam* Ierusalem nominauit: sed Iebuseus filius Chanaam eam incoluit, à quo dicta est *Iebus*: vndè à Iebus & Salem, Dauid vocauit eam *Ierusalem*, quasi *Iebusalem*. Hanc quoque Salomon auro gemmisque ornans, *Ierosolymam*, quasi Ierusolomoniam nominauit. *Helius* quoque *Adrianus*, eam destruens & reædificans, à suo nomine *Helyam* vocauit, locum Crucifi-

xionis & Sepulchri capiens intra muros, vicos & plateas decenter pauimento sternens; paransque conductus aquarum, quibus pluuiali tempore à sordibus ciuitas purgaretur. *Iacob* quoque aiunt in ea vidisse scalam stantem super terram, & cacumen eius tangens cœlum, & Angelos DEI ascendentes & descendentes, & DEVM innixum scalæ: appellauitque nomen vrbis *Bethel*; Genes. XXVIII. Bethel quoque *Luza* vocatur: Gen. XXXV. & Iosue XVIII. Iud. I. Vocatur etiam *ciuitas Sancta*. Matth. XXVII. Vbi dicitur de mortuis suscitatis tempore passionis CHRISTI, quòd introierunt in Sanctam ciuitatem. Prædicta autem nomina hiis versibus continentur:

10

Solima, Luza, Bethel, Ierosolyma, Iebus, Helya,
Vrbs sacra, Ierusalem dicitur, atq; Salem.

Sed nunc vbi Scriptura Ierusalem appellat Luzam, vel Bethel? nisi fortè templum dicatur Bethel, quia domus DEI. Ieronymus quoque super illud, *Reuersus est Abraham pariter, quo venerat, in Bethel*: qui locum vidit: ait, quòd est ciuitatuncula, XII. à Ierusalem lapide. Vocatur quoque *filia Syon*. Isa. LII. quia demissior sit, monte Syon; & ab ea protegitur, quasi filia à matre. Dicitur in Psalm. *Latera Aquilonis, Ciuitas Regis magni*: quia in Aquilonari parte montis Syon sita est Ciuitas Ierusalem, ait Glo. super illud Isa. XIV. *In lateribus Aquilonis*. Dicitur etiam *Ariel*. Isa. XXIX. *Ve Ariel, Ariel, ciuitas quam expugnauit Dauid*. Dicitur & *castellum* despectiuè, vel propter munitionem. Matth. XXI. *Ite in Castellum quod contra vos est*. Ad historiam redeuntes, dicamus quia *Effraym* etiam ascendit Bethel, quæ priùs Luza vocabatur: nec deleuit Iebusæum, sed passus est habitare secum sub tributo; similiter & tribus aliæ, ob commoditatem, fecerunt; & transgressæ sunt præceptum Domini. Sed post transgressionem, misit DEVS Angelum suum, qui congregatum populum increpauit, improperans, quòd post tanta recepta beneficia, pactum Domini violassent; protestans etiam quòd Dii, quorum aras non succenderant, essent ipsis ad ruinam: fleuitque populus, & vocatum est nomen loci illius, *locus flentium*, siue *lachrymarum*. Post hæc tamen nequaquam stabiles fuerunt in lege, & præceptis Domini; sed surrexerunt, qui non cognouerunt DEVM, & mirabilia quæ fecit pro populo Israël; & seruierunt Idolis, & contraxerunt coniugia cum alienigenis. Iratusque est Dominus contra Israel, sicut in libro *Iudicum* legimus, & tradidit eos Dominus in manus diripientium: qui ceperunt eos & vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere aduersariis suis. Suscitauitque Dominus *Iudices*, qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec illos audire voluerunt, adorantes Deos alienos. Cùm enim Dominus Iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium. Postquam autem mortuus esset Iudex, reuertebantur & multò deteriora faciebant. Sic Terram Promissionis habitauerunt filii Sem, nunc peccantes, nunc ad prudentiam redeuntes, à morte Iosue, vsque ad tempora Regum per annos circiter CCCLI. sub Iudicibus in figura descriptis.

Psal. 47, 3. | Iud. 1, 21. &c. | Iud. 2, 1. &c. | 20 | 30 | 40

CAP. V.

Continet quomodo prædictus populus cœpit habere Reges: & quomodo regnum illud diuisum est in duo scilicet Iuda, & decem tribuum: ac finem secundi regni.

V. | 1. Sam. 8, 1. &c.

POstquam *Samuel*, Iudicum vltimus, propheta, consenuit, duos filios suos ad iudicandum populum præfecit: qui nequaquam paterna imitantes vestigia, post auaritiam declinauerunt, accipientes munera, & peruertentes iudicium: quorum insolentias populus non ferens, petiit Regem sibi constitui: & Diuino nutu post *Saul*, primò purum quasi anni vnius, deindè prauum, & à DEO abiectum, regnauit *Dauid*, propheta Domini, manu fortis, & pulcher aspectu. Hic audiens *Goliath*, gigantem altitudinis cubitorum sex & palmo, blasphemantem DEVM Israel, accensus zelo diuini honoris, cum illo singulare elegit certamen: dicenti quoque sibi Regi. *Non vales resistere Phylisteo isti, quia puer es*: Respondit, *quia veniebant leo atque vrsus, tollebantq; arietem de medio gregis patris sui, quem custodiebat; ipse verò persequebatur eos &*

50 | 1. Sam. 17, 4. &c.

IVDICES Iudæorũ.
40. *Moyses.*
26. *Iosue.*
90. *Othomel.*
8. *Athoth.*
40. *Debboora.*
40. *Gedeon.*
Sangar.
3. *Abimelech.*
33. *Tola.*
22. *Tayr.*
6. *Iepte.*
7. *Abesan.*
10. *Aylon.*
8. *Abdo.*
20. *Sanson.*
40. *Hely.*
31. *Samuel.*
SAVL Rex.

eos & percutiebat eruebatq́ de ore eorum; illiq́ consurgebant aduersum se, & ipse aduersus eos, apprehendebatq́ mentum eorum & suffocabat: dixitq; *se interfecisse vrsum & leonem; & quòd erit Phylisteus iste quasi vnus ex illis.* Quod & factum est: Vicit enim eum in funda & lapide, & nomine Domini: & amputatum caput illius tulit in Ierusalem ad terrendum Iebuseum. Et postquam annis aliquot regnauit, indè expulit Iebuseum. Erat autem Dauid Rex mansuetus & humilis, & totum se diuino cultui mancipauit. Vnde & irrisus à *Micol* vxore ac Saulis filia, quia coram arca Domini saltasset, Respondit: *Ludam & vilior fiam plusquàm factus sum, & ero humilis in oculis meis ante Dominum, qui elegit me potiùs quam patrem tuum:* humilia enim respicit in cœlo & in terrà. Sub Rege autem Dauid miro modo aucta est potentia populi Israel. Liberauit enim Israel à tributo Phylistiim: Moab quoq; & Syriam Damasci, & Idumeam posuit sub tributo. Seruabat enim Dominus Dauid in omnibus, ad quæ profectus est. Post hunc regnauit *Salomon*, filius eius qui laudabilia habuit initia, & in tantam creuit gloriam, vt Curiæ ipsius esset quotidianus cibus, decem boues pingues, & xx. pascuales, & centũ arietes, exceptâ venatione ceruorum, caprearũ, bubalorum; sed & pisces quotidie portabantur: Habebat quoq; XL. millia equorũ currilium, & XII. millia equestrium: præcedebatq; in sapiētia omnes Orientales & Ægyptios & Hebreos. Tam præclara autem initia, Salomon extremis fœdauit vitiis: *Cùm enim senex factus esset, deprauatũ est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut Dauid patris eius; sed colebat Astaraten Deam Sydoniorum, & Camos Deum Moabitarum, & Moloc idolum Amonitarum:* Sicq́ fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant Diis suis. Igitur iratus est Dominus Salomoni, eò quòd auersa esset mens eius à Domino DEO Israel, & ait ei, Quia non custodisti pactum meum, & mandata mea, dirumpens scindam regnum tuum: de manu filij tui scindam illud, & dabo illud seruo tuo. Verùmtamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui scindam illud. Nec totum regnum auferam; sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid seruum meum, & Ierusalem quam elegi.* Igitur, post Salomonē regnauit *Roboam* filius eius, superbus valde. Hic in regni sui exordio supplicanti populo, vt durissimum iugum à patre suo impositum alleuiaret, spreto seniorum consilio, ad iuuenum sociorum instigationem, respondit: *pater meus aggrauauit iugum vestrum; ego autem addam iugo vestro: pater meus cæcidit vos flagellis; ego autem cædam vos scorpionibus.* Turbato igitur ex iis populo, Decem Tribus recesserunt à regno eius: Ipse autem regnauit super Iudam, in Ierusalem. Venit quoque *Sesach* Rex Ægypti in Ierusalem, & expoliauit Templum. Decem autem quæ ab eo recesserant tribus, fecerunt sibi Regem *Ieroboam*, seruum quondam Salomonis: qui, ne aliquando rediret populus ad obedientiam Roboam, propter frequentem Templi visitationem, excogitato consilio, prohibuit populũ propter Dei cultum ascendere in Ierusalem; fecitq; duos vitulos aureos, adorandosq; exposuit populo, dicens: *Ecce Dij tui Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti.* Et sub XVIII. Regibus præfatus populus Decem Tribuum, hos vitulos adorauit. Licet ad Ieroboam sacrificantem missus sit Propheta *Abdo*, qui denuntiauit affuturum Iosyam Regem, qui super altare illud immolaret sacerdotes eius; & arefacta sit immolantis Regis manus in signum, scissumque altare; sanata quoque manus ad orationem Prophetæ: plus enim credidit Ieroboam sacerdoti idolorum, dicenti stuporem fuisse in brachio ex labore; & in altari ex pondere scissionem, quàm vero Prophetæ, & experientiæ sic expressæ. *Achyas* quoque comminatus est mortuos de Ieroboam in Ciuitate à canibus, & in agro ab auibus deuorari. *Baasa* verò occidit Hieu filium Anani: & *Helyas*, post occisos Prophetas Baal; post duos quinquagenarios principes, cum suis quinquagenis, igne cœlesti consumptos, Ochoziæ interminatus est mortem, quia nuncios miserit ad consulendum Beelzebub Deum Acharon: sed interim *Micheas* vera prophetans, percutitur in maxilla. *Heliseus* etiam iniuriam execrans misit vnum de filiis Prophe-

2. Sam. 6. 21. 22.

3. Reg. 14. 17.

3. Reg. 11. 4.

3. Reg. 12. 1. &c.

3. Reg. 14. 25.

3. Reg. 12. 20. &c.

3. Reg. 13.

tarum vngere *Ieu*, vt domum Achab percutiat in vltionem sanguinis Prophetarum. Postremò, *Osee* Decem Tribus ad pœnitentiam reuocat: Et *Amos* inpœnitentium denunciat vastitatem, quam deplorat Micheas. Sæpiùs igitur Prophetarum vocibus ac miraculis replicatis, noluerunt reuerti; propter quod tradidit illos Deus in manibus Regum Assyriorum. Et primò quidem quasi Tribus tres per *Teglatfalasar*, deindè reliquas septem per *Salmanassar* translatas vltra montes Persarum & Medorum, vltra montes Caspios: missiq; sunt loco eorum coloni de Cuta regione Persidis, & de locis aliis: & cùm ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum, & immisit in eos Dominus leones qui interficiebant eos, eò quòd ignorabant ritum DEI terræ: missusq; est vnus de sacerdotibus captiuis, qui doceret eos quomodo DEVM colerent. Hii *Cutei*, à Cuta dicti sunt, & *Samaritani* à Samaria, quam incoluerũt. sicq; propter idolatriam, maior pars filiorum Sem, de Terra promissionis eiecta est. 10

CAP. VI.

Continet processum & terminum Regni Iuda & Ierusalem.

VI. 3 Reg. 15. 1. &c. 2. Par. 13, 1. &c. 4. Reg. 15, 9. 2 Par. 14, 1. &c. 2. Par. 16, 7. &c. 2. Par. 17, 1. &c.

Nunc ad Reges Ierusalem, successores Dauid & Salomonis, reuertentes dicamus, quia post Roboam regnauit *Abia*, & ipse malus. Post hunc *Asa* primò bonus: sordes enim Idolorum purgauit, & Æthyopes bello superauit; in fine autem desipuit: Prophetam quoq; Anani se corripientem in neruo mitti iussit: propterea ægrotauit vehementissimo dolore pedum, nec tamen Dominum quæsiuit. Post hunc *Iosaphat*, patrem imitatus in bonis, de malorum tamen amicitia reprehenditur à Propheta Ieu. Cùm autem Amonitæ & Moabitæ & Arabes irruerent in Iudam, Rex indicto ieiunio, omnem populum in templum ad obsecrandum Dominum congregauit, & egressus hostes percussit. Quia verò cum Ocozia Rege, cuius opera pessima fuerunt, amicitias iniit, naues eius quas miserat in Ophyr, in Asyon Gaber confractæ sunt. Post hunc *Ioram*, qui idola coluit, & Ierosolymitas ad idolatriam compulit; sex quoque fratres suos occidit: propter quod, Edom ab eius dominio recessit: Arabes quoque irruentes in Iudam, vastauerunt domos Regias, & abduxerunt vxores Regis & filios præter Oziam occiderunt. Ipse tandem cronicam incidens infirmitatem, internâ viscerum corruptione mortuus est. Post hunc *Ocozias*, qui fecit malum coram Domino: & regnauit tantùm vno anno, & mortuus est. Post hunc *Athalia* mater eius: Videns enim filium mortuum, vt posset regnare, occidit omne semen Regium, excepto Ioas filio Ocoziæ, quem adhuc lactentem, vxor Ioiadæ Pontificis, quæ soror fuerat Ocoziæ ex patre, sex annis, ne interficeretur abscondit: In septimo autem anno, Ioiada congregatis sacerdotibus & Leuitis atque centurionibus, eum Regem inunxit; & Athaliam reclamantem occidi fecit. Templum Baal, quod fecerat Ioram & Athalia, & aras destruxerunt, & sacerdotem Baal ante aram occiderunt. Post hanc *Ioas* qui sartatecta templi restaurari fecit, & cunctis diebus Ioiadæ rectè vixit: sed post mortem eius à legitimis DEI declinauit; & Optimates suo vitiauit exemplo: quod cùm Azarias, qui & Zacharias filius Ioiadæ siue Barachiæ, argueret, lapidari fecit inter templum & altare. Et ex tunc, vt ait Epiphanius, nec ex Dabyr, nec ex Ephod, manifestè, sicut priùs, populus in templo responsum accepit. Tandem Diuinos honores sibi exhiberi passus est: propterea, secundùm Hebreos, incurrit languorẽ pessimum; & percusserunt eum duo serui eius & mortuus est. Post hunc *Amazias*, primò quod rectum est in conspectu Domini fecit, & colligens exercitum contra Idumeos & Amalechitas percussit ex Edom, decem milia; alia quoq; decem milia de monte præcipitata sunt: tandem idola quæ tulit de Amalech coluit, audiens quia darent responsa, & quòd Amalechitæ perissent, quia ea non dignè coluerant: propter quod postea in bello superatur; & muri Ierusalem destructi sunt cubitis cccc. sublatique sunt thesauri templi ac regii: denique coniuratione factâ contra eum, fugit in Lachis, ibique occisus est. Post hunc *Ozias*, qui & *Azarias*: hic quod placitum est in conspectu Domini fecit: Amonitas sub tributo coëgit; muros Ierusalem reædificauit; amator agriculturæ fuit: sacerdotium tamen sibi vsurpare præsumpsit, ideò leprâ percussus est. Post hunc, *Ioatham* fecit bonum coram Domi- 20 30 40 50

4. Reg. 8, 16. 2. Par. 21. 4. Reg. 9, 29. 2. Par. 22, 1. 4. Reg. 11, 1. 2. Par. 22, 11. 4. Reg. 12. 2. Par. 23, 1. &c. 2. Par. 25, 1. 4. Reg. 14, &c. 2. Par. 26, 1. 4. Reg. 15, 1. &c. 4. Reg. 15. 32. 2 Par. 27, 1. &c.

REGES IVDÆORVM.

Saul.

40.
Dauid.

40.
Salomon.

In Samaria.	*In Ierusalem.*
22. *Ieroboam.*	15. *Roboam.*
2. *Nadab.*	3. *Abia.*
24. *Baasa.*	41. *Asa.*
2. *Ela.*	24. *Iosaphat.*
70. *Zambri.*	8. *Ioram.*
Amri.	*Ocozia.*
12. *Achab.*	1. *Athalia.*
2. *Ochozias.*	16. *Ioas.*
12. *Ioram.*	26. *Amasias.*
28. *Ieu.*	52. *Ozias.*
17. *Ioathan.*	16. *Ionathan.*
16. *Ioas.*	19. *Achaz.*
41. *Ieroboam.*	29. *Ezechias.*
23. *Sine Rege.*	55. *Manasses.*
6.m. *Zacharias.*	2. *Amon.*
1.m. *Sellum.*	31. *Iosias.*
10. *Manahen.*	31. *Ieconias.*
2. *Faceia.*	31. *Sedechias.*
20. *Facee.*	70. *Captiuitas Babylonis.*
8. *Sine Rege.*	*Iohannes Sacerdos.*
9. *Osee.*	*Hic cõtinuatur figura infra cap. x.*

Domino: portam gregis, & portam sublimissimam ipse ædificauit, quæ *speciosa* dicitur in Actibus Apostolorum: de qua infra, parte XIV. cap. VIII. Hic vicit Amonitas, & sibi tributarios fecit. Post hunc *Achaz*: & hic malus; traiecitque vnum de filiis suis per ignem, consecrans Idolo. [4. Reg. 16, 1. 2. Par. 28, 1. &c.] Huic Isayas dare voluit signum: quo nolente, domui Dauid dedit signum, *partum Virginis*, quia nisi crederent cuncti, perirent: quod per Titum & Vespasianum completum est. [Esai. 7, 11. &c.] Post hunc *Ezechias*: qui conuocatis Sacerdotibus & Leuitis, aperuit Templum, vasa templi reparauit, & restituit sacrificia intermissa, destruxitque excelsa & statuas. [4. Reg. 18, 1. 2. Par. 29, 1. &c.] Huius meritis in castris Assyriorum venientium contra se, Angelus interfecit CLXXXV. millia, vnâ nocte: ignis enim diuinus consumsit corpora eorum, & spolia dimisit intacta. Post hunc *Manasses*, qui ædificauit excelsa, quæ pater eius destruxerat, & erexit aras Baal, & posuit idolum Luci in templo Domini; & traduxit quendam filium suum per ignem; Ierusalem quoque sanguine Prophetarum se arguentium purpurauit; Isayam affinem suum, iuxta piscinam Syloe, serrâ ligneâ scindi fecit, qui dum in principio sectionis angustiaret, petiit aquam vt biberet, & cum nollet ei dare, Dominus de sublimi misit aquam in ore eius, & expirauit. [4. Reg. 21, 1. 2. Par. 33, 1. &c.] Misit propterea Deus contra eum Regem Babyloniorũ, & depopulatus est Iudam, & Manassen dolo captũ, in Babylone multis afflixit tormẽtis: vbi cũ intellexisset quòd manus Domini esset, egit pœnitentiã, & attentè orauit, & misertus Dominus reduxit eum in regnum suum, vbi idola deleuit, & cultũ Dei restituit. Post hunc *Amon*, qui fecit malum corã Domino, sequens patris primordia: & tetenderunt ei insidias serui sui & interfecerunt eum in domo sua. [4. Reg. 21, 18. 2. Par. 33, 20.] Post hunc *Iosias*, hic quarto anno regni sui, qui erat ætatis XII. secundùm Iosephum, pietatem & iustitiam in se mirabilem demonstrauit: Nam populum iam ab idolatria reuocabat; & opera praua, velut senior, emendabat. [4. Reg. 22, 1. &c. 2. Par. 34.] Anno verò VIII. omnem ciuitatem & prouinciam, à cultu idolorum purgauit. Hic cùm impedire vellet Regem Ægypti ne transiret contra Regem Assyriorum, sagittâ vulneratus interiit: & planxit eum vniuersus Iuda maximè Ieremias, qui super exequias scripsit trenos lamentabiles, quibus vtebantur cantores & cantatrices: ferunt quoque fontem & arborem statim aruisse, iuxta quæ mortuus est. Post hunc *Ioachim*, primus filius Iosiæ: hic malum fecit coram Domino: Vriæ Prophetæ se corripienti grauiter comminatus est, propter quod fugit in Ægyptum; post quem misit, & reductum, morte turpissimâ interfecit: *Ierem. xxvi.* [4. Reg. 23, 36.] Venit autem *Nabuchodonosor* & cepit Ierusalem, & captum Ioachim trahebat ligatum: sed dimisit eum sub certo tributo, accipiens obsides de semine Regio, Danielem, & tres pueros. Incarcerauerat autem Ieremiam prophetãtem destructionem Ciuitatis & Templi, iussitq; scindi librum Baruch, *Ier. xxxvi.* Post triennium verò tributum negauit, & propterea rediens Rex Babylonis interfecit eum, & tulit vasa templi, ac de domo Regia II. millia de Principibus, & de viris robustis VI. millia, & artifices mille. Post hunc *Sedechias*, alius filius Iosiæ: hic fecit [4. Reg. 24, 18.]

Ier. 37,1. malum coram Domino: & negauit tributum Regi Babyloniæ, qui postquam venit circa Ierusalem, & rediit, misit Principem militiæ suæ, & circumdata & clausa est Ciuitas. Tunc Ieremias extractus de carcere, in quo iam tertiò positus fuerat, publicè prædicauit Ciuitatem tradendam in manibus Caldeorum: propter quod in lacum ab optimatibus vsque ad guttur funibus missus est. Tandem deficientibus victualibus capta est Ciuitas, & Sedechias dum fugeret, cōprehensus est, ac præsentatus Regi Babyloniæ in Reblata: qui reprehendit eū de periurio, & de ingratitudine, & ait, *Magnus Deus, habens te odio propter nequitiam tuam, tradidit te mihi*, fecitq; eius filios occidi in conspectu ipsius, ipsumq; exoculari, & vinctum catenis duci in Babylonem: vbi & mortuus est. In quo finitur regnum Iudæ & Ierusalem. 10

(Ier 38,6. 4. Reg. 25, 3. & c. Ier. 39,5.)

Cap. VII.

VII.

Continet mortem Ieremiæ, & Ezechielis: & captionem reliquiarum Iudæ in Aegypto: & qualiter Cyrus obtinuit Babylonem. Rubrica.

4. Reg. 25, 8. & c. Captam ciuitatem, *Nabuzardan* Princeps militiæ Babylonis incendit, simulque templum Domini: translatisque captiuis & vasis templi in Babylonem, Ieremiæ datur libertas; & *Godolias* præfertur terræ pauperibus, ac vinitoribus qui vectigalia reddant Nabuchodonosor Regi Babylonis. Ieremias verò post hæc sedit, & planxit lamentationem hanc in Ierusalem, & amaro animo suspirans dixit: *Quomodo sedet sola, Ciuitas plena populo?* Nunc ciuitate vacuâ relictâ sedes populus inter hostes humiliatus qui consueuit hostibus dominari: *Facta est quasi vidua, domina gentium*, priuata Rege, à sacerdote relicta. *Princeps prouinciarum*, supra cap. v. & vi. *Facta est sub tributo*: Regis Babylonis. *Plorans plorauit in nocte*: quia in die eis non dabatur requies: ideo in nocte & tempore quietis, suis se solabantur lachrymis: Tuncque oculos quos ad idola leuauerunt, lachrymis abluebant, &c. Descenderunt autem reliquiæ Iudæ in Aegyptum, contra consilium Ieremiæ; secumque duxêre Prophetam: & factus est sermo Domini ad Ieremiam in Tampnis: *Sume lapides magnos & absconde eos in cripta, quæ est sub muro lateritio in porta domus Pharaonis, & dices ad eos: Hæc dicit dominus, Ecce ego assumam seruum meum Nabu: & ponam thronum eius super lapides istos, & percutiet terram Aegypti, & peribitis vos cum Aegyptiis.* Et lapidauit populus Ieremiam lapidibus quos absconderat sub muro lateritio: Aegyptii verò honorauerunt Prophetam sepelientes eum iuxta tumulum Regum, memores beneficiorum: Nam Aspides & Cocodrillos oratione suâ fugauerat: tradunt etiam puluere illius loci aspidum percussuras sanari, & cocodrillos fugari. Vndè & Alexander Macedo, veniens ad sepulchrum Prophetæ, & cognoscens loci misterium, transtulit ipsum in Alexandriam glorioso tradens sepulchro; & ex tunc à terra illa sunt prohibiti Cocodrilli. Quinto autem captiuitatis anno descendit *Nab*: in Syriam inferiorē, & obtinuit eam, & Moabitas & Amonitas; & tandem intrauit Aegyptum, eamque subuertit, & Regem occidit, aliumque substituens, Iudeos qui ibi erant, captiuos duxit, secundum vaticinium Ieremiæ. XIIII. autem captiuitatis anno, *Ezechiel* adductus est in spiritu in montem excelsum in Israel, & ostensa est ei descriptio Ciuitatis & Templi. Hic in Caldea prophetabat populo. Ad eum verò conuenit aliquando frequentia captiuorum iuxta fluuium Cobar: super quos Caldei rebellionem veriti irruerunt: Ezechiel verò, oratione suâ, super aquas fluminis, cum omni multitudine populi ambulans, ad ripam alteram se recepit, & quotquot hostium præsumpserunt eos insequi, submersi sunt. Itemque per orationem, piscium copiam impetrauit populus. Iudicauit etiam transgressores legis, & præcipuè quosdam de tribu Dan & Gad, quòd in Dominum committerent, impiè persequendo legem custodientes: & fecit contra eos prodigium, vt dicit *Epiphanius*, quia filii eorum & vniuersa pecora à serpentibus perierunt, propter quod exacerbati distraxerunt Prophetam, per crepidinem saxorum, & excerebrauerunt eum, & sepelierunt in sepulchro Sem & Arfaxat, in spelunca duplici, ad cuius similitudinem Abraham in Ebron sepulchrum composuit. Iudicauit quoque Iudeos, captiuitatis tempore, *Daniel*, qui cum tribus sociis nequaquam lasciuiam complexus est mundi: sed spernens Regia cibaria atque vinum, ne contaminaretur, leguminibus vescebatur. Dedit proindè Deus pueris hiis scientiam & disciplinā in omni libro

(Ier lam. 1,1. — 20; Ier. 43,8. — 30; 40; 50; Dan. 1,8.)

Reges Babyloniæ.
44.
Nabucod. filiꝰ, Merodac Baladan.
Nabucod.
Euil-merodac.
Ragasar.
Labosadac.
Balthasar.

Reges Persarum.
Darius. Cyrus.
Cambises. c. 9.
Magi. c. 9.
Darius. c. 9.
Xerxes. c. 9.
Sogidianus. c. 9.
Darius notus. c. 9.
Artaxerxes. c. 9.
Ochus. c. x.
Arsanius. c. x.
Darius. c. x.
Alexander. c. x.

libro, & sapientia: Danieli autẽ intelligentiam omniũ visionũ & somniorũ. Et inuenit Rex in eis decuplũ sapiẽtiæ, sciẽtiæ & intellectus, super omnes sapiẽtes regni sui. Liberauitq; Dominus tres socios Danielis de medio fornacis ardentis, eò ꝙ noluerũt statuam aureã adorare. Danielẽ quoq; à lacu leonũ, quia à cultu DEI cœli cessare noluerit. Post hæc cœnã faciente *Balthasar* Rege Babyloniorũ optimatibus suis mille, bibenteq; cum illis, & vxorib. & cõcubinis suis in vasis, quæ asportauerat Nabuchodonosor de tẽplo Ierusalẽ, & laudãte cum eisdẽ Deos suos: quia intellexerat transactos LXX. an. nec tamen liberatos Iudeos: apparuit manus scribens, in pariete; facies autẽ Regis id aspiciens, *cõmutata est, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renũ eius soluebantur, & genua eius ad se inuicẽ collidebantur.* Introductiq; magi & aruspices, sapientesq; Babylonis, scripturam legere nõ poterant, nec interpretationẽ eius indicare Regi, licet interpretator indui purpurâ, & torque ornari in collo aurea, tertiusq; deberet in regno vocari. Introductus autẽ Daniel, ait: *Patrem eius Nabuchodonosor summã in regnis habuisse gloriam; sed quia in superbia obfirmatũ fuit cor eius, ab humano cõmutatum est, & cor feræ datũ est ei, vt sibi appareret in parte anteriori esse bos, in posteriori leo: secundùm mysteriũ tyrannorũ, qui in prima ætate voluptati ac ceruicositati, in fine crudelitati & rapacitati dediti sunt: vt fœnũ, vt bos comedere, multaq; huiusmodi, donec cognouit, quia Altissimus potestatem habet in regno hominũ, & cuicunq; vellet, daret illud. Tu quoq; filius eius, Balthasar, nõ humiliasti cor tuũ, cùm scires hæc omnia; sed aduersus dominatorẽ cœli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt corã te, & tu & optimates tui, & vxores & cõcubinæ tuæ, vinũ bibistis in eis. Idcircò manus exarauit*, Mane, techel, phares: *Et hæc interpretatio eius*: Mane, *numerauit Dominus regnũ tuum, & cõpleuit illud*: Techel, *appensum est in statera, & inuentũ ẽst minus habens*: Phares, *diuisum est regnum tuũ, & datũ ẽst Persis & Medis.* Eadem nocte interfectus est Balthasar. Cùm enim *Cyrus* Babylonẽ illo tempore obsideret, & fluuius Ganges, vnũ Regiorũ equitũ interciperet, transnatandi fiduciã persuasum: Rex iratus in amnẽ vlcisci statuit, cõtestans eum, qui præclarũ vorasset militẽ, femoris vix genua tingẽtibus permeabilẽ fieri. Productisq; fossoribus, in CCCCLX. alueos cõminuit, ipsaq; nocte visionis prędictæ ac cœnæ, siccatis aquis factoq; impetu capta est ciuitas, & mortuus Balthasar sicut prædixerat Daniel: Successitq; ei *Darius*, cui Cyrus quasi maiori in omnibus deferebat.

Dan. 3, 20, &c. — Dan. 5, 1. — Dan. 5, 31.

CAP. VIII.

Continet captiuitatis relaxationem, sub Iesu magno Sacerdote: Inchoatam quoque templi reædificationem.

ISte Iesus filius fuit Iosedech filii Sarayæ Sacerdotis *1. Paral. vi.* Qui Iosedech, vt ibi dicitur, egressus est quando transtulit Dominus Iudã: & est idem qui *Esdras*, secundũ aliquos; secundùm verò alios, frater eius, vt probatur. *1. Esdr. vii.* Iohãnes autẽ ductor fuit populi de captiuitate. *1. Esdræ iii.* Præfueruntq; Iudæis Sacerdotes post captiuitatẽ Babilonię annis multis. Anno autẽ primo Darii, Daniel orauit Dominũ, vt Darius & Cyrus liberaret populũ suũ. Intellexerat enim numerũ LXX. annorũ desolationis Ierusalẽ, dictũ per Dominũ ad Ieremiã esse cõpletũ. *Dan. ix.* Promulgatã proindè sentẽtiã de danda licẽtia, Darius morte præuentus est. Post mortẽ verò Darii, *Cyrus* Orientis Monarchiam obtinuit, primoq; anno regni sui excitatus verbis Isay. XLV. qui annis CX. antè prædixerat, *Hæc dicit Dominus, caro meo Cyro cuius apprehendi dexterã: subiiciã illi gentes & regna: ipse ædificabit mihi domũ in Ierusalẽ:* licentiã dedit Iudæis redeũdi & ædificandi domũ Domini; & qui nollet ascendere, iuuaret ascendẽtes, Hoc Regis gentilis edictũ, tẽpore Passagii cautũ reddat Principẽ Christianum, cuius exemplũ habetur, infra *part. vii. c. iv.* Ipsi verò quia penè cũcti nati erãt in Caldea, & possessiones acquisierãt, eligebãt potiùs remanere in terra natiuitatis suę. Quod vidẽs Daniel, iterũ orauit, vt qui Regi dederat licẽtiãdi animũ, repatriãdi populo daret votũ. Erat autẽ inter Iudeos *Zacharias* in Iudæa natus, qui benedixit Salatiel in filio, vocãs eũ *Zorobabel*, ꝙ interpretatur, *Magister Babylonis*, quasi dicat, hic erit magister captiuitatis Babylonię: ad cuiꝰ Prophetę exhortationẽ, simulq; Aggei iuuenis necdũ Prophetæ *1. Esdr. 1.* primi surrexerunt de tribu Iuda, postea viri

VIII. — Dan. 9. 1. &c. — Esai. 45, 1. &c.

1.Esd.2, 64.&c. Beniamin & Leuitæ vt ascenderent Ierusalem; & ascenderunt quinquaginta milia: ex Iudeis XLII.milia,CCCXL.reliqui verò,serui & ancillæ: sub Zorobabel Duce & IESV magno Sacerdote: remisitque cum eis Cyrus partem vasorum Templi Domini vsq; ad v. millia,CCCC. Anno autem regressionis,congregatus populus, ædificato altari,obtulit sacrificium matutinum & vespertinum: Anno autem secundo,mense secundo,iecerunt fundamenta templi. Porrò *Samaritæ*, de quibus suprà cap.v.cùm opus per se impedire non possent,dederunt munera Principibus Regis, qui eis fauerunt, Cyro ignorante: propter quod Cyri tempore, muri non nisi ad appodiationem erecti sunt.

1.Esd.1,7. 1.Esd.3,2. 1.Esd.3,8. 1.Esd.4. 1.&c.

CAP. IX.

Continet gesta Iudith,Esdræ,Nehemiæ & Esther,sub Sacerdotibus Ioachim,Eliasib.& Iuda.

IX. Iudit.1,1. MOrtuo Cyro, *Arfaxat* quidam Medus in Egbatanis surrexit, & reparauit eam, & inexpugnabiliter muniuit, quasdam partes Mediæ reconcilians, vt tandem toti Mediæ imperaret: transtulerat enim Cyrus sedem regni de Medis nobilioribus,in Persas. Hunc Arfaxat,*Cambises* Cyri filius, apud Esdram dictus *Artaxerses*,qui *Assuerus*,in Iudith verò *Nabuchodonosor*,expugnauit & vicit;factusque Monarchus in superbiam elatus est, misitq; ad omnes qui habitabant in Cilicia & Damasco,& Terra Promissionis,exigens ab eis tributa longè grauiora, quàm antecessores sui, qui omnes vno animo contradixerunt sibi. *Iudit.1.* Misitq; *Holofernem* Principem militiæ suæ, qui occupauit omnia in Cilicia & Mesopotamia vsque ad mare; & humiliauerunt se per Legatos vniuersarum vrbium & prouinciarum Reges, & exibant ad eum cum coronis & lampadibus ducentes choros; nec tamen ferocitatem animi eius poterant mitigare,quin ciuitates & lucos destrueret: præceperat enim Nabuchodonosor,vt omnes Deos terræ exterminaret, ipseque solus adoraretur. Audientes autem filii Israël timuerunt ne similia faceret Ierusalem & Templo,& munierunt angusta viarum; humiliaueruntq; se ad exhortationem Ioachim sacerdotis; & operuerunt altare Domini cilicio,seq; cilicio & cinere. Sciscitanti igitur Holoferni,*quisnam esset hic populus*:respondit, Achior dux Amon,quòd *de Caldea exierunt,de seruitute quoque Aegypti & Babylonis; nec vinci posset nisi Deus suus illi foret iratus.* Mittitur proindè Achior,vt cum Iudeis habitans,cum eis captus, puniatur;& cognoscat quia nullus sit Deus præter Nabuchodonosor. Inuenitq; Holofernes aquæductum quo refocillabantur in ciuitate: eo verò sublato, & tumultu populi suscitato sacerdos Ozias decreuit quinque diebus adhuc sustinendo, Dei misericordiam expectare. At *Iudith* de tribu Ruben,vidua & casta, redarguit sacerdotes,quòd Dei misericordiæ terminum imposuissent; & præmissâ oratione, vnxit se,& induit se vestimentis iocunditatis suæ: & Olofernes statim captus est,in ea, & dixerunt Assyrii, *Quis contemnat populum istum qui tam pulchras mulieres habet?* Expositâ autem causâ aduentus sui, ne scilicet cum suo populo moreretur, iussit eam introduci in locum thesauri sui: quæ petiit opportunitatem egrediendi ad orationem. Et sollicitata est Iudith intrare ad Olofernem; bibitque ac comedit cum eo; ille verò inebriatus est nimis,cui dormienti Iudith caput abscidit,& fecit super muros poni,insultumq; ciues facere in Assyrios. Qui videntes cadauer Olofernis, dixerunt: *vna mulier Hebrea,posuit confusionem in domo Nabuchodonosor.* Iudei autem postquam eos persecuti sunt triginta diebus,tulerunt spolia. Achior autem circumcisus,appositus est ad populum Israël. Venit quoq; ad visitandum Iudith, Ioachim cum vniuersis presbyteris. Ipsaq; ascendit post canticum in Ierusalem, & obtulit vota sua,& chonopeum Olofernis purpurâ,auro,gemmisq; contextum, & vasa eius vniuersa:& completis C V. annis mortua est. Scripserunt autem Principes trans flumen Cambisi, quòd Ierusalem reædificaretur, ciuitas rebellis Regibus; nec posset Rex facilè postea aditum habere in Syriam: propter quod intermissum est opus Dei vsque ad annum secundum *Darii* Regis Persarum. Huic Dario Zorobabel cùm animum Cambisis ad Dei opus conseruandum flectere non valuisset, occultè suasit, vt votum faceret Deo Israël, quòd si eum Regem faceret, ipsius templum restauraret in Ierusalem, & vniuersa eius vasa remitteret: quo facto cùm audiret Zorobabel regnare Darium, ipsum fiducialiter adiit, & vltrà quàm speraret, ab eo honoratus est: Nam in cubiculo Regis, cum aliis duobus Cubiculariis dormiebat. Porro Rex cœnam exhibuit Satrapis Persa-

Margin notes: 1.Esd.4,6. Iud.1,6.&c. Iud.2,4. Iud.3.8.&c. Iud.4,1.&c. Iud.5.1.&c. Iud.6,1. Iud.7,6. Iud.8,1. Iud.10,3. Iud.12,1. Iud.13,9. Iud.14,14. Iud.15,10. Iud.16.13. 1.Esd.4.15. 3.Esd.3,1.&c.

Line numbers: 10 20 30 40 50

Persarum *II. Esdræ III.* & præfectis Indiæ & Æthiopiæ, & magistratibus CXXVII. prouinciarum. Illamq; noctem Rex expergefactus duxit insomnem. Proposuitque suis custodibus, quod *ex trib. fortius videretur, Rege*, scilicet, *Muliere* vel *Vino*: promittens munera ei qui sapientiùs responderet. Et primus quidem ait fortiorem *Regem*, quia cùm homines cunctis præsint animantibus, Rex præest hominibus. Secundus, *vinum* prætulit: quia cùm Rex animi præsit vigore, vigorem animi vinum aufert. Zorobabel verò, *mulierem* vtrisque præcellere ait: nam & Regi, & eis qui vitem plantant dominantur; & eis conferunt vitam, & alimentum, & viri pro eis animas suas ponunt; vidisseque se ait Regis cuiusdam concubinam alapas illi dare; &
10 cum dolente Regem dolere, & cum gaudente gaudere: super omnia autem *Veritatem* omnibus præualere asseruit, quæ immutabilis est & sempiterna. Cùm iudicarent omnes veritatem præualere, ad Zorobabel ait Rex, vt quod vellet peteret, & impetraret. Qui petiit Templi ædificationem, & vasa ipsius mitti in Ierusalem. Et gauisus est Rex propter votum; scripsitque litteras Principibus vltra flumen, quòd eos non impedirent, sed potiùs de sumptibus Regiis eos iuuarent. Zorobabel autem, portans vasa templi, ac reditum faciens per Caldeam, multos de contribulibus suis duxit in Ierusalem. Post defunctum Darium regnauit *Xerxes* filius; post quem alter filius *Artaxerxes*: quo tempore *Esdras* Aaronita, qui succensam a Caldeis legem reparauit, inuenitque gratiam in oculis Artaxerxis, & licentiam obti-
20 nuit vt ascenderent in Ierusalem, ad inuentam legem populo explicandam: habuitque epistolas ad Principes trans flumen, vt traderent Esdræ necessaria: & ministri templi absoluti sunt ab omni tributo: habuit quoque potestatem amouendi & cōstituendi Iudices, secundùm sapientiam suam, & puniendi contumaces. Venit autem cum XVII. millibus; & siluerunt tribus diebus: quarto die obtulerunt in domo Domini, quæ secum attulerant; adiurauitque tunc Esdras Sacerdotes & Principes, vt abiicerent vxores alienigenas, & eos qui de eis nati erant. Eiusdem quoque Artaxerxis pincerna erat *Nehemias*, & cùm esset in Susis castro, audiuit peregrinos Hebraicè loquentes; & sciscitatus est ab eis de statu Iudeæ & Ierusalem; & accepit ab eis vrbem esse sine muris, & populum Dei ibi habitare in afflictione: nam per diem
30 sustinebant impetum hostium, & noctibus intrabant latrunculi, & plateas implebant cadaueribus mortuorum: & fleuit Nehemias, ac panem desiderabilem non comedit. Rex autem cognitâ causâ tristitiæ, licentiam dedit eundi, præfixo termino redeundi: & epistolas ad Principes trans flumen, de exhibendo Nehemiæ, tanquam suo Legato ex latere, honore. Misitque Principes militum, & equites, deditque mandatum de reædificanda Ierusalem. Duxit quoque secum de Babylone multitudinem ex filiis captiuitatis: Veniensque Ierusalem siluit tribus diebus, & nocte consurgens cum paucis circuibat ruinas murorum, & considerans quomodo reædificari posset. Quartâ die locutus est ad multitudinem dicens: *Venite, reædificemus; & non simus vltra in opprobrium gentibus.* Nehemias ergò, & Helyasyb
40 summus sacerdos cum multis de populo ædificauerunt muros, cum sex portis, impedientibus finitimis nationibus: propter quod Nehemias mediam partem populi armatam statuit extra ciuitatem; alia verò pars media ædificabat, vnâ manu ponens lateres, alterâ tenens gladiū. Post ędificatū autē murum, pręcepit vt clauderētur portę ante solis occasum, nec aperirētur ante solis calorē, cōuocauitq; populū ad audiendā legē. Videns quoq; Ciuitatē vacuā habitatoribus, rogauit optimates habitare in Ierusalē. Et benedixit spontè habitantibus; & inter populares missa est sors vt habitaret decimus in Ierusalem: rediitque ad Regem, & mortuus est ætate venerandâ, & sepultus in Ierusalem. Post hæc constituto Rege altero *Artaxerxe* mediis pluribus, interfectaque inobediente Reginâ Vasti, Rex in regni con-
50 sortem elegit *Esther*, orbatam vtroque parente, adoptatam in filiam à patruo Mardocheo, qui versabatur in vestibulo domus Regiæ, vt curam gereret filiæ adoptatæ. Eo tempore irati sunt duo Eunuchi ianitores, & in Regis necem machinati: quod non latuit Mardocheum. Idque ex nomine eius, detulit ad Regem Esther: & suspensi sunt in patibulo, traditumque est in Regis annalibus. Post hæc exaltauit Rex Aaman Amalechitem de genere Agag, & adorabant eum omnes serui Regis, præter Mardocheum: quod ille attendens, cognoscensque Hebreum, Regi suasit fouere pacem, asserens *dissimilitudinem, pacis nouercam*: gentem verò Hebream

1. Esd. 7, 1. &c.
3. Esdr. 8, 1. &c.
2. Esdr. 1, 1. &c.
2. Esd. 2, 6. &c.
2. Esd 2. 18.
2. Esd. 3, 1. &c.
Esther. 2, 7. &c.
Est. 3, 1. &c.

in regno suo, nouis è contra, ait legibus vti & ceremoniis: Tunc Rex anulum dedit Aaman, vt de populo iudicaret. Ille litteras scripsit ex nomine Regis per omnes prouincias, vt XIII. die duodecimi mensis, omnes Iudei perirent, & bona sua diriperentur. Quo Esther audito, Iudæis indixit ieiunium: & consilio Mardochei, exponens se periculo, non vocata intrauit ad Regem, vni innixa puellæ, defluentes vestes alterâ sustentante, qui cùm eam toruo inspexisset oculo, collapsa est: Tunc Rex extendit sceptrum aureum in signum clementiæ contra eam, & properans cõsolabatur eam, dicens: pro subditis datam mortis legem accedentibus non vocatis; ipsa verò consors erat imperii, asserens quia quicquid peteret impetraret. Petiit autem Esther, vt Rex cum Aaman ad conuiuium suum iret ipsâ die: & cùm post cibum Rex scire vellet petitionem, Esther in crastinum distulit, rogans, & sequenti die cum Aaman secum prandere. Egressus igitur Aaman lætus, cùm vidisset * Mardoceum sibi non assurrexisse, consilio vxoris & amicorum, altitudinis cubitorum L. crucem parari iussit, vt in ipsa suspenderet Mardocheum. Noctem autem illam Rex duxit insomnem, & sibi legi iussit annales: Legiturque quomodo per Mardocheum à morte liberatus sit, & quærente Rege, quod honoris consecutus sit, respondetur. *Nihil.* Tunc Rex quæsiuit quis esset in atrio: & inuenitur Aaman. Intrauerat enim vt Regi suggereret de morte Mardochei. Accersito igitur Aaman, ait Rex, *Quid fiet viro quem Rex voluerit honorare?* Qui de se dictum reputans, respondit, *quia stolâ Regiâ deberet indui, diademate coronari, ac sedere super equum Regis: & primus de Principibus teneat equum, & per ciuitatem incedens clamet: Sic honorabitur quem Rex voluerit honorare. Et ait ei Rex, Vade, sic facies Mardocheo.* Quibus peractis domum rediens Aaman, lugens audit ab amicis; *Si Mardocheus ante quem cadere cepisti, est de semine Iudeorum, non præualebis, potiusq; succumbes.* Et ecce nuntii compulerunt eum egredi, ad conuiuium Esther, aptoque tempore ait Rex, *Pete quod vis, Esther.* At illa, *dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro, ne pereamus:* respondítque Rex, *Et quis est qui hæc facere audeat:* Et Regina subintulit, *Hostis noster, iste Aaman.* Rex iratus, surgens intrauit ortum; Aaman autem supplicabat Reginę pro anima sua: rediens verò Rex, Aaman iussit cruci affigi quam parauerat Mardocheo: & omnia quæ ipsius fuerant, donauit Esther. Illâ autem referente, quia Mardocheus auunculus eius esset, Rex illi anulum dari fecit, quem tulerat ab Aaman. Scripsitque Mardocheus litteras reuocationis primarum; & quòd omnes qui parati erant Iudeos occidere, in eorum manibus traderentur. Et factum est nomen Iudeorum celebre; ita vt multi religioni iungerentur illorum, sub regimine Iudæ summi sacerdotis.

Esther.4,16. Esther.5.1. & 15,7. * Ex scal. Esth.6,1. &c. Esth.7,1. &c.

10 20 30

CAP. X.

Continet inuidiam in Iohannem sacerdotem & successorem Iadum: mortem Alexandri tempore, Oniæ: & Ptolomei persecutionem in Iudeos: Translationem quoque Diuinæ legis per LXX. Interpretes, tempore Eleazari sacerdotis.

40

POst defunctum Artaxerxem, successit alius *Artaxerxes* qui & *Ochus*: Hic Vagosum misit præfectum vniuersis prouinciis trans flumen. Erat autem summus Iudeorum sacerdos in Ierusalem *Iohannes*, qui Iudæ patri successerat: cui inuidit frater IESVS ad Pontificatum aspirans, ac per hoc Vagosi familiaris effectus est: hac confidentiâ cum summo sacerdote altercatus, in tantam compulit iram, vt discolum fratrem occideret: quo euentu Vagosus permotus animo, Ierusalem ascendit, prohibitusque à Templi ingressu, non cessit, se cadauere asserens mundiorem, quo Templum prophanauerant: Ingressusque templum expoliauit, imponens ministris tributa anni septimi, à quo, interuentu Nehemiæ, fuerant absoluti. Successit autem Ocho *Arges*, qui & *Arsanius*, qui trans flumen regionibus *Sarabalam* præfecit, de genere Cuteorũ. Mortuoq; Iohanni summo sacerdoti, successit *Iadus* filius, cuius frater *Manasses* ad Pontificatum aspirans, in vxore assumpta Isacha filia Sarabalæ, ministrare præsumens, prohibetur à Ierosolymitis, ni gentilem dimittat vxorem: Ille indignatus se transfert cum vxore ad socerum, qui ei templum in Garizi, instar Ierosolymorum, interueniente tamen consensu Regis Persarum, ædificare pollicitus est. Post Argem regnat filius *Darius*: Eodemque

50

anno

REGES IVdæorum post captiuitatem Babyloniæ vsque ad Christum.

- 4. *Iesus.c.8.*
- 26. *Ioachim.c.8.*
- 12. *Elyasib.c.9.*
- 15. *Iudas.c.9.*
- 41. *Iohannes.c.*x.
- 54. *Iadus.c.*x.
- 17. *Onias.c.*x.
- 16. *Symon.c.*XI.
- 17. *Eleazarus.c.*x.
- 9. *Onias.c.*XI.
- 12. *Symon.c.*XI.
- 19. *Onias.c.*XI.
- 31. *Iesus.c.*XI.
- 11. *Iohannes.c.*XI.
- 4. *Alchimus.c.*XI
- 3. *Iudas.c.*XI.
- 19. *Ionatha.c.*XI.
- 8. *Symon.c.*XI.
- 22. *Iohannes.c.*XI.
- *Aristobolus. c.12.*
- 38. *Alexander. c.12.*
- *Alexandra. c.12.*
- 2. *Hyrcanus.c.*XII.
- 37. *Herodes.c.*XII.

anno *Alexander Magnus*, qui ad Persicum properans bellum, cæsis hostibus semel & iterum, Tyrum obsedit, obtinuitque. Tunc Sarabalam de suis eligens VIII. milia, ad Alexandrum profectus est, se illi libentiùs quàm Dario velle obsequi ait: grateque susceptus est. Nuntiat deindè se habere generum Manassen, cui templum & altare vellet erigere: idq; esset vtile Alexandro, eò quòd infirmior esset Iudeorum natio sic diuisa. Deprecanti autem, Alexander concessit, illeq; perfecit: stetitq; phanum, quousq; Romanorum destructio subsecuta est. Iado verò sacerdoti, cùm adhuc Tyrum obsideret scribit Alexander, vt auxilium præbeat, atque venalia exercitui paret; reddatq; tributa quæ prius Dario conferebat. Pontifex, ait se Dario sacramenta dedisse; nec posse illo viuente violare fidem: Tunc cōminatus est Alexander genti Iudeorum, quia per eum discerent cui obtemperare deberent. Subactâ Tyro, & mortuo Sarabala, Ierosolymā festinat, quem timentes Iudei, clamauerunt ad Dominum. Dormitanti proindè, sacerdoti ait Deus, eos *confidere, vrbemq; sertis ornare: ipse verò Pontificalibus, cæteri autem sacerdotes legitimis stolis induti, irent obuiam Alexandro.* Quibus completis, intuens Pontificem Alexander, equo dissiliit, eumq; solus adiit; & nomen tetragrammaton, quod in lamina erat aurea, super Cydarin, adorauit; Pontificemq; veneratus est: dixitq; militibus, mētem Regis ludificatam putantibus, se cū adhuc esset in Licia ciuitate Macedoniæ, in illo habitu Deum vidisse, principatum sibi pollicentem Persarum. Ingressusq; vrbem, sacrificauit secundùm sacerdotis ostensionem, in templo Dei: non ad eius cultum verâ pietate conuersus, sed impiâ vanitate cum diis eū falsis colendum putans: *vt ait August.* XVIII. *de ciu. Dei.* Post sacrificium autem, lecto Daniele, tributa septimi anni dimisit. Cùm verò Alexāder veneno periit, *Onias* Iadi filius, Pontifex erat. Decidit autem in lectū Alexander, & cognouit quia moreretur: & vocauit pueros suos, qui secum nutriti fuerant à iuuentute sua; & diuisit illis regnum suum, cùm adhuc viueret: & cùm regnasset annis XII. mortuus est. Non enim voluit in vnam Monarchiam transferre, ne ei par quisquam in potentia videretur: sed in XII. socios regnum diuisit, quatuor autem, abiectis aliis, tandem regnauerunt. In Ægypto, *Ptolomeus* Lagi filius; in Asia, *Antigonus*; in Syria, *Demetrius*; in Macedonia, *Philippus*: secundùm quod prophetatum fuerat in visione decima Danielis XI. cap. *Surgens verò Rex fortis,* Alexander, *& dominabitur potestate multâ & faciet quod placuerit ei: cùm steterit,* scilicet in robore suo, *conteretur regnū eius, & diuidetur in quatuor ventos cœli.* quia Ægyptus, est ad Meridiem; Syria, ad Septentrionem; Asia, ad Orientem; Græcia, ad Occidentem. Ptolomeus autem regno suo adiecit Syriam; voluit addere & Iudeam, & ascendit Ierusalem die Sabbathi, sciens Iudeos arma non moturos: & nullo contradicente, intrauit. Multos autem de Iuda & de Garizi traxit captiuos in Ægyptum, & venditioni exposuit: & à negotiatoribus nationum distracti sunt, & per orbem dispersi, plusquam in aliqua captiuitate: propter quam Act. II. dicitur, quòd conuenerant in Ierusalem ex omni natione quæ sub cœlo est. *Symoni* verò Iusto successit filius *Eleazarus*, cuius tempore regnauit in Ægypto *Ptolomeus Philadelphus*, superioris filius, studiosus nimis cupidusque librorum. Hic cùm à Demetrio qui bibliothecæ eius præerat, de numero librorum quæreret, audiuit viginti adesse milia: sed paulò post vsque ad L. milia post se venire cognouit. Et cùm ei nuntiatum esset de lege Iudeorum, Dei ore prolata; & quòd propter legis sanctitatem non nisi à Dei cultoribus posset transferri: nam & Theopompus cum historiis quas scribebat hanc vellet inserere, versus est in amentiam diebus XXX. Theotectus quoque pro eadem caussa factus est cæcus; sed pœnitentes sanati sunt: scripsit Eleazaro summo

1. Mach. 1, 7.

ſacerdoti, vt Iudeos peritos Græcæ linguæ ad ſe dirigeret, cum lege Dei, qui ad eam transferendam ſufficerent. Miſit igitur Eleazarus, ad interpretandum legem, ſex viros ſeniores de vnaquaque tribu: & cùm eſſent tribus XII. feruntur interpretes in vniuerſo fuiſſe LXXII. Peracto verò negotio, remiſit Rex interpretes ad Eleazarum cum muneribus: & inter cætera miſit menſam auream gemmis impretiabilibus inſignitam, cuius croſſitudo cùm eſſet dimidii cubiti, tamen materiam opus ſuperabat.

Cap. XI.

Continet Iudeorum diuiſionem ſub Onia, contra ſe bellantibus Syria & Aegypto: ac perſecutionem Regum Syriæ, Seleuchi & Antiochi, in Iudeos: & depoſitionem ac mortem alterius Oniæ: mira quoq; Machabeorum geſta. 10

POſtquam Iudea à Ptolomeis moleſtias perpeſſa eſt, Reges Syriæ vexationem addiderunt afflictis. Pugnante enim *Antiocho magno* contra Ptolomeum Epiphanem, Iudea in medio poſita, in contraria ſtudia ſcindebatur: ſecundùm *Ieronym. ſuper Danielem*: aliis Antiocho, aliis Ptolomeo fauentibus. Denique *Onias* ſacerdos filius ſecundus Symonis Iuſti aſſumptis plurimis Iudeorum fugit in Ægyptum: & à Ptolomeo honorificè ſuſceptus eſt; acceptaq; regione Elyopoleos, concedente Rege, templum conſtruxit ſimile templo Iudeorum: complens vaticinium Iſayæ. XIX. *In die illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti*: quod permanſit vſque ad tempora 20 Veſpaſiani. Cùm verò Anthiocus teneret Iudeam, ſcopas conduxit exercitum Ptolomei, Iudeam capit, & plurimas ciuitates; & partem optimatum Anthioci ſecum in Ægyptum adduxit. Poſtea autem Antiochus ſcopam iuxta fontes Iordanis fugauit: veniensq; Ieruſalem, honorificè ſuſceptus eſt. Expugnatoq; ſcopæ præſidio in arce Ieroſolymorum, eos qui partium eius erant perſecutus eſt: & cognitâ Iudeorum erga ſe voluntate, magnis eos honorauit muneribus. Poſt Anthiocum verò, regnauit *Seleucus Eupator*, filius eius peſſimus, ſed iners. Pontifex autem Iudeorum erat *Onias*, poſt *Symeonem* ſuperioris Oniæ filium. Huius igitur Oniæ temporibus, propter ipſius Oniæ pietatem, leges optimè ſeruabantur; & templum maximis illuſtrabatur donis: ita vt Seleucus præſtaret omnes ſumptus ad miniſte- 30 rium ſacrificiorum. Symon autem, de tribu Beniamin, ſuggeſſit Apolonio, qui dux erat Celeſyriæ & Phœnicis, ærarium Ieroſolymis eſſe plenum pecuniis, & poſſibile eſſe ſub poteſtate Regis cadere vniuerſa. Cumque ille retuliſſet ad Regem, accitum Helyodorum Rex miſit Ieruſalem ad ſpoliandum ærarium: non vaſa, ſed donaria templi. Elyodoro autem ait Pontifex, ibi depoſita eſſe & victualia viduarum. Conſtitutâ autem die, cùm intraret Elyodorus diſpoſiturus de hiis, per vniuerſam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum ſtolis ſacerdotalibus iactauerunt ſe; & inuocabant de cœlo eum, qui de depoſitis legem dedit. Iam enim qui videbat ſummi ſacerdotis vultum, mente vulnerabatur; facies enim & color immutatus indicabat internum animi do- 40 lorem; cunctique protendebant manus ad cœlum: ac omnipotens DEI virtus fecit magnam ſuæ oſtenſionis euidentiam. Illo enim Templum ingreſſo, ſurrexerunt duo iuuenes: videtur *Ioſephus* velle, quòd fuerint Angeli: & comminuerunt eum *II. enim Mach. III.* dicitur, quòd apparuit terribilis ſeſſor equi, & conculcauit eum, & comminutus eſt. Timens verò Onias indignationem Seleuchi, orauit ad Dominum & reuixit: Elyodorus autem hoſtiâ DEO oblatâ, repedabat ad Regem, teſtabaturq; omnibus ea, quę ſub oculis viderat, opera magna DEI. Ac ſciſcitanti Regi, quis eſſet aptus ſemel adhuc mitti, reſpondit: *ſi quem habes hoſtem, aut regni tui inſidiatorem, mitte illuc; & flagellatum recipies ſi tamen euaſerit.* Poſt hæc *Antiochus*, frater eius qui Romæ obſes erat, cognoſcens fratris inertiam, ad regnum aſpirans, 50 clàm Romam egreſſus eſt, licet aliqui eum rediſſe aſſerant ſub coniuentia ſenatorum; & reuerſus, primùm ſe cunctis benignum oſtendit: ſtrenuus autem erat in agendis, & acer in hoſtes, vndè & à populo cognominatus eſt *Epiphanes*, id eſt, Illuſtris, qui I. Machab. I. dicitur *radix peccati*. Vndè ſcilicet, cepit illo tempore apoſtatare à Dei lege populus Iſraël. Suſcepto autem regno, iniquitatem ſibi inſitam, mortuo fratre aperuit, quam pro obtinendo regno palliauerat. Et ſurrexerunt in Iſraël filii Belial, & petierunt ab eo, vt facce-

2. Mach. 3, 1. &c.

facerent in Ierusalem *ephebiam*, id est lupanar epheborum: & quod Israelitæ scriberetur *Antiocheni*: & ædificauerunt gymnasium, in quo dogmatizabant de ritu gentium: & fecerunt sibi præputia, id est, non circuciderunt pueros, *I. Mach. I.* Ratio autem tantorum malorum ponitur *II. Machab. IV.* Onias enim Pontifex sine liberis erat, habens duos fratres, quorum vterque summum ambiebat sacerdotium: & vt placerent Antiocho, declinauerunt ad ritus gentium, & nomina gentium sibi præposuerunt. Vnde IESVS dictus est *Iason*; & *Iohannes* dictus est *Menelaus*. Iason autem plures habens secum, promissa pecunia sacerdotium ab Antiocho obtinuit, & tunc, *vt dicit August.* ignis sacrificii qui per LXX. annos Babylonicæ captiuitatis durauerat, extinctus est. Postea Antiochus amouit Iasonem, & eleuauit Menelaum, qui secutus est Oniam in Antiochiam: descenderat enim ad Regem, propter facinus fratrum, si forte Regis animum mutare potuisset: Et cùm nequisset, sedentem in Antiochia Menelaus per Andronicum, cui Antiochus Iudeam commiserat, occidi fecit. Delatâ verò huius cædis ad Regem querelâ, flexus ad misericordiâ lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem & modestiam. Et Andronicum purpurâ exutum, & per ciuitatem circumductum, in ipso loco vbi Oniam occiderat, interfici iussit. Contigit autem Antiochum (*sequenti capitulo*) iterum ascendere in Ægyptum: & tunc Ierosolymis, per XL. dies visæ sunt acies armatæ atque pugnantium: & orabant omnes, in bonum monstra conuerti. Postquam verò expulsus est Antiochus ab Ægyptiis, venit in Iudeam; & expoliauit templum, occisis octoginta milibus, & totidem vinculatis, aut venundatis: & profectus in Antiochiam, misit Apolonium cum exercitu, vt omnes interficeret adultæ ætatis. Tertiò quoq; de Ægypto rediens, expoliauit templum, ponens in eo Idolum Iouis; & oblationes Mosaycas fieri prohibuit: posuitque ibi gentem peccatricem. *I. Mach. I.* Tunc duæ mulieres delatæ sunt natos circumcidisse, quæ cum filiis ad vbera suspensis, per vrbem circumductæ, per muros præcipitatæ sunt. *II. Machab. VI. Eleazarus* quoque vnus de principibus scribarum, quia noluit contra legem suillas comedere carnes, plagis interemptus est. Mater quoque (sequenti capitulo) cum septem filiis, diris cruciatibus vitam finiuit. Tunc multi Iudæorum, alii timore aut sponte iussa Regis adimplent. Erat autem vir in Modyn, *Matathias*, de vice Ioachim, qui vnus fuit de XIV. sacerdotibus quos instituit Dauid. Est autem *Modyn* iuxta Emaus distantem LX. stadiis à Ierusalem. Et venerunt emissarii Regis in Modyn, statuentes aram vbi ad sacrificandum cogerent Iudeos, & inuitauerunt Matathyam: Illo autem renuente, accessit quidam Iudeus vt sacrificaret, quem interfecit Matathias, ac nuntiū Regis, aramq; destruxit, & clamauit, *Qui Domini est, sequatur me*: Multi aūt omnia relinquentes, secuti sunt eum in solitudine. Tunc emissarii Regis intulerūt illis bella Sabbathis, qui nec speluncas oppilauerunt. Matathyas autem docuit eos pugnare Sabbathis. Vnde Beda super Matth. *Quod nō est licitum in Lege, necessitas licitū facit: nam & Sabbathum custodiri præceptum est, Machabei tamen in Sabbatho pugnant: Sic*, inquit, *hodie, si quis ieiunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.* Et ponitur, *extra de Reg. iuris.* Collectaque manu aras destruxit, & immolantium quos potuit interfecit. Hunc magistratum anno vno gessit: moriturus autem, filiis quinque patrias commendauit leges: corpora dicens mortalia; sanctorum verò monumenta, immortalitatis consequi ordinem. Post hunc autē surrexit filius eius *Iudas*, & induit se loricâ, sicut gigas; similis factus est leoni in operib. suis: & dilatauit gloriā populo suo: vnde & dictus est *Machabeus*, *à Machos*, quod est pugna; & *beo, beas*: quasi beatus in pugna. *Apolonius* autē dux Samariæ in virtute magna egressus est contra Iudā. Iudas autem occurrens, percussit eum cum multis, reliqui verò fugerunt; & accepit spolia eorum, & gladium Apolonii, & pugnauit cum eo cunctis diebus. *Seron* quoque dux inferioris Asiæ cum suis, simulq; cum legis transgressoribus castrametatus est in Bethsuram. Iudas autem suos paucos & ieiunio desides hortabatur, non in multitudine, sed in pietate confidere; & confligens cum Syriis, duce eorum interfecto, persecutus est fugientes: & cecidit timor Iudæ super gentes. Post hæc & similes victorias, Iudas templum *encæniauit*, ipso die prophanationis, reuolutis tribus annis, XXV. die Septembris: & hæc dedicatio in posterum stetit. Et statuerunt Iudam summum sacerdotem, celebraueruntque octo diebus, secundum ritum *scenophegiæ*, memores quòd paulò ante habitauerant in

[Margin notes: 1. Mach. 1. 2. Mach. 4. — 1. Mach. 5. — 1. Mach. 7. 1. — 1. Mach. 2. & c. — 1. Mach. 3. 4. & c. — 1. Mach. 4. 56. & c.]

[Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50]

speluncis. Tunc etiam construxit murum in circuitu Ciuitatis, & *Bethsuram* muniuit, vt eam quasi pro castro haberet, 1. *Machab.* VI. Gentes autem finitimæ hoc ægrè ferentes, Iudeos persequebantur, quas Iudas fortiter debellabat. Congregati quoque sunt qui erant in Galaad contra Iudeos. Cumque ad hoc legerentur litteræ petentes auxilium, nuntii à Galilea venientes, nunciant Ptolomenses, Tyrios, Sydonios congregari aduersus Iudeos. aitque Iudas fratri suo, *Vade in Galileam, & libera fratres nostros; ego autem & Ionathas, ibimus in Galaditim: sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat.* & fuerunt vtrobique victores. Audiens autem Antiochus, qui superiores partes perambulabat, victorias Iudæ, in furore intonuit se facturum Ierosolimam poliandrum Iudeorum: & statim apprehendit eum amarus dolor viscerum; & de curru cadens, collisus est, & effluebant vermes de corpore eius, & grauabatur exercitus fœtore eius. Cùm verò nec ipse fœtorem suum ferre valeret, ductus ad cognitionem sui, ait, *Iustum est mortalem subditum esse Deo.* Et promisit se Iudeos honoraturum, & Dei virtutem vbique prædicaturum: scripsitque Iudeis vt fideliter adhererent filio suo: peregreque in montibus miserabiliter mortuus est. Successitque ei *Eupator* filius eius; & huic *Demetrius* Seleuci filius: in Iudeos & ipsi sæui: contra quos Iudas prælia gessit, auctusq; victoriis cum Romanis fœdus iniit, scripseruntq; formam fœderis in tabulis æneis, mittentes in Ierusalem hoc modo: *Benè sit Romanis & genti Iudeorum, & pax in æternum. Quod si institerit bellum Romanis, auxiliũ feret gens Iudeorũ; nec accipient stipendia à Romanis: id ipsum facient Romani Iudæis.* Tũc scripserunt Demetrio: *Quare aggrauasti manum tuã super amicos nostros socios Iudeos? si ergò iterũ adierint nos, faciemus illis iudiciũ, & pugnabimus contra te terrâ mariq;* 1. *Machab.* VIII. Tandem cecidit Iudas in prælio, mori præeligens in virtute, quàm fugâ saluari. & tradidit se *Bachidi*, qui à Demetrio missus erat, vniuersa regio: & instituit impios dominos regionis qui persequebantur amicos Iudæ. Illi autem congregati, elegerunt *Ionathan* fratrem eius in ducem: qui Iudæ mortem vindicauit, & fugauit Bachidem. *Alchimus* autem qui per Demetrium constitutus erat summus sacerdos, cœpit destruere muros domus interioris, & opera Prophetarum: sed percussus paralysi, mortuus est cum tormento magno. Post hæc viri iniqui ex Israël duxerunt iterum Bachidem in Iudeam, & propter contrarios sibi euentus, cum Ionatha pacem iurauit, & abiit: seditque Ionathas in Magmis, iudicans populum. 1. *Machab.* IX. Venit autem *Alexander* filius Antiochi Epiphanis, Ptolomaydam, & regnauit in ea: quod audiens Demetrius firmauit cum Ionatha pacem: & venit Ionathas in Ierusalem, & muniuit montem Syon in circuitu. Alexander quoque scripsit Ionathæ: *Audiuimus quòd vir potens es, & aptus vt sis amcius noster: & nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ, & vt amicus Regis voceris:* & misit ei purpuram, & coronam auream. Quod Demetrius audiens, tristatus est: absoluitque Iudeos à tributis, & cætera plura concessit. Tandem Ionathæ dolo detento in Ptolomayda, & postea occiso, successit *Symon* frater eius, qui ossa Ionathæ sepeliuit in Modyn: & statuit septem pyramides patri & matri, & quatuor fratribus, & sibi, & circumposuit columnas; & sculpsit in eis arma, & naues ad æternam memoriam: abstulitque iugum gentium ex Israël: fecitque sibi portum in Iopen; & dilatauit fines genti suæ, & vnusquisq; stetit securus sub ficu & vite sua. *Machab.* XIV. Aspirans autem ad ducatum *Ptolomæus* filius Abobi, gener Symonis, facto ei conuiuio, socerũ non dubitauit occidere, mittens qui fratrem eius Iohannem occiderent: sed præuenti nuntio, interficiuntur ab eo, & factus est *Iohannes*, Princeps sacerdotum, 1. *Machab.* XV. Hicque terminatur historia primi libri Machabeorum. Dictus autem est hic Iohannes *Yrcanus*, à deuictis Yrcanis: qui obsidente Antiocho Grypho Rege Syriæ Ierusalem, duos de loculis, circumstantibus sepulchrum Dauid, aperuit, indè tollens plus quam III. milia talentorum; trecentaq; dedit Antiocho vt obsidionem solueret: mortuusq; quinque reliquit filios.

1. Mach. 6. 1. &c.

1. Mach. 8. 23.

1. Mach. 9. 18. &c.

1. Mach. 10. &c.

Cap. XII.

Continet quomodò in Terra Promissionis Reges iterum regnare ceperunt.

XII. MOrtuo Iohanne Yrcano, cùm nullus filiorum ad regnandum sufficeret, vxorem suam disertissimã *Alexandram*, Iudeæ & filiis præfecit. Maior autẽ natu

Aristo-

Aristobulus, impatiens materni dominii, dyadema sibi imposuit, matrem, tresque minores fratres ponens in vinculis, *Antigono* fratre secundo à se constituto, ac deindè perempto, & regnauit per annum. Vxor autem eius, ex eo non habens filium, fratres illius à vinculis absoluit, & maiorem *Alexandrum* regnare constituit: qui vocatus est *Ianeus*, qui duxit vxorem nomine Alexandram. Hic adeò nequam fuit, vt circiter quinquaginta milia Iudæorum interfecerit in tribus annis. Et cùm interrogasset quo pacto Iudæis reconciliari posset, audiuit, *Si moreretur*: propter quod in plateis Ierusalem octingentos viros cum vxoribus ac filiis, necari iussit. Moriturus autem, sciens duos filios suos odiosos pro patre Iudæis, regnum reliquit vxori suæ 10 *Alexandra*, quæ populi beneuolentiam acquisierat, eius tyrannidi resistendo. Hæc dum regnaret, *Hyrcanum* primogenitum Pontificem declarauit, eum futurum Regem iudicans. Eà verò ægrotante, *Aristobulus* alter filius, collectâ plurimorum manu, post matrem se regnaturum declarauit; ipsâq; mortuâ cum fratre bellum habuit: tandem eo pacto concordant, vt Aristobulus regnaret; Hyrcanus verò quibuslibet sub eo fungatur honoribus. Erat autem cum Hyrcano *Antipater* Idumeus, qui à latrunculis egressis de Ierusalem, & circa Ascalonam prædam agentibus, inter cæteros captiuos iuuenis gentilis ductus est; filius cuiusdam Herodis, genere Idumei, sacerdotis templi Apollinis in Ascalone: & in oculis Hyrcani tantum gratiosus fuit, quòd totam ei domum regendam commisit. Hic itaq; persuasit Hyrca-20 no, vt se dolo circumuentum quereretur; & apud *Aretham* Regem Arabum confugeret, cuius auxilio rediret in regnum. Iuit itaq; in Petra, vbi sedes regni erat: qui venit cum exercitu, & obsedit Ierusalem; nec præualuit, *Scauero* Romanorum duce, trecentis talentis, Aristobulo fauente. Frustratus Hyrcanus spe Arabum, ad *Pompeium* se contulit, cùm venisset Damascum: & variè negotio agitato, cùm tandem Pompeius obsideret Ierusalem, in vrbe dissensio facta est: nam fautores Aristoboli vrbem tueri; fautores verò Hyrcani, eam Romanis tradere contendebant: sed pars Aristoboli victa, in Templum secessit. Receptus verò in vrbem Pompeius, Templum expugnat; irruentesque Romani prophanauerunt templum, & equos in porticibus stabulauerunt: propter quod aiunt Pompeium priùs fortuna-30 tissimum, ex tunc semper succubuisse in bellis: licet in crastino ingressus templum, admiratus situm & ornatum ac religionem, nihil indè ferens iusserit mundari. Imposito quoque tributo, & Hyrcano Pontifice constituto, commissaq; *Iscauro* administratione Syriæ & Iudeæ, Romam rediit, captiuum ducens Aristobolum, cum duobus filiis Alexandro & Antigono, totidemq; filiabus. Post hæc Antipater cùm regioni præesset, patet iam causa, præfecit Galileæ filium *Herodem*: qui cùm natura strenuus esset, principem latronum cum sequacibus interfecit; adeoq; Galileam quietam reddidit, vt *pater Galilea* cantaretur. Cùm autem venisset *Antonius*, delatusque esset Herodes, fraterq; Faselis, quòd rerum summam vi possiderent, nomen autem tantum superesset Hyrcano: & Hyrcanum percũtaretur Antonius, quinam 40 rebus agendis essent aptissimi, illeque Herodem & fratrem prætulisset, eos de procuratoribus *Tetrarchas* declarauit. Post hæc ad deferendum quandam querelam, Herodes Romam properat: persuasit autem Senatui Antonius, vt Herodem Iudeę Regem declaret: coronatusq; est, Augusto & Antonio hinc indè astantibus, decimo imperii Octauiani anno. Nunc tempus propiat, regnante alienigenâ in Iudea, quo Saluator veniat, à Prophetis & lege promissus, dicente Iacob Gen. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda & Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est.* Regni igitur huius Herodis anno XXXII. CHRISTVS natus est. Et postquam mortuus est Herodes, Cæsar regnum Herodis in quatuor partes diuisit: duas dedit *Archelao* Iudeam & Idumeam; Galileam, *Herodi Antipa*; Ituream & Traconitidem 50 regionem, *Philippo*. Archelaus autem post hæc accusatus de tyrannide apud Cæsarem, missus est Viennam in exilium: deindè Iudea administrata est per *procuratores* Romanos. Ecce iam Terræ Promissionis dominium deuenit ad filios Iaphet: nondum tamen expulsi sunt filii Sem, quia nondum completæ sunt iniquitates eorum.

CAP. XIII.

Continet crudelis persecutionis scelus in CHRISTVM & Apostolos.

XIII. REge cœli nato de *Virgine*, turbatur Herodes, & omnis Ierosolyma cum illo; & innocentem delet ætatem, in Bethlehem, & finibus eius. Anno quoque XV. Tiberii Cæsaris procurante *Pontio Pilato* Iudæam, prædicto Herode mortuo a pluribus annis, venit *Iohannes Baptista* prædicans baptismum pœnitentiæ, & interrogantibus an ipse sit CHRISTVS; respondit; (Ioh. 1, 20.) *Non sum ego CHRISTVS:* & ait, *Veniet fortior me post me: cuius non sum dignus corrigiam calciamēti soluere:* digitoq; demonstrans ait, *Ecce Agnus DEI: ecce qui tollit peccata mundi.* Sed perfida natio Iohanni, sibi de se, non de CHRISTO testimonium perhibenti, credere voluit: cùm Iohannes quidem signum fecerit nullum; CHRISTVS autem infinitis splēderet miraculis, propter quod aiebat: (Ioh. 5, 36.) *Ego autem habeo testimonium maius Iohanne: Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere.* Dum enim in carne opera facit non carnis, sed DEI; naturam superans, elementa commutans, mortuos suscitans, infirmos sanans, dæmonumq; debellans tyrannidem, ita vt clamarent, *Luc. 4. Quid nobis & tibi, IESV Nazarene? venisti perdere nos:* euidenter ostendit, quia ipse cum Patre talia operatur. Obtulit ergò carnem sapientibus carnem, vt per ea, quæ faciebat in carne, cognoscerent esse DEVM. (Ioh. 11, 47.) At illi aiebant: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat: ab illo ergò die, cogitauerunt interficere eum.* Verum est, ô Iudæi, qui vsque in hodiernum diem negatis Filium DEI: quia propter hoc venient Romani, & tollent locum vestrum & gentem, vt sequenti dicetur capitulo. Illi ergò, quod temerè consulunt, sacrilegè prosequuntur: emunt à proditore discipulo XXX. argenteis, inpretiabile prætium nostræ salutis: nocte quærunt cum gladiis, facibus & armis, qui solo Verbo cunctos prostrauit: derident & conspuunt, in quem desiderant Angeli prospicere: ligant & pertrahunt ad Pilati prætorium, qui solus sine peccato est; & aiunt: (Ioh. 18, 30.) *Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.* At Gentilis Præses, sciens quia per inuidiam tradidissent eum, quærit declinare iudicium. Primò renuntiatione officii: (Ioh. 18, 31.) *Accipite eum vos, & secundùm legem vestram iudicate eum.* Secundò, examinatione curiali & breui. (Ioh. 18, 33.) *Tu es Rex Iudæorum?* & iterum: (Ioh. 19, 9.) *Vnde es Tu?* Tertiò, per exclusionem omnis mali: (Ioh. 18, 38.) *Ego nullam inuenio in eo causam.* Quartò, mutatione fori: (Luc. 23, 7.) quia misit eum ad Herodem. Quintò, inflictione pœnali: *flagris eum afficiam, quantum iubetis, tantummodo dimittite eum innoxium.* (Ioh. 19, 12.) Sextò, affectione mentali: *Exindè quærebat Pilatus dimittere illum.* (Ioh. 19, 15.) Septimò, exprobratione vituperabili: *Regem vestrum crucifigam?* (Matt. 27, 17.) Octauò, propositione incomparabili: *Quem vobis vultis dimittam? Barabam, an IESVM, qui dicitur CHRISTVS?* (Matth. 27. 24.) Nonò, lotione figurali: *acceptâ aquâ lauit manus coram populo,* dicens: *Innocens ego sum ab impietate Iudæorum:* gentilis Præses, gentiles faciens alienos. Decimò, comminatione damnabili: *Vos videritis.* (Ioh. 18, 40.) O cæcitas Iudæorum! ô insania freneticorum! Quid est dicere: *non hunc, sed Barabam:* nisi, occidatur ille, qui suscitauit mortuos; & dimittatur homicida, vt iterum occidat viuos? (Ioh. 19, 6.) At illi inualescentes clamabant, *Crucifige, crucifige eum: sanguis eius super nos, & super filios nostros:* (Matt. 27, 25.) in quibusdam enim eorum adhuc viuentibus, & in quorundam decedentium filiis, completa fuit facta eorum oratio in peccato. Crucifixo itaque Domino, titulum scripsit Pilatus, & imposuit super caput eius, (Ioh. 19, 19.) *IESVS Nazarenus Rex Iudæorum.* Si *Iesus* est: ô Iudæe, & Saluator, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes: non debuit morte damnari. Si *Nazarenus*, & floridus: non debuit cruce turpari. Si *Rex Iudæorum*: non debuit ab indignis conspui, & illudi. Sed dicebant Pilato, Pontifices Iudæorum, *Noli scribere, Rex Iudæorum; sed quia dixit, Rex sum Iudæorum: respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi.* Nec efficere potuit Iudæus etiam occidendo, quin pro vero Rege gentilis susciperet & teneret. (Matth. 27, 40.) Deindè Iudæus caput agitat antè crucem, & ait: *Vach, qui destruis templum DEI, & in triduo illud reædificas, salua temetipsum:* Imò, Iudæe, si se saluaret, alios saluos non faceret: cùm enim saluus esse non possit, qui non perseuerauerit vsque in finem; quantò minùs poterit esse Saluator? Ipse ergò, qui incepit, perficiet

fieret & saluabit. Nam salute non indiget, cùm sit omnium vera salus. Similiter & Principes Sacerdotum dicebant cum scribis & senioribus. *Si Rex Israël est, descendat nunc de cruce, vt credamus ei.* O venenata lingua! verba malitiæ! sermo nequam! non est hoc, Caypha, quod paulò antè prophetando, non Propheta, dicebas: *expedit vt vnus moriatur homo pro populo, ne tota gens pereat:* illud enim à temeti pso non dicebas, nunc autem ex propriis loqueris, & mentiris. Si enim ad suscitationem quatriduani in monumento credere noluistis: quomodo credere-tis, si de Cruce descenderet adhuc viuens? Quid etiam consequentiæ videtur habere: *Si Rex Israël est, descendat de cruce: & non magis, ascendat?* Sic tibi, Iudæe, à mente excidit, quia Dominus regnauit à ligno, vt Regem abneges, quia pendet in ligno? Non ergò descendet: sed in solio regni iuxtà titulum Regis stabit, vbi scriptum est, *IESVS Nazarenus, Rex Iudæorum:* Græcè, Hebraicè & Latinè: vndè & paulisper expecta. Cùm enim paruula transisset mora, *à sexta hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vsque ad horam nonam.* Et circa horam nonam IESVS clamans voce magnâ, emisit spiritum: Quod fuit Diuinitatis indicium. Et ecce velum Templi scissum est; & terra mota est, pendentem Dominum ferre non sustinens; & monumenta aperta sunt, in signum futuræ resurrectionis: propter quæ ait Centurio: *Verè filius DEI erat iste.* Nos, imâ voce vel nullâ morimur; sed cum exaltata voce expirauit, qui de cœlo descendit. Magna planè infirmitas, mori; sed sic mori, virtus immensa. Nempe, quod infirmum est DEI, fortius est hominibus. *Potestatem*, inquit, *habeo ponendi animam meam; & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Potest humana vexania in mortem sibi manus iniicere: sed non est hoc animam ponere; vrgere magis est: nec impio Iudæ fuit facultas animam ponendi; sed perdendi: nec ipse tradidit; sed laqueus traxit, cùm spiritus eius spurcissimus non est emissus, sed amissus. Solùm in morte posuit animam, & tradidit spiritum: quia suâ virtute est regressus ad vitam, vitæ & mortis solus habens imperium. Secum etiam, & non antè, *multa corpora Sanctorum, quæ dormierant, surrexerunt, & apparuerunt multis:* vt esset ipse *primitiæ dormientium, & primogenitus mortuorum;* postremò, omnium Princeps Sacerdotum & Pharisei, ex concessione Pilati, *munierunt Sepulchrum signantes lapidem, cum custodibus:* sed integro sigillo resurgente Domino, facto terræ motu, apparuit Angelus, amictu niueus, aspectu fulgureus, piis blandus, dicens: *Nolite timere vos:* impiisque seuerus. Venerunt proindè quidam de custodibus, & nuntiauerunt Principibus Sacerdotum quæ facta fuerant: & congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: *dicite quia discipuli eius venerunt, & furati sunt eum vobis dormientibus.* Quàm malè fictum fuit hoc mendacium? dormientes enim nequaquam de hoc poterant testimonium perhibere. Post resurrectionem verò apparuit: non omnibus, sed testibus resurrectionis præordinatis à DEO, loquens de regno DEI per dies XL. post quos ascendit in cœlum; & sedet à dextris virtutis DEI. Quinquagesimo verò die, *Spiritum Sanctum* misit Apostolis ieiunantibus atque orantibus in cœnaculo montis Syon. Fragor autem quidam in aëre sonuit, quasi ventus vehemens: & apparuerunt illis dispartitæ linguæ, quasi ignis, insidentes capitibus eorum, duplicem effectum spiritus designantes: verbis, scilicet, vt essent proflui, & caritate feruidi. Erant autem in Ierusalem viri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est: & audito fragore, conuenerunt ad discipulos; & audierunt vnusquisque linguam in qua nati sunt, illos loquentes. Tunc surgens Petrus, & prædicans, conuertit tria milia hominum. Deinde, ascendente *Petro & Iohanne* in Templum, claudo ac paralytico (secundùm gloss.) petenti eleemosynam ait Petrus: *Aurum & argentum non est mihi; quod autem habeo hoc tibi do: In nomine IESV CHRISTI Nazareni, surge, & ambula:* sanatusque est æger. Admiranti quoque populo ait Petrus, *CHRISTI virtute factũ esse miraculum:* superuenerunt autẽ sacerdotes, & magistratus Templi; ac indignati, quia sic magnificabant IESVM, quem illi damnauerant; & maximè Saducei, qui negant resurrectionem: iniecerunt manus in eos, & posuerunt in carcere: Multi autem, qui audierant verbum, crediderunt, & conuersi sunt V. milia. Alterà die congregati sunt Principes Sacerdotum, & quotquot

Matth. 27, 42. — Ioh. 11, 50. — Ioh. 11, 17. — Matt. 27, 45. &c. — Matth. 27, 54. — Ioh. 10, 18. — Matt. 27, 52. — 1. Cor. 15, 20. — Apoc. 1, 5. — Matt. 27, 66. — Matth. 28, 3, 5. — Matt. 28, 13. — Act. 10, 41. — Act. 1, 3. — Act. 2, 1. &c. — Act. 3, 1. &c.

erant ex genere sacerdotali,& seniores,& Pharisæi & Scribæ; & vocantes eos, denuntiauerunt eis ne amplius loquerentur in nomine hoc: Ad quos illi, *Non possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui.* Per manus deinde Apostolorum, fiebant signa & prodigia, & augebatur multitudo credentium: & ponebant in plateis infirmos, vt eos saltem vmbra Petri tangeret & sanaret. Princeps autem Sacerdotum, & Saducei, iniecerunt manus in eos, & posuerunt in custodia publica: Angelus autem apertâ ianuâ liberauit eos, & diluculò intrauerunt in Templum & docebant plebem. Tunc magistratus, cæsis denuntiauit ne amplius loquerentur in nomine hoc. Post hæc lapidato *Stephano* facta est persecutio in Ecclesia Ierosolymis, ita vt omnes discipuli præter Apostolos constantiores, dispersi sint per regiones Iudææ & Samariæ. In hac quoque dispersione leguntur multi discipulorum exisse fines Iudææ, inter quos fuit *Magdalena* & soror eius *Martha* cum beato *Maximino*, posteà Aquensi Episcopo, & multis aliis. Tunc præuidentes Apostoli, quia ad gentes essent transituri, ordinauerunt *Iacobum* Ierosolymorum episcopum: Alterum deinde *Iacobum*, fratrem Iohannis, *Herodes Agrippa* occidit gladio: vidensque, quia placeret Iudæis, posuit in carcere Petrum. Huic Herodi *Caius Augustus* duas vacantes tetrarchias addidit, Regemque vocari concessit. *Claudius* verò sequens Augustus, *Herode Antipâ* Ascalonitæ Herodis filio, qui Herodiadem Philippo fratri tulerat, in exilium acto, quartam illius tetrarchiam eidem concessit. Hic autem Herodes Agrippa, Ascalonitæ nepos fuit, ex filio Aristobolo de Mariane, propter quam Ascalonita factus proselitus, ius habuit in regno Iudæorum, fraterque Herodiadis. Successit quoque Herodi Agrippæ, *Agrippa* filius, in parte regni duntaxat: scilicet duarum tribuum & dimidiæ vltra Iordanem, & ibi finis eorum. De hiis tribus, Herodis nomine vocitatis, versus sunt.

Act. 4, 20. Act. 5, 12. Act. 5, 17. Act. 8, 1. Act. 12, 2, 3.

Ascalonita necat pueros; Antipa Iohannem;
Agrippa Iacobum, claudens in carcere Petrum.

Cap. XIV.

Continet Ierusalem destructionem: Iudæorumq́ de regione illa expulsionem, per filios Iaphet, siue Romanos.

XIV. Completâ impietate gentis perfidæ Iudæorum in CHRISTI morte, & suorum Apostolorum persecutione, ac nouellæ eius Ecclesiæ, cùm *Festo* procuratori Iudææ successisset *Albinus* & Albino *Florus*, qui præsente *Veronice*, Regis Agrippæ sorore, quæ ad Templum religionis causâ venerat, honorabiles viros Ierosolymis die solemni flagris verberauit, & patibulis affixit, vt Iudæorum pertinaciam hac contumeliâ penitus annullaret: quod non ferentes Iudæi, contra Romanum rebellauerunt imperium: ad quos domandos à Nerone mittitur *Vespasianus*, magister militiæ Romanorum, Titum maiorem filium habens inter Legatos. Tunc per vniuersam Syriam atrocissima Iudæorum occisio exercitata est: ita vt etiam, qui in diuersis locis, mixti gentibus, commanebant, in hostium numero computarentur: & loca inhumatis corporibus replebantur, etiam & infantium & mulierum. Iudæorum quoque solitudinem affuturam prodigia præcesserunt, ait Iosephus libro VIII. de bello Iudaico: Nam supra ciuitatem sydus stetit gladio simile; & per annum perseuerauit Cometes. In festo azimorum, cùm ad ostium duceretur bos, agnum peperit in medio fano. Orientalis porta templi ænea, quæ vix à viginti viris aperiri poterat, pesulesq; altos habebat, visa est horâ noctis sextâ, sponte patescere, vixque magistratus iussu claudi potuit. Visæ sunt cum ferreis curribus armatæ acies, totis regionibus circumfusæ. Nocte verò Pentecostis, Sacerdotes in templum ingressi, secundùm morem, ad Diuinas res celebrandas, primùm quidem motum ac strepitum senserunt, postea verò subitam vocem audierunt, *Migremus hinc. Iohannes* etiam quidam filius Anani, plebeus & rusticus, quadriennio ante quam bellum gereretur, in summa pace Ciuitatis atque opulentia, cùm ad diem festum venisset, exclamare cœpit: *Vox à quatuor ventis in Ierosolymam & Templum; vox in omnem hunc populum:* & per omnes vicos, etiam nocte clamitans circuibat. Quod nonnulli indignè ferentes, hominem corripuerunt, & plagis affecerunt: ductusque coram Romano Præfe-

Præfecto & plagis vsque ad ossa laceratus, nec suplex fuit, nec lachrymas fudit; sed ad singulos ictus aiebat, *Væ, Væ Ierosolymis:* nec interroganti quis esset, aut cur ista diceret, respondit; nec verberanti quoq;, cùm per singulos dies mulctaretur, conuitiabatur; nec victum offerentibus, benedicebat: idq; per annos septem & menses quinq; egit. muros autem circumiens, cùm prædicta clamaret, & ad extremum addidisset: *& mihi væ:* lapis emissus statim eum percussit. Igitur XL. annis post admissum piaculum, impiorum Iudæorum pœna dilata est: in quibus Apostoli omnes, præcipuè tamen *Iacobus* Ierosolymitanus Episcopus, indesinenter populum commissæ iniquitatis admonebant, si fortè possent pœnitere pro scelere. Cùm ve-
10 rò Iudæi cladibus vrgerentur, Sancti Apostoli, cæteriq; discipuli, ad prædicandum verbum DEI per singulas orbis prouincias diuiduntur. Ecclesia quoq;, quæ erat Ierosolymis congregata, responso à DEO accepto, indè migrare iubetur: & transiit ad oppidum *Pellam* trans Iordanem, vt ablatis indè sanctis & iustis, cœlesti vindictę fieret locus, tam de vrbe sacrilega, quàm de populo impio. Hiis enim peractis, Iudei bellis asperis & seditionibus domesticis lacerantur. Ciuitas enim Ierusalem, laborabat incendio & ruina; fame innumeri iugulabantur; sanguis vniuersa replebat: nulla ibi requies, momentis singulis dimicatur; nullus locus periculo vacat: nec fugiendi erat facultas; vbique pauor, morientium gemitus, viuentium desperatio: completaq; est imprecatio illa, *sanguis eius super nos, & super filios nostros.*
20 Quomodo decepta es Ciuitas Sacerdotalis & Regia, quæ solebas sine armis vincere, sine prælio hostem ferire, cùm pro te Angeli dimicarent? Nunc verò agnosce, tibi hodie Barabam viuere; Iesum verò Saluatorem sepultum esse: quia in te regnat seditio, pace sepulta. Nihil enim magis, in tantis calamitatibus, pietate perierat; quæ sola solet alleuiare miserias, solari ærumnas: vndè nec erat vlla sepeliendi cura; sed sola intentio perimendi. Proiectâ tandem multitudine cadauerum per muros Ciuitatis, *Titus* altè ingemuit; & manum ad cœlum eleuans, protestabatur illud nunquam sibi ascribi: quia veniam dare voluit, si affuisset deditio, & armorum depositio. Maneus Lazari asserebat per vnam portam sibi creditam XV. milia DCCCLXXX. mortuorum elata fuisse, qui mercede publica se-
30 pulti sunt. Plurimi autem interim ad Romanos fugerunt: nonnulli aurum & gemmas glutiebant, quia insidiatores omnia scrutabantur. Compertus est hoc quidam Assyrius, à quo in cæteros manauit opinio: qui desiderio inueniendi thesauri, contra legem deditionis, contra mandatum Cæsaris & promissum, II. M. virorum viscera perscrutantur. Iudæorum quoque, qui ad Romanos confugerant nonnulli, edendi dissuetudine, edere non poterant. Nonnulli super cibos irruentes, inualidos morsus, more infantium meditabantur; aliis verò oneri cibus erat: obriguerant interiora viscera, obstricti erant meatus ciborum, aruerant iecoris venæ quæ cibos attrahunt, facultas edendi perierat, auiditas excrescebat; plurimique viso cibo præ gaudio expirabant: infra Ciuitatem quoque, insidiabatur
40 quis cui raperet cibum. Fuit inter cæteros *Maria* locuplex fœmina, quæ belli terrore de trans Iordanem Ierosolymam se transtulerat: eius opes factionum principes certatim inuaserant; & alimentorum quæ pretio emerat, è manibus eruerunt: sæua deindè fames eius se infundit medullis: habebat autem infantulum, cuius vagitu ampliùs excitata in filium mater, affectum amisit: conuersaque ad eum ait, *Quid tibi faciam paruule? Cui te moritura credam? Sperabam, si adoleuisses, me pasceres matrem, aut sepelires defunctam. Sed quid faciam misera? Viuendi nullum mihi patet refugium. Cui te reseruabo, aut quo te condam sepulchro, ne sis præda canibus, alitibus, aut feris? O suauia mihi viscera, artus iocundi, priusquam vos consumat fames, reddite matri quod accepistis:* quod enim non habet impatiētia amoris, necessitas persuadet: Auersoq; vultu,
50 gladium immersit, puerum in frusta concidit, & partem ad ignē ponit: discurrit odor ad seditionis Principes, quem secuti, minātur mulieri necem, quòd eos inuenti cibi fecisset expertes: At illa, *partem vestram vobis seruaui, de meis visceribus cibū vobis paraui;* & hæc dicens, membra reseruata discooperuit, & epulanda obtulit, cum adhortatione huiusmodi: *Hoc est prandiū meum; & hæc est portio vestra: videte si vos fraudaui: Ecce pueri manus vna, ecce pes, ecce dimidiū corporis. Sed quid retrahitis gradum? Nolite fieri meliores matre; infirmiores muliere. Ego quidem tales paraui epulas; sed vos matrem filium*

Matt.27.25.

edere compulistis: nunquam mihi dulcior, fili, fuisti: tibi debeo, quòd adhuc viuo. Tanti sceleris fama ad Romanos vsq; peruenit. At Cæsar protensis ad cœlum manibus talia testabatur: *Ad bellum veni; non homines, sed rabiem bellnarum inueni: Nam & feræ fœtus suos diligunt, quos etiam in fame nutriunt; & aliena prædantur corpora. Hoc autem, supra omnem acerbitatem est, vt membra, quæ genuit mater, deuoret; Mundus sum à contagione: tibi me absoluo, quæcunq; es potestas in cœlo: scis enim quia ex affectu frequenter pacem obtuli; &, quod non pudet dicere, victor rogaui, quia parcere volui.* Cæsa sunt autem per omne obsidionis tempus, vndecies centena miliaria: captiui quoque adducti sunt vsque ad XCVII. milia. Fessiq; multâ cæde Romani, quærebant quibus captiua mancipia venderent. Sed quia multi erant venales, pauci verò emptores, non defuêre quin 10 triginta mancipia vno mercarentur numisinate: ait *Hugo Floriacensis.* Archa quoq; fœderis Romam defertur, cum quatuor columnis æneis, multiplici quoq; ornatu; & in templo Pacis locantur. Hoc est quod CHRISTVS per Prophetam orauerat ad Patrem: *Tu autem Domine, miserere mei, & resuscita me, & retribuam illis.* Per Moysen quoq; longè antè prædixerat: *Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore vt labatur pes eorum.* Et iterum, *Occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, irritantes eum per opera manuum vestrarum.* De hac vltima Iudeorum captiuitate prophetauit Daniel 9. *Post Ebdomadas 40. occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est: & ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum Duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem statuta desolatio.* Post hæc *Symeon,* Cleophæ filius, 20 secundus Ierosolymitanus Episcopus, à quibusdam hæreticis accusatus, quòd ex genere esset Dauid & Christianus, *Traiani* tempore variis & diu est afflictus tormentis: tandem mirantibus cunctis, etiam impiissimo Iudice, senex CXX. annorum, supplicium pertulit crucis. Deinde, Iudæi per mundum dispersi, aduersus cohabitatores suos in Libia dimicant, in Mesopotamia quoque Romanis rebellant. Traianus proindè mandat *Quieto* vt de prouincia eos exterminet: aduersus quos Quietus acies instruens, & multa eorum milia interimens, ex hoc procurator Iudeæ ab Imperatore decernitur: Vltimò *Adrianus,* quia adhuc manentibus vestigiis Ciuitatis, Iudæi qui in circuitu latitabant, eius imaginem de loco, vbi archa steterat, amouerunt, Ciuitatem funditùs dirui iussit; & edictum posuit, ne vllus Iudæus 30 in illa regione maneret: cessaueruntq; ibi ex tunc Episcopi ex circumcisione: *Marcusq;* primus ex gentibus est assumptus. Cessauit quoq; persecutio Iudæorum, contra Ecclesiam primitiuam. Illisq; expulsis, cæperunt fideles CHRISTI serui, in Terra Promissionis, *iugum* eius *suaue, onusq; leue,* cum omni alacritate portare.

Psal. 40, 11. — Deut. 32, 35. — Deut. 31, 29. — Matt. 11, 30.

SECVNDA PARS, CONTINET INITIA ORIENTALIS ECCLESIÆ: HABENS CAPITVLA IV.

40

CAP. I.

Continet gloriosum profectum Orientalis Ecclesiæ.

I. FLORVIT itaq; *Ierosolymitana, Alexandrina* ac *Antiochena* Ecclesia illustrissimis viris, & clarissimis moribus. De multis pauca referam. *Theophilus* enim, sextus Antiochiæ Episcopus, librum contra Marchionem composuit, & plura opuscula. *Babillus* eius successor pluribus mediis *Numerianum* Imperatorem, Ecclesiam ingredi prohibuit, quia apud Antiochiam idolis immolasset, manus opponens ei: die verò alterâ Imperatori oblatus, & de proteruia redargutus in Regiam Maiestatē, respondit: *Me humilem seruum suum constituit DEVS, pastorem plebis suæ: Ideo cùm vidi te lupum venientem, ne aliquam ouium perderem, te prohibui ab ouili.* 50 *Erasmus,* eiusdem vrbis Episcopus, Diocletiani audiens edictum, eremum petiit, vbi per septem annos habitauit, iuxta montem Libani; quo tempore cibus ei diuinitus ministratus est per coruum: Feræ etiam variæ naturali ferocitate dimissâ, eius cellulam frequentabant. *Philippus* Illustrissimus Romanorum, Alexandriæ præfecturam agens, ad fidem per *Eugeniam* filiam conuertitur, misitq; relationem ad *Seuerum* Imperatorem, memorans Reipublicæ Christianos prodesse: Ideò debere eos sine persecutione in vrbibus commorari: in sub-

In suburbiis enim tantum eis manere licebat: cui Imperator annuit. Tuncq; inibi dignitas Christiani nominis florere cœpit; factaq; est quasi tota Alexandria Ecclesia vna. *Philippus* quoq;, ex præfecto Episcopus ordinatur: orationibus & ieiuniis vacans, fugabat dæmones, illuminabat cæcos. *Origenes* quoq;, Alexandriæ studiis eruditus est, inter primos Ecclesiæ Doctores tam nominatissimus. *Petrus* Alexandrinus, nunquam in Cathedra sua sedere voluit; sed solum super cathedræ scabellum: super quo clerus & populus pluries conquesti, in solemnitate quadam audiunt respondentem: *Credite mihi filij, si videretis quæ video, tunc cognosceretis quid est sacerdotalis virtus, & quæ gratia in ipsis habitat, ad cuius Maiestatis præsentiam territus in cathedra sedere non audeo.* Splendor enim igneus de ipsa sede egrediens ei apparebat, cuius aspectu vir Sanctus ita accendebatur, vt interdum se nesciret in corpore. Quis qualisve Ecclesiæ pugil *Athanasius*; quantusq; Doctor *Didimus* fuit, non possem in paucis euoluere: Hic in paruula ætate corporis visum amittens, tantam cordis illuminationem impetrauit, vt scholæ Ecclesiasticæ Doctor existeret; pleraq; per Notarios scriberet. Ierosolymis *Narcissus* Episcopus, deficiente aliquando in lampadibus oleo in vigilia Pascæ, præcepit fidenter eas aquâ repleri: tunc repente inaudito miraculo aquâ conuersâ in oleum, splendorem reddidit solito clariorem. Huic successit *Alexander*, ex genere Cappadocum, qui orationis gratiâ Ierosolymam venerat: reuelatum enim est Narcisso aliisq;, vt ipsum in loco Sancto Episcopum detinerent. Eodemq; die quo vrbem ingressurus erat, cùm multitudo plurima fratrum occurrisset eidem vox cunctis audientibus cœlitus facta est: *Suscipite Episcopum, qui vobis à DEO destinatus est.* Illuc sacra Regina *Helena*, Constantini mater, cùm deuotionis gratia accessisset, locumq; Crucifixionis Domini vix vlli notum perquireret: quia antiqui persecutores nominis Christiani, ibi Veneris simulachrum statuerant, vt si quis Christianorum ibi CHRISTVM adorare voluisset, Venerem colere videretur. Iussit tandem Iudæorum peritiores igne cremari, ni locum monstrarent: at illi tradiderunt Iudam, cui paternâ traditione hoc innotuerat: quo locum ostendente, crucemq; per fossionem inueniente, Diabolus vociferabatur in aere: *ô IESV Nazarene, omnes ad te traxisti; & ego, qui prius per Iudam traditionem feci, nunc per Iudam eiicior.* Helena tunc magnificentissimum templum in loco Crucifixionis extruxit. Tuncq; terminatâ persecutione decimâ populi Christiani, ac redditâ fidelibus pectoris & temporis trâquillitate pacificâ, gloriosè annis multis profecit Ecclesia, & imago quædam cœlestium cernebatur in terris.

CAP. II.

Continet teporem pristini feruoris Ecclesiæ: & afflictionem per Cosroe consequenter illatam.

AT postquam CHRISTI amor tepuit in CHRISTI fidelibus, cœpitq; carnalis vigere affectus, in *Orientalibus* præcipuè, & maximè Surianis, cœpit & Pater misericors monere verberibus populum suum, castigare flagellis. Vnde & anno Domini D.LXXXIV. *Persæ* Armeniam prædis & incendiis inuadentes, Christianos acriter afflixêre: Ecclesiam tamen XL. martyrum, minimè incendere potuerunt. Sequenti anno, *Antiochia* stupendo modo diuinitus subuertitur. Quidam enim ciuis ipsius adeò eleemosynis & hospitalitati instabat, vt nullâ die sine paupere aut hospite pertransiret: quadam autem die cùm vsque ad vesperam circuisset, nullumq; talem reperisset, vidit virum seniorem in veste alba cum duobus sociis stantem in medio ciuitatis; & inuitans eum ad hospitium, tale responsum accepit: *Non poteras, ô homo DEI, cum nostro Symeone, hanc vrbem saluare ne subuerteretur?* Et hoc dicto, sudarium quod manu tenebat, excussit super mediam ciuitatem, statimque cum ædificiis subuersa est. Et cùm vellet super aliam mediam ciuitatem sudarium excutere, vix duorum sociorum precibus abstinuit: Virum autem attonitum hoc aspicientem ex eius domus conseruatione consolans, discessit, & nusquam comparuit. Eodem tempore & *Occidentalis Ecclesia* multiplici flagello à Domino corripitur. In Italia enim diluuium magnum fuit, ita vt *Tyberis* super muros vrbis flueret, & multas regiones occuparet: per Tyberim quoq; multitudo serpentum vsq; ad mare cum ingenti dracone descendit; & secuta est plaga pessima quam *inguinariam* vocant, quâ & *Papa Pelagius* defunctus est. Tanta autê erat mortalitas, vt in vrbe

domus plurimæ vacuę remanerēt: sed cū Pontifex *Sanctus Gregorius* fuisset electus, & pestis illa nequaquam cessaret, processionem Paschali tempore cum Letaniis ordinauit, & imaginem Virginis, quam Lucas depinxit, & simillima virgini perhibetur, antè processionem reuerenter portari fecit. Et ecce tota aëris infectio & turbulentia imagini cedebat, & post eam mira serenitas aëris remanebat. Iuxta imaginem quoque auditæ sunt voces Angelorum canentium: *Regina cæli Letare: Alleluia: quia quem meruisti portare: Alleluia: resurrexit, sicut dixit: Alleluia:* Statimq; quod sequitur Gregorius adiunxit, *Ora pro nobis, Domine, Alleluia.* Tunc gloriosus Pontifex vidit, supra castrum Crescentii, Angelum cruentum detergere gladium, & in vaginam reponere: Et licet in omnium floreret virtutum genere, in eleemosynis tamen & pietatis operibus mirabiliter affluebat. Vndè & nomina pauperum etiam de vltra marinis partibus, in scriptis habere volebat. Ierosolymitanæ etiam Ecclesiæ, D. LXXXV. munus miræ deuotionis affertur. In ciuitate enim *Saphet*, confessione *Symeonis* Iudæi, inuenta est tunica Domini nostri IESV CHRISTI: & ab Episcopis *Gregorio* Antiocheno, *Thomâ* Ierosolymitano, & *Iohanne* Constantinopolitano, Ierusalem in loco vbi Crux CHRISTI venerabatur, reuerenter locata est. Sic semper iratus Dominus, misericordiæ recordatur. Sed quia donis Diuinis, ingratè susceptis, obruimur magis quàm subleuamur, cùm nec rigore vindictæ nec dulcedine clementiæ ad viam redirent iusticiæ, anno Domini DC.XVIII. Imperii *Eraclij* anno v. *Cosroe* Rex Persarum cum exercitu infidelium Terram Sāctam Promissionis inuadit, vsque ad xc. millia hominum perimit, Damascum capit; nec Ciuitati Sanctæ parcit, quin effractis ipsius muris Ecclesias vndiq; prosternat, loca q; Sancta & atria, vbi steterunt pedes Domini, ingressus canis immundus, cuncta prophanet. Tunc Patriarcha *Zacharias* captiuatur cum multis; Crux Sancta, in qua appensum est pretium nostræ salutis, deportatur in Persidam: Sepulchrum verò Domini intrare aut violare, diuinâ fuit virtute prohibitus. Sic Christiani nomine, vitâ pagani, illatam à gentibus pœnam luunt, quibus transgredientes baptismi fœdus, sociati fuerant in peccatis.

A. Dni. 585.

A. Dni. 618.

CAP. III.

Continet victoriam Heraclij contra Cosroe.

III. DIreptionem Ciuitatis sanctæ Ierusalem, Terræq; Promissionis, audiens *Eraclius* Augustus, tactus dolore cordis intrinsecus, cùm non posset aduersus potentissimum Regem vti potentiâ, magnis precibus *Cosroe* tentauit animum, vt tributo imposito & accepto, inde recedens ad propria remearet. Ille verò inefficaces remisit Legatos, sequentiq; anno totam occupauit Ægyptum, Libiam atq; Carthaginem, vbi *Heraclius* patritius fuerat, antè quàm sumeret Imperii diadema. Hiis cognitis Heraclius filium *Constantinum* creauit Augustum; & collecto exercitu, decimo sui Imperii anno, contra illum processit ferens secum Sanctæ DEI genitricis iconiam, quæ in Bizantio, non est, vt fertur, hominis manu, sed diuino depicta miraculo. Vt autem *Cosroe* hæc audiuit, fugâ vsus, omnia per quæ fugiebat sata combussit. Heraclius quoq; ciuitates regionesque vastabat, vndè transitum faciebat. Tunc Cosroe duos prætores ordinat *Sarbaram & Sarabaram*, qui cum Heraclio decertarent. Ille verò hiis cognitis, quibusdam contra eos militibus destinatis, cum reliquis Eufraten transit, Taurumq; montem: ac peruenit ad amnem *Saron*, & obtinuit pontem cum propugnaculis. Sarabara verò ante pontem castrametatus est: multi tunc Romanorum inordinatè Persis intulêre conflictum, & cùm fugam simulassent Persæ, ab insidiis trucidantur. Multitudo deinde Barbarorum per fluminis ripam Romanos acriter sagitabant; & tandem giganteus Persa Imperatorem in medio pontis aggreditur, quem Imperator lanceâ transfossum in amnis fluenta proiecit: quo facto, Barbari in fugam conuersi sunt. Alium quoq; Præfectum, per intercessionem gloriosæ Virginis, dimicans superauit. Grando quippe vehemens super eius exercitum cecidit, & multos extinxit, Christianorum acie tranquillâ manente. Post hæc *Cosroe*, alium misit prætorem coadunatis militiis, qui durè cum Heraclio dimicauit vsq; in horam nonam: opitulante verò Sanctâ DEI genitrice, *Heraclius* illum superauit, atq; occidit: multiq; Persarum cæsi sunt, ita vt magna pars Romani exercitus spoliis ditaretur.

CAP.

Cap. IV.

Continet Heraclij reditum & reportationem Sanctæ Crucis in Ierusalem.

AD *Cosroe* autem redeuntes, dicamus quòd in tantum elatus erat, vt à vicinis gentibus quos suo dominio subiugauerat, se coli quasi DEVM iuberet: & vocari *Regem Regum*, & *Dominum dominantium*: fecerat quoque sibi turrem argenteam in qua interlucentibus gemmis thronum extruxerat aureum: ibique Solis quadrigam, & Lunæ, ac stellarum imaginem collocauerat; ac per subtiles oocultosque meatus aquâ immissâ, videbatur pluere quasi DEVS. Misit igitur vltimò contra Heraclium, filium suum; placuitq; vtriq; Principi, vt mutuò super pontem confligerent: & cui sors conferret victoriam, ipse cunctis imperaret. Pulsatus autem Omnipotens DEVS Christianorum lachrymis, Heraclio concessit de hoste triumphum. Cosroe quoque exercitus, ad fidem conuersus eius potestati subiicitur. Indè Heraclius cuncta regna, quæ sibi Cosroe subiecerat perlustrans, ad illius sedem peruenit, sedentemq; in aureo throno inuenit, & tremebundè se salutanti, optationem dedit, dicens: *Pro eo quod Sanctæ Crucis lignum, quamuis indignus, honorificè tractasti: si fidem CHRISTI suscipis, regnum Persarum cum patrimonio, in vita tibi conceditur, acceptis tamen pacis obsidibus: si verò renuis, modo gladio peribis.* Sed renuenti, caput abscidit. Suscepit igitur lignum Sanctæ Crucis; & omnes populi, cum ramis gaudentes & cereis, alii obuiam pergunt, & alii subsequuntur. Odor enim suauissimus, volitante diuinitus aurâ, per hominum pectora se diffundit vsque Ierusalem, ex quo de phano Cosroe sumpta est Sancta Crux. Cùm igitur Imperator de monte Oliuarum descendens, per portam, quâ Dominus intrauit tempore passionis, cum equo Regio & Imperialibus ornamentis intrare vellet, repentè lapides de porta descendentes, & vnum parietem continuum facientes meatum clauserunt. Admirantes cuncti, & attoniti in altum respicientes, viderunt signum Crucis in cœlo flammeo splendore fulgentem: Angelus quoque Domini illud in manibus accipiens ait: *Quando Rex cœlorum redemptionis humanæ completurus Sacramentum per hunc aditum intrauit, non se purpuratum aut coronatum exhibuit in præcellentis equi vehiculo: sed humilis aselli tergo insidens, cultoribus suis humilitatis reliquit exemplum:* quibus dictis Angelus confestim cœlum ascendit. Tunc Imperator depositis insigniis dignitatis, discalciatus & lineâ zonâ accinctus, crucem manu suscipiens, perfusus lachrymis, & erectis ad cœlum oculis, ad portam properat: illoque humiliter appropinquante, duritia lapidum cœleste sensit imperium: statimque porta se surrigens, liberum intrantibus patefecit ingressum. Gloriosus autem Augustus in laudibus prorumpens ait: *O Crux splendidior cunctis astris, mundo celebris, hominibus multùm amabilis, sanctior vniuersis: quæ sola fuisti digna portare talentum mundi: dulce lignum, dulces clauos, dulcia ferens pondera, salua præsentem cateruam in tuis hodie laudibus congregatam.* Crucemq; in suo loco restituit.

PARS TERTIA, CONTINET ORIENTALIS ECCLESIÆ MAHVMETICAM PERSECVTIONEM: EIVSQVE ANXIVM statum, vsque ad primum passagium Occidentalium populorum: habens capitula VIII.

Cap. I.

Continet lapsum Heraclij in hæresim: & Terræ Sanctæ vastationem per Humar & Mahumeth.

INSTITVTVS est Episcopus Ierusalem post hæc Sanctus homo, *Modestus* nomine, qui inter cætera procurauit Ecclesiam Sancti Sepulchri reparari, quæ sub Cosroe destructa fuit: sicut *Maximus* Patriarcha eam refecit quæ per Helenam fuerat ædificata. Cùm verò fideles Ecclesias ordinaret quas deiecerat impius Cosroe; regiisq; sumptibus resarcirentur loca DEO dicata, contigit per idem tempus *Cyrum* Alexandrinum Episcopum, & *Sergium* Constantinopolitanum Antistitem, *Monothelitarum* heresim

prædicare, id est, vnam in CHRISTO naturam: à quibus deprauatus *Heraclius* Augustus post tantas victorias aberrauit à fide Catholica. Vndè Diuino iudicio, *Agareni Humaro* Duce, cœperunt imperium eius grauiter lacerare. Humarus enim, *filius Captab*, Princeps Arabum, Ierusalem, Pheniceam, Damascum, ac totam Syriam & Antiochiam comprehendit: eò enim facilius patriam obtinere potuit, quò nuper per Cosroe fuerat desolata. Hic Humarus templũ Domini, quod Titus destruxerat, vt nunc est, reædificauit. Eratque tunc Episcopus Ierosolymis *Saphonias*, qui Modesto successerat. *Saraceni* quoque *Turchi*, *Mahumeth* duce Pseudoprophetâ, à suis sedibus exeuntes, Heraclii vastauerunt imperium, omnia breui tempore occupantes à Laodicea Syriæ vsque in Ægyptum, non sine multa effusione sanguinis Christiani: & peccatis eorum exigentibus, non solùm in Ierusalem & alibi Christianos morantes tributarios fecerunt, sed durissimo seruitutis iugo oppresserunt: nec reddita est ejs plena libertas vsque ad tempora *Vrbani* Papæ II. per annos circiter CCCC.LXX. Ab anno quoq; Heraclii xx. Saraceni, qui hactenus fuerant sub Persarum regno, versa vice sub suo redegerunt imperio: & ex tunc intitulatur *regnum Saracenorum*, pro regno Persarum.

CAP. II.

Continet seductoris Mahumeth initia vilia, & modum Dominij acquisiti.

II. HIc Arabs, ex genere *Ismaël* filii Agar ancillæ Abrahæ, cùm esset puer, mortuo patre *Adimeneph*, matreque *Fatonia*, relictus pauperculus puer, ab idolatra quodam nutritur in Arabiæ loco dicto *Salingua*. Grandiusculus effectus, conducens asellum primò, deinde pòst camelos, vitam transigebat: tandem completæ ætatis, per Palestinam & Ægyptum mercando transiens, nunc Christianis, nunc Iudæis sociatus, plura didicit de nouo ac veteri Testamento: sed & magus perfectus efficitur. Per multa autem loca transiens, *Corazaym* ingressus, Dominæ illius prouinciæ, quæ *Cardigam* vocabatur, diuersas species offerens, quas illa admirabatur, familiaris efficitur: Eiq; falsis sermonibus persuasit se esse Messiam, quem Iudæi expectabant: cuius opinioni inhærebant plurimi Iudæorum: sed & plurimos Saracenorum ad se traxit, tam ingenii calliditate, quam incantationum fallaciâ. Coniunctus etiam illi est *Sergius* monachus, qui propter hæresim Nestorianam excommunicatus, & à fidelium pulsus erat consortio. Hic columbam nutriens sic edocuit, vt grana de Mahumeth auribus sumeret: Vnde quando Mahumeth videbat, super humerum eius volans, rostrum in eius aure ponebat. Sergius post hæc suadet populo, illum sibi præfici debere, quem Spiritus Sanctus designaret. Statuto igitur tempore, columbam secretò emisit, quam populus Spiritum Sanctum credidit in aure Mahumeth loquentem, & diuina sibi reuelantem. Cœpit deindè nouas fingere leges de vtroque Testamento; vt pluribus placeret, quædam substantialiter interserens, dicens, sibi per Spiritum Sanctum reuelatas. Vt verò mendacium subornaret, eas tauri cornibus alligauit, qui sicut columba de auribus, ita de manibus eius cibum sumere solitus erat: cumq; taurus loquentis vocem audisset, famelicus ad eius manus, quasi ad præsepium cucurrit: illeq; de cornibus legem quasi diuinitus missam tulit. Effoderat præterea picterias, lacte & melle plenas, in certis locis collocans: & populo ait, nouam legem cum miraculis promulgandam, vt ostendat DEVS mercedem seruantibus. Locum igitur designat vt fodiant: & repertis picteriis allicitur populus: leges Ismaëlitæ quasi proprias viscerosiùs amplexantur: Sicq; Pseudopropheta publicè asseruit se Messiam. Nubit illi igitur *Cardigam*, adhærent Arabes: regnum Persidis infestantes. Sic demùm Orientale, vsque in Alexandriam, sortitur imperium. Cernens autem Cardigam eum frequenter cadere Epyleuticâ passione, tristari cœpit, quòd nupsisset homini tam impuro. Ille verò tristem consolatur, asserens se propter Archangeli Gabrielis aspectum sibi loquentis, cadere ac deficere. quia illius splendorem, vtpotè carnalis homo sustinere non posset.

CAP.

CAP. III.

Continet Mahometh latrocinia, carnaliaq; peccata.

III.

ANte verò eius tam diffusum dominium, illis de *Mecha* magno erat odio, quia latrunculis à principio sociatus, & oppressis ære alieno, agens prædas, simplices decepisset, ita vt quasi Prophetam reciperent; Repulsus igitur, abiit ad quandam ciuitatem destructam, vbi Iudæi ex magna parte habitabant, legem suam promulgare volens. Et primò quidem cuiusdam pupilli domum abstulit: deindè in expeditionem misit *Anazetam*, filium Adhimelec cum equitatu triginta virorum, rapere camelos *Corais*, quando reuertebantur de Syria: cui occurrit *Abegel* de Mecha filius Isen, cum trecentis fugans eos: & non potuit Mahumeth, quasi propheta, saluare in paucis. In alia expeditione misit *Hugida* filium Alant filii Amicali cum quadraginta militibus ne facilè terrerentur: quibus occurrit *Ebecephy* cum suis militibus: vbi eorum sanguis effusus est plurimus, nec affuit prophetæ præsidium. In tertia autem expeditione misit *Zaid*, filium Ebicadad, cum viginti viris: & non inuenerunt camelos, iam enim transierant: nec valuit cæcus propheta intueri absentia, vel futura. Posteà egressus est ipse ad capiendũ camelos *Corays*, quando venit ad locum, qui dicitur *Guedon*, vbi cùm inuenisset *Mubrem* filium Gad Semhului, & non præualuisset aduersus eum, rediit vacuus: nec plus valuit propheta, quàm eius familia. Iterum exiit dum veniret *Iambo*, quærendo iterum camelos Corays quibus insidiabatur in redeundo; & quamuis pro eis acriter dimicaret, tandem confusus abscessit. Fuerunt autem expeditiones eius XXVI. præter insidiarum insultus, quorũ nouem ipse fecit: quod latronibus conuenit, non Prophetis. Fuit quoq; carnalibus vitiis totus brutalis, *sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*: nec erubuit in scriptis de fœditatibus gloriari, scilicet vt XL. viris in coitu possit æquari: vbi se rebus odoriferis, & coitu delectari dicit. Hic cùm adamasset *Zambet* filiam Gayssi, vxorem Zaidi, inducit DEVM in Alcorano de ea loquentem ad se: *Cùm compleuerit Zaidi vir eius votum suum in ea, tunc eam dabimus tibi.* Quid quoq; turpius dici potest, cùm vxor eius *Ayssa* libidini dedita, cum *Azaphagat*, quem diligebat, stuprum gereret, & multi super hoc loquerentur, reprehensus quòd eam nõ repudiaret, Respondit, nullam adeò sibi caram, quàm quam virginem habuerat, & adhuc iuuencula videbatur: insuper in Alcorano ait sibi, illam innocentem esse, fuisse diuinitus reuelatum. *Zaphyam* etiam Iudæam docuit super cæteras vxores eius gloriari, cui Iudaismum improperabant, dicendo: *Nonne ego sum, cuius pater Aaron, patruus Moyses, maritus Mahubet?* Multa alia immunda & absurda omittuntur, gratiâ breuitatis; & quia abominabilia sunt relatu.

Psal. 31. 11.

CAP. IV.

Continet Mahumeticæ legis aliqua abusiua.

IV.

LEx eius frequentem *lotionem*, maximè orationis tempore inducit, vt sicut in Christianorum Baptismo, ita eorum crimina abluantur: ignorans quia sicut corporaliter, ita & spiritualiter homo nascitur tantùm semel; & quòd renato infirmanti, medela est pœnitentia, non Baptismus. *Ieiunantes* verò statuit abstinere ab hora quâ possunt album filum à nigro discernere, vsque ad solis occasum: totâ autem nocte, delectationibus corporalibus vacant: peccantes dupliciter, primò in tempore, secundò per intemperantiam. Cùm enim ieiunium inducatur ad domandam carnem pro arcenda luxuria, hic tempus nocturnum lasciuiæ magis aptum, nullâ restringit temperantiâ, vel abstinentia. *Orare* etiam statuit quinquies in die, medium tenens inter Iudæos, qui ter tantùm; & Christianos, qui septies in die laudem dicunt. Semel quoque in anno ire ad domum DEI, quæ est in *Mecha*: eamq; inuoluto linteolo subtili circa renes circuire, & lapides per media femora, ad diabolum lapidandum, iactare. Hanc domum dicunt Adam construxisse omnibus filiis suis; & quòd eam roborauit Abraham, ibique vota vouit, & sacrificia obtulit, & Ismaeli reliquit: Mahumeth verò ampliori cultu eam excoluit, iactationem lapidum per femora addens, ne cultum dominæ suæ Veneris omisisse videatur: pro quo beneficio, hanc illi gratiam Venus rependit, vt non iam Veneri, sed

eius prophetæ hoc deinceps impendatur obsequium. Cætera quoq; in ipso cultu exhibita, ad idolatriam pertinent: sicut proiectio lapillorum, quæ sumitur de cultu Veneris, quod etiam ostendit cultus fœmineus, qui ibi seruatur, ora oculosq; tegens. Et vt cultus ipse apertiùs propaletur: sciendum, vt ait *Petrus Alfunsi* Iudæus conuersus, duo filii Loth, *Amon* & *Moab*, hanc domum honorare cōsueuerant, duo colentes idola, vnum ex albo lapide dictum *Mercurium*, alterum ex nigro dictum *Kamos*: & primum quidem in honorem Saturni, alterum in honorem Martis ædificatum est. Ad *Saturnum* adorandum ascendebant, quando Sol primum gradum Libræ intrat: quia libra exaltatio Saturni erat: sicq; nudi tonsisq; capitibus thurificabant. Ad *Martem* verò, quando Sol primum gradum intrat Arietis: quia Aries est domus Martis. Arabes etiam cum eis, hæc idola adorabant. Mahumet autem primam consuetudinem auferre nequiuit; sed vt noui aliquid componere videretur, apposuit nudis subtile pannum siue linteolum: ne idolis sacrificare videretur, Saturnum ex parte in angulo domus inclusit, vt facies eius apparere non posset, sed tantùm dorsum: Martem verò, quia vndique sculptus erat, posuit sub terra, & lapidem superposuit; & venientibus ad adorãdum, hos lapides osculari præcepit, causa humilitatis. Statuit etiam omnes *carnes* comedere, præter porcinas: aiebat enim porcum post diluuium de fimo cameli natum: & præter sanguinem vel morticinum. Sed nullus cibus prohiberi debet, nisi vel quia contrarius complexioni humanæ; vel ratione alicuius significationis, vt in lege Moysi: quorum neutrum in lege huius falsi prophetæ poterit assignari. Concedit etiam quatuor legitimas *vxores*, & quamlibet vsque tertiò repudiare. Emptas & captiuas, ad libitum possunt habere; & eas vendere possunt, nisi impraegnatæ fuerint. Sed diuortium matrimonii, etiam animalia bruta condemnant, cùm natæ belluæ parentes ab inuicem non discedant, donec illius educationi fuerint opportunæ. Statuit etiam cum *adultera* deprehensum, lapidari; cùm soluta, LXXX. verberibus plecti. *Fur* etiam, primâ & secundâ vice verberatur; tertia, manu priuatur; quarta, pede. *Vinum* semper prohibetur. Non credentibus DEO & Mahumeth, comminatur infernalem & perpetuam pœnam, ignem inextinguibilem; potum omni felle amariorem, qui & viscera disrumpet; cibum de arbore quæ vocatur *Azahum*, & est omni pessimo sapore deterior, & feruet in ventre sicut fulgur. Seruantibus verò legem, promittitur *Paradisus*, id est, delitiarum hortus, aquis præterfluentibus irrigatus: omnium ciborum vescentur generibus: quicquid appetierint, coram se statim inuenient: Omnium colorum sericis vestientur: & virginibus speciosissimis cōiungentur: in delitiis accubabunt, quibus Angeli more pincernarum ministrabunt in vasis aureis, lac; in argenteis, vinum: dicentes, *bibite & comedite in lætitia.* Bestialibus, bestialis gloria promittitur, non humana, dicente Boetio III. de Consol. *Quid de corporum voluptatibus eloquar, quarum appetentia plena est anxietatis, satietas verò pænitentiæ? quæ si beatos efficere possunt, nil causæ est quin pecudes felices esse dicantur, quarum omnis ad implendam lasciuiam festinat intentio.* Quid quoque absurdius, quàm in corruptione continua æternam ponere vitam. Talis verò lex, tales potuit allicere homines, in quibus vigens sensus carnis, vigorem extinxerat rationis.

CAP. V.

Continet quomodo fuit Pseudopropheta: eiusq; mortem: & quomodo in plures eius dominium est diuisum.

V. VErus Propheta à tribus signis cognoscitur; A Sanctitate vitæ: contra quam ille vacabat impietati & rapinæ. *supra capitulo 3.* A miraculorum operatione: contra quam sic ait in Alcorano, quia sibi dixit DEVS: *Ideò te facere miracula non permitto, quia tibi ne sicut & aliis Prophetis in miraculis contradicatur timeo: sed mitto te cum gladio & potentia.* A futurorum subtili speculatione: quam impedit affluentia carnalium voluptatum, cui ille totaliter immersus erat. *supra capit. 3.* Dicamus ergo, quia Mahumeth Pseudopropheta apparet; ex concupiscentia oculorum, ratione rapinæ: ex superbia vitæ, ratione vsurpatæ potentiæ; ex concupiscentia carnis, ratione carnalis lasciuiæ: quæ tria radices sunt omnium peccatorum. Et tamen per seductorem istum plures auersi sunt à DEO, quàm per quencunq; alium con-

conuersos videamus ad Deum. Eius enim doctrina vt cancer serpens, non modò Arabes, Medos, & Persas, Syrios, Æthiopes, & Ægyptios; sed totam Africam occupauit ab Oriente per Meridiem, vsque in Occidentem: sed & versus Septentrionem iam miro modo diffusa est. Vndè, nec ab infantia ipsius Ecclesiæ vsque ad senectam eius, & perditionis filium Antichristum, ad perdendum animas fuit aliquando tam fœrum flagellum, aut in posterum expectatur. Pseudo iste propheta *Mahumeth*, per annos XL. populum decipiens, imminentem mortem sentiens, exhausto veneno, amicis cognatisque ait: *Cum mortuus fuero, corpus meum in sepulchrum seruate, quia illud scio in Cælum post triduum deferendum.* Seruatur ergò non solùm tribus, sed diebus duodecim: tunc fœtorem cadaueris non ferentes, illotum aquâ sub terram miserunt. Multi proindè deceptos se cernentes, legem ipsius habuerunt irritam & inanem. At qui cognati & socii fuerunt Mahumeti, timentes temporale amittere commodum, magis persuasibiles blandiuntur: deinde eligunt successorem vnum ex discipulis eius, *Calypham* vocantes, id est, successorem, vel heredem. Hic dignitatem adeptus, blanditiis aliquos, nonnullos metu ad se inuitat. Socer autem quidam Mahumeti, honore & commodo allectus, per se & complices à principatu illum amouit: succedensque indignabatur, Mahumeth maior Propheta non reputari: quasi illi familiariùs non loqueretur Deus: & in eum ac legem ipsius, plura maledicta promebat; nouos ritus instituens: sed qui eius legi adhærere voluerunt in partibus Orientis, *Calypham Baldacensem* statuerant. Illique tantam reuerentiam exhibent, vt sine eius nutu nullus appelletur *Soldanus*: Regesque eorum ad terram prostrati pedes humiliter osculantur. Durauit autem *Calypha Aegyptius* in successoribus suis vsque ad tempora Saladini. *part. ix. Cap. III.* Princeps quoque Occidentalium, qui legem acceperat Mahumeth, qui regni solium posuit in ciuitate *Morochia*, quæ quondam *Carthago* vocabatur, & non solùm Æthiopiæ & Africæ, sed etiam Hispaniæ ex magna parte dominabatur, Orientali Calyphæ cum populo suo subiici recusauit: sed se ipsum Regem & Calypham reputans, *Miramamulinum*, id est, Regem credentium se suosque successores vocari iussit: propter quod ad Christianorum magnum commodum, inter Orientales Saracenos & Occidentales magna diuisio orta est. Succeßit autem Mahumeth *Ebumer*, & illi *Homar*.

Cap. VI.

Continet quomodo ad subuentionem Terræ Sanctæ Karolus Magnus profectus est.

A tempore itaque quo *Humar* Terram Promissionis suo & impii Mahumeth imperio subdidit, sub tributo manserunt fideles in medio nationis prauæ: quasi *Iob* in terra Hus, & *Loth* in Sodomis; & quasi *lilium inter spinas*: per annos circiter CCCCLXX. vt supra primo cap. dictum est. Nec circa Christianos, infideles semper se vniformiter habuerunt. Tempore enim *Karoli*, quidam *Aaron* cognomento *Repsit*, Orientem occupans, tantâ affectione Karolo coniunctus est, vt illi vellet in omnibus complacere: malletque Christianos, & sancta loca Terræ Promissionis, tam illi quam genti suæ fore subiecta. Deprauato enim Heraclio prauus succeßit filius *Constantinus*, qui à *Paulo* Constantinopolitano Episcopo deceptus, contra Catholicam fidem typum exposuit. *Martinus* autem Papa primus concilium faciens CC. Episcoporum, anathematizauit dictum Paulum, & erroris sui inuentores: pro qua caussa capitur, & Cersonæ in exilio moritur. *Constantinus* posteà imperauit, & in Monothelitarum hæresim incidit, sicut auus ipsius Heraclius. Post hunc *Constantinus*, eius filius imperauit, qui cum Bulgaribus firmißimam pacem composuit, & cum Arabibus, qui habitabant Damascum, sapienti visus consilio. Hic modestus & Catholicus, restaurauit Ecclesias tempore proaui sui Heraclii diruptas. Insurrexit etiam contra Monothelitas: vndè & sextam synodum congregauit, CCLXXXIX. episcoporum: vbi declaratum est duas in Christo esse naturas. Huic succeßit *Iustinianus*, eius filius, admodum iuuenis: qui pueriliter agens, pacem quam pater cum Arabibus aliisq; firmauerat, destruxit. Remouit etiã a mari Pyratarum exercitum, qui eius imperium ab impetu Arabum tuebatur: Vndè & Arabes regnante *Leone*, qui illi imperium abstulit, vsque in Africam multa deuastant. Patet

ex hiis infelicissimus Christianorũ status sub regimine Augustorum, successorumque suorum prædictis similium: donec Romanis imperante fœmina *Irene*, * sicut animo iam ab imperio Constantinopolitano desierant, sic nacta opportunitate id facto ostenderent, vno omnium consensu Imperatorias laudes *Karulo Magno* Regi Franciæ, acclamantes, & coronantes eum per manum *Leonis* Papæ in Cæsarem Augustum, anno Domini DCCCII. Tempore verò huius Karoli, patriarcha Ierosolymitanus de Terra sancta expulsus à paganis, ad Cõstantinum Imperatorem Constantinopolitanum venit, & ad filium eius Leonem; & cum eo *Iohannes Neapolitanus* sacerdos, & *Dauid Ierosolymitanus* Archipresbyter, quos ille ad Karolum Magnum transmisit cum littera suâ manu scripta: Et cum eis duos Hebreos *Isaac*, & *Samuele*. In cuius Epistolæ parte vltima taliter scriptum erat: *Quadam die in extasi factus, vidi ante lectum meum, quendam iuuenem stantem, qui me blandè vocans paxillum tetigit*, & ait: *Constantine, rogasti Domini auxilium ad hanc rem: Accipe Karolum Magnum Regem Galliæ, & Ecclesiæ in Domino propugnatorem. Et ostendit mihi quendam militem armatum, ense precinctum, cuius hasta altissima & cuspis sæpè flammas emittebat: & ipse senex, & prolixâ barbâ, vultu decorus, staturâ procerus, cuiusq; oculi fulgebant vt stella. Age iam, Auguste: qui iussionibus Dei refugit obedire, minimè culpam euadere poterit.* Quibus Parisius perlectis, Rex illachrymatus est, pro Domini Sepulchro; iussitq; *Turbinum* Archiepiscopum, litteras coram toto populo exponere. Quibus intellectis, omnes proficisci Regem precabantur. Tunc Rex edictum proposuit, vt *omnes qui possent arma ferre, secum contra Paganos irent: & qui cum non sequeretur, cum liberis quatuor numorum seruus fieret.* Maiorem itaque congregauit exercitum, quàm vnquam fecisset: & profectus est. Cùm verò peruenisset cis Ierusalem ad desertum, quod vix in duobus diebus transiri consueuit, in quo erant vrsi, leones, tygrides, & aliæ feræ diuersæ, Rexque Psalmos dicens, cùm ad illum peruenisset versiculum: *Deduc me, Domine, in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui:* vox alitis propè lectum eius audita est: quam qui aderant audientes, ex pergefacti sunt. Rex verò Psalmos continuauit, vsque ad versum illum: *Educ de custodia animam meam.* Et iterum ales clamauit: *France quid dicis? France quid dicis?* Hanc alitem Rex prosecutus est paruulâ semitâ, donec recognouerunt callem quam præcedenti die amiserant: & peregrini extunc cœperunt audire ibidem alites sic loquentes.

[Margin: A.Dni. 802. — Psal. 118, 35. — Psal. 141, 10. — line numbers 10, 20, 30]

CAP. VII.

Continet Karoli reditum, ac reliquiarum reportationem.

VII. Compositis rebus, & recuperatâ Terrâ Sanctâ obtinuit Karolus licentiam repatriandi ab Imperatore Constantinopolitano, & Patriarcha Ierosolymitano: priùs tamen pretiosæ postulanti reliquiæ datę sunt. Post indictum enim triduanum ieiunium, inchoatâ Letaniâ, cùm *Daniel Neapolitanus* Antistes thecam aperiret in qua spinea corona erat, tantus exindè exiit odor, vt omnes putarent se in Paradyso esse. Tunc Karolus in pauimento prostratus, plenus fide, Christum rogat, vt propter gloriam nominis sui, passionis & resurrectionis suæ miracula renouaret. Et cùm orasset, ros statim cœlitus veniens lignum infudit; & continuò flores emisit: tantaq; lux cum odore affuit, vt cuncti vestes suas quasi cœlestes putarent: & quãdo secabatur Crux, magis ac magis florere cœpit: flores autem in panno, ad hoc prçparato, recipiebantur: Karolus autem *vantum* suum dextrum impleuit: deindè aliũ ad suscipiendum spinas præparans, tradidit illum astanti Archiepiscopo Ebronensi: & cùm essent vtriusque oculi lachrymis occupati, absque vtriusque sustentatione, vnius horæ spatio in aëre stetit: postea verò cùm flores vellet de chirotecha eiicere, conuersi sunt in manna: quæ nunc ostenditur apud Sanctum Dionysium. Omnes infirmi qui aderant, odore florum sani facti sunt, numero CCCI. quidã enim affuit XXXII. annis cæcus, surdus & mutus, & in extractione spineæ coronæ, visum recepit; in sectione crucis, auditum; in florum emissione, loquelam. Dataque sunt Carolo cum parte *crucis* & *coronæ* Domini, *sudarium* & *camisia* beatæ Virginis, & *fascia* quâ puerum IESVM in cunabulis cinxit, & *brachium* Sancti Symeonis, vnusque ex clauis, qui cùm de alabastro extraheretur, sanatus est puer quidam habens aridum latus sinistrum. Quę omnia Karolus repatrians, in pera portauit ad collum: & in

[Margin: line numbers 40, 50]

& in via sacrarum reliquiarum contactu, puer mortuus suscitatus est, & L. ęgri sanati. Cùm verò *Aquisgranum* peruenisset, sanati sunt cæci & febricitantes innumeri, dæmoniaci XII. leprosi VIII. paralytici XV. claudi XIV. manchi XXX. gibbosi LII. caduci LXV. Deinde indixit per totum orbem, Idibus Iunii vt venirent Aquisgranum has videre reliquias: vbi fuit *Leo Papa*, & *Turbinus* Archiepiscopus, & *Theophylus* Antiochenus Antistes; aliique plurimi Episcopi, & abbates; ibi etiam suscitatus est mortuus: celebraturque festum IV. feria ieiuniorum mensis Iunii.

10

CAP. VIII.

Continet deteriorem statum Terræ Promissionis, maximè propter vastationem Constantinopolitani Imperij.

POsthæc accidit vt tempore Episcopi Ierosolymitani qui vocabatur *Orestes*, eius nepos Calypha Ægypti, nomine *Elau*, ex sorore, effractis pactis consuetis mandauerit imponi solito maiora tributa & Angarias Christianis, & oratoria cuncta prosterni: vndè & Ecclesia Sepulchri conformiter aliis est destructa. Timebat enim haberi suspectus de lege Mahumeti, quia matrem habuerat Christianam: sed successit illi Calyphæ filius, vocatus *Deher*, amicitiâ coniunctus Imperatori Constantinopolitano, vocato *Romano*, cognomento *Elyopelitans*; & concessit illi vt Ecclesiam Sancti Sepulchri reædificaret: ipsa est quæ extat adhuc. Fuit autem hæc Ecclesia reædificata M XL VIII. Manserat enim destructa annis XXXVII. Et post reædificationem annis L. capta est à Christianis Ierusalem: *infra parte* V. *cap. VIII.* Post afflictam autem Ierosolymitanam Ecclesiam, Constantinopolitana, vltra brachium Sancti Georgii; & Antiochena, penè totaliter destructæ sunt. Imperante enim pacificè *Romano* cognomento *Diogenes*, Orientalis Rex potentissimus *Belphet*, cum infinito exercitu Persarum & aliorum, versus Constantinopolim faciem direxit: ciuitates & castra protinus capiebat, & omnia destruebat. Iamque omnes territi fugiebant, non audentes illius expectare aduentum. Tandem occurrit illi Imperator, vndique contracto exercitu, & commisso bello Imperator capitur, multo Græcorum effuso sanguine. Tunc *Belphet* elatus tantâ victoriâ, corã Principibus suis sedens, super guttur Imperatoris pedem tenebat; & cùm pluries hoc egisset, illæsum abire permisit: Græci verò tam confusum hominem dedignantur Imperatorem habere: eumque ab Imperio depositum, exoculant. Prædictus verò Rex Belphet Saracenicus, à Cilicia Suriæ vsque ad brachium Sancti Georgii, omnia occupauit, spatium videlicet XXX. dietarum in longitudine; in latitudine verò decem, & alicubi XV. Obtinuit itaque Suriam, duas Cilicias, Pamphiliam, Lige, Licaoniam, Cappadociam, Galathas, Bithiniam, & vnam portionem minoris Asiæ; destruxit Ecclesias, populum & ædificia cuncta vastauit: tantusque terror cunctos inuasit, vt vsque ad sex vel ad septem dietas, nequaquam securi consisterent. Nocuit hoc plurimùm fidelibus Terræ Promissionis: quia quando Imperator ista possidebat, quæ amissa nunc diximus, frequenter illis & multipliciter mittebat auxilium. At verò cùm cernunt ab inimicis nominis Christiani omnia occupari, putant esse de cætero in perpetua seruitute.

VIII. | A. Dñi. 1048.

20 30 40

QVARTA

QVARTA PARS CONTINET COMMOTIONEM MIRABILEM OCCIDENTALIVM POPVLORVM AD TERRÆ sanctæ liberationem, tempore Petri Eremitæ: habens Capitula XIII.

CAPVT I.

Continet piam auxilii implorationem: initiumq; postulatæ salutis.

POST pœnitentiæ lamēta, cognitionemq; peccati, solita est Diuina clementia audire preces humilium, nec spernere preces eorum. Poterant proindè cum lugubri Ieremia, post præmissa suspiria affectuosè orando exponere piissimo creatori: *Recordare, Domine, quid acciderit nobis; intuere, & respice opprobrium nostrum. Hereditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos: patres nostri peccauerunt, & non sunt; & nos iniquitates eorum portauimus: defecit gaudiū cordis nostri; versus est in luctum chorus noster; cecidit corona capitis nostri. Væ nobis! quia peccauimus: propterea mœstū factum est cor nostrum; ideò contenebrati sunt oculi nostri, propter montē Syon: quia disperijt, & vulpes ambulauerunt in eo. Tu autem Domine, in æternum permanebis: solium tuum in generatione & generatione. Quare in perpetuum obliuisceris nostri, derelinquens nos in longitudine dierum? Conuerte nos, Domine ad te, & conuertemur: innoua dies nostros sicut à principio. Ne memineris, Domine, iniquitatum nostrarum antiquarum; citò anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis.* Talibus precibus similibusque, inclinatus Omnipotens, cuidam paupérculo homini, de regno Franciæ, in Episcopatu Ambianensi heremiticam vitam agenti, qui & *Petrus Heremita* dicebatur, nō solùm ad meritorum ipsius cumulum, verùm potius ad Terræ Sanctæ subsidium inspirauit, vt gloriosum Christi visitaret Sepulchrum, cæteraque loca Christi consecrata præsentiâ, illustrata miraculis. Profectus ille, graui superato labore, periculoque multiplici, tandem Ierosolymam adit, ad portam Ciuitatis accedit; & soluto ianitoribus, vt mos peregrinantium erat, aureo nummo, liber intrauit. Ingressus autem, vidit omnia loca Sancta irreuerenter tractari ab infidelibus, imò potius prophanari: & tactus dolore cordis intrinsecus: *Heu*, inquit, *hæccine est vrbs perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ?* Vidensque venerabilem virum *Symeonem*, Patriarcham loci illius, tanquam vile mancipium reputari; cunctosque fideles in summa abiectione, innumerisque angariis prægrauari: ait, *Destruxit hunc sanctificationis locum quem creauit Omnipotens: obliuioni tradidit in Syon festiuitatem, & Sabbathum; & in opprobrio & indignatione furoris sui Regem & sacerdotem; & repulit altare suum.* Miroq; modo ex horum confusione afflictus, (puta qui, velut vir Sanctus, super miseriis proximi, iniuriisq; diuinis, & misericordiæ gestabat viscera, & zelo accendebatur Diuini honoris) cœpit cogitationibus distrahi, & anxius mente perquirere si qua foret via salutis; si quod tantæ calamitatis posset inueniri remedium: nihilque ad hæc in se reperiens viriū, orabat per eum hæc fieri qui dispersionem congregat Israëlis. Cùm autem nocte quadam, in Ecclesia Dominicæ Resurrectionis, affectuosè super hoc Diuinam exoraret Clementiam; & quasi factus in agonia, prolixiùs oraret: post multam vigiliā, ac orationem deuotam, somno corripitur: speciosus formâ præ filiis hominum illi astitit: piisque eius votis annuens, Legatum ad summum Pontificem, & Occidentis Principes, pro Terræ sanctæ liberatione transmisit. Qui Diuinâ reuelatione commonitus, & flammâ diuini amoris accensus, cum litteris dicti Patriarchæ Ierosolymitani ac aliorum fidelium, ad iussa perficienda iter aggressus est.

Lam. 5.1. &c.

Psal. 78.8.

Lam. 2.15.

10 20 30 40 50

CAP.

Cap. II.

Continet celerem Paßagij congregationem.

CVm autem ad partes primò applicuisset Italiæ, confestim ad *Vrbanum Papam* secundum, se transtulit: à quo, exposito negotio, benignè receptus est: deinde per illas partes transcurrens, & ad Passagium cunctorum corda succendens, Alpes trāsgressus, tam Principes quàm Papam sollicitè inuitabat, & prædicando multipliciter hortabatur ad Terræ Sanctæ peregrinationem. Ceciditque semen verbi Dei in terram bonam: & ortum, fecit fructum aliud tricesimum, in actiuis, & ratione ætatis aptis ad bella Domini; aliud sexagesimum, in contemplatiuis, & sacris vacanti- 10 bus: nam & sexagenariis, post militiam & actiones publicas, dari consueuit vacatio: aliud centesimum, in Prælatis benè præsidentibus, qui secundùm Apostolum *duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* [1.Tim.5,17] Contigit etiam paruo post hæc tempore summum Pontificem transire in Galliam, dissidentibus inuicem Sacerdotio atque Imperio, auctisque scandalis M X C V. & celebrauit *Concilium* [A.Dni. 1095.] apud *Claromontem*, Auerniæ ciuitatis: vbi excommunicatur *Guibertus*, qui se pro Papa gerebat; similiter *Imperator*, & cuncti eum manutenentes; *Philippus* quoque, Rex Francorum, & coniux, donec ad emendationem venerint, & alter recedat ab altero. Deinde ordinatis rebus Ecclesiasticis, in quandam spatiosæ latitudinis plateam exiit: quia multitudinem clausura capere nulla posset: ad populumque in 20 hæc rethoricæ dulcedinis verba prorupit. *Gens à Deo electa, & prædilecta, ad vos sermo noster dirigitur. Ad fines vestros lugubris nos causa deduxit. A Ierosolymorum enim finibus relatio grauis emersit: quia videlicet gens Persarum, generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus eius, Dei populum in Terra sancta Promißionis, partim consumpsit gladio, partim captiuos duxit, patriam rapinis, igne ferroq́; consumens, Ecclesiasq́; subuertens: Christianos etiam circumcidunt; & in fidei nostræ opprobrium, circumcisionis, cruorem aut super altaria fundunt sacrilegi, aut in vasis baptisterij immergunt. Quibus autem incumbit vltio tanti sceleris, nisi vobis, quibus contulit Deus, præ cæteris, insigne decus armorum, magnitudinem animorum, agilitatem corporum, potentiam certè humiliandi verticem ambulantium in delictis suis? Moueat vos antecessorum vestrorum imitabilis probitas, & magnitudo* 30 *Karoli Regis, & Lodouici filij eius, qui dilatando fines Ecclesiæ, Paganorum castra subuerterunt, & regna. Præcipuè verò corda vestra excitet gloriosum Christi Sepulchrum ab immundis gentibus posideri, cæteraq́; loca sancta inhonestè tractari, eorumq́; immunditiis sordidari. O fortißimi milites, & inuictorum propago parentum, nolite esse degeneres. Si vos karus liberorum, parentū* [Matt.10.37] *ac coniugum tenet affectus: mementote sermonis Domini:* "*Qui amat patrem & matrem plus* "*quàm me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus: & qui* "*non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus; Qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam custodit eam. Crucem propterea in humeris sumite; hac pectoris aditum communite: Terram denique vestram montium vndiq́; clausam iugis, multitudini colonorū atq́; colentium vix alimenta præbentem, pro terra commutate, quæ fluit lacte & melle, quā pius* 40 *Redemptor suo illustrauit aduentu, decorauit præsentiâ, sanguine consecrauit, redemit morte, & gloriosi Sepulchri insigniuit decore.* In sermone quoq; asseruit, quia *hominibus, viuere calamitas est; mori, felicitas: mors, accelerat bonis patriam; & resecat malis malitiam.* Multi qui sermoni aderant, assumpto signo Crucis in humeris, quasi onus Domini leue quod ab onere alleuiat peccatorum, iugumq; suaue demulcentis gratiæ, ad Christi obsequium se fideliter præparant: Quorum primus fuit vir Venerabilis & sanctæ conuersationis *Episcopus Podiensis*, cum multis aliis tam nobilibus, quàm inferioribus viris. Sequenti verò die, residente Episcoporum conuentu, proposuit summus Pontifex, quis multitudini cupientium peregrinari præfici debeat: & communi omniū consensu Podiensis Episcopus, Diuinis rebus ac humanis idoneus, *Legatus* efficitur. 50 Prælati quoque Ecclesiarum, aliique viri prudentes & litterati, secundum quod in mandatis acceperant, in diuersis fidelium partibus prædicantes, signo Sanctæ Crucis consignauerunt Christiani populi multitudinem, vsque ad ccc. milia personarū. Inter quos fuerūt præcipui & notissimi viri *Hugo* magnus, frater Philippi Regis Frāciæ: *Robertus* Comes Flandriæ: *Robertus* Dux Normādiæ: *Gulielmus* de Anglia: *Stephanus* Comes Carnotēsis & Blesensis, qui fuit pater Comitis Theobaldi antiqui: *Raymund'* Comes Tholosę: Comes *Garnerius* de Gres: *Balduinus* Comes de Henauth: *Bimont* Comes de Aurengia: *Guilielm'* Comes de Fores: *Stephanus*, Comes *D Aubemare*

Retreu Comes Deuperche: *Hugo*, Comes Sancti Pauli: & Barones innumeri. Inter cæteros valens *Gotifredus*, Heustachii Bononiensis Comitis filius, dux in Theotonia, vultu elegans, statura procerus, dulcis eloquio, moribus gratus: tam mitis & lenis, vt in se monachum magis quàm militem figuraret; cum tamen hostem imminere sensisset, nullus eo in bello securior: quasi enim leo confidens ad nullius pauebat occursum: & quæ lorica aut clypeus sustinere poterat ictum mucronis illius? Cum illo quoque duo fratres eius, *Balduinus* & *Eustachius*; eorumq; consanguineus *Balduinus de Burgo*, filiusq; quondam Hugonis de Receſt: *Guido* de Garlande, Seneschaltus Regis Franciæ: *Gerardus* de Resilion: & alii. Omnes Barones concordauerunt, ne simul omnes pergant, quia non possent victualia, aliaq; necessaria inuenire. Adueniente autem Martio, videres parari equos dextrarios, palafredos, & bellica instrumenta, & cætera opportuna. Cum tempus affuit inchoandi recessus, vniuersi suspiriis, lachrymis, & singultuosis lamentis erant repleti: pauca erant hospitia de quibus non procederet peregrinus, vel saltem propinquus: contigit etiam multas familias, vacua domo relicta, ex toto peregrinari: ducebant enim multi secum, & paruulos & vxores.

CAPVT III.

Continet peregrinationem Galteri, & suæ comitiuæ, vsque ad Constantinopolim.

A. Dni. 1096.

HIc Nobilis miles & probus, adiuncta sibi multitudine equitum peditumque, MXCVI. In fine Martii, per Alamaniam transit, & regno appropinquauit *Vngariæ*, quod vndique magnis aquis paludibusque circumdatur; nec patet aditus nisi per strictos meatus, qui sunt quasi ianuæ regni. Rex *Kalemanus*, vir deuotus, mãdat mercatum illis deferri, & pro conuenienti foro necessaria exhiberi. In fine verò regni, versus Oriens, aquam pertranseunt vocatum *Maree*; & intrantes *Bulgariã*, ignorabant ex suis ibi remansisse citra aquam: plures enim remanentes iuerunt ad castrum vocatum *Malauilla*. Vngari verò eos qui citra aquam remanserant, quia abesset exercitus, spoliauerunt, nonnullos verberauerunt, & tandem dimiserunt. Hoc cùm ad sociorum deuenisset notitiam, corda commouit, redissentque ad vlciscendum iniuriam, si non affuisset transuadationis periculum, & impedimẽtum itineris. Procedentes itaque, peruenerunt ad primam ciuitatem Bulgariæ vocatam *Belgraue*. Requisitus dominus terræ, mercatum peregrinis negat: nonnulli indigentia, nec non proteruia ducti, aliqua rapiunt, vim inferentes indigenis: ciues arma capiunt, & de peregrinis plurimos læduntt, interimuntque. *Galterus* deinde suos ordinat, & iter agens peruenit ad Ciuitatem vocatam *Stralisce*: Dux verò Ciuitatis peregrinis festinus occurrit, & competens forum exhibuit: fecitque reddi quæcunque recuperari potuerunt ablata eis in Belgraue. Cùm verò *Constantinopolim* peruenissent, Imperator Galterum accersit, qui sciscitanti respondit: se ducere Peregrinos; & quod Petrum Eremitam expectare vellet ibidem. Imperator locum extra vrbem Peregrinis assignat; & necessaria eis deportari iubet.

CAP. IV.

Continet peregrinationem Petri Heremitæ, cum innumerabili multitudine populi vsq. Constantinopolim.

NOn multo post tempore *Petrus Heremita* Lombardorum & aliarum diuersarũ nationum vsque ad XL. milia, eadem quasi perduxit via, donec ad castrum peruenit, quod superiori capitulo nominari diximus, *Malauilla*: & cognita offensa sociorum qui cum Galtero transierant, vi castrum capiunt, cunctosque interimunt: vsque videlicet ad quatuor milia hominum, de Peregrinis verò vltra centum mortui non sunt. Inuenta quoque ibi victualium copia, quinque diebus immorati sunt. Audiens autem *dux Belgraue* vindictam Peregrinorum tam duram, conscius sibi illatæ iniuriæ Peregrinis (*superiori capitulo*) timuit ne istorum posset impetum sustinere; propterea relicta ciuitate, ad castrum fortius se suosque reduxit. Tunc *Petrus Heremita* audiens, quòd Rex Vngariæ pararet contra eum exercitum, cunctos aquã transnauigare iubet celeriter, currusque & copias in districtum transire Bulgariæ;

peruc-

perueniuntq; ad *Belgrauem* ciuitatem, quam totaliter euacuatam inueniunt; indeq; octo diætis ad ciuitatem pertingunt vocatam *Niz*: hæc munitissima est, habitatores quoque eius bellicæ industriæ magis instructi. Inuenit autem exercitus pontem lapideum, quem pertransiens, inter aquam & ciuitatem remansit: Requisiti ciues vt venalia subministrent, obsides petunt pro securitate, & obtinent; deindè necessaria copiosè transmittũt: Peregrini verò, eo sero refocillantur, qui plurimis diebus minimè inuenerant refrigerii locum: facto manè redduntur obsides, & Peregrini viam inchoant. Erant autem inter eos *Theotonici*, qui nimiâ prauitate in simul congregati vsque ad centum, cùm alii præcessissent, combusserunt molendina iuxta 10 pontem; & consequenter quendam viculum incenderunt. Ciues offensi, arma capiunt, & dum abeuntes persequuntur, actores sceleris primò reperiunt, trucidantque; extrema quoque inuadũnt exercitus: ibi potissimè erant senes, infirmi, debiles, currus & somagia: plures occiderunt, nonnullos captiuos duxerunt, & de curribus & somagiis similiter acceperunt. Delatâ re tam lugubi, Petrus Eremita, reuocatis qui præcedebant, cuncti de reditu consulunt: redeundo verò, trucidatos cernunt socios & propinquos; & magno planctu edito, nuntios litterasque transmittunt, querentes cur tale, tantumque scelus in Christi Peregrinos egissent: & auditâ causâ, prudentiores vident non adesse locum neque tempus omnem iniuriam vindicandi; & de reformatione pacis tractare cupiunt; & captiuos cæteraq; 20 redimere: nonnulli autem ex minoribus, vltionem proclamant. Mittit deindè Petrus Eremita aliquos de prudentioribus, & non acquieuerunt: personaliter deindè vadit, & proclamari fecit ex parte sua & omnium Baronum, qui in exercitu erant, vt nullus se iungeret hiis qui vellent infringere pacem: tractatores autem pacis de ciuitate, percipientes incrementum tumultus, infecto negotio rediêre. Nullis itaque viribus retineri potuerunt, quin vsque ad mille Peregrinorum contra ciuitatem procederent; totidemque illis obuiam exierunt. Cernentes verò qui de muris respiciebant, Peregrinos præualere, putantes quoque quòd maior exercitus se de negotio nequaquam intromittere vellet, in multitudine exierunt: & inuenientes de Peregrinis vsque ad quingentos super pontem, omnes penè in-30 terimunt. Quod cernens Peregrinorum multitudo, se continere non potuit, illisque in succursum processit: sed mirum in modum Peregrini in fugam conuersi, cùm securitatem ex aduenientibus auxiliariis concipere debuissent, cæteros obuiam sibi factos compulerunt in fugam. Tunc, proh dolor, grande fuit Peregrinorũ dispẽdium: decem milia enim virorũ, mulieres multę, & paruuli periêre; & curruũ vsq; ad duo milia amissa sunt. Dispersi Peregrini, tandem die quarto congregati, & in arto positi ex defectu victualium, & mœstitia defunctorum, Imperatoris nuncios recipiunt, eorum redarguentes audaciam; compelluntque nuncubi immorari, promittentes tamen vbique victualia & necessaria exhibere; & opere compleuerunt. Ad *Constantinopolim* itaq; venientes, Galtero sociati sunt, & diebus aliquibus 40 quieuerunt. Imperator quoque, accersitum *Petrum* Eremitam muneribus honorauit: admirans homunculum, tam probum, & gratè ad interrogata omnia respondentem.

Cap. V.

Continet gesta dictorum peregrinorum vltra mare Hellespontum, quod dicitur Brachium Sancti Georgij. Rubrica.

POst quietem dierum aliquot, *Brachium Sancti Georgij* transeunt, paratis iussu Imperatoris nauigiis; & iuerunt *Bythiniam*, quę est prima pars Asiæ: & *Nichomediam* transeuntes, supra mare castra metati sunt, in castro vocato *Ciuitot*, super Nicæam 50 ciuitatem constituto, vbi potestatem exercebant inimici eorum. Ibiq; duobus mẽsibus commorati, quotidie pro conuenienti foro recentia inueniebant cibaria. Saturatus autem populus, quietis impatiens, voluit circuire: & factis conuenticulis, tandem vsque ad decem milia processerunt contra Principum voluntatem: immensas agebant prædas, lucraq; per maxima. Cùm tamen Imperator, primò ore, nũtiis deindè, pręmonuerit eos, quietè cum Turchis ageret quousq; maiores Principes aduentarẽt. Accidit autem die quadam vt *Petrus Heremita* Constantinopolim rediret, quòd venalia facta erant solito cariora. Tunc minutus populus, quasi liber,

congregatur:& processerunt vsq; ad septē mille pedites; & treceni equites versus *Niceam* ciuitatem:& per villulas & casalia, omnia destruentes, magnam reportauêre prædam, nullusq; eorum periit. Cernentes autem *Theotonici* illorum tripudium de reportato lucro,tanquam homines effrenati,prædæ & gloriæ cupidi,congregati sunt vsque ad tria milia peditum:& versus Nicæam procedentes,ad pedem montis iuxta Nicæam ad quatuor leucas, *castrum* inuadunt, & non sine defensione capiunt;& vtriusq; sexus cunctos interimūt: victualia, & pretiosa ibi multa reperiūt: muniuntque castrum,quia locus esset aptus ac delectabilis,donec cæteri qui expectabantur, aduenianr. Interim *Solimanus* illius patriæ rector ac dominus, audiens Christianorum aduentum, ad Orientem egressus,amore & pretio, pro tuenda terra,multitudinem armatorum secum adduxerat:audiensq; illatas iniurias, ad castrū accedit:quo faciliter obtento, cunctis capita præcidit. His auditis,in castris Peregrinorū planctus & vlulatus exoritur, & acerbius indoluit gens minuta, belli ignara:& querebantur ignauiæ militum, qui sanguinem occisorum fratrum vindicare negligebant: eliguntq; capitaneum *Gotifredum Buriau*, qui horum incentor erat: & aperte milites illegales dicebat; bellumq; omittere non prouidentiā, sed pauore. Tantùm exprobratio huiusmodi & lamentum inualuit, vt omnes communiter arma caperent,& plebeo dicere posset miles: *Tu minus sapiens,plus ego*: fueruntq; xxv. milia: & directè per montes & per nemora tendunt versus Niceam. Sed in via *Solimanus* Peregrinis occurrit,cum suo exercitu:pugnatur vtrinq; acriter; sed præualet Turchus, & cædendo insequitur fugientes, vsq; in castra, ibiq; senes qui remanserant,mulieres,infantes,& debiles trucidantur.Erant enim equites Turchi, pedites Peregrini,præter quingentos equites:tantum quatuor milia hominum,ad quoddā fortilitium, iuxta mare derelictum habuêre refugium, opilantes ostia & fenestras lignis & lapidibus:quod cum innotuisset Turchis,diro facto insultu, magnum obsessis imminebat periculum. Sed *Petrus Heremita*, quem Constantinopolim iuisse prædiximus,de euentu per cursorem certior factus, post suspiria & gemitus ad Imperatoris pedes prostratus, opportunum impetrauit auxilium: nam ille continuò suos misit nuntios,qui statim ab obsidione amouêre Turchos. Hic lector aduerte, quantâ pœnâ inobedientiæ contumacia feriatur; quamq; periculosum sit, indisciplinatum sequi populum in peccato.

Cap. VI.

Continet destructionem inordinatæ multitudinis Theotonicorum, sub sacerdote Scondescausco peregrinantis.

VI. SIcut Petrus Heremita in Francia, sic sacerdos quidam *Condescauscus*, crucem in Theotonia prædicauit;adunatisq; xxv.milibus Theotonicorum, peregrinationis iter arripuit: hiis quasi vicinis, iussit Vngariæ Rex familiaritatem & mercatum conueniens exhiberi.Illi videntes rerum copiam, & quòd plura liberè possent agere,reddere cœperunt pro fructu,pœnam; pro pietate,dolum: Nam & victualia,& bestias campi rapere cœperunt, & fœminas hominesq; ferire, & lædere patriam. Cùm verò hæc perlata essent ad Regem,armatos vndique contrahit, & insequitur abeuntes;& iuxta castrum *Belgraui* reperit in meditulio regni. Audiētes verò Theotonici Regis aduentum,sibiq; audacis facti conscii,arma capiunt:cernentes Vngari conceptam desperationem pro defensione vitæ,animiq; furorem more suo,propositum versipelles occultant: Iam non viribus, sed fallaciâ pugnant; mittuntque nuntios qui referant quàm gratè recepti fuerint,iussu Regis; quam ingrati nonnulli fuerint beneficiis; quàm magnus in Regia Curia maleficiorum sit clamor exortus:cognoscunt quoq; maiores,viros honestos,quibus hæc mala displiceant:nolūt proindè in eos retorquere vindictam: soli noxii puniantur. Vt igitur recto ordine cuncta disponantur, requirunt vt sese, ac sua maximè arma, submittant Regiæ voluntati: sin autem, in regni medio constituti, nec præsenti Regis virtuti resistere poterunt, nec extrema transire. Sacerdos cum Baronibus spe de Regia dulcedine ac pietate protestantes,petitioni annuunt; nolentem quoq; minutum populum arma reddere,precibus & inductionibus compellunt: quo peracto, Vngari in illos prosiliunt;nec inter sanctum & profanum distinguētes, cunctos penè interimunt: fugerunt nonnulli qui suis in partibus, tā scæuæ proditionis atrocitatem referrent.

Cap.

CAPVT VII.

Continet confusionem popularis multitudinis, peregrinantis sine vllo principali ductore.

Breui post tempore innumerabilis populi multitudo congregata, sine rectore ad peregrinandum iter arripuit. Licet enim illi cõgregationi Barones plurimi non deessent, tamen nemini obtemperare volebant: & res pessimas multi praui agebãt, ita vt in transitu multos interficerent, maximè in partibus Coloniæ, & contratis Alamaniæ. In illis autem partibus erat magnus comes, vocatus *Emicon*, qui illi multitudini societate iunctus est. Hic nec fatuos monuit, nec prauos corripuit. Transierunt autem per Franconiam & Bauariam, vsq; ad confines Vngariæ; & peruenerũt ad ciuitatem vocatam *Meezsemborc*, putantes sine contradictione Vngariam transire; sed cùm peruenissent ad passum, via eis denegata est. Erat enim ibi fortilitium, ex vna parte Danubio circumdatum, vocatum *Lintans*, ex aliis partibus profundis paludibus; intus verò armatorum cateruæ. Iam enim audierat Rex Vngariæ cc. milia peditum, & III. milia equitum aduentare: timebatq; ne vlciscerentur perfidiam quam in priores exercuerat Peregrinos. Peregrini tandem obtinent vt nuncios mittant ad Regem, nec potuerunt aliquid obtinere: dolet igitur se frustra laborasse, & multam pecuniam consumpsisse: deliberantque vniuersa quæ ex illa parte regni erant, igne ferroq; vastare. Dum talia agunt, vsq; ad septem milia equitum Vngarorum, nauigio aquam transeunt, & ceperunt passum quendam: quod Peregrini considerantes, cum magno vigore illos aggrediuntur; cunctosque perimunt, exceptis quibusdam, qui peditando ad paludes habuêre confugium. Tunc Peregrini elati de victoria, totum regnum vi obtinere posse credunt: feceruntque pontes & scalas in multitudine; & ad turrem erigentes, & partes cæteras, vt opportunum videbatur, murum quoq; instrumentis ferreis demolientes, ita hostes aggrediuntur & castrum, vt illi perterriti omnem animi vigorem amiserint: dum verò mori cuncti putarent; in breui, subitò confractis scalis & pontibus, obsidentium multitudo ruit; cunctiq; in fugam conuersi sunt, fugæ causam penitus ignorantes. Hocque videntes Vngari, vixq; credentes quæ oculis conspiciebant, de turri descendunt; & qui mori putabant multos interimunt. Comes *Emicon* ad propria rediit: Barones Gallici in Apuliam transeunt, ibique aliis transfretantibus sociati sunt.

CAP. VIII.

Continet peregrinationem ac captionem Hugonis Magni: & qualiter Boamundus ad peregrinandum animatus est.

Hvgo Magnus frater Regis Franciæ, *comitesq; Normandiæ & Flandriæ*, ac cæteri, aliud iter arripiunt. In alia verò societate fuêre Episcopus *Podiensis*, & *Raymũdus* Sancti Egidii Comes. Vir enim iste cùm prædiues esset omnia bona sua vendidit, vt toto conatu Christi negotio inseruiret. Hii, cæterique secum satis contiguo tempore, à suis exeuntes sedibus, seorsum tamen, pertransitis Alpibus per Italiam & Romam, versus Apuliam pergunt. Tantorum Principum aduentum audiens *Boamundus*, qui in littore Scaphardi pelagi *Melphiam* obsidebat, Princeps Tarentinus, Roberti Guiscardi filius, qui Imperatorem Græcorum suo tempore bello superauit, ad peregrinationem Sepulchri, eorum prouocatus exemplo, opus diuinitus immissum humanis cordibus laudat: tandem duo pallia deferri iussit, & bellatoribus suis, tam peditibus quàm equitibus pronuntians, ait: *Qui Domini est, iungatur mihi. O milites nunc mei, estote Dei, & iter Sancti Sepulchri mecum arripite. Nunquid hij martyrium, immò cælum rapient sine vobis?* Tunc illi, in accipiendo Crucem, tanta hominum multitudo sociata est, vt accipere affectantibus atque petentibus Crucem, deficeret pannus. Audientes autem optimates Apuliæ, Calabriæ & Siciliæ, quæ Boamundus gesserat, ad ipsum confluunt; & tam mediocres quàm potentes & inferiores innumeri, peregrinationem Sancti Sepulchri assumunt. Interea *Hugo* Magnus, & *Gulielmus* Marescalci filius, de portu Bari, *Duratium* transfretant, quos dux loci captos ad Imperatorem transmittit Constantinopolim. Iusserat enim Peregrinos detineri, volens cunctos sibi homagium facere de eo quod per arma conquirerent.

CAP. IX.

Continet peregrinationem Gotifredi: & Hugonis Magni liberationem.

IX. IN medio verò Augusti, *Gotifredus* iter arripuit, & cum eo multi alii Comites & Barones; *Episcopus quoq; Montis acuti*: & xx. Septembris in villam Austriæ peruenerunt, quæ vocatur *Tollieborc*: indè fluuius labitur dictus *Lintans* Imperium diuidens à Regno Vngariæ. Auditâ verò Peregrinorum strage factâ in Vngaria: *supra cap. VI. & VII.* perquirunt inter se qualiter in pace regionem illam pertransire valeāt: deliberantq; litteras ac nuntios transmittere, petentes à Rege, cur fratres suos Peregrinos in suo regno peremerit; tractent deindè de transitu pacifico & securo. Rex coram Baronibus suis, excessus Peregrinorum exponit prędictis nuntiis: de quibus excessibus *supra IV. & VI. cap.* actum est. Et cum illis suos transmittit nuntios, qui tanquam amicum Gotifredum cum cæteris salutent Baronibus: illiq; dicant, quia ex fama Rex benè cognoscit eum esse altum virum ex sua progenie; & potentem ratione gentis subiectæ; animi dotatum prudentiâ, & corporis virtute strenuum: ideò ipsum appretiatur & diligit in corde suo, capitque honorare cum sua nobili comitiua. Dux igitur *Gotifredus*, de Baronum consilio ad visitandum Regem transit, assumptis secum non ampliùs ccc. militibus. Rex verò illum honorificè suscepit; & pacificatis cunctis, Rex priùs receptis obsidibus, securitatem viæ, & victualium copiam subministrauit. Et cùm ad castrum quod dicitur *Malauilla* peruenisset exercitus, mille loricati pro tutela, ad vlteriorem ripam fluminis missi sunt: deindè trāsmittitur populus: receptis obsidibus, vale faciunt Regi: cū pace atq; lætitia, ad ciuitatē *Belgraue* perueniunt: de qua *supra III. ca.* actū est. Indè per mediū nemus ad ciuitatem *Niz* transeunt: & indè *Astralice*: inde quoq; per districtū *sancti Bacilla* & inde ad planū, vbi cunctorum bonorum copiam reperierūt. Ibi de captione *Hugonis Magni* noua audierunt; mittuntq; ad Imperatorē nuntios, dicentes: quàm indecens esset, tantū virū, sine causa, tanto tēpore detinuisse; & quòd omnes Peregrini fratres sui & socii grauabantur. Nuntii igitur ista referunt, & liberationem Hugonis Magni ac sociorum eius attentè requirunt. Imperator verò illis respondet absolutè, quòd in nullo euentu illos dimitteret. Hic enim Nicophorum præcessorem suum & dominum, cui fuerat *Senescalcus*, sicut homo proditor & iniquus, in vinculis detinebat. Nuntii igitur insalutato Imperatore redeunt, & audita referunt. Tunc Peregrini gladiis, incendiis, rapinis, cuncta per circuitum vastant. Imperator tunc liberationem captiuorum promittit; tuncque concordant: & cùm antè Constantinopolim venissent, *Hugo* magnus, *Deues de Neele*, *Guilielmus Carpenthier*, & *Clarenbaut de Verdoil*, libertati donati, ad papilionem ducis Gotifredi, & ad cęteros Barones veniunt, & cum multa se inuicem lætitia amplectuntur.

CAP. X.

Continet rixas, & sequentem concordiam Peregrinorum cum Imperatore.

X. POst hæc Imperator per nuntios inuitat ducem *Gotifredum* vt ad se veniat: Barones verò, consulunt ne ciuitatem intret. Turbatus Imperator, illis mercatum prohibet: Peregrini per regionem discurrunt, cibaria, lucraq; multa reportant. Tunc Imperator inuitus, ne districtum suum ampliùs lacerarent, mercatum concedit: transacto quoque festo Natiuitatis Domini, Imperator inuitat Peregrinos vt pontem transeant, & ad locum dictum *Blacherna* vadant, iuxtà brachium Sancti Georgii, quia ibi pro cunctis sufficientia essent palatia. Proditiosè autem hæc tractabat Imperator, vt eos quasi inclusos haberet; nec possent ampliùs ad libitum per regiones discurrere: ipsi tamen, asperitate hyemis, faciliter persuasi sunt; & circumdati sunt Brachio Sancti Georgii, ex vna parte, & ex alia, riuo aquæ dulcis, qui in æstate paruus est, magnus propter pluuias in hyeme: super quem ædificatus est pons quem transierant. Requirit tunc Ducem iterum Imperator, vt accedat ad ipsum: Ille fraudes metuens, per nuntios transmittit nobiles, quia suorum consilio, priùs Baronum omnium expectabat aduentum. Tunc Imperator iteratò, abstulit illis mercatum; & antè ripam Brachii Sancti Georgii transmittit sagittarios in multitudine, ad partem vbi Dux fuerat hospitatus; & sagittantes, interimunt multos qui versus

mare

mare descenderant; plures etiam vulnerauerunt per hostia & fenestras. Tunc *Balduinus* frater ducis, iussus cum VII. millibus equitibus pontem occupat, ne praeoccupetur à Graecis: nec non dubitantes insultum ciuium imminere, hospitia cuncta comburunt in quibus hospitati fuerant, cum aliis proximis: & ab igne, vsque ad sex vel septem milliaria, omnia concremata sunt. Transeuntes autem pontem, in pulchro prato conueniunt: ibique magnum fuit praelium, multi Peregrini ibi interfecti sunt; plures verò de ciuibus qui tandem pondus praelii non ferentes, ad ciuitatē confugerunt: Peregrini verò in crastino pro victualibus transmittunt partem exercitus, & vsque ad XL. milia progrediuntur; & post dies sex, abundantia victualia, & lucra alia reportant. Tunc *Gotifredus* nuntios recipit & litteras *Boamundi*, monentes vt à malitiis Grȩcorum, & ab Imperatoris insidiis caueant: & suum celerem promittit aduentum. Sed Imperatorem aduentus nuntiorum non latuit; nec sine cordis amaritudine, clamores ingeminatos audit vastatae prolixiùs regionis. Secretum proindè cum Baronibus consilium iniit; deindè ad Ducem nouos nuntios transmittit, vt ad se veniat; & filium suum maiorem dabit obsidem, ad cautelam. Placuit hoc cunctis Baronibus; & recepto Imperatoris filio, Gotifredus ad Imperatorē perrexit: à quo miro applausu recipitur, similiter & à cunctis Baronibus. Tandē eū Imperator osculis demulcens, grandē profitetur amorē, & Imperialib. induit vestimētis, filium vocans; & de caetero defensorem Imperii & collateralem instituens, iuxta Imperatorē sedere iubet: apertisq; thesauris suis, incredibilia dedit munera; omniq; septimanâ pecuniarum magna pondera transmittebat, ab Epiphania vsque ad Ascensionem Domini. Post aliquot dies familiaris colloquii, Dux redit, & filius Imperatoris ad ciuitatem cum multa pompa deducitur; & pax vtrinq; proclamatur, omnisque arcetur offensa. Intrante autem Martio, de aduentu aliorum Baronum noua habita sunt. Placebat tunc Imperatori, & Peregrini etiam concordabant, vt *brachium Sancti Georgij* transeant. Requisitus igitur Imperator, nauigia parat; & Peregrini in *Bithiniam* transeunt, quae est prima pars Asiae: & castra posuerunt circa *Calcedoniae* ciuitatem, quae statim vltra brachium Sancti Georgii sita est: vndè venire Constantinopolim atque redire in die poterant bis vel ter.

Cap. XI.

Continet viam Boamundi in Constantinopolim: & ea quae Imperator circa eum gessit.

B*Oamundus* interea mare Adriaticum ex transuerso nauigans iuit *Duratium*, indeque transiit per medium desertum *Bulgariae* in societate sua plures habens potentes & probos. Venerunt autem ad ciuitatem vocatam *Caystorem*, & ibi celebrauerūt festum Natiuitatis Domini: sed quia indigenȩ victualia negauerunt, quasi inimicis, coacti sunt rapere necessaria vitae: & non modicùm damnificauit patriam. Deindè venerunt in terram de *Pelagoire*, valdè fertilem; & de quodam *castro* ad quod multi habebant refugium, duxerunt praedam magnam, deindè combusserunt; fugientes verò trucidauerunt. Imperator haec audiens, de eius aduentu non modicùm sollicitus, etiam propter antiquam patris iniuriam, mandat suis stipendiatis locum & tēpus obseruare, vt illi gentiq; suȩ noceant. Hoc quidem occultè ordinat: palàm verò nuntios transmittit, & ad se blandis inuitat sermonibus, tanquam dilectum; & vbique promittit forum sibi liberè exhibere. Venit igitur Boamundus post receptos nuntios vsque ad fluuium *Bardare*: Et postquam maior pars exercitus iam transierat, exercitus Imperatoris insultum fecit in eos qui remanserant. Audito verò clamore, *Tancredus* cum duobus milibus reuertitur: multos interficit, multosq; capit, qui iussu Imperatoris id egisse cōfessi sunt. Dissimulato dolo, pertransitâ *Macedoniâ*, cùm appropinquaret Constantinopolim Imperator, per nuntios eum ad se inuitat; & dùm haesitat, suspectas habens insidias, occurrit illi Dux Gotifredus ab Imperatore submissus: cuius tandem inductione ad Imperatorem iuit, & muneribus honoratus est, praemisso homagio: Interim verò *Tancredus*, eius ex sorore nepos, vltra brachium Sancti Georgii exercitum traduxit. Imperator haec audiens, animo commotus, irā dissimulauit, omni die Boamundo noua dona tribuens, donec licētiatus & ipse, ad alios transiit. Eodem modo *Comes Flandriae* de Baro Duratium transiit,

deinde via ab Imperatore inuitatus est; & postquam cum Imperatore, sicut & cæteri omnia expediuit, ad alios transiit. Nec multò post, venerunt nuntii *Comitis Tholosani*, & *Episcopi Podiensis*, dicentes quia tempestiuè Constantinopolim applicarent.

CAPVT XII.

Continet viam Comitis Tholosani ac suorum: & quæ cum Imperatore gessit.

XII. COmes *Tholosanus*, & *duo Episcopi* cum pluribus comitibus sociati per *Histriam* & *Dalmatiam* vsq; *Duratium* venerunt: multa aduersa passi sunt in via, inuasores, & raptores, & victualium inopiam. Duratii parati erant Imperatoris nuntii, eum sicut & præcessores suos inuitantes: memores verò præteritorum, vt futura euitarent pericula, nuntios, ac litteras læti suscipiunt. Postquam verò exiuerunt *Epyrum*, venerunt *Empelagoire*, vbi magnam rerum copiam inuenerunt. *Episcopus* verò *Podiensis*, ab aliis sequestratus loci cuiusdam amenitate, à Bulgaribus captus, & tandem redemptus est. Manè surgentes transierunt *Thessalonicam* & *Macedoniam*: deindè multis dietis & cum multo labore peruenerunt ad ciuitatem vocatam *Redest*, quæ supra brachium Sancti Georgii sita est, à Constantinopoli dictans diætis quatuor. Illuc venerunt Imperatoris nuntii, iterum inuitantes, vt suprà: Nuntii quoq; & litteræ Baronum, hoc ipsum hortabantur. Coactus igitur eorum precibus, aliis dimisso exercitu, ad Imperatorem iuit: requisitus, negauit se facturum homagium: Iratus Imperator, occultè iubet suos exercitum Comitis lædere, multosq; occidere: Idq; cautè, vt ampliùs noceant: reuocauit quoq; omnes naues, quæ vltra brachium Sancti Georgii victualia deportabant. Proditoriè igitur de nocte Peregrinos inuadunt, ac perimunt: illi proditionem aduertentes, arma capiunt; & hostes occidendo ac vulnerando, fugant: & non paruum scandalum passi, repatriare disponunt: Sed ab Episcopis aliisque Clericis, Dei verbum prædicantibus, confortati, in Sancto proposito permanserunt. Barones verò qui mare transierant, Imperatorem nuntiis proditionis arguunt: ille, pro Boamundo & Comite Flandriæ transmittit, volens pacificari Comiti Tholosano. Hiis ergò mediatoribus de voluntate Baronũ omnium, pax reformata est: dicebant enim quia non aderat vindictæ tempus; sed neq; facultas. Reductus igitur Comes ad Imperatorẽ, fecit homagium: Imperator verò maiora & ampliora illi donauit, quàm cuiquam aliorum; ita vt stuperent, qui aderant. Cunctis quoq; Baronibus, qui trans brachium Sancti Georgii venerant, noua munera largitus est. Necessariis igitur expeditis negotiis, de Constantinopoli in Bithiniam transfretauerunt, aliisq; iuncti sunt.

CAP. XIII.

Continet Nicenæ ciuitatis captionem: & vltimorum Baronum aduentum.

XIII. COngregati Barones vltra brachium Sancti Georgii versus Niceã iter dirigunt: & cùm appropinquarent *Nicomediæ*, occurrit eis *Petrus Heremita*, cũ paucis qui sibi remanserant: cui Barones plurima tribuerunt. Indè processerunt, & *Nicæam* obsederunt xv. Maii. Interim *Dux Normandiæ*, cum aliis Comitibus, & gente multa, Constantinopolim veniunt: transierunt enim per *Apuliam* & *Duratium*: feceruntq; Imperatori homagium; & muneribus honorati, ad alios peruenerunt, & cũ magna lætitia recepti sunt. Fuerunt enim in exercitu DC. milia peditũ, equites verò loricati vsq; ad centũ mille. Cogitarũt autẽ in hoc principio taliter agere, vt cunctis audientibus terrorem immittant. Ciuitas *Nicæna* in plano est, sed propè montes & nemora: & lacum magnum habet ex latere Occidentis, cuius vndæ ad murum verberant: ex alia parte sunt foueæ profundæ, & latæ eiusdem laci aquâ repletæ, aliorumque fontium; muris & bellatoribus viris munitissima. Huic Ciuitati *Solimanus*, & toti contratæ à brachio Sancti Georgii vsq; in Tharsum dominabatur, sibi concessæ ab auunculo *Belphet* Soldano Persię, qui eam & vsq; in Syriã recuperauit, tempore Imperatoris *Diogenis*, qui ante hunc *Alexium* tertius fuit. Solimanus iste ad montana se retraxerat, per decem miliaria, & continuuè per exploratores quærebat, quomodo aptè posset aggredi Peregrinos, & obsidionem amouere. Peregrini verò, præter quam ex parte laci, ciuitatem circumdant, & in magna ponunt angustia. Solimanus, per lacum in nauicula transmittit qui ciues confortent; & moneant, vt cùm ipse aggressus fuerit Peregrinos, ex parte vna, ipsi apertis ianuis, eos ex

parte

parte alia persequantur. Nuntii isti, vt possent intueri ex qua parte posset Solimanus intentum commodiùs perficere, descenderunt aliquantulum à ciuitate remoti: propterea capti, Solimani denudauerunt consilium. Omnes proindè Peregrini parati & in locis suis ordinati sunt. Circa tertiam, Solimanus descendit de montibus: & prima Turchorum acies in gentem irruit Comitis Tholosani; sed repulsa, aciei Solimani iungitur, vt eosdem iterum aggrediantur. At Gotifredus, Boamundus, & Flandrensis Comes, videntes nimiam esse Turchorum multitudinem, & quòd eam Comes Tholosanus sustinere non posset, in illos suas acies direxerunt; & Turchos in fugam verterunt, eorum quatuor millibus interfectis, multis etiam captis: & mille capita interfectorum miserunt Imperatori; nonnulla intra ciuitatem proiecerunt cum machinis, ad terrorem. Ille verò Baronibus multa misit donaria, & iussit illis necessaria cuncta deferri. Multi contra ciuitatem fuerunt insultus; sed Turchi, per nauiculas, armis & victualibus continuè renouantur. Mittunt proindè Peregrini Legatos ad Imperatorem, & à mari in curribus naues portant, per septem miliaria vna nocte. Terrentur Turchi tam subitâ deportatione nauigii: & de cætero, sine periculo transire non possunt. Tandem variis ingeniis, turrim vnam obruunt: & ex casu ipsius nimius terror cunctos inuasit maximè coniugem Solimani. Ideò per lacum cum duobus filiis fugit: sed à Peregrinis capitur. Ciuitas inducias petit, vt Baronibus pro deditione terræ loquatur: & in hoc conueniunt, vt Imperatori reddatur: quod & factum est xx. Iunii. Imperator verò, post aliquod tempus, vxorem & filios reddidit Solimano, vt Turchorum inueniret gratiam; sicq; contra Peregrinos, se eiusdem cum eis ostenderet voluntatis.

Cap. XIV.

Continet diuisionem Peregrinorum ab inuicem: insultumq; Turchorum in eos.

POst assignatam Nicæam Imperatoris Baronibus, iussu magnatum Peregrini iter arripiunt; & secundâ die iuxta pontem quendam castra metati sunt: ibi duobus diebus manserunt, in crastino verò pontem transierunt: indeque ab inuicem aliquantulum separati sunt, ingressuri desertam terram & inaquosam. *Boamundus* enim, *& dux Normandiæ*, & *comes Carnotensis*, & *Tancredus*, & *comes Sancti Pauli*, cum multis aliis declinauerunt ad sinistram, & descenderunt in vallem, vocatam *Gorgoni*; & iuxta mare circa nonam se locauerunt. Alii verò iuerunt ad dextram, & totâ die per pulchra loca ambulauerunt; & super riuos aquarum castra posuerunt: eratque distantia duorum exercituum quasi leucadum duarum. Innotuit hæc diuisio Solimano, commoto animo de amissione vxoris cum filiis, & tam nobilis ciuitatis; sollicito quoque, vt Peregrinis rependat vicem: nunc verò, vt illi videtur, opportunitatem nactus, minorem exercitum à sinistris aggreditur. Peregrini verò arma capiunt, & acies ordinant, statuentes paruulos cum matribus iuxta paludes, & plaustra circumponentes: maioris quoque exercitus per nuntios implorant auxilium. Erant enim cum Solimano vltra c c. milia equitum; Christiani verò pauci, & pars maior pedestris. Turchi primo congressu sagittis Peregrinos, quasi pluuiarum imbre, sauciant, nescio quod barbarum clamitantes: Peregrini verò, timentes equorum amissionem, in illos laxatis feruntur habenis; illi fugiunt lancearum ictus & ensium: hic quippe eorum mos erat, vt proiectis sagittis fugiant, & nihilominus insequentes sagittent: Redeuntibus autem Peregrinis, & sagittarii reuertuntur: multique corruunt ex populo Christiano. Et dum quasi desperassent, ecce aduenientis auxilii buccinas audiunt, equorum hinnitum, populique tumultum; & conceptâ fiduciâ, aduersariis resistunt audaciùs: superuenientes verò, cum multo vigore in Turchos irruunt, multos vulnerant, prosternunt, ac interimunt totâ die; fugientesque insequi non cessant, vsque ad castra. Tunc simul cum victoria, inextimabiles obtinuerunt diuitias: Pauperes ibi ditantur, & seminudi sericis Turchorum vestibus induuntur. Dum verò quatriduo varia ad loca diffugiunt, Solimanus reperit decem milia Arabum, qui ad eius auxilium properabant, qui & fugientem arguunt. Tunc ille, vt potuit, singultuosis suspiriis tandem respondit: *Multa vos vexat insania;*

Peregrinorum ignoratis audaciam. Virtus eorum non est humana; sed cælestis, aut Diabolica: & si proprium deficiat auxilium, expectant diuinum: mortem vix metuunt, inde sibi præmium pollicentes. CCLX. milia fuimus; & ab eis aut occisi, aut cæsi, aut in omnem ventum dispersi sumus. Annuntiato igitur seriosè euentu, cum Solimano fugam capiunt. Ad quascunq; verò Christianorum ciuitates veniebant, mentiebantur per Solimanum Peregrinos omnes, aut deletos aut captiuatos, qui ad destruendas contratas venerant: & cùm sibi aperiebantur ab incautis ianuæ ciuitatis, ferro & igne quæ Christianorũ erant omnia destruebant. Nocuit hoc non modicùm Peregrinis: maiorẽ enim exinde habuêre inopiam cunctorum, quæ eis fuerant opportuna. Peregrini verò tribus diebus in prædicto loco immorati iter arripientes, totam transiêre Bithiniam; & terram intrantes *Pirisidiæ*, peruenerunt ad locum aridum: eratq; calor nimius in Iunio. Periêre proinde vnâ die homines quingenti; mulieres nonnullæ accelerauerunt partum: tandem fluuium inuenerunt, ex cuius intemperato potu homines & animalia plurima periêre. Post tale infortunium, peruenerunt ad terram fertilem, & bonis omnibus habundantem, ex latere *Antiochiæ minoris*, quæ in prouincia illa Metropolis est.

QVINTA PARS CONTINET VICTORIAS PEREGRINORVM IN REGNO IEROSOLYMITANO, ET EORVM discrimina vsque tempora Regum: habens capitula VIII.

CAP. I.

Continet Tancredi & Balduini victorias, dum cunctos præcedunt: mutuamq; discordiam, & pacis reformationem.

COEPERVNT proinde nonnulli præcedere multitudinem: graue enim erat tantæ multitudini posse victualia reperire. *Balduinus* igitur Gotifredi germanus, cum equitibus sexcentis & peditibus multis ex vna parte; ex alia *Tancredus*, cum equitibus quingentis, & aliis peditibus, profecti sunt ad exploranda loca, vnde multitudo transire debebat: si victualia, si difficiles passus habebant; si aliqua pericula imminebant. Magna autem congregatio, Pirisidiæ pertransitâ prouinciâ, *Licaoniam* intrauêre, & vsq; ad ciuitatem *Iconij* peruenerunt: celeriter autem eam terram pertransire statuerunt, propter victualium inopiam. Turchi enim, terræ coloni, ad montes territi confugerant. Peruenerunt igitur ad ciuitatem dictam *Ramasse*: & ibi tribus diebus immorati sunt. *Tancredus* autem regiones perambulans, ad *Tarsum* peruenit Ciciliæ, vnde Apostolus Paulus traxit originem. Hanc ciuitatem fundauit Tarsis, qui fuit filius Iauan, filii Iaphet, filii Noë: *Genes. 10.* Illic igitur Tancredus existens varis inductionibus, minis & precibus, obtinuit ciuitatem, suo titulo deputari, quousq; magnus aduentaret exercitus: eius igitur vexillum magistræ turri imponitur; & ipse securitatis statum ciuitati promittit. In ciuitate autem, & in circuitu, erant Armeni & Græci: hii artes exercebãt lucratiuas; Turchi verò soli armis vtebantur, & munitiones tenebant. Accidit autem, vt illuc *Balduinus* aduenirer, & gratiosè à Tancredo receptus est. De manè verò in turri Tancredi vexillum aspiciens, dedignatur, quia maioris quàm Tancredus esset potentiæ: Respondet Tancredus, nullam sibi irrogatam iniuriam: quia vexillum ipsius erectum est, antequã aduentus sui vlla esset opinio. Ille satisfactione hac minimè contentus, ciuitatis exterminium comminatus est, ni alio deposito, suum erigatur vexillum. Hanc iniuriam dissimulauit Tancredus, pro vitando Peregrinorum periculo, & recedens ad proximam ciuitatem vocatam *Adamie*, quam quidam Burgundus obtinuerat, Turchis expulsis: & victualia illi habundantissimè tribuit. In crastino Tancredus iter arripuit, & *Malmistram* ciuitatem, expulsis violenter Turchis, obtinuit. Balduinus verò, postquam Tancredus recesserat, CCC. Peregrinos, ad Tancredum putantes accedere, infra ciuitatem non admisit. Ipsa nocte Turchi, de ciuitate suos ac sua extrahentes, & postquam ad tuta loca deduxerunt, redeuntes, super trecentos Peregrinos

egrinos dormientes irruunt, & pene omnes interficiunt. Voluerunt manè Peregrini populares, interficere militares, nisi ad turres confugissent. Quietato vero ardore, Balduinus cum iuramento asseruit, se Peregrinos non ob aliam causam admittere noluisse, nisi quia iurasset ciuibus, quòd antè communem omnium aduentum nullum admitteret. Dimissâ deinde in ciuitate custodiâ, Balduinus vlteriùs progreditur, & vsque ad *Malmistram* ciuitatem veniens, introitum petiit: Tancredus magis in vindictam exarsit; præmisitque sagittarios, qui pascentes per pratum equos vulnerarent, atque interimerent. Ipse verò cum quingentis equitibus, in eum irruit, multos perimens, & plures vulnerans; sed aduersarii, cùm 20 plures essent, eum retrocedere cogunt: superueniens verò nox, iteratò prohibuit ingressum. In crastino calescens sanguis tepuerat, & mediatorum consilio inuicem reconciliati sunt. Tancredus procedens vlteriùs *Alexandretam* capit. Qui verò erant in montibus Armeni & Turchi, tributa offerunt, vt tuti permaneant. Balduinus, ducem Gotifredum audiens à fera in venatione læsum, reuertitur: magnus verò exercitus peruenit vsque *Iurasse*: ibique ortum murmur contra Balduinum de eo quod Tancredo fecerat, sedatur: quia gratiosus aliàs, & probus, & inductus id egerat; iamque satisfecerat, paratus adhuc facere ampliora.

20

Cap. II.

Continet prosperos successus Balduini in parte Septentrionali.

II. Miles quidam Armenus, *Pancratius* nomine, die noctuque Balduinum molestat, vt regionem vberrimam versus Aquilonem, vel gratis accipiat. Assumptis tandem ducentis militibus, & multitudine peditum, Armenum sequitur; inuenitque contratam delitiosam & fertilem. Incolebant eam Christiani pauci: tamen Turchi munitiones tenebant, arma fidelibus prohibentes. Ad primum autem aduentum, cuncti fideles plenè illi tradunt dominium, vsque ad *Eufraten*: Fideles quoque tantam conceperunt audaciam, vt Turchos de tota regione expellerent. Fama itaque Balduini vsque ad ciuitatem *Rages* transit, quæ per diætam 30 vltra Eufraten sita est: sperantque ciues, eius auxilio, libertatem. Hi ad beati Taddæi prædicationem, ad fidem conuersi sunt: sed tributarii erant Turchis, qui erant in circuitu: [Sperantque ciues, eius auxilio libertatem.] Græcum igitur Ducem, qui eos ab hostibus minimè defendebat, ciues interficiunt, & homagium faciunt Balduino, tanquam domino. *Balduc* verò, dominus in propinqua ciuitate, vocata *Sarmes*, ciues Rages nimis afflixerat: propter quod eam Balduinus iam molestare inceperat. Ideò pro decem milibus Bizantiis dominium ciuitatis Balduino resignant, quos faciliter dare potuit: nam ducis defuncti thesauros receperat. Erat & alia ciuitas, vocata *Seroge*, cuius dux nominabatur *Balac*, qui ciues Rages frequenter molestare consueuerat: rogatus Balduinus, vt 40 remedium apponeret, placidè acquieuit. Congregans igitur gentem suam, & conductis ingeniis & bellicis instrumentis, ciuitatem obsedit. Primâ die acerrimum dedit insultum: videntes verò Turchi, quia secundâ die, & tertiâ, similiter ageret, ipsique nullum expectarent auxilium, de vita facti securi, reddidêre vrbem. Balduinus verò in magistra turri Bayliuum posuit, qui eos in pace regeret; non enim habebat populum, qui illis recedentibus, ciuitatem incoleret. Per captionem autem ciuitatis huius, asseccurata est via de Rages vsque Antiochiam, cùm priùs vsque ad Eufraten, impedientibus prædictæ ciuitatis habitatoribus, securi pergere non valerent.

Cap. III.

50

Continet itinera magni exercitus contra Antiochiam.

III. Procedentes Peregrini, multa reperiunt incommoda: alicubi terram desertam & inaquosam: alicubi, propter victualium inopiam, spicas vellebant, & manibus confricabant, vt vel famem taliter mitigarent. Mortua quoque est maior pars equorum: vnde equitabant multi, boues, & magnos terræ illius arietes. Tandem intrauerunt *Licaoniam*, prouinciam omnibus bonis vberri-

mam,& refocillati *Iconij*,ſuadentibus incolis, aquam in vaſis & vtribus portauerũt: quia non inueniebatur in via. Secunda autem die in veſperis ad quoddam peruenêre flumen: ibiq; duobus diebus hoſpitati ſunt. Altera verò die præcurſores peruenerunt ad *Heracliam* ciuitatem, quam Turchi, vt Peregrinorum inſignia à longè inſpexerunt, vacuam fugiendo reliquerunt: ibique Peregrini quatriduo quieuerunt. In *Armenia* ab indigenis, qui à Turchis affligebantur, gratioſè recepti ſunt; & *Tharſum, Adenam, Malmiſtram* pertranſeunt. Erat autem miles quidam in exercitu, fortis & ſtrenuus, ex illa regione oriundus: qui terram illam poſtulauit à cunctis Principibus, vt eam in fidelitate Sancti Sepulchri, & DEI, & eorum, cuſtodiret: cui Principes vnanimiter aſſenſum præbuêre: cognoſcebant eum enim virum fidelem, & bellicis rebus aptum. Venerunt deinde ad *Cæſaream* Cappadociæ, quæ Syriæ ex parte Septentrionis iungitur; & gratioſè recepti ſunt. Egreſſi proinde de Cappadocia, peruenerunt ad pulcherrimam ciuitatem, quam *Petrus de Alpibus* petiit, & obtinuit à Baronibus. Inde venerunt ad ciuitatẽ Choaſor; ibi tribus diebus immorati, ſuarum neceſſitatum inuenerunt remedia. Inde vſq; ad *Caſtrum Publicanorum* perrexerunt: quo ſubiugato, in *vallem de Rugia* peruenerunt, vbi inuentos Turchos multos in ore gladii percuſſerunt: quod cernentes Armeni, qui ibi habitabant, lætati ſunt; & cum terra ſua tradiderunt ſe illis: & *Ruſam* ciuitatem, & caſtra plurima obtinuerunt. Deinde vniuerſus exercitus iter arripuit per montana, ſolis feris peruia: ibi ab altitudine montium deſcendunt ad profunda vallium. Eratq; via præpedita frutectis, & denſis ſpinarum vepribus: nullus poterat tranſire eques: penè multi præ labore abiiciebant galeas & loricas. Finito tandem tam ſylueſtri itinere, viam ciuitatis habitaculi inuenerunt *Maraſym*, & ab incolis cum honore & gaudio recepti ſunt: notificaueruntque Peregrinis adeſſe propinquam ciuitatem Turchorum prædiuitem, vocatam *Artaſe*: & mittitur *Robertus Comes* Flandrenſis cum mille loricatis: & aggreſſi ſunt ciuitatem. Turchi verò non ad muros, ſed potiora fortilitia concurrerunt; Chriſtiani verò, qui ſecum habitabant, concepta audacia, in illos irruerunt, & amputata eorum capita, Peregrinis de turribus proiiciebant: deinde aperientes ianuas ciuitatis, Peregrinos cum gaudio ſuſceperunt. Diſtat autem ciuitas ab *Antiochia*, ſolùm XV. leucas. Cùm verò appropinquaſſet magnus exercitus, cognouit quia oporteret magnam tranſire aquam: & quod pons ante ſe haberet duas munitiſſimas turres, cum centum archeriis: ſeptingenti quoq; Turchi, cuſtodirent ripam. Præmittitur igitur Comes Normandiæ, & non ſine magno belli tumultu, pontem obtinuit. Tranſiens igitur totus exercitus, propè Antiochiam, ad ſex leucas, quieuit. In craſtino verò, inter montes & fluuium, vna leucade propè ciuitatem caſtrametati ſunt.

CAP. IV.

Continet deſcriptionem Antiochiæ ciuitatis, eiuſq; obſidionem.

IV. ANtiochia in Celeſyria ſita eſt, in valle habundantiſſima, & repleta terris & habitatoribus multis; & in ſegetibus habundantiſſima; fontibus & riuulis irrigua. Ex parte Orientali, ſunt montes per leucas XL. perdurantes: & ad quatuor vel ſex leucas ſupra montem eſt lacus, propter fontium abundantiam: ibiq; magna eſt piſcium copia. De lacu deſcendit riuus propè ciuitatem, & in propinquum flumen labitur. Montes ſunt alti, & tamen in eis habitationes multum domeſticæ, & vallem claudunt à duabus partibus: mons qui eſt verſus Meridiem vocatur *Oruntes*, inter quem & flumen ciuitas eſt ædificata: alius mons verſus Septentrionem vocatur *Montagna Neros*, id eſt, *aquoſa*: per hanc vallem currit fluuius ſupradictus, à Cæſarea Cappadociæ veniens. In monte autem, qui eſt verſus Meridiem, incipiunt muri Antiochiæ, & deſcendendo perueniunt vſq; ad fluuium. Magnum autem ſpatium comprehendit. Infra ciuitatem ſunt duo montes, multùm alti: & in altiori eſt inexpugnabile fortilitium: inter illos duos montes eſt vallis multùm profunda & ſtricta: inde labitur riuulus ciuitati multùm accommodus. Sunt in ciuitate & fontes alii plures; ſed cunctis præualet *fons Sancti Pauli*, ad portam Orientalem: cõducitur & alius fons infra villam ſubtili artificio. A parte Occidentis labitur fluuius *Farfar*, tam prope villam, vt pes pontis muro ciuitatis cohæreat. Longitudo villæ quaſi

læ quasi ad tres leucas extenditur. Hanc ciuitatem *Belphet*, Soldanus Persiæ, de quo suprà fecimus mentionem, *parte 3. capit. 8.* dedit vni Turcho, vocato *Anxiens*: sicut Niceam, & contratam superiùs descriptam nepoti suo *Solimano*: & Damascum alteri nepoti suo, vocato *Duchat*: & Alapiam cuidam seruo suo vocato *Asugur*, qui fuit pater Sanguini, auus Norandini. Duos autem nepotes potentissimos, *Soldanos* vocari placuit: posuitque eos quasi murum antè Persidam, vt Calyphæ Ægyptio, Duchat; Imperatori verò Græcorum, resisteret Solimanus. Sciens autem *Anxiens* venturos Peregrinos, transmisit nuntios & litteras Baronibus Orientalibus, & ore pluribus locutus est: specialiter Calyphæ Baldacensi, & magno Soldano Persiæ. Iam enim à Solimano didicerant Peregrinorum audaciam & valorem. Omnes grande promiserunt auxilium. Interim Anxiens vndecunque congregat viros bellicosos; ciuitatem victualibus munit, & armis: Habuitque in ciuitate septem milia equitum, & LXX. milia peditum armatorum. Tantæ igitur, & tam munitæ ciuitati obsidionem apponunt XXVII. die Octobris. Erant autem Peregrini, viri bellatores, vsque ad CCC. milia. Inbelles verò erant non pauciores, computatis paruulis & mulieribus: nec poterant tamen circumdare ciuitatem. Habebat enim quinque portas in plano, vna erat versus Oriens, *porta Sancti Pauli* vocata: quia sita est super Abbatiam Sancti Pauli, quæ est in descensu montis: Secunda est versus Occidens, vocata *porta Sancti Georgij*: & inter has duas portas est longitudo ciuitatis, versus Aquilonem. In descensu montis sunt tres portæ quibus iter versus flumẽ: vna vocatur *porta Canis*, quæ est superior. Vnus pons lapideus iacet antè portam illam ad transeundum paludes, propter fontes Orientales & alios riuulos: Media vocatur *porta Ducis*: & distat vna ab alia per mediam leucam: Tertia vocatur *porta pontis*, quia lapideus pons est ibi per quem transeunt flumen: à porta enim Ducis vsque ad pontem, flumen appropinquat ciuitati. Ideò istæ portæ, & porta Sancti Georgii non potuerunt obsideri. A parte superiori, obsedit *Boamundus*, cum suis: Post eum in valle *Robertus* Dux Normandiæ, *Robertus* Comes Flandriæ, *Stephanus* Comes Blesensis, *Hugo* Magnus, vsque ad portam Canis. Ante portam autem illam erat Comes *Tholosæ*, & Episcopus *Podiensis*: & compræhenderunt totam plateam, vsque ad aliam portam ad quam locatus erat Dux *Gotifredus* cum multis, occupantes totam plateam vsque prope portam Pontis. In iis tribus locis erant viridaria, in magna copia, quæ Peregrini destruxerunt, vt illic sua tentoria ponerent.

CAP. V.

Continet insultus & cautelas varias tam obsidentium, quàm ciuium obsessorum.

POsiti Peregrini inter ciuitatem & fluuium, prò se & equis victualia sufficienter habere non poterant: ideò transeuntes flumen illa procurabant. Exeuntes verò interdum per insidias trucidabantur, coactique Peregrini, super naues pontem ædificauerunt, prope castra ducis Gotifredi, ad eundum & redeundum eis perutilem: & ab isto ponte vsque ad pontem lapidis, erat vna magna leuca. Per duos autem pontes lapideos, Turchi nocebant pluries Christianis cum sagittis, nec poterant eos insequi nisi per pontes. Læsus plurimùm est Comes Tholosanus, maximè in equorum amissione; cogitant proindè, primò pontem destruere; nec valuerunt: Secundò castrum ligneum pro defensione construere; sed igne consumitur: Tertiò maximis opilant saxis, custodiam apponentes ne amouerentur. Demum artati fame, eligunt Barones, qui districtum Turchorum cum grandi comitiua profundè intrent, & victualia reportent. Multas & magnas egerunt prædas; & cum Turchis sibi obuiam factis pugnantes, victores effecti sunt. Igitur cum victualium copia, ad fame penè consumptos rediêre. Calypha etiam Ægypti munera mittit per nuntios Baronibus, rogans ne ab obsidione recedant, promittens auxilium cum victualibus & pecunia. *Anxiens* multùm debilitatus, ad amicos nuntios transmittit, cum litteris, vt properè ferant opem, stentque in insidiis; donec more solito, Peregrini ad pontem veniant congressuri. Ad hoc peragendum conueniunt ciues Alapiæ, Cæsareæ, & illi de Haman, & plures alii. In magno fuissent Per-

egrini periculo, ni Armeni, qui intra ciuitatem morabantur, cautos eos fecissent: sicut & in multis sæpius faciebant. Tunc Peregrini, vniuersaliter arma sumpserunt: pedites remanserunt ad castrorum custodiam; equites processerunt non amplius septingenti; & inter lacum & fluuium quendam vocatum *Dauser*, nocte quieuerunt. Turchi verò & ipsi fluuium transeuntes, primò miserunt archerios: Barones verò & milites, laxatis habenis in Turchos irruunt, & tandem in fugam conuertunt; & cædendo, per decem leucas sequuntur: occideruntque vsque ad duo milia. Turchi verò, qui erant in castello vocato *Harenc*, XIV. leucis distante ab Antiochia, hoc videntes, locum Christianis liberè dimiserunt, VII. Februarii. Inter cætera autem Barones mille equos, quibus multùm indigebant, lucrati sunt; & 10 quingenta capita Turchorum secum reportauerunt: ducenta infra ciuitatem proiecerunt cum machinis; trecenta super palos posuerunt extra ciuitatem, vt cùm ad muros accederent, illa viderent. Fuerunt autem prædicti Turchi XXVIII. milia equites. Concordauerunt deindè Barones facere fortilitium in loco alto, quod imminebat exercitui Boamundi: tunc & securi fuerunt, quasi essent intra mœnia ciuitatis. Venerunt deindè nuntii, dicentes quòd *Ianuenses* victualia illis venderent, si adessent, qui securè illa conducerent. Sed non latuit hoc eos, qui erant in ciuitate, miseruntque quatuor milia equitum electorum, qui Peregrinos non modicùm læserunt in via. Tunc dux *Gotifredus* cunctos arma capere iubet. *Anxiens* ex signis aduertit Peregrinos à suis fore læsos: & de suorum reditu sollicitus esse 20 cœpit. A præcursoribus igitur, Peregrini cognoscunt Turchos redire. Apto igitur loco & tempore, subitò in Turchos irruunt, prosiliunt, stupefactos quoque vulnerant & prosternunt; & dum ad pontem se reducunt, Gotifredus eà parte se illis opponit, & retrocedere cogit: cuncti cum magno pugnant vigore. Anxiens verò videns tanti prælii furorem, cum suis exit; ianuasque statim claudi iussit: sed tanto timore concussi sunt, vt acies nunquam ordinare valerent: tantus erat hominum clamor hinnitusq; equorũ, vt tonitrua vix audires. Vidēs autem Anxiens suorum excidiũ, iussit ianuas aperiri. Turchi verò cum tanto impetu ad pontē currunt, vt plures præcipitarentur in aquam. Gotifredus tunc vnũ, qui se diu molestauerat, sic per mediũ scidit, vt vna medietas in terram ceciderit, alia medietas in ciuitatem 30 equo euecta sit, licet egregiè armatus esset. Ipso bello, Turchorũ vltra duo millia periêre, inter quos fuerunt XII. Admiraldi: descenditque sanguinolentus fluuius vsque ad mare. De hac victoria stupefacti fuêre non minùs quàm læti, nuntii Calyphæ, qui aderant. In crastino conuenientes Barones, & de victoria DEO gratias agentes, postea statuerunt quoddam fortilitium fieri ante pontem, vt prohiberetur introitus ac exitus. Et cùm illis remansisset exitus solùm per portam Occidentalem, quæ erat inter pedem montis & fluuium *Dauser*, ille exitus peregrinis non nocebat, quia citra fluuium *Fer* locati erant: tamen quia indè victualia recipiebant, aliud ibi fortilitium erexerunt. Ad latus quoque fluminis erat locus pascuis aptus, ad tres vel quatuor leucas propè ciuitatem: ibi tenebant animalia sua: 40 quod aduertentes Christiani, per occulta iuerunt itinera, & interfectis custodibus vsque ad duo milia bonorum equorum duxerunt ad exercitum, & alia animalia multa. Balduinus etiam audiens exercitum fuisse in multa necessitate, victualia & dona plurima misit Baronibus, & etiam popularibus, quæ multùm gratè suscepta sunt.

CAP. VI.

Continet Antiochiæ captionem: inuentionem lanceæ Saluatoris: & victoriam contra Corbagath.

VI. ANtiochena ciuitas per beatum Petrum ad fidem conuersa, stabilis semper in fide permanserat: licet hæresis Mahumetica in circuitu serperet, quasi cancer. 50 Verùm annis XIV. ante obsidionem huius, cùm *Belphet* omnia occupauit vsque Constantinopolim, sub Turchorum dominio facta est: Christiani verò, depositis armis, nihil auctoritatis in ciuitate habebant. Erat autem turris solemnis in muro ciuitatis, versus Occidens ad portam Sancti Georgii: ibi dicti Christiani artes & mercationes suas exercebant. *Hermuserus* autem, quidam ipsorum, gratiam reperit coram domino ciuitatis, eiusque Notarius factus est. Hic *Boamundi* famam audiens,

diens, per filium internuntium familiaris efficitur occultè nimis; & quæ de secretis domini scire poterat, illi reuelabat. Tandem illi aperuit, quòd *Anxiens* à Soldano Persidis C C. milia pugnatorum expectabat: suasitq; illi, vt à Baronibus ciuitatis dominium impetraret, & daret illi turrim prædictam. Tentatâ super hoc occultè Baronum intentione, nonnulli se iuri suo velle cedere negauerunt. Interim, Soldanus Persiæ, *Corbagath* transmittit cum multitudine bellatorum, litteras illi tribuens, vt cuncti Bayliui illi obtemperent; secumq; ex omnibus partibus per quas transiret, posset ad libitum sumere bellatores. Et cùm *Rages* peruenisset, bellum illi intulit; nocere non valuit. Postquam autem tribus septimanis ciuitatem obsederat, nil agens recessit. Missi verò à Peregrinis exploratores, referunt Turchos esse vicinos; totam replere terræ superficiem. Tunc Barones iura sua, de acquirenda ciuitate, Boamundo concedunt. Ille ab amico promissa requirit, & nocte per scalas appositas, turrim ascendit. Sequitur multitudo, muros occupans; aperitur pusterla, & intrant equites; ciuitatem capiunt, & infideles vbique interimunt, III. die Iunii. Nec propter rumorem nocturnum Turchæ de suis hospitiis moti sunt: putabant enim, iuxta quod decretum fuerat, vt omnes Christiani, qui in ciuitate erant, ipsâ nocte perimerentur. *Anxiens* verò fugiens ab Armenis ciuibus capitur; capiteque truncatur. Multi tamen ad castrum, quod ciuitati imminet confugerunt, nec eiici potuerunt. Tertio verò die *Corbagath* ciuitatem obsedit: multi fuerunt insultus. Tandem fame ciuitas cruciatur: Sed post promissam ad pœnitentiam conuersis victoriam, contra hostes exire disponunt: & cum summa reuerentia *Lanceam* nuper inuentam Domini Saluatoris, pro vexillo erigunt; & contra hostes taliter processerunt. Processit enim *Hugo* frater Regis Franciæ, & *Flandrensis comes* cum sua acie. Subsequitur postea *dux Gotifredus:* Tertiò, *Robertus comes Normanus*, cum suis:. Quartò, *Podiensis Episcopus*, portans Lanceam Saluatoris; & cum illo fuit magna pars exercitus comitis Sancti Egidii, qui ad custodiā ciuitatis remanserat: Quintò, *Tancredus:* Sextò, *Boamundus*, qui ex consensu omnium Baronum dominus ciuitatis factus fuerat: & cum eo expeditiores pedites processerunt ad bellum, & milites, qui ex necessitate equos vendiderant. Prælati, monachi & clerici saccis induti, cruces in manibus portantes, gloriosum de Corbagath habuêre triumphum. Post dictam victoriam Barones, de communi consilio, per sollemnes requirunt nuntios Constantinopolitanum Imperatorem, vt, secundùm pacta, ad obsidendum Ierusalem personaliter veniat; vel protestantur omni se obligatione solutos. *Hugo* autem *Magnus*, amisso in via socio, propter Turchorum insultus, Constantinopolim veniens Ambaxiatam coram Imperatore fecit; indeque transiuit in Franciam, non sine nota infamiæ. Imperator verò ad obsidionem Ierusalem minimè Peregrinis sociatus est: infortuniis territus atq; grauaminibus, quæ in Antiochia illis contigerant.

CAP. VII.

Continet itinera peregrinorum in Ierusalem.

POst hæc, tanta in ciuitate Antiochiæ pestilentia fuit, vt XXX. vel XL. in die sepulturæ traderentur. Peregrini igitur, Barones requirunt, vt pro implendo voto, pro vitando periculo, versus Ierusalem iter arripiant. Illi deliberato respondent consilio, quia nimio & periculoso prohiberentur calore; nec possent pro se & equis victualia inuenire vsque ad Kalendas Octobris. Diuiduntur proindè Barones, & prædas agunt. *Boamundus* in Ciciliam profectus cepit *Tharsum*, *Adane*, & *Malmistram*, & suos in munitionibus posuit. Ipso tempore, quia ad ciuitatem *Rages*, propter Balduini munera & familiaritatem, Latini plurimùm concurrebant, ciues proindè vtilitatem minus consequentes, & ad consilia minus requisiti, cum Turchis eius proditionem tractauerunt: quod illum non latuit; & principaliores peremit: Admiraldos quoque plures, fictos amicos, imò proditores expertus, a sua familiaritate amouit. Barones etiam, communiter ad capiendum ciuitates illas tantùm erant dediti, vt vix populari clamore retrahi possent, & versus Ierusalem ad complenda vota iter dirigere. *Comes Tholosæ* tandem iter cœpit, cum decem milibus peditum, & trecentis equitibus. *Dux Nor-*

n

mandiæ, & *Tancredus* sequuntur: habuit quilibet quatuor millia equitum, & multitudinem peditum. Victualia multa reperiebant in via: transierunt enim per *Cæsaream*, *Hamam*, & *Calamelam*. Domini ciuitatum, illis præsentabant victualia, & thesauros magnos. Cogitauerunt autem ad maritimam descendere regionem, vt noua audirent de Baronibus, qui remanserant in Antiochia, & necessaria commodiùs inuenirent. In tota via pacificè transierunt, nec fuit occursus malus: nisi quorundam Turchorum latrunculorum, qui fessos & remanentes post exercitum occidebant: sed illos per insidias ceperunt. Ex tunc, securi transierunt à dextris & à sinistris: vsque ad passum quendam, quem homines castri vnius prohibere voluerunt Peregrinis: sed Peregrini illos bello superauerunt, castrumque combussère. Volitauit vndique fama eorum, & vndique illis mittuntur exenia, donec ad planum venerunt ciuitatis vocatæ *Arachis*, quam fundauit Araceus filius Chanaan: & est propè Tripolim ad quinque leucas. In hiis duabus ciuitatibus, aliisque locis adiacentibus erant multi Peregrinorum captiui, à primo videlicet tempore quo Antiochia cœperat obsideri: omnes tunc redduntur; & ne ciuitates lædantur, magna mittuntur tributa: promittuntque nullum Peregrinorum lædere. Pauci procedentes aggrediuntur *Tortosam*: sed Turchi nocte, timentes multitudinis aduentum, ad montana confugerunt: in crastino Peregrini ciuitatem intrauerunt, & spolia diuiserunt. Adueniente autem Martio, populus qui remanserat in Antiochia, rogat *comitem Flandriæ & ducem Gotifredum*, vt se ad ciuitatem Ierusalem deducant: allegantes quàm benè alii transierant. Profecti igitur cùm peruenissent ad *Liciam* ciuitatem, quæ pro Imperatore Constantinopolitano tenebatur, inuenerunt se XV. milia. Inde rediit Boamundus ad Antiochiæ custodiam; cæteri iuerunt ad *Gibel*: ibi incipiebat districtus Calyphæ Ægyptii super mare: deinde venerunt vsque ad ciuitatem *Arachis*, aliisque iuncti sunt. Tunc murmur inter Peregrinos oritur, quòd *Lancea* Antiochiæ inuenta, non esset lancea CHRISTI: sed pro quadam baractaria, & lucri gratiâ id actum est. Venit simplex Sacerdos, cui reuelatio facta fuit: & petiit ignem maximum præparari, & in ipso cum Lancea intrare: vt vel sic crederent, si illæsus exiret. Sextâ igitur feriâ, qua die CHRISTVS Lancea est transfossus, ignis accenditur; & Sacerdos præmissa oratione, illæsus ignem intrauit & exiit. Tunc etiam redierunt nuntii à Calypha Ægypti, qui de Antiochia missi fuerant. promissio verò illius, quæ priùs tam lata fuit, nunc explicatur: quia concederet Peregrinis, vt ducenti vel trecenti, sine armis, simul possent ire in Ierusalem, & facta oratione abscedere. Super quo indignati Barones, respondent absque eius licentia se ituros. Remittunt igitur *Tripolis* obsidionem, clamante populo, vt irent Ierusalem. Ibi celebrauerunt Pascha, decima die Aprilis: & per maritimam regionem euntes vsque *Cæsaream*, illic celebrauerunt Pentecosten. Hanc autem viam fecerunt consilio Surianorum, qui habitabant in Libano, maximè propter commoditatem nauigii *Cyprensium*, *Venetorum*, *Ianuensium* & quorundam *Frixonum*, qui gratia peregrinationis venerant. Inde recedentes dimiserunt *Iapham* à dextris, & peruenerunt *Lidam*. Audientes verò quòd propinqua esset nobilis ciuitas *Rama*, transmiserunt comitem Flandriæ: qui eam reperit hominibus vacuam, sed victualibus plenam. Tertia die recedentes peruenerunt *Nicopolim*, quæ & *Emaus*: illuc miserunt *Christiani de Bethleem*, & impetrauerunt auxilium armatorum, ne Turchi, qui de variis locis congregabantur, Ecclesiam destruerent Natiuitatis CHRISTI. Peregrini autem, cum multa deuotione, ipsa nocte ad locum accedunt pro defensione; & orantes, loca Sancta osculis demulcent: nonnulli vsque propè Ierusalem currentes, prædas ad exercitum ducunt. Interrogati vndè illa adducerent, respondent, de propè portam Ierusalem. Illi audientes tam propinquam esse ciuitatem, præ gaudio & deuotione, flere cœperunt: & versus Ciuitatem accedentes, quando illam viderunt, deposuerunt calciamenta de pedibus suis, & protendentes manus ad cælum, gratias DEO egerunt, qui eos conduxerat ad Ciuitatem Sanctam super cunctas DEO dilectam.

CAP. VIII.

Continet obsidionem Ierusalem, & qualiter capta fuit.

VIII.

CVm ad obsidendum Ierusalem se præparant Peregrini, non ampliùs XX. milia pugnatorum inuenti sunt, & sexcenti tantùm equites: imbelles verò quasi alia XX. milia: In ciuitate autem conuenerant, vsque ad XL. milia pugnatorum. Considerantes igitur dispositionem Ciuitatis in monte, à parte Orientis, propter *vallem Iosaphat*; à parte verò Meridiei, propter *vallem filiorum Ennon*, eam inexpugnabilem iudicant: & ideò obsidionem posuerunt à *porta Sancti Stephani*, vsque ad
10 portam, quæ est sub *turre Dauid*, ex parte Occidentis: ad *portam* etiam *Anguli*, quæ ex tunc dicta est *porta Tancredi*, vsque ad portam Occidentis obsidionem posuerant. Sed amouerunt eam, quia ibi inutiliter commanebant, propter vallem mediam inter eos, & turrim Anguli: & perrexerunt ad locum medium, inter *Templum Domini & montem Syon*. Quintâ autem die, in Ciuitatem communem fecerunt insultum, & cœperunt omnia barbacana. Ciues enim, peregrinorum audaciam non ferentes, pauore soluti sunt: & si habuissent Peregrini tunc scalas, cæteraque necessaria, obtinuissent vrbem. Durauit autem insultus, à summo mane vsque in Meridiem. Post hæc, deliberant scalis, & machinis, & huiusmodi bellicis instrumentis vti. Dum igitur talia parantur, exercitus ex aquæ defe-
20 ctu cruciatur siti. Ad plures enim leucas, ciues obturauerant fontes. Habitatores verò *Bethleem* & *Thecua*, loca sibi nota fideliter ostendebant: pergebant interdum per leucas tres vel quatuor animalia, & per campum vagantia siti peribant: timebantque aëris corruptionem ex fœtore cadauerum. Ciues etiam hoc aduertentes, à parte non obsessa exibant; & aliquos lædentes, nonnullos occiderunt. Inde quoque noua continuè habebant cibaria: faciebant etiam ingenia ingeniis Christianorum opposita: & Christianos, qui secum in Ciuitate erant, miris grauaminibus affligebant. Ad fabricanda verò ingenia, per mensem & ampliùs Peregrini immorati sunt. Statutâ ergo die, præcedentibus reliquiis, fit processio vsque ad montem Olíueti. *Petrus Heremita* ad benè agendum in sermo-
30 ne cunctos hortatus est: populus verò ieiunus, orauit Dominum, vt hereditatem suam de manibus infidelium liberaret. Turchi, hæc de muris contemplantes, mirantur quid Christiani agant; factas quoque cruces, probrosè pertractant: quod multum corda fidelium sauciebat. Factâ autem oratione in Ecclesia montis Olíueti, ad castra redierunt: & cunctis dispositis, Barones cernentes partem obsessam bellatoribus & ingeniis plus esse munitam cæteris, nocte præcedente insultum, castrum ligneum & cætera instrumenta, inde amouentes, cum multa difficultate quasi per miliare conduxerunt versus Aquilonem, inter portas Sancti Stephani & Anguli: & tria castra ad muros applicuerunt: ac cætera parauerunt omnia ante diem. Orto autem Sole, mirum Christiani dederunt insul-
40 tum: Turchi verò imbrem telorum transmittunt, & lapides: multi vulnerantur, & interficiuntur plurimi: sed cuncti elegerant Peregrini mori potiùs, quàm sine victoria viuere. A mane vsque ad vesperam bellum durum valde protractum est: à tribus partibus dabatur insultus, & incertum erat, vbi melius ageretur. Tandem nox bello finem imposuit. Sequenti die, summo mane, cuncti ad priora rediêre officia: fit intus & extra cædes non parua: vsque ad vesperam anceps prolongatur bellum. Tandem fessos Peregrinos & cogitantes castella retrahere, Turchi derident: Sed fessos ac retrahentes se Peregrinos miles quidam incognitus, in monte Olíueti illis apparuit, ventilans perlucidum clypeum; tali signo suadens reditum ad insultum. *Gotifredus*, signo persuasus, ad populum clarâ vo-
50 ce ait: *quia Vrbem, si redierint, obtinebunt*. Heremita quoque, qui in monte Olíueti pœnitentiam agebat, eis prædixit, quia ipsâ die caperent Ciuitatem. Communi igitur voto redeunt; & quasi nil passi laboris, & de victoria quasi certi maiori solito pugnant ardore: tandem qui cum Gotifredo erant, capiunt fortissimum barbacanum, & vsque ad murum Ciuitatis processerunt: ac iussu Gotifredi in saccis plenis fœno & bombice ignem ponunt: tunc fumus teterrimus eleuatur, & ventus Borealis illum ad Turchorum deducit obtutus: quo grauati à muris abscedunt; & Christiani succedunt, & ad ima descendunt; sed primus

omnium *Gotifredus*. Apparuit tum multis nobilis *Episcopus Podiensis*, qui in via decesserat, primus super muros Ierusalem, ad sui sequelam excitans Peregrinos. Turchi verò cernentes Christianorum vexilla super muros, & multos iam strictis gladiis per viam discurrere, fugæ consulunt. Contigit hoc quadam sextâ feriâ, horâ nonâ: quo tempore Dominus illorum est passus in Cruce: vt cognoscerent stipendiati crucifixi Domini, non suis viribus, sed eius munere se obtinere victoriam. In vindictam autem iniuriarum CHRISTI, Peregrini nulli parcebant sexui vel ætati: tot in stratis interfecti erant, vt non aliter quàm super cadauera transire possent; discurrebantque per calles sanguinis riuuli. Multi verò infra septa Templi fugerunt, quæ munitissima erat: sed modicùm profuit illis. Nam 10 *Tancredus* cum magna parte exercitus, quæ eum sequebatur, locum violenter obtinuit: & in eo tamen loco, inuenta fuerunt, post peracta negotia, decem milia interfectorum. Post consummatam victoriam ad referendas gratias summo Regi, in processione, discalciati, ad Ecclesiam Sancti Sepulchri vniuersi procedunt. Ibi tantus erat gemitus, tanta lachrymarum effusio, tantaque deuotio, vt nihil ibi audiri posset, nisi gratiarum actio & vox laudis. Capta est autem Ciuitas, M.XCIX. xv. Iunii. A. Dni. 1099.

20

SEXTA PARS, CONTINET PLENAM TERRÆ SANCTÆ LIBERATIONEM: AC REGNI IEROSOLYMITANI SVB Latinis Regibus dilatationem: habens capitula XXIV.

CAP. I.

Continet qualiter Gotifredus Rex Ierusalem electus est: eiusq; pietatem circa DEI cultum.

1\. POST immensos labores, Peregrini quieuerunt cum gaudio diebus septem. Die verò octauâ, præmissâ oratione, ac inuocatâ Spiritus 30 Sancti gratiâ, intendebant Barones Regis electioni. Multitudo autem clericalis ordinis aduenients, requisiuit, vt Regis electionem electio præcederet Patriarchæ: quia spiritualia corporalibus præeminebant. Licet verò congrua videretur petitio, praua tamen erat intentio. Autor factionis huius erat Episcopus ciuitatis, quæ *Maraturane* vocatur, in prouincia Calabriæ. Hic, cum *Hernoldo* Clerico, æquè sordidæ vitæ, licet æmulo priùs, conuenerat, vt vnus eorum Patriarchatum Ierosolymitanum, alter Archiepiscopatum Bethlehemitanum acciperet: licet spurius esset Hernoldus, & filius Sacerdotis. Barones verò neglectis eorum verbis, aliquos probos viros statuerunt, qui eligibilium Baronum vitam moresque perquirant. Hii vocatos familiares Principum, 40 sub pœna præstiti iuramenti, vrgent sine fictione aliqua de suis dicere dominis veritatem circa prædicta. Omissâ autem visitatione aliorum, familiares Gotifredi aiunt, quia consuetudinem haberet familiaribus multùm tædiosam aliquando: cùm enim aliquam intrabat Ecclesiam, si Missam habere non poterat, recedere indè nolebat: sed aspiciebat sanctorum picturas, petens à Clericis quid de eorum vita gestisque signabant. Sicque moræ prolixitate, interdum grauabat familiares & socios; parata quoque cibaria aliquando vastabantur. Hoc audito, gaudent inquirentes tale in eo, quasi maius vitium inueniri, quod ascriberent non vitio, sed virtuti. Congregatis igitur Baronibus, probi viri prædicti inuenta referunt: illi verò communi & concordi voto in Regem eligunt *GOTI-* 50 *FREDVM*. Fit proindè Peregrinis ingens gaudium: erat enim virtutum suarum meritò, apud omnes gratiosior vniuersis. Post Regis electionem, improbus Episcopus superiùs nominatus, querelas hinc indè seminat, quòd propterea impediatur electio Patriarchæ, vt Ecclesiarum diripiantur bona, & iura pereant Clericorum. Quibusdam igitur illi consentientibus, nonnullis resistentibus, *Hernoldus* electus est. Tunc magna portio Ligni Crucis, quæ metu Turcho-

rum

rum in loco paucis noto abdita fuerat, reperta est infra Ecclesiam Sepulchri; & inde vsq; ad Templum, processione solemni deportata est: populi autem frequentia tam piis laudibus sequebatur, ac si corporeis oculis Christum aspicerent in Cruce pendentem. Post hæc Rex cœpit omnia ordinare, discordes pacificare, errata corrigere, de die in diem in cunctis proficere. Hic Francigena natione fuit, Bononiensis comitis filius, vt figura docet: & *Gotifredi* ducis Lotharingiæ ex sorore nepos cui sine liberis mortuo, in ducatu successit.

Heustachius Comes Boloniæ = *Inde fratres* = *Godefredus Dux Lotharingiæ*

Guitts de Ierusalem missus ad terræ custodiam.	*Heustacius patri successit.*	*Godefredus auunculo successit. I. Rex Ierusalem*	*Balduinus frater ei successit.*

Fuit autem pius & rectus; liberalis valdè, & absque cupiditate: DEVM super omnia diligens; firmus & stabilis in promissis: fastum & blanditias multùm abhorruit: in armis probatissimus; pauperibus & religiosis beneficus, cunctis benignus: deuotè orabat cum lachrymis, circa diuinum officium multùm sollicitus. In Ecclesiis enim Sancti Sepulchri & Templi Domini, de Patriarchæ & Clericorum consilio ponens Canonicos ad DEI cultum solemniter celebrandum, magnas eis præbendas & honorificas assignauit. Monachis quoque, qui ei in via quotidie Missas & diuina officia celebrauerunt; monasterium in valle Iosaphat, postulantibus, gratiosè concessit, & possessiones plurimas largitus est: recessurus etiam de patria sua, *Bulionum*, optimum ducatus sui locum, matrici donauit Ecclesiæ. Requisitus autem à Baronibus, vt more Christianorũ Regũ diadema sumeret, nequaquam acquieuit ibi gemmeam portare coronam, vbi Rex Regum spineo fuit diademate coronatus: ciuitatis Sanctæ Ierusalẽ meritò asserens debere sufficere Regibus Christianis coronationem tam insolitam, ipso memorabili factam die quo a ligno Dominus regnauit.

CAP. II.

Continet victoriam Peregrinis à DEO datam contra innumerabilem multitudinem perfidæ nationis.

CVnctis adhuc Baronibus extantibus in Ierusalem, fama vndique per vrbem volat: quòd *Calipha Aegyptius*, potentior Orientalibus vniuersis, paruulum populum dedignans sua subintrare regna, ciuitates capere, & munitiones destruere, vndiq; contracto exercitu Principem militiæ suæ *Elafdolef* ante se vocat, & summâ districtione iubet in Syriam proficisci; & præsumptuosum cum magno vigore aggredi hostem; sicque ex terra illum eradere populum, vt de eo in perpetuum ampliùs sermo non sit. Infelix Princeps iste fuerat Christianus Armenus, propter immensas diuitias luxuriamque factus apostata: aliâ quoque vice Ierusalem domini sui subiecerat imperio, quam vno vix anno possederat. Ad recuperandam igitur prædam tam celeriter amissam, de infinita exercitus multitudine confidens, totâ animi intentione procedit; & iuxta *Ascalonam* castra metatus est; fueruntque cum illo Arabes & Damasceni, licet priùs ab inuicem diffiderent: *supra part. 3. cap. 5. & part. 5. cap. 5.* Cùm verò Christianis Principibus res innotuit, habitâ deliberatione, ad Sepulchrum CHRISTI vniuersus conuenit populus: & clamauit ad Dominum cum lachrymis, vt de tanto periculo se liberaret; Ciuitatem quoque Sanctam quam ad eius honorem nuper acquisierat, nequaquam sineret infidelium sordibus inquinari: deindè processionaliter ad Templum Domini veniunt, & celebratis diuinis, ad propria redeunt. *Gotifredus* postea, cum *Comite Flandrensi* ad planum *Rama* processit, cæteris Baronibus in Ciuitate remanentibus, exceptis fratribus Ducis, qui requisiti iuerant *Neapolim* oblatam recipere. Sciens autem *Gotifredus* Saracenorum multitudinem, quasi locustas, replere terræ superficiem, pro cæteris Baronibus fratribusque transmisit; mandans vt intactâ Ciuitatis custodiâ, secum vniuersos adducerent: & cùm ad locum dictum *Thelym* per-

uenissent, inuenti sunt equites Christiani non amplius M. C C. pedites verò, quasi decem milia. Senserunt autem à remotis quasi commotionem aduenientis multitudinis, & inimicorum aduentum suspicati sunt: præmittuntque ducentos milites quasi exploratores, qui boum, camelorum, aliorumque animalium tantam inuenerunt copiam, vt omni regioni sufficere iudicarēt. Captâ autē præda, à custodibus de pluribus informantur. In crastino autem, summo mane, Dux iubet acies ordinatè procedere, quasi sex leucis distantibus inimicis. Videntes autem Turchi, illos ad se venire audacter, & prædam consequentem extimantes armatorum multitudinem, dum præcipuus eorum fugam iniit, cuncti terrore concussi, illò fugiunt, vbi meliùs tutari sperant. Tunc Peregrini gratias DEO victori egerunt: de copiis verò fugientium, mirè ditatus est populus Christianus: rediitque cum gaudio ad Ciuitatem Sanctam Ierusalem. Ipso die victoriæ, auctor omnis malitiæ *Episcopus Maturannæ ciuitatis*, abscedens, nusquam comparuit.

CAP. III.

Continet reditum peregrinantium: paucorum quoque remanentium miram virtutem in capiendo Iopen, Ramulam, Porphyram, & Genezareth: & qualiter Patriarcha in quarta parte Ciuitatis Sanctæ Iurisdictionem obtinuit.

III. POst conquisitam ciuitatem Sanctam Ierusalem, Peregrini finem intenti sui, non inchoati negotii, assecuti, videntes suum desiderium adimpletum, de Sepulchro Domini ac Ciuitate Sancta Ierusalem nil vltra quærentes, cum gaudio ad propria reuersi sunt. Nonnulli verò altiori prudentiâ & magnanimitate præditi, mente diligentiùs pertractantes, Ciuitatem Sanctam in medio positam esse nationis prauæ: nam ab Orientali plaga, vallatur Arabibus, Moabitis & Amonitis; à Meridionali, Idumeis, Ægyptiis & Philisteis; ab Occidentali, ciuitatibus maritimis Ptolomayda, Tyro, Tripoli, ac cæteris vsque Antiochiam; à Septentrionali, Damasco, Cæsareâ Philippi, regione Decapoleos, Tyberiade, ac tota prouincia Galileæ, qui omnes legi suberant spurcissimi Mahumeti. Cognoscentes exindè Ciuitatem præfatam Ierusalem Sanctam, non posse diu sub Christianorum manere dominio, nisi hostes longiùs propulsentur, cum sua hostia, monente Scriptura, voluerunt caudam consumationis offerre: scientes quia *non, qui inceperit, sed qui perseuerauerit saluus erit*. Sancta quoque animalia in Ezechiele, cùm ambularent non reuertebantur: elegerunt proindè in summo potiùs manere discrimine, quàm in periculo relinquere Ciuitatem. Remanserunt autem paucissimi: non enim habere poterant vltra trecentos equites, & duo milia peditum bellatorum. In tanta voluit DEVS eos remanere pauperie, vt de eo solo confiderent, qui illis tot terrarum spatia, & innumera Turchorum milia subiecit, & nequaquam dicere valerent, *manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia*: sed cum Iuda dicerent Machabeo, *facile est concludi multos in manu paucorum*, &c, *non est differentia in conspectu DEI, liberare in paucis vel in multis: quoniam non in multitudine exercitus, victoria belli; sed de cœlo fortitudo est*. Cùm igitur vexillum Crucis in bello ferrent, & de cœlo sperarent auxilium, tantus timor, ac tremor inuasit per circuitum infideles, vt *vnus persequeretur mille, & duo fugarent decem milia*: & partim aduersariorum acie cæsa, partim fugata, expugnabant munitissimas ciuitates, castra inexpugnabilia capiebant: Sicque successiuis atque continuis victoriis, Sanctam Terram Promissionis reddebant ac subiiciebant nomini & cultui Christiano. Principium autem victoriarum suarum fuit *Iopen*, in qua Petrus Tabitam suscitauit à morte: ibique cecidit super eum mentis excessus; & vidit cœlum apertum, iussusq; est de linteo mactare ac comedere immunda. *Act.10.* In figura, quòd in gentibus debebat destruere vitia, eosq; incorporare Ecclesiæ. Hanc ciuitatem, primus liber Machabeorum situat iuxta mare; & secundus Paralipomenon, portum addit, ad quem *Yram* Rex Tyri, pro ædificatione templi, mittebat necessaria Salomoni. Vt igitur fideles, ad succursum Christiani exercitus ab Occiduis partibus venientes, aptum portum haberent, & secu-

Marginalia: 10 | 20 | 30 | Matt.24,13. | Ezech.1.12. | Deut.32,27. | 40 | 1.Mach.3,18. | Deut.32,30. | Act.9,40.& 10,10. | 50 | 1.Mach.14,34. | 2.Paral.2,16.

securum refugium, quasi vallo in circuitu obsidēt ciuitatem, & fortiter expugnando cœperunt. *Ramulam* quoq; ciuitatem, quæ à quibusdam *Ramatha* dicitur, in campestribus sitam, nobilem & populosam, & valido muro circumdatam, excelsisque munitam turribus, simili virtute adepti sunt. *Cayphams* deindè, quæ alio nomine *Porphyra* dicitur, in littore maris, sub prima parte montis Carmeli, quatuor distantem stadiis, & nono miliario ab Acon, conformiter acceperunt. Postremò, *Tyberiadem* acceperunt, quæ & *Cenereth* dicitur, secundo miliario distans à Genezareth, à quibus denominatur mare adiacens, sicut & à tota quam pertransit prouincia Galileæ. Tyberiaden autem, & totum Principatum Galileæ Gotifredus *Tancredo* cum Porphyra, donauit. *Patriarchæ* quoq; requirenti, quartam partem Ierusalem dedit in purificatione Virginis. Ratio autem requisitionis fuit hæc, Calypha Ægyptius *Bonmasor* MLXIII. Ierusalem obtinuit, & cunctam in circuitu regionem, maritimam quoq; vsque *Liciam*, quæ est prope Antiochiam, & mittens ad vniuersas ciuitates Bayliuos, tributa imposuit: mandans etiam vt muros, & omnia quæ ad securitatem ciuitatum pertinent, diligentiùs repararent, sed maximè Ierusalem, cuius muri propter frequentatas obsidiones dirupti erāt: addiditq;, quòd Christiani ibi ad reparationem quartæ partis murorum cogerentur. Christiani paupertatem allegant, nec audiuntur: quin potiùs respondetur, quia cuncti gladio peribunt, ni iussa perficiāt: precibus tandem cuiusdam magni Turchi, obtinent dilationem, donec ad Imperatorem Constantinopolitanum pro impetrando auxilio mittant. Imperator *Constantinus*, cognomento *Monaques*, paupertati Christianorum & periculo compatiens, promittit se opus facturum de redditibus Insulæ Cypri, si à Calypha obtinere possint vt in ea parte Ciuitatis soli habitent Christiani: Petita igitur gratia, obtenta est: & benè gratia, quia prius, cōmixti Turchis à vicinis iniurias sustinebant innumeras: nunc verò ab eis separati dimittuntur in pace, nec aliquis exercet iustitiam super eos nisi Patriarcha eorum. Indè ius quartæ partis Ierusalem obtinuit Patriarcha. Durat autem hæc quarta pars à porta Dauid vsque ad portam Sancti Stephani. Cùm autem in expeditione esset *Gotifredus*, & Turchi, qui habitabant montana Samariæ, vbi est Neapolis, mitterent illi exenia, ægrè obtinuerant videre tam famosum Ducem. Tandem ad papilionem ducti, vident in terra sedentem: illi mirantur, & quærunt, cur non in throno aureo ac sericis pannis? quod cùm per interpretem didicisset, respondit: *nullum est opprobrium homini in terra sedere, in quam ex ea ortus, rediturus est.* Nuntij verò prudentiam & humilitatem eius admirati, vbique diuulgauerunt. Medio verò tempore, *Boamundus* Princeps Antiochiæ cum magna comitiua peditum equitumque ad *Valaniam* ciuitaem vsq; peruenit, expectans *Balduinum* comitem Rages. Condixerant enim visitandi Sepulchri implere votum simulq; visitare electum Regem. Tunc ad ciuitatem *Liciam*, Peregrini multi de Italia venerant, cum quibus erat venerabilis *Archiepiscopus Pisanus*. Cuncti igitur pro securitate simul iuncti, vsq; ad XXVI. milia, pro visitando Sepulchro Domini, iter arripiunt. Sed in omni via asperitate hyemis, & victualium penuriâ affliguntur. Sed tandem Christo duce ad Ciuitatē Sanctam perueniunt; loca, cum deuotione multa & lachrymis visitant, Christi consecrata præsentiâ. Aduenientem quoq; sacratissimam Christi Natiuitatem, in Bethlehem cuncti læti suspiciunt: & præ dulcedine Spiritus intueri non sufficiunt speluncam illam sacram, in qua Veritas de terra orta est; & terra nostra dedit fructū suum: in qua puerpera Virgo, Dominum infantem pannis inuoluit, lactauitq; vbere de cœlo pleno. Vsq; ad illa tempora Patriarchalis vacauerat Ecclesia. Tunc *Daybertus* Pisanus Archiepiscopus eligitur, & in sede locatur, irritaturq; quicquid circa *Hernoldum* factum fuerat: & cùm esset Archidiaconus Ecclesiæ Sancti Sepulchri, inter Regem Balduinū primum & præsulē, schisma procurauit: & cùm præsul persecutioni cessisset, per Regem substituitur *Ebremart*: sed per *Ceberinum* Legatum deponitur, mortuo interim Dayberto; ipseque Legatus Patriarcha eligitur: post quem, *Hernoldus* tempore eiusdem Regis. *Boamundus* verò & *Balduinus*, in reditu in flumine loti Iordanis, per *Tyberiadem* & *Phenicē* transeūtes, & Cæsaream ad dextram relinquentes, intrauerunt *Ytuream*, transeuntes ad ciuitatem *Mahumet*, indè versus maritimam declinantes, ad propria rediêre. Hæc quidem omnia primo anno gesta sunt, sub regimine Deo dilecti & amabilis populo Christiano *Gottifredi de Bulione*, per quem Deus operatus est salutem

A. Dni. 1064.

fidelis populi,& terræ Sanctæ liberationem. At, qui præciosa eligit, viliaq; contemnit, hiis completis, illum ad cæli gaudia euocauit. Sepultus est autem in Ecclesia Sancti Sepulchri M C. X V I I I. die Iunii, sub monte Caluariæ, vbi Christus crucifixus est: ille enim locus propriè pro Regum sepulturis seruatus est. Interim *Boamundo* ciuitas offertur vocata *Meletaine*, vltra Eufraten in Mesopotamia sita, per *Gabrielem* Armenum, ciuitatis dominum. Aiebat enim se velle potiùs eam illi sponte donare, quàm inuitus amittere: non enim sperabat à Turchorum insultibus eam posse tueri. Sed dum Boamundus vltra Eufraten incautè pergit, à Turchis capitur: deindè Turchi ciuitatem obsident. *Balduinus* verò, dum obsidionem amouet, ciuitatem obtinet, quæ prius oblata fuerat Boamundo: pro liberatione quoque Boamundi laborans, nihil agere potuit.

A. Dni. 1108.

10

C A P. I V.

Continet Balduini primi coronationem, captionem Arsur & Cæsareæ, geminamq; de Aegyptijs victoriam.

IV.

POst incliti Ducis Gothifredi vitæ excessum: frater ipsius B A L D V I N V S Edissenus Comes, ab adolescentia militaribus eruditus, exercitatus in armis, & in bellis strenuus, omnium vno consensu in dominum electus, & in Regem coronatus est, apud Bethlehem in Natiuitate Domini. M CI. Tunc *Tancredus* memor iniuriæ sibi illatæ (*suprà part. v. c. 1.*) noluit illli subiici; renuntiauitq; dominio sibi tradito, (*suprà capitulo proximo*:) & Antiochiam profectus est ad gubernandam ciuitatẽ, ad quod pluries fuerat inuitatus, donec Boamundus libertati daretur; & si mori illum contingeret sine hærede, hic ei debebat succedere, tanquam frater. Rex autem, *Hugoni de Sancto Homer* resignata donauit. Tancredus verò nobilem ciuitatem *Appamiam*, belli violentiâ cepit; *Liciam* quoque precibus & minis à Græcis obtinuit, donec Appamiæ prædictæ posset retinere dominium. Dedit etiam Rex dominium *Rages Balduino de Burgo*, consanguineo suo: Ille quoque cum *Iocellino*, altero consanguineo suo, de Francia venienti, principatum diuisit. Rex igitur ad inchoatam regni dilatationem sollicitus, & prouidus in agendis, audiens ad portum Iopen, *Ianuensium* aduentasse LXX. galeas, quasi in veris principio, cùm solent Reges ad bella procedere, tam nauium ipsorum quàm etiam personarum fretus auxilio, *Assur* expugnauit, quæ alio nomine *Antipatrida* nominatur, ab Antipatro, de quo suprà *part. I. cap. XII.* fecimus mentionem. Est autem ciuitas maritima, inter Iopen & Cæsaream sita, densis syluis amœna, & vberrima pascuis. *Cæsaream* etiam Palestinæ, quæ antequam per Ascalonitam Herodem augeretur in honore Cæsaris, *Turris Stratonis* vocabatur, simili Ianuensium auxilio mari terraq; obsidens, subiugauit. Ibi Ianuenses repertum vas pretiosum, siue de viridi lapide, quem *Smaragdum* asserunt, pro parte mercedis acceperunt, & matrici Ecclesiæ dederunt. Est enim in littore maris sita, vtilem tamen portum nõ habens: ab Oriente autem, habet paludem aquæ dulcis magnæ & profundæ quæ Crocodillos nutrit: hortorum ac pascuorum gaudet copiâ. Ibi mansionem habuit Philippus cum filiabus suis: ibi Cornelius Centurio audiuit ab Angelo: *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoria in conspectu Domini: sed accersi Simonem in Iopen: hic dicet tibi quid te oporteat facere. Act. X.* Ibi etiã Paulus diu detentus vt Romam pergeret, suam prosequutus est appellationem. *Act. XVI.* Post hæc rediit Rex versus *Ramam*. Hanc ciuitatem ædificauerunt Arabes propè Lidam, cùm Peregrini primò iuerunt ad partes illas, post tempora Mahumeti. Erat autem ciuitas magna & populosa, munita muris & turribus multis: hanc vacuam repererunt: sed quia ad eius custodiam necessaria erat populi multitudo, ædificauerunt castrum in vno angulo ciuitatis. Interea *Hugo Magnus*, qui non sine sui dedecore in Franciam redierat, (*suprà part. v. cap. VI.*) iterum assumptâ Cruce, cum magnis Baronibus, *Comite Blesensi*, *Gulielmo Comite Aquitaniæ*, & *Comite de Vermedois*: primùm viam vsq; in Constantinopolim tenuerunt: Et cùm transissent *Niceam*, ab inuicem diuisi à Turchis derobati sunt; multi quoque interfecti, cæteris nudis fugientibus: Et cùm *Tharsum* peruenisset Hugo Magnus, mortuus est. Imperator enim Constantinopolitanus, qui lætâ eos facie receperat, Turchis eorum itinera & conditiones reuelauit, quasi scorpio blandâ facie, caudâ pungens: peruenerunt tandem

A. Dni. 1101.

20 30 40 50

Act. 21, 8. Act. 10, 4.

tandem *Tortosam*. *Raimundus* verò Comes Tholosæ ciuitatem obsedit, & breui tempore cepit, cunctos ciues interimens: ibi equos, & multa alia lucrati sunt vniuersi de exercitu; ciuitatem verò Comiti dederunt. Ipsisq; abeuntibus, ille in ciuitate remansit. Cùm verò Ramæ præfatum negotium ageretur, *Calypha Aegyptius* Principem militiæ suæ cum decem milibus equitum, & xx. milibus peditum, misit ad Peregrinos exterminandos de terra: quæ apud Ascalonam castra posuit. Quo audito Rex, de Rama Ierusalem properat, metuens ne præoccuparent ciuitatem Sanctam Ierusalem. Ibi suum congregauit exercitum, & duxit inter Ramam & Lidam equites CCLX. pedites verò CM. Indè versus Saracenos pergunt, sequentes Crucis vexillum. Rex autem, factâ oratione, *vt ille sibi donet victoriam qui potest saluare in paucis*: post orationem, conceptâ fiduciâ, in hostes irruit: Et licet in principio durum fuerit bellum, tandem Christiani habuêre victoriam, principe Saracenorum cum v. milibus interfecto. Ceciderunt autem ex Christianis equitibus LXX. tantum. Fuit autem hoc secundum bellum Babyloniorum MCII. in plano Ramæ. Post dies aliquot, Turchi qui fugerant, adiunctis sibi aliis de Ascalone, vsque ad XXX. milia, cum multa arrogantia venerunt inter Lidam & Ramam. Rex hoc audito, inconsultè cum paucis properat vt factum exploret: & cùm nimis appropinquasset illis, de reditu confusus, congreditur: tantâ virtute bellatur, vt Turchi penè in fugam conuersi sint: tandem multitudo præualuit: & ex Christianis pluribus interfectis, Rex cum cæteris fugâ liberatus est, & in Rama primò, indè in Arsur receptus est. Tandē perrexit Iopen, vbi à Regina & cæteris tanquam mortuus habebatur. Illuc ad Regis auxiliū venit *Hugo* dominus Tyberiadis cum XXIV. militibus; de montanis quoq; venerunt Regi in auxilium alii XXIV. equites. Confortatus Rex, in vindictam exarsit, & contra hostes processit, qui ad quatuor leucas propinqui erant, iuxta nemus facientes scalas & ingenia ad obsidendum Iopen: cuncti autem in ipsos prosiliunt, quasi vrsa raptis catulis: & plenam habuêre victoriam; & equis & animalibus cæterisq; bonis ditati sunt. Sequenti anno Rex *Ptolomaydam* pergit: quæ & *Acon* dicitur, quia à duobus fratribus condita sit, Ptolomeo scilicet, & Acon, dicitur etiam & *Abyron* antiquitus vocitata: ibi optimus Syriæ portus ab Austro est. Erat autem ciuitas inter mare & fluuium *Belum* præterfluentem, commodè satis fundata: munita muris, & antemuralibus, turribus, fossatis, & barbacanis fortissimis; triangulam habens formam vt clypeus, cuius partes duæ mari cingebantur, tertia pars campum respicit, qui ipsam circumdat à parte Septentrionis: habens tres leucas latitudinis, vel circà: & habundat pascuis, hortis & vineis, agrisq; fertilibus. Rex igitur, vndiq; contractis auxiliis, ciuitatem oppugnat: post dies verò viginti, cùm frequentes insultus durosq; congressus Ptolomenses ampliùs ferre non possent, eâ conditione oppidum Regi tradunt, vt liberis personis ac rebus, vt liberet, abscederent.

A. Dni. 1102.

CAP. V.

Continet gesta in Comitatu Edessano, & Principatibus Antiocheno, & Galilea.

BOamundus, postquam annis quatuor captiuus fuerat, datis obsidibus pro transmittenda pecunia, liber Antiochiam rediit. Inuitatus autem à *Balduino* Comite Edisseno, & Iocellino consanguineo eius ad obsidendum ciuitatem *Charam*, vndè vocatus est Abraham, quæ à Rages quasi XIV. distabat leucis, cum nepote Tancredo perrexit. Et cùm tandem ciuitas fame vrgeretur, & iam deditio pararetur, accidit contentio inter Principes, qui eorum in ciuitate maior reputari deberet; sed dum contendunt, superuenit Turchorum innumerabilis multitudo, & Christianis fugientibus, *Balduinus* cum consanguineo Iocellino captus est: *Boamundus* vero ad Rages confugit: ibique rector ciuitatis *Tancredus* ordinatur, quousque Balduinus à carcere liberetur. Boamundus deindè multis debitis aggrauatus, in Apuliam redit, vt thesauros & pugnatores congreget: & ad *Philippum* Regem Franciæ vsque procedit, accepitque duas filias ipsius, *Constantiam* sibi; *Tancredo* Ceciliam: redijtque in Apuliam cum quatuor milibus Peregrinorum equitum, & XL. milibus peditum. Interim MCV. *Raymundus Comes Tholosanus*, qui Christi amore Terram Promissionis post Crucem assumptam, nunquam deserere voluit, in

A. Dni. 1105.

obsidione Tripolis moritur: in qua obsidione successit illi *Guilielmus* nepos ipsius quousque venit *Beltrandus* Tholosanus Comes Raymundi filius, qui super obsessa ciuitate quæstionem mouit, cùm Guilielmus continuasset obsidionem annis quatuor: sed eo pacto conueniunt, vt pars certa cuique tribuatur; & si alter sine herede moritur, superstes illi succedat. Sed Guilielmus, dum discordes inermis pacificat, sagittâ percussus interiit. Eodem millessimo * *Rodoanus* dominus Alapiæ, collectâ Turchorum multitudine, per Antiochenum destrictum currens, omnia extra fortilitia destruebat. Vt verò hæc audiuit *Tancredus*, conuocatis vndique auxiliis, multitudinem illam iuxta Tarsum aggressus in fugam conuertit, & strage magnâ editâ, animalibus & spoliis ditatus est. Eodem etiam anno, *Calyphæ Aegyptio* suggesserunt Admiraldi, exercitum mittere ad destruendum in Suria vniuersaliter Christianos: asserentes quia multi redierant; multi quoque peste & gladio consumpti sunt. Ille terrestrem, & marinum transmittit exercitum. Rex, omni congregato exercitu, pergit Iopen, & Patriarcha portat Crucis vexillum: fueruntque equites quingenti; pedites duo millia: Turchi verò qui per terram venerant xxv. milia. Cùm autem *Ascaloniam* peruenerunt, partem marinam exercitus miserunt Iopen; pars altera versus Ramam processit, & terra personuit instrumentis. Cum autem viderent Christianorum acies sequentes Dominicam Crucem, pro cæteris mittunt vt illis succurrant. Sed commisso prælio, cum Principe Ascalonitarum quatuor milia ceciderunt: Princeps verò militiæ Calyphæ, cum cæteris, in fugam conuersus est. Tunc multùm est ditatus populus Christianus: & pro redemptione vnius, qui aliquando fuit Baliuus Ptolomaydæ, Rex habuit xx. milia Bizantiorum. Orta quoque tempestas, marinum exercitum aut submersit, aut in manus Christianorum dedit. Tunc etiam *Hugo* princeps Galileæ, ad decem leucas propè Tyrum vidit monticulum fortilitio aptum, ibique firmauit breui tempore castrum, vocauitque *Thoronum*, inter mare & Libanum tenens locum medium, iuxta se optimi territorii, arborum & vinearum copiam habens. Ex hoc quoque prohibiti sunt Tyrenses ab insultibus contra eum: & versâ vice iniuriam passi, debilitari cœperunt. Hic quatuor milia Damascenorum aggressus, qui ad nocendum terræ venerant, multos strauit: sed tandem & ipse vulneratus occubuit. *Boamundus* quoq; Antiochenus Princeps, qui in Apuliam Crucesignatos adduxerat, ad vindictam Peregrinorum qui ab Imperatore Constantinopolitano iniuriam passi fuerant, nauibus transuectus ad partes Imperii, per maritimas partes transiens, cuncta vastabat, & duas magnas ciuitates vocatas *Epyrum* destruens, ad obsidendum *Duratium* processit: cogitauerat enim benè profundè partes intrare Imperii, plurimùm indignatus ex totiens replicatis Peregrinorum iniuriis: sed Imperator audiens vastationem Imperij, congregato exercitu; illi occurrit; misitque nuntios, & in pacis tractatu promisit Peregrinis dare auxilium & fauorem: Boamuudus verò illi promisit amorem & indemnitatem. Quibus peractis Peregrini Francigenæ per Imperium transeunt: Boamundus verò in Apuliam reuertitur. Et cùm disposita domo sua ad iter vltramarinum omnia præparasset, morte assumptus est, relicto ex noua vxore paruulo filio *Boamundo*. *Tancredus* verò, qui eius loco remanserat in Antiochia, & gubernator Rages in Mesopotamia, cum Turchi Orientales replessent terræ superficiem, post captionem Balduini & Iocellini, omniaque extra fortilitia, vastarent, ipsæque ciuitates victualium penuriâ vrgerentur, Regis implorat auxilium. Sollicitè autem Rex congregato exercitu, Eufraten transit. Turchi tunc à discursu quiescunt, scientes Christianos non diu mansuros, quia inquietarentur in alia parte Regni. Rex itaque congregatis vndique victualibus, fortilitia munit, & maximè ciuitatem Rages, & versus Meridiem redit. *Balduinus* autem, MCIX. pro se & Iocellino, obsides dedit, pro exhibenda certa summa pecuniæ: sed obsides breui tempore de custodia fugientes, ad propria rediêre.

A. Dni. 1109.

CAP. VI.

Continet captionem Biblij & Tripolis, fictionem Balduini, & mortem Tancredi & Beltrandi.

VI. BEltrando Tholosano Comite Tripolim obsidente, aduenerunt LXX. galeæ *Ianuensium*. Habito autem communi consilio, ad obsidendum terrâ mariq; *Biblium* pergunt,

pergunt, & obtinent; redeuntq; Tripolim: superuenit Rex, & fatigata ciuitas obsidione septem annorum, obsidentium se manibus sub certis tradidit pactis: cuius dominium Beltrandus à Rege accipiens, illi fecit homagium. *Balduini* iam à Turchorum captiuitate liberati, cunctam fictionem narrare libet. Hic aggrauatus alieno ære, militibus stipendia exhibere non poterat: excogitato autem consilio ad socerum *Gabrielem* Armenum pergit, à quo prædiuite gratè recipitur: post mutuam collocutionem dierum aliquot, informati milites, Comitem in præsentia soceri alloquentes, stipendia petunt, seruariq; promissa: eo verò curialiter respondente, & inducias postulante, ardentiùs conqueruntur, dicentes se vrgeri inopia, & plures

10 taxatos transisse terminos: det proindè debita eis stipendia, vel certè pignus obligatum eisdem: alias in vindictam Terram suam igne ferroq; vastabunt. Petit Armenus sibi interpretari quæ animosè loquuntur: deindè perquirit quod pignus eis debeat exhibere: & respondetur, quia Comes ni soluat, se ad barbæ obligauit rasuram. Quo audito Armenus resupinus cecidit, nimiaque perturbatione animi, loquelam amisit: tandem ad se rediens, Comitem cum multa stomachatione aggreditur, quomodo vir tantæ opinionis, mundi honorem, faciei decorem, & virtutis signa tanto exposuerit periculo, & se quasi Eunuchum perpetuo condemnasset opprobrio: post reprehensionem verò, accepta promissione ab eo iuramento firmata, quòd nunquam tale simile attentaret, petita stipendiorum summa, XXX. M. Bizantiorum militibus assignauit. Post hæc Rex, adiuncto sibi Beltrando Comite

20 Tripolitano, filio Comitis Tholosani, *Beritum Geris* vocatum antiquitus, quia à Gergeseo fundata, filio Chanaan, terra marique aggreditur: & post duos menses obsidionis, turribus ligneis mœnibus applicatis, & scalis muro coniunctis, obsidentes vrbem violenter ingressi, multos trucidant; nonnullos carcere, catenis quoque captiuant. M C X I. Est autem ciuitas hæc maritima, inter Sydonem & Byblium sita, in prouincia Phenicis, sub Tyro Metropoli, arboribus fructiferis fertilis & amœna, vineisq; ac syluis. In Berito, quædam erat imago linea Crucifixi, quæ non multùm post passionem ipsius, à Iudeis ridiculosè, ad CHRISTI est ignominiam crucifixa: & cùm esset lancea transfixa in latere, exiuit sanguis & aqua, quibus liniti sanabantur infirmi. Conuersi sunt propterea Iudæi qui in ea ciuitate fuerant vniuersi.

A. Dni 1111.

30 *Sydonem* quoque in manu forti suo subiecerunt dominio, anno eodem capti Beriti, fretus auxilio quorundam de *Nouergia* ad Palestinam venientium cum nauibus LV. Volentibus autem Sydoniis, sed non valentibus resistere populo Christiano, in proprio sanguine tabuerunt, sicut per *Ezech. XXVIII.* dixerat DEVS: *Ecce ego ad te Sydon, & glorificabor in medio tui, & scient quia ego Dominus cùm fecero in ea iudicia, & sanctificatus fuero in ea: & immittam eis pestilentiam, & sanguinem in plateis eius, & corruent interfecti in medio eius gladio per circuitum.* Est autem *Sydon* ciuitas egregia, supra littus maris, sita in prouincia Phenicis, vulgariter dicta *Sageta.* Fuit autem ciuitas magna, in campo per longum disposita, tendens ab Aquilo-

40 ne in Austrum, sub monte Antelibano: sed de ruinis eius alia ædificata fuit parua, sed munita, habens hinc indè duo castra, satis munita: vnum ab Aquilone in rupe, in corde maris, quod ædificauerunt Theotonici Peregrini; aliud à parte Australi in colle situm, quæ omnia Templarii possidebant. Terra adiacens, arboribus fructiferis & Syluis, agris frugiferis, & pascualibus vineisque abundans. Sydonis quoque fines Dominus noster visitare dignatus est. *Matth. XV.* Et ante portam Orientalem ciuitatis antiquæ, ædificata est capella in loco vbi Chananea orauit pro filia. Incipit autem prædictus *Antelibanus* à fluuio Elenchero, & protenditur vltra Tripolim, fortè per quinque leucas; & nusquam recedit à mari per duas leucas, nisi iuxta Tripolim, à quo distat quasi per tres

50 leucas: interdum tamen ita accedit ad mare, vt nulla relinquatur via. Habundauit autem in vineis optimis, secundùm illud Oseæ XIV. *memoriale eius sicut vinum Libani:* & continuatur bonitas huius vini vsque Margath. Industrii quoque viri ibi fuisse leguntur, *III. Reg. V.* dicente Salomone ad Yram, *Non sunt in populo meo viri qui nouerint ligna cædere, sicut Sydonij.* Completis victoriis in parte maritima, ita vt Occidentales fideles liberum iter haberent in Ierusalem, completum videtur quod per Ezech. XXV. promisit DEVS: *Perdam reliquias maritimæ regionis, faciamq; in eis vltiones magnas, arguens in furore: Et scient quia ego Dominus,*

A. Dni. 1112.

rum dedero vindictas meas super eos. Deindè, M C X I I. *Tancredus* moritur; & post eum *Beltrandus* Comes Tripolitanus, cui successit *Pontius* filius, accepitq; in coniugem *Ceciliam* quæ prius Tancredo nupserat. Tancredus verò decedens, gubernationem Antiocheni Principatus *Rogero* reliquit filio Riccardi, qui *Boamundo* puero, filio Boamundi, ex Apulia venienti tanquam vero heredi assignet: omniumq; Baronum assensu hoc firmatum est. Taliq; euentu *Rogerus*, *Antiochenus Princeps* in historiis appellatur.

Cap. VII.

Continet Iocellini fortunam: & Rogerij victoriam contra Turchos.

VII.

POst hæc fames in contrata *Rages* orta est: *Iocellinus* verò necessariis habundabat: nec tamē Comiti, domino, & consanguineo suo, vel in modico subuenit: transeunti quoque Comitis nuntio refert Iocellini familia, quàm probus prudensque sit Iocellinus, quàm aptus dominio: cautè proindè faceret Comes, si acceptâ pecuniâ, totam illi terram committeret gubernandam. Nuntius audita refert domino: qui lecto prosternitur, infirmitate ex parte simulatâ, nec ex toto mentitâ. Indignabatur enim nimis: eò magis dicta famulorum putans ex intentione procedere domini, quò eum expertus fuerat tam ingratum. Accersitum itaque nepotem, Comes ingratitudinis primò, deindè perfidiæ arguit, carceri, catenisque condemnat, nec pœnam remisit, nisi priùs cunctis redditis quæ gratis acceperat, omni iuri renuncianti quod habebat. Huic Rex compassus donauit Tyberiadem ciuitatem, qui Tyrensibus, non obstantibus intermediis montibus, multas iniurias intulit. M C XIV. tantus *terræmotus* Orientem permouit, maximè in Cilicia, vt *Malmistram*, & in circuitu fortilitia cuncta dejiceret: & alibi, ciuitates aliquæ ita deletæ sunt, vt ædium nullum remanserit vestigiū; homines quoq; per campos errantes, à terra absorberi metuerent. Sequenti anno *Borges* Turchiæ potentissimus Princeps cum multitudine bellatorum, Antiochenum Principatum ingreditur: & vltra progrediens, inter Alapiam & Damascum fixit gradum, deliberans qua ex parte Christianos posset grauiùs lædere. Interim *Doldequinus* Damasci Rex, suspicatus Regni inuasionem, cum Rege Balduino & Principe Antiocheno, magnis datis enxeniis, treugas iniit; & mutuum spospondertunt auxilium. Mira erat hæc afflixio annua Christianis, & XL. annis post captam Ierusalem continuata est. Itaque Antiochenus Princeps, periculis præcauens, Regum Ierusalem & Damasci implorat auxilium, & obtinet. Tunc Borges ad propria redire se simulabat: Reges proindè sine fictione recedunt. Quo agnito, Borges qui & *Bursequin*, in principatum Antiochenum regreditur, & cuncta agit ad libitum, animalium prædam, locorum combustionem, hominum stragem. Iratus ex hiis Antiochenus Princeps, adiuncto sibi Comite Rages, illum vsque ad *Castrum Rubeum* insecutus est. Instructis igitur vtrinque aciebus pugnatur: præualuit autem multitudini virtus fidelium bellatorum: vindicatur sanguis innoxius, præda redimitur: & interfectis tribus millibus Turchis, eorum copiis ditatur populus Christianus.

A. Dni. 1114.

A. Dni. 1115.

Cap. VIII.

Continet Montis Regalis ædificationem, & munitionis quæ scandalium dicitur: mortemq; Regis.

VIII.

IAm dilatatum & assecuratum descripsimus regnum ab Occidentali parte: nunc restat ad Orientalem plagam stilum conuertere. Quoniam cis Iordanem res benè acta est, ad Orientem, trans Iordanem, Rex bellicosus & audax, quasi leo faciem vertit, & in Arabia, quæ *Syria Sobal* dicitur, in colle sublimi castrum erigit, M C X V. & dicitur *Mons Regalis*, eò quòd à Rege fundamenti sumpsit initium. Erat autem castrum munitissimum, frumenti, vini & olei copiam habens, salubrem aërem & amœnum: omnem adiacentem regionem vsque ad fines Moabitarum, & aquas contradictionis propriæ subiiciens ditioni. Hic, Diuino munere, in bellis fortunatissimus fuit. Licet enim M C X I V. cum Rogero Antiocheno Comite iens, & remanente iuxta fluuium Comite, processisset ad explorandum Turchorum aduentum, Turchi quoque montem quendam occupantes per partes quatuor parassent insidias, singulis insidiis quatuor milia equitum deputatis, à quibus Rex interceptus

A. Dni. 1115.

A. Dni. 1114.

ceptus

ceptus est, ita vt nec fugâ liberari potuerit, nisi mortuis ex militibus suis M D. euersumq; sit per eosdem Turchos, Cœnobium in monte Tabor, & monachi interfecti: Tyrum quoq; cùm obsedisset, non expugnauit, vt sequenti dicetur capitulo: tamen in aliis tanta prosperitate vsus est, vt vix credatur narrantibus. Vidit quoq; Rex prudens Ciuitatem Sanctam quando ad remotas partes copiam trahebat militum, magno patere discrimini. Nam eam regionem Turchi tunc sæpiùs visitabant: erat quoq; tam pauci habitatores Latini, vt vix vnam ex principalibus stratis replerent: Suriani quoq; admodum pauci remanserant. Mittit proindè ad fideles quos vltrà Iordanem sub Turchorum seruitute manere audierat. Illi libertate & possessione
10 ædium allecti, cum familiis & animalibus properant: sic ciuitas Ierusalem habitatoribus repleta est. Deinde Rex collecto exercitu, Iordane transmisso, Syriam intrat Sobal; & indè desertum peragrat, & vsque ad Rubrum Mare descendit: reperitque Ciuitatem *Helym* in qua erant XII. fontes & LXX. palmæ: *Exo. XV.* Habitatores autem territi, naues conscendunt, ciuitatem eis liberè relinquentes. Rex postea ad castrum Regale rediit, & indè Ierusalem. Grauatus postea Rex de frequenti Tyrensium equitatu infra regnum, multoq; in mari nauigio, propter quod terrâ mariq; sæpiùs prędas agebant: vltra Ptolomaydam, ad quinque leucas propè Tyrũ, in loco fontibus irriguo, ac pascuis habundanti, pratis, & hortis, vbi Alexander olim Tyrum obsidens, *castrum Alexandrium* ædificauit supra mare, ipse reædificauit,
20 *Scandalium* vocans. Saraceni Alexandrum, *Escandar* nominant: vulgari igitur corruptione, R. mutatâ in L. reædificatum castrum *Scandalium* vocatum est. Sequenti anno, Rex corde pertractans iniurias ab Ægyptiis illatas, cupiens eis rependere vices, congregato exercitu, per maritimam in Ægyptum procedit; & *Faramiam* ciuitatem capit, prædamq; bellatoribus diuisit. Ibi itaque de Nili piscibus comedens, profluuio ventris extinctus est: XVIII. annis quibus regnauit, variis auctus victoriis: qui nunquam in Ciuitate vbi Christus coronatus est diadema portare consensit: honorificè sepultus sub Caluaria, in loco qui dicitur *Golgotha.* M C X V I I I. anno regni sui XVIII. — A. Dñi. 1118.

CAP. IX

30

Continet Balduini secundi Regis electionem.

BALDVINVS de Burgo II. Rex	coniuges	MARSILIA filia Gabrielis Armeni.

Melisent. I. Aylis. II. Hodierna III. Iueta nata post coronationem. IV.

POstquam *Balduinus de Burgo* XIIX. annis Edessanum rexerat comitatum, ascendit in cor illius vt visitaret Ciuitatem Sanctam Ierusalem; Regem quoque qui illi Comitatum contulerat. In via igitur de morte Regis recepit nuntium: & primò cõsternatus animo, tandem iter prosequitur, & in Ramis Palmarum, dum per portam
40 vnam ciuitatis ingreditur, funus Regium defertur per aliam. Sepulto Rege, Prælati & Barones conueniunt, vt de futuro Rege deliberent. Inter cæteros *Iocellinus* dominus Tyberiadis, eorum aduertens controuersiam: quibusdam dicentibus, quia ius regni ad *Eustachium* Bononiæ Comitem deuolutum sit hereditario iure; aliis asserentibus ante ipsius aduentum possibile esse, eius absentiâ perire regnum: sic cunctos alloquitur: *Regni periculum, ex diutina Regis absentia, omnimodis cauendum congruè iudicatis: possibilem tamen hereditariam successionem respuere non debetis. Ecce præter huius rei notitiam, aduenit quasi missus diuinitus, in bellis probatissimus Edissenus Comes, consanguineus defuncti Regis: nec esset facile vndecunq; eligere parem illi. propinquitas igitur & probitas, merito illi conferant hunc honorem.* Recogitant plurimi auditorum quę huic ille intulerat: — IX.
50 *suprà cap. VII.* Maiorem proindè adhibent fidem dictis: licet nonnulli aspirantem ad Edisseni Comitatus successionem, notare voluerint. Omnium igitur consensu in Resurrectione Domini, in Ecclesia Sancti Sepulchri Rex Ierusalem coronatus est, secundo Aprilis. Coronatus Rex, Iocellino in gubernatione regionis experto, Comitatum Edissenum concedit, suisq; heredibus: qui iussu Regis, Reginam, cum tota comitiua, transmittit in Ierusalem, filiasq;, ac Regis familiam. Tunc magnus Latinorum inimicus mortuus est *Alexius* Imperator, cui successit *Iohannes* filius, La-

tinis humanior. Mortuus est & Patriarcha *Hernoldus*: Cui successit vir Sanctus *Gormons*, natione Gallicus. Mortuus est & *Aegyptius Princeps*, qui ad terram Sanctam terrâ mariq; magnum transmittebat exercitum. *Ordo* quoq; *Templaris* militiæ tunc incepit: de quo infrà *part. VII. capit. III.*

Cap. X.

Continet Regis victoriam contra Turchos, eiusq; captionem, & Comitis Iocellini.

X. TVrchemanni Principem sibi cui seruirent elegerunt *Gariz*, cui coniungitur *Doldequinus* Princeps Damasci, & *Debeym* Princeps Arabiæ, ad aggrauandum pro posse Principatum Antiochiæ: & citra Alapiam castra metati sunt. Princeps verò *Rogerus*, licet Iocellini, Regis quoq; & Tripolitani Principis, auxilia implorauerit, tamen ante illorum aduentum congregatis sexcentis equitibus, peditibus verò tribus millibus, cum XX. mille equitibus congressus, animosus miles, sed vitiosus, Christianis omnibus penè cæsis, bello interemptus est. Hunc referunt *Boamundo* iuueni Principatum requirenti reddere noluisse carnalibusque vitiis fœdum, emendam tamen promisisse cum prodiret ad bellum. Rex deindè Antiochiam profectus, deliberatione habitâ simul cum Patriarchis Antiocheno ac Ierosolymitano, ex prędicto euentu afflictâ nimis Orientali Ecclesiâ, misit Legatos ad *Calyxtum* Papam secundum, simulq; ad *Dominicum Michaëlem*, Venetum ducem, petentes vt secundùm necessitatis exigentiam eis prouiderent, & necessaria ferrent auxilia. Paratur itaq; exercitus, cui prædictus dux Venetus præficitur. *Gariz* verò interim castra capit, & Christianis multa infert incommoda. Rex verò cunctis dispositis, illi obuiam vadit cum septingentis equitibus, præcedente Crucis vexillo, in cuius auxilio Christiani sperant victoriam; Turchi verò in multitudine bellatorum. Sed scriptum est: *non in fortitudine equi, neq; in tibiis viri, beneplacitum erit ei: beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.* Facto igitur congressu, MCXIX. in vigilia Assumptionis Dominæ, habuêre Christiani victoriam, interemptis ex eis septingentis peditibus, equitibus centum; ex Turchis verò, quatuor millibus, exceptis vulneratis & captis: prædicti verò tres Principes fugâ liberati sunt. Tunc Rex, Prælatorum, Baronum & omnium consensu, Antiochiæ Dominus factus est: munitis autem fortilitiis in Ierusalem regreditur. Terra autem grauari cœpit multitudine locustarum vastantium segetes; & frequenti motu agitari propter onera peccatorum: factæq; sunt in terra pestilentia & fames. Congregantur proindè cum Patriarcha Prælati, cum Rege Barones Neapoli; fitque sermo, vt populus timeat Dominum, placetq; iratum: emendam cuncti promittunt. Editaq; sunt ibi capita XV. ad cunctorum reformationem. In eo concilio multi fuerunt viri probi, & famosi. Rex, sequenti anno, à mercatoribus pedagia cuncta summouit in Ierusalem: cunctaque liberè inferre, vel empta indè portare concessit: indè omnibus gratior effectus. *Doldequinus* Rex Damasci videns occupatum Regem, collectâ manu, Tyberiadis districtum vastare cœpit: sed aduenientem Regem expectare ausus non est. Indè versus Tripolim Rex properat, indignatus quia Comes sibi homagium negauerat: sed Baronum interuentu res debitum finem sumpsit. Indè Antiochiam pergit: nam *Balac* Admiratus Regis Alapiæ, in circuitu sæpiùs equitabat, elatus nimis: quia incautè equitantem *Iocellinum* Comitem Rages, & *Galeranum* consanguineum ipsius, de nouo apprehenderat. Rex deindè ad Comitatum *Rages*, desolatum valdè, properat: Balac verò à latere sequitur, vt offendat. Transiit igitur Rex Eufraten, cum priuatis familiaribus, nihil suspicatus aduersi: & dum nocte equitat, dormientibus multis, Balac comprehensum Regem ducit ad forte castrum vocatum *Quarta Petra*; & iuxta Iocellinum & sociũ, posuit in catenis. Indignati ex hiis plurimi Armenorum, vsque ad quingentos de melioribus congregantur: & sub habitu aut monachorum, aut mercatorum simulantium se querelas deferre iniuriarum ad dominum castri, occultato sub veste ferro, castrum intrant & capiunt, ac carcerem frangunt. Rumor fit in circuitu, & à Turchis castrum vndique obsidetur. In tanto tumultu Iocellinus euadit. Rex cum suis castrum munit: sed tandem contra venientem Balac tenere non valuit: ductus deindè in Caram in stricto ponitur carcore catenisque.

Psal. 146, 11.

A. Dni. 1119.

Cap.

CAP. XI.

Continet victoriam contra Turchos: & pacta Surianorum cum duce Venetiarum.

XI.

AVdiens *Princeps Aegypti* captum Regem, terrestrem ac marinum exercitum vndiq; congregat: *Ascalone* terrestris exercitus applicat; *Iaphe*, marinus LXX. galearum, cum cæteris multis nauigiis. Congregantur itaq; fideles non amplius VII. milia, inter quos infantes & mulieres computati sunt: Turchi verò vltra LXVI. milia computati sunt, præter eos qui erant in nauibus. Commisso itaque 10 prælio, valorem Christianorum militum experti Aegyptii, in fugam conuersi sunt; cecideruntque in prælio septem milia eorum; suisque spoliis ditati sunt fideles. Tunc quoq; *Dominicus Michael* dux Venetiarum, ad Terræ Sanctæ succursum properans, propter requisitionem superiori capitulo factam, apud Cyprum de Ægyptiorum exercitu informatus, Babylonicam classem inuasit. Tantus ibi sanguis est effusus, vt aquæ & aëris elementa corrupta sint: ibi Turchorum Capitaneus occisus est; nonnulli verò fuga elapsi sunt. Veneti quoque nequaquam continuò rediêre: sed versus Ægyptum procedentes, si fortè inimicis Christiani nominis nocere valerent vsque ad Ciuitatem *Larim* nauigantes, decem Turchorum naues reperiunt onustas mercibus, quarum præda, interfectis hominibus, 20 ditati sunt. Hoc audito Barones & Prælati, nuncios ad Ducem mittunt, rogantes, post salutationem, vt cum nobilium comitiua Ierusalem veniat: ibi à cũctis festiuè suscipitur. Interrogantibus verò si Terræ Sanctæ subuenire intenderet, bellisq; Saracenos atterere: hoc sui respondit esse propositi, causamq; aduentus. Tũc demùm terra mariq; *Tyrum* obsidere disponunt. Conueniunt quoq; cum Duce Barones in *Ptolomayda* vrbe, vt in omni ciuitate quam caperent Veneti, vnam rugam quietam & francam habeant, vnam Ecclesiam, vnum balneum, vnũ clibanum, omniaq; sua libera & frãca, sicut Rex: in Ptolomayda quoq; facere valeant clibanũ, molendinũ, balneum, mensuras bladi, vini & olei: omnia ista illis libera sicut & Regi concessa sunt. De Tyro quoq;, annuatim trecentos Bizantios, in festo Apostolorum Petri & 30 Pauli, de fontico dari debent. Et si Venetus cum Veneto causam habuerit, secundũ ipsorum morem & iustitiam iudicabitur. Ciuitatum etiam Tyri & Ascalonæ, si eas capi contingat, tertiam partem regaliter & liberè obtinebunt, sicut Rex alias duas. Verumtamen in defensione Terræ Sanctæ, secundum quod tertiæ partis redditus conuenienter tolerare possent, in commune seruitium Regis, defensores habere tenebantur. Fuerũt & aliæ conuenientiæ mutuæ: sed istæ in scriptis redactæ, & sigillis Prælatorum ac Baronum munitæ ac iuramento firmatę. Adiunctumq; est, quòd liberatus de carcere Rex, aut illius successor, hæc omnia confirmabit: quod si facere noluerit, pro Rege nequaquam habebitur.

CAP. XII.

40 *Continet Tyri conditiones, & situm, ac captionem.*

XII.

QVam difficilis sit ad expugnandum *Tyrus*, & situs ostendit, & obsidentium olim labor inutilis. In figura est rotunda, & penè ex omni parte marinis fluctib. cingitur: Sic enim Ezech. XXVI. dicitur: *Habitas in mari vrbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis.* Quę demum ciuitas aut regnum, vt Tyrus sustinuit impetum *Alexandri? Nabuchodonosor* etiam tribus annis & decem mensibus eam obsedit: & vt de proximis temporibus eloquamur, *Balduinus* bellicosissimus, cuius victoriæ in præcedentibus fuerunt insignes, cùm Tyrum quatuor mensibus obsedisset, & resistentibus viriliter Tyriis nihil proficeret, & multis inutiliter grauaretur 50 expensis, soluta obsidione, recessit. In Iosue quoq; XIX. cap. Scriptura Sacra, Tyrum munitissimam ciuitatem appellat. Est autem Tyrus supra mare, muro & antemurali, ac turribus eminentibus munita: portus eius idoneus & securus, infra mœnia præbebat nauibus stationem. Ex parte verò terræ, triplici muro crosso cingitur, habetque fossas profundas & latas, ad quas facile esset introducere aquas maris. Muri quoque XII. turribus munitissimis ornantur: turribus verò continuatur arx ciuitatis in rupe, in corde maris, & ipsa turribus ac palatiis distincta. Caput & Metropolis vniuersæ prouinciæ Phenicis: piscibus abundantissima, fontibus & riuis aquæ

dulcis irrigua, vineis & agris frugiferis amœna & fertilis ex parte Meridiei vsque Scandalium. Et ex parte Aquilonis, in eius territorio, in loco aliquantulum edito, est fons siue puteus, super quem fessus ex itinere, dicitur quieuisse Dominus IESVS: habet autem aquas limpidissimas intrinsecus ita copiosè scaturientes, vt omnia pomeria, & hortos olerum, & vniuersam regionem irrigent. Hunc autem Salomon appellat *puteum aquarum viuentium*, in Canticis Canticorum. Erat quoq; ibi lapis, extra portam ciuitatis Orientalem, ad duos iactus sagittæ, inter arenas, super quē prædicauit CHRISTVS: qui locus arena illa nunquam operiri potest, licet per aëra volitet instar niuis, & tumulos faciat circa parietes vel sepes. Ibi & mulier deuotè clamauit: *Beatus venter qui te portauit* &c. *Veneti* autem multùm post victoriam secum de illo lapide detulerunt. Est quoque Tyrus ciuitas vetustissima nimis : Nam eam fundauit *Tyras*, filius Iaphet, & suo nomine Tyrum appellauit. Hebraicè dicitur *Sor*, nos verò *Sur* vulgariter appellamus. Ibi natus, eiusque Rex legitur fuisse, Africæ Rex *Agenor* Libiæ filius, ex qua Lybia nomen accepit, cuius filius maior *Catmus* Athenas ædificauit, & litteras Græcas inuenit. *Phenix* verò alter filius, toti regioni nomen imposuit: cuius filia *Europa* à Ioue rapta ex Africa, Cretamq; aduecta, nomen suum dedit tertiæ parti orbis. *Dido* quoque in ea nata est, Carthaginensis conditrix vrbis. Deniq; qui eius laudes immensas scire voluerit, legat XXVI. Ezech. cap. cum duobus sequentibus: vbi *coronata* dicitur *ciuitas perfecti decoris: cuius negotiatores, Principes; institores eius, incliti terræ*. Sed & Zacharias cū eius laude hanc Christianorum victoriam cap. IX. nequaquam tacuisse videtur: *Aedificauit*, inquiens, *Tyrus munitionem, & coaceruauit argentum quasi humum & aurum quasi lutum platearum: ecce Dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius*. De Ptolomayda igitur exeuntes fideles XV. Februarii, terrâ marique Tyrum obsident. Veneti, per mare omnem accessum prohibent; per terram, cæteri. Ædificant deindè castellum ligneum, & applicant mœnibus: vtrinq; balistis & machinis, lapides & tela iaciunt: vtrinq; mira aggressionis & defensionis virtus ostenditur. Erāt enim in ciuitate *Damasceni* milites: quia tertiam partem ciuitatis Calypha Ægyptius concesserat Principi Damasceno, duabus sibi retentis. Erant quoq; in ciuitate copiæ & insignes diuitiæ, non modò propriæ, sed vndiq; quasi ad locum inexpugnabilem deportatę. Accessit extrinsecus animi vigor, ex aduentu *Pontij* Tripolitani Comitis, & confortabant se mutuò vniuersi. Dum hæc aguntur, *Ascalonitæ*, nocendo Christianis seduli, nactâ opportunitate ciuitatem Sanctam aggressi sunt: sed, auxiliante Deo, cum damno & pudore ad propria rediêre. Post hæc, clausi Tyrenses cœperūt affligi tædio potiores; in minoribus verò hoc aduertentibus, omnis animi vigor emarcuit: cœperunt & victualia minui. Dum hoc modo deficerent, Calyphę & Doldequino intimant periculum, ni impendant auxilium. Appropinquauit itaq; *Doldequinus* exercitui, ad quatuor leucas: sed Tripolitanum Principem, cum parte exercitus, expectare ausus non fuit. *Balac* quoq; qui Regem tenebat in carcere, collecto exercitu *Grisopolim* obsidet ciuitatem: cuius domino, ad colloquium vocato, caput amputari iussit. Vt verò res innotuit *Iocellino*, cum suis illi obuiam processit: & facto congressu, Iocellinus hostem inuadit: Balac dirè percutit; & tandem caput præcidens, misit Antiochiam, orans vt Baronibus Tyrum obsidentibus pro solatio mitterent: quod factum, sicut Christianis gaudium; ita Tyrensibus afflictionem immisit. Finaliter hoc pacto ciuitas Christianis reddita est: vt Turchi, cum suis familiis, ac mobilibus, salui abscedant ac liberi; qui verò in ciuitate manere elegerint, congruè pertractentur. Ciuitate igitur per deditionem accepta, in turribus ponuntur vexilla: primò Regis; secundò, Venetiarum ducis; Tertiò Tripolitani Comitis, MCXXIV. vltimo Iunij.

Cant. 4. 15. — Luc. 11, 27. — A. Dni. 1124.

10 — 20 — 30 — 40

CAP. XIII.

Continet Regis liberationem: magnasq; victorias contra Turchos.

XIII. — 50

MOrtuo *Balac*, Rex, promissâ pecuniâ, datis obsidibus, post captiuitatem XVIII. mensium liberè dimittitur: & Antiochiæ modum inquirit inueniendæ pecuniæ, & obsides liberandi. Tandem conueniunt vt aggrediantur *Alapiam* immunitam : ciues autem grauati, vel dabunt pecuniam, vel procurabunt obsides liberari. Illi obsessi amicis referunt, etiam vltra Eufraten: ni eis celeriter succurratur, ciuitas capietur. Veniunt proindè in auxilium septem

ſeptem milia equitum, exceptis curſoribus. Hoc cognito Rex obſidionem ſoluit, Antiochiam rediens,& indè in Ieruſalem. Tunc *Burchequinus*,magnus inter Orientales Turchos,cũ multo exercitu ad partes Antiochiæ deſcendit, cuncta deuaſtãs: eratq; cum illo *Doldequinus* Princeps Damaſci. Requiſitus Rex, ad ſuccurrendum Antiochenis properat. Interim Turchi caſtrum *Caphardan* obtinent: deindè tranſacta parua Suria obſederunt caſtrum *Sardum*: & nihil proficientes, ad tertium perrexerunt vocatum *Arxat*. Interim Rex cum Tripolitano Principe illis appropiat cum equitibus MC. peditibus verò duobus milibus:& contra XV. milia congreſſus, campum obtinuit, interfectis ex Turchis duobus millibus, cæteris fugatis aut captis;ex Chriſtianis verò XXIV. tantùm interempti ſunt. Præda verò ditati Barones, munera Regi obtulerunt ad obſides redimendos:poſt redemptionem autem eorũ, cũ multa gloria Ieruſalem rediens caſtrũ fortiſſimum erexit in monte Beriti, vocatum *Glauien*.*Doldequinus* etiam poſt dictam victoriam, magna data pecunia, à Rege treugam ad tempus obtinuit: quo tranſacto,Rex collecto exercitu per Damaſcenũ regnum ad libitum equitat:& multa vaſtans,ditatus prędis,ſine damno,reuertitur. Audiens quoq; tunc *Aſcalonam* ab Ægypto nouum exercitum aduenisse:quater enim in anno ciuitatem Chriſtianis infeſtam,bellatoribus,armis & victualibus muniebant: Rex in inſidiis latens,miſſis curſoribus prædam ſimulantibus,nouos bellatores ad exitum prouocauit: & redeuntibus obuiam factus, LX. ex eis trucidauit; nonnullos captiuos duxit, MCXXVIII. Rex vndique congregato exercitu, viam in Ægypto ſimulat: ſed ad aliam partem tendens, ciuitatibus decem pertranſitis,in diſtrictum Turchorum profundè intrat, tranſiitque per diſtrictam vallem, dictam *Caput Raab*, quouſque venit in terram *Domedam*, planum videlicet longum & latum, vndè labitur fluuius, & inter Tyberiadem, Citople, & Bethſan mare intrat Tyberiadis.Indè peruenit ad ciuitatem vocatam *Salome*, vbi Chriſtiani habitabant,quia nulla eis inferebatur offenſa.Indè in conuerſione Sancti Pauli tranſierunt vſque ad locum vocatum *Megiſophar*, vbi Saulum Chriſtus corripuit, cùm pergeret Damaſcum. Illic poſt duos dies quietis,*Doldequinus* princeps Damaſci Chriſtianos aggreſſus eſt:& acriter vtrinq; bellatur vſq; ad veſperam. Tranſibat autem Rex per medias acies,nominatim milites vocans, & monẽs benè agere;verecundũ aſſerens illos canes,tamdiu potuiſſe taliũ militũ ſuſtinere inſultũ. Toto proinde conatu ipſe in ſtrictiores proſiliit acies, diuiſitq; gladio,ſtrictis pugionibus ſequẽtibus ſociis.Doldequinus è contra ſuos hortatur ne pereant cum vxoribus,liberis,& patria.Tandem pedites Chriſtiani in Turchos,vbi erant ſtrictiùs congregati,irruunt; & pedites confodiunt,equos vulnerant.Rex verò,per illos quaſi leo tranſibat,optimis ſociatus militibus: multus ibi ſanguis effuſus eſt; interfectaq; ſunt Turchorum duo milia:ex Chriſtianis verò XXV.equites;pedites verò, XXIV. Chriſtiani ergo pro tanta victoria Deo gratias agentes, feſtiuè nimis in Ieruſalem regreſſi ſunt. Poſt hæc,*Pontius Tripolitanus Comes*,auxilio Regis, ciuitatem quandam ſibi vicinam vocatam *Raphaniam*,poſt XVIII.dies obſidionis obtinuit.

A. Dni. 1128.

CAPVT XIV.

Continet Boamundi & Regis mortem: & ſublimationem Fulconis tertij Regis Ieruſalem.

XIV.

POſtea *Boamundus* factus annorum XXVIII. de Apulia veniens, à Rege Principatum Antiochenum accepit;& *Ayliſiam*,ſecundam eius filiam,accepit in coniugem.Cupiens autem amiſſum recuperare caſtrum *Caphardan*,congregato exercitu illud obſedit, machinaſq; erexit, & felici initio victor obtinuit: & captis ditiſſimis Turchis,vitam pecuniâ concedere noluit,vt in Turchos conceptum animi oſtendat rigorem. Sequenti vere *Fulco Andegauenſis Comes*, qui priùs vno anno,centum milites in Terra Sancta ad ſuas expenſas tenuerat, Ptolomaydæ applicuit, vocatus à Rege ac Baronibus. Huic infra L.dies,iuxta promiſſum, Rex filiam primogenitã *Meliſendam*,dedit vxorem,& cum ea Ptolomaydam & Tyrum.Ille verò blandè in omnibus Regi,velut patri,obtemperare ſtuduit. *Gormons* Patriarcha Ieroſolymitanus moritur,cui *Stephanus* Abbas, vir multæ religionis ſucceſſit. De Francia proindè rediit *Hugo*,primus magiſter Templi, miſſus ad implorandum auxilium a tranſmarinis Principibus,multam gentem adducens peditum equitumq;. Lætatus Rex, cum Fulcone & Comite Tripolitano & Principe Antiocheno,deliberant obſidere

A. Dni. 1130.

Damascum M C XXX. Congregatis igitur regni viribus, putant Damascum, aut vi obtinere, aut ad deditionem cogere. Equitantes igitur, ad locum peruenerunt *Megisophar*; miseruntq; per circuitum discurrentes, ad victualia acquirenda: euntes verò lucri cupidi in loca varia disperguntur, & damnis illatis multimodam conduxere prædam: tunc equites, securitate conceptâ, auiditate prædæ per terram diuisi, lucris inhiant. *Doldequinus* verò, Damasci Princeps hoc ipsum obseruans, eos insequitur, & vbiq; inuentos trucidat: fugientes ergò ad exercitum, casum denuntiant; illi sociis succurrere festinant; sed nil agunt: fuerat enim Dei voluntas: peccauerunt enim decori Iustitiæ: tantus enim se imber infudit, vt vix quisquam socium cernere posset; tanta violentia venti, vt vix equis insidere valerent. Aduertuntq; prudentes, propter peccata hoc sibi contingere; ibiq; confundi vbi quater habuerũt victorias: & vbi vicerunt cum paucis, nunc cum multitudine superantur. Barones itaq; nil vltra valẽtes, quasi desperati, ad propria rediere. Patriarcha Ierosolymitanus etiam moritur, illiq; succedit *Guillelmus*, Prior Sancti Sepulchri, natione Flandrensis. Post quam verò *Boamundus* Antiochiam rediit, *Rodoans* Princeps Alapiæ, cum multo exercitu intrauit terram Antiochiæ. Boamundus verò cùm in planitie quadã Ciliciæ, nihil aduersi suspicatus quiesceret, hostes, eius status certiores effecti, in Christianos subitò irruunt; & Principẽ cum cæteris qui fugere nequiuerunt, trucidant: requisitus Rex, in auxilium Antiochenis properat. Interim verò, *Aylis*, relicta Principis Antiochię, sibi vsurpat dominium, inuitis proceribus: & quosdam muneribus sibi reconcilians, ad *Sanguinum* magnum Turchum transmittit cum muneribus nũtium, vt suo possit auxilio dominari: sed captus nuntius, Regi oblatus est. Prohibet deindè Regi introitum: introducto etiam in Antiochiã Rege, in turri filia se tutatur: sed Baronum interuentu, Rex profitenti culpam indulget filiæ, eiq; *Lizam*, & *Gybel*, maritima assignauit loca, ciuitatem muniens: & pro *Constantia* nepte sua, ex dicta filia, tanquam veræ heredi, iussit seruari: Ierusalemq; profectus est. Ibiq; cœpit Rex grauiter infirmari, & coram Patriarcha & Baronibus, se Regali exuens dignitate, genero FVLCONI, filiæq; sceptrum regni concessit: dixitq; se velle CHRISTI amore in pauperie mori: & canonicorum regularium Sãcti Sepulchri habitum sumpsit: vbi & sepultus est, sub monte Caluariæ, ante Golgotha. *M C XXXI.* die Augusti. xx.

A. Dni. 1131.

CAP. XV.

Continet honorabilem Iocellini mortem: & magnam Regis victoriam: duorum quoq; ædificationem castrorum.

XV.

I*Ocellinus* propè Alapiam, dum turrim quandam vellet dirui, sub turris ruina comprehensus, infirmus lecto diu decubuit. Venit tandem Soldanus Yconii, & obsedit Iocellini castrum, vocatum *Croisson*. Ille vocat filium Iocellinum iam adultum, eiq; mandat, vt congregatis pugnatoribus Soldanum ab obsidione amoueat: Ille mentis inops, potentiæ Soldani se ait non posse resistere. Intellexit tunc pater, qualis ei in Principatu succederet; & se in lectica contra Turchos deportari iussit. Dum verò adhuc esset in via, recepit nuntium, quòd Soldanus, audiens quòd in lectica se portari iussisset, obsidione solutâ recesserat. Iocellinus verò lecticâ in terra positâ, manus & obtutus ad cœlum erigens, pio corde ac ore multas gratias Deo egit, pro honore ac beneficiis in vita receptis; & potissimè quòd iacens semi-mortuus in lectica, potentem aduersarium terruerit nominis Christiani. Cognoscebat enim hæc omnia, non nisi à Diuina bonitate & curialitate procedere: Et hiis dictis, spiritum cœlo reddidit. Cui successit filius *Iocellinus*, iuuenis ætate & moribus, ebrietate & crapulâ vitiosus, luxuriaq; fœdus. Proceres verò Antiochiæ Regi nuntiant, multitudinẽ Turchorum de sinu Persico ebulliente replesse terram. Rex igitur collectâ manu in auxiliũ pergens, processit vsq; *Segetã*: Ibi soror eius Comitissa Tripolis obuiam facta, cum lachrymis deprecatur vt Dominum & fratrem, vt se à *Sanguino*, Alapiæ domino, defendat, qui eam in *Monte Ferratò* obsidere conatur: allegans, quia Comes vir eius, ni auxilium habeat, diutius non poterat se tueri. *Sanguinus* verò audito eius aduentu, obsidione solutâ recessit. Antiochiam deindè pergens Rex,

Rex, cognouit quieuisse Turchos versus Alapiam, in loco vocato *Canistreue*, satis propè Antiochiam. Igitur nocte suos arma capere iussit: illosq; aggressus per tentoria & papiliones & castra, nihil aduersi suspicatos, vsque ad tria milia gladio percussit, captiuos ducens multos, & prædam impretiabilem. Interim verò Patriarcha, & ciues Ierosolymitani, venientes ad ciuitatem *Nobe*, postea dictam *Bethnoble*; in descensu montium ad planum, in via, quâ itur Lidam, & ad mare, ibi ædificauerunt castrum forte vocatum *Hernaut*, pro tutela transeuntium Peregrinorum: quia Ascalonitæ ibidem; Christianos sæpè per insidias trucidabant. Antè verò quàm de Antiochia Rex exiret, Barones, eius consilio, pro Raymundo, Gulielmi Pictauiensis Comitis filio mittunt, vt puellam heredem cum Principatu Antiocheno accipiat: oblatum munus, lætus ille suscepit. Barones deinde regni, ad arcendum Ascalonitarum insultus, *Bersabee* in fine montium, in descensu ad planitiem, reædificant: muris munientes & turribus altis, & latis foueis, ac barbacanis antè ianuas: distat autem locus ab Ascalona, leucis quasi XII. datusq; Hospitalariis est, vt custodiant illum.

CAP. XVI.

Continet mortem Tripolitani comitis: & aduentum Imperatoris Constantinopolitani contra Antiochiam.

XVI.

PONTIUS Tripolitanus comes, principi militiæ Damasci *Benzenge* occurrit, sub castro vocato *Mons Peregrinorum*. Tunc Suriani, incolæ montis Libani, relicto Comite fugiunt: imò & captum Comitem, trucidari per Turchos faciunt. Successit ei *Raymundus* filius, qui collectâ manu, inopinatè proditores aggreditur, & cōscios paternæ cædis interimit. Audiens verò *Iohannes* Constantinopolitanus Imperator proceres Antiochiæ, sine ipsius coniunctia, nouum vocasse Comitem, iniuriatum se reputans, quia sibi de homagio teneretur, anno integro parat exercitum, captisque *Tharso*, *Adene*, *Malmistra*, & *Anauiaza*, Antiochiam obsedit. Tunc *Sanguinus* processit ad obsidendum castrum dictum *Monsferratus*. Princeps verò Tripolitanus, Regis auxilium petit, & impetrat: & in via, nuntiis & litteris recurrentibus, Antiochenas supplicationes recepit, vt celeriter ferat opem. Prælegit autem Rex, Sanguinum ab obsidione repellere: & per homines regionis, ductores exercitus, relictâ à sinistris viâ planâ, & tutâ, stoliditate an malitiâ incertum, viam montium periculosam & artam eligunt. Lætus indè effectus Sanguinus, primam exturbat aciem, indeque confunditur exercitus Christianus. Et cùm non posset Rex illis esse præsidio, consilio Baronum, ad castrum confugit, interemptis vel captis ex magna parte peditibus, & pluribus militibus: princeps quoque Tripolitanus, & ipse captus est. Obsidet deinde castrum Sanguinus, affectans cum Baronibus capere Regem: machinis igitur muros & turres diruit: inclusos quoque cognoscit fame affligi, & rerum inopiâ. Rex ab Antiochenis & comite Edisseno, Patriarcha quoque Ierosolymitano, in tanto discrimine petit auxilium. Cùm verò Sanguinus prope esset, vt castrum haberet, auxilium ab Antiochia & Rages Regi aduenire cognoscens, suadet Regi vt castrum reddat, Comitem autem & cæteros captiuos recipiat, ac liber recedat: sicq; factum est. Rex postea de montanis descendens ad planum, versus Rages perueniens, obuiauit Baronibus in auxilium ei properantibus. Princeps verò Antiochenus, viso Rege, ad propria celeriter rediit: & cum fieret Græcorum & Latinorum cædes, non sine Turchorum lætitia, pax per prudentes tractatur viros. In hocque conueniunt, vt Princeps Imperatori faciat homagium, & intra ciuitatem recipiat quemcunque ei placuerit intrare: & Imperator similiter illi iurauit, vt si posset acquirere *Cæsaream* Cappadociæ, *Alapiam*, *Haman*, & *Niceam*, eas donabit Antiocheno Principi. Firmatis itaque pactis, Imperator Principem, amplis honorauit donariis: vexillum verò Imperatoris, super castrum positum est: nec multò post Tharsum ad yemandum rediit.

CAP. XVII.

Continet quaedam Imperatoris itinera, ac mortem: & Belinae ciuitatis recuperationem.

XVII. ACcidit eo tempore quo solent Reges ad bella procedere, vt Imperator conuocatis Antiocheno Principe & Comite Edisseno, ad obsidendum *Caesaream Cappadociae* pergeret: & cùm magnum Imperator cum Graecis fecisset insultum, nec vsque ad vesperam comedisset, Princeps praedictus, & Comes discalciati ac sericis induti, totâ die luxibus ac conuiuiis vacantes, eorum qui probè egerant vulnera deridebant. Imperator hoc cognito eos benignè redarguit, allegans, quia in hoc DEI seruitio magis Principis vtilitati consuleret, quàm propriae. Post correctionem promissam, Imperator in Latinis emendam nullam reperiens, suos iubet acriùs impetere ciuitatem, & capto burgo, multitudinem gladiis secant: tandem cùm propè esset, vt castrum caperet, magnâ sumptâ thesauri copiâ, ne ingratis seruiret, solutâ obsidione versus Antiochiam rediit, & in Constantinopolim reuersus est. *Sanguinus*, Alapiae dominus aemulusq; nominis Christiani, ad regnum aspirat Damasci. Requisitus Rex vt Damascenis succurrat; & ne sui exitio, proximi ardere sinat parietem: promittentibus versâ vice cum Rege esse ad recuperandam *Belinam*, quam Doldequinus abstulerat, & cuidam Turcho custodiendam assignauerat, qui Sanguino illam dederat: consilio Baronum promittit auxilium. Sanguinus, vt Damascenis iungi cognouit exercitum Christianum, campo discessit, & post obsidionem dierum aliquot agente fideliter *Haynars* Principe militiae Damascenae: nam & ipse vicinitatem saeui Sanguini metuebat: Rex ciuitatem per deditionem accepit. Imperator quoq; *Constantinopolitanus*, postquam annis quatuor in suo quieuerat Imperio, pluties requisitus, Antiochiam venit: & infra ciuitatem nequaquam admissus, in Ciliciam rediit, intendens post hyemem grauare rebelles: sed dum sagittâ venenatâ aprum ferire satagit, manum propriam vulnerat: Iuniorque filius, qui secum aderat, *Emanuel*, ad Imperium sublimatus est: *Isaac* verò maior natu, qui de via ad sepeliendum duos fratres suos, vna die in itinere defunctos, iussu patris Constantinopolim redierat, subiici illi coactus est. Regina autem Ierusalem, apud Bethaniam Sanctimonialium nobile aedificauit coenobium.

CAP. XVIII.

Continet laudem Regum atq; victorias: ordinem quoq; totius maritimae regionis: & mortem Regis Fulconis.

XVIII. *Eccle.44,1.* DIfficile est prosequi quàm felices illi Reges, dilectusq; DEO populus Christianus dilatauerint fines regni. Laudare certè decet viros illos gloriosos in generatione sua, homines diuites in virtute, pulchritudinis studium habentes, quorum memoria in benedictione est. Et primus quidem Regum *Faramiam*, quae est in littore maris sita, non longè ab ostio Nili, antiquissimam vrbem, violenter effractam potenter obtinuit: in hac ait frater *Broccardus* Theotonicus, postea nullum remansisse habitatorem, quia serpentes eam penitus occupauerant: & inde vsque ad Tampni, sunt leucae xx. de qua in Psalmo: *Qui fecit mirabilia in campo Tampneos.* *Psal.77,13.* Ibi Moyses & Aaron immorati sunt: & est terra Gessen, vbi habitauerunt filii Israël. De Tampni vsque *Memphis*, quae nunc *Damiata* dicitur, sunt leucae xv. & distat à mari per duas leucas. Antiqua autem Damiata, vt ait, funditus est destructa: sed fecerunt Saraceni iuxta eam aliud casale longum, nec munitum, ad naues collocandas & merces colligendas. Post Faramiam sequitur alia antiqua ciuitas, sita in solitudine propè mare, quae *Laris* nominatur. Deindè sequitur ciuitas quinq; stadiis distans à littore maris, vocata *Belbeis*: Ezech. autem xxx. Pelusium nominatur: *Effundam*, inquit Deus, *super Belusium indignationem meam.* Haec quidem omnia Christianus exercitus suo subiecit dominio, vltra vltimam Ierosolymitani regni munitionem, quae *Darum* vocitatur, in maritima terra Aegypti. Est autem Darum praesidium quoddam seu oppidum in confinibus Idumeae & Palestinae situm, quinq; stadiis distans à mari. Hanc munitionem Rex quintus Ierusalem, aliquantulum eminentiori loco fundauit, formâ rotundâ, quatuor turres angulares habentem, vbi quondam fuerat monasterium Graecorum: vndè adhuc priscum nomen retinet *Darum*, id est, *domus Graecorum*. Sequitur deinde *Gaza*, ciuitas antiquissima

ssima à prædicta munitione: * vna quondam ex quinq; ciuitatibus Philisthinorum. *Hæc est deserta: Act. 8.* Quam diruptam & habitatoribus vacuam, Rex quartus Ierusalem reædificauit; & in parte collis aliquantulum eminentis, supra quem dicta ciuitas situm habuerat, præsidium fundauit; fratribusque militiæ Templi, vt ab hostibus defenderent donauit, perpetuò possidendam: Fores autem portæ ciuitatis huius Samson (*Iud. 16.*) dormiens vsque ad noctis medium, maneque consurgens tulit; & ascendit ad montem, in figura CHRISTI in sepulchro dormientis, & portas inferni confringentis, & ad montem gloriæ ascendentis. Sequitur *Ascalona* ad milliaria decem in littore maris sita, formam habens quasi arcus vel 10 semi circuli, cuius corda iacet secus ripam maris ad Occidentem. Hanc, post omnes alias ciuitates vltimò à Saracenis detentam, Rex quintus Ierusalem laboriosissimè subiugauit. Hæc antiquitus *Phylistiim* appellata est, metropolis Palestinæ: Herodes quoque, ab ea Ascalonita dictus est. Sequitur ad decem milliaria *Azotum*, distans non longè à mari: nunc ad parui casalis quantitatem redacta est: vbi Phylistiim (*1. Reg. 5.*) reposuerunt arcam DEI in templo Dagon dei sui: sed cùm surrexissent diluculo Azotii, die alterâ, inuenerunt Dagon prostratum antè arcam DEI, quasi eam adorantem. Sequitur *Acharon*, octo distans millibus ab Azoto: propè mare sita est: Sequitur *Geth*, non longè à Lida & Ramula: in colle aliquantulum erecto sita fuit: ex lapidibus autem eius, quæ dudum vastata fue-20 rat, Rex iste *Fulco*, in eodem colle, ædificauit præsidium cui nomen *Thelin*, & Baliano dedit. Deindè in colle iuxta planum quod respicit Ascalonam, ædificat *Albam Speculam*, castrum Ascalonitis mirabiliter nociuum, in distantia octo leucarum. Regnauit autem annis XI. dum autem in territorio Acon leporem insequendo, equo præceps rueret, vitâ functus est: relinquens *Balduinum*, filium primogenitum annorum XII. alium filium *Almericum*, annorum. VII. *Bersabee* quoque dictam vulgariter Gybelyn, terminum Terræ Promissionis versus Meridiem, ad radicem montis sitam, in initio campestrium, inter montes & Ascalonem, Christiani erexerunt, antequam possent capere Ascalonem, ad Ascalonitarum superbiam & violentas irruptiones commodiùs reprimendas. De *Geth* fuit 30 Golias gigas (*1. Reg. 17.*) quem interfecit Dauid. Per has quinque ciuitates Phylistinorum, circumducta fuit arca Domini. Quandocunque delata est ad aliquam harum ciuitatum, ciues percussi sunt grauissimâ dysenteriâ, & mures ebullientes corrodebant extales eorum. Post prædictas autem quinque ciuitates Palestinorum, sequuntur aliæ ciuitates atque munitiones: *Iopen* scilicet, *Arsur*, *Cæsarea Palestina*, *Cayphas*, *Ptolomayda*, *Tyrus*: de quibus omnibus, supra IV. & V. capit. dictum est. Postea *Sarepta*, quam frequentabat Elyas: ibi iuxta portam ciuitatis modicam capellam ædificauerunt Christiani, vbi filium viduæ suscitauit. Postea *Sydon*, *Beritum*: de quibus supra cap. 5. *Biblium*, quod vulgariter dicitur *Gybeleth*, supra littus maris in prouincia Phenicis, quondam *Euea* appellabatur, quia 40 fundata perhibetur ab Euco filio Chanaan: de hiis 3. Reg. 5. *Biblij præparauerunt ligna & lapides, ad ædificandum domum Domini.* Sequitur *Botrum*, dictum vulgariter *Botron*. Postea castrum, quod *Nephyn* appellatur: postea *Tripolis*, vbi dicebantur esse quatuor mille textores serici & cameloti, & similium: terra illi adiacens, per leucam in longitudine, & per dimidiam in latitudine, erat quasi Paradysus, *iardinis* ornata, abundans vineis, oliuetis, ficetis, cannamellis. Libanus, distat à ciuitate ista per tres leucas: ad eius pedem oritur *Fons hortorum*, fluens impetu de Libano: (*in Canticis:*) iste fons rigat totam planitiem, & sunt aquæ optimæ, dulces & frigidæ; circueunt etiam *montem Leopardorum*, qui satis est altus, & apparet rotundus, vnâ leucâ distans à Tripoli. Faciunt autem fluuium magnum, 50 qui in tres fluuios diuisus intrat mare. Postea *Arathis*, per vnum milliare distans a mari. Postea *Anteradum* vel *Tortosa*. Sequitur deindè *Aradium*, *Valania*, cum castro *Margath*, *Gabulum*, vulgariter dictum *Gibeb*: & inter omnes vltima, ex parte Antiochiæ situm habens egregium, & temporalium vbertatem, est ciuitas, *Laodicia Syriæ* nuncupata: est enim alia, vna de septem Ecclesiis Asiæ. Quædam etiam Mediterraneæ ciuitates, quas Christiani expugnare non potuerunt, maximè vltra iuga Libani, eis tributariæ factæ sunt, quæ propter vicinitatem poterant à fidelibus commodius vexari: vt ciuitas *Emessana*, quæ hodiè *Calamela*

1. Reg. 5, 6, 9.

3. Reg. 17, 10, 17.

Cant. 4, 15.

Apoc. 1, 11.

vel *Calamele* nuncupatur & in Cele Syria *Elyopolis*, quæ alio nomine dicitur *Mahubeth*, & *Haman*. Calypha quoq; & Soldanus Ægyptius eorum impetum non ferentes, multa annuatim Regi Ierosolymitano tributa soluebant. Rex quoque Damasci, dátâ magnâ summâ pecuniæ, procurabat treugas, vt securitate gauderet. Contra verò ciuitates memoratas, pluresq; alias quas non poterant suo dominio subiugare, in extremitatibus terræ suæ, præter ea, quæ præmisimus versus Ægyptum constructa ex aliis partibus, castra & loca munitissima & inexpugnabilia erexerunt: vltra Iordanem, *Montem Regalem*: de quo supra 5. cap. qui & *Petra deserti* dicitur, & vulgariter dicitur *Crach*: quæ est in finibus Moab, & in monte sublimi. De hac Isay: 16. cap. *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiæ Syon*. Indè enim post peregrinationem rediit Noëmi, de qua natus est Dauid, de quo CHRISTVS. Cis verò Iordanem, *Sapheth*, castrum munitissimum inter Ptolomaydam & mare Galileæ, non longè à montibus Gelboe & Belueir, non longè à monte Tabor, iuxta ciuitatem egregiam quondam & populosam Iezraël, inter Citopolim & Tyberiadem, in loco sublimi. Meritò igitur gloriosos illorum triumphos narret omnis Ecclesia Sanctorum, qui supra mare nullam reliquerunt ciuitatem aut munitionem, ab oppido Faramia, vsque Laodiciam Syriæ, quam non subiecerunt nomini & cultui Christiano: omnes quoque ciuitates ab oppido Pelusio, quod in solitudine est in finibus Ægypti, vsq; ad Edessam & Charan, & confines comitatus Edessani, trans fluuium Eufraten, in regione Mesopotamiæ, per spatium dietarum vltra viginti.

CAP. XIX.

Continet quædam gesta Balduini quarti Regis Ierusalem: & transfretationem Imperatoris Conradi, & Lodouici Regis Franciæ; cassumq; laborem.

I. A. Dni. 1143. A. Dni. 1145.

FVlcone mortuo M. CXLIII. Regnauit BALDVINVS filius eius. Hic Gazam reædificauit: *supra capitulo præcedenti*. Huius tempore, anno videlicet M. CXLV. *Sanguinus* Edessanam ciuitatem capit: de quo infrà part. 9. cap. 2. Gulielmo Ierosolymitano Patriarchæ successit *Fulcerus*. Deindè ad ciuitatem *Columbar*, sitam super Eufraten, expugnandam accessit: ibi, procurante domino ciuitatis, quadam nocte ebrius, ab Eunuchis suis interfectus est. Manè verò omnis exercitus ad propria rediit, successitq; illi *Cotebedinus* in Mussula, filius eius maior; in Alapia, minor *Norandinus*. Obtulit autem quidam Princeps Turchorum, qui Armenus fuerat, Regi optimam ciuitatem Arabiæ, vocatam *Bostre*, nunc verò appellatur *Bosereth*, & vnum forte castrum, vocatum *Scalcath*. Rex itaq; collecto exercitu iuxta mare Tyberiadis, Iordanem transiit, & per Traconitidem regionem iens, à Turchorum multitudine insidias passus innumeras, periculaq; grauia, cùm post dies aliquot propè ciuitatem venisset, & eam habere speraret, vxor dicti Principis ipsam in manibus Turchorum, aliorumque aduersariorum dedit. Christiani in summo periculo sunt constituti, dum redeunt, procurantibus Turchis flammam ignis ac tetrum fumum in facie eorum: & cùm nullum humanum adesset remedium, Archiepiscopo Nazareth, qui Crucem CHRISTI portabat, supplicant, vt pro se oret ad Dominum. Ille, de equo descendens, lachrymosis orauit oculis pro populo ante Crucem; & continuò flamma contrario vento retorta, inimicos Crucis CHRISTI per deuia errare coegit: consequenter verò cùm passum difficilem pertransirent, & ductore carerent, apparuit miles quidam albo equo insidens, vexillum rubeum cum alba cruce, manu tenens, viamq; ostendens, & completo ministerio nunquam comparuit. Debilitatâ vero Christianitate in partibus Orientis, ex amissione Edissenæ ciuitatis, Crux denuò prædicatur. Vndè & Rex Francorum LODOVICVS, apud Viceliacum, cum regni Principibus & multitudine innumerabili Crucem accipiens, transmarinam peregrinationem assumere proponit. *Conradus* etiam Imperator sequenti anno, id est, M. CXLVII. & penè cuncti Principes eius à *beato Bernardo* crucem assumunt apud *Fraquenefrot*: sociiq; peregrinationis eius, multiplicati sunt super numerum. Vterq; enim Principum, circa LXX. milia equitum habuisse dicitur. Quid putas fecissent CXL. millia equitum, si fuisset DEVS cum eis? Ad prædicationem enim ipsius tantus erat cõcursus, vt in vrbe Spirensi, Rex Conradus deposita clamide in propriis vlnis eum, ne comprimeretur, susciperet, & extra

A. Dni. 1147.

tra

tra Ecclesiam deportaret. Mense igitur Madio virtute incomparabili peregrinationem aggressus, transito prosperè Brachio Sancti Georgii, dimissâ ad leuam *Galatiâ*, pertransitis duabus ciuitatibus *Ponte* vocatis; dimissisq; à dextris terrâ *Frigiâ*, *Lidâ* & *Asiâ paruâ*, venit *Nicomediam*, & pertransiit *Niceam* intrauitq; terram *Licaoniæ*, rectâ & magnâ stratâ dimisâ: & dum ad expugnandum *Yconium* inconsultè diuertit, consumptis terræ germinibus & deficientibus victualibus, cum suis fame afflictus rediit, & persequentibus eum Turchis: conuenerant enim ex omnibus partibus Orientis: Græci quoq; ductores, conscio *Emanuele* Imperatore, per vias prauas & periculosas duxerant exercitum, & in via reliquerant, cùm eum in maiori cognouerunt periculo: & ita vix decima pars euasit. Et postquam diu in Constantinopolim recreatus est, in Ptolomaydam nauibus transuectus est. *Rex* verò *Franciæ* cum Imperatore concordauerat, vt per *Bayuariam* transirent: non tamen simul propter defectum victualium: & transmisso Danubio per *Vngariam*, *Panoniam*, *Bulgariam*, ripe dimittendo ad leuam pergerent vsque *Pueple* & *Andrinopolim*, & indè *Constantinopolim*; & pertransito postea Brachio Sancti Georgii, intrarent *Bithiniam*, primam terram Asiæ, & ante Calcedoniam castra metarentur. Cognito autem Imperatoris casu, Rex Franciæ versus Asiam minorem tendit, & versus maritimam; dimissaque Philadelphiâ venit *Smiram*, deindè *Ephesum*. Deindè Rex venit ad aquas de *Menandre*, vbi multitudo est Simiarum: & repugnantibus Turchis aquam transeunt. Fuit deindè pugna grauis, & de aliquali victoria Franci gauisi sunt, obtentâ prædâ: deindè ad *Liciam* peruenientes, recentia sumpserunt cibaria. Postea in transitu cuiusdam montis Turchi Gallorum magnam ediderunt stragem. Errabat ex tunc exercitus in via, nunc ad dextram nunc ad sinistram pergens: donec *Sataliam* vsque peruenit, quæ ciuitas supra mare sita à Græcis possidebatur. Ibi Rex ascensis nauibus nauigare cœpit, ad leuam relinquens *Ciliciam* & *Isauriam*, à dextris *Cyprum*, & ad *portum Sancti Simeonis* vsque peruenit: indè verò per terram Ierosolymam iuit, ibique Imperatorem reperit. Eodem anno Veneti, sub *Iohanne Polano* Capitaneo, magnum ad Terram Sanctam transmiserunt auxilium. Reliqui autem Franci, etiam per deserta, dolo & astutiâ Græcorum & assultibus Turchorum, detrimenta passi, fameque cruciati, ita vt nonnulli equorum & asinorum carnibus vescerentur, vixque tandem *Seleuciam* peruenerunt: & indè *Antiochiam*, & *Palestinam* nauibus petierunt. *Balduinus* itaque cum Imperatore Romano, Rege Franciæ, Patriarcha Ierosolymitano, *Portuensi Episcopo*, Apostolicæ sedis Legato & cum multis aliis Archiepiscopis, & Episcopis, Ducibus, Comitibus aliisque Baronibus, tam de regno quàm aliundè, Damascum obsedit. Est autem *Damascus* ciuitas antiquissima, cunctas Orientales penè excedens in populi quantitate. Hanc ædificauit seruus Abrahæ de quo *Genes. cap. xv.* dixit Abraham: *Filius procuratoris domus meæ iste Damascus Eliezer erit heres meus.* Damascum habitauit *Esau*, qui *Seyr*, id est, pilosus, & *Edom*, id est, rubeus dictus est. Ab Edom autem tota terra *Idumea* nomen accepit. Est & minoris Syriæ, quæ *Libanica* appellatur, metropolis: Isay. VII. *caput Syriæ Damascus.* Est autem in campestribus, in agro sterili & arido sita. Irrigatur autem aquis, quæ ex montibus per quosdam meatus deducuntur: quâ irrigatione fertilis redditur tota planities, arboribus fructuosis copiosa. Iuxta prædictam ciuitatem, in loco, qui hodie dicitur *Melchisaphar*, vbi apparuit Dominus Saulo, dicens: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Principes dicti conueniunt, & cum innumerabili exercitu ciuitatem obsidentes, pomeria ciuitatis violenter confringentes, irrumpunt; fluuium iuxta muros ciuitatis defluentem, ad vsus suos forti manu occupantes. Iam verò Damasceni de suis viribus diffidentes, cùm iam diu Christianis pugnatoribus ex parte pomeriorum resistere non valerent, quosdam eorum, qui de Syriæ partibus, Peregrinis Principibus præbuerant consilium & ducatum, suo more pecuniâ corruperunt: propterea consulunt obsidionem transferri ad partem aliam ciuitatis. Primo autem loco relicto, & à Saracenis occupato, contraque fideles diligenter munito, dum affligeretur exercitus Christianus aquæ & victualium inopiâ; indignarentur quoque Principes Orientalium defectione, infecto negotio rediêre. LODOVICVS deinde Rex Francorum à Palestina nauigans, à classe Græcorum Im-

Margin: 10, 20, 30, 40, 50; Gen. 15. 3; Act. 9. 4

peratori *Curfolium* ofidenti præfentandus deducitur. Sed à Georgio duce nauium *Rogeri Regis Siciliæ* eripitur: qui vfque Conftantinopolim pergens, in palatium Regium fagittas aureas iecerat; & incenfis fuburbanis, de fructibus hortorum Regis violenter abftulerat. Altitudo in hoc facto apparuit Diuini iudicii in quo tam valida Chriftianorum potentia vtinam non elata, nihil agens euanuit. Huius quoque Balduini tempore, *Rogerus* Rex Siciliæ, reconciliatus Ecclefiæ, reftituto quoq; ei Ducatu Apuliæ per Ecclefiam, exercitum naualem congregat, & contra Saracenos in Africam properat: notabilē ciuitatem capit, quæ *Africax* dicitur, villam *Afax*, *Clepeam*, & alia caftra plura: Regemq; Tunitii fibi tributarium fecit. Balduinus autem, regni fui quindecimo anno, cum Damafci Principe *Norandino* congrediens, 10 multis cæfis, cæterisque fugatis, victor campum obtinuit. Regnauit autem annis XXIV. & fine liberis mortuus eft.

Cap. XX.

Continet mortem principum Antiocheni & Tripolitani, ac Balduini Regis: & plures Turchorum infultus.

Recedentibus abfq; omni victoria Principibus, inimici Crucis CHRISTI, multâ conceptâ audaciâ, pro nihilo reputant de terra illa exterminare fideles. *Norandinus* itaque, Orientales aduocans Turchos, contra Antiochiam properat: cui *Raymundus* Princeps cum paucis obuiat; & temerè fecurus, dum multitudinem 20 non formidat à pluribus trucidatur. Tranfiit Norandinus vfque ad mare, cuncta deuaftans. *Tripolitanus comes* poftea ab *Arfafidis* perimitur, relicto filio *Raymundo*, annorum XII. Paruo autem poft tempore, quatuor *Admirati fratres*, qui Ierufalem dicebant iure hereditario fe debere poffidere, collecto vndique exercitu vfque ad montem Oliueti procefferunt. Magna fuit trepidatio in Ierufalem, propter Baronum abfentiam, qui erant Neapoli congregati. Inuocato tamen piè Diuino auxilio, exiuerunt obuiam Turchis, inepto fitu repofitis. Illi verò in fugam cōuerfi, gladio & præcipitio vfque ad quinque milia perierunt, M.CLII. Comitiffa Antiochiæ fibi matrimonio copulauit *Renaldum de Caftellione*, militem probum & prudentem. Capta fuit *Afcalona* M.CLIV. quidam dicunt fub Almarico id actum effe. 30 Cùm enim eam Chriftiani obfiderent, nec proficerent: erat enim munitiffima muris, & antemuralibus, turribus plurimis & aggere valido, & multitudine pugnatorum: tandem *milites Templi*, per ingreffum fe ciuitatem capturos putantes inibi trucidantur. Cæteri verò obfeffores ante Crucem Domini fe profternentes, Diuinum cum lachrymis precabantur auxilium; obtinueruntq; ita vt Afcalonitæ faluis perfonis & rebus ciuitatem redderent Chriftianis. Multi quoq; congregati *Turchemanni* à Rege petunt, vt tutè animalia fua pafcant iuxta Belinam, dato pretio iuxta Regis imperium: & annuit Rex. Suaferunt autem nonnulli auaritiâ excæcati, vt Rex infidelibus fidem nequaquam feruaret: quia inter cætera animalia pulchros haberent equos. Fracto igitur iuramento, fubitò in Turchemannos ir- 40 ruunt, & pro magna parte, aut capiunt aut interimunt, & prædam ducunt, quâ nullam aliquando putant feciffe maiorem. *Norandinus* deindè Damafci iam Princeps effectus, Belinam obfidet & diruit. Rex illò properans, fugato Norandino illam reficit; & poft aliquod tempus aliquos Barones ad propria remittit. Et dum fuperfluè fecurus cum paucioribus redit, à Norandino impetitur; & magnâ ftrage Chriftianorum editâ, Rex vix fugâ liberatus eft: *iufto iudice* DEO, *periurium vlcifcente*. Ad remedium autem malorum, *Terricus comes Flandriæ*, ficut aliàs fecerat, ad Terræ Sanctæ profectus feruitium, cum Rege & Baronibus Antiochiam properat. Tunc Norandinus opportunitatem nactus ad obfidendum *Neapolim* profectus, periculofè nimis infirmatur. Quo cognito Chriftiani de Antiochia *Cæ-* 50 *faream*, quæ fuper fluuium Fer, qui iuxta Antiochiam labitur, fita eft, profecti funt: ciuitatibus hiis duabus ab inuicem quafi dictis XV. diftantibus: capta fuit ciuitas, & Turchi confugerunt ad caftrum. Tunc Rex, ad communem vtilitatem refpiciens, terram difponebat affignare Flandrenfi comiti conferuandam; cunctisq; placebat Baronibus: fed pacis æmulus diabolus, Antiocheno immifit Principi non confentire, nifi fibi homagium faceret: propter quod in facto non amplius procedentes, Antiochiam rediêre. *Fulcerus* Patriarcha tunc moritur, cui fucceffit

A Dni. 1152.

A.Dni. 1154.

cessit *Almaricus* Prior Sancti Sepulchri. Rex verò, neptem Imperatoris Constantinopolitani accepit in coniugem. Norandinus post hæc sanitati restitutus *Sagetam* obsidet: Rex verò ad remouendam obsidionem properans x v. anno regni sui cum Norandino congressus, multis Turchorum cæsis multisq; captis, cæteros in fugam coegit. *Renaldus* Princeps Antiochiæ post hæc, versus Rages profectus, magnam prædam agens, dum reuertitur à Turchis capitur, fugatis sociis aut cæsis. Rex autem, M.CLXII. viam vniuersæ carnis ingressus est: iuxta suos prædecessores sepultus.

A. Dni. 1162.

Cap. XXI.

10

Continet victoriam Almarici contra Babylonios: deinde confœderationem cum eis, contra Soldanum Damasci: & quædam Antiochiæ gesta: atq; Calyphæ Aegyptij gloriam.

XXI.

A. Dni. 1163.

BAlduino prædicto successit ei frater ALMERICVS M.CLXIII. Hic *Darum* in eminentiori loco fundauit: *supra capit. x v i i i.* Huic Ægyptii certam summam pecuniæ, quam Regi defuncto tribuere tenebantur, cùm dare nollent, contra *Daganum Soldanum* duxit exercitum; eumq; iuxta *Belbeis* bello superauit, plurimis interemptis & captis: qui verò fugerant, Nili ripas frangentes, obuiam Regi fecerunt transcurrere; sicque redeunte Rege, liberati sunt. Erat autem Soldanus 20 sub Calipha, sicut quondam sub Pharaone Ioseph. Grauato taliter Dagano, *Sauargitus*, qui priùs Soldanus, expulsus fuerat per Daganum, ad Norandinum se conferens, contra Daganum petit auxilium. Ille cogitans, quia si Ægyptum intrare valeret, dominium faciliter sibi posset acquirere, *Saracunum* Principem militiæ transmittit. Tunc Daganus Regi Almarico, maiora offert quam habuerit Balduinus, vt se à Saracuno defendat. Rex annuit, ne exitii sui periculo Saracunus efficiatur potentior. Sed à suis Dagano sagittâ percusso, Sauargitus liberè dominatur vt priùs: sed metuens Saracunum ad Regem Almaricum transmittit, vt pacta habeat Dagani; obtinuitque: & simul iuncti Saracunum de Belbeis, quam cœperat, expulerunt. Tunc duo Barones de Francia venientes, post sa30 crorum locorum visitationem, cum multo comitatu Antiochiam profecti, Antiochenis sibi adiunctis, in Norandini exercitum subitò irruentes, tantam Turchorum ediderunt stragem, vt terræ superficies cadaueribus repleta sit; & incomparabili prædâ ditati sunt. Norandinus verò vndique procuratis auxiliis, ad obsidendum castrum de *Harenc* rediit: prædicti autem victores vanitate elati, dum ad amouendam obsidionem procedunt, superfluè securi, à collectis corripiuntur dispersi; & quibusdam fugientibus, plurimi remanserunt mortui vel captiui. Rex hiis auditis, Antiochiam properat: confortato populo, procuratur, vt Princeps pecuniâ redimatur: annuit Norandinus: veritus ne ab Imperatore Græcorum eius cognato, de gratia peteretur: suspicatus quoque ne Rex, loco illius, & alium 40 Principem substitueret fortiorem. Saracunus interea ad *Calypham Baldacensem* accedens, & longâ adoratione secundùm morem præmissâ, deinde osculatâ terrâ sub pedibus, salutauit eum, persuadens Ægyptios æmulos & inbelles, posse bello superari, si copiâ militum habeatur. Calypha, Baronibus mandat, vt illi obtemperent: & transeunt per desertum, vndè ad Terram Promissionis transierunt filii Israel. Ad perturbandum verò exercitum Rex processit vsque ad *Cadesbarne*, & nihil reperiens rediit; post ea intrauit desertum inter Gazam & Ægyptum, indeque vsque ad *Belbeis* processit: ei verò de thesauris Calyphæ copiosè mittitur: Indè Pelusium transiit; & vsque ad ripam fluminis peruenit. Siracunus verò ad flumen perueniens, vltra pertransiit; & vsque ad ripam fluminis perue50 nit: Christiani tamen reliquias inuaserunt. Captiui autem recitabant quòd cùm Syriam Sobal pertransissent, & desertum intrassent, ortâ tempestate Sabulum sic volitabat per aërem, vt obtutum eis adimeret; nec poterant violentiâ venti, in equis consistere: venientes quoque Sabuli vndæ, quasi maris, homines & animalia multa submerserunt. Cernens autem *Sauargitus*, quia Syracunum, postquam Ægyptum intrauerat, breui tempore non posset expellere, procurauit Regem diutiùs manere, datis tunc c c. millibus Bizantiorum, totidemque promissis. Iurat Rex ferre opem, donec Syracunus, aut superatus, aut pulsus fuerit,

requirens à Calypha per nuntios simile iuramentum. Nuntios hos præcesserunt armati nudatis gladiis, duxeruntque per semitam in qua nihil cernere valebant: deindè ad lucem procedentes, turrim conspiciunt variis stratam marmoribus, opere depictam Mosayco; trabes & ligna auro cooperta erant: Ibi erant fontes per orificia aurea transeuntes, & congregabantur aquæ in loco marmoribus ædificato: aues diuersorum colorum aspiciunt, non sine grandi stupore: vbi nuntii altioribus ductoribus, & Admirato castri assignati sunt; conductique ad turrem amplius delitiosam, vbi infinita animalium genera conspiciunt: per multa deindè ostia transeuntes, & insolita mira aspicientes, ad excellentius palatium deducti sunt, vbi multos valdè aspiciunt in decore armorum: postea intrauerunt cameram, vbi erat cortina de Serico, in qua cuncti generis animalia elaborata erant. *Sauargitus* tunc tertiò, secundùm morem suum adorauit, deindè ensem deposuit: tunc cortinâ cordulis tractâ, liberum Calyphæ concessit aspectum. Sedebat autem in throno aureo ac gemmeo, miri artificii: aderant autem ei consiliarii Eunuchi. Accedens verò Sauargitus, post osculum pedum, in terra consedit; & periculum Ægypti, Regisque narrauit auxilium; petiturque vt pacta confirmet, iuramento ex parte Regis: Et licet collaterales tali requisitione indignati sint, necessitate vrgente, Calypha pacta iurat, & nuntios honorat muneribus: quibus peractis, rediêre ad Regem: variis deindè mediis, venitur ad pugnam. Habebat Siracunus XII. millia equitum electorum, & decem mille Beduinos cum lanceis: Rex verò CCCLXXIV. habebat milites; Turchi, qui secum erant, impedimentum potius quàm auxilium exhibebant. Et post varios insultus, periêre ex Christianis militibus, centum: ex parte verò Syracuni MDC. Syracunus verò Alexandriam pergens, simulansque victoriam, ciuitatem per deditionem accepit. Cùm verò Rex ciuitatem obsideret, Siracunus, nepotem *Saladinum* cum mille militibus dimittens, propter victualium inopiam discessit. Sed & hunc repulit Rex, Soldanum Ægyptii in suo regno stabiliens, M.CLXVII. rediitque in regnum Ierusalem.

A. Dni. 1167.

Cap. XXII.

Continet obsidionem Cayri, & etiam Damiatæ.

XXII. POst hæc Rex *Almaricus* ad Imperatorem Constantinopolim, se incitantem, vt bellum Ægyptiis communiter inferant, nuntios transmittit, qui Imperatori redeunti de *Seruia*, inter Vngariam & Dalmatiam sita, obuiauerunt: terra certè nemorosa ac montuosa, ad quam rebelles Imperii in exilium mittebantur, propter quod *Seruia*, à seruitute vocitata est. Firmatis autem conuentionibus, nuntii rediêre. Interim verò Rex, parato exercitu, cœpit *Belbeis*, nulli parcens sexui vel ætati: filium tantùm & nepotem retinuit Sauargiti Soldani. Soldanus verò, excogitato consilio, nititur vel Regem datâ pecuniâ ad reditum declinare, vel contra eum Norandini implorare auxilium. Sed requisitus Norandinus, continuò Syracunum transmittit. Rex verò versus *Cayrum* progreditur, & machinis cæterisque bellicis instrumentis ciuitatem oppugnat: ciues verò, in huiusmodi insueti, terrore concussi sunt. Tunc Soldanus pro amotione obsidionis, & recuperatione filii & nepotis, CCCC. millia promittit Bizantiorum. Interim Rex nauigium, per vnum Nili ramum ad ciuitatem *Tampnis* nauigare iusserat; & captâ ciuitate, versus Regem ascendebat. Tunc verò insonuit Syracunum ad Ægyptiorum festinare auxilium, cum multitudine pugnatorum. Instigatione autem malitiosi hominis *Milonis de Planci*, fouentis auaritiam in corde domini sui, receptis centum millibus Bizantiorum, & pro residuis, obsidibus habitis, Rex Ptolomaydam rediit. Siracunus autem per desertum transiens propè *Cayrum* castrametatus est. Hanc ciuitatem ædificatam aiunt post tempora Mahumeti, per annos CCCLXI. *Sauargitus* verò hunc quotidiè visitat: & cùm securitatem concepit, equo deiici ac trucidari iussus est. *Syracunus* postea omnia occupat, & concessione Calyphæ Soldanus Ægypti efficitur: post modicum verò tempus mortuus, *Saladino*, nepoti ex fratre Nemegedino, regnum reliquit. *Emanuel* verò Imperator, Regi centum galeas armatas transmittit, & alia nauigia

multa

multa valdè. Rex igitur collecto exercitu de Ptolomayda recessit M.CLXIX. & *Damiatam* munitissimam ciuitatem obsedit, quæ quondam dicebatur *Memphis*: xv. leucas distans à Tampnis: quæ antè munitissima ciuitas fuit; nunc destructa: ibi Moyses & Aaron & filii Israel commorati sunt, & est terra Iessen: est quoque ad duas leucas mari propinqua: habens ex parte Occidentali flumen Nili: muris circundata duplicibus. Est quoque antè Damiatam in flumine fortissima turris erecta: ad cuius pedem, duæ fortissimæ catenæ fixæ sunt, quæ vsque ad turrim aliam protenduntur, quæ in ciuitate est, ne introitus vel exitus pateat nauigantibus, nisi de Soldani licentia. Hæc ciuitas totius Ægypti clauis & caput est. In viridariis itaque ciuitatis castrametati, tribus diebus nihil egerunt. Interim illi, licet priùs territi, se munierunt; receperuntque per nauigia, pugnatorum & victualium copiam. Post longam verò obsidionem, fame & frigore intolerabili, & immoderatâ pluuiarum inundantiâ, Rex repulsus ab obsidione recessit, cum maximo exercitus sui damno; venitque Ascalonam, in vigilia Sancti Thomæ; indeque Ptolomaydam, in vigilia Natiuitatis Domini. Sequenti æstate fuit maximus *terræmotus*, de mense Iunii, subuertens ciuitates & castra: & maximè in Celesiria. In Antiochia enim, Ecclesiæ & loca plurima ruunt: similiter in Alapia, Cæsarea, Haman; & in maritima Biblium, & Licia destruuntur. In vigilia quoque Apostolorum Petri & Pauli, hora primæ, Tripolis penè totaliter ruit. Durauit autem terræmotus iste, quasi per menses quatuor, reiteratus inter diem & noctem, vt in pluribus ter vel quater.

A. Dni. 1169.

Cap. XXIII.

Continet Almarici Regis feruorem pro regni tutela, ac mortem: & qualiter Arsasidæ conuerti voluerunt ad fidem CHRISTI.

XXIII.

Sequenti Decembri insonuêre rumores, quia *Saladinus*, magno de Ægypto & Damasco collecto exercitu, venit contra Ierusalem: & obsedit primò *Darum*, & iam partem murorum machinis obruerat: Rex de periculo certus, cum paucis acies Turchorum pertransiens, castrum conseruauit. Tunc Saladinus *Gazam* obsedit; & effracto muro, multi intrauêre Turchorum, non sine magna eorum cæde: sed tandem, qui extra fortilitium erant, cuncti perimuntur, & paruuli eliduntur ad rupem; qui verò in turri erant, viriliter restiterunt. Sequenti anno, Rex *Almaricus*, considerans Turchorum periculum: maximè quia magni Barones mortui erant, & eorum hæredes erant iuuenes & leues moribus; diuitiis abutentes, & solas corporis delectationes quærentes: prælatis Baronibusq; exponit debilem regni statum. Cuncti autem responderunt vnâ voce, dicentes, quia propter peccata sua, aduersariis suis non possent resistere: & tandem consulunt, vt Papæ & Regibus Occidentalibus periculum exponatur per nuntios facundos & sollemnes: Interim verò ab Imperatore Constantinopolitano, qui vicinus erat, subitus impetretur succursus. Sed cùm negotium protraheretur in longum, Rex ait illis: *Status regni periculosus est, & in mittendis nuntiis non conuenitis: nunc verò dubito indignationem incurrere Cœlestis Regis, si opus eius fecero negligenter: & ideò offero me ad eundum vsque ad Constantinopolitanum Imperatorem, sperans eius animum ad nostrum inclinare votum. Ecce ego: mittatis me.* Omnes verò hæc in consilio audientes, stupefacti fuderunt lachrymas: & cùm nonnulli regni periculum allegarent ex Regis absentia, Ille respondit: *quia Dominus IESVS interim suum conseruaret regnum: ipse verò quasi procurator ipsius, pro necessariis remediis debebat esse sollicitus*: & præparato nauigio profectus est. Imperator verò opportunum promisit auxilium, & tantis muneribus honorauit Regem & Barones, qui cum eo erant, vt cuncti stuperent: reuertentem quoque Regem, cuncti læti suscipiunt. Post hæc *Saladinus*, Ægyptiorum congregato exercitu, per desertum & planum Idumeæ, intrauit semel & iterum Syriam Sobal. Rex verò in Carmelo, vbi habitabat Nabal, castra ponit, expectans ad quam partem Saladinus diuerteret. Interim *Vetulus de montibus*, prudens & facundus, studere cœpit in sacris Euangeliis & epistolis Pauli: ibique percipiens puræ veritatis doctrinam, & fidei pietatem, horrere cœpit seductiones impii Mahumeti: & paucis primò conceptum mentis aperuit, & ad suum faciliter

traxit propositum. Populo deindè, Mahumeth mendacia & seductiones exposuit, & legem eius seruari prohibuit: dans eis vinum ad bibendum, & ad comedendum carnes suillas, & mandans Christianos in suo regno esse liberos & securos: misitq; Regi, quia baptismum vellet recipere, & fidem CHRISTI, cum suo populo vniuerso: inter cætera petens absolui à debito annuo duorum millium Bizantiorum, quod ex pacto, occasione quarundam possessionum, Templariis persoluebat: paratosq; se promittebant ad fidem CHRISTI pro viribus defensandam. Rex festiuè nuntios recepit, fitque Christianis ingens gaudium; & honorati muneribus redibant ad propria. Sed cùm Tripolim pertransissent, iam propinqui patriæ, aliqui ex Templariis, ad grande totius Ecclesiæ & maximè Orientalium fidelium detrimentum, illos per insidias trucidarunt: super quo Rex tantùm indoluit, vt amens quasi fieri videretur; & captos actores sceleris, carceri mancipauit: Intendebatque nisi morte præoccupatus fuisset, cunctis fidelibus intimare, quantum detrimentum Templarii intulerint Ecclesiæ Sanctæ DEI. *Norandinus* postquam XXIX. annis regnauit, moritur. *Almaricus* quoque, M. CLXXIV. dysenteriâ infirmatus, contra Medicorum consilium potionem sumens, nimiâ debilitate mortuus est.

A. Dni. 1174.

CAP. XXIV.

Continet gesta Balduini, sexti Regis Ierusalem: mortem quoq; Balduini paruuli, septimi Regis inuncti: & occasionem dissensionis in regno, propter creationem Guidonis Regis octaui.

XXIV.

ALmarico successit BALDVINVS filius, ex *Agnete* filia Iocellini secundi: qui, licet permittente DEO, leprosus effectus, regnum tamen strenuè rexit. Anno siquidem eius tertio, cum CCCLXXV. militibus, circa partes Ascalonæ occurrens Saladino, eum cum XXVI. milibus equitum superauit. *Saladinus* quoq;, cum parte exercitus in fugam conuersus est, aliis trucidatis, aliis vinculis carceribusq; inclusis: ex Christianis verò, quatuor aut quinque occubuisse dicuntur. In alio autem prælio, circa Tyberiadem, cum septingentis equitibus occurrens Soldano, qui XX. milia equitũ dicebatur habere, factus superior, mille hostiũ interemit, M. CLXXVII. de Christianis verò paucissimi ceciderunt: secum enim habebat victoriale Crucis vexillum. Sed, M. CLXXIX. vexillo Crucis carens, ab illo superatus est: illud enim dimiserat in Tyberiade. M. CLXXX. *Patriarcha Almericus* moritur, cuius simplicitas modicum Ecclesiæ profuit: cui successit *Eraclius*, tam perniciosi exempli, vt procedentem ornatissimam mulierem, quam publicè tenebat, vulgus *Patriarchissam* vocaret. In eius electione, publicè dictum fuit, sub Heraclio amittendam esse Crucem, sicut sub Heraclio Imperatore recuperata fuerat, quod & accidit: *infrà part. IX. cap. IV.* Cùm verò Rex, propter prædictam ægritudinem, vxorem ducere noluisset, duas sorores quas habebat, *Sybillam* maiorem, & *Ysabellam*, nuptui tradidit: primam *Guillelmo de Longaspata*; secundam domino *Enfrido de Torona*. Mortuo autem prædicto Guillelmo, ac relicto paruulo filio *Balduino*, Rex Sybillam tradidit cuidam adolescenti de Pictauiensi comitatu, *Guidoni* scilicet, *de Lisinio*: cui etiam, quia infirmitate nimiùm grauaretur, totius regni administrationem commisit; quâ, cùm incurrisset Regis indignationem, priuatur: conuocatisq; regni maioribus, paruulum BALDVINVM nepotem suum, Rex fecit inungi, M. CLXXXI. & tam puerum, quàm regni negotia, Tripolitani Comitis commisit prouidentiæ, & tutelæ. Mortuo autem Balduino leproso M. CLXXXV. Balduino etiam nepote defuncto, M. CLXXXVI. Sybillâ, ad quam regnum iure hereditario pertinebat procurante, GVIDO præfatus, in Regem tunc sublimatus est, Tripolitani comitis irrequisito assensu, qui vniuersi regni gubernator erat: propter quod indignatus est nimis, præsertim cùm aspiraret ad regnum: & absque Regis consensu, contra quem iam rancorē & inimicitias conceperat, non sine regni periculo, cum Soldano treugas iniit. Et vt maiorem in regno & contra Regem haberet potentiam, cum domina Tyberiadis & totius Galileæ, matrimonium contraxit: vndè facta est in regno periculosa valdè & perniciosa dissensio, dum adhærent Comiti nonnulli, alii verò Regi.

A. Dni. 1177. A. Dni. 1179. A. Dni. 1180. A. Dni. 1181. A. Dni. 1185. A. Dni. 1186.

SEPTIMA PARS, CONTINET FLORIDVM STATVM TERRÆ PROMISSIONIS TEMPORE LATINORUM Regum: habens capit. III.

CAP. I.

Continet quomodo Terra Promissionis floruit in Principibus, ac Baronibus. Rubrica.

10 IEROSOLYMITANORVM Regũ explicitâ gloriâ, de *regni Baronibus* prosequamur. Pro ipsius enim regni tutela, inter Principes & Barones, vt assolet, est diuisum, qui terram sub Rege custodirent ac defenderent, retentâ Regi parte digniori ac meliori: ciuitate scilicet sacrâ, *Ierusalem*, *Neapoli*, *Ptolomayda*, & *Tyro*, cum quibusdam oppidis & casalibus. Habet autem hæc pars initium à riuo, qui fluit inter Biblium & Beritum; finem verò, in solitudine quæ est vltra Darum. Homines autem *Ligij* regni, fidelitate & sacramento, cum certo militum numero, Regio seruitio obligati fuerunt: comes videlicet *Tripolitanus*: dominus *Beriti*: dominus *Sydonis*: dominus *Caypha*: do-20 minus *Cæsareæ*: princeps *Galileæ*, qui & dominus Tyberiadis: comes *Iopen* & *Ascalonæ*: dominus *Montis Regalis*, & totius terræ trans Iordanem: dominus *Arsur*: & dominus *Ibelyn*, cum quibusdam aliis: sed hii, aliis præminebant. Distinguitur autem regnum principaliter in quatuor Comitatus, seu Principatus: quorum primus est *Edissanus* comitatus, in regione Medorum, à sylua quadam, quæ dicitur Marith, habens initium; & protenditur trans fluuium Eufraten versus partes Orietales, multas in se continens ciuitates, plurimas munitiones & castra. Est autem Edissena ciuitas nobilis, Medorum metropolis, priùs in Tobia dicta *Rages*, nunc autem vulgariter dicitur *Roase*: ad hanc Tobias de Niniue, quæ vulgariter dicitur *Mosse*, misit filium ad Gabelum. Dicunt etiam nonnulli eam fuisse Arxath, vbi regnauit 30 Nemroth, sicut in Babylone, Archad, & Calane, in terra Sennaar. *Gen. 10.* In hac ciuitate regnabat *Abagarus*, qui & Domino IESV litteras destinauit, quas CHRISTVS recepit cùm abiit trans Iordanem, quando tulerunt lapides Iudæi, vt iacerent in eum: *Ioh. 10.* Illas autem litteras Eusebius, lib. 1. Ecclesiasticæ historiæ, dicit se reperisse in Archiuis Edissæ. In litteris autem sententialiter continetur, quomodo Abagarus, audiens CHRISTVM sine medicinis, curare solo verbo infirmos: credit aut esse DEVM, qui de cœlo descenderit; aut esse Filium DEI: vnde rogat CHRISTVM ad se venire, vt recipiat sanitatem; & offert ei ciuitatem suam, vt declinet Iudæorum insidias, sitq; vtriq; communis. Sententialiter respondet CHRISTVS: *Beatus, qui credidisti, cùm me ipse non videris, ad te non veniam, quia oportet me imple-*40 *re omnia propter quæ missus sum: cùm verò assumptus fuero mittam tibi vnum ex discipulis meis, qui sanitatem tibi restituat; & vitam tibi & his, qui tecum sunt præstet, & vt nullus aduersariorum vos vnquam superare possit.* Misit autem Dominus ad Abagarum, *Tadeum*, à quo reuerenter susceptus est: Apostolus autem, faciem eius cum accepta Epistola Saluatoris cõfricans, sanitati restituit. In gestis quoq; beati Thomæ legitur, quòd litteram manu Saluatoris scriptam legit infans baptizatus, stans super portam ciuitatis, si quando gens aliqua venerit contra ciuitatem, & eadem die aut pacatur aut fugit. Ibi corpus gloriosi Apostoli Tadei, qui eam ad fidem conuertit, dicitur esse sepultum. Est autem illa prouincia à syluis, & pascuis, & fluuiis opulentissima. Dicitur autem regio illa *Mesopotamia*, eò quòd duobus fluminibus ambiatur, & in eo-50 rum medio sita sit. *Mesos* enim Græcè, dicitur medium; *potamos*, fluuius. In ea est Charan, vndè egressus est Abraham; & Caldea: insula Eufratis in qua est Babylonia. Est etiam in Mesopotamia Niniue, Meda & Persia. Habet autem Mesopotamia ab Oriente, Tygrim; à Meridie, sinum Persicum; ab Occasu, est sinus Arabicus, & Eufrates; à Septentrione Armenia, montes Taurinus & Caucasus. Sunt quoque in prædicto comitatu Edisseno tres Archiepiscopi, videlicet, Edissenus, Ieropolitanus, Boriciensis, sub Antiocheno Patriarcha constituti. Secundus Principatus est *Antiochenus*: cuius Metropolis, Antiochia priùs dicta Reblata, (*in fine Regum*:)

Marginal notes: 1. — *Tob. 4. 21.*

postea Antiochia, ab Antiocho, qui eam multùm ampliauit. In ea *Petrus*, vertex Apostolorum, primus pontifex sedit; eiusq; prædicatione & miraculis ad DEVM conuersa est. Post quem nobilis & potentissimus vir *Theophilus* septimus sedit, cui Lucas Euangelista indigena, & Euangelium & Actus Apostolorum scribit. Hic Theophilus ciuitati nomen suum dedit, vt sicut priùs à prophano Rege Antiochia, sic à sancto præside *Theophilis* vocaretur. Ibi fideles primò *Christiani* vocati sunt, à CHRISTO; qui priùs *Galilæi*, & *Discipuli* vocabantur. Post Romanam autem Ecclesiam, obtinet tertium dignitatis gradum. Habet autem sub se XX. prouincias Antiochenus Patriarcha: & in XIV. earum, Metropolitanos, & centum suffraganeos Episcopos: sex verò reliquæ, sub duobus primatibus sunt, quos *Catholicos* vocant, quorum alter Iripolitanus est, id est, Baldacensis, quæ quondam dicta est Babylonia, alter Annensis, primas Persidis. Est autem Antiochia sita in prouincia, quæ Celesiria dicitur inter montes & flumina, situm habens commodissimum, agros fertiles, & glebæ maximam vbertatem, & fluminum ac fontium singularem amenitatem: ex vicino lacu copiam piscium. Distat autem à mari XII. milliaribus, habens portum in faucibus fluminis, qui *portus Soldini*, *& Sancti Symeonis* dicitur. Habet quoq; à parte Septentrionis montem, qui vulgariter *Montagna nigra* dicitur: in quo multi sunt heremitæ ex omni genere & natione; & plura monasteria monachorum, tam Græcorum quàm Latinorum. Est enim totus fontibus & riuulis irrigatus; ideò dicitur mons aquosus: *Neros* enim Græcè, aqua dicitur, licet rudes pro nigro accipiant. Tertius Principatus est, *Comitatus Tripolitanus*, initium habens à prædicto riuo, qui est sub castro Margath; finem verò, riuum alium fluentem inter Biblium & Beritum: & est terminus etiam Ierosolymitani Principatus. Est autem sita supra littus maris, egregia & opulenta valdè, in prouincia Syriæ Phenicis; arboribus, agris fructiferis, & pascuis vberrima, fontibus & riuulis irrigua: ex montis Libani vicinitate, & eidem monti collibus adiacentibus multas habens commoditates: ad radices autem Libani in partibus illis oritur fons amenissimus, de quo *part. XIV. capit. II.* & inter aquas maris ebulliunt ex eo aquæ dulcissimæ. Quartus Principatus est *Ierosolymitanus*, de quo supra dictum est. Seruiebant autem Regi, *Ierusalem* de militibus XLI. & armigeris vC. *Baronia de Iopen*, *Ascalona*, *Rama*, *Mirabel*, *& Ybelyn*, de militibus centum. *Baronia Principatus Galileæ*, de militibus centum. *Dominium Montis Regalis*, de militibus LX. *Comitatus Iocellini*, de militibus XXIV. *Neapolis*, de militibus LXXXXV. & armigeris CCC. *Ptolomayda*, de militibus LXXX. & armigeris quingentis. *Tyrus*, de militibus XXVIII. & armigeris centum. *Patriarcha*, de armigeris vC. *Capitulum Sepulchri*, de armigeris v. *Iosaphat*, de armigeris CL. *Mons Syon*, de armigeris CL. *Templum Domini*, de armigeris CL. *Latina*, de armigeris L. *Episcopus Tabariæ*, de armigeris C. *Abbas montis Tabor*, de armigeris C. *Cæsarea*, de armigeris L. *Episcopus Bethlehem*, de armigeris CC. *Ybelyn & Mirabel*, de armigeris C. *Episcopus Sancti Georgij*, de armigeris CC. *Arsur*, de armigeris L. *Episcopus Sabadoit*, de armigeris C. *Episcopus Ptolomensis*, de armigeris CL. *Episcopus Sancti Abraham*, de armigeris L. *Archiepiscopus Tyri*, de armigeris CL. *Archiepiscopus Nazareth*, de armigeris L. *Episcopus Sydonis*, de armigeris L. *Archiepiscopus Cæsareæ*, de armigeris L. *Ascalona*, de armigeris C. *Leluon*, de armigeris C. *Leyrim*, de armigeris XXV. *Cayphas*, de armigeris L. *Tabaria*, de armigeris CC. Summa, Milites DXVIII. *Armigeri*, IV. millia, DCCLXXV. Cur verò ad regni tutelã Barones tam tenuè inseruirent, posset aliquis rationabiliter admirari. Sed quia Reges exigunt iura regni sine defectu, imò potiùs cum augmento, cautum fuit, vt Barones Regi ad talia se submitterent, vt requirenti Regi in necessitatis articulo, in pluri possent succurrere. Ducebant præterea Barones gratis, vltra ea quæ taxata præmisimus, quando cum Rege procedebant ad bella, decentem, iuxta possibilitatem ac statum suum, armatorum militum comitiuam. Ex quo aduertere possumus, ad quantum dispendium Terræ Sanctæ *mulieres*, quæ matrimonio copulari renuunt, in Baroniis succedere passæ sunt: Nam & si coacta, vellent nollent, seruitia exhiberent, tùm quæ supererogationis erant, & interdum fortè vtiliora, penitus omittebant. *Deberent etiam in terra hostibus circũdata, cuncta esse virilia, & virtuosa.* cùm verò femina dominatur, tota Curia quasi effeminata efficitur, sicut ait quidam Poetarum: ——*componitur orbis Regis*

Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus Humanos edita valent, quàm vita regentis. Et hæc quidẽ vera esse, per ea quæ frequenter accidunt, tam in regno Cypri, quàm in Amoreæ Principatu, manifesto edocemur exemplo.

CAP. II.

Continet quomodo Terra Sancta promissionis floruit in Clericis & Prælatis: & descriptionem ciuitatis Sanctæ Ierusalem.

SIcut enim Terra illa Sancta per Reges & Principes & Barones mirabiliter floruit in victoriarum triumphis, sic egregiè splenduit in ordinatione sacerdotii, Clerique dispositione incomparabili. Primò quidem spiritualis cunctorum pater & Præsul patriæ erat *Patriarcha* Ciuitatis Sanctæ Ierusalem. In ea enim, post Iacobum perticâ fullonis percussum, vsq; ad tempora Iustiniani Augusti, *simplices* præfuêre *Episcopi*, altioris dignitatis prærogatiuâ nullâ fulgentes. Procurante enim eodem Augusto facta est Patriarchalis sedes, tam Antiochenæ Ecclesiæ quàm Alexandrinæ suffraganeis quibusdam subtractis, istiq; concessis, cùm in illarum esset medio constituta: & post Romanam Ecclesiam obtinuit locum quartum. Est autem *Ciuitas Ierusalem*, secundùm omnes eius partes, in monte & eminenti loco sita, in Palestina, gloriosa Iudeæ Metropolis, lacte & melle manans, frumento vino & oleo abundãs, cunctisq; temporalib. bonis: fluminibus autem prorsus caret: fontes non habet, excepto fonte *Syloe* sub monte Syon per medium vallis Iosaphat fluente: vt figura ostendit: vbi Isayas sepultus est, in memoriã miraculi, quod Dominus fecit ad preces eius: cùm enim aquæ illæ communes essent ciuibus & hostibus, euntes ciues aquas inueniebant; hostes verò nequaquã. Vndè & ex tunc illæ aquę non fluunt cõtinuè, sed interpolatè: quandoq; n. copiosas, quandoq; tenues, quandoq; nullas reperiunt aquas. Sunt autẽ tã in vrbe quã extra, cisternæ multæ ex pluuialibus aquis, ad hominũ & animaliũ necessitates varias sufficientes. Muro quoq; valido vndiq; cingitur: nec nimiâ paruitate angusta; nec fastidiosâ quantitate superflua. Habet autẽ à parte Occidentali munitionem ex lapidibus quadris, cemẽto, & plumbo fusili, quasi indissolubiliter coniunctis, quæ ex vno latere pro muro est Ciuitatis: & *turris Dauid* appellatur: montem autem *Syon* habet à Meridie: vt figura docet. Ibi est *mons Caluariæ* vbi crucifixus est Dominus. Ibi propè est *locus Sepulchri*, quod erat Ioseph ab Arimathia, & cùm innotuisset Virgini matri quæ dilecto Regi in cruce mortuo astabat, quòd illius esset sepulchrum, vt *Georgius* Archiepiscopus recitat in sermone, ad eum accessit, suasitque vt omnium vitam suo seruaret sepulchro; & sic loquebatur: *Ecce corpus Domini IESV pendet super Crucem, terribile mihi visui & omni creaturæ: nullus audet petere Sanctum illius corpus, neque aliquis curat de eo sepeliendo, & per me fieri est impossibile. Tu ergò collige mundi thesaurum: ingredere ad Pylatum, & postula corpus eius.* Ille verò iussa perfecit. Erat enim vir bonus & iustus, & discipulus IESV, occultus tamen propter metum Iudeorum. Venit quoque ad Domini sepulturam & *Nicodemus*, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras centum: & ligauerunt corpus IESV linteis cum aromatibus. Hic, lector, parumper considera quàm diligenter cum sua comitiua Ioseph, de licentia Pilati, expeditè vult Dominum sepelire, propter Sabbathum imminens: appropinquabat enim solis occasus è regione. Considera Virginem Matrem corpus filii dulciter amplexantem; vulnera illa sacra, maternâ affectione lachymosis osculis demulcere, & corpus diripientibus dicere: *O propietate vos rogo, adhuc vel modicum mihi eum dimittite, vel matrem cum filio sepelite.* Allegantibus quoque quia transiret hora propter Sabbathum, in quo tale quod, secundùm legem, fieri non licebat prudentissimè respondere: quia *propter Sabbathũ, Dominum non debere dimitti; & quia cum CHRISTO manere, legem non sit soluere, sed adimplere.* Pascha n. ab isto defuncto non cõtaminatur: sed renouatur, nec polluit mortuus iste mundos; quin potius suscitat mortuos, & purgat immundos. Tandem posuerunt eum in monumento nouo, in quo nondum quisquam positus fuerat: ne videlicet post resurrectionem, cæteris corporibus remanentibus, surrexisse aliud fingeretur. In eo quoq; loco, nocte Dominicæ resurrectionis, ignis sacer ab alto descendere dicitur. Et cùm vbiq; locorum deuotè à fidelibus dicatur: *Surrexit Dominus de sepulchro, qui pro nobis pependit in ligno:* deuotiùs ibi à canonicis, loco demonstrato, cõcinitur. *Surrexit Dominus de hoc sepulchro.* &c. Et in Euangelio Paschali conformiter

Diaconus pronuntians: *Surrexit, non est hic*: digito demonstat Dominicam Sepulturam. Forma autem Sepulchi à Beda describitur; quòd sit figurâ rotundum, de subiacente rupe excisum; tantæ altitudinis, vt intus consistens homo, vix manu extentâ culmẽ possit attingere: habens introitum ab Oriente, cui lapis ille magnus impositus est: in cuius monumenti parte Aquilonari, Sepulchrum ipsum, id est, locus Dominici corporis, de eadem petra factum est, septem pedes habens longitudinis, tribus verò palmis cætero pauimento eminens altiùs. Qui locus non desuper, sed à latere Meridiano totus patulus est, vndè corpus inferebatur: color eiusdem monumenti, rubicundo ac albo dicitur esse permixtus. De hoc Sepulchro & aliis locis ciuitatis Sanctæ Ierusalem, vide *part. XIIII. capit. VIII.* Huius itaq; ciuitatis Sanctæ Ierusalem, Patriacha quatuor habet *Metropolitanos*: quorum primus est *Tyrenensis*, continens sub se suffraganeos Episcopos quatuor, scilicet, Aconensem, Sydonensem, Bitensem, Paneadensem. Secundus autem Archiepiscopus *Cæsariensis*, vnum solum habens suffraganeum, Episcopum Sebastensem: Caypha quoq; sub Cæsariensi continetur diocesi: episcopo enim caret. Tertius Metropolitanus, est *Nazarenus*, vnum solum habens suffraganeum, episcopum videlicet Tyberiadensem. Nazareth verò paruula est Ciuitas, sed magnificata à Domino: quæ iuxta montes sita est, in introitu Galileæ ex parte Occidentali. Inter ipsam autem, & Sephorum, perspicuæ emanant aquæ, vbi Reges Israël propter herbarum commoditates consueuerunt exercitus congregare. Ad hanc ciuitatem secreti diuini conscius Gabriel, de cœlo descendit: Virgini nuntiauit de Sancto fore Spiritu fœcundandam, exemplo instruens fœcundatę sterilis & antiquæ. Hæc est illa amabilis ciuitas Nazareth, quæ *florida* interpretatur: in qua flos campi oritur, dum in Virgine Verbum caro efficitur. Campus enim ex se ipso naturaliter producit florem, absq; hominis vllo opere vel labore. Virgo enim campus est nec sulcatus vomere, nec defossus sarculo, nec fimo impinguatus, nec manu hominis seminatus: ornatus tamen illo nobili flore, super quem constat spiritum Domini quieuisse. *Ascendet*, inquit Isayas, *flos de radice Iesse, & requiescet super eum Spiritus Domini.* Inuentus quoq; in templo duodennis puer, cũ parentibus descendit Nazaret: & erat subditus illis, cui dedit omnia Pater in manus: ita vt de fonte Sephoritano dilectæ matri portaret aquã, fons autem in fine ciuitatis est: & ibi ædificata est Ecclesia ad honorem Archangeli Gabrielis. Ibi dicitur puer IESVS semel, vase fictili fracto, aquam portasse in gremio matri suæ. Sed quantum putas beatissima ista mater tali filio moderabatur imperium? Vtrobique tamen cerne miraculum: quod enim Deus feminæ obtemperet, humilitas sine exemplo; & quod femina Deo principetur, dignitas sine socio. Ibi quoque prædicaturus, declinans ait: *Nemo propheta acceptus in patria sua.* nec fecit virtutes multas, propter incredulitatem eorum: Vndè & adduxerunt eum ad supercilium montis vt præcipitarent eum. In monte erat ciuitas ædificata, cacumen verò montis, ciuitati eminebat, vbi adhuc locus ostenditur, qui *saltus Domini* dicitur: per quem Dominus descendens impressit se rupi; rupes verò ei cedens locum fecit quasi latibulũ, vbi adhuc vestigia rugarum calciamentorum eius olim impressa notatur: de hoc *part. XIIII. cap. VII.* Quartus *Patracensis*, vnum habens suffraganeum Episcopum Græcum in monte Sinai, in Ecclesia pretiosæ virginis Katherinæ monachis præsidentem. Distat autem mons Sinay à Ierusalem XII. dietis; à Damiata VIII. Est autem Petra iuxta vrbem antiquissimam quæ dicitur Rabath, ante quam ciuitatem Vrias occubuit, procurante Dauid. Habet postea Ierosolymitanus Patriarcha quosdam Episcopos suffraganeos sibi nullo mediante subiectos: scilicet, *Bethlehemitanum*; fuit autem Ecclesia Bethlehemitica prioratus Canonicorum regularium, vsque ad tẽpora Balduini primi Regis Ierusalem: Rex autem propter loci dignitatem, ac reuerentiam sacratissimæ Natiuitatis Dominicæ, eam Episcopalis Cathedræ decorauit honore, auctoritate Pascalis Papæ qui ei & Ascalonem subiecit. Habet etiam *Ebronensem* Ecclesiam: quæ similiter prioratus fuit; & propter loci dignitatem in Episcopatum translata est. Ebron enim aliquando Phylistinorum metropolis, fuit, habitatio gigantium: cui nomen fuit antiquitus *Cariatharbe* (*Iud. I.*) quod Saracenicè sonat, *Ciuitas quatuor*: eò quòd quatuor ibi Patres sepulti sunt, Adam, Abraham, Isaac & Iacob; & eorum vxores, Eua, Sara, Rebecca, Lya. De limo quoque vbi ædificata est Ebron, Adæ corpus formatum est. Ibi ager est cuius gleba rubea, quæ abin-

Margin: Isa. 11, 1. — Luc. 4. 24. — line numbers 10, 20, 30, 40, 50

ab incolis editur, & per Ægyptum venalis portatur, ac pro specie carissimè emitur. Prædictus ager in quantum latè & profundè foditur, in tantum, DEI dispensatione, finito anno integer reperitur. Iuxta Ebron, est *Vallis lachrymarum*, vbi Adam & Eua centum annis luxerunt mortem Abel: post quos apparuit Adæ Angelus, ait *Strabus*, absoluens eum à vinculo quo se ligauerat, non cognosciturus amplius coniugem Euam: nuncians q; pro iusto Abel nasciturum Seth, qui *resurrectio* interpretatur, de quo CHRISTVS nasceretur. Mandauit proindè filio pater, ne semen suũ cum semine Cain aliquando iungeret: quod vsq; in generationem septimam, secundùm *Iosephum*, seruatum est. Deniq; videntes *filij Dei*, id est, Seth, *filias hominum*, id est eorũ qui descenderant de Cain, quòd essent pulchræ, victi concupiscentiâ eas vxores duxerunt; natiq; sunt indè Gigantes. Effrenatâ quoq; concupiscentiâ, multiplicata sunt peccata carnalia, vt ait *Methodius* martyr, per varios fœditatis gradus, propter quod diluuium induxit DEVS. Post diluuium autem in Tampni inuenti sunt gigantes à qua Titanes dicti sunt, de quorũ stirpe fuit Enachym: vndè Num. XIII. exploratores dixerunt: *Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach, de genere giganteo, quibus comparati quasi locustæ videbamur.* Ios. quoq; XI. dicitur, quia *venit Iosue, & interfecit Enachim de montanis Ebron, nec vllum reliquit de stirpe Enachim in terra filiorum Israël.* Habet & Patriarcha sub se Abbates & Priores sibi subiectos: pontificalibus ex priuilegio vtentes: baculo scilicet, mitrâ, anulo & sandaliis: qui eidem reuerenter assistunt. Habetq; Patriarchalis Ecclesia, quæ est Dominici Sepulchri, sub monte Caluariæ, Canonicos regulares, secundùm regulam Augustini. Hiis *Prior* præsidet, cui cum prædictis Canonicis, Patriarchæ electio data est, qui vicem tenet Abbatis. Priori autem subest Ciuitas Iopen & Neapolis, quæ propriis carent Episcopis, sicut & quædam aliæ Cathedrales Ecclesiæ: ne Episcopalis dignitas propter indigentiam, contemptui habeatur.

CAP. III.

Continet quomodo Sancta Terra Promissionis floruit in Religiosis pœnitentiam agentibus, & contemplatiuis.

POstquam terra illa priùs inculta, facta est quasi hortus voluptatis, & quasi Paradisus Domini, multas religiosas personas ad se traxit, tam valido deuotionis excessu, vt meritò dicerent: *in odorem curremus vnguentorum tuorum.* In odorem prædicatæ inibi sapientiæ poterat currere etiam Regina Saba: In odorem datæ veniæ, etiam latro in cruce: In odorem austeræ pœnitentiæ, Maria Ægyptiaca: In odorem deuotionis mellifluæ, Eustochium & Paula. Sic multi, relictis omnibus, iugum suaue Domini eligentes, ad florida illa prata currebant; & odoratis cœlicis floribus, suauissimos fructus Spiritus degustabant. Sic cœpit Orientalis Ecclesia germinare, quasi vinea Domini, botros nouos: dum à diuersis mundi partibus, ex omni tribu, lingua, & natione ad venerabilia & sacratissima loca, vbi steterunt pedes Domini, concurrebant: reparabantur Ecclesiæ veteres; construebantur nouæ; ædificabantur monasteria, & habitacula pœnitentiæ apta: in locis variis, & diuersis, vnusquisq; secundùm deuotionis suæ propositum, opportunum & tutum inueniebat refugium. Nonnulli enim, CHRISTI sequentes vestigia, *desertum* eligunt, vbi Dominus ieiunauit XL. diebus & XL. noctibus, ibiq; cum diro hoste conflixit; quod dicitur *Quarentena*, secundo lapide distans à Iericho, iuxta aquas sanatas ab Helyseo: illic paruulis constructis cellulis, CHRISTO Domino militabant. Nonnulli, Helyæ prouocati exemplo, in monte *Carmelo*, & maximè in parte illa quæ supereminet ciuitati Cayphæ, iuxta fontem qui dicitur *fons Helyæ*, non longè à monasterio beatæ Virginis Margarithæ, solitariam vitam agebant, in aluearibus cellularum, tanquam apes, negotiosè in seruitio Domini mellificantes dulcedinem Spiritus. Quàm plures verò in *solitudinibus Iordanis*, vbi fuerat Ioãnes Baptista, in multa austeritate Domino seruiebant, etiam cõuentualiter sub Priore: quorum vnus sciscitatus de *locustis* quas Iohannes edebat, continuò respondit, sæpè in refectorio fratribus herbam apponi, quàm Langustã, id est, locustam nominabant, cuius circa monasteriũ magna copia habebatur: adiungens quòd illa esset, quã Iohannes vtebatur ad esum: licet in plerisq; partibus Syriæ, adueniente locustarũ multitudine, collectæ pro cibo seruentur.

Cant. 1. 3.

Alii autem in deserto illo quod adiacet Galileæ, in quo dominus frequenter turbis prædicauit:panibus hordeaceis paucisq; pisciculis, hominum tot millia pauit: Alii in monte propinquo, in quo Dominus orauit separatus à turba: alii in monte Tabor, qui sublimis est,& arduus valdè. Fuerunt & alii, qui desiderio Terræ illius Sanctæ de suis regionibus exiêre;& illius amore detenti, nil vltra quęrentes, maluerunt inter hominum frequentiam commorari,& cum religionis non parua iactura, quã à Sanctarum ciuitatum Ierusalẽ, Bethlehem, Nazareth habitatione priuari: in quibus legitur & monstratur Dominus cõceptus, natus & passus. De ordinibus quoq; *Cistersiensium* & *Premõstracensium*, in locis idoneis monasteria constructa sunt. In Ecclesia quoque Domini, & montis Syon, & montis Olyueti, erant Abbates & Canonici secundùm *beati Augustini* regulam, Domino seruientes. In Ecclesiis verò de Latinis,& vallis Iosaphat, sunt Abbates & monachi, secundùm regulam *beati Benedicti*. In Bethania verò, quæ est castellũ Mariæ, Marthæ & Lazari, quæ stadiis quinque distat à Ierusalem, in decliuio montis eiusdem, est Abbatia Sancti Lazari, ordinis Sancti Benedicti. Est & alia *Bethania*, trans Iordanem, vbi erat Iohannes baptizans: licet Bethabola habeant quæcunq; exteriorum sunt veriora, secundùm *Chrysostomum*. Eiusdem professionis Abbatia erat in Ecclesia Sanctæ Annæ in Ierusalem, propè portam quæ dicitur Iosaphat, iuxta probaticam piscinam, vbi gloriosa Virgo dicitur nata fuisse. *Nigrorum* etiam *monachorum* abbatia, erat in monte Tabor. Saracenis etiam totam terram occupantibus, antè tempora Gotifredi de Bullione, Surianis ibi sub oppressionis iugo manentibus, cõcessa est sub annuo tributo quarta pars Ciuitatis Ierusalem versus sepulchrum ad habitandum. Et cùm ritum Græcorum in Diuino officio cuncti seruarent: quod Latini, deuotionis gratiâ aut negotiationis aduenientes, molestè ferebant: a Principe Ægyptio, negotiator quidam de *Melphia ciuitate*, quæ propè Salernum sita est, muneribus placato, precibus multis obtinuit, vt in honorem beatæ Mariæ propè Ecclesiam Sepulchri Domini, quãtum est iactus lapidis, Ecclesiam Latinorum construeret: vndè vsq; hodiè dicitur *Sancta Maria de Latina*, Latinum habens Abbatem & monachos. Processu temporis, pro Peregrinis recipiendis mulieribus, aliud monasterium constructum est fœminarum, ad honorem Mariæ Magdalenę. Confluente deniq; tantâ peregrinorum multitudine vt prædicta duo monasteria ad recipiendum non sufficerent, iuxta Ecclesiam suam prædictus Abbas & monachi, ad opus infirmorum & egenorum, Hospitale & capellam ad honorem *Sancti Iohannis Elaymon* construxerunt. Hic fuit vir Cyprius, & sanctitatis meritis exigentibus, ad Patriarchatum Alexandrinũ vocatus;& quia in eleemosynis multùm erat liberalis, cæterisq; operibus pietatis, *Elaymo*, id est misericors appellatus est:& quia Xenodochium redditus non habebat, de fragmentis & mensarum reliquiis vtriusq; monasterii, & de quibusdam fideliũ eleemosynis, Abbas de Latinis prouideri faciebat pauperibus & infirmis. Conquisitâ verò terrâ per Gotifredum, vir quidã, *Geraldus* nomine, CHRISTO deuotus, qui in prædicto hospitali diu seruierat, de prædicti Abbatis mandato, adiunctis sibi quibusdam honestis viris, habitum regularem suscepit, & vestibus suis albam crucem affigens exteriùs in pectore,& regularia instituta, factâ solemni professione promisit: & fratres *Hospitalarij* dicti sunt. Hii diligenter seruiebãt infirmis & deuotè dantes infirmis panem de simila; panem verò cum furfure ad vsus proprios retinebant. Præcedente quoque tempore latrunculi, aduenientes Peregrinos aut spoliabant si poterant, aut, quod est grauius, trucidabant. Quidam autem deuoti milites DEI,& fraternâ karitate commoti, in manu Patriarchæ voto sollemni se astrinxerunt ad vias Peregrinis assecurandas, militando summo Regi in obedientia, sine proprio,& in castitate. Huius propositi à principio nouem tantùm fuêre, nouemq; annis, in seculari habitu qualis sibi dabatur à fidelibus, pietatis intuitu suum officium exequẽtes. Rex verò nobilibus pauperibus iuxta templum habitare concessit: qui & à templo *Templarij* dicti sunt: & MCXXVIII. mandato Honorii Papæ,& Stephani Ierosolymitani Patriarchæ, instituta est eis regula, & albus habitus absq; cruce: tempore verò Eugenii Papæ, cruces rubeas vestimentis suis exteriùs consuerunt. Post hæc, cùm multi *Alamanorum* Terram Sanctam peregrinationis gratiâ visitarent,& linguam patrię ignorarent, cuidam probo viro inspirauit DEVS, vt simul cum vxore ad recipiendum tales pauperes Xenodochium construeret, Ecclesiamq;, ad honorem

A. Dñi. 1128.

norem Virginis gloriosæ. Quidam autem, DEI amore, omnibus renuntiantes, se & sua prædicto Hospitali tradentes, ministerio pauperum se deputauerunt, deposito habitu seculari, crucesq́; nigras albis chlamidibus apponentes. Hii ex primis duobus ordinibus aliqua sumpserunt: professionem & regulam, & institutiones militũ Templi, tam in bello, quàm in pace prorsus obseruant; infirmos & peregrinos sicut fratres Hospitalis sollicitè & deuotè procurãt. Hii omnes talia habuêre initia, taliaq́; pludia sanctitatis: humiles erant in obsequiis pauperũ; audaces in armis: Christianis benigni; terribiles Saracenis, pro fide proprium sanguinem fundere non timentes: propter quod in omnem terram exiuit sonus eorum; & quasi nouorum Machabeorum gesta linguæ fidelium personabant. Sed procedente tempore, de patrimonio Crucifixi impinguati sunt, incrassati, dilatati, diuitiis & delitiis affluentes, in quibus periit etiam Salomon. Multis quoq; & aliis regularibus viris, monachis, canonicis, anachoritis, sanctimonialibus, castis viduis, terra Sancta, quasi Paradysus delitiarũ florebat. Sic certè ornata, sic decorata est quasi Regina à dextris Regis, in vestitu deaurato, circundata varietate, Ciuitas ciuitatũ, vrbs Sãcta Ierusalẽ, & Domina regnorum, ac Princeps prouinciarum, Terra Sancta Promissionis, Patriarcharum promissio, Prophetarum alumna, CHRISTI possessio, Apostolorum patria, hæreditas fidelium, hospitium Angelorum. Ad ipsam proindè meritò multi confluunt ex omni natione quæ sub cœlo est: ita vt meritò videatur completum quod concinit Isay. *Surge, illuminare Ierusalem:* quæ priùs subacta Agarenorum perfidæ nationi in tenebris iacebas mœroris: (*supra in fine partis II.*) *quia venit lumen tuum:* in Regibus: *& gloria Domini:* in Prælatis: *super te orta est: quia tenebræ*, confusionis & angustiæ, *operient terram:* id est, Saracenicam gentem terrenam: *& caligo populos*, infideles: *Super te autem orietur Dominus:* passagii mirabilis mittendo succursum: (*supra cap. II. & III.*) *Et gloria eius in te videbitur*, in continuis victoriarum triumphis. *Leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti:* de quibus sequitur: *congregati sunt, venerunt tibi: filij tui*, Principes & Barones, *de longè venient*, ab Occidente, *& filiæ tuæ*, diuersæ Ecclesiæ, *de latere surgent*, Meridionali & Aquilonari; sicut cap. XII. dictum est. *Tunc videbis*, cognitionis certitudine, *& afflues*, bonorum multitudine: *& mirabitur & dilatabitur cor tuum*, delectationis magnitudine: *quando conuersa fuerit ad te multitudo maris:* in Ianuensibus, Venetis & Pisanis: *fortitudo gentium venerit tibi:* Germanorum, Gallorum & Occidentaliũ populorum. *Inundatio camelorum*, in prælatis anteriora flectentium genua ad onera commissi gregis fideliter subeunda, *operiet te:* quo enim humiliùs cunctis prelati seruiunt, eò rectiùs præsident vniuersis. *Dromedarij Madian & Effa:* religiosi certè, qui quasi Dromedarii ruminant quæ recipiunt de scripturis: & modico viliq́; contenti cibo, ad prolixa itinera Cœlestis contemplationis expedienda celeriter, sunt cæteris aptiores. *Omnes de Saba*, id est, vniuersali Sancta Ecclesia ad DEVM conuersa: nã & Saba conuersio interpretatur: omnes inquam, *venient tibi*, vt sit distributio accõmoda pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Et quia florere Terrã Sãctam Promissionis diximus in Regibus, Prælatis & religiosis, benè sequitur: *aurum deferentes*, quantum ad Reges, Principes & Barones: *thus*, quantum ad Præsules cæterosq́; Ecclesiæ ministrantes: *& laudem Domino annuntiantes*, quantum ad Religiosos & cœlestia contemplantes.

Esa. 60. 1. &c.

OCTAVA PARS, CONTINET CAVSAS DESOLATIONIS, ET AMISSIONIS TERRÆ SANCTÆ TEMPORE Saladinii habens capitula sex.

CAP. I.

Continet Græcorum ritum, & Surianorum, in Terra Promissionis habitantium.

TERRAM Promissionis Constantinopolitano Imperatori subiectam fuisse annis non paucis, ac per hoc Græculis gentibus ritibusq́; institutam, & vtinam non potiùs deformatam, ex secunda huius tertii libri parte apertè colligitur. Fuit enim quasi altera Samaria, diuisa contra tribum Iuda, Romanam Ecclesiam: variis acta erroribus: quousque à

gentibus vndique desolatam esse conspicimus. Nonne damnata in *primo generali concilio Niceno*, hęresi Arrianâ, quâ CHRISTVS pura asserebatur creatura, *Macedonius*, Catholicis expulsis, imò potiùs necatis, apud Constantinopolim præsul effectus, à quo *Macedoniani* hæretici nominati sunt, Spiritum Sanctum cum Patre & Filio dixit nihil habere commune? Constantius quoque Imperator erat nihilominus Arrianus. Sed tempore Catholici Gratiani, *secunda vniuersalis Synodus* congregatur Cōstantinopoli, quæ negantē Macedonium Spiritū Sanctum DEVM esse condemnans, Spiritum Sanctum Patri & Filio consubstantialē docuit, dans Symboli formam, quæ tota Latinorum & Græcorum confessio ad Missam sollemnibus diebus decantet, vbi etiam additum est; *Cuius regni non erit finis*. Ibi etiam decretum est, vt Constantinopolitanus, tanquam nouæ Romæ Episcopus, post Romanum Episcopum habeat dignitatis priuilegium. Post hæc, *Nestorius* Constantinopolitanus Episcopus asseruit, CHRISTVM purum hominem non DEVM: contra quem congregatur, *tertia Synodus* Ephesina, iussu Cœlestini Papæ primi, & Theodosii iunioris Augusti: vbi condemnatus est Nestorius, duas asserens personas in CHRISTO, vnā CHRISTI hominis; alterā diuinitatis. Deindè in *quarta vniuersali Synodo* Calcedonensi, statutū est, vt mater Domini Maria non solū *Christotocos*, sed etiā *Theotocos* appelletur: contra eundem Nestorium, qui eam non DEVM, sed purum hominem asseruerat genuisse. *Felix* quoque Papa tertius, condemnauit Achatium Constantinopolitanum Episcopum conuocato concilio, quia Petrum Alexandrinum reuocauit, propter hæresim condemnatum. Sed *Hormisda* Papa, Felici quarto loco succedens, Græcam reconciliauit Ecclesiam, quæ ex prædicta causa sub anathemate erat. *Nicolaus* etiam Papa. I. Imperatorem Constantinopolitanum excommunicat, quia Ignatium Patriarcham Catholicum summouit, alium subrogando. Adrianus quoq; secundus, ei succedens, id ipsum prosequutus, misit Constantinopolim Donatum Episcopum Ostiensem, & duos diaconos Romanæ Ecclesiæ, qui congregato concilio Ignatium restituentes, exortum schisma sedauerunt: ibiq; auctoritate Adriani statutum est, quòd electiones ac consecrationes Episcoporum à Clero tantùm fierent, nullusq; Princeps cuiuscunq; gradus, huiusmodi se immisceret. Imperabat tunc *Basilius* Græcis Regionis Ponticæ Princeps, quem Michaël in suum consortium recipiens Cæsarem, ingratum beneficii, habuit occisorem. Fauēte igitur Basilio, schisma iteratò exoritur inter Gręcos & Latinos: iterumq; Ignatius expellitur, altero substituto: nec ex tunc reuniti fuerunt, vsque ad tempus Concilij Lugdunensis, per annos quasi CCCCV. Assignant autem & tres alias causas huius dissidii: fastum Legatorum; censi solutionem annuam LXXX. librarum auri; diminutionem quoque Imperii factam per Romanam Ecclesiam: *supra part. II. cap. VI.*

A. Dni. 1274. Tandem, MCCLXXIV. pro vtilitate Terræ Sanctæ, quam personaliter visitare cupiebat, Gregorius X. *Lugduni Concilium* congregauit: *infra part. XIII. cap. XII.* Illi cōcilio Græcorum & Tartarorum celebres interfuerunt nuntii, hoc procurante *Palialogo* Imperatore Græcorum: vbi & Græci altâ voce cum solemnitate cantauerūt de Spiritu Sancto, qui ex Patre Filioq; procedit. Nuntii verò Tartarorum, in Concilio baptizati, ad propria redeunt. *Iohannes* quoq; Papa XXI. legatos ad Palialogum misit, si ipse cum gente sua paratus erat Romanæ parere Ecclesiæ: Qui respondit se ad omnia paratum quę concilium Lugdunense mandauerat. Quantum autem hęc suis placuerint Calogeris in promptu est: quia ipsis reclamātibus, quasi excommunicatus, remanet insepultus. Aiunt enim in Niceno Concilio determinatum fuisse Spiritum Sanctum à Patre procedere: & in fine Concilii fuisse subiunctum: *Qui dicto Concilio aliquid adderet vel subtraheret, anathema sit.* Sed quid dicent hii Græculi verbis Pauli ad Galathas I. *Licet nos aut Angelus de Cœlo euangelizet vobis præter quàm quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* Nunquid glossantes, & obscura verba Apostoli exponentes, anathemate innodantur? Sed qui fidei & doctrinę Apostoli contraria prædicant, sententiâ feriuntur. In Niceno enim Concilio de filio erat sermo, an verus DEVS esset, vel pura creatura, sicut impius Arrius asserebat: idq; in concilio longâ fuit inquisitione discussum: de Spiritu autem Sancto quia principaliter non tractabatur, faciliter transeuntes, dixerunt à Patre procedere, nequaquam negantes quin & à Filio similiter procedat. Nec obstat quod allegant illud Io. XV. *Cùm venerit paraclitus quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis qui à patre procedit:* & cætera.

& cætera licet ibi solùm dicatur, secundùm superficiem litteræ, à Patre procedere: tamen secundùm verum litteræ intellectum, etiam à Filio procedere dicitur, cùm dicit, *Mittam vobis à patre*, id est, simul cum patre. Habet ergò Filius super Spiritum Sanctum auctoritatem, non dominii: quia vnus Dominus Pater & Filius & Spiritus Sanctus: ergo originis. Et sequenti capitulo ait: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet*: id est, à me procedet. Ex necessitate enim oportet, quòd si omnia quæ habet Pater sunt Filii, & Filius sit consubstantialis Patri, quòd Spiritus Sanctus procedat à Filio sicut à Patre: sicut *Didimus* & *Hilarius* arguunt, Spiritus ergò sanctus est fluuius igneus rapidusque, quem aspexit Daniel VII. cap. egredi à facie antiqui dierum, id est, Patris: facies enim Patris, Filius est: quia sicut vnusquisque per faciem, ita per filium cognoscitur Pater, iuxta illud Matth. XI. *Nemo nouit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. A facie ergo*, id est, à Filio, sicut à Patre procedit. Sed Græcorum nequitiam prosequamur. Ipsi enim Latinorum altaria renuunt; & nisi priùs quasi prophanata diligenter abluant, post eos ibi non celebrant: Nec assurgere volunt, quando Latini presbyteri corpus Dominicum portant ad communicandum infirmos: Nec in azimo pane conficiunt, dicentes, quia CHRISTVS in comestione agni Paschalis, tempus præuenit vnâ die; & quòd Lunâ XIV. passus est: ac per hoc aiunt, eum in fermentato, non in azimo consecrasse; cùm Mattheus, Marcus & Lucas, id factum esse exprimant primâ die azimorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Satis autem congruo id agunt misterio, qui non epulantur in azimis sinceritatis & veritatis: sed in fermento malitiæ & nequitiæ, quod non expurgant secundùm monitionem Apostoli. I. Corinth. cap. V. In multis quoque aliis à Sancta Romana Ecclesia deuiant, à qua, schismatici facti, auctoritate propriâ recesserunt: non attendentes quinq; Patriarchales Ecclesias septemque Asiæ designatas per XII. tribus filiorum Israel. Et vt de Patriarchalibus prosequamur: *Ruben*, qui interpretatur, videns filium: ecclesiam figurat *Ierosolymitanam*, vbi primò apparuêre Ecclesiæ filii. *Gad*, qui interpretatur, feliciter: ecclesiam *Antiochenam*, in qua iuxta Damascum conuersus est ille qui feliciter portauit verbum salutis coram Gentibus, & Regibus & filiis Israel. *Manasses*, qui interpretatur, obliuio: ecclesiam *Alexandrinam*, quæ oblita legem CHRISTI, legi adhæsit spurcissimi Mahumeti. *Effraym*, qui interpretatur, crescens vel augmentum: ecclesiam *Constantinopolitanam*, quę ita aucta est, vt vocaretur primogenita filiarum. *Iudas* verò, qui interpretatur confitens: *Romanam* ecclesiam, cui præfuit Petrus, qui CHRISTO fidei verâ confessione ait: *Tu es CHRISTVS filius DEI viui*. cui & CHRISTVS respondit: *Ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua*. Ideò, cæteris errantibus, sola Romana Ecclesia in fidei vera confessione permansit. Vndè & Isay. IX. de hiis quinque Ecclesiis dicitur. *In die illa erunt quinq; ciuitates in terra Aegypti, loquentes linguam Chanaā, & iurantes per Dominum exercituum. Ciuitas autem Solis vocabitur vna*. Nō certè Ierosolymitana ecclesia: quia Ruben, eò quòd thorum patris fœdauit amisit primogenita sua. Ita & hæc, quia fœdo semine verbi fideles Iudaizare voluit, primogeniturę imò vniuersalis prælaturæ dignitatem amisit: nec cuiquam conceditur qui in errorum fœditate participant: soli autem Iudæ donatur, cùm Petro dicitur: *Tu vocaberis Cephas*: à quo cæteri discendentes, acephali facti sunt: cui quoque ouile ouium, quod est vnum & non diuisum, comittitur: ouesq; pascere simpliciter omnes, non tantùm Latinas, iubetur: cui etiam dicitur, *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: &, tibi dabo claues regni Cælorum, & quodcunq; ligaueris super terram erit ligatum & in Cælis; & quodcunq; solueris super terram erit solutum & in Cælis*. Cur tam beatus efficeris Symon, confitens quæ veræ fidei sunt? certè *quia caro & sanguis non reuelauit* tibi, sicut & cæteris; *sed Pater Cælestis*. Græcis quoque conformes erant in Terra Promissionis homines dicti *Suriani*: vel à ciuitate dicta *Sur*, inter Suriæ ciuitates magnæ quondam reputationis: vel a Syria, *Y*. versa in *V*. Suriani dicuntur, qui in scripturis antiquis Syri nominantur. Hii a diebus antiquis, sub diuersis dominis Græcis, Latinis, Saracenisque, seruitutis iugum passi sunt: vbiq; serui, semper tributarii, ad terræ culturam similesue necessitates reseruati: prorsus imbelles; exceptis quibusdam, qui inermes & ad fugam expediti, vtuntur solummodò arcubus & sagittis: suntque homines ex magna parte infideles, vt Græci; duplices, dolosi, vt vulpes; amici fortunæ: propter quod mendaces

Ioan. 16, 15. — Matt. 16, 16. — Luc. 22, 32. — Ioh. 1, 42. — Matt. 16, 18. — Matt. 16, 17.

sunt, & inconstantes, aliud in ore, & aliud in corde gestantes: ad furta, & munera faciliter inclinantur; velut proditores, pro modico pretio exploratores effecti, Christianorum secreta manifesta faciunt Saracenis, inter quos nutriti sunt, quorũ etiam linguâ libentiùs vtuntur quàm aliâ, & eorum peruersos mores ex magna parte sequũtur: vndè & vxores suas ac filias linteaminibus vndique inuoluũt, ne videri queant, superfluéq; recludunt: barbas cum multa diligentia nutriunt: commixti enim inter gentes Græcas & Saracenicas didicerunt opera eorum. Vndè in sermone eorum vulgari, *linguâ* Saracenicâ; & in contractibus, eorum vtuntur litterâ: sed in diuinis scripturis & in spiritualibus, litterâ Græcâ, non intelligentes, vt Græci, quæ à Sacerdotibus leguntur: qui eâdem linguâ in vulgari & in scripturis vtuntur. Obseruant quoque consuetudines & instituta Græcorum, tanquam maiorum suorum. Latinis autem Prælatis in quorum diocesibus cõmorantur, ore, sed non corde obedire se profitentur, pauore dominii secularis. Vndè nec eorum *excommunicationes* timent, nisi quantum à fidelium contractibus & commoditatibus separantur: aiunt enim secundùm præmissa, omnes Latinos excommunicationis sententiæ subiacere: ideò nõn valent sententiam excommunicationis inferre. Item, sicut & Græci, quartas *nuptias* non admittunt: sacerdotes eorum & diaconi, licet in talibus ordinibus matrimonia nõn contrahant, vtuntur tamen vxoribus cum quibus ante susceptionem illorum ordinum contraxerunt. Subdiaconatus ordinem sacrum non reputant. Paruulos baptizatos simplices sacerdotes *crismate* consignãt, quod ad Præsules solos pertinerre dignoscitur. Hoc enim confirmationis sacramentum datur ad robur, & propugnatores fidei constituit: ideò insignitur Christianus signo Crucis, in quo Princeps populi Christiani pugnauit & vicit: ad solum autem Ducẽ pertinet, vt quos decreuerit, assignet militiæ. *Sabbatho* quoq;, quasi Iudaizantes, adeò sollemnizant, vt & carnes comedant, & eis ieiunare non liceat, excepto Sabbatho Paschæ: cùm Innocentius Papa I. in Sabbatho ieiunium instituerit, quia tali die Dominus in Sepulchro iacuit, & discipuli ieiunauerunt. *De Consecrat. 1.1.1. cap. Sabbatho.*

Cap. II.

Continet eorum mores qui Pulani & Maronitæ dicuntur.

II. ILlustrium virorum, qui ad Sanctæ Terræ tuitionem, perfectamq; illius de iugo seruituris liberationem, in ipsa manserunt, degeneres filii: qui ab illis descenderunt vt rubigo de argento, amurca de oleo, fex de vino: possessionum illorum successores, non morum, *Pulani* vocantur. Parentum magnalia suprà *part. VI.* digesta sũnt: sed filii in delitiis enutriti, molles & effeminati; balneis plus quàm præliis assueti; mollibus muliebriter induti, circumornati & compositi, *vt similitudo Templi*; desides, & ignaui, contra inimicos crucis CHRISTI pusillanimes & pauidi facti sunt. Vndè Saraceni, qui patrum audaciam quasi tonitruum formidabant, filiorum desidiam, nisi Occidentales populos secum haberent, plus quàm sexum fœmineũ non timerent. Cœperunt etiam ab inuicem, pro re facili, dissidere; inter se lites, & iurgia, & bella ciuilia commouere; treuguas cum Saracenis inire; inimicorum CHRISTI pace gaudere, & plerumq; ab eis contra Christianos auxilium postulare. Vires & expensas, quas ad DEI honorem & Sanctæ Terræ tuitionem, & animarũ salutem effundere debuissent, ad fidelium detrimentum, Terræ Sanctæ exterminium, & animarum damnationem consumere non pudebat: verbis quoque compositis & ornatis sic in ore & corde loquuntur, mentis propositum pallientes, vt eos salicibus meritò conferas, portantibus folia sine fructu: vixq; comprehendere valeas amphibologiam, fallaciam, aut quæ diuiduntvel componunt. Vxores etiam superfluè *Zelantes*, vix proximorum sinunt patêre obtutibus; ad balnea sępiùs quàm ad Ecclesiam vel verbi DEI prędicationem, custodiâ tamen adhibitâ ire permittũt: qui verò inter eos ditiores aut potẽtiores sunt, per misellos Capellanos, iuxta lectulos Missas celebrari procurant. *Sortilegÿs*, experimentis, & maleficiis innumeris, quę à Saracenis & Surianis didicerunt, eorum fœminæ assiduè vtuntur. Hiis etiam qui de remotis partibus, caussa deuotionis, ad Terræ Sanctæ subsidium veniunt Peregrinis, cum expensis & laboribus supra modum, sed & sua Domino offerentes, non modo ingrati, sed etiã multipliciter sunt molesti: mallent enim semper otio torpere

Psal. 143. 14.

torpere, & desideriis inhiare carnalibus, quàm ruptis treugis, cum Saracenis inire certamen: & postquam in hospitiorum immoderato pretio, cum mercimoniis, cũ cambio, & aliis multis machinationibus eos circumuenientes & depauperantes, in immensum ditati sunt, tunc demum CHRISTI milites, pro CHRISTO exulantes, intemptui & derisui habentes, multis iniuriis & contumeliis affligunt: filios vocantes *Hernandi*, quasi homines fatuos & insensatos. Sunt & alii *Maronitæ*, à quodam suo magistro Marone vocati. qui vnam tantùm operationem atque voluntatem in CHRISTO asserunt: cuius erroris actor extitit quidam Macharius Antiochenus Antistes, in *sexta Constantinopolitana synodo* condemnatus, & tanquam hæresiarcha ab v- 10 niuersitate fidelium est eiectus. Hii quidem Maronitæ, circa iuga Libani, in Phenice prouincia, non longè ab vrbe Bibliensi, & circa Bastrum & Tripolim inhabitantes, expediti & docti nimis in arcubus & sagittis, vsque ad LX. milia numero, & per annos ferè quingentos ab Ecclesia Sancta & fidelium consortio sequestrati, sua cōficiebant ad libitum Sacramenta: qui tamen postea reuertentes ad cor, tempore vltimi *Balduini* Regis, in præsentia Venerabilis patris *Aymerici* Antiocheni Patriarchę, fidem Catholicam profitentes, Sanctæ Romanæ traditiones secuti sunt. Vndè cum nullus Orientalium prælatorum, exceptis Latinis, anulo & mitra vtatur, ac baculo pastorali; aut tintinabulis, sed percussis malleo vel baculo tabulis, populus ad Ecclesiam congregetur, prædicti Maronitæ præfatis omnibus in obedientiæ signum 20 vtuntur, & ritus omnes Latinorum obseruant: ipsorumq; Antistes Concilio Lateranensi interfuit sub Venerabili Papa *Innocentio* III. Vtuntur autem Caldaica littera: sed in vulgari Saracenico idiomate proloquuntur.

CAP. III.

Continet eorum ritus & mores, qui Armeni ac Georgiani dicuntur.

ARmenorum populus, in Armenia prouincia, propè Antiochiam, in Christianos & Saracenos inhabitat seorsum: inter omnes Christianos singulares ritus & proprias habens obseruantias: proprium habent primatem, quem *Catholicum* appel- 30 lant, cui cum summo honore & reuerentia omnes à minimo vsque ad maximum, tanquam alteri Papæ obediunt. Inter eos & Græcos inexorabiles sunt discordiæ, & dissensiones implacabiles, & mutuas obseruantias & ritus horribiliter detestantur. Habent autem proprium idioma, & proprias litteras: & in vulgari sermone diuinas scripturas pronuntiant, ita quòd sacerdotes & clerici eorum à laycis intelliguntur, sicut de Græcis *supra I. cap.* dictum est. *Natiuitatem Domini* secundùm carnem non celebrant, magis autem ipsa die ieiunant: finito autem ieiunio, in die Epiphaniæ cũ sollemnitate Dominicæ apparitionis celebrant festum Baptismi CHRISTI, dicentes, se festum celebrare spiritualis CHRISTI Natiuitatis: vndè ait *Ambrosius* in sermone: *Tunc CHRISTVS natus est hominibus, hodie renatus est Sacramentis: tunc enim* 40 *per Virginem est editus; hodie per misterium generatus.* Sequitur: *Noui partus noua merentur obsequia. Ibi, cum secundum hominem nascitur, mater eum Maria sinu circumfouet; hic, cùm secundum misterium gignitur, Pater eum DEVS voce complectitur: ait enim,* « Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsum audite. « Nec in opinione cuiusquam cadat fidelis, quòd propter sacramentum CHRISTVS propriè sit renatus, quia peccatum non fecit, neque contraxit, quod probat ætas, & matris virginitas: sed facere voluit quod faciendum cunctis imperare disposuit. Meritò proindè sicut exaltamus CHRISTVM Dominum ex matre natum, sic lætamur pro salute humani generis baptizatum. Miremur etiam & lætemur de CHRISTI nati matre intacta, & CHRISTI renati vnda sanctificata. Et penè, si fas est ita loqui, maiori dotata est vnda 50 munere quàm Maria: Illa enim sibi tantùm Virginitatem in partu meruit; ista in lotione nobis contulit puritatem: illa meruit ne peccaret; ista vt peccata purgaret: Illa vnum filium procreauit, & virgo est; ista infinitos generat, & pura est: illa præter CHRISTVM, alium ignorat filium; ista cum CHRISTO, mater est omnium fidelium populorum. *Quadragesimam* quoque, quæ Dominicam resurrectionem præcedit, tam arto obseruant ieiunio, quòd non solùm à carnibus, ouis lacte & caseo abstinet, sed etiam nec pisces manducant vel oleum, nec bibunt vinum: fructus tamen & le-

gumina, quoties placet in die comedunt: & vt videantur æmulis suis Græculis ac Surianis contradicere, in quibusdam sextis feriis carnes manducant. In *consecratione* quoque *sanguinis Domini*, aquam vino non miscent: Sed, licet aqua propter sacramenti necessitatem poni non debeat, quia in solo vino consecratio sanguinis fieri potest, tamen nullo modo aqua debet omitti, tum propter Ecclesiæ statutum, quod nullo modo debet contemni; tum propter significationem: significat enim appositio aquæ ad vinum, coniunctionem corporis CHRISTI mistici, quod est Ecclesia (*ad Coloss. 1.*) ad CHRISTVM, qui est caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius: *Eph. 1.* Aqua autem, populum signat: aquæ enim multæ, populi multi: *Apocal. XVII.* Tum quia CHRISTVS creditur in consecratione aquam apposuisse, cùm mos esset non solùm Iudeorum, sed etiam omnium Orientalium temperato vti vino: cum puro vino in illis partibus etiam intemperatus vix vti posset. Qui ergò solùm vinum consecrat, videtur inter Ecclesiam & CHRISTVM diuortium celebrare. Sciendum quoq; quod *Armeni* summo Pontifici, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedientiam promiserunt: quando scilicet Rex eorum, ab *Imperatore Romano Henrico*, terram suam recepit, & coronam Regiam ab Archiepiscopo Maguntino: ritus tamen veteres & consuetas obseruantias mutare noluerunt. Sunt etiam Christiani *Georgiani* vocati, eò quòd sanctum Georgium in prælijs contra incredulam gẽtem, aduocatum habeant & patronum: & tanquam signiferum præ aliis Sanctis singulari reuerentia colunt. Hii sunt bellicosi valdè, & in prælijs strenui, fortes robore, innumera pugnatorum multitudine pollentes, valdè formidabiles Saracenis, Persis, Medis & Assyriis, in quorum confinio commorantur: cunctisq; infidelibus, a quibus vndiq; clauduntur, in expeditionibus frequenter valdè damnosi sunt. Vtuntur autem Græco idiomate, in scripturis Diuinis; & Græcorum consuetudines, in sacramentis obseruant: Clerici eorũ rotundas habent rasuras; Layci quadratas: quotiescunq; ad Sepulchrum Dominicum visitandum veniunt, cum vexillo erecto, absq; tributo, Ciuitatem Sanctam ingrediuntur: nec eos Saraceni molestare præsumunt, ne cum repatriant, duriora vicinis Saracenis rependant. Fuerunt quoq; nimium indignati, & minas intulerunt Principi Damasceno, *Coradino* eò quòd absq; voluntate eorum muros Ierusalem euertere præsumpsisset, cùm populus Latinorũ ciuitatem Damiatæ obsidebat: *infra part. IX. cap. IX.* Crines autem & barbas vnius ferè cubiti longitudine portant, & pileis vtuntur in capite: nobiles quoque mulieres eorum, more Amazonum militant, & armis vtuntur in præliis.

10 20 30

CAP. IV.

Continet ritum & mores Iacobitarum, Nestorianorum, & Mosrabum.

IV.

SVnt etiam in Terra Sancta & aliis Orientalibus partibus nonnulli à Latinis & Græcis multùm differentes, quorum quidam *Iacobitæ*, vel *Iacobini* dicuntur: à quodam magistro suo Iacobo, cuiusdam Alexandrini Patriarchæ discipulo. Hii à multis temporibus retroactis, excommunicati sunt à Constantinopolitano Patriarcha cum Dioscoro, & ab Ecclesia Græcorum sequestrati: maiorem partem totius tractus Orientalis inhabitant, quidam in Saracenos, alii verò absque infidelium consortio, proprias occupauerunt regiones, scilicet, Nubiam quæ continuatur Ægypto, & magnam Æthyopiæ partem, & omnes regiones vsque Indiam: plus quam XL. regna, vt asserunt, continentes. Omnes enim Christiani a beato Mattheo Apostolo, aliisque Catholicis viris ad CHRISTI fidem conuersi, inimico homine superseminante zizania, lamentabili errore sunt longo tempore excæcati. Et primò quidem paruulos suos in vtroq; sexu *circuncidunt*, non attendentes quod ait Apostolus ad Galathas. *Si circumcidamini, CHRISTVS vobis nihil prodest.* Et iterũ, *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciẽdæ. Euacuati estis à CHRISTO qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.* Secundò, errant sacramentalem tollendo *Confessionem*: Non enim Sacerdoti sua confitentur peccata; sed secretò soli Deo, ponentes iuxta se incensum in igne, quasi confessa taliter peccata, cum fumo illo ascendant ad DEVM. Nec aduertunt, quia soli DEO sufficiebat facta confessio, quando offensus fuerat inuisibilis DEVS, nec dum homo factus: At postquam verbum caro factum est, & habitauit in nobis, quoties peccamus, offenditur homo DEVS, & ideò non tantùm corde DEO, sed etiam ore homini debet fieri confessio

Gal. 5. 2. 3.

40 50

fessio ad salutem: & quia vbiq; CHRISTVS esse non potest, suos vicarios instituit Sacerdotes. Ideò Iacobi vltimo dicitur: *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Sic etiam CHRISTVS leprosos ad sacerdotes misit, quorum officium est inter lepram & lepram discernere; & sententiando proferre vtrum absolui debeat, an non; an communicare debeat, vel à communione cessare. Erubescentia quoque confessionis & pudoris anxietas, & confitentis humilitas, magna pars satisfactionis est. Tertiò, errant plerique eorum, etiam antè Baptismum paruulos suos candente ferro in fronte signantes; nonnulli autem in eis cauterio Crucem signantes figurant: propter illud quod Iohannes Baptista de CHRISTO ait: *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*: minimè attendentes quia super baptizatos de nouo in igne apparebat Spiritus Sanctus, demonstrans septem Spiritus Sancti dona. Ignis enim primò purgat: vt patet in veste Salamandræ in ignem proiecta; sic Spiritus Sanctus purgat animam per donum timoris: Isay. IV. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Syon, in Spiritu iudicij & spiritu ardoris.* Secundò, Ignis liquefacit: vt patet in cera; sic Spiritus Sanctus liquefacit animam per donum pietatis: *Psal. flauit Spiritus eius & fluent aquæ.* Tertiò, Ignis decorat: vt patet in metallis; sic Spiritus Sanctus animam decorat, per donum scientiæ: *Iob. XXVII. Spiritus Domini ornauit Cœlos.* est enim cœlum sancta anima habens virtutes quasi astra. Quartò, Ignis consolidat: vt patet in lateribus; sic Spiritus Sanctus animam consolidat, per donum fortitudinis: *Michea III. Repletus sum fortitudine Spiritus Domini.* Quintò, Ignis eleuat: vt patet in vaporibus; sic Spiritus Sanctus animam eleuat per donum intellectus: *Ezech. VIII. Spiritus eleuauit me inter Cœlum & terram.* Sextò, Ignis illuminat: sicut patet in lucernis; sic Spiritus Sanctus illuminat, per donum consilii: *Sapient. VII. Est enim in illa Spiritus multiplex subtilis, &c.* Septimò, dulcorat: vt patet in cibis; sic Spiritus Sanctus animam dulcorat per donum sapientiæ. *Ecclesiast. XIII. Spiritus meus super mel dulcis.* Ecce qualis est ignis in quo fidelis quilibet baptizatur: nec reperiri posset, quod CHRISTVS aut eius Apostolus, vel aliquis sanctorum patrum illum modum posteris reliquerit baptizandi. Quidam autem *Iacobitarum* & *Surianorum* in brachiis cruces candente ferro impressas gestantes, ad Paganorum destructionem, & ob Sanctæ Crucis reuerentiam eas se ferre dicebant. Græci autem se asserunt illos eo maximè detestari, & à suo repulisse consortio, quia in damnatam ac pessimam hæresim incidissent: asserentes videlicet vnam in CHRISTO naturam, quemadmodum & personam: quod in Calcedonensi concilio est damnatum. Quod enim ait CHRISTVS: *Pater maior me est.* & in cruce pendens, *sitio*: Et multa similia, non potest ad Diuinam, sed solùm ad humanam spectare naturam. Quòd verò ait, *Ego & pater vnum sumus.* &, *Antequam Abraham fieret, ego sum*: & conformia hiis, non ad humanam, sed ad Diuinam spectant naturam. Interrogati tamen aliquando Iacobitæ, timore nescio an veritate coacti, negauerunt vnam tantùm in CHRISTO esse naturam. Et iterum requisiti, cur vno tantùm digito se signarent; responderunt: *Vt in tribus partibus digiti personarum Trinitatem; in vno verò digito designarent essentiæ vnitatem:* licet Græci eis imponant, quia ad designandum in CHRISTO vnitatem naturæ. Vtuntur autem quidam eorum littera Caldaica, nonnulli Arabica, quæ & Saracenica: Layci verò, secundùm diuersas nationes & prouincias, idiomatibus vtuntur diuersis in vulgari. Linguam autem Clericorum suorum, qua in diuinis vtuntur scripturis minimè intelligunt. Erant quoque in Terra Promissionis, & inter Saracenos, etiam seorsum ab hiis, in maiori parte Indiæ, Christiani quidam habitantes, dicti *Nestorini* vel *Nestoriani* à quodam Nestorio: de quo supra *ca. 1.* qui ex magna parte Orientalem plagam sui erroris veneno infecit; & potissimè illos qui terrã incolunt illius potentissimi quondam Principis, quem *Iohannem Presbyterum* vulgus appellat. Dicuntur quoque hii, cum superioribus Iacobitis, longè plures esse quam Latini vel Græci. Et vt de hiis qui seorsum habitant quorum infinitus est numerus sileatur, ad præsens plures Saracenis commixti, subiiciuntur eorum dominio, quàm sint ipsi impii Saraceni: qui licet legem pestiferam spurcissimi Mahumeti recipere noluerint, dicto tamen errore miserabili sunt decepti; &, (*supra 1. cap.*) condemnati: nisi enim in CHRISTO esset vna persona, quæ DEVS esset & homo, non possent de ipso verificari quæ immediatè præmisimus: quorum quædam DEO, &

Matth. 3. | Psal. 147. 7. | Ioh. 14, 27. | Ioh. 10, 30. | Ioh. 8, 58.

non homini conueniunt; quædam vero homini & non DEO. Vnde & in Symbolo Athanasii: *Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita DEVS & homo vnus est CHRISTVS.* & Isay. ait: *Paruulus datus est nobis*: sequitur, *Et vocabitur admirabilis, DEVS, fortis.* & in Psal. *Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altißimus*: quia CHRISTVS fuit Virginis filius, & creator, quando verbum caro factum est, & habitauit in ea. Caldaica autem vtuntur littera: & more Græcorum, non in azimo altaris conficiunt sacramentum. Sunt & alii Christiani qui in Africa & Ispania inter Occidentales Saracenos commorantur; *Mosrabes* vocitati: qui Latina littera & sermone in scripturis vtuntur diuinis: Sanctæq; Romanæ Ecclesiæ sicut cæteri Latini cum omni deuotione & humilitate obediunt, ab articulis fidei vel sacramentis Ecclesiæ in nihilo deuiantes: Eucharistiam tamen diuidunt in partes septem; nonnulli verò in nouem; quod cùm accidat sacramenro, veritatem & virtutẽ non impedit sacramenti.

Esai. 9, 6.

Psal. 86, 5.

CAP. V.

Continet multorum Occidentalium, ad Terram Sanctam concurrentium, prauitatem.

V.

AD Terræ Sanctæ succursum venit fortitudo maris, de maritimis terris Italiæ: & fortitudo gentium, de vltramontanis partibus Occidentis & Aquilonis: vt supra, *in fine part. VII.* dictum est: illi in mari potentiores; hii fortiores in terris: illi in marinis præliis aptiores in nauibus & galeis; isti in terrenis congressibus promptiores, in equis & galeis: illi hostes à remotis, arcubus & sagittis; isti gladiis & lanceis magis feriunt de propinquo. *Italici* homines, grauiores sunt moribus, prudentes, compositi, victu parci, verbis ornati, in consiliis circumspecti, in republica studiosi, impatientes cuiuscunq; dominii, libertatem ante omnia defensantes, politicè viuentes, communia edentes statuta, & edita congruè obseruãtes. Erant hii perutiles Terræ Sanctæ non solùm in nauali bello, sed etiã victualibus, mercimoniis & peregrinis etiam deportandis. *Franci* autem, *Alamani*, *Anglici*, cæteriq; vltramontani, minus sunt compositi, & magis impetuosi, in agendis minus circumspecti, & in verbis etiam minus cauti, in victu superflui, & in expensis magis profusi, in consiliis nimis festini, contra dictum sapientis: *Oportet tardè consiliari*: & alius Philosophorum ait: *Velox consilium, sequitur pœnitentia.* In Ecclesia verò multùm deuoti, feruentiores in eleemosynis, & cæteris operibus pietatis; & animosiores in præliis, valdeque formidabiles Saracenis. Sed propter multorum leuitatem à Polanis *Hernandi filÿ* appellantur. Qui qualiter & quantum in vitia declinauerint, supra *II. cap.* dictum est. *Italici quoq;*: & potiores maximè maritimæ regionis, à patrum virtutibus declinantes, insatiabili auaritiâ lucris inhiantes, exortâ in eis æmulatione mutuâ, implacabili odio, & immortali discordiâ, libentius contra se pugnant quàm contra impios Agarenos: & qui quondam erant sua virtute terribiles Saracenis, nunc eos dissidio suo lætificant, ex hoc ipsos reddentes ab omni perturbatione securos. Est & alia caussa à prædictis, quæ summè in Terræ Sanctæ habitatoribus corruptionem induxit: concursus scilicet hominum omni genere criminum infectorum. Transfretabãt enim quotidie flagitiosi & pestiferi homines, scelerati, sacrilegi, impii, fures, raptores, homicidę, patricidę, periuri, adulteri, cursarii, proditores, lusores, ioculatores, crapulæ dediti & ebrietati; relinquentes quoq; legitima matrimonia, & mulierculas nouis decipientes contractibus: mulieres etiã, propriis relictis maritis, lenonibus adhærebant. Hii quidem & consimiles, prudentum consilio qui statim Terræ Promissionis, & alternas ipsius mutationes diligentiùs inspexerunt, omni aliâ peste, omnique hominum genere, peccatorum fomentum, ad animarum damnationem, & subuersionem fidelium in Terræ Sanctæ dispendium ampliùs præbuerunt, scelera criminibus, crimina sceleribus cumulantes. Et tantò audaciùs maleficia perpetrabant, quantò promptiùs erat punitionis diffugium: vel ad Saracenos propinquos fugiendo, baptismi fracto fœdere; vel ad propinquas Insulas, cum Latinorum nauigiis transfretando: tantò etiam inuerecundiùs, quantò remotiores ab amicis, propinquis, & notis. Aduentabãt quoq; frequenter viri sanguinem, & filiis Belial: qui in patria sua in malitiis & maleficiis deprehensi, prece plerumque & pretio

10

30

40

50

pretio obtinebant, membris nō mutilari, vel vitâ priuari: sed ad Terram Promissionis transmitti, & ibi perpetuo condemnari exilio. Hii verò pœnitētiâ non compuncti, sed violentiâ magis coacti, cœlum mutantes non animum, facti incolæ Terræ Sanctæ, peccatorum sarcinâ quam secum detulerant prægrauati, solita prauitatis studia exercebant: & hospitia peregrinis immoderato locantes pretio, modis decipiebant innumeris aduentitios extraneos, & incautos: Sicariis etiam & latronibus, aleatoribus, & publicis meretricibus, spe lucri maioris, receptacula præparabant. Et in hiis omnibus secum erant manus Principum infidelium, diligentium munera, sequentium retributionem: quibus omnibus ideò iungebantur in culpa,
10 quia facientes & consentientes, æquo iure, pari crimine vindicantur.

CAP. VI.

Continet regularis ac Clericalis status deprauationem.

POstquam omnis penè fidelis populus Prælatis, Clericis, & regularibus Terræ Sanctæ transmisit munera diuitias contulit, quasi tributarius factus est, cœperunt *pastores* seipsos pascere: & neglectâ ouium curâ, cœperunt eas tondere, non nutrire; earumque lacte, lanaque contenti, fugere ad luporum accessum, facti mercenarii de prælatis. *Mercenarius*, inquit Gregorius, *locum pastoris tenet, & lu-*
20 *crum animarum non quærit. O pastor & idolum, derelinquens gregem*, ait Dominus per Zachariam. *Pastor* certè, ratione prouentus & commodi; sed *idolum*, ratione neglecti officii, ministerii non impleti: Idolum enim nec videt nec intuetur, cum oculos habeat; nec arcet nec comminatur, cùm virgam teneat; nec admonet, nec affatur, cùm apparentiam habeat Principis & prælati: adoratur tamen & colitur. tales facti erant pastores terræ illius, circa spectanda, cæci & duces cæcorum; circa praua opera arguenda, canes muti, non valentes latrare; honorari tamen volentes: quasi vaccæ pingues in monte Samariæ, de CHRISTI patrimonio impinguati, incrassati, dilatati: de eius paupertate, diuites; ipsius humilitate, superbi; & ignominiâ gloriosi: in domum Domini intrantes pompaticè: Giezi leprâ v-
30 tinam nō respersi, dum cathedras vendētium columbas erigunt, quas CHRISTVS euertit: cum Iuda, tam fure quàm proditore, dicentes: *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Sæpè à Symone Petro clauem tollentes, vt Symoni mago darent: diuitiis quoque ac delitiis habundarent; & catulos suos non de micis, quæ cadunt de mensa, sed delicatis nutrirent cibariis: turpiq; otio marcidi, & luxu multiplici defluentes, perniciosa exempla in subditos transmittebant. *Regulares* quoque, vt Clerici, veneno diuitiarum infecti fregerunt iugum regulæ: rupetunt vincula statutorum, superioribus inobedientes, & cum clericis altercantes: & quorum officium erat plangere, nunc quærunt Sacramenta Ecclesiastica ministrare: infirmos non ex pietate, sed questu pecuniæ visitare, mortuos sepelire: recipi-
40 unt ad officia & sepulchra interdictos, & nominatim excommunicationis vinculo innodatos: prælatorum sententias contemnunt. Abbates enim, & Priores; & *monachi*, eorumque miserabiles capellani, in alienam messem falcem mittere non timebant: clandestinis matrimoniis personas illegitimas, aut fugitiuas illicitè copulantes. Eneruato proindè rigore Ecclesiasticæ disciplinæ, homines pestilentes, prælatorum sententias contemnebant. Sed & ipsi etiam inter se inuicem mordentes, inuicem detrahentes, non sine graui scandalo populi Christiani, vsque ad apertas contumelias, odia manifesta, & persecutiones publicas, & ferè vsque ad conflictus non solùm verborum, sed etiam verberum prorumpebant. Non solùm quoque monachi, sed etiam *moniales*, superioribus suis inobedientes, excusso disci-
50 plinæ iugo de claustris exilientes, quondam lapides sanctuarii, nunc reperiebantur dispersæ in capite omnium platearum, publica balnea irreligiosè cum personis irreligiosis frequētantes. Et factus est *sicut populus, sic sacerdos*; & regularis quemadmodum secularis. *Ex adipe enim delitiarum & diuitiarum prodiit iniquitas*: ita vt rarus esset, qui inter sanctum discerneret, & prophanum; & pretiosum separet à vili. Nonne scriptum est, *qui tetigerit picem inquinabitur ab ea?* Et, *si modicum quoque fermenti totam massam corrumpit*, quæ corruptio debuit generari ex tanta, & tam diuersa multitudine hominum impiorum ad Terram Sanctam concurrentium? illuc

VI.
Zach. 11, 17.
Matt. 26, 15.
Esai. 24, 2.
Psal. 72, 7.
Eccl. 13, 1.
1. Cor. 5, 6.

[illegible] haeretici atq; schismatici, multi etiam sortilegiis dediti, sacrilegiis infecti, viri sanguinum, homicidæ, superbi, iracundi, elati, contumeliosi, seditiosi, iurgia prouocantes, discordiam seminantes, desides & ignaui, crapulâ & ebrietate grauati, luxuriâ & immunditiâ fœtidi, insipientes, incompositi, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. In medio igitur nationis tam prauæ atque peruersæ dum habitat populus Domini, didicit opera eorum, & factum est illi in scandalum: quia enim sicut & Iudæus, (*supra parte 1. cap. IV.*) non repulit Iebusæum maledictum, mendacium homicidium & furtum inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Vidensq; DEVS quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis humani intenta esset ad malum omni tempore; omnis quippe caro corrupuerat viam suam, tactus dolore cordis intrinsecus ait: *Ego delebo eos cum terra:* inducensq; diluuium gentium immundarum, erasit de terra maleficos; & terram illam, descriptam suprà *part. VII.* gloria spoliauit: Sepulchrum quoq; suum, ac cætera loca sacra tradidit inimicis Crucis suæ, dicens: *Puduit minùs in peregrinis quàm castris sordere meis.*

Gen. 6, 5. 7. — 10

NONA PARS, CONTINET AMISSIONEM TERRÆ SANCTÆ FACTAM TEMPORE SALADINI: HABENS CAPITULA VIII.

20

CAP. I.

Continet Diuinæ iustitiæ æquitatem in Terræ Sanctæ habitatores indignos.

Omnia propter semetipsum creauit *Altissimus*: & cuncta creata conuertit ad materiam suæ laudis. Sed quis illa enarrare sufficiat? nemo certè nisi docente Prophetâ sciremus, *quia vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas.* *O misericordia* Domini, quâ plena fuit Terra illa Promissionis in sublimatione regni, in ordinatione sacerdotii, & dispositione mirabili populi Christiani: tunc verè fuit gloriâ & honore coronatus, & in Terra Sancta omnia subiecta pedibus eius, cùm certè ante nouos filios Israël, imò CHRISTI, tremebat contio infidelis; quando vnus persequebatur mille, & duo fugabant decem millia. Et de misericordia quidem sic. De *Iustitia* verò, ait Propheta: *quia honor Regis iudicium diligit.* Qui enim legitur pater misericordiarum & DEVS totius consolationis; legitur nihilominus DEVS Iudex, iustus, & fortis; legitur terribilis in consiliis super filios hominum; legitur vltionum Dominus: vlciscitur, & requirit rationem de commissis, vsque ad vltimum quadrantem; requirit, & retribuit abundanter facientibus superbiam; requirit à redempto seruitium, honorem & gloriam ab eo quem plasmauit. Esto quòd dissimulet pater misericordiarum, non tantùm Dominus & Creator: & qui parcit filio, non parcit figmento, non parcit seruo nequam. *Seruus*, inquit, *sciens voluntatem Domini sui, & non faciens eam, vapulabit multis.* Nihil odit DEVS eorum quæ fecit: Vidit *enim* cuncta *quæ fecerat, & erant valdè bona:* solum peccatum odit quod nihil est; quod non à Creatore, sed à creatura processit: hoc est, quod de Angelo, fecit Diabolum; de amico, inimicum; de cœlo, propulit in infernum: hoc est, quod de delitiis, hominem compulit ad laborem; de Paradisi accola, fecit agricolam; de Domino, seruum; de ciue, exulem; de filio DEI, mancipium diaboli: & immortalem, in morte conclusit. In peccati quoque destructione multùm fatigationis Saluator assumpsit, nec tantùm laborauit in fabrica vniuersi. Siquidem illa dixit, & facta sunt; mandauit, & creata sunt. At hic, & in dictis suis habuit contradictores; & in factis, obseruatores; & in tormentis, illusores; & in morte, exprobratores. Propter peccatum quoque, mutatur homini in crudelem, qui reuera benignus & misericors est: & menti nequiter obstinatæ, apparet durus & implacabilis, cuius natura bonitas, cuius proprium misereri semper & parcere. Excrescente itaque vsque ad sidera prauitate incolentium Terram Sanctam, vt superiori parte ostenditur: dum insolentes fiunt pro victoriis; ingrati pro gratiis; dum ad peccati vomitum redeunt, qui priùs seruire elegerant, cui seruire regnare est, receperunt duplicia de manu Domini, qui repulit taberna-

Margin: 1. Psal. 16, 4. [illegible] — 30 — Psal. 98, 4. — 40 — Luc. 12, 47. Gen. 1, 31. — 50

bernaculum Sylo; qui libellum repudii dedit veteri Synagogæ: factiq; sunt hostes nominis Christiani in capite, ipsi in cauda, qui caudam perseuerãtiæ suo sacrificio abstulerunt. Adeò enim conclusit in gladio Dominus populum suum, & hereditatem suam spreuit, vt non solùm Terra Promissionis amissa sit; sed omnes etiam penè regiones, ciuitates & munitiones ab introitu terræ Ægypti vsq; ad Mesopotamiam itinere plusquàm XX. dierum: & de ciuitatibus quidem maritimis solummodo reliquerunt *Tyrum* & *Tripolim*: *Antiochiam* verò, cum paucis munitionibus castrum scilicet, quod *Cursarium* dicitur, iuxta *Crachum*, & *Margath*, & *castrum Album*, *Archis*, & *turrem Ancreadi*, & castrum *Nephyn*, in comitatu Tripolitano. Omnes verò 10 Mediterraneas ciuitates & munitiones, suo subiecerunt imperio, aut fugatis exindè Christianis, aut morte extinctis, aut carceribus mancipatis.

CAP. II.

Continet Edissani Comitatus, & infelicis Comitis illius captionem: castri quoque Harenc, & Paneadis ciuitatis.

TAntæ autem aduersitatis amaræ tribulationis calamitas à Comitatu Edissano infaustum sumpsit exordium: mortuo enim viro strenuo in armis, & prouido in agendis Iocellino Comite Edissano, *Iocellinus* iunior filius eius, à paterna probi- 20 tate & honestate degenerans, sordibus defluẽs & libidine dissolutus, Edissam ciuitatem, negligenter munitam relinquens, amisit. Obsidens enim eam *Sanguinus* Mussulæ dominus, (*de quo supra parte VII. cap. I.*) quæ caput & Metropolis est prouinciæ Assur, confractis mœnibus violenter irrupit, anno Domini M. C X L V. cùm nusquam priùs fuisset idolatrarum infidelitate polluta. Sed & *Iocellinus* ipse, post hæc, diuino iudicio à Saracenis captus, fame & egestate consumptus ac mortuus est. Postquam verò pars residua comitatus obuenit vxori, Constantinopolitano Imperatori sub censu annuo consignauit, qui copiam illuc Græcorum transmittens, contra Saracenos terram defensare promisit. *Norandinus* autem prædicti Sanguini filius, de recessu Latinorum gauisus, licet cum admodum paucis esset, 30 Græcos effeminatos & molles nil reputans, eodem anno totam terram suo subiecit imperio, captiuatis illis Græculis, vel occisis. Adiit quoque Norandinus castrum *Aranch* obsidere, ad Antiochenum pertinens Principatum, quod ab Antiochia decem distat milliaribus. Et quia *Raymundus* Princeps Antiochenus, tunc temporis interfectus erat in bello, filius quoque eius *Boamundus*, in Principatu succedens, à Saracenis tenebatur captiuus, castrum ipsum paucis reluctantibus expugnauit. *Paneadem* quoque ciuitatem suæ ditioni subiecit, absente Ierusalem Rege Almerico, atque commorante circa partes Ægypti. Cœpit ex tunc Christianorum conditio deterior fieri: residuam tamen terram defendebant, donec regna Ægypti & Damasci sub vna conueniunt potestate. Propter amissionem autem E- 40 dissæ factam, (*suprà parte VI. cap. XIX.*) crux denuò prædicatur, & Rex Franciæ ac Imperator transfretant: *sequenti capitulo.* M. C X L V I I I. Peregrini Ierosolymitani, penè omnes pestilentiâ perierunt. Sequẽti anno in Terra Promissionis & partibus Orientis, exigentibus peccatis hominum, *terræmotus* multas villas, vrbes & Ecclesias obruit; & innumera populorum millia hians terra glutiuit: inter cæteros qui tam repentino cadebant excidio *Hermannus* Viennensis Antiochiæ educatus, exiens in castro *Cursario*, in districtu Antiocheni Principatus, in Ecclesia Sancti Petri: videns coruscationes & fulgura & terræ hiatum ex hiis duntaxat, qui in Ecclesia erant vltra C X L. deglutire: iam solo & ipse dilapsus, piissimam matrem Domini apud *Recemadher* patrocinantem, inuocauit, & continuò eius sensit auxi- 50 lium. Nam, cùm circumquaque rugirent, & ad inferiora terræ ruerent, licet coartaretur & penè suffocaretur à terra, à Regina Virginum extractus est viuus, in natali Apostolorum Petri & Pauli, circa sextam. Et non solùm ad emendam; sed diuinâ prouidentiâ sæpiùs in illis partibus huiusce terræmotus proueniunt, etiam ad cautelam, vt sciat vnusquisque: sicut ait *Apostolus I. Thessal. IV. Suum vas possidere in sanctificatione, & honore*: & Terram Sanctam polluere caueant, quam Christus pretioso sanguinis sui balsamo consecrauit.

11.

A. Dni. 1145.

A. Dni. 1148.

Cap. III.

Continet modum quo Saladinus regnauit super duo regna, Aegypti videlicet & Damasci.

III. A Dni. 1174.

NOrandinus M.CLXXIV. moritur, Rex Turchorum: *Saladinus* regnum occupat,& simul cum regno Ægypti sub sua redigit potestate. *Saracunus* enim vnus ex Satrapis Norandini,regnum Ægypti quod violenter occupauerat,Saladino nepoti suo ex fratre in morte reliquit. Hic *Saladinus* ingenio astutus erat,in armis exercitatus, in agendis prouidus & festinus, liberalis valdè & munificus, non solùm suis, sed etiam quibusdam Christianis, quos ad se muneribus & promissionibus attrahebat.Igitur postquam Ægypti administrationem obtinuit, timens Calypham Ægyptium,de quo *suprà part.VI.cap.V.* fecimus mentionem: multis enim accusatoribus non immeritò domino suo Calyphæ factus erat suspectus: nolens ipse sub timore alterius vel dominio remanere, accessit ad Calypham, fingens solitam reuerentiam velle exhibere; & clauâ subitò percussum ad terram deiecit,proditorque occidit: & cunctos filios, cognatos, & potiores amicos, aut interfici iussit, aut carceri perpetuò mancipari: compulitq; Ægyptios Calypham proprium de cætero non habere, sed Baldacensi subesse. Postquam verò Saladinus Calypham Ægyptium dominum suum occidit, *Salech* filio domini sui Norandini iam defuncti, qui puer tunc temporis in Alapia morabatur, regnum abstulit Damascenum,præcipuis regni tyrampnis, partim muneribus & promissionibus, partim metu & violentiâ ad proditionem inclinatis. Addidit quoq; prædicto domino suo cuius ipse & pater eius serui fuerant, opulentissimas surripere ciuitates, *Haman* videlicet, & *Mahubeth*; *Emissenam* etiam ciuitatem, quæ vulgariter *Camele* appellatur, insuper & *Cæsaream magnam.* Mortuo quoque prædicto Norandini filio, cùm in potestate patrui sui *Catebedini* Mussulæ domini, iure hereditario Alapiâ deuenisset, non solùm Alapiam,sed etiam comitatum Edissanum,& totam terram vsque Eufraten,& etiam Mesopotamiæ nobiles ciuitates,*Edessam*, *Charan*,& cætera, Saladinus prædicto domino Mussulæ violenter abstulit, non sine Christianorum magno dispendio: & eò maximè, quia Saraceni,qui à principio, quando primùm Latini terram ingressi sunt,rudes erant in præliis, & quasi inermes, cum arcubus tantùm ad bella procedentes, nunc verò vsu & exercitio, frequentiq; cum Christianis congressu, adepti essent pleniùs militiæ disciplinam: & more vterentur Latino, loricis, scutis, & galeis, ensibus & lanceis, omniq; armorum genere, tam offensiuo quàm etiam defensiuo.

Cap. IV.

Continet prohibitionem Lateranensis concilij deferendi arma,& huiusmodi Saracenis: lugubremq; stragem populi Christiani,per Saladinum illatam.

IV.

CVm talia ad Christiani populi subuersionem agitantur in partibus Orientis, in partibus Occidentis depressæ Ecclesiæ aspexit DEVS: & Ecclesiæ Imperiique dissidio finem imposuit,quo nullum aut vehementiùs efferbuit,aut perseuerauit diutiùs,quia annis XVI. Anno enim M.CLXXVII. *Fredericus* primus ad Papam *Alexandrum* tertium, qui ad ciuitatem *Venetiam* declinauerat, propter ciuium fidelitatem,& ciuitatis inexpugnabilis securitatem,suplex venit: & ad terram prostratis ceruicibus Papa pedem superposuit dicens: *super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem:* & à sententiis absoluto, reconciliatus est. Sequenti verò anno Lateranense concilium congregat: vbi ex diuersis partibus, Episcoporum & Abbatum innumerabilis multitudo conuenit. Ibi, *infideles & impij Christiani,qui Saracenis arma, ferrum & lignamina galearum deferunt; & ad impugnandum Christianos necessaria subministrant, vel in galeis eorum, siue in pyraticis nauibus curam gubernationis exercent,excommunicationi subiecti sunt; ac rerum suarum per Principes seculares, priuatione mulctari, & capientium serui fieri censentur.* Ad Orientalem nunc redeuntes historiam dicamus quòd Patriarcha Ierusalem, Prior Hospitalis, & Magister Templi,M.CLXXXIV. venerunt ad *Philippum* Regem Franciæ: horum tamen tertius mortuus est in via: & portauerunt claues vrbis Ierusalem & Sancti Sepulchri Domini,rogantes, vt ferret auxilium. Hic verò conuocato concilio, prælatis ordi-

A.D. 1177.

Psal. 90,13.

A Dni. 1184.

ordinat, vt subditis prædicent Crucem sumere, & strenuissimos misit milites cum multitudine peditum, suis stipendiis. Sed hoc non obstante, attendens *Saladinus* vir astutus, & in re militari multùm expertus, immensum foramen discordiæ in regno Ierosolymitano: de quo *suprà in fine part. VI.* fecimus mentionem: & quia, *omne regnum in seipsum diuisum desolabitur*, iuxta sententiam Saluatoris: maximè verò sumptâ occasione ex eo quòd *Raymundus Princeps* Montis Regalis, & totius terræ trans Iordanem, dominus quoq; Ebron, & circumstãtis regionis, treguas quas cum Saracenis vicinis Christiani habebant, maximam prædam agens confregerat: ex omnibus sibi subiectis nationibus cõgregauit pugnatorum multitudinem magnam nimis: ex Ægypto videlicet, & Arabia, & Damasco, Alapia quoq; & Mesopotamia: dicitur in suo comitatu præter pedites innumerabiles habuisse L. millia militum. Præmisit autem vir sagax, decem millia electorum militũ, qui per terram Comitis Tripolitani, qui secum treguas inierat: (*suprà in fine VI. part.*) per partes, scilicet, Tyberiadis & Nazareth, vsque ad suburbana Acon discurrerent; & more suo nostros prouocarent, si fortè incautè se prosequentes, aut casu occurrentes, interimere aut capere possent: nec effectu caruit impia machinatio. *Magister* enim *Militiæ Templi* cum fratribus suis, plusquam LXX. incautè egrediens; & *Magister Hospitalis*, qui cum fratribus suis decem, de Castro *Beluoir* reuertebatur à colloquio comitis Tripolitani, à Turchis inclusi sunt iuxta *Casale Roberti*: & licet non ampliùs quàm CXX. militibus sociati essent, decem millibus Saracenorum viriliter restiterũt, ex eis plurimos prosternentes: sed tandem pauci corripiuntur à pluribus, & trucidato Magistro Hospitalis cum pluribus, cæteri capiuntur: Magister verò Templi cum paucis fugâ elapsus est. Sic primo die Madii, Saraceni de Christianis cruẽtam victoriam habuêre. Ex hoc euentu Saraceni animosiores effecti, sequenti Iulio omnibus viribus suis in vnum conflatis, *Tyberiadem*, vltimam regni Ierosolymitani ciuitatem, ex parte Damasci obsederunt. Iam enim apparenter *Comes Tripolitanus*, cuius erat ciuitas, à Saracenis ruptis treguis recesserat, cùm publicè Regis ac regni proditor vulgaretur: munierat autem prædictam ciuitatem contra Saracenos, vxore suâ in præsidio relictâ. Rex verò Ierusalẽ vltimus, *Guido de Lisinio*, & Comes Tripolitanus prædictus, cum omnibus penè regni nobilibus, & copiosa multitudine, quanta nusquã simul fuerat, à primo Latinorũ introitu vsq; tunc, equitibus, scilicet, loricatis MCC. peditibus verò cum armis, arcubus & balistis XX. millibus, ad prædictæ ciuitati ferendum auxilium properant, diuini fauoris auxilio destituti; & iuxta fontem Sephoritanum tentoria sua locant: plus de suis viribus quàm de diuino adiutorio cõfidentes. Die verò sequenti contra Saladinum exercitus progreditur Christianus: cui occurrit leuiter armatorum equitum multitudo de exercitu Saladini, à dextris & à sinistris Christianos proteruè nimis infestans, sagittis & spiculis equos & equites vulnerando. Fuit autem *Ioannis* militis consilium, vt vnanimiter aggrederentur aciem Saladini: cunctisq; consilium placuit, excepto Tripolitano Comite, cuius consilio in montanis tutantur, locis aridis & inaquosis. Quod prudenter *Saladinus* attendens, sequenti die priusquàm Christiani ad aquam peruenire valerent, ordinatis paganorum tam equitum quàm peditum aciebus, Christianis verò siti arentibus, commissum est bellum: & cum feruerent tunc dies, secundo videlicet Iunii M.CLXXXVIII. Comes Tripolitanus proditor exercitus, depositis armis, fugit ad castrum *Saphet*: Aconensis verò præsul, Sanctæ Crucis portans vexillum, lethaliter vulneratur, propter quod Crucem Regi tradidit. Rex verò, simul cum Cruce, capitur; & traditur Christianus populus in manus impiorum: nimirum quia, vt sæpiùs repetitum est, *Nimios in luxus fluxerat cum populo Clerus.* Rarus erat quem non auaritiæ aut lasciuiæ inficeret morbus. Christiani itaq; subitò Saracenis terga præbentes, penè omnes à minimo vsq; ad maximum trucidantur; aut certè captiui ducuntur. *Raymundus* quoq;, nobilis Princeps Montis Regalis & Petracensis, qui priùs inter Turchos captiuus fuerat annis XVI. deindè liberatus, antè Saladinum deducitur; eiusq; gladio ac manu capite truncatur. Rex verò & Magister Templi, pro triumpho seruantur, & minantur in captiuitatem, cum multis maioris ac minoris ordinis, absque fortitudine antè faciem subsequentis. *Saladinus* autem, manubias ad pontem Tyberiadis diuidi iubet, & meliora in Damascum deferri.

Luc. 11, 17.

A Dni. 1188.

CAP. V.

Continet amißionem quasi totius maritimæ regionis.

V. ET factum est postquam percussit *Saladinus* Turchus Christianorum exercitum, in hiis, qui euadere potuerunt quiq; bello non affuerant, sed in ciuitatibus aut munitionibus manserant, solo auditu territis, quasi mulieres meticulosis effectis, nihil remansit virium: sed emarcuit omnis virtus eorum, ita vt multi Christiani, antè paucos fugerent Saracenos. *Saladinus* proindè fortunam suam non segniter vrgens, post prædictam victoriam, cum apparatu summo *Ptolomaydam* properat; & dum ciuitatem obsidet, eam post biduum per deditionem accepit: recedentibus, conductus secūdùm pacta; remanentibus, securitas exhibetur. *Saladinus* enim nullum grauari sinebat, volentē secum degere sub tributo; nec vnquam iuramentum violabat; & vix aliquid, rogatus, negabat. Deindè ciuitatem *Beriti*, à desperatis de sua defensione ciuibus absq; contradictione recepit: *Biblium* etiam, sine vlla difficultate obtinuit. Redeunti quoq; per Ptolomaydam, & per maritimam discurrenti vsque Ascalonam, nulla fuit ciuitas ausa resistere. *Ascalonitæ* verò, de loci situ fidentes: munitissimus enim locus est Ascalon, (*supra part. VI. cap. XX.*) mariùs agentes, Saladino respondent, quòd suam nulli traderent ciuitatem, donec certiores redderentur, an Ierosolomitæ ciuitatem suam redderent vel tenerent. Ipso anno tres Lunæ in cœlo visæ sunt, & in medio signum Crucis: non multò post, in cœlo visi sunt tres Soles. Sol etiam obscuratus est parum antè nonam, & diu durauit: & Lunæ Eclipsis fuit penè vniuersalis VIII. Kalend. Aprilis. Visa quoque est IV. Idus Februarii, paulò antè auroram, serenissimâ nocte, vsq; ad terram in momento Luna descendere; & post morulam, quasi resumptis viribus, ad locū suum paulatim ascendere.

CAP. VI.

Continet amißionem ciuitatis Sanctæ Ierusalem, & Ascalonæ.

VI. A.D. 1188. HIs peractis Saladinus antè *Ierusalem* sua figit tentoria: & à parte Occidentali per decem dies continuè dat insultus, ciuibus viriliter se tuentibus: à parte Aquilonari muros machinis obruit: tandem XIV. die obsidionis M.CLXXXVIII. II. Octobris, ciuitatem sub certis pactis, per deditionem accepit: vt videlicet duobus aureis infans redimi valeat; decem verò, qui decem annos excessit; mulier quinq;. Intrantes igitur Saraceni innumeri, loca Sancta prophanant; in Ecclesiis, cæterisque locis DEO dicatis, equos stabulant, & turpia quæque agunt: Ecclesiam quoque Sancti Sepulchri multo auro ne polluatur redimunt Suriani. In templo verò Domini, cum multa reuerentia, adorant Turchi. *Saladinus* verò, antequam illud intraret, parietes eius lauari fecit aquâ roseaceâ: habebat enim quingentos camelos eâdem aquâ onustos: & multa millia pauperum absoluit à pretio prætaxato; infirmis etiam iussit necessaria ministrari: deponi quoq; fecit magnā Crucem auream, quæ erat in summitate Templi: quam Saraceni funibus ligantes, cōfusibiliter traxerunt vsque ad turrem Dauid, quæ est in monte Syon, ibiq; eam confregerunt: hoc tamen, mandato Saladini factum non legitur. Capta quoque est Ierusalem à Turchis postquam annis LXXXVIII. fuerat sub dominio Latinorum; & quasi tantundem priùs fuerat à Turchis possessa. Ab illo tempore citra, homines nasci dicuntur cum dentibus paucioribus solito: priùs enim dētes XXXII. habuisse dicuntur. Post hæc multis redemptis iuxta condictum, vsq; ad securitatis loca conductus tutus exhibitus est. Interim verò Ierosolymitanorum militum, qui in prælio fuerant, redemptæ coniuges atque filiæ, ciuitatem Ierusalem exeuntes, ad Saladini vsq; præsentiam accedentes, ediderunt lugubrem eiulatum: inquisitâ causâ, respondent suos se amisisse viros, sibi quoq; possessiones sublatas; petebant proindè ad aliquid misericorditer restaurari. Ille pietate commotus, eis qui superessent captiuos reddi; puellisq; de thesauris suis ampla munera dari iusit, secūdùm quod cuiusq; conditio exigebat; easq; iuxta principatus sui magnificentiam blandè cōsolatus est. At postquam Tripolim peruenerunt, euadentes Saracenorum pericula, in manus Christianorum magis crudelium inciderunt. Comes enim Tripolitanus, cum satellitibus suis, filiis Belial, cùm debuissent confratribus suis exulibus cōpati, quic-

quicquid illis infideles dimiserant abstulerunt, solo nomine Christiani. Accidit autem propter huius crudelitatis excessum, vt cùm mulier quædam paruulum suum gestaret in humeris, & sacrilegi illi auferrent, quæ pro se & filio nutriendo reliquerant Saraceni: nulli enim parcebant sexui, vel ætati, aut cõditioni, quin omnia scrutarentur: supra modum animo perturbata, & spiritu tristitiæ & desperationis absorpta, in marinas iecit vndas filium ex se natum. Prædictus verò Saladinus *Ascalonam* rediens, cum hac conditione ciuitatem per deditionem accepit, vt Regem Ierusalem & Magistrum Templi, quos captiuos tenebat (*supra v. cap.*) & quosdam alios, libertati donaret.

10

CAP. VII.

Continet lamentationem super amissione Ciuitatis Sanctæ Ierusalem.

A *Dan auditus est fremitus equorum; à voce hinnituum pugnatorum commota est omnis terra: & venerunt, & deuorauerunt terram, & plenitudinem eius; vrbem, & habitatores eius: dolor meus super dolorem; in me cor meum mœrens. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectionem populi mei?* Adesset vtinam *Ieremias*, fidelis aliquis Christianus, sanctificatus in vtero matris Ecclesiæ, datus Propheta ad diros casus, diraq; scelera complorãda, qui lamentabiles trenos componeret, qui amaro animo eiulans suspiraret. *Quomodo sedet sola ciuitas?* non iam lapidea, sed Ierosolymitana Ecclesia: *plena populo alieno:* nunc magis quàm proprio. *facta est quasi vidua Domina gentium*, in prælio eius præsule vulnerato, & Rege carceri mancipato. *Princeps prouinciarum facta est sub tributo*, vtinam auri, & non delicti! Indè est quòd *non inuenitur, qui consoletur eam ex omnibus karis eius:* indè est quòd omnes *amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici:* quia meritò iniuriam patitur à creaturis, qui contumeliam ingerit Creatori. Iam & illud completum est: *Viæ Syon lugent: eò quòd non sit, qui veniat ad sollemnitatem*; sed magis ad vanitatem. Et illud quoque: *Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est*, vt cadat à solio dignitatis, quæ videbatur fundata super firmam petram: Et de inertia sacerdotum dicentium, *Pax, pax*; *cùm non esset pax*: audire poterant: *Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant tibi iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent:* de quibus iterum dicitur. *Quomodo obscuratum est aurum:* Clerus videlicet, qui priùs sapientiæ splendore fulgebat. *Mutatus est color optimus*, in exemplis: & qui in dedicatis DEO locis quasi *lapides* pretiosi contineri solebant, *dispersi sunt*, quasi vagabundi, *in capite omnium platearum.* Sed ne hiis monachi vel religiosi insultare præsumant, audiant quid in sequentibus de ipsis dicatur: *Candidiores Nazarei eius niue*: propter castitatis lilium. *Nitidiores lacte*: propter dulcedinem lachrymarum. *Rubicundiores ebore antiquo:* propter longam carnis macerationem: *Saphyro pulchriores:* ob serenam meditationem, & cœlestium contemplationem. Consequenter verò, non sic: sed *denigrata est super carbones facies eorum*, quia occupata sunt corda eorum accidiâ, & cogitationibus suis malis. Vndè & *non sunt cogniti in plateis*, quas frequentant, quemadmodum seculares secularia pertractantes. *Adhæsit cutis eorum ossibus; aruit, & facta est quasi lignum:* quia pro eo quòd se non reficiunt sacris lectionibus, in modum ligni aridi desiccati sunt ab humore spirituali: & ideò non referunt fructum, nihil præter habitũ habentes de vita monastica. Propter hæc omnia *compleuit Dominus furorem suum, & effudit iram indignationis suæ, & succendit ignem Dominus in Syon*: non qui super Apostolos de cœlo descendit; sed qui pueros Iob consumpsit.

Ier. 8, 16, 18.
Ier. 9, 1.
Lam. 1, 1. &c.
20
Ier. 6, 14.
30
Lam. 2, 14.
Lam. 4, 1.
Lam. 4, 7, &c.
40

CAP. VIII.

Continet qualiter Tyrum Saladinus obsedit.

50

POstquam victor intumuit, ad *Tyri* obsidionem transiit *Saladinus.* Erat autem tunc in ciuitate strenuus vir, *Conradus Marchio Montis-Ferrati.* Nam eadem vt dicitur die, quâ Christiani corruêre in bello prædicto, ipse de Constantinopoli veniens, nauigio ad ciuitatem applicuit. Hic, cùm defensionem promitteret ciuitatis, si post liberationem, eius dominio subderetur, à cunctis ciuibus, ciuitatis casum formidantibus, illi gratiosè offertur. Cœpit proindè ad se suaq; tuenda non segniter agere; sed vndiq; ciuitatem munire, confortare ciues, & pro tuenda libertate

VIII.

ad probitatem inducere vniuersos. Adueniens autem *Saladinus*, & seorsum à suo exercitu positis Christianis, vt eorum, qui in ciuitate erant paterent obtutibus, ad *Conradum* transmisit nuntios: quòd si ciuitatem redderet, patrem quem tenebat restitueret, & multis remuneraret thesauris: Quo renuente, à Ptolomayda XXIV. galeas, iussit procedere ad ciuitatis Tyrensis offensam, marisq; custodiam, vt victualia & omne auxilium prohiberent: XXIV. quoq; machinas erexit offendentes continuè ciuitatem. Christiani tamen bellatores, quotidiè bis vel ter, ductore quodam Yspano strenuo milite, contra hostes faciebant insultus; stabantq; Saraceni, cùm exirent, attoniti super illius militis probitate, quem *Guercium* militem vocabant. Marchio verò vasa nauigabilia sic composuit, quòd propè terram poterant nauigare, & cooperti homines per fenestras paruulas, alios sagittabant, galeæq; ad ea appropinquare non poterant. Contigit quoq;, vt quidam iuuenis, cuiusdam *Admirati filius*, offenso patre, ad ciuitatem concurreret, peteretq; Baptismum: huius nomine scriptam litteram cum spiculo Marchio transmisit ad hostes: in qua iuuenis Saladinũ salutabat vt dominum; asserebat deindè ciuitatis nosse statum, & nocte sciret fugere Christianos: & si hiis non credebat, nocte ad portum faceret obseruari. Ille tenore litteræ delectatus, galeas bonis replet hominibus. Marchio verò ad muros diligentem ponens custodiam, sed quietam, à barbacanis cũctos summouit: vniuersos autem armatos ad portũ currere iubet, catenâ portus depositâ ad cautelam. Saraceni verò hoc sentientes, fictionem reputant veritatem, & portum intrare festinant: postquam verò aliqua intrauêre nauigia, eleuatur catena, trucidantur, qui in nauigiis erant; & armantur sollemniter Christianis, tam acquisita quã habita priùs nauigia, & inuadunt alios fugientes. Audiens verò Marchio, quòd omnia barbacana essent à Saracenis repleta, illò properat, portas ciuitatis aperit, & obuiã illis processit: continuoq; Saraceni expulsi sunt: & vltra mille, aut vulneribus aut præcipitio perierunt. Videns autem Saladinus se terrâ mariq; superatum, indoluit: obsidionem vltrà prohibuit: in vespera galeas suas & machinas igne combussit, indeq; recessit.

Cap. IX.

Continet qualiter ciuitates Tripolitana & Antiochena, cum quibusdam fortilitiis, à Saladini impetu præseruata sunt.

IX. Post hæc Saladinus non segnis nec piger, vsq; *Tripolim* pertransit, & comiti mandat Tripolitano, vt secundùm sibi præstitum iuramentum, ciues sub se iurare faciat. Requisiti super hoc ciues, dum formã petunt præstandi iuramenti, tempus in crastinum protelatur: & summo diluculo Comes ille infelix, diuinitus reperitur extinctus; & circumcisionis in eo inuenta sunt stigmata, quam recẽter susceperat: Habebat & iuxta se Saladini sigillum; & quòd vellet ciuitatem Saladino tradere, aliqui ex eius familia retulerũt: successitq; illi filius Antiocheni Principis *Raymundus*. Videns igitur Saladinus ciuiũ multitudinẽ cum illis, qui illuc confugerant, pro ciuitatis defensione paratã, putans etiam faciliùs eam aliàs, si aliis munitionibus occupatis opportuno rediret tempore, obtinere, discessit. Nolebat enim illic ampliùs immorari, eò maximè quòd Rex Siciliæ *Guilielmus* quendã principẽ valdè potẽtem cum LXX. galeis transmiserat, postquã lamentabilẽ casum regni Ierosolymitani audierat, ad partes reliquas præseruandas; quingentos quoq; milites, & trecẽtos Turcopolos, & victualia etiam copiosè. Pergens igitur versus Antiochiam Saladinus in impetu spiritus sui, se suosq; ad eradicandũ indè Christianos perurgẽs, ad milliaria decem *Tortosam* ciuitatẽ obsedit: & illuc *Guidonem* Regẽ Ierusalẽ, aliosq; milites decem, antè se duci præcepit: Regina enim, Guidonis cõsors, de Tripoli ad Saladinũ transmiserat, vt sibi quæ in Ascalone promiserat pacta seruaret; misitq; Reginæ Regem; *Conrado* domino Tyri, Comitẽ patrẽ: liberauitq; Magistrũ Templi, Conestabulũ regni, & Marescalcũ, & alios. Videns autẽ *Saladinus*, quia circa Tortosam nihil proficeret, processit ad quinq; milliaria; & cœpit *Valaniã* & destruxit eam: quia erat propè castrũ Margath, in monte situm: & indè procedens ad quinq; milliaria, cœpit ac muniuit *Gibel*; & dimissã Lizã, processit ad obsidendum castrum, quod vocatur *Arx Guilielmi*, in districtu Antiocheno: & infra trium mensium spatium, totum Antiochenum obtinuit principatum, excepto castro inexpugnabili domini Patriarchæ, quod *Cursariũ* dicitur, & ciuitate Antiochiæ: à qua, receptã multã pecuniã à domi-

domino Patriarcha, recessit ad tempus, sperans quia circumquaq; munitionibus occupatis ciuitas diu perdurare non posset. Subiecit itaq; suæ dominationi, in principatu Antiocheno, ciuitates & oppida xxv. & vltra.

DECIMA PARS, CONTINET SVCCVRSVM TERRÆ SANCTÆ AB OCCIDVIS REGIONIBVS EXHIBITVM, TEMpore Saladini: habens capitula IX.

10

CAP. I.

Continet miram commotionem Occidentalium populorum: ac sollicitudinem summorum Pontificum ad Passagium ordinandum.

1. CVM fama excidii populi Christiani orbem replet, in totis Occiduis regionibus nihil audires præter carmen lugubre, lamentationes, & vhe. Cuncti enim fideles animo prosternuntur; & excoqui cordis dolore saucii, quasi ligna arida aut lapides riguerunt. Delatâ verò re tam lugubri *Vrbano Papæ III.* præ cunctis amarè fleuit super excidio Terræ Sanctæ & populi Christiani: dira quoq; pertrahebat lamēta, quòd suis temporibus Orientalis Ecclesia insanabilem passa esset iacturam: quòd pretiosum salutiferæ Crucis vexillum, per hostes Crucifixi Domini, captum detineretur ab eis: quòd canes illi immundi Terram Promissionis conculcarent, & loca sancta omnia prophanarent. Ad cumulum quoq; malorum simultas orta fuerat, inter *Henricum Frederici Augusti* filium, quem Italiæ pater præfecerat, & Papam. Acceperat enim ille in coniugem *Constantiam* filiam *Rogerij* primi Regis Siciliæ, de quibus natus est *Fredericus Secundus.* Propter discordiam autem illam, Papæ apud Veronam moranti, quoquam progredi facultas negata est. Sed deindè maturato negotio Ferrariam vsq; processit; ibiq;, cùm receptis tam diris nuntiis, animi consternatione langueret, febrē incurrens, non multò post, partim langore febrili, partim tædio negotii tā amari, vitâ functus est. Huic successit in pōtificatu vir omni acceptione dignus *Gregorius VIII.* scientiâ & facundiâ clarus; puritate quoq; & integritate animi clarior, ad Terræ Sanctæ succursum totus accēsus. Sed tamen decorus flos mox in ortu suo exaruit, apud Pisas post duos menses sepultus. Post hunc *Clemens Papa III.* illi succedens, cum vniuerso fratrum suorum Cardinalium cætu, ad transmarinorum fidelium sucursum, qui pauci valdè velut oues remāserant inter lupos, totâ intentione, sollicitus monet & inducit, inuitat & obsecrat Reges fideles, Principes & Barones, ac vniuersum populum Christianum, in remissionem eis omnium peccaminum, iniungendo quatinus CHRISTI Ecclesiæ, & Ciuitati redemptionis nostræ, induti virtute ex alto, celeriter mittant auxilium, & impigrè succurrant: nec est tempus ingratitudinis, vbi furor tam sæui turbinis, Orientales strauit Ecclesias. Animantur propterea Prælati, Principes, maiores & medii, Crucis signum sumunt in humeris, se cuncti mutuò incitant, se inuicem prouocant vniuersi ad præbendum Terræ Sanctæ subsidium.

CAP. II.

Continet Imperatoris Romani transfretationem, & mortem: obsidionem quoque Ptolomaydæ per Guidonem Regem Ierusalem.

II. CErtis perceptis rumoribus quòd Crucem sumeret Imperator Romanus, Franciæ quoq; & Angliæ Reges, Prælati etiam & Barones, populiq; innumeri, *Saladinus* solitâ prudentiâ sagax, Ptolomaydam pugnatoribus ac victualibus affluentissimè munit: putans quia non posset alibi quàm Ptolomaydæ tanta hominū descendere multitudo: ciuitati celeriter promittens succursum, si à Christianis contingeret, obsideri. Primus autem Regum properantiū ad Terræ Sanctæ succursum fuit Imperator Romanus *Fredericus I.* cum filio suo duce Sueuiæ: secumq; traxit, vsq; ad quinquaginta millia hominum: & per terram transiens, vsq; *Constantinopolim* peruenit: transiensque *Brachium Sancti Georgij*, vsque Turchiam victualibus abundauit, iubente Constantinopolitano Imperatore. At postquam Alamani Tur-

chiam ingressi sunt, dum victualia rapere improuidè ac fatuè cœperunt, retrahentibus se Turchis, ita fame & omni indigentiâ tabuerunt septimanis tribus, vt exercitus maior penè pars extincta sit. Cùm verò intrasset *Armeniam* & *Salef*, parui fluuii amœnitate, vt quibusdam placet, allectus, balneo, vel secundùm alios, equo lapsus, vix viuus extractus est. Et paulò post moriens, vni ex tribus filiis quem secum habebat, exercitum commisit regendum: M. CXC. qui paruo post tempore naturali lege vitâ functus est. Papa autem *Celestinus*, prædicti Regis Frederici filium *Henricum*, Imperiali diademate coronauit. Quanta putas fecisset strenuus ille Princeps? Iam *Iconij Soldanum*, quia promissum nequaquam seruauerat, persecutus, Turchos debellauerat. Tantus terror inuaserat *Saladinum*, quòd muros Laodiciæ Syriæ, Gibeli, Tortosæ & Biblii, Beriti & Sydonis præcepit dirui: quia per partes illas Imperatorem Romanum transiturum putabat: solis munitionibus reseruatis. Iam ad Regis *Guidonis* historiam redeuntes, dicamus, quia libertati donatus, ad consortem regni, quæ in Tripoli erat accedens, indè vsque Tyrum processit: sed venienti Marchio fores clausit, & postulanti negauit introitum: suamq; non Regis asseruit ciuitatem: per ea quæ dicta sunt *VIII. cap. IX. partis.* Videns autem Rex, quia sibi in ciuitate sua non licuerat hospitari; in toto quoque Ierosolymitano Principatu, nec vnum habebat casale, vbi caput reclinare valeret: indutus verecundiâ, & pudore cõfusus, eò maximè quòd Sancta Terra Promissionis sub eius esset amissa regimine, vitâ quasi neglectâ, stupendo magis quàm imitando facto, ostendit, quia *periculosa res est desperatio*. In ipsa æstate quæ Sanctæ Ierusalem amissionem secuta est, Anno videlicet Domini M. CLXXXIX. cum admodum paucis quos colligere potuit, Ptolomaydam obsedit ciuitatem, tẽtoria sua collocãs iuxta ciuitatem in loco aliquantulum eminenti: cùm essent pro vno Christiano, in ciuitate quatuor Saraceni. Erat autem secum frater eius *Gaufridus de Lisinio*, vir animosus, & in armis strenuus, qui fratris gratiâ, cunctos Peregrinos præcesserat. Cùm verò hæc *Saladino* relata fuissent, gratias Deo dicitur retulisse, quòd Christianorum reliquias, cum Rege suo, in suis manibus cõclusisset. Satrapis quoq; cur ad prædam oblatam non festinaret quærentibus, respondit, quia venturum in proximo expectaret fratrem; & cùm res essent in tuto, differre placebat, vt lætitiæ palmæ consors fieret frater eius.

A.Dni. 1190.

A.Dni. 1189.

Cap. III.

Continet aduenientia tam Christianis quàm paganis auxilia, & graues euentus. Rubrica.

III. Felix necessitas quæ ad meliora compellit, quæ non ad desperationis currit præcipitium; magis verò ad diuinum confugit auxilium: quia *spes*, docente Apostolo, *non confundit*. Fidentibus igitur in Domino, & in potentia virtutis eius, in auxilium properat *Imperatoris filius*, cum Alamanis prædictis. Venit quoq; nobilis vir, & in Dei seruitio probatissimus *Iacobus de Auenis* cum multitudine nauium, quas *Esnesches* appellant, adducens Flandrenses, Barbansios & Frixiones; & tempore oportuno ante Ptolomaydam sua fixit tentoria. *Archiepiscopi* quoq; *Rauenas* & *Pisanus* cum magno de Italia agmine Tyrum appulsi sunt. Applicant quoque illuc multi fidelium ex variis partibus orbis, & corde vno & animâ, versus Ptolomaydam properant: Tunc exercitus Christianorum ne subitos & improuisos Saracenorum pateretur incursus, fossato vndique circumducto tutior mansit. Post hæc adueniẽs *Saladinus* experimento didicit: quoniam semper *nocuit differre paratis*: cœpitque contra populum Christianum machinari cuncta, quæ poterat detrimenta. Multis proindè angustiis tunc afflictus est populus Christianus antè aduẽtum Regum Franciæ & Angliæ: hostis enim, & à tergo & à facie imminebat; intemperies aëris, ac pestilentia, dysenteriæ: multi inedia coram ciuitate in sabulo peribant; nonnulli decidebant vulnerati sagittis: eorum quoque machinas Saraceni pluries combusserunt: nullâ tamen aduersitate vinci potuerũt. Igitur cùm *Saladinus* Christianos nimiis ex parte fossati vexaret angustiis, semel exierunt ad pugnam: & cùm essent Saraceni multò plures, Christianos expectare nequaquam ausi, castra sua liberè dimiserunt: ad quæ cùm peruenissent Christiani, & equus quidam effugisset domini sui manum, clamore exorto pertimuit populus sine causa, cœpitque fugere: quod videntes Saraceni resumptâ fiduciâ insequuntur audacter, à tergo sagittis equos & equites ferientes: pauci autem de nobilioribus, qui probrosum infideli-

in fidelibus terga dare putabant, conclusi à multitudine perierunt: inter quos fuit *Magister Templi*, & *Andreas* Comes Brenensis, cum pluribus aliis: qui verò in ciuitate erant, Christianis fugientibus occurrentes, multos interemerunt: tantaque erat gentis Christianæ confusio, tantusq; pauor, quòd vix aliquis euasisset nisi vir strenuus & in armis exercitatus, præfatus *Gaufridus de Lisinio*, qui ad castra conseruanda remanserat, cum suis præbuisset defensionis auxilium. Accidit deindè in exercitu tāta fames, vt equorum ac cæterorum mortuorum animalium cadauera manducare compulsi sint: modius enim frumenti, qui pro medio Bizantio habebatur, LX. bizantiis vendebatur: indè factum est, vt fame constricti vsq; ad XXX. millia hominum, contra voluntatem maiorum, contra Saracenos exirent, vt vel sic victualia possent habere: at Saraceni satis dolosè non victualia, simulatâ fugâ, rapere; sed aurum, argentum, cæteraq; suppellectilia dimiserunt: ad subsarcinatos autem prædictis, & multo onere prægrauatos, subdoli reuertuntur, & facto in eos cum clamore valido impetu, cuncti penè aut via fugiendo prostrati, aut in mari submersi sunt: nonnulli verò ex hiis, qui euadere potuerunt, terrore nimio in amentiam conuersi sunt. Illis quoque diebus *Sybilla* Regina Ierusalem defuncta est: vndè ad sororem eius YSABELLAM, vxorem nobilis viri *Henfrandi de Torono*, regnum iure hereditario deuolutum est. Quod attendens *Conradus* Montis Ferrati Marchio, qui iam Tyrum occupauerat (*supra VIII. cap. IX. part.*) qui in ipso erat exercitu, regnandi ambitione permotus, cum illa de facto contraxit: Et licet Peregrinis res fœda esset horrori, cùm maritus illius satis conquereretur amarè, iustitia dissimulata est: quia non nisi à Tyro per manus Marchionis venalia haberentur: nonnullos quoq; maiorum ad sui fauorem, muneribus inclinauit.

CAP. IV.

Continet aduentum Regum Franciæ & Angliæ: & captionem ciuitatis Ptolomaydæ.

NVnc ad passagium Regum illustrium accedamus. Cùm grauis iacturæ vltramarini excidii nuntius, ad *Philippum* Regem Franciæ, & *Henricum* Regem Angliæ deuenisset, pro sedando dissidio, quod inter eos erat, conuenientes, contra omnium opinionem, pro subsidio Terræ Sanctæ Ierusalem & Sepulchri Domini, suaue iugum CHRISTI assumunt; multi etiam Prælati, & Barones plurimi, populique innumeri. Statuit quoq; Rex Franciæ, quòd qui crucesignari volebant, ad minus illo anno mobilium & reddituum suorum daret decimas: & dictæ sunt *decimæ Saladini*. Obiit autem Rex Angliæ post paucos dies, cui filius *Riccardus* successit, qui desponsare debebat sororem Regis Franciæ; rogauitq; propter iter vltramarinum differri vsq; ad suum reditum. Rex itaq; *Philippus*, suo prudenter disposito regno in Ecclesia Sancti Dionisii, peram & baculum, peregrinationis signa, sumere non dedignans, iter aggressus est: & cum eo *Dux Burgundiæ*, *Henricus* comes Campaniæ, *Tybaldus* comes Blesensis, *Stephanus* comes de Sansuerrez, *comes Clarimontis*, *comes de Ponti*, *comes Flandriæ*, *comes Sancti Pauli*, & alii. Et cùm applicuisset Rex Franciæ *Messanæ*, à Rege *Tancredo* honorificè susceptus est. Rex quoq; Angliæ de *Massilia* venit *Messanam*, cui lætus obuiauit Rex Franciæ: & de mutua sospitate non paruam lætitiam ostenderunt. Fertur illuc vocatus de Calabria *Abbas Ioachim*, duobus Regibus de euentu passagii inquirentibus, respondisse: quia *nondum venit tempus Ciuitatis DEI nostri redimendæ*. Adueniente itaq; Martio, naues ac galeas Reges ascendunt, cum equis multis & bellicis instrumentis, & copia victualium. Ad portum verò *Ptolomaydæ*, in vigilia Paschæ, Rex Franciæ prior applicuit: vbi diu expectatus, quasi Angelus, cū multa lætitia receptus est: iussitq; machinas erigi; sed dissimulabat insultus facere, donec Rex Angliæ adueniret: cuius aduentus vsque ad mensem Augusti dilatus est. Huius dilationis causam assignant, quia mater ipsius Regina antiqua procurauit, quòd *Rex Nauarræ* daret sororem suam, in sponsam Regi Angliæ: quo obtento, mater cum hac puella despōsanda mittit filiam ad Regem *Riccardum*: mandans vt nequaquam sororem Regis Franciæ; sed hanc puellam debeat desponsare. Et cùm ad *Cypri* Insulam peruenissent, quam Imperator Constantinopolitanus tenebat, & Scapham misissent ad noua aliqua perquirenda de Rege Riccardo: respondetur quia de Rege nullam haberent notitiam. Inuitantur autem

Dominæ vt descendant, quibus renuentibus vicarius Imperatoris galeas parari iubet: qui verò Dominas regebant, altiùs pelagizant: & quæsito Rege obuiam sibi facto, soror fratri, ex parte Reginæ matris, sponsam offert; & Græcorum iniuriam narrat. Ille fremens, *Limisso* obsidet, & obtinet: ibi equos, & multa alia conquisiuit; oblatam dominam desponsauit: & ibidem refocillatus est diebus aliquot. Illuc *Guido*, quondam Ierusalem Rex, venit illi obuiam: indeq; processerunt ad portum, qui est propè *Nicosiam*: deinde ciuitatem, totamq; insulam capit: Imperatoris vicarium in tutissimo castro obsidet fugientem, cœpitque, & cum eo consortem, & filiam, & Barones quosdam, magnosque totius Insulæ thesauros ibi reconditos pro tutela: dimissaque Insulâ sub Templariorum custodia, cum tali præda Ptolomaydam vsque peruenit. At cùm res Regi Franciæ innotuisset, dissimulata iniuriâ, obuiam venienti processit; & humiliter de equo dissiliens, sponsam suis brachiis de scaphâ recepit. Obsident deindè ciuitatem, ex omni parte vallantes; & totâ æstate illâ præliis intenderunt: qui enim deintus erant, non paruis viribus resistebant: petrarias enim petrariiis opponebant, & aliquando confringebant: Igneque Græco castella lignea magnis ædificata sumptibus incendentes, varias Christianis intulêre molestias. Cùm verò die quadam nouos & recentes pugnatores, cum armis & victualibus in naui maxima, quam *dromum* appellant, Saladinus ad ciuitatem mitteret, *Rex Angliæ* cum galeis iuxta portum occurrens, nauem sumpsit, cum maxima Christianorum exultatione; Saracenicæ verò gentis opprobrio & dolore. Inter cætera enim duo dicuntur in ea fuisse serpentes, quos in Christianorum exercitum mittere procurabat. *Rex* autem *Franciæ* diebus ac noctibus sine intermissione muros ciuitatis, turres, & mœnia immissis molaribus concutiens; machinasq;, & domos, & ædificia cuncta subuertens, requiem negabat obsessis. In assultibus verò Acon, comes *Theobaldus* Franciæ Marescalcus, comes *Clarimontis*, comes *Perticensis*, comes *Flandriæ* mortui sunt. Comiti verò Flandriæ successit *Balduinus*, filius Comitis Hannensis, postea Constantinopolitanus Imperator. Tandem videntes Saraceni ciuitatis muros confringi, nec se posse insultus Christianorum ampliùs sustinere, M. C X C I. x I. Iunii post decursum ferè biennium, postquam cœperat obsideri, hoc pacto Christianis ciuitatem assignant: vt *pro vniuscuiusq; Saraceni liberatione, redderetur Christianus captiuus; & super omnia Sancta Crux redderetur cultui Christiano.* Cùm verò Crucis vexillum nollet reddere Saladinus, *Rex Angliæ* medietatem captiuorum Saracenorum, qui sibi obuenerant, decapitari iussit: *Rex* verò *Franciæ* mitiùs agens, suos pro Christianis captiuis sustinuit commutari.

A. Dni. 1191.

Cap. V.

Continet conditionem maritimæ regionis: & infelicem diuisionem Christianorum Regum, ac Regis Franciæ discessum.

V. Cernēs tortuosus coluber *Saladinus*, captam ciuitatem Ptolomaydam, & pugnatorum suorum multitudinem interemptam, cōsternatus est animo. Nā electos ibi locauerat pugnatores: (*11. cap. suprà:*) & diffidens cætera posse tueri, maritima loca destruxit: *Porphyriam* scilicet, & *Cæsaream, Iopen, Ascalonem, Gazam & Darum*. Post hæc, Rex *Riccardus* Iopen reædificās, sub munita fidaq; custodia tutam reliquit. Tantus autem terror inuaserat Saracenos eorumq; Principem Saladinū, vt facilè esset Regibus non modò Ierusalem regnum conquirere; verumetiam Saracenos vltra consuetos terminos propulsare. At humani generis inimicus, Christiani populi talibus successibus inuidens, superseminauit zizania, inter Reges zelum ac æmulationem immittens: factaq; est *cōtentio inter Principes*, dum inuicem mordent, mutuò detrahunt; & *errare fecit eos in inuio, & non in via.* Lætificantur exindè Saraceni, & in spem obtinendi regni respirant: affligitur ex aduerso, multoq; pudore confunditur populus Christianus. Interea *Rex Franciæ* lecto decidit; cœpitq; infirmitate grauari; postquā verò conualuit, repatriare disponit, vt dolositatem æmulorum deuitet, vt aliqui referunt: asserētes quòd *comes Philippus*, cùm imminentem sentiret mortem, illi mandauit, vt repatriandi titulo se seruaret, quia in necem eius conspiratio facta esset; alii verò referunt, quia comitatus Flandrensis allectus cupidine: timebat enim ne inuaderetur à comite Hannensi. Igitur Baronibus cunctis valefaciēs, *ducem*

Psal. 106, 40.

Burgun-

Burgundiæ constituit loco sui, illi suum committens exercitum, cum multa summa auri, & argenti, ac victualium copia: & contra omnium quasi Baronum voluntatē, ascensis nauibus, relicta Sancta Terra Promissionis, visoq; Romæ summo Pontifice, in Franciam reuersus est. Rediit, vt placuit: sed meritò transfretauit, quem DEVS duplici aquæ miraculo honorauit: quia MCLXXXVIII. cùm ex defectu aquæ affligeretur, totusq; eius exercitus, quando contra *Riccardum Pictauiensem Comitem* processerat, propter fœdus aliquod violatum, subitò de terræ visceribus aqua copiosissimè emanauit, & post recessum nunquam comparuit. Sequenti verò anno *Ligerim* transire volens, astâ in flumine tentans, vadum reperit, quod est à seculis inauditum: & cùm prior omnium transuadaret, inspecto miraculo, totus eum exercitus sequutus est. Quid putas fecisset Altissimus, si processisset contra populum infidelem, quando inter fideles talia operatus est?

A D. 1188.

CAP. VI.

Continet qualiter ad obsidendum Ierusalem processit populus Christianus: & cur à proposito diuertit: reædificationem quoq; Ascalonæ, & Dari.

VI.

NVntiatur deindè Regi *Riccardo*, immunitam fore *Ierusalem*; posseque faciliter sine armorum strepitu conquiri. Vocat igitur Rex, Burgundiæ ducem, cæterosque Barones; & deliberato consilio à Ptolomayda recedentes versus *Iopen*, grauem in via iacturam perpessi sunt. Nam subsequens *Saladinus*, ad latera Christiani exercitus milites ac Turcopolos transmisit, qui sagittarum imbribus, tam equos læderent quam milites Christianos: donec cum multa angustia ad oppidum venirent *Assur*. Eo etiam die, Rex *Riccardus* telo sauciatus est. Posthæc Christiani, iuxta ipsum castrum in Saracenos acies dirigētes in fugā verterunt; & terga dantiū stragē non modicam ediderunt. Sed ipso die ignorante Christiano exercitu egregius pugnator *Iacobus de Auenis*, cum pluribus aliis seorsum pugnans cum multitudine populi infidelis, in medio prauæ occubuit nationis. *Saladinus* verò cum hiis qui fugæ præsidio liberati sunt, ad Ierusalem vsq; processit, ibique tutatus est: Christiani verò in loco dicto *Bethnoble*, inter Iopen & Ierusalem, castra metati sunt. Regi autem *Riccardo* nuntiatur ibidem, quia de partibus Ægypti, cum multis equis & camelis, victualibus cæterisque bonis onustis, magna duceretur *carauana* ad exercitum Saladini: ille verò prædæ cupidus, non sine grandi periculo, Christianum reliquit exercitum, secum nocte trahens multitudinem pugnatorum; adduxitque ad suos prędam cum magna lætitia. Post hæc aiunt quidam, quoniam prædicti, consilio agitato, deliberant ne ad obsidendum *Ierusalem* hyemali tempore pergant: eò maximè quod nullam inter Ptolomaydam & Ierusalem munitionem haberent, nisi *Iopen*; nec sine graui & manifesto periculo victualia ad exercitum deportare valerent. Tunc, non sine multo gemitu, multisque lachrymis, ac immensa tristicia maioris partis exercitus, redire coguntur. Alii asseuerant, dum in via procederēt, *ducem Burgundiæ* exposuisse Francis, quia ibi erat flos militiæ Francorum: Rex autem *Riccardus* cum paucis erat ibidem; & tamen illi tribueretur victoriæ honor: quod Franciæ Coronæ est opprobrium; & nunquam ab ea huius verecundiæ macula purgaretur: & dum talibus aliqui consentirent, nonnulli verò contradicerent, Franci inopinatè redeunt; Rex verò *Riccardus* similiter redire coactus est. Asserebant autem qui statum Saracenorum pleniùs cognouerunt, quòd exercitum illum Saladinus minimè expectasset: nec poterat inuenire qui in ciuitate remanerent eo recedente, Ptolomaydæ exemplo perterriti: cui cùm voluit auxiliari non potuit; suisq; captis, cùm potuit reddendo Crucem, auxiliari renuerit, permittēs potius trucidari. Quia verò nunc ampliùs solito, malè coutuntur Iudæi Samaritanis, Anglici certè Gallis, *dux Burgundiæ* cum gente sua Tyrum properat; & cum Marchione hyemauit ibidem. Rex verò *Riccardus* cum exercitu suo pergens, *Ascalonam* reædificauit; totâ hyeme multùm laborans, multumque de thesauris suis euacuans: *Darum* etiam reædificans, munitum reliquit: *Gazam* quoque reparatam Templariis, quorum priùs fuerat, tradidit conseruandam: & munitâ diligenter *Iopen*, Ptolomaydam profectus est.

CAP. VII.

Continet promotionem Guidonis ad Cypri dominium: ac iteratam Ierusalem obsidionem: administrationem quoq; regni Ierusalem Comiti Campaniæ Henrico III. delatam, formatis treuguis cum Saladino. Rubrica.

VII. CVM in Terra Promissionis sic variat fortuna vices, contra Latinos *Cypri* Insulam conseruantes, ad Regis Riccardi mandatum, (*supra cap. IV.* Græci, conspirantes in eorum communem necem, congregati sunt. Concessâ autem diuinitus Latinis, licet paucis, victoriâ; & re gestâ Regi *Riccardo*, ac Templi Magistro delatâ, 10 per Magistrum Templi Regi Angliæ insula resignatur, vt de ea ad libitum ipse disponat: eiusdem quoque Magistri concilio, *Guido*, quondam Rex Ierusalem, qui A. D. 1192. terram aliquam minimè possidebat, Insulæ regnum petit, & impetrat, M. CXCII. cunctosque milites exheredatos sollicitat vt secum eant: eis enim terram diuidet possidendam: quod & factum est. Eodem anno dum nauis mercibus onusta, à subiectis *Marchionis* non paucis fuisset expoliata diuitiis, & mercatores à dicto Marchione, Tyri Domino, iustitiam peterent, protestantes *domini Arsasidarum* se fore subiectos, nihilque obtinerent; ipseque dominus eorum nuntios misisset, nihil reportãtes, semel & iterum: duos ex satellitibus suis misit, qui fictè, Baptismum suscipientes, nactâ oportunitate iniustum Iudicē peremerunt. Recepto verò huius rei 20 nuntio Rex *Riccardus* à Ptolomayda Tyrum properat; & tertiâ die nepotem suum *Henricum Campaniæ comitem*, relictæ Marchionis dominæ *Ysabellæ*, matrimonio copulat: propter quod apud nonnullos de interfectionis illius procuratione notatus est. Facto autem vere, conuenerunt iterum Rex *Riccardus* cum suo exercitu, cæterique, communi animo ad obsidendum *Ierusalem*; & processerunt vsque ad locū *Bethnoble*: quò cùm peruenissent, Rex Riccardus mutatus in virum alterum, ait se penitus velle ad suam redire patriam: quod vt Saracenis innotuit, magnum eis gaudium attulit; & tristitiam Christianis: illos spes erigit; istos deiicit dolor & pudor, pro eo quod sublata sacrificii sui cauda, tantorum laborum mercede priuari metuunt, cognoscentes quia in periculis & aduersis perseuerantia sola coronat. 30 Recessurus itaque Rex Angliæ, *Henricum* informat ad Terræ conseruationem, promittens thesauros & auxilium transmittere: & exponenti Terræ miserum statum post eius recessum, respondit, quia treuguas cum Saladino componeret, ac in tuto eum statu relinqueret. *Saladinus* autem, sciens Regis discessum de proximo imminere, ait se nullis pactis annuere nisi Rex Angliç, Ascalonam, Gazam & Darum destruat, sicut nuper ædificauerat atque munierat: *Iopen* verò, & indè vsq; Ptolomaydam paratus erat relinquere Christianis. Sciebat enim quòd destructis munitionibus, terra plana non diu posset manere, recedente exercitu Christiano. Sic itaque treuguæ firmatæ sunt. 40

CAP. VIII.

Continet recessum Regis Angliæ: coronationem etiam primi Regis Armeniæ: peregrinationem Alamanorum: & mortem Saladini: administrationem quoq; terræ Sanctæ deuolutam ad Almericum Cypri Regem.

VIII. A. D. 1193. FIrmatis itaque Treuguis, M. CXCIII. Rex *Riccardus* consortem, sororem, cæterosque imponens nauibus, abscedere iubet: ipse vero *Magistrum Templi* alloquens, ait, se à multis non diligi, nec ad regnum suum peruenire posse, sine mortis aut captionis periculo, nisi cautè & incognitus pergat: rogat quoque per Fratres, milites suos quasi vnus ex ipsis, in galea vna, vt pericula caueat, secretò deduci: illi 50 verò precibus eius libenter annuit. Valefaciens igitur comiti *Henrico*, cæterisq; Baronibus, consorti, & aliis nauim paratam ascendit, & indè, sero facto, galeam intrat prædictam; & vsque propè *Aquilegiam* transfretauit, nullaq; cautelâ vitarē potuit quin sui proditorem, & in mari & in terra, vbique habuerit. Recuperatis igitur equis, per *Alamaniam* equitant, & *castrum* quoddam ducis Austriæ intrant: & licet antè à pluribus, & pluries fuerit molestatus, tunc, qui secum continuè fuerat ipsum prodente, captus est: custodiebatur tum vndique passus. Expoliatus igitur cunctis rebus

rebus, *Imperatori Henrico* traditur: à quo per annum & dimidium iniustè detentus, multisq; exactionibus aggrauatus, tandem datis CC. millibus marcharum, in Angliam per mare transiit. Sequenti anno, *Boamundus* Princeps Antiochiæ pro *Leuuono domino Armeniæ*, qui eius erat vasallus, transmittit vt statuto loco ad se veniat. Ille caussam inobedientiæ allegat, timorẽ: quia priùs pro fratre suo *Rupino*, similiter Armeniæ domino, miserat; eũq; in carcere detinuerat; terram ipsius postea intrans, occupauerat ciuitates & castra. Tunc Princeps remisit, quia non duceret apparatus & statuto die, promittunt mutuò se videre. Ad cautelam autem, dominus Armeniȩ ducentos equestres in nemore occultat: locuturus Principi duobus tantùm sociis, relicto seorsum cum cornu *Valeto*: accessit ad locum: protractâ autem locutione, Princeps dominum Armeniæ capi iussit: *Valetus* edoctus, sono cornu edito, ad domini sui auxilium equites vocat, qui non modò eum redimunt; sed etiam Principẽ suosq; capiunt, & vinculis artant. Captus Princeps, ad *Henricum* terræ gubernatorem transmittit, vt ferat opem: quia non posset nisi eius auxilio liberari. Accedit ille, & cum multa reuerentia à domino Armeniæ susceptus est; totaq; patria eius voluntati subiicitur: principis duntaxat excepto negotio. Et cùm aliquandiu moram in Armenia contraxisset, petiit obtinuitq; cum Principe pacis habere colloquium. Forma fuit concordiæ: vt dimitteretur Princeps; & dominum Armeniæ ab homagio liberum faceret, fieretq; vasallus eius; & terram quam ex tunc cœperat in districtu Antiochiæ, dominus Armeniȩ retineret: & contracto inter filium Principis, & Rupini filiam matrimonio, pacta firmata sunt. Hiis peractis, dominus Armeniȩ *Henrico* domino suo ait, quia magnam possideret terrã, multas ciuitates & castra, & redditibus magnis afflueret, meritò proindè in Regem poterat coronari, maximè quia sibi subesset Antiochenus Princeps: & quia non poterat à nobiliori, regni suscipere diadema, rogabat eius manibus coronari: ille placidè acquieuit, *Regemq; Armeniæ* constituit. Audiens verò *Rex Arsasidarum*, quòd *Henricus* terræ gubernator ad Armenos transiisset, nuntios destinauit, rogans, vt eum in suo reditu visitaret: ille annuit. Occurrit autem venienti Rex, & multo honore prosecutus est, ducens eum per districtus sui castra, & loca varia: donec ad quoddam castrum perduxit vbi erat turris alta nimis: & in quolibet merulo erant viri duo, albis induti. Dixitq; Rex hospiti suo, quòd illi subiecti nequaquam ei obedirent, qualiter sui sibi: & cùm rem esse possibilem respondisset, excreassetq; Rex, duo illorum se continuò proiecerunt deorsum, & confracti in momento expirauerunt: dixitq; Rex Henrico terræ gubernatori, admodum stupefacto: *Si placet, vniuersos dealbatos illos, hijs conformiter, semetipsos præcipitare faciam:* at ille noluit, asserens quòd serui sui ei nequaquam taliter obedirent. Et cùm ad libitum in terra illius moram traxisset, recessurus, muneribus honoratus est. Aitq; illi Rex: *si inimicum aut insidiatorem regni haberet, ab huiusmodi seruis suis continuò interfici procuraret.* Interea *Henricus Imperator* sextus, ad Terræ Sanctæ præsidium transmittit Alamanorum multitudinem, treuguas solui iubens. Hii cùm in partibus Tyri munitionem, quæ *Thoronum* dicitur, obsidentes, cùm ex conuentione dimissis obsessis, ab eis castrum recipere debuissent, dum nocte vnâ differunt, superueniente Saracenorum multitudine confusi recesserunt: & cùm appropinquassent *Berito*, exterriti Saraceni incolæ vrbem & munitionem reliquerunt: audientes verò de Imperatoris morte, ad propria rediêre. Nonnulli quoq; eorum fiduciâ prouocati, *Iopen* contra Saracenos munierunt: at Saraceni, in breui & absq; magna difficultate munitionem auferentes, habitatores eius captiuos duxerunt. *Saladinus* verò in Damasco moriturus, *MCXCVI.* ad signiferũ suum ait. *Tu in bellis vexilla mea ferre solebas, fer nunc mortis meæ vexillum: & impositâ super lancea medietate serici panni, proclama: ECCE, REX ORIENTIS MORIENS, nihil amplius, quàm tantundem panni huius, secum de tota gloria sua portat.* Licet autem comes *Henricus* cum Regina contraxerit, & Ptolomaydæ ac Tyri dominium assecutus esset, coronari tamen & Rex fieri recusauit: nam semper sicut & cæteri ad reditum intendebat. Contigit tandẽ vt cunctis præparatis, dum repatriare vellet, de fenestra domus suæ super fossatum ciuitatis Ptolomaydæ decidens, confractis ceruicibus expiraret. *Almaricus* autem Rex Cypri, qui Guidoni fratri successerat, *MCXCIV. Ysabellam* Reginam desponsauit, *MCXCVIII.* & terræ administrationem dominiumq; suscepit.

A. Dni. 1194.

A. Dni. 1196.

A. Dni. 1194. 1198.

CAP. IX.

Continet diuisionem ac schisma gentis Saracenicæ: & treuguarum reformationem. Rubrica.

POst recessum Regis Angliæ & Peregrinorum, in quanto periculo remanserint Christiani in Terra Promissionis, citò eis gens impia ostendisset, nisi mortuo Saladino inimicitiæ exortæ fuissent in eis, & discordiæ valdè graues, multumq; necessariæ Christianis. *Saladinus* enim moriens XII. filiis suis terram diuisit: nullamq; terram fratri *Saphadino* reliquit, qui socius victoriarum fuerat. Hic terram propriam non habens, cum filio Saladini cui regnum Ægypti obuenerat, profectus est. Accidit verò vt prædictus *filius Saladini*, *Aegypti Soldanus*, ad venationem iens, equo præceps caderet, & periret. Tunc *Saphadinus*, terræ sumit dominium; ciuitates munit & castra; & vndique milites & armatos, magna promittens stipendia, ad se vocat. Hæc autem noua percipiens alius filius Saladini, qui *Soldanus* erat in *Damasco* & *Ierusalem*, quantum potuit coadunauit exercitum, timens ne se regnumq; suum occupet Saphadinus: quod & fecit. Et quia non modò horum duorum fratrum terras occupauit, verùmetiam omnium aliorum terras & regna, excepto regno Alapiæ: multorum Saracenorum corda commota sunt, vt in nouis rebus solet accidere. Tunc tempus aptum vindictæ obuenerat Christianis, sed nulla aderat bellandi facultas, nec audebant contra Saracenos aliquid attentare, licet pluries iniuriam passi: pro magno reputantes, vt quomodocunque inter eos viuere possent; & terræ residuum quod tenebant, vel simulatâ pace seruare. *Biblij* tamen ciuitatem & munitionem, quibusdam Saracenis, ignorante Soldano, resignantibus, hii ad quos iure hereditario pertinebat, datâ pecuniâ receperunt. Dum igitur Saraceni regnum Ierosolymitanum penè totum possident, & contra se mutuò taliter diffident; Christiani verò ex parte alia nimis afflicti, & ab inimicis vndiq; circumdati, libenter sub *Almarico* & *Saphadino* treuguas renouant, quas firmauerant sub *Saladino* regeque Riccardo.

VNDECIMA PARS, CONTINET PASSAGIA, VARIVMQVE STATVM, AC DOMINIA TERRÆ PROMISSIONIS à morte Saladini vsque ad transitum Sancti Lodouici: habens capitula XVI.

CAPVT I.

Continet qualiter, prædicante Fulcone, multi Crucesignati vltra mare profecti sunt.

POSTQVAM Reges Franciæ & Angliæ de vltramarinis partibus redierũt, implacabili odio mutuò se offendunt. Interea verò *Fulco*, Sacerdos quidam, in Gallia feruentissimè prædicat, eiusq; doctrina, miraculis illustrata est. Tunc multi compuncti, ad Terræ Sanctæ subsidium Crucem assumunt. *Riccardus* etiam Rex Angliæ, mente conceperat, si ablatam sibi terram à Rege Franciæ recuperare valeret, cum magno stolo terram Ægypti inuadere; eaq; subactâ, Terram Promissionis acquirere; & indè vsq; Constantinopolim pertransiens, coronam Imperii assumere: Fecit autem grande torneamentum proclamari: & multi valdè milites conuenerunt: & qui ex vtraq; parte erant omisso duello, ad Terræ Sanctæ succursum Crucem conformiter assumpserunt. Post hæc verò Rex præfatus, in obsidione cuiusdam castri spiculo balistæ percussus, apud Lemonicas mortuus est. Inter Crucesignatos fuerunt præcipui, *Balduinus* comes Flandriæ & *Henricus Dango* frater eius, Tybaldus comes Cãpaniæ, *Lodouicus* comes Blesensis, *Stephanus* comes Perticensis, *comes Sancti Pauli*, *Symon* comes Montis Fortis, *& Guido* frater eius, *Iohannes de Neele*, *Emoranz de Boue*, & tres fratres ipsius, *Renaldus Comes de Dãpiere*: alii quoq; multi. Ascendit enim numerus signatorum

torum militum vsque ad mille: prædictus quoque sacerdos *Fulco* magnam pecuniæ quantitatem sibi pro Terræ Sanctæ succursu oblatam apud Cistersienses locauerat, quâ nulla fuit vltramarinis vtilior: eâ enim muri Ptolomaydæ ac Tyri, qui terræmotu ruerant, resarciti sunt. Prædicti itaque, ac cæteri plurimi deliberant de stolo Venetias conducendo: deindè super se eligunt *Tybaldum* Campaniæ comitem, cui omnes obediant, faciatq; iustitiam; quo in proximo mortuo, *Marchionem Montis Ferrati* illi substituunt. Multi milites in illo consortio non fuerunt, quorum aliqui per *Massiliam* transierunt. *Iohannes* verò *de Neele* & multi Flandrenses cum eo, iuerunt per mare Oceanum, & *districtum Marrochij*. Omnes igitur hii, eodem tempore
10 iter aggressi, applicuêre Ptolomaydæ, vsq; ad milites trecentos, & cum eis non paruus populus. Tunc *Stephanus** domini Petri comes quidam, Regi Ierusalē suadet treuguas infringere: quia plures essent, ac sufficientes ad faciendos contra hostes insultus: Rex testatur illum non esse tanti ponderis: sed expectandi erant Barones qui de Venetiis erant venturi. Ille igitur seductis militibus vsque ad LXXX. multisq; ex populo ad *Principem Antiochenum*, qui actualem guerrā cum quibusdam Saracenis habebat, dum militaturus accedit, inter Tripolim & Antiochiam inobedientiæ suæ demerito, cum sua comitiua captus, in carcere Alapiæ vinculatus est. *Iohannes* verò *de Neele* cum Flandrensibus Massiliæ applicat: vbi recursum habuerat, dimissâ liberâ à Rege Angliæ, defuncto patre Imperatore, puellâ, quæ in Cypri Insula ca-
20 pta fuerat: (*supra part. x. cap. IV.*) Hæc vni Flandrensium militum nubit sperans illorū virtute Cypri Insulam rehabere: ad *Cyprum* igitur transeunt; & *Almerico* Regi hanc esse heredem denuntiant: ille, ni citiùs abscedant, mortem comminatus est. Transeunt ergò in *Armeniam*, & *Iohanne* prædicto cum Rege Armeniæ manente, contra Antiochenos quoq; Rege associante, nō sine multorum admiratione, cùm esset vir magnę opinionis: cęteri sagaciter ad ciuitatem Tripolitanam, vel ad ciuitatem Antiochenam se transtulerunt. Iratus enim erat *Lieuonus* Rex Armeniæ Antiochenis: quia cùm neptem suā dedisset *Boamundo*, filio Boamundi principis suprà capti, (*part. x. cap. VIII.*) & Boamundus iuuenis antè patrem mortuus sit, relicto filio *Rupino*: post mortem Boamundi principis & senioris, MCCI. nequaquam prædictum nepotē
30 Principis ex primogenito; sed *Raymundum* alterum eius filium comitem Tripolitanum susceperunt in dominum: tamen MCCIII. Rex Armeniæ Antiochiam intrauit ex parte castri, & vsq; ad templum omnia cœpit, tribus diebus inibi immoratus. Barones verò, cæteriq; Peregrini qui Venetiis conuenerant in *Insula Sancti Nicolai de littore*, quæ ab vrbe vno distat milliario, dum in expensis deficiunt, cum *Henrico Dandulo* duce Venetiarum conueniunt eo pacto: vt ipse quòd in expensis deficit, suppleat; illiq; secum rebellantem Venetis *Iadriam* capiant, & deindè ad Terræ Sanctæ succursum procedant. Captâ igitur Iadriâ, dum ibi hyemare coguntur, illustris puer *Alexius*, Isaaci Constantinopolitani Imperatoris filius, cuius soror Philippo Alamaniæ Regi nupserat, ad ducē Venetiarum ac Barones Franciæ venit, exponēs
40 casum: *Quia Isaacus fratrem haberet Alexium, quem à Turchorum captiuitate, multo redemit pretio; eratq; illi in regno secundus: Reddidit autē fratri, & domino pro fructu, pœnam; pro pietate, dolum: & fraude excæcato Imperatore, me heredem XII. annorum, in carcere posuit. Sed DEI nutu, de carcere eductus, vestro peto auxilio Imperium mihi restitui.* Stoli autem impensas, & ampla promisit donaria, & Romanæ Ecclesię subiectionē. Accesserunt quoq; instantiæ Regis Philippi prædicti, apud quē fuerat puer prædictus educatus, Regisq; Vngariæ. Petitioni autem, dicti Barones annuunt: eorumq; virtute Constantinopolis capitur, & puer coronatur; & antè recessum Latinorum, à tutore puer nocte suffocatur. Iteratò proinde Ciuitas capitur: & Imperii medietas obuenit Francis; medietas Venetis. Sed BALDVINO *comite Flandriæ Imperatore* crea-
50 to, MCCIV. Franci partis suæ quartam ei dederunt, & Veneti similiter: vndè eis remansit quarta pars & dimidia totius Imperii. *Marchioni* verò *Montis Ferrati*, regnum obuenit Thesalię. Tunc completū est vaticiniū Babylonicę Sybillę: *Eneadū gloria in Bizantium deducetur*: id est, Imperiū à Roma in Bizantiū transferetur. *Erūtq; Danai in robore*, propter imperium: *delicato* propter pacem: *vsq; ad leonem*, Emanuelē: LX. *pedū*, id est, annorū: tot enim annos ætatis habuit; XL. autē tantùm regnauit. *Donec catulos eius*, id est, filios, *vrsus deuoret*, Andronicus eorū tutor. Hic n. Emanuelis propinquus, cùm inter Principes & Barones seditionē procurare inuentus sit, pluries

A.D. 120[illegible]. A.D. 1203. A.D. 1204.

carceribus mancipatus eſt: Tandem,ne pax turbetur, ad regendam Ponti regionē transmittitur. Mortuo verò Emanuele, ad Alexium puerum XIII. annorum imperium defertur. Cum verò alius *Alexius*, de ſanguine Emanuelis, ſuperbè Imperium procuraret,ab æmulis vocatur *Andronicus*,qui hunc peremit Alexium; ſibiq; ſumpſit Imperiū & pueri tutelam, quem in mari ſubmergi iuſſit. *Hinc aquila deſpecta*, Iſaac vel Iſacus: *vrſum deuoret*. Cùm enim Andronicus,Iſaacū hunc,de genere Emanuelis,interficeré vellet, ipſe in ciuitate factâ cōmotione, purpurā & coronā ſumit Imperii,ac locū capit qui dicitur *Os Leonis*, vbi erant Regii theſauri: deinde Andronicū in *Blaquerno* obſidet,& vinctū ignominosè mori fecit,ac gratioſè cunctis imperauit, coniugem accipien[s] [illegible] Regis Vngariæ, ex qua habuit Alexiū puerum qui à Gallicis & Venetis pr[ædi]ctum impetrauit auxilium. *Aquilam hircus*, Alexius frater eius: *obtenebret*, oculos eruendo. Cùm enim Iſacus in quadam Abbatia Philippis cum paucis ſe recrearet, Alexius illum aggreditur,& captum exoculat: *pullum voret aquilæ*, Alexium puerum de quo præfati ſumus: *fietq; potantium*, id eſt, Gallorum: *in aquis Adriaticis*, id eſt, in mari Venetorum,*congregatio cæco præduce*, id eſt,Hērico Duce Venetorum,qui à Græcis abacinatus,quaſi viſum amiſit: *hircum ambiget*, Bizantium prophanabunt. *Hircus*, Imperator Græcus,*non balabit Gallus*,eorum Patriarcha non cantabit: *vsq; dum LIIII. pedes*, id eſt,anni: *& IX. pollices*,id eſt menſes: *ſemiſq; præmenſurati diſcurrant*: tanto enim tempore Latini inibi imperium tenuerunt.

Cap. II.

Continet fractionem treuguarum per Saracenos inchoatam. Rubrica.

II. AVdiens *Saphadinus* tam multos milites populoſq; in Occiduis partibus crucesignari,ciuitatem Damaſci diligenter munit, propter nepotem cui regnum abſtulerat: (*vltimo cap. partis x.*) & Ægyptum profectus, pro terræ defenſione inquirit conſilium,congregatq; theſaurum. Interim *Soldanus Alapiæ*, Damaſcum aggreditur,cum filio Saladini qui indè expulſus eſt. Quo audito *Saphandinus* de Ægypto properans,obſidionem amouit. Accidit deindè vt vnus *Aegyptius Admiratus*, qui in terra Sydonis caſtra poſſidebat,ad *pyraptandum* armaret galeas:quæ iuxta Cyprū, quinque homines tantùm cœperunt, in duabus nauiculis. Delatâ querelâ ad Regem *Almaricum*, ille Saphandino rem detulit: *Saphandinus* verò Admirato mandat ne treugua frangatur, vt homines reddat: ille obedire contempſit. Sed cùm xx. nauigia victualibus cæteriſue ad munitionem neceſſariis tranſmitteret ad præfata loca Sydonis,Rex *Almericus* captis nauigiis,homines carceri tradidit: deindè inopinatè in veſpera exiens Ptolomaydam cum tota militia multiſq; peditibus, & totâ nocte perambulans;ſequenti mane per terram Saracenorum diſcurrit, magnā prædam & vtriuſq; ſexus multitudinem captiuam ſecum adducens.Et cùm Saphādino eſſet delata querela,cum obiurgatione reſpondit, *eos talia promereri;nihilq; daret auxilij:ipſi ſe ſuaq; ſeruarent.* Audiens verò *Iohannes de Neele* cum ſua comitiua treuguæ fractionem,ad loca illa libens accedit: pluries itaq; Rex exibat, multaq; lucrabatur. *Conradinus* autem, Saphandini filius, dolens de illata iniuria,odioq; permotus nominis Chriſtiani; cum grandi proceſſit exercitu; & propè Ptolomaydam ad vnam leucam exercitum duxit. Exierunt verò vſque ad mille milites Chriſtiani, nec tamen in prœlio conuenerunt: illo verò recedente, cœperunt infirmari multi milites Chriſtiani. Rex verò ad lucra impiger, nauigia parat; & illa tranſmittit ad partes Damiatæ: vbi, MCCIV. plurima acquiſiuit.

A.D.1204.

Cap. III.

Continet debilitationem exercitus Chriſtiani: ac formam treuguarum: mortem quoq; Almerici Regis: & conſilium habitum de ſponſanda puella cui regnum debetur.

III. POſtquam infirmitas mortalitaſque Peregrinos inuaſit, in tantum diminuta eſt militia Chriſtiana vt Rex quingentos milites congregare non poſſet. In menſe quoque Septembri,conductis nauibus, repatriauit maior pars militum: *Iohannes de Neele*, *Robertus de Boues*: *Symon* verò comes Montis Fortis remanſit, & *Guido* frater eius,

ter eius, qui dominam Sydonis accepit vxorem. Cernens autem Rex terram euacuatam militibus Christianis, cum Saracenis treuguas iniit. Et cùm iuisset *ad palmas* iuxta *Caypham*; piscatores verò cœpissent deauratas, quæ inibi, singulariter magnæ & sapidæ capiuntur ad foueam fluminis, & ex eis multùm comedisset, & post Meridianum somnum grauatus surgeret, ac sensim infirmitas cresceret, Ptolomaydam pergens, ibi mortuus est MCCV. Sequenti verò anno Princeps *Raymundus* cœpit Nephin & Gybeletar: quia dominus Nephin desponsauerat Ysabellam, filiam domini Gibeletar ignorante Principe, cui dictus dominus Gybeletar tenebatur homagium facere: & cùm vocatus secundùm morem Principatus venire nollet, per Curiam Principis iudicatus, & post multos labores bello superatus est: & propterea ex tunc comes Tripolitanus vtrumq; possedit. Habuit autem *Almericus* ex Ysabella Regina Ierusalem vnum filium paruulum *Almericum*, & duas filias: *Sybillam* nuptam Lieuono Regi Armeniæ, & *Melisant* nuptam Boamundo Principi Antiocheno & Comiti Tripolitano. Mortuo igitur Rege, Barones ad Reginam conueniunt: & tutor constituitur pueri atq; regni *Iohannes de Ybelyn* dominus Baruti, frater Ysabellæ Reginæ ex matre: puer autem infra breue tempus mortuus est, & post eum mater: remansitq; hæres regni, *Maria* maior eius filia quam ex Marchione Conrado concepit; remansitq; prædictus Ioannes, vt prius. Post mortẽ quoq; Regis Almerici, *Gualterus de Monte Beliart*, sponsus filiæ ipsius, ad Insulam Cypri se transfert, vt tutelam gerat heredis pueri ac regni. Demum videntes Barones regni Ierusalem, *Mariam* puellam iam nubilem, conuenientes cum Ierosolymitano Patriarcha cæterisq; Prælatis, ac militibus, cœperunt de sponso perquirere qui sciret ac posset regni iura tueri: & tandem communiter deliberãt ad *Philippum* Regem Franciæ transmittere, qui de homine apto prouideat ad gubernandum ac defensandum residuum Terræ Sanctæ, quod remanserat Christianis. Nuntii quoq; sollẽnes ad hoc mittuntur, *Episcopus Ptolomensis*, & *Aymarus*, qui ratione vxoris dominus erat Cæsareæ, MCCVIII. Per Massiliam igitur transeuntes in Franciam, legationis causam exponunt Regi: Ille gratè receptis nuntiis celeriter ait, deliberatione præuiâ se nuntios expedire. Eodem anno *ciuitas Antiochena*, ad inductionem Patriarchę, Principi rebellauit: & expulsi per Principem milites rediêre: Comes verò assumptis armis, de Castro descendens communitatem eiusq; auxiliarios superans, Patriarcham non dubitauit carcere includere, ibiq; affligendo perimere.

A.D. 1205. A.D. 1206. A.D. 1208.

CAP. IV.

Continet contracta matrimonia inter Reginam Ierusalem, & Iohannem Comitem Brenensem: Regem quoq; Cypri, & Mariam Ysabelis filiam: ac fractionem treuguarum.

Rex igitur Franciæ, deliberatione habitâ, respondet nuntiis, se daturum hominẽ Suriæ partibus aptum, in armis probum, in bellis securũ, in agendis prouidum, *Iohannem Comitem Brenensem*: illis non ignorantibus, quia comitatum tantum à *Gualtero* nepote teneret, qui erat in Apulia: de quo *infra cap. x.* Tum propter libertatem Regi datam contentis, pro Comite mittitur: qui Ierosolymitani regni oblationem audiens à Rege, suiq; auxilii spõsionem, gratias agit Regi; & acceptans oblata, iurat vsq; ad duos annos, quibus treugua interim perdurabat, se personaliter Suriæ partibus præsentare. Hiis firmatis, nuntiisque redeuntibus, comes Brenensis Summi Pontificis *Innocentij III.* præsentiam adiit, & postulato pro Terræ Sanctæ subsidio, nihil ampliùs quàm XL. millia librarũ Turõ. super comitatu suo, eius procuratione, à Romanis accepit: cùm verò à Rege *Philippo* recessurus esset, tantundem gratis habuit ab eodem. Multi quoq; diuites & potentes, secum transierunt: ita vt secum duxerit milites quasi trecentos. Ipsâ verò æstate quâ mare transiit dictus Comes, ex filiis Regis *Almerici* duobus mortuis, *Guidone*, scilicet & *Iohanne*, soloq; *Hugone* superstite ad quem pertinebat regnum Cypri: comitis quoq; Henrici *Maria*, maiori filia mortua, reliqua superstes *Aylysia*, eodem anno, dicto nupsit Hugoni: secundùm quod ipsorùm parentes, dum viuerent, de contrahendo inter eorum heredes matrimonio, iuramento firmauerant. Duxit autem ad Regem Hugonem, dictam Aylisiam, auunculus eius *Iohannes de Ybelyn*, & *Philippus* etiam de Ybelyn. Redeuntibus verò de Cypro Ptolomaydam dictis Iohanne atq; Philippo, treuguarum expirauit tempus. Requirit autem *Saphandinus* treuguas iterum reformari, vsq; tamen

ad beneplacitum dicti venturi comitis Brenensis:& quamuis decem casalia Christianis propinqua offerret, Magistri quoque Hospitalis & Alamanorum, cunctiq; Barones treuguas prolongare vellent: Magister tamen Templi ac prælati, licet esset vtilius, minimè assenserunt. Treuguâ igitur expirante, Christiani exierunt;& quartâ die redeuntes, nullum aut modicum habuêre lucrum. Saraceni enim Iordanem transierant: metuebantq; nimis vniuersi, comitis *Iohannis*, & Cruce signatorum aduentum.

Cap. V.

Continet Iohannis Brenensis comitis aduentum, ac coronationem: insultum quoque Saracenorum contra Ptolomaydam: & quæ gesserunt in terra promissionis. 10

V. CVm igitur statutum approximaret tempus, præfatus Comes & Crucesignati milites, cæteraq; populi multitudo, *Marsiliæ* intrant nauigia: & impellente Boreâ, non Ptolomaydę, sed *ad Cayphæ* applicuêre flumen: Obuiauit autem venienti, Ptolomensis clerus populusq;, cum ingenti gaudio, in vigilia exaltationis Sanctæ Crucis: nec distulit in crastino desposare Reginam: homagia quoque ipsâ die à cunctis exigere *MCCX. Tyrum* deinde properauit cum Regina simul coronam accipere, præsentibus penè cunctis Baronibus & prælatis, dimissâ certâ militum quantitate ad custodiam Ptolomaydæ ciuitatis. Dum igitur coronationis sollemnia Tyri agũtur, *Conradinus*, qui & *Melec Mahadan*, de quo *supra 1. cap.* fecimus mentionem, consentiente nunc patre, cum exercitu multo nimis, ciuitatem *Ptolomaydam* aggressus est; sed extra vrbem, Ptolomenses vniuersos paratos armisq; munitos inuenit. Et dum Conradinus ipse exercitui Christiano nimis appropiat, nimisq; coartat, spiculo sub aure equus illius percutitur, quod ad cerebrum vsque peruenit: vulneratus equus furibundè se iactans, eleuansq; Conradinum deiicit: & licet à circũstantibus promptè erectus fuerit, in ipso tamen casu, Turchi, *heu*, tam atrociter clamauerũt, vt Christianos omnes, subitaneus tremor concusserit. Factâ autẽ vesperâ, Conradinus cum suo apparatu regreditur. Rex verò & Regina, cæteriq;, tertiâ die peractæ sollemnitatis ad ciuitatem Ptolomaydam reuertuntur. Post reditum Rex *Iohannes*, magnum congregat apparatum, & casale refertum diuitiis, vulgariter nominatum *Iusse*, inuasit: cæteraq; multa casalia prædatus, hominum ac iumentorum copiosã adducens prædã, saluus cũ suis ad propria remeauit. Ex tunc verò, quasi obsessi essent in Ptolomayda Peregrini nunquã ampliùs exierunt, non Rex, nõ Baro, non cruce signatus: & factus est quasi popularis quilibet militaris, donec aliud venit passagium: de quo *infra cap. sequenti*. Solùm interdũ *Gualterius de Monte Beliarcho*, frater matris Iohannis Regis, qui de regno Cypri ad eũ confugerat: quia de magnis pecuniis à Rege Hugone facto adultæ ætatis, requirebatur reddere rationem: cum stolo per mare ad partes accedens Ægypti, per flumen Damiatæ ascendit vsque ad oppidum vulgariter dictũ *Bore*; & cum multo lucro Ptolomaydã rediit. Eodẽ anno MCCIV. *Albertus* Patriarcha Ierosolymitanus in processione mortuus est, cui successit *Rodulphus*. Agareni verò, attendẽtes quòd Rex *Iohannes* & qui cum eo transierant, longè quàm putauerunt inferioris essent potentiæ, satis citò post coronationem ipsius, congregato exercitu, inter cætera Christianis molesta, *castrum* firmauerunt in monte *Tabor*, nouem leucis à Ptolomayda, vt eandem ciuitatẽ ampliùs molestarent, vndè & ante ipsã sæpius discurrebant, Peregrini quoq; repatriabant; nec remanserunt homines multùm diuites vel potentes.

A.D. 1210. — A. Dni. 1214. — 20 — 30 — 40

Cap. VI.

Continẽt congregationem Passagij generalis apud Ptolomaydam: & quæ gesserunt in Terra Promissionis Rubrica. 50

VI. COngregato ad succursum Terræ Sanctæ per *Innocentium* Papam III. *Lateranensi* concilio, MCCXV. firmatoq; statuto in prædicto *Lugdunensi* concilio edito, *de non portandis vetitis Saracenis*: potentes viri, multiq; populi crucesignantur. Sequẽti verò anno reddita est Antiochia Rupino, proditione Senescalci Antiocheni: & MCCXVII. exercitus Christianus apud Ptolomaydam congregatur. Ibi fuit *Rex Vngariæ* cum Vngaris multis: ibi *Rex Cypri*; ibi *dux Austriæ*, cum Alamanorũ militũ copia; ibi quoq; *Archiepiscopus Nicosiensis*, cũ multis prælatis affuit. In profectione

A. Dni. 121. — A. Dni. 1217.

verò

verò ipsorum, Patriarcha Ierosolymitanus cum multa humilitate vexillum viuificę Crucis assumpsit: reuerentiam lachrymosam exhibente cleri ac populi multitudine vniuersâ: fuerat enim secta Crux cùm Saladini imminerêt bellum: *suprà part. v. cap. IV.* reseruata autem, nunc contrà aduersarios deportatur. Sentientes autem impii Agareni exercitum Domini ordinatè per *planum Fabæ* procedere, & montem Gelboe vsque Bethsan pertransire, cuncti fugerunt, relinquentes terram vastandã liberè exercitui Christiano: qui in vigilia Sancti Martini, ad fluenta *Iordanis* perueniens, suisq; lotis corporibus, biduo recreatus est. Visitatis deindè locis Sanctis, vbi steterunt pedes Domini, ad *Bethsaydã* peruenitur ciuitatẽ Andreę & Petri. Deindè primâ Dominicâ *de Aduentu*, insultũ faciunt, in castrũ (*superiori capitulo*) ædificatũ in
10 monte Tabor: & inter cæteros Rex Ierusalem maximè vrget hostem, vbi & Admiraldum quendam prostrauit: superueniente autem nocte, inglorius descendit exercitus. Multa ex tunc à latrunculis, & asperitate hyemis passi sunt, maximè in vigilia Natiuitatis Domini: plurimi verò captiuorum vtriusq; sexus baptizati sunt. Post hæc exercitus Domini quadrifariam diuiditur. Reges enim Vngarię & Cypri, Tripolim profecti sunt: ibique *Rex Vngariæ* breui tempore immoratus, cum magno damno Terræ Promissionis abscessit; Peregrinos, dextrarios, iumenta, & arma cum galeis secum trahens: licet à Patriarcha priùs monitus, & tandem cum sua sequela excommunicationis vinculo innodatus. Alia pars timidorum & effœminatorum, remansit Ptolomaydæ. *Rex* verò *Ierusalem*, & *dux Austriæ* cum Hospitalariis Sancti
20 Iohannis, & prædictis Prælatis ac quibusdam aliis, celeriter & vtiliter castrum Cæsareæ firmauerunt. Templarii verò, auxiliantibus Peregrinis, & Hospitali de domo Theotonicorum, castrum, quod priùs dicebatur *Filij DEI*, reædificauerunt; & *castrũ Peregrinorum* vocant: ibi in fossionibus ignota moneta inuenta est, Peregrinorum labores & sumptus alleuians. Venerunt autem, in Martio anni sequentis, *Cogones* ex prouincia Coloniensi, & alii: apparuerat enim in dicta prouincia, sextâ feriâ ante Pentecosten, cùm prædicaretur Crux, ipsius crucis triplex forma in aëre: Vna candida, versus Aquilonem; alia consimilis, ad Meridiem; tertia medio colore colorata, habens Crucis patibulum, & figuram hominis crucifixi eleuatis brachiis, cum infixione clauorum, & capite inclinato, media inter illas. In alio loco, in villa
30 *Frixiæ*, tempore prædicationis Crucis apparuit iuxta solem crux cærulei coloris. In diocesi etiam *Traiacensi*, in villa *Doctum*, apparuit crux alba & magna, ac si trabs ex aduerso trabis artificialiter esset composita: & mouebatur ab Aquilone in Meridiẽ. Tunc firmatum est per summum Pontificem de transmittenda in Ægyptum militia Christiana.

A. Dni. 1218.

CAP. VII.

Continet Damiatæ obsidionem: æmulationem quoq; inter Legatum & Regem & amissionem ciuitatis Sanctæ Ierusalem.

VII. A. Dni. 1218.

PRofecturus in Ægyptum exercitus Christianus, apud *Castrum peregrinorum* conuenit *MCCXVIII.* de Mense Madii, illic paratis nauigiis: & multi quidem na-
40 ues ascendentes, prosperis ventis ad *Damiatæ* portum die tertiâ peruenerũt. quidam verò Capitanei, & Capitales, in dicto castro tardantes, & qui Ptolomaydæ remanserant, mutato tempore, eos sequi minimè potuerunt. Interim exercitus Capitaneũ sibi elegit *Comitem de Saroponte*; & ad portum Damiatæ applicans, hostilem terram inuadit antè Regis & cęterorum aduentum: & fecit Dominus aquam fluminis dulcẽ, quæ mari iungebatur. Tunc multi Barones de Francia, magnusq; populus cœpit confluere. Rex etiam cum reliqua parte exercitus, venit ad locum. Superuenit & Legatus *Pelagius*: & cum Rege, qui priùs exercitui dominabatur, colloquium suæ auctoritatis habuit, allegans quia ipse deberet exercitui præesse: quia & Passagium esset per Ecclesiam ordinatum; & Crucesignati ad suum regimen pertinerent: *Rex*
50 verba dissimulans, pro domino se gerebat. Ad hæc exercitus diuisus est: in consiliis quoq; vnusquisq; non veritatem, sed affectionem sui Principis sequebatur. Obsidentibus autem Christianis ciuitatẽ, *liber* quidã Christianis apparuit, Arabicè scriptus: cuius autor Christianum, Iudeũ, vel Saracenũ se esse negat: in quo & quę Saladinus contra Christianos gessit, & quòd capienda esset Damiata continebatur: dicebat etiam quendam Christianorum Regem Nubiarum, Mecham ciuitatem de-

bere destruere,& ossa Mahumeti dispersa proiicere. Fuit & in ipsa obsidione *Angelicus vir Fracißcus*, qui gratiā prędicādæ fidei,& desiderio martyrii, ad partes infideliū iā tertio festinabat. Dum igitur se Christiani pararēt ad pugnā, Christi seruus vehementer ingemuit, dixitq; socio: *Si belli fuerit attēptatus congressus, non cedet prosperè Christianis.* Ille cognoscens in Sancto verè spiritū Prophetiæ, suadet vt exponat periculū Christianis. Tunc exiliens Christi pręco, salutarib. monitis Christianos aggreditur: prohibet bellū, denuntiat casum: fit veritas in fabulā, contēnitur Prophetia: indurauerunt cor suum,& noluerunt reuerti. Igitur pugna committitur, & bellatur: tota in fugam conuertitur acies Christiana, finem belli opprobrium regerens non triūphum. Eodem anno, *Hugo* Rex Cypri, in ciuitate Tripolitana defunctus est, relinquens paruulum filium *Henricum*, nouem mensium, & duas filias: Vna nupsit *Gualtero* comiti Brenensi; altera *Ysabella*, filio Principis Antiochiæ. *MCCXIX.* A *Corandino Ierusalem* capitur, muri & omnia prosternuntur: excepto templo Domini,& turri Dauid. De Sepulchro Domini destruendo Saraceni consilium habuerunt, & litteris comminati sunt, quas ciuibus Damiatæ ad solatium eorum transmiserūt: nemo tamen ponere manum præsumpsit, propter reuerentiam loci. Vndè & in *Alcorano* continetur, quòd credunt IESVM CHRISTVM de Maria Virgine conceptum & natum, Prophetam & plus quàm Prophetam, sine peccato vixisse, cæcos illuminasse, leprosos mundasse, mortuos suscitasse, Verbum & Spiritum Dei, & viuum ad Cœlos ascendisse. Vndè & sapientes eorum, quando tempore treuguarum ascendunt in Ierusalem, codicem Euangeliorum sibi postulant exhiberi, & osculantes venerantur, propter munditiam quam CHRISTVS docuit, & maximè propter Euangelium illud. *Missus est Gabriel Angelus.* &c.

A. Dni. 1219.

CAP. VIII.

Continet Damiatæ captionem: celeremq́; lapsum populi Christiani in vitia & peccata.

VIII. Accidit autem hyeme per ora, cruraq; populi pestilēs morbus, in tantū sęuiens vt multi perirent: indeq; ad Damiatę incolas pertransiit. Studet proindè *Soldanus* succurrere ciuitati; & primò quidem nocte per fluuium transmittebat *vasculas* leues consutas in coriis & ceratis: Christiani hoc aduertentes, funes per transuersum fluminis posuerunt, tintinabula apponentes: cùm verò prædicta descendebāt, rapiebātur à Christianis in præparatis nauiculis. Secundò Soldanus, abiectis equorum & camelorum visceribus, pannis circumuoluta cibaria imponebat; & cum cęteris cadaueribus per fluuium abire sinebat: qui verò in Damiata erant, fictionis nō ignari, descendentia cadauera ad se trahebant. Id autem Christiani aduertentes, omnia perscrutantur. Tertiò, eligit trecentos agiles Saracenos, qui nocte per castra Christianorum panes & leuia cibaria transportarent: & solis quatuor trāseuntibus, cæteri fuēre mortui vel captiui. Ex tunc Christiani machina continuè ad magnam turrim anguli percutientes, ita laxatam turrim aspexerunt vt aliquis indè posset trāsire: nec per intrinsecos succurrebatur in aliquo. Accidit quoque serò, tempestuosum tēpus ac tenebrosum valdè: tunc quidam Christianorū, paratas scalas ad mœnia erigunt ciuitatis: post hæc turrim ascendunt,& neminem reperiunt: & redeuntes hæc Regi annuntiant. Rex verò, Legato & concilio refert, quòd possit ad libitū capere ciuitatē: relatio cunctis placuit; & iubentur omnes arma capere, tēpore opportuno. Rex igitur, nocte transmittit milites & armatos, qui turrim possint egregiè defensare. Illucescente verò die, erecto vexillo Regis Ierusalē super turrim, acclamauerunt qui deintus erāt, implorantes diuinū ac Sancti Sepulchri auxilium. Tūc clamor inualuit in exercitu Christiano; & ad scalas plurimi cōcurrentes, & in ciuitatē descendentes, aperuerunt ianuas ciuitatis. Intrauit plenitudo gentium,& ciuitas capta est Nonis Nouembris, *MCCXIX.* per annum & septem menses priùs obsessa. Vtinā attendissent possessores potius quàm victores, vt victoriā soli ascriberēt Creatori: quia non affuit deditio; non cū tumultu violenta prædatio: sed & Soldanus castra sua cōburens quam confusus abscesserit: eiusq; spoliis ditatus sit populus Christianus. Capti quoque fuerunt vsq; ad xxx. millia Agarenorum; & innumeri pestilentiā & fame consumpti. Missis quoque quasi mille viris ad explorandum *Tampnis*, Saraceni sponte castrum dimiserunt, quo nullum posset securius inueniri. Sed qui talia munera receperunt de manu Domini, citò obliti sunt mandatorum

A. Dni. 1219.

torem eius,& recesserũt de via quam ostenderat eis DEVS: Ita vt sanctissimus Pater *Franciscus*, multiplicari cernens homicidia, adulteria, furta, indè recesserit: quia nollent ad DEVM conuerti eius monitis & exemplis. Libet huius Sancti præconio modicùm immorari. Vt enim Soldani Babyloniæ posset adire præsentiam, multis se periculis constanter exposuit. Exierat enim à Soldano crudele edictum, vt *qui Christiani caput afferret, bizantium aureum pro mercede reciperet*: at intrepidè CHRISTI miles, in castris hinc indè in campo locatis, iter arripuit, mortis pauore non territus, sed desiderio prouocatus. Procedente itaque eo cum fratre illuminato, viro vtique luminis & virtutis, occurrerunt satellites Saraceni, & seruos DEI feraliter comprehensos, crudeliter & contemptibiliter contractarunt, afficientes conuitiis, affligentes verberibus, & vinculis alligãtes: adductos quoq; coram se Soldanus interrogat, *à quib⁹, aut ad quid, aut qualiter missi essent*. At CHRISTI seruus Frãciscus intrepido corde respondit: *se missum non ab homine, sed à DEO; vt ei & populo suo viam salutis ostenderet, & annuntiaret Euangelium veritatis*. Tantâ verò mentis constantiâ, tantoq; feruore Spiritus prædicto Soldano prædicauit trinum vnicumq; DEVM, & Saluatorem omniũ IESVM CHRISTVM, quòd Soldanus admirandum in viro DEI feruorem conspiciẽs & virtutem, libenter ipsum audiebat, & ad moram secum contrahendam instantiùs inuitabat: at ille superno illustratus miraculo: *Si vis*, inquit, *cum tuo conuerti populo ad CHRISTVM, ob ipsius amorem vobiscum libentissimè commorabor: quòd si hæsitas propter fidem CHRISTI legem dimittere Mahumeti, iube ignem accendi permaximum, & ego cum Sacerdotibus tuis ignem ingrediar: vt vel sic cognoscas, quæ fides verior & certior sit tenenda*. Ad quem Soldanus: *Non credo quòd aliquis de sacerdotibus meis, se vellet igni propter fidem suam defensandam exponere, vel genus aliquod subire tormenti*. At vir Sanctus subintulit: *Si conuersionem promittis, ignem solus intrabo: & si combustus fuero, meis ascribabatur peccatis: sin autem, CHRISTVM, DEI virtutem & sapientiam, verum DEVM, & Dominum cognoscatis*. Soldanus optionem hanc accipere se non audere respondit, quia seditionem populi formidabat. Obtulit autem ei multa munera pretiosa, quæ paupertatis amator spreuit omnia quasi lutum: ex quo *Soldanus* admiratione permotus, maiorem erga ipsum deuotionem concepit: rogauitq; famulum CHRISTI vt prædicta susciperet, pro salute ipsius, Christianis pauperibus & Ecclesiis eroganda. Ipse verò, quia pondus fugiebat pecuniæ, & in animo Soldani veræ pietatis non videbat radicem, nullatenus acquieuit: Et cùm ad conuersionem gentis illius nihil proficeret, ad partes fidelium, Diuinâ reuelatione commonitus, remeauit: priuilegiato consecrandus Martyrio passionis & vulnerum IESV CHRISTI.

CAP. IX.

Continet incidentia quædam: confusionem populi Christiani: & Damiatæ amissionem.

AVditâ captione Damiatæ, *Georgiani* scripsère victoribus: turpe eis esse, nisi & ipsi Damascum, vel alium famosum locum virtute acquirãt armorum: Scripserunt & *Conradino*: vt suprà *cap. III. part. VIII.* Eodem anno quo capta est Damiata, *Raymundus* à *Rupino* Antiochiam recuperat, proditione Guilielmi Farabel. *Rupinus* expulsus ad Lieuonem Armeniæ Regem, matris auunculum confugit, immemor iniuriæ qua ipsum de Antiochia expulit. Ille infirmus, continuòq; moriturus, filiãq; sub *Constantis* consanguinei sui, viri multùm diuitis, tutela relinquens, nepotem abiicit: qui ad Legatum Damiatę se contulit; & pro Antiochia & Armenia recuperãda, pecuniæ, & gentis bellicæ auxilium petit, & impetrat. Ille in Tharso receptus, a Cõstante capitur, & carceratur, ibique moritur. Audiens quoq; & *Rex Ierusalem* Lieuonis mortem, Christianis relictis castris, sub spe propinqui reditus, Ptolomaydam profectus est: Volebat enim ratione vxoris, Armenię regnum sibi acquirere: sed cõfestim illa infirmatur, & moritur: & infra dies XV. moritur paruulus eius filius, qui quatuor tantùm erat annorum. Interim verò MCCXX. *Conradinus* Princeps Damasci destruxit castrum Saphet. Superuenerunt quoq; de Italia multi Peregrini ad exercitum Damiatæ. Et eodem anno, *Tartari* Georgiam vastare cœperunt: deindè intrauerunt maiorem Armeniam, vbi est mons *Arath*, vbi requieuit archa Noë: in cuius radice est prima ciuitas, quam ædificauit Noë, contra quam fluit fluuius *Ar-*

IX. A. Dñi. 1220.

tosis qui fluit per medium *Mongan*, vbi sunt in hyeme Tartari, vsq; ad *mare Saluanicū*. Nunc ad historiā redeuntes, dicamus quòd *Legatus* de Damiata processit vlteriùs: qui verò ex parte Regis Ierusalem erant, illi denuntiant quia per hoc illi honor & dominium demitur: ille iter accelerat, & iam exercitus extra pomeria ciuitatis castra locauerat; vixq; obtinuit diebus quatuor expectari. Quintâ die iter assumunt, & per ripam fluminis ex parte Damiatæ equitant; & iuxta eos ipsorum nauigia cūcta necessaria portant: nulloq; prohibente, venit ad locum vbi *ramus Tampneos* à ramo *Damiatæ* diuiditur: de quibus *lib. 1. part. 1. cap. 11.* fecimus mentionem. In sectione igitur duorum fluminum, castra metati sunt; castraq; ex vtraq; parte foueis muniere. Iam *Saraceni* ex vlteriori ripa fluminis, à captione Damiatæ, citrà & ipsi castra metati sunt, multa habitacula construentes: ædificatam quoq; ciuitatem, *nouā Damiatam* vocauerunt. Igitur cùm Christiani ibi quasi per mensem mansissent, nihilq; agerent, victualium metuentes inopiam: quia Saraceni de tertio ramo, qui *Rosith* dicitur, per caliginem vnum, i. alueum, quo terram rigant, galeas ad ramum Damiatę induxerant, prohibentes ne Christiano exercitui victualia portarentur: habitâ deliberatione, eligunt secretò redire, & de serò castra mouerunt. Hoc non latuit Saracenos, sed totâ nocte sagittis afficiunt populum Christianum; sic coercentes fluxū aquarum, vt summo manè, postquam per tres leucas processerant, se inuenirent aquâ præuentos; minimeq; progredi valerent: quin etiam multorum tangebat genua, amissaque sunt victualia & suppellectilia vniuersa. At qui in ira non continet misericordias suas, Deus, facto dixisse videtur de exercitu Christiano: *Si populus meus audisset me, si in vijs meis ambulasset, pro nihilo forsitā inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam.* Et quia non arguit in furore, gratiam contulit vt in tanto discrimine, vsque ad annos octo treuguas firmarent, saluis Christianorum personis, & rebus: redditisq; captiuis, siue in fortia essent soldani, siue eius filii Conradini: Insuper adiectis victualibus & conductu. Christiani verò *MCCXXI.* reddiderunt Damiatam, cunctosq; captiuos. Per Christianos autem mensibus tantùm octo Damiata retenta est.

Psal. 80, 11.

A.D. 1221.

CAP. X.

Continet affectuosam sollicitudinem summi Pontificis & Cardinalium, ad Terræ Sanctæ succursum: translationem quoq; regni Ierosolymitani ad Conradum, Frederici Imperatoris filium.

x. Resignatâ Saracenis ciuitate, vniuersi *Ptolomaydam* profecti sunt, exceptis paucis Peregrinis ad Italiā proficiscentibus, & Magistro Alamanorum: qui in Apulia Imperatori, deindè summo Pontifici Christianorum casum exposuit. Quo audito *Papa Honorius III.* amaro corde suspirans, *Imperatorem* ad se vocat: Illeq; festinus accessit: & simul cum Cardinalium cætu, deliberant quid facto opus sit: tandē in hoc conueniunt, vt Rex Ierusalem, Magistri quoq; Hospitalis & Templi accedant, vt cū eis deliberent quid commodiùs agere valeant in auxilium Terræ Sanctæ. Tūc Imperator in Apuliam rediens, pro eis, quatuor transmisit galeas: & Magistro Templi pro se alium transmittente, Legatus prædictis sociatus est. Imperator verò cum magno honore, sumptibusq; ad summum eos deduxit Pontificem, *MCCXXII.* Et cùm pro auxilio Terræ Sanctæ verba hinc indè varia mouerentur, tandem conueniunt vt Imperator *Ysabellā*, Regis Ierosolymitani filiā, ac regni heredē, vxorem accipiat cùm tēpus affuerit pubertatis, vsq; videlicet ad annos quatuor: & indè ad duos annos pergat in auxilium Terræ Sanctæ & vtrinq; sunt præstita sacramenta, & apposita in contra facientes excōmunicationis sententia. Exindè Rex Ierusalē ad *Philippum* Regē Franciæ pergens, gratiosè receptus est: & postquā illi Terrā Sanctam recommendauit, ad *beati Iacobi* visitanda limina processit, visitans etiam & *Regem Castellæ*, cuius sororē accepit in coniugē: & satis citò postquā in Franciā rediit, Rex Philippus viā vniuersæ carnis ingreditur, relinquens ccc. millia librarū Parisiensiū in subsidiū Terræ Sanctæ: centū millia, in manibus Regis Iohannis; centū millia, in manibus Magistri Hospitalis; centū millia, in manibus Magistri Tēpli. Anno prędicto *Tartari* transeūtes montes *Rifeos*, qui diuidunt Asiā maiorē ab Europa, Marchias Vngarorum perforant, quas ipsi *syluas* vocant: & per *Vngariam*, nulli parcūt sexui vel ætati. Tunc etiam *Philippus* filius Raymundi Antiocheni Principis, desponsauit *Ysabellam* filiam Liuonis Regis Armeniæ, regnumq; possedit. Sequenti verò anno cùm

cùm exosus esset Armenis, à *Constante*, de quo superiori capitulo fecimus mentionem, captus, carceri mancipatur, ibiq; moritur. *Constans* autem, prædictam *Ysabellam* suo filio Aytoni coniugem dedit. Eo etiam anno *Raymundus* Antiocheni Principis filius, *Aylisiam* Reginam Cypri duxit in coniugem, mortuo Hugone Rege, ac relicto paruulo filio *Henrico*, nouem tantùm mensium. Statuto priùs tempore, *Rex Ierusalem ad Imperatorem* venit, pro filiæ sponsalibus adimplendis: mittitq; Imperator Archiepiscopum Capuanum cum galeis XIV. ad desponsandum puellam: deindè coronatur in Tyro M. CCXXV. Postquam verò Regina ad Imperatorem *Branditium* perducta est, Imperator à Rege Iohanne requirit, vt regnum sibi, cunctaque Reginæ iura resignet. Stupefactus ille: nam Magister Alamannorum, qui mediator negotii fuerat, sibi hæc in vita remansura innuerat: non valens requisitioni contradicere, iussa perfecit. In crastino verò Imperator cum Regina ad *Foziam* pergens, nil socero intimauit. Ille dolorem ac indignationē dissimulans, Imperatorem secutus est, & visâ filiâ generum visitat; qui nihil ei affectionis ostendit, quin potius requisiuit à dominō Tyri & ab aliis Suriæ militibus, qui erant in comitiua illius, vt sibi homagium facerent: quod & fecerunt. *Episcopum* quoq; *Malphiæ* Ptolomaydam misit, vt à cunctis reciperet homagia loco sui: & cum eo duos Comites, trecētosq; milites de regno Syciliæ. Remansit autem *Hugo de Monte Beliarth*, Bayliuus terræ pro Imperatore, sicut remanserat priùs pro Rege Iohāne. Causam verò iurgii inter Imperatorē & socerum, assignant *Gualterum* Comitem Brenensem nepotē ipsius: quia filius fuerat filiæ Regis Tācredi: fueratq; Imperatori suggestum, quòd aspiraret ad regnum Syciliæ, Rexq; Iohannes illi auxilium adduxisset. Vndè & Imperator penè interfici iussit vtrumq;. Ambo proindè recesserūt: & in Franciam iuit Comes Brenensis; alius verò, Romā ad *Papam Gregorium* IX. Et Imperator priùs M. CCXXVII. comitem *Thomam*, vt Bayliuus esset terræ, Ptolomaydam transmisit: qui suâ probitate amplioris extitit reputationis, quàm in suo aduentu fuerit Imperator. Tunc Alamani, castrum de Monte forti firmare ceperunt. Cùm verò adesset tempus, vt secundùm præstitum iuramentū Imperator transfretare deberet, Branditii parat nauigia: idq; Alamanis Francisq; denuntiat: transieruntq; multi comites, & potētes ad portum Ptolomaydæ. Cùm verò Imperator transire deberet, & cum eo Patriarcha Ierosolymitanus, cepit infirmitate grauari, & datis Patriarchæ galeis duabus profectus est. Tunc Peregrini, qui Ptolomaydæ Imperatoris aduentū expectabant, nolentes torpere otio, *Henricum* ducem *de Lamborc* sibi Capitaneū elegerunt: & habitâ deliberatione, properāt *Sagetam*, ad firmandū ciuitatē & castrū, M. CCXXVII. Cùm autem Peregrini peruenissent ad locū, magnitudo operis ac laboris eos perterruit: mutato proindè consilio in Insula, ante portum duas turres cum muro ædificant: à festo beati Martini opus inchoantes, & in media quadragesima terminantes. Medio verò tempore moritur *Conradinus* Damasci Soldanus, relicto filio *Melecel Naser*, puero annorum XII. sub tutela Admirati *Esedinebec*, qui dominus erat castri Saquet. Deindè Peregrini ad firmandū transeunt *castrum Cæsareæ*, quod destruxerat Conradinus. Eo etiam tempore *Philippus de Ybelyn*, qui à morte Hugonis Regis Cypri, Bayliuus regni fuerat, mortuus est. Imperatrix verò M. CCXXVIII. enixa est puerum vocatum *Conradum*, in quo Ierosolymitani regni ius remansit: eo verò herede relicto, defuncta est.

A.D. 1225.

A.D. 1227.

A.D. 1227.

A.D. 1228.

Cap. XI.

Continet tenuem Imperatoris contra voluntatem Ecclesiæ transfretationem: & quæ gessit in Insula Cypri.

XI.

SEquenti æstate, Imperator XX. parat galeas ad transfretandum, in sua comitiua habens milites nō plures cētum. *Papa* verò *Gregorius* hæc audiens, per sollemnes nuntios illi mandat, vt mare non transeat tanquam Crucesignatus, donec à sententia esset, quam inciderat, absolutus; essetque per eum de periurio quod incurrerat integrè satisfactum: quia tempus transierat transfretandi: transibat præterea pauperrimè, & non velut Imperator, & non sicut promiserat, & firmauerat iuramento. Imperator verò, denuntiata parùm attendens, iter assumit. Interim quinq; nobiles in Cypro, in destructionem illorum *de Ybelyn* conspirant; & occurrētes Imperatori in partibus Romaniæ, cōtra *dominū Baruti*, & *Philippum* fratrē eius Cypri Bay-

liuum mala plurima retulerunt: asserentes quia si Cyprum caperet, non solùm sufficientes expensas haberet, pro sua Curia; sed insuper mille milites indè tenere valeret: Adulatores hii, ac delatores gratè suscepti sunt. Deindè Imperator vsq; ad *Limisso* peruenit, & curiales litteras valde & blandas transmisit *domino de Baruth*, vocans eum charissimum auunculum: vxoris enim suæ iam defunctæ auûculus fuerat: ad se rogans cum paruulo Rege venire, suisq; filiis & amicis. Ille amicos consulit super hiis: qui omnes vno corde & vnâ voce proclamant manifestam Regis subuersionem; & quòd nullatenus vel seipsum ponat sub Imperatoris fortia: quia licet melleis vtatur verbis, iam tum patebat cordis & operis prauitas: Respondeat tamen curialibus verbis: quia tam ipsi, quàm tota Cypri possibilitas prompta & parata erit, ad suum honorem, in DEI seruitio & auxilio Terræ Sanctæ. Dominus Baruti respondit: quia fidele & amicabile consilium tribuissent; sed magis eligebat capi aut mori, aut pati quæcunq; permitteret DEVS, quàm dici posset aliquando propter se impeditum fore DEI ac Terræ Sanctæ Promissionis negotium. Congregans itaq; amicos, milites & equites Insulæ cum paruulo Rege, liberisq; ad Imperatorem profectus est; se suosq; in manibus eius ponens. Imperator magnum ostendens gaudium, mutare iubet nigras vestes propter *Philippi de Ibelyn* fratris sui necem; & pro nouis indumentis donat pęcias de scarleto, ad crastinum inuitans prandium. Facto prandio, manifestis factis, qui latebant armatis, Imperator ad dominum Baruti faciem dirigens, altâ voce ait, quòd duo requirebat ab eo: primum erat, vt redderet sibi *Baruti* ciuitatem & castrum; quia id rationabiliter non teneret: secundò verò, quia ipse paruuli Regis, qui XI. erat tantùm annorum, & regni erat Bayliuus, propterea studeret reddere quæcunq; perceperat à morte Regis Hugonis, citra iam decem annis elapsis, secundùm consuetudinem curiæ Alamanorum. Illo verò quasi per solatium verba dissimulante, Imperator, impositâ manu capiti, per coronam protestatus, se super hiis assecuturum intentum, aut protinus caperetur. Tunc surgens dominus Baruti, clarâ altaq; voce fatus est, *Barutum teneo rito iure: Regina enim Ysabella, soror mea, & filia Regis Almerici, cum viro suo Henrico, id mihi donauit, pro cambio Conostabliæ, quando destructum à Christianis fuerat reinuentum: in tali quoq; statu erat, quòd Hospitalarij, Templarij ac Barones illud neglexerant: Illud igitur meis reædificaui sumptibus, ad Christianitatis honorem; meis defensaui laboribus: & æquo iure possideo. De Bayliuatu verò, me fateor nihil habere.* Tunc iratus Imperator, multas protulit minas: ille verò respondit: *Quando habui consilium Nichisio, prædicta sunt mihi hæc omnia: & ego disposui, pro CHRISTI amore, & meo honore, omnia sustinere.* Imperator tunc plurimùm turbatus, pluries in facie mutauit colores. At religiosi honestique viri, mediatores effecti, ad hanc formam reduxêre negotium: vt datis obsidibus XX. valuassoribus, duobusque filiis, dominus Baruti de Bayliuatu, staret iudicio Curiæ regni Cypri; & de Baruto, iudicio curiæ regni Ierusalem. In crastino dominus Baruti informatus est, quòd prædictâ conuentione Imperator minimè contentus, ipsum personaliter vellet habere: ille proindè suos arma capere iubet, & Nicosiam profectus est. Imperator eum obsidet; & iteratò, eo pacto conueniunt: vt donec Rex paruulus legitimam ætatem impleat, annum, scilicet, XXV. Imperator regni percipiat redditus: & pro Berito, à *Iohanne* domino Beriti, homagium recipiat, saluis quæstionibus, quas sibi vellet opponere in Curia regni Ierusalem.

CAP. XII.

Continet gesta Imperatoris in Terra Promissionis: & treuguarum formam.

XII. FRedericus igitur in proposito remissus, indè recedens, *Ptolomaydæ* applicuit; reperitq; Peregrinos, qui *Cæsareæ* castro reædificato redierant: nulloque mandato retinere valuit abeuntes: *rectè enim ipsius contemnitur imperium, qui superioris sui noluit obseruare mandatum.* A Ptolomayda verò ad castrum *Cordanæ* processit, quod in capite fluminis ante dictam vrbem fluentis situm est. Indeq; nuntios ad Soldanum *Melec Equemel* transmittit *Balianum* dominum Tyri, & *Thomam* comitem de Lacherne, qui magna portantes munera, dicerent salutatione præmissâ: quia eum vult pro fratre habere, ac familiari amico; ni pro eo remaneat: sciatque se nequaquam transfretasse acquirendæ Terræ cupiditate allectus, cuius districtus posset quamlibet

bet concupiscentiam satiare: sed Sanctorum locorum gratiâ, & regni Ierusalem, quod olim possederant Christiani; quodque suo filio iure hereditario debebatur: & si hæc pacificè reddat, & pacificus erit successus: parcendum subiungens, effusioni sanguinis multæ gentis. *Soldanus* verò apud Neapolim castra metatus, & in societate habens fratrem, *Melec Elassarap*, & equitum VII. millia, peditum quoque copiosam multitudinem, benè receptis nuntiis dedit munera: dicens, quia Imperatori per suos nuntios responderet. Interim duo Fratres minores Patriarchæ Ierosolymitano litteras præsentant ex parte summi Pontificis, vt Imperatorem excommunicatum & periurum denuntiet: prohibentur quoque Hospitalarii, 10 Templarii, & Alamani illi attendere, vel in aliquo obedire. Soldanus igitur attendens paupertimum Imperatoris aduentum, Peregrinorum recessum, discordiam ipsius cum Ecclesia, & processuum promulgationem nouam in partibus Orientis, factum illius modicum adpretiatus est. Nihilominus nuntios destinauit, qui dicerent, vt Imperator de affectione amicabili & fraterna, quam Soldano transmiserat, quid intenderet, aperiret. Quod verò de terra Ierosolymitana petebat, Soldanus nimiùm ponderabat, non propter terræ valorem; sed quia res illicita peteretur: Nam tantùm reuerebantur Saraceni *Templum Domini*, quod est domus DEI, quantùm Christiani *Sepulchrum IESV CHRISTI*, & illuc vndique confluebant: posset que illi imponere Calypha, quòd suæ legi fieret illegalis. Post hæc Im- 20 perator inquirit, quid ergò intendebant offerre? Illi respondent, nihil super hoc commissionis habere: putant tamen, nuntiis ipsius, si transmittantur, rationabilia offerenda. Tunc elephantem, & camelos cursores, & Animalia Arabica Imperatori inter cætera munera obtulerunt. Imperator hiis auditis, prædictis nuntiis dona dedit, & cum eis ad Soldanum priores transmisit nuntios: & cùm putarent Neapoli loqui Soldano, responsum accipiunt, vt post Soldanum ire debeant vsq; Gazam: quo audito Imperator intellexit sibi illudi; & quia Soldanus sic tempus redimeret. Et conuocatis principalioribus ciuitatis, & Peregrinis ac militibus trium mansionum: ait, quòd vellet procedere ad firmandam *Iapham*, vt proximior fieret Ierusalem, essetque via tutior: eosque secum proficisci requirit: Cun- 30 ctis autem annuentibus, Magistri Hospitalis Sancti Iohannis & Templi, responderunt, quia à summo Pontifice, cui obedire volebant, erant prohibiti ei obsequi vel parere: pro vtilitate tamen Terræ & populi Christiani, parati erant iuxta alios pergere, dummodo præcepta vel banna ex parte sua nullatenus proclamentur. Ad hæc indignatus Imperator requisitioni nequaquam assensit: sed absq; illis vsque ad flumen processit *de Monder*, quod labitur inter Cæsareâ & Arsur: illi verò à longè sequebantur. Tunc Imperator aduertens periculum separationis huius, eos exercitui reuniuit, assentiens banna proclamari *ex parte DEI & Christianitatis*, suppresso Imperatoris nomine: & peruenientes ad locum, castrum reædificare cœperunt. Dum hæc aguntur, in corde hyemis, apto nauigio, secretus nuntius ad 40 Imperatorem accedit: nuncians quòd summus Pontifex magnum parauerat exercitum; iamq; *Sanctum Germanum* ceperat, & versus *Capuam* veniebat: & quòd ciuitates & castra multa, illi se dabant; & quòd *Iohannes*, Rex quondam Ierusalem, & *Thomas* Comes de Calan capitanei erant exercitus. Tunc perplexus Imperator considerat periculum amittendi regnum Syciliæ; & propter suum recessum imminere grande periculum & opprobrium Christianis in dispendium Terræ Sanctæ: recessum quoque qualitas temporis prohibebat. Studuit proindè cum Soldano treuguas ad statum pristinum reducere: superadditis Christianis, Ierusalem, Bethlehem, Nazareth, & casalibus quæ sunt in via siue recto itinere vsque Ierusalem, & terram Thoroni, & ad Sydonem pertinentia quæ Saraceni tenebant: reti- 50 nuit tamen Soldanus in Ierusalem *Templum Domini*, & id quod in circuitu comprehendit: Ascenditq; Imperator *Ierosolymam*, & positam coronam super maius altare Ecclesiæ Sepulchri accipiens, capiti suo imposuit, nullius Prælati aut Clericalis dignitatis benedictione acceptâ, nec sollemnitate diuini officii celebratâ: deinde *Ptolomaydam* rediit, & dispositâ ciuitate clam recedens, per Cyprum Brunditium properauit, M. CCXXIX.

A. Dni. 1229.

Cap. XIII.

Continet requisitionem factam Imperatori de mittendo filio suo Conrado ad regnum Ierusalem: & praui transmissionem Bayliui.

XIII. POst Imperatoris recessum, Regina Cypri *Aylisia* Henrici mater, ad Ptolomaydam se conferens, ait sibi de iure Ierosolymitanum regnum competere: quia videlicet neptis fuisset Regis *Almerici* ex filia *Ysabella*. Habitâ deliberatione, illi respondetur, adesse Bayliuum, qui pro Imperatore tutore filii *Conradi*, terram gubernaret: mitterentque vt incognitum heredem transmitteret infra annum. Nuntiis verò Imperator respondet, se infra præfatum tempus facere quod deberet. Interim Soldanus Babyloniæ *Melec Elquemel*, cum fratre *Melec Essaraf*, processit ad obsidendum Damascum. Videntes autem Damasceni quòd puer dominaretur eis, filius *Conradini*, qui eos protegere non valeret, Soldano Ægypti se disponunt subiicere. Tutor verò pueri, de quo diximus supra cap. x. puerum ad locum, *Crach* appellatum, matri defert ne ab auunculo occidatur: Saraceni quoq; passim in Christianos desæuiunt. *Imperatoris* nunc processum in Italia rememorantes dicamus, quòd postquam peruenit ad partes Apuliæ, & congregato exercitu versus *Capuam* vergeret, paulatiuè hostes retrocedere compulit, donec illi ad propria redière: deindè plures Alamani principes, & prælati, Patriarcha Aquilegiæ & multi alii, mediatores effecti, aliquibus conditionibus paci insertis, Imperator à summo Pontifice absolutus est. Tunc multam affectionem ostendit ad Terræ Sanctæ remedium, audiens multa euenisse incommoda Christianis à Saracenis: quia videlicet Peregrinorum in itinere erant vsq; ad decem millia interfecta: & quòd nihilo minus congregati vsque ad xv. millia Saracenorum volentes de *Ierusalem* Christianos eiicere, per stratas & calles ciuitatis discurrentes rapinam rerum, ruinam domorum, hominum etiam plurimam stragem fecissent. Misitque trecentos milites, & centum inter balistarios & armatos equites; *Riccardum* quoque, filium Augeri, Marescalcum suum, legatum à latere & iustitiarium terræ: qui nihil aliud quàm schisma & diuisionem inter Barones posuit, prosequutus malitias quas inchoauerat Fredericus. Propterea consensu maiorum in concione publica illi dictum est: quòd Imperator, sicut præcessores eius Reges Ierusalem, contentus fuit inter cætera, quòd nullum Baronem suo posset priuare dominio, absq; iudicio Curiæ; idq; seruare iuramento firmauit: ipse tamen de domino Baruti contrarium fecerat: ideò videtur, vt hunc errorem corrigeret. Cùm verò ad hæc praue responderet, congregati, qui Ptolomaydæ erant, sollicitè consulunt, qualiter futuris possint præcauere periculis, timentes ne in plurimos successiuè malitia illius desæuiat: & iurauerunt se mutuò cum iustitia contra illius insidias conseruare: quod vt liberiùs agere possint, cuncti se de *fraternitate Sancti Iacobi* faciunt: cui Regali priuilegio, vt cuncti intrare volentes liberè possint recipi, concessum erat de gratia singulari. In Suria tamen, & in Cypro, propter hoc non sopiuntur scandala, sed augentur. *Tartari*, M.CCXXX. subiugatis Orientalibus partibus, ad Boreales & Occidentales se conferunt, in duo agmina se diuidentes. Vnum *Vngariam* & *Poloniam* intrat ex parte Rusiæ, circa ripam maris Pontici, transeuntes montes Ripheos, quos Vngari *Syluas* vocant. Ideò Gregorius ix. prædicari fecit Crucem contra eos in finibus Theotoniæ: post quorum recessum gentes Pannoniæ, qui propè dictas inhabitant Syluas, *Olaci* videlicet & *Siculi*, passus clauserunt, vt ampliùs transire nequeant. M.CCXXXIII. *Boamundus* iv. Princeps Antiochiæ moritur, cui *Boamundus* filius successit in dominio tam Antiocheno quàm Tripolitano. M.CCXXXV. Papa *Gregorius* ix. fecit prædicari Crucem pro Terræ Sanctæ subsidio in Francia. Sequenti anno per Minores & prædicatores, multi Barones, milites & populares, nec non & clerici Crucesignantur: Passagium tamen, annuente Papâ, per quatuor annos dilatum est.

A. Dni. 1230. — A. Dni. 123[3]. — A. Dni. 1235. — A. Dni. 1236.

10 — 20 — 30 — 40 — 50

Cap. XIV.

Continet reuocationem concordiæ pertractatæ inter illos de regno Ierusalem, & Fredericum Imperatorem.

POst hæc verò illi de regno Ierusalem, tractante *Alamanorum Magistro*, nuntios transmittunt ad procurandum cum Imperatore concordiam: ad voluntatem

verò

verò Imperatoris, agente mediatore prædicto, consentiẽtibus etiam prædictis nuntiis, mandati tenorem forma pacis excessit. Redeuntibus nuntiis, & actitata referentibus, sua cernunt vltramarini grauamina; & Principum ac aliorum de regno Ierusalem, sublatam fore omnimodam libertatem. Formato igitur consilio, ad *Regem Cypri* transmittuntur, cuius etiam regni, pacta illa onerosa grauamina continebant: simulq; concordant, vt per sollemnes nuntios ante conspectum Papæ compareant, in cuius præsentia pacta prædicta tractata fuerant & firmata; denuntiantes quòd pactis cõsentire non valeant, quia suam tollant, quam semper sub Latinis Regibus ex pactis antiquis habuerant, libertatem: Nec tenebantur ad illa, cùm nuntii 10 datæ sibi commissionis & facultatis terminos patenter excesserunt. Summus Pontifex nuntios benignè suscipit, puncta grauaminum diligenter attendit; & tandem respondit, quòd nequaquam admirationis erat materia, si pacta illa minimè admittebant: ipse tamen dum talia tractarentur in sua præsentia, prohibere non debuit: quia ad illa perficienda mandatum se habere nuntii asserebant. Si igitur pacta prædicta seruare nollent, in eorum arbitrio situm erat: Ipse verò, ad obseruandum minimè coerceret; quin potiùs, eorum non deesset auxilio & fauori. Scripsitque litteras efficaces, vt duo illa regna, Ierusalem & Cypri, idem saperent & mutuòse fouerent. M.CCXXXVIII. Soldanus Babyloniæ *Lequemel* moritur, & successit ei secundus filius *Edel*, quia maior *Salah* aberat: in terra enim dominabatur Orientali, quam illi pater in vita concesserat, feceratq; Soldanum. *Iohet* verò 20 Saladini nepos, absentibus, vt prædicitur Lequemel filiis, in Damasco Soldanus receptus est. *Boamundus* etiam quintus Antiochiæ Princeps ab *Aylisia* Regina diuiditur: quia in gradu quarto & tertiò, sibi mutuò attinerent. Rex verò Cypri desponsauit *Stephaniam*, sororem Othonis Regis Armeniæ.

A. Dni. 1238.

Cap. XV.

Continet Regis Nauarræ transfretationem, & aliorum: & treuguarum reformationem.

XV.

Transfretant, M.CCXXXIX. *Tybaldus Rex Nauarræ*; & comes Campaniæ; 30 *Hugo dux Burgundiæ*; *Henricus comes de Barleduc*; *Petrus comes Britaniæ*, *comes de Forois*, & de *Neuers*, ratione vxoris; *Almericus comes Montis-Fortis*; & *Iohannes Comes de Mascon*, & alii plurimi diuites de Francia. Itaque, per *Marsyliam*, & *Aquas mortuas* applicuêre *Ptolomaydæ*: & deliberatione habitâ, Ascalonam reædificare disponunt. Et cùm vsq; *Iapham* processissent, Tẽplarii recepto nuntio exploratore, cognoscunt iuxta Gazam mille Turchos adesse paratos, contra quos trecentos milites transmiserunt. Dum verò Turchi eligunt vitare cõgressum, eorum Princeps suppellectilia transmittens, cum ducentis archeriis à remotis Christianos sagittant: & *dum superfluè pruinam metuunt, irruit super eos nix.* Nam eorum meticulositatem Turchi considerantes, contra eos acriter prosilientes in fugam verterunt. Ibi, captus fuit *Alme-* 40 *ricus* de Monte-Forti, & *Henricus* comes, mortuus; multique milites aut mortui, aut capti sunt: qui verò fugere potuerunt, ad Ascalonem vsque peruenientes, Regem Nauarræ cæterosque terruerunt; conceptoque metu, nullum reputant securum locum, nî Ptolomaydam redeant. Ibi igitur commorantibus, de Tripoli *Guilielmus clericus* nuntiat quòd Soldanus de Haman fortilitia sua vellet in manibus Christianorum ponere, Baptismi quoq; inire fœdus. Peregrini proindè Tripolim equitant, & inquisito negotio id hostium reperiunt timore promissum; redditâ verò securitate, nihil agitur. Peregrini autem iuxta fontem Sephoritanum castra ponunt. Dum Peregrini ibi consisterent, aduenit nuntius Soldani Damasci, cui nomen *Salah*, qui fuit dominus Mahubeth, filius Saphandini vt figura docet, & timore 50 alterius *Salah* nepotis ex fratre Guemel, qui Soldanus fuerat Damasci pariter & Ægypti. Nam secundus Salah, de Orientalibus partibus veniens, Damascũ abstulerat *Ioheth* nepoti Saladini, Guemel mortuo occupanti. Indeq; cùm procederet contra fratrem iuniorẽ *Edel*, qui Ægyptum sibi vsurpauerat, à *Nasar* filio Conradini captus erat, qui debuerat esse Damasci Soldanus: *supra cap. x.* Sed ablatum sibi fuerat puero dominiũ per auunculos: *cap. XII.* Prædictus igitur nuntius à Christianis, M.CCXL. petiit, & impetrauit treuguas, sub hac forma. Ex pacto enim reddidit Christianis castrũ *Belfort*, & castrũ *Saphet*, & totum territoriũ Ierosolymitanum: ipsi verò, sine eo

A. Dni. 1239.

A. Dni. 1240.

vel eius consensu, cum Soldano Babyloniæ Treuguas facere non deberent; sed eum contra illum iuuarent, castra ponendo in Ascalone vel Iapha, ne Soldanus transeat Labernæ, & intret districtum Suriæ: ipse verò, castra poneret vbi flumen Iaphæ oritur. Hæc pacta à Baronibus, qui erant in exercitu, & à Soldano Damasci, suisq; Admiratis iuramento firmata sunt. Erat autem Soldanus Babyloniæ primus *Salah*, quem nuper captum diximus à suo consanguineo Nassar. *Nassar* enim, per captionem eius putans Damasci recuperare dominium, frustratus hac spe, quia *alius Salah* medio tempore occupauit: ad alia machinamenta conuersus, cum capto consanguineo fœdus iniit. Cupidus enim paterni dominii, sororem illi offert pro coniuge, & Ægypti dominium: si ille potens effectus, promittat in recuperando ac pacificè tenendo regno Damasceno ferre opem. Factâ coniuratione Admirati Ægypti, muneribus & promissionibus illecti, in manibus Salah tradunt *Edel* fratrem eius, Soldanum Babyloniæ, qui incarceratus ex tunc non comparuit. Pergunt itaq; Peregrini Iapham, & Damasceni ad locũ promissum. Inter Christianos verò non parua dissensio orta est: prædicta enim treugua procuratione *Templariorum* firmata est, *Hospitalariorum* minimè interueniente consensu. Ideò, Hospitalariis procurantibus, cum parte Christianorum Soldanus Babyloniæ treuguas iniit: & non obstante priori iuramento, per Regem Nauarræ, comitem Britaniæ, & multos alios Peregrinos, pacta iuramento, vel magis periurio sunt firmata. Post confirmationem verò, iidem qui ista iurauerant, per Ptolomaydam ad propria redeunt. Exceptis verò Hospitalariis, reliqui Iaphæ remanentes conuentiones seruauerunt Soldano Damasci.

Cap. XVI.

Continet transfretationem Riccardi, Comitis Cornubiæ: translationem quoq; regni Ierusalem in Reginam Aylisiam.

XVI. A.D. 1240. EOdem tempore, id est, M.CCXL. *Riccardus Cornubiæ comes*, frater Regis Henrici, cum magna militia, multisq; diuitiis transfretauit; & Ptolomaydæ applicans audit de treuguis controuersiam: nulli adhærere voluit, licet multas & contrarias preces habuerit. Deliberauit autem, si Peregrini cæterique, qui erant Iaphæ, secum vellent pergere, reædificare *Ascalonam*: cunctis consilium placuit, & opere compleuerunt: sicut & *Riccardus* Rex Angliæ, istius auunculus, fecerat priùs. Postquam autem eam Riccardus pro sua possibilitate muniuit, pro *Galtero* milite misit, qui pro Imperatore Ierusalem tenebat: & illi castrum assignauit, vt pro Imperatore seruaret, & ad propria rediit; Peregrini verò rediêre Iapham: & Soldanus semper iuxta Christianos castra ponebat: tandem Peregrini Ptolomaydam, ad partes proprias reuersi sunt. Eo tempore, quo (*superiori capitulo*,) Peregrini erant Ptolomaydæ, Regina *Aylisia* nupsit *Rodulfo* fratri comitis Asasonis, qui post desponsationem, non sine multorum coniuentia, petiit pro consorte regnum gubernare Ierusalem: quia illi iure, vt dicebat, hereditario obueniret. Hoc etiam Regina supra petiit, *cap. XII.* Congregati homines de regno, requisitioni deliberato respondent consilio: quia Regina *Ysabella*, quæ nupsit Imper. in Apulia, Conradũ reliquit filiũ: & illi ius regni ritè hereditario iure cedit: Sed quia nec aderat, nec interesse voluerat, Reginã *Aylisiã*, pro domino recipiebant; illiq; regni gubernacula cõferebant: feceruntq; homagiũ viro suo, saluo semper iure Conradi prædicti. Cõsequenter autẽ cõtigit, vt *Riccardus* filius Augeri, Marescalcus Imperatoris, ab eo vocatus, Tyrũ custodiendum fratri relinqueret. *Balianus* verò de *Ybelin*, Baruti dominus, congregatis auxiliis à Ptolomayda recedens, ciuitatem aggreditur, & obtinet: Apuli ad castrum currunt: tempestuosum tempus Riccardum ad portum Tyri impellit, pro cuius redemptione castrum Baliano redditur. Post captam ciuitatem, *Rodulphus* consors Reginæ, qui in regimine parui erat momenti, Tyrum adueniens cum Regina, petiit ciuitatem suo subdi dominio: victores autem respondent quòd illi ciuitatem minimè assignarent; sed diligentiùs custodirent, donec clarescеret cui de iure assignari deberet. Videns autem *Rodulphus* prædictus, quia vt volebat regere non valebat; sed propinqui Reginæ ad libitum omnia pertractarent, vxore dimissâ, cum Rege abscessit Nauarræ, Comite Britaniæ, cæterisque Crucesignatis. A.D. 1241. *Tartari* verò M.CCXLI. Turchiæ terram inuadunt, in qua erant ferè centum

tum ciuitates, exceptis castris & villis: vbi inter cætera admiratione digna, Monasterium trecētarum puellarum erat, quod *Sanctus Brassanus* vocabatur, cuius munitionem, si quando impugnabatur ab hostibus, fertur quòd seipsam mouebat, & in iacientes lapides machinas retorquebat. Sequenti verò anno, in partibus Aquilonis, *Tartari* vastant Rusiam, Gasariam, Sugdaniam, Gotiam, Ziquiam, Alaniam, Poloniam, cæteraq; regna vsque triginta: & vsque ad Theotoniæ fines prosiliunt.

A. Dni. 1242.

10

DVODECIMA PARS, CONTINET PASSAGIA SANCTI LODOVICI REGIS FRANCIÆ: VARIA QVOQVE ET CONTINUA TERRÆ SANCTÆ GRAUAMINA, DONEC CHRISTIANITAS VNIUERSA EX EA DELETA EST: HABENS CAPITULA XXII.

CAP. I.

Continet quomodo LODOVICVS Rex Franciæ Crucem assumpsit: debellationem etiam Peregrinorum in Terra Sancta: & amissionem ciuitatis Sanctæ Ierusalem.

20 IPso anno quo *Innocentius* IV. de nouo electus, propter impedimenta per Fredericum Imperatorem Prælatis præstita, ne Romæ congregaretur consiliū generale, in Frāciam profectus est. M.CCXLIII. circa festū beati Andreæ. Accidit autē vt *Rex LODOVICVS*, circa festū beatæ Lucię ita insensibilis factus sit, vt mortuus reputaretur à multis; Vndè à matre, & consorte, fratribusq; quasi mortuus lugebatur: iamq; Clerum pro celebrandis exequiis fecerant congregari: vt autē ex illa extasi ad se rediit, circumspiciens iubet Parisiensem Episcopum euocari: tunc mœror in lætitiam conuertitur, & Præsul protinus præsentatur. Ait autem illi Rex: *Domine Episcope, ego vos requiro, vt Crucem vltramarinā meis humeris imponere debeatis.* Hoc audientes mater & con-

30 iux, flexis genibus orabant, vt plenam expectaret corporis sanitatem: tunc demum faceret quod liberet. cōmotus ille, respondit: cibum aut potū nequaquam sumpturum, nisi Crucē priùs sumeret transmarinam: & ab Episcopo Crucē iteratò requirit. Episcopus postulatam Crucem denegare non audens, illi Crucē imponit, nō sine lachrymarū imbre; cunctisq;, tam in camera quàm in aula, cum singultuosis gemitibus, non minus quàm si vitā excederet lachrymosis. Cruce verò susceptâ ressanatū se fore protestatus est. Et postquam conualuit, vltramarinos litteris cōfortauit, asserens se Crucesignatū illius Regis intuitu, qui nimiâ karitate pro humano genere in Cruce pependit: proindè ciuitates & fortilitia viriliter sustinerent, quia ipse eis veniret quoad posset celeriùs ad succurrendum. Illo tempore *Salah* Soldanus

40 Ægypti, Orientales, vbi priùs fuerat dominus, (*supra part. VII. cap. XIV.*) ad se venire prouocat: M.CCXLIV. transmissis thesauris, promissaq; terrā venturis, si secum fortè eligerent cōmorari: sed & propter terrorem Tartarorū, venerunt vsq; ad XX. millia Corasminorū equitum, qui transeūdo per districtum Tripolitanū, magnum intulêre damnum; & in Ierusalē subitò prorumpentes, percusserunt gladio vsq; ad quinq; milia: nulli enim parcebant sexui, vel ætati: deindè ad Soldanum, qui Gazę castra posuerat, peruenerunt. *Salah* verò, Soldanus Damasci, Ptolomaydæ quatuor millia equitum transmisit, quibus Soldanus præfuit Calamele. Tunc Christiani milites equitauerunt vsq; Ascalonem, & Turchi cum eis. *Gualterus* quoq; Comes Brenensis, qui Iaphæ erat, illis sociatus est; & fuerunt milites Christiani quasi sex-

50 centi, præter alios equites & pedites. Ascalonæ verò, deliberant quid agēdum. Soldanus autem Calamelæ ait, quòd haberent plurimū exercitum contra se, gentemq; peregrinam & inhumanam, ac desperationi deditam: proindè loco tuto & victualibus accommodo securi persistant: aduersaria tunc multitudo, rerum coacta penuriâ, necessario retrocedet. Placuit multis Christianis consilium; cæteris verò cōgressum laudantibus, proceditur & bellatur: bellatur acriter, sed non diu. Damascenis enim terga dantibus, Christianorū vix quarta pars euadere potuit, omnibus aliis mortuis vel captis. Soldanus verò Babyloniæ ad propria rediit, & contra spem

I.

A. Dni. 1243.

A. Dni. 1244.

datam Corasminis, munito *Belbeis*, passum illis præclusit ne intrarent Ægyptum: illi verò ab inuicem diuisi, à terræ cultoribus læduntur, læduntq;: donec infra triennium de patria totaliter repulsi sunt. MCCXLV. Papa in Concilio Lugdunensi, Imperatorem deposuit, & M.CCXLVI. Regina Aylisia moritur: cui filius *Henricus* Rex Cypri, in regno Ierosolymitano successit, in Ptolomayda ponens bayliuũ. Eodem etiam anno Papa, de Prædicatoribus mittit fratrem *Ezelinum*; de Minoribus, fratrem *Iohannem de Plano Carpini*, cæterosq;, ad Tartaros conuertendos. Post hæc *Soldanus Damasci*, à Soldano Alapiæ bello superatus, carceri mancipatur: Quod audiens *Soldanus Aegypti*, cum magno exercitu veniens cepit Damascum, Calamelam quoq;, & Mahubeth: deinde Christianorum terras percurrens, castrum, quod Tyberiade firmatum erat, deinde Ascalonem, multasq; munitiones quas reparauerat Rex Nauarræ, comes Britaniæ, & comes Cornubiæ, ille destruxit. M.CCXLVII. *Turchemani* verò, venientes per districtum Dathagnes, Principatum Antiochiæ inuadunt depopulãtes casalia: hii inter Saracenos præ cũctis despectiores, nec castra nec ciuitates habent, nec lucris inhyant; solis animalib. contenti, tentoriis de filtro vtuntur. Hos dum Antiocheni despectui habẽtes, incautè & dispersi ad fugandum properant; ècontra illi ordinatè post fugam reuertẽtes, semel & pluries victores effecti, Antiochenis formidini facti sunt.

A.D. 1245. A.D. 1246. A.D. 1247.

CAP. II.

Continet transfretationem LODOVICI: & Damiatæ captionem.

II. A.D. 1248.

POst Crucem acceptã, dispositis pro se & regno negotiis, mittit ante faciem suam qui in Cypro victualia & opportuna quæq; præparet. Ipse verò M. CCXLVIII. XXVIII. Septembris, ad Insulam Cypri applicuit; & cum eo duo fratres ipsius, *Robertus* & *Karolus*, & multi Barones ac Prælati. Sequitur postea eum & frater *Alphonsus*, relictâ matre dominâ Blancâ ad regni custodiam. Longâ in Cypro morâ contractâ, M.CCXLIX. xv. die Madii, Rex de Limisso versus Damiatam properat; & quarto die Iunii, ante ciuitatem exercitus in ancoris stetit: portum Christiani cernunt peditum equitumq; multitudine repletum, munitumq; galeis; sed nihilominus deliberant sequenti die exire in Insulam. In crastino igitur summo mane, vexillo Crucis erecto, ipsius orant & sperant auxilio de inimicis Crucis CHRISTI habere triumphum. Cùm verò nauigia, propter aquæ paruitatem, ad terram applicare nõ possent, plurimi, fidei ardore, cum armis in aquam prosiliunt: nec ipsorum audacia, quia Turchi resisterent lanceis & sagittis, minuitur; sed augetur: territi proindè Saraceni ad ciuitatem confugiunt; deniq; eis immisso timore, nocte ciuitate incensâ fugiunt, occupandam relinquentes liberè Christianis. Ipso anno Pisani & Ianuenses in ciuitate Ptolomaydæ xxi. diebus, contra se mutuò pugnant, machinis & ingeniis variis se mutuò lædentes: tandem procuratione Bayliui, qui pro Rege Cypri ciuitatem gubernabat, in triennium terrâ marique pacificati sunt. Rex autem totâ æstate, propter Nili excrescentiam, Damiatæ immoratus, XXVII. die Nouembris inde castra mouit, vt procederet contra Saracenorum exercitum ad locum dictum *Armasoran*: & in via audiunt defunctum esse Soldanum, cuius filius expectabatur, qui in partibus fuerat Orientis: & XXII. die Decembris peruenerunt ad locum. In itinere autem Templarii & Comes Atrebatensis, qui habebat anteriorem custodiam, inuenerunt *Lysac*, id est, anteriorem custodiam Saracenorum, in loco dicto *Sarmosac*: & irruentes in eos, strauerunt LV. ex eis. In crastino verò, ex hiis, qui trans fluuium venerant ad nocendum Christianis, circa mille fuerunt mortui aut capti. Christiani autem non valentes ad Saracenos accedere, impediente flumine Tampneos: de quo loco suprà *par. VII. cap. IX.* aliquid diximus: attentant supra fluuium ædificare pontem; è contra verò, Saraceni machinis & armis impediunt. Interim Christiani de Ptolomayda exeuntes contra Bethsan, VIII. die Ianuarii, & contra habitationem quandam Turchemannorum, capto Admiraldo quodam, eorum capitaneo, reportauerunt vsque ad XVI. millia animalium. Tandem M.CCL. octauâ die Februarii, quidam *Beduinus*, qui erat in exercitu, dixit Regi vadum esse inferius: indè transeunt Christiani non sine magno periculo, natantibus equis, & ripis malè dispositis: vndè & multi in flumine perierunt. Postquam verò in magno numero transierunt,

A.D. 1249. A. Dni. 1250.

runt, castra verterunt Saracenorum, & plures Admirati mortui sunt: vnde territi Saraceni, fugientes, *Armasoran* Christianis liberè dimiserunt. Christiani verò lucris intenti, dum per ciuitatem huc illucque vagantur, à Saracenis propterea audaciam resumentibus atque redeuntibus, grauem iacturam passi sunt. Nam Saraceni in eos vndiq; irruerunt: & deficiente Christianis balistariorum subsidio, vsq; ad nonam impetum sustinuerunt: vulneratis tamen aut occisis in maiori parte Saracenorum equis, Christiani campum habuerunt. Inter cæteros verò mortui sunt Comes Atrebatensis, & duo alii Comites. Postea Christiani castra metati sunt iuxta machinas, quas Saraceni dimiserant: & pontem faciunt, vt cæteri ad se transire va-
10 leant. Postero die Saraceni maximo numero congregati, vndique in Christianos prosiliunt, qualiter nusquam fecerant: Christiani verò ordinato exercitu, multos ex eis interficiunt, tandemq; repellunt.

Cap. III.

Continet captionem Regis Lodouici: & qualiter Damiata est reddita Saracenis.

III. POst dies aliquot, venit nouus Soldanus: & personuit terra instrumentis, nouisq; clamoribus. Venerunt extunc Christianis omnia contra votum, & pestilentia & fames: nam quilibet penè lugebat mortuum vel infirmum; & crassabatur infirmitas in homines & iumenta. Impediebant quoque galeæ Saracenorum trans-
20 itum victualium: duas enim *Carauanas* successiuè acceperant. Quintâ proinde die Aprilis, Rex LODOVICVS victualium penuriâ cõstrictus, ad sua castra retrocessit, vt ad Damiatam rediret: & relictâ ipso die plateâ, cùm peruenisset ad quoddam casale vocatum *Sarmosac*, tunc tanta se Saracenorum multitudo circa Christianos infudit, vt ipsorum impetum sustinere non possent. Capiturque Rex cum duobus fratribus; & exercitus multitudo per terram, & per fluuium occiditur, capitur, cõcrematur: totus tandem exercitus Christianus Saracenis subiicitur. Capto Rege & populo Christiano, de concordia pertractatur; & in hoc post multos tractatus conueniunt cum Soldano: *vt Regem & fratres ipsius Soldanus dimittat, omnesq; captiuos postquam ipse Rex in Aegyptum venerat; nec non & captiuatos à tempore aui sui:* (de quo su-
30 pra, par. x. cap. v.) *& quòd terras, quas in regno Ierosolymitano in aduentu Regis LODOVICI Christiani tenebant, cum omnibus pertinentiis in pace teneant: quæcunq; etiam in Damiata manerent, quæ secum Christiani ferre non possent, suis nuntiis, cùm pro eis mitterent, redderentur. Rex verò debebat reddere Damiatam, & Saracenos liberare captiuos, tam in Aegypto, quàm in regno Ierosolimitano: pro redemptione verò captiuorum, factis expensis, damnisq; illatis, centum millia marcharum argenti: & vsq; in decennium, Rex ipse bellum non debeat Saracenis inferre.* Hiis sic dispositis, secundâ die Madii, milites Saraceni, non sine coniuẽtia maioris partis exercitus, irruẽtes in Soldanum in Babylone, in furore venerunt ad Regis LODOVICI tentorium, volentes in eum ac cæteros Christianos pariter deseuire: sed finaliter eadem pacta, & treugua quæ priùs, cum omnibus Admiraldis
40 firmata est. Tunc liberatus est Rex, & fratres ipsius, Legatus, & dominus Patriarcha, Barones, & milites plures, & multi alii: & VIII. die Madii, Ptolomaydam peruenerunt. Postquam autem maiores inibi conuenerunt, pro captiuis, & suis arnesiis transmittentes, ex XII. millibus, vix quadringentos habere potuerunt; ex rebus autem suis nihil: imò nolentes ad suam legem conuerti, trucidabant. LODOVICVS autem videns, quòd iuxta conuentiones non poterat eis bellum inferre, disponebat in Franciam redire: sed audiens quòd Terra Promissionis in periculo, priuatâ omni spe auxilii, si recederet, remanet, mittens fratres suos ad matris consolationem, mansit ipse in Syria annis quinque, à M. CCXLIX. anno Domini, vsque ad M. CCLIV. & maximè pro redemptione captiuorum. Repara-
50 uit autem tunc Ptolomaydæ burgum. [Auditâ autem captione Regis in Francia facta est Crucissignatio *Pastorelorum* & puerorum multorum & puellarum, quorum aliqui pestiferi inuentores huius fraudis, fingebant aliquos puerorum visiones Angelorum vidisse, & miracula operari, dicentes se missos à DEO pro Regis vltione, & erant inter eos, qui se *Magistros* vocabant, & more Episcoporum, per viam signabant: Clerum & Religiosos grauabant, spoliando, vulnerando & perimendo. Vniuersus autem populus eis fauebat. Sed maiorum fraude detectâ, infra breue tempus fictio illa quasi fumus euanuit.] Eodem anno, id est, M. CCL. *Henricus*

A. Dni. 1250.

Rex Cypri desponsauit *Placentiam*, filiam Boamundi Principis Antiocheni, de mense Septembri. *Fredericus* autem Imperator, in festo beatæ Luciæ mortuus est.

CAP. IV.

Continet statum Terræ Promissionis eo tempore quo ibi fuit Rex LODOVICVS, *eiusq́; reditum in Franciam.*

IV. EOdem anno quo suprà, *Soldanus Alapiæ* congregatis xxx. millibus equitum, iuit in Ægyptũ: & factus primò victor, postea ab Ægyptiis superatur, & de tota multitudine exercitus sui vix duo millia euaserunt: de Ægyptiis verò vsq; ad duo millia 10 interfecti sunt. A. Dni. 1251. Sequenti anno, xxix. Martii, Rex Franciæ iuit ad firmandum *Cæsaream*. Tunc *Boamundus*, Princeps Antiochenus & Comes Tripolitanus moritur, cui succedit filius *Boamundus*. A. Dni. 1252. Sequenti anno, Rex Franciæ xv. Aprilis iuit ad firmandam *Iapham*: quo anno mortua est Regina *Blancha* mater ipsius. *Boamundus* verò, cũ matre *Lucia*, iuit Iapham, vbi à Rege Franciæ miles factus est. Eodem etiam anno, A. D. 1253. *Iulianus* dominus Sydonis, desponsauit filiam *Aithonis* Regis Armeniæ. M.CCLIII. venit ante Ptolomaydam Soldanus Damasci, factâ concordiâ cum Soldano Ægypti, contra præstitum iuramentum: & destruxerunt vnum casale iuxta Ptolomaydam vocatum *Doc* & *Recordaner*. Postea ceperunt *Sydonem*, interfectis personis quasi octingentis: & quadringenti Damascum in captiuitatem ducti sunt. Rex autem 20 Franciæ, post reparatam Iapham, Sydonem reædificauit. *Henricus* autẽ Rex Cypri A. D. 1252. moritur. Tunc *Bayton* Rex Armeniæ, iuit ad Tartaros. *part. XIII. c. VI.* M.CCLIV. expleto muro Sydonis, Rex Franciȩ venit Ptolomaydam VIII. Martii; & in Paschate fecit militem *Balianum* de Ybelyn, filium domini de Arsuf, qui desponsauit *Placentiam* Reginam Cypri. Et XXIV. Aprilis, Rex Franciæ, cum gẽte sua, parat se ad eundũ in Franciam: & habuit in societate sua octo naues, & quatuor galeas: & in crastino horâ vespertinâ in festo beati Marci recessit de portu Ptolomensi, relinquens pro custodia ciuitatis centum milites, secundùm dispositionem Seneschalci regni Ierusalem. Eodem anno, XXII. Maii, mortuus est Rex *Conradus*. *Boamundus* autem Princeps Antiochiæ, desponsauit *Sybiliam* filiam Aithonis Regis Armeniæ. 30

CAP. V.

Continet discordiam Ianuensium cum Venetis & Pisanis, in partibus vltramarinis.

V. 1255. ALexander Papa IV. Hospitalariis donauit Sanctũ Lazarum de Bethania, & mõte Tabor. Sequenti autẽ anno, venit Ptolomaydam *Marcus Iustinianus* Consul Venetorũ; & præsentauit litteras Patriarchæ Ierosolymitano, ex parte summi Pontificis, continentes vt Venetos in possessione poneret Sancti Sabæ. Ianuẽses autem, portauerunt & ipsi litteras Priori Hospitalis, continentes, vt habere debeant S. Sabam. A. D. 1256. Pro hac ergo causa, M.CCLVI. incepit discordia inter eos: & eodem anno Ianuenses debellauerunt Venetos, cum auxilio Pisanorum, & cucurrerũt infra eorum habitationem vsq; ad S. Marcum: deinde Pisani Venetis pacificati sunt; & ac- 40 ceperunt Lecaban, & mensuras Venetorum: & composuerũt, vt vsq; ad annos XX. A. D. 1257. mutuò se iuuarent, in odium Ianuensium. Sequenti verò anno, Ianuenses composuerunt cum dominio Acon, in odium prædictæ concordiæ: propter quod, dominium Acon simul cũ Ianuẽsibus, aggreditur simul & Pisanos & Venetos, duasq; turres Pisanorum tandem obtinuit. Eodem anno, venit Ptolomaydam pro Venetis *Laurentius Teuplo*, capitaneus XIII. galearum; & occupauit portum Ptolomaydæ violenter. Ianuenses verò armauerunt galeas in Tyro, pugnaueruntq; simul: & Veneti, ante Tyrum ceperunt Ianuensium tres galeas, & Ptolomaydam cõduxerunt. Ipso tempore primo die Februarii venit Ptolomaydam *Boamundus* Princeps An- 50 tiochiæ, conducens *Placentiam* Reginam Cypri, sororem suam; & *Hugonem* nepotẽ suum Reginæ filiũ, & heredem regnorum Ierusalem & Cypri: & ad inductionem Magistri Templi, & *Iohannes de Ybelyn*, & *Iohannis* comitis Iaphæ, Venetorum ac Pi- A. D. 1258. sanorum partes prosecutus est. M.CCLVIII. reformata est pax & concordia inter *Boamundum* Principem Antiochenum, & *Balianum* filium domini Arsuf. *Balianus* quoq; & Regina *Placentia*, à matrimonio inter ipsos celebrato se mutuò absoluerũt: rediit quoq; Regina, cum filio & Principe, Tripolim: & remansit Bayliuus Ptolomaydæ,

maydæ, *Iohannes de Ybelyn* dominus Arsuf. Eodem anno, XLIX. galeæ & quattuor naues Ianuensium, ante portum Ptolomaydæ venerunt in vigilia Sancti Iohannis: tunc armauerunt Veneti & Pisani XL. galeas; & aggressi sunt illos, inter Ptolomaydam & Caypham; eosq; debellauerunt, captis galeis XXIV. captis etiam vel interfectis mille septingentis viris. Tunc pax in ciuitate Ptolomaydæ hoc pacto reformata est: vt videlicet turris munitissima Ianuensium destruatur, cunctaq; ædificia: & Tyri de cætero commorantes, vexillum in suis nauigiis ad portum Ptolomaydæ nunquam portent; nec in Ptolomayda habeant de cætero curiam vel præconem.

10

Cap. VI.

Continet bella quædam Tartarorum, & Saracenorum; & etiam Christianorum.

VI.

ANno eodem *Tartari* occupauêre terram Arsasidarum, & Persidam vniuersam; & in *Baldac*, præciderunt caput Calyphæ Baldacensi. Tunc mortuus est *Iohannes de Ybelyn* dominus Arsuf, qui erat Bayliuus regni Ierusalem: & factus est Bayliuus *Iofridus*, qui suo rigore malefactores puniens exterrebat, M. CCLIX. erat autem Senescalcus regni Ierusalem. *Tartari* autem sequenti anno violenter irrumpentes ceperunt *Alapiam*, *Harenc*, *Haman*, *Calamelam*, & *Damascum*: occidentes cunctos factos sibi obuiam Saracenos. Intrant deindè regnum *Ierusalem*, capiuntq; *Sydonem*: sed castrum maris nullatenus capere potuerunt. *Ptolomenses* verò eorum timore præciderunt viridaria extra ciuitatem; & turres viridariorum ad terram proiecerunt, amouentes etiam lapides cimiterii cum lapidibus ædificiorum. Sed tertio die Octobris, in plano Tyberiadis à *Soldano Babyloniæ* debellati sunt. Postquà verò Soldanus cum victoria rediit in Babylonē, à *Bendocdar* interfectus est, qui illi in dominio successit. Tunc *Iulianus* dominus Sydonis, vendidit Sydonem, & Belfort Templariis, propter quod, inter eos & Regem Armeniæ non parua discordia orta est. Eodem anno, à *Turchemannis* superati sunt *Iohannes de Ybelyn* dominus Baruti, *Iohannes de Zibelet* Marescalcus regni: magna congregatio Templariorum, & milites Ptolomaydæ: multique fuerunt vel capti vel mortui. M. CCLXI. *Balianus* dominus Arsuf, vendidit Arsuf cum suis pertinentiis Hospitalariis. Quo anno *Palialogus*, Imperator Constantinopolitanus, expulsis Latinis, effectus est: *Placentia* etiam Cypri Regina, mortua est; & *Hugo* de Lisignano, nepos Principis Antiocheni, factus fuit Cypri Bayliuus. Saraceni Babylonii, M. CCLXII. *Antiochiam* obsederunt: sed, procurante Rege Armeniæ, venientes Tartari obsidionem soluerunt. Sequenti anno, *Bendocdar* cum XXX. millibus equitum venit antè Ptolomaydam, XIV. die Aprilis: sequenti die impetuosè nimis vsq; ad portas ciuitatis prosiliit, viridaria combussit: fuitque ciuitas in periculo magno valdè. Ratio huius impetus fuit, quia Templarii & Hospitalarii nolebant Soldano sclauos, secundùm pacta, reddere; cùm ipse vellet reddere quod debebat: vnde Comiti Iaphæ tunc proculdubio treuguam seruauit. Eodem quoq; mense, Saraceni destruxerunt monasterium Bethlehemitanum. Eodem anno Papa Vrbanus IV. regnum Syciliæ, quod *Manfredus* contra voluntatem Ecclesiæ detinebat, *Karulo* Comiti Prouinciæ, fratri Sancti LODOVICI Regis Franciæ, contulit redimendum. Eodem etiam anno, secundâ die Septembris, LV. galeæ & taridæ *Venetorum* venerunt antè Tyrum; & Veneti, qui erant Ptolomaydæ, cum septem galeis fuerunt eis in auxilium: Ptolomenses verò, vsq; ad duo millia, per terram iuerunt ad succurrendum Tyrensibus. Veneti autem facto insultu, nihil egerunt; & redeūtes Ptolomaydam XV. diebus ibi fuerunt, neminemq; læserunt.

A. Dni. 1259. 1260. A. Dni. 1261. A. D. 1262. A. D. 1263.

20 30 40

Cap. VII.

50

Continet Ysabellis petitionem de bayliuatu regni Ierusalem: locorum destructionem variam tam per Christianos, quàm per Saracenos.

VII.

HEnricus, filius Boamundi Principis Antiocheni, cum vxore sua *Ysabella*, filia quondam Hugonis Regis Cypri, & Aylisiæ Reginæ, venit Ptolomaydam, petens bayliuatum, quia sibi competeret: quod sibi concessum est, nullo facto homagio, aut fidelitatis præstito iuramento, quia heredem secum regni non duxerat: propter quod Ysabella in Cyprū rediit, virū suū Ptolomaydæ relinquēs bayliuum.

A. Dni. 1264.

Sequenti anno, XVI. Ianuarii Hospitalarii & Templarii destruxerunt *Lilion*: multis quoq; interfectis, adduxerunt prædam hominum vtriusq; sexus vsq; ad trecentos, multorumq; animalium; nec perierunt ex Christianis vltra tres. XV. Iunii Christiani de Ptolomayda cum Hospitalariis & Templariis exierunt ad redimendum *Gerardum* quendam, quem Saraceni proditiosè cœperant cum multis in Rama, nec reddere volebant: & ideò iuerunt vsq; Ascalonam, omnia vastando & comburendo: & inuentos duos Admiraldos occiderunt, & XXVIII. ex quadringẽtis, qui cum eis erant: & sine damno, DEI gratiâ, rediêre. Vicesimo Septembris *Oliuerius de Termes* Ptolomaydæ applicuit: qui die quintâ Nouembris cum militia Ptolomensi, Hospitalariis, & Templariis, destruxerunt Bethsan, & plura casalia: & terram 10 vndique comburentes, hominum ac iumentorum magnam egerunt prædam. Eodem anno, XXVI. Ianuarii, *Bendocdar* cepit *Cæsaream*, per proditionem: cuius timore Ptolomenses turrim molendinorum prosternunt, & Ecclesiam Sancti Nicolai in cimiterio. Soldanus verò castrum Arsuf obsidens, vndique vallauit. *Hugo* verò de Lisignano Bayliuus Cypri, cum pulchra militia, in die beati Georgii, Ptolomaydæ duxit stolum: M.CCLXV. Erat autem tunc militia regni Cypri, magni valoris, magnæque prudentiæ: fuerunt autem in eius societate CXXX. milites, & alii equites. Eodem anno vltimo Aprilis, captum est castrum Arsuf: ab Oriente enim Ptolomaydæ visum est clarum signum quasi ensis, longitudinis lanceæ, percutere turrim Ecclesiæ Sanctæ Crucis. Fuerunt quoque capti aut mortui 20 Hospitalarii XC. & qui in castro erant vniuersi, circa mille, ducti sunt in captiuitate Babyloniæ. Vicesimo autem die Octobris Ptolomaydæ applicuit *Comes de Neuers* cum militibus quinquaginta.

A. Dni. 1265.

CAP. VIII.

Continet insultus varios Soldani Babyloniæ in Christianos: mutuas quoq; insidias Ianuensium, & Venetorum.

VIII. A. Dni. 1266.

BEndocdar, M.CCLXVI. primo Iunii venit antè *Ptolomaydam*; ibiq; octo diebus immoratus est. Ibi nihil agens, ad Castrum *Montis-Fortis* nonâ die accessit: 30 & ibi nihil agens, ad castrum *Saphet* se contulit; obtinuitque XXIV. die mensis: & contra deditionis pacta, præter Castellanum, cunctos occidit. [Obtento enim castro post Solis occasum, misit Admiratum, suadens vt Saracenorum legem suscipiant; alioquin gladio cuncti perirent. At vniuersi, duorum Fratrum Minorum, qui aderant, monitis, totâ nocte confortati, martyrium potius elegerunt, quàm CHRISTI negare fidem, fluebatque sanguis per montis decliuum, quasi aquæ riuulus, fuerunt autem vltra DC. Post hos verò fratrem *Iacobum de Podio*, & fratrem *Ieremiam*, quia cæteros in fide firmauerant, & Priorem Templariorum excoriari fecerunt, deinde fustigari; postremo ad locum cæterorum deducti, capite cæsi sunt. Fecit autem Soldanus locum materiâ circundari, quia noctibus super corpora splendebat lux, etiam cernentibus Saracenis.] Interim verò, quintâ die e 40 iusdem mensis, vnus Admiraldus discurrit ciuitates & districtus Tyri, & Tripolis, & Tortosæ. Et XXII. Augusti, similiter vnus fortis Admiraldus percurrens terram Armeniæ, cœpit vnum de filiis Regis, alterumq; occidit cum populo multo. Et huius nouitatis causa fuit via Regis ad Tartaros: *supra capit. VI.* Eo mense *Comes de Neuers* Ptolomaydæ mortuus est: non sine Christianorum iactura, & maximè pauperum. Tunc etiam *Hugo de Lisignano*, cum tribus mansionibus, & aliis militibus Gallicis & aliis, equitibus ac peditibus, versus *Tyberiadem* processit: tunc clamor in terra personuit. Turchi autem, qui erant in *Saphet*, insidias posuerunt iuxta planum Ptolomaydæ. Accidit autem, vt propter lucri cupiditatem, primâ custodiâ per tres leucas à cæteris abscessisset: propter quod Turchi 50 in eos irruentes, turpiter debellauerunt. Mense verò Decembri, mortuus est *Iohannes de Ybelyn* comes Iaphæ. Sequenti anno, secundo die Maii, *Bendocdar* venit antè *Ptolomaydam*: & dum eorum nonnulli insignia portant Hospitalis & Templi, vsque ad quingentos pauperes, qui pro lucro ad herbas & huiusmodi venerant, incautos interimunt: ferturque quòd fel cuiusque extraxerint, & pellem capitis excoriauerint vsq; ad aures. In crastino, Soldanus retraxit

A. Dni. 1267.

traxit se vsq; Saphet; & XVII. die mensis, antè *Ptolomaydam* rediens, turrem viridariorum, arbores, vites, & quæcunq; potuit, demoliri iussit. Eodem anno XVI. Augusti, *Lucas de Grimaldis*, cum XXV. galeis *Ianuensium*, portum cœpit Ptolomaydæ: nec sinebat intrare aut exire nauigium quod ipsi non caperent, & Tyrum conducerent: cōbusseruntq; duas Pisanorum naues. Sed XXVIII. die eiusdem mensis, applicuerunt ad portum, XXVIII. galeæ *Venetorum*. Ianuenses verò, vt illorum cognouerunt aduētum, priuatè quàm potuerunt de portu exeuntes, versus Tyrum arripuêre iter. Veneti verò illos continuò insecuti sunt; & captis ex eis quinque galeis, Ptolomaydam rediêre. In crastino autem redeuntes, Tyrum recessisse inuenerunt, & aliquādiu insecuti sunt. Tunc mortuus est *Hugo* heres regni Cypri, de mense Nouembris; ei verò successit *Hugo de Lisignano* consanguineus eius.

Cap. IX.

Continet insultus varios Bendocdar in Christianos: & Antiochenæ ciuitatis amissionem.

IX. A Dni. 1268.

SEquenti anno, *Bendocdar* VII. die Martij, cœpit *Iapham* proditiosè; & tempore treuguarum, multos ex pauperibus occidit; aliis dedit conductum, multis primò expoliatis. XV. verò die Aprilis, cœpit castrum de *Belfort*: & XXII. eiusdem mensis, venit Ptolomaydam Hugo Rex Cypri. Tunc *Soldanus* venit *Tripolim*, & destruxit viridaria: Deindè processit contra *Antiochiam*; & XXIX. Maii, ciuitatem absque vllo belli tumultu cœpit: & post captionem, vsq; ad XVII. millia personarū interfecta sunt; & vltra centum millia captiuata sunt: & facta est ciuitas tam famosa, quasi solitudo deserti. Cœpit quoq; *portū Præbonelli*, iuxta introitum Armeniæ. Sequenti anno, XXIV. die mensis Septembris, cum parua, quantū extimo, sollēnitate vel cordis lætitia, *Hugo* Rex Cypri, Ierusalē diadema suscepit in ciuitate Tyri: quo anno, omnium rerū fuit penuria, ita vt modius frumenti valeret octo Bizantiis. Tūc aliqui proceres, fortè cum ducentis militibus, in nemore steterunt in insidiis, iuxta Ptolomaydam ad vnam leucam: Turchi autem qui erant in Saphet, super eos irruerunt: licet autem viriliter resisterent, aduenìente tandē multitudine, pauci à plurib. corripiuntur. Eodem anno, *Rex Arragonum* ad Terrę Sanctæ veniebat succursum, & quartâ die validâ tempestate exortâ, penè naufragium passus, cum parte stoli rediit; pars verò altera, cum qua erant duo eius filii illegitimi, putans Regem processisse, ad Ptolomaydam vsque peruenit: Rex autem, pericula maris ac corporis perhorrescens, amplius transfretare noluit. Accidit autem vt infans Regis prædicti præfatum immediatè bellum cerneret, velletque Christianis in auxilium proficisci: fuit tamen illi, propter Turchorum multitudinem dissuasum. Eodem anno, in *Armenia* tantus fuit *terræmotus*, vt quinque castra obrueret, tres Abbatias Armenorum, & casalia vsque XII.

An. D. 1269.

Capvt X.

Continet passagium, & mortem Sancti Lodouici Regis Franciæ in Tunitium: & formam pacis inter Carulum Regem Sycilia, & Regem Tunitij.

LODOVICVS *Rex Franciæ*, pro cælesti regno affectans cōmutare terrenum, Passagium iterans contra hostes nominis Christiani, habuit secum *Regem Nauarræ*, & consortem ipsius: filiam fratris Regis Franciæ: fratrem etiam suum, *comitem Tholosanum* & Pictauiensem: filios suos *Philippum*, qui ei succedere debebat in regno; & *Iohannem Tristanum*, cæterosque Barones, & bellatorum multitudinem copiosam: secutusq; est eum *Odoardus*, filius Regis Angliæ. Parato itaque exercitu, Rex Tunitium obsidere disponit, quia magnum damnum transfretantibus inferebat Christianis. Secundo autem Iunii trāsfretare cœpit, Sardiniæ portum capiens: indeque procedens contra Tunitium, cepit Carthaginem: & tunc epidimia inuasit exercitum. Requiritur proindè frater eius, Karolus, Rex Syciliæ, vt in auxilium vadat fratris & populi Christiani: profectus autem Rex, in *Garbum* castra metatus est, in loco qui dicitur *Certacarne*. Ibi *Iohannes* Tristanus infirmari cœpit, & mortuus est; post eum Legatus: post eum *S. Rex LODOVICVS*, qui dum infirmaretur Dominum laudare non cessans, orationem illam sæpè interserebat; *Fac nos,*

quæso, Domine, pro amore tuo prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare. Pro populo etiam orabat similiter: *Esto, Domine, plebi tuæ sanctificator & custos; & quam tibi facis esse deuotam, benigno refoue miseratus auxilio.* Et appropinquans ad finem, cœlum suspiciens ait: *Introibo, Domine, in domum tuam; adorabo ad templum sanctum tuum.* Quo dicto in festo beati Bartholomei, Rex Deo gratus obdormiuit in Domino, *MCCLXX.* eiusdem Domini anno. Erat autem stupor videre mortem non solùm vulgi, sed etiam tot Comitum, militum, & Baronum. Post mortem verò beati LVDOVICI, adueniens frater eius *Rex Siciliæ*, erectis machinis, ac præparatis bellicis instrumentis, per terram & per aquam *Tunitium* expugnare disponebat: sed propter epidimiam iam dictam, cum Rege Tunitii composuit; acceptaque magnâ summâ pecuniæ propter expensas quas Reges ibi fecerant, exercitum ducit in Siciliam, vbi *Rex Nauarræ* mortuus est. Et cùm peruenissent ad portum Trapanitanum, exortâ tempestate nauigia confracta sunt: & exercitus per terram rediit. Inter cæteras verò pacis conuentiones, promisit Rex Tunitii cunctos Christianos captiuos dimittere: & quòd monasteriis ad honorem CHRISTI in omnibus ciuitatibus regni illius constitutis, fidem CHRISTI per prædicatores & Minores, & quoscunque alios liberè prædicari sineret, & baptizari volentium nullum impediret; Regiq; Karulo prædicto tributarius factus est.

A Dni. 1270.

10

CAP. XI.

20

Continet insultum Bendocdar in Christianos & qualiter Christiani induxerunt Tartaros contra eum: at treugarum miseram compositionem.

XI.

POstquam à Tunitio Passagium summotum est, eodem anno, & de prædicto loco, applicuêre Ptolomaydæ quingenti *Frisones*, viri cunctis kari & Catholici. Cessauerat iam memorata supra rerum inopia, aderatque cunctorum bonorum fertilitas. Sequenti anno, XVIII. Februarii *Bendocdar* obsedit castrum Crac, quod erat Hospitalariorum; & VIII. Aprilis, non valentes ampliùs locum defendere qui deintus erant, saluis personis reddidêre castrum: Turrem quoque destruxit *castri Blanci*, & *Gibelathar*, quod erat Principis: fecit quoque treuguas cum Comite Tripolitano: & cepit *Montfort* destruxitque, quod erat Alamanorum; deindè antè *Ptolomaydam* stetit: cepit quoque castrum vnum Veteli de Montibus. XIV. autem galeæ Saracenorum iuxta *Limisso* confractæ sunt, & eorum vsq; ad tria millia mortui aut capti. *Odoardus* etiam, de quo superiori capitulo fecimus mentionem, IX. die Madii, cum auunculo, & filio Comitis Britaniæ, & multa comitiua, Ptolomaydæ applicuit: eumque frater ipsius, de mense Septembri, cum paucioribus secutus est. Tunc attendens actualem sæuitiam, & sæuientem potentiam Bendocdar in districtum & populum Christianum, cum cæteris habitâ deliberatione, prudentes nuntios ad *Tartaros* dirigunt: qui prouocati discurrunt per totam terram Antiochiæ, Alapiæ, Haman, Calamele, vsque ad magnam Cæsaream, Saracenos vbique interimentes; Indeque redierunt ad locum dictum *Marays*, ad introitum Turchiæ, multam conducentes prædam sclauorum & animalium: ibi quietem aliquandiu eligentes, propter laborum excessum, copiamque aquarum, intuitu etiam iumentorum. Illo etiam tempore, XXII. Iunii, qui hæc procurauerunt, egrediuntur ad demoliendum locum, qui *Sanctus Georgius* dicitur. In ipso itinere Anglici, calore nimio, & intemperantiâ fructuum & mellis grauati nimis, in multitudine periêre. Die verò XXIII. Nouembris, dominus *Odoardus* & frater eius, Rex Cypri, & tres Mansiones, & Peregrini, cum peditibus iuerunt Cæsaream, vt demolirent *Caco*: euntes autem, inuenerunt *Turchemannos* aduenisse, nihil suspicantes aduersi. Incautos igitur præoccupant; & vsque ad mille quingentos interimunt, quinque millia animalium reportantes: propter lucrum dimittentes principale intentum de *turri Caco*: propter quod à Saracenis minoris sunt reputati valoris. & Soldanus ipse, nuntiis Regis Karoli, qui pro treuguis obtinendis ad eum iuerant, responsioni suæ inseruit: quia *tot & tales in capienda vna munitione defecerant, vt verisimiliter, nequaquam credere posset, eos aptos ad Ierosolymitanum regnum suis viribus occupandum.* Treugua tamen inter Hugonem Regem Ierusalem & Bendocdar *MCCLXXII.* XXI. Aprilis facta est: nec obtenta est nisi in plano Ptolomaydæ, & in itinere quo pergitur Nazareth.

An. D. 1271.

30

40

50

A. Dni. 1272.

CAP.

CAP. XII.

Continet recessum Domini Odoardi de terra Sancta: & missum auxilium ab Ecclesia, à Rege Franciæ: ac quædam incidentia.

ODuardus, qui postea fuit Rex Angliæ, Saracenum quẽdam habebat ita familiarem, vt facilimè ad eum posset ingredi cùm liberet. Et cùm semel surrexisset à somno Meridiano in camera sua, Saracenus gladio venenato, XVIII. die Iunii, eum aggressus pluries percussit. Sed *Odoardus* nequaquam territus, prostrato Saraceno violenter gladium abstulit: accedentes verò milites Asasinum gladiauerunt: cum 10 difficultate verò de vulneribus curatus est: & cùm Barones alii præcessissent, ipse XXII. Septembris versus patriam suam iter arripuit. Illis diebus, inter *Regem*, & *milites Cypri* discordia quædam emersit: requirente Rege vt sibi cum armis extra Insulam inseruirent. Illi verò è contra asserentibus, quia ad id nullatenus tenerentur: tandem quibusdam mediatoribus conuenerunt, vt quatuor mensibus anni, Regi ex Insula seruiant, vbi adesset personaliter, aut filius Regis. Factus est autem Senescalcus regni Ierusalem dominus *Iohannes de Grelli*. Patriarcha Ierosolymitanus adueniens, quingẽtos duxit armatos, inter pedites & equites, ad stipendium Ecclesiæ. *Ayton*. Rex Armeniæ, moritur, cui successit *Leo* filius eius *infra p.13.c.81*. *Oliuerius* autem de *Termes*: *MCCLXXIII*. VIII. Aprilis, rediens à Rege Franciæ, ad ipsi- 20 us Regis stipendia duxit XXV. equites, & centum pedites balistarios. Tunc etiam venit Ptolomaydam Bayliuus pro Venetis, *Petrus Geno*, qui nequaquam passus est *Iohannem Montis Fortis*, qui se Tyri dominum appellabat, Ptolomaydæ immorari, quia Tyri Venetorum iura indebitè violaret: sed milites Mansionem, pro vitando scandalo, fecerunt ire illum Nazareth, indeque transire Tyrum. Venit quoq; Ptolomaydam *Egidius de Santi*, cum quadringentis balistariis, ad stipendium Ecclesiæ & Regis Franciæ: & post hunc *Petrus Damineis*, cum trecentis balistariis ad conforme stipendium.

A. Dni. 1273.

CAP. XIII.

Continet sollicitudinem Lugdunensis Concilii, pro subsidio Terræ Sanctæ.

30

GRegorius X. existens Archidiaconus Leodiensis, deuotionis gratiâ ad visitandum Terram Sanctam profectus, in Papam eligitur. Pro eius electione magnũ gaudium habuêre fideles Terræ promissionis, erecti ad spem magni auxilii: quia Christi vicarius, Terræ Sanctæ deuotus, oculis conspexerat, & experientiæ manu palpauerat miserabilem ac lugubrem eius statum. Ipse quoque de Ptolomayda recessurus, inter cætera concionis suæ verba melliflua, cordis sui affectum aperiens, dum de statu Terræ Sanctæ & Ierusalem loqueretur aiebat: *Si oblitus fuero tui, Ierusalem, obliuioni detur dextera mea: adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Ierusalem in principio lætitiæ meæ.* Verè obliuioni non tradidit: sed pro- 40 ponit principaliter pro Terræ Sanctæ subsidio congregare Concilium: & quia *Lugduni*, potius quàm Romæ, Prælatorum, & Baronum maximè, habere copiam commodiùs poterat, ibi statuit Concilium congregari, *MCCLXXIV*. in Kalendis Madii. Tunc venerunt de Alamania sollemnes nuntii denuntiantes pessimum Terræ statum, & maximè Ecclesiarum, propter Regis carentiam; & celeriter expediti redeunt. Eligitur autem Alamaniæ Rex & Imperator, *Comes de Asburg Rodulphus*: quam electionem Papa confirmauit, ad fauorem Terræ promissionis: Ille verò statim voluit crucesignari. *Philippus* quoque Rex Franciæ tempus præuenit concilii: reddiditq; summo Pontifici Comitatum *Venesi*, quem longo tempore ab Ecclesia sui tenuerant prædecessores: & Crucem deuotus assumpsit. Illuc & *Alfon-* 50 *sus* venit Rex Castellæ, pro Corona Alamaniæ: fuerat enim simul electus cum *Ricardo* comite Cornubiæ *MCCLVI*. & pro obtinendo Imperio magnas fecerat expensas; & nunc promittebat grandia ad subsidium Terræ Sanctæ: sed tandem ad preces Papæ, cessit *Rodulpho*, renuntians omni iuri quod videretur habere. Interfuerunt quoq; illi concilio nuntii pro Principibus, & aliis habitatoribus Terrę Sanctæ diligenti ratione exponentes statum & negotia dictæ Terræ. Hiis maximè Papa diligenter attendit, quia illuc accedere personaliter intẽdebat. Tunc statutum est, vt pro subsidio Terrę Sanctæ vsq; ad sex annos, Ecclesiarũ decimæ deputarẽtur, vt etiã

XIII.

Psal. 136.

A. Dni. 1274.

A. Dni. 1256.

cippi cum tribus clauibus in Ecclesiis ponerentur, ad oblationes fidelium reponẽdas. *Rex* etiam *Cypri*, procuratores suos misit ad respondendum Domicellæ *Mariæ*, quæ regnum petebat Ierusalem, asserens sibi iure hereditario obuenire. Interfuerunt quoq; huic Concilio nuntii Græcorum & Tartarorum: *suprà part. VIII. ca. I.* At postquam gloriosus Pontifex, cunctis dispositis imposuit finem Concilio, Romamq; rediret pro coronando Imperatore in Arot o Tusciæ sublatus de medio, exigentibus peccatis hominum, tam pium propositum non impleuit.

CAP. XIV.

Continet turbationem vltramarinorum fidelium, extrinsecam & intrinsecam: & quoddam illis missum auxilium.

XIV.
A Dni.
127..

MOritur etiam *Boamundus*, Princeps Antiochenus & Comes Tripolitanus, *MCCLXXV.* XI. Madii: & successit ei filius *Boamundus*: qui, de consilio matris & Episcopi Tortosæ, qui eũ, adhuc minoris ætatis, in omnibus dirigebãt, iuit in Armeniã ad Regem auunculũ suum pro suscipiendo balteo militari. Mortuus est & *Oliuerius de Termes* XII. Augusti. Eodẽ anno *Bendocdar*, qui vocabatur *Melec Madauar*, percurrit planum Armeniæ: & percussit in ore gladii vltra xx. milia hominũ, captiuos trahens secum pueros & puellas, vsq; ad decem millia; equos verò, & animalia maiora & minora, vltra ad trecẽta millia. Rex autẽ cum equitibus, ad montana perrexit: mercatores, & cæteri qui potuerunt, cum rebus suis, cum nauibus per mare periculum euadentes, in Pyratarum ceciderunt manibus, deindè Ptolomaydam peruenerunt. Circa finem autem Octobris, dominus *Guilielmus de Rosseylon* applicuit Ptolomaydæ cum XL. militibus, & aliis LX. equitibus, & cum quadringentis balistariis ad stipendia Ecclesiæ. *Rex* verò *Cypri*, post mortem Principis Antiocheni consanguinei sui, cum multa comitiua *Tripolim* aduenit, ad consulendum & iuuandum puerum qui remanserat: sed Episcopus Tortosæ, quia tractante matre prior venerat, & iam curam assumpserat pueri, Regis frustrauit intentum: propter quod de Tripoli recedens venit *Ptolomaydam*. Tunc etiam in *Tripoli* non parua turbatio orta est: quia Romani, qui priùs dominium terræ habuerant, in vita alterius Principis, multos læserant milites: propterea nunc ab eis tres gladio interempti sunt. Et quia Episcopus Tripolitanus Romanus Romanos defendebat, nam auunculus erat Principis; Episcopus verò Tortosæ Principis Tutor, milites defendebat, inter Episcopos orta dissensio, radix fuit malorum sequentium, ac inter Principem & Templarios discordiæ seminarium. *Dominus* quoque de *Gybeleth*, quia procurantibus Templariis concordiam cũ Tripolitano Episcopo iniit, in odium venit Principis, procuratione Episcopi tutoris sui: creuit proinde orta turbatio, & multiplicata sunt mala in terra. Anno sequenti, XXVII. die Iunii, *Henricus Princeps*, pater Regis Cypri de Ptolomayda Cyprum nauigans, dum taridâ rupe impegit, naufragio periit. In mense autem Octobris, turbatus Rex prædictus, de Ptolomayda iuit Tyrum, nullo ibi officiali relicto, qui iustitiam vel quicquam aliud ageret: Inter ipsum n. & cõmunitatem, & fraternitates, & Mansiones, plures fuerunt controuersiæ; nec eos ad libitum regere valebat. Super hæc omnia, Templarii, inconsulto Rege, Casale de *Fauconeria* acquisierant à quodam milite, qui illud sub homagio à Rege tenebat. Pluries autem requisitus est Rex, vt de officialibus disponeret, nec in tali statu ciuitatem teneret; maximè propter hostiles insidias & insultus: Nuntii verò fuêre, Prælati, religiosi, milites, Hospitalarii, Alamani, Burgenses, Pisani, Ianuenses. Templarii autem & Veneti, in hac requisitione minimè fuêre: sed aiebant, *Si vult venire, veniat; sin autem, non curamus.* Rex verò ad nullius preces, aures inclinare voluit. Inter hæc amici Regis, vt commotionem in ciuitate faciant, inter familiares Hospitalis & Templi iurgia prouocant, & de hiis qui ad Templum pertinebant, nonnulli mortui sunt. Offensi verò, vt procurantium frustretur praua intentio, & quia ad altiora intendunt, sub dissimulatione pertranseunt. Attendentes autẽ superiùs memorati, quòd Magister Templi negotio ciuitatis aliter intendere negligebat, reuertuntur ad Regem; & dulcissimis precibus suadent reditum. Ille verò precibus annuens, *Dominum Arsur* instituit Bayliuum, & *Guilielmum de Flori* Vicecomitem, & de aliis officialibus ordinauit; clamque in Cyprum rediit.

A. Dni.
1276.

CAP. XV.

Continet finem litigii in Romana curia inter Regem Cypri & Domicellam Mariam: & qualiter dicta Maria iura sua donauit Karolo Regi Sycilia.

XV.

REx Cypri, antequam de Tyro recederet, de nuntiis ordinat transmittendis, ad Occidentales Reges & Principes, maximè ad Papam & Cardinales, qui inobedientiam denuntient eorum, qui Ptolomaydæ commorantur: orans vt de eis ac regni Ierosolymitani statu adhibeant salubre remedium. *Maria* verò prædicta, quæ Romanam curiam continuè sequebatur, *suprà cap. XIII.* velut hæres, petitionem de obtinendo regno Ierusalem assiduè prosequens, per Templi nuntios superiùs nar-
10 rata cuncta cognouerat. Requirit proindè, more solito, ab Episcopo Albanensi qui Iudex fuerat institutus, ius sibi decerni: procurator verò Regis Cypri excipit, secundùm morem, afferens quòd litigium de regno Ierusalem non pertineret ad Romanam Curiam, nec de hoc inibi tenebatur in aliquo respondere: pertinebat autem ad Barones regni de huiusmodi iudicare. Domina verò exceptionem acceptat tanquam legitimam, rogatq; iudicem, cęterosq; dominos Cardinales & pręsentes Prælatos, vt sibi per manum publicam detur exceptio eorum munita sigillis: annuitur petitioni; & à Romana curia quæstio totaliter summota est. Post hæc verò prædicta domina, *MCCLXXVII.* perfecit quod antè tractauerat; & corā pluribus Cardinalibus & Prælatis, & maiori parte Curiæ donauit, tanquam hæres legi-
20 timus regni Ierusalem, sicut pluries ostensum & declaratum fuerat per iudices dominos legum, Magistros decretorum, aduocatos & sapientes, omnia quæcunque iura habebat, & habere poterat in regno & de regno prædicto, Karolo Regi Siciliæ: prædictus verò Rex donationem præfatam recepit: & facta sunt instrumenta dictę donationis, per plures publicos Notarios, roborata nihilominus sigillis plurium Cardinalium ac Prælatorum, qui personaliter præfato interfuêre negotio. Deindè prædictæ dominæ Rex possessiones & cætera dedit donaria, quibus illa meritò cōtenta fuit: Sicq; regni Ierusalem ius ad Regem Karolum deuolutum est. *Adrianus* verò Papa, magnum ostendit affectum ad succursum Terræ per Gregorium inchoatum: & misit Patriarchæ XII. millia librarum Turonensium, pro galeis con-
30 struendis, vel aliis magis bonorum virorum iudicio opportunis: suisq; litteris multùm confortauit incolas Terræ Sanctæ, & ad spem erexit magni auxilii: sed in Pontificatu vixit non ampliùs XXXIX. diebus.

A. D. 1277.

CAP. XVI.

Continet aduentum Baylivi in Ptolomayda pro Rege Karolo: & qualiter ciues fecerunt illi homagium.

XVI. A. Dni. 1277.

MIttitur itaque ex parte Regis Karoli, *Rogerius Comes Sancti Seuerini*, Bayliuus regni Ierusalem, & applicuit Ptolomaydę cū sex galeis MCCLXXVII. VII. die Iunii. statim autem in aduentu ipsius, *Balianus de Ibelyn* dominus Arsuf, euacuato ca-
40 stro illi cessit. Ille verò cum suis castrum intrat, sumitq; terræ dominium, cum auxilio Templariorum, suorumq; complicum. Tunc verò mortuus est *Gulielmus de Rosseylon*, inibi Capitaneus super gentem Regis Francorum. Tunc etiam inter Venetos & Tyri dominum pax reformata est, procuratione dictorum Templariorū, sub Bayliuatu *Albertini Moresini*, inchoata sub eius prædecessore domino *Iohan. Dandulo*: & recuperauerunt tunc Veneti ius in tertia parte Tyri, quam habebant ratione conquisitionis ipsius & diu possederunt: sed dominus *Philippus de Monteforti*, ius suum illis abstulerat, propter guerram quam cum Ianuensibus habuerant: *suprà cap. V.* Moritur quoq; tunc & *Balianus* prædictus. Apto post tempore *Rogerius* Bayliuus, pro Rege Karolo pluries requisiuit milites qui erant Ptolomaydæ, vt sibi pro Rege
50 homagium facerent. Illi se Regi Cypri aiebant fecisse homagium: ideo non poterant sibi homagium facere, nisi ab eo obtentâ licentiâ; vel nisi eis deficeret in quibus iure Regio tenebatur. Et cùm ad Regem Cypri sæpius transmisissent, ille respōsis suis, nihil aliud quàm tempus redimebat. Tandem Comes eis peremptoriè mandat vt feuda dimittant, hospitia, & vniuersa bona sua, vel ei homagium faciant. tunc interuentione Magistri Templi obtinuerunt, vt adhuc semel ad Regem Cypri mitterent: & non habito sufficienter responso, dicto Comiti loco Regis Karoli fecerunt homagium: ipseq; Comes similiter iurauit, iuxta Regni sita, quod debuit:

deinde fecit *Senescalcum*, *Conestabulum*, *Marescalcum*, *Vicecomitem*, & cæteros officiales, secundum patriæ morem. Requisitus etiam Princeps Antiochenus vt faceret homagium, missis idoneis procuratoribus, debitum Regi Karolo fecit homagium.

CAP. XVII.

Continet debellationem & mortem Soldani Bendocdar: & discordiam Antiocheni Principis cum Templariis: & qualiter Rex Cypri Ptolomaydam occupare voluit.

XVII. EOdem anno, *Bendocdar* Soldanus Babyloniæ, audiens quòd Tartari quoddam eius castrum obsederant, vocatum *Labiere*, super Eufraten, natando flumen pertransiit; & reperit sex mille *Mugulos*, qui illi multam intulêre molestiam; & amissis copiis, vulneratus Damascum rediit; & accedente ventris profluuio, XV. Aprilis extinctus est: super quo Christiani ineffabiliter lætati sunt. Successit autem illi filius *Melequelsayt*. Tunc etiam inter *Principem Antiochenum & Templarios*, discordia nimia oritur: nam homines Principis, familiaribus Templi tædia ingerebant; & ipsemet Princeps, tanquam iuuenis & insolens, contra ipsos quoque fratres conuitia proferebat: læsi, querelas deferunt: ipsiq; confratres, & Tripolitanus Episcopus, non quæ pacis, sed quæ discordiæ seminant: crescunt odia in tantum vt Episcopus ipse dimisso hospitio ad mansionem Templariorum confugerit, quorum erat confrater, & sub quorum protectione erat, vt ipse & cuncta quæ illius erant. Accidit quoq; vt *Magister Templi* per terram iens Tortosam, ab introitu Tripolitanæ vrbis prohiberetur: faceretq; confici instrumentum de offensa per Principem sibi facta; reuersusq; est Ptolomayde, vt bellum ei inferret, dimissis aliquibus de confratribus, ad Principem offendendum in Gibeleth. Ipse quoque Dominus Gibeleth, de Tripoli recesserat turbatus cum Principe. Magister itaque Templi septem galeas armat, mittitque ad obsidendum *Nephyn*, militesque per terram: sed galeæ naufragium passæ sunt, quia ibant contra Domini voluntatem; & qui per terram ibant, Ptolomaydam rediêre. Princeps verò & ipse multos equites peditesque cõgregat, & ad obsidendum *Gibeleth* properat: nihil autem lucratus, plures amisit milites. Ipso verò tempore Magister Templi mortuus est. Eodem anno *Hugo* Rex Cypri, cum magna comitiua & septingentis equitibus venit Tyrum, intendens transire Ptolomaydam: cum pluribus enim de ciuitate tractatum habuerat: & Ptolomayde fecit dari stipendia, Pisanis, Polanis, & multis. Sed antequam posset procedere ad intentum, completis quatuor mensibus, milites Cypri rediêre. Infecto itaque negotio, Rex post eos in Cyprum reuersus est. Post tres autem annos, procurante Magistro Hospitalis, inter Principem & Templarios reconciliatio facta est.

CAP. XVIII.

Continet congressus Christianorum & Saracenorum, in contrata Margath.

XVIII. A Dni. 1278. PErrexerunt Hospitalarii ad castrum vocatum *Margath*, MCCLXXVIII. & ceperunt Bayliuum Saracenorum, qui in partibus illis erat, & interfecerunt; & bellare cœperunt per districtum Margath. Tunc etiam *Sangulascar* iuit antè Damascum ad impugnandum Saracenos, & debellatus fugit ad Aquas frigidas. Fratres quoque de Margath discurrerunt territorium *de Coilke MCCLXXX.* in fine Octobris; & inuenerunt contratam benè munitam, & comminuerunt molendina: tunc clamor exortus est per terram *castri Blanchi*; & congregati sunt benè quingenti equites tam Turchi quàm Turchemanni, & Christianos insequentes: dum autem eos nimis vrgerent, Christiani conuersi in persecutores irruunt: & licet acriter bellatum sit, Christiani tamen victores effecti, vnum de suis tantummodo amiserunt. In mense autem Februarii venit exercitus Soldani antè *Margath*, ex parte Maracleæ: fueruntque equites II. M. pedites III. M. portantes secum quæcunq; ad obsidionem sunt necessaria: dederunt insultum illis qui erant in Margath: Illi verò exeuntes Saracenos aggrediuntur, & debellauerunt, occidentes plurimos, de cœlo sibi datâ victoriâ: de Christianis verò tantum XI. periêre. Sequenti anno exierunt *Tartari* discurrentes vsque ad Calamele, & Alapiam: & occiderunt gladio

An. D. 1280.

A Dni. 12 1

dio omnes Saracenos obuiam sibi factos. Soldanus verò Babyloniæ hæc audiens, quantum potuit congregauit exercitum: vsq; videlicet ad centum millia equitum, & totidem peditum: conueneruntq; exercitus in partibus Calamele; & vtrinque facta est cædes magna valdè: tandem habuêre Tartari campum, & copias; & superueniente nocte, retrò abierunt cum suo Principe multi: nonnulli verò, fugientes Saracenos ex vna parte persecuti sunt, & ex alia Rex Armeniæ: *vt part. XIII. cap. XVIII*: ibique Tartarorum suppletur historia.

CAP. XIX.

10 *Continet qualiter Hugo Rex Cypri vsque Tyrum veniens mortuus est: & qualiter Henricus filius eius Ptolomaydam obtinuit.*

XIX. A Dni. 1281. 1283.

CVm rebellasset Sycilia Regi Karolo, *MCCLXXXI.* & reuocasset Karolus Comitem Sancti Seuerini, qui pro eo erat Bayliuus Ptolomaydæ, alio substituto *MCCLXXXIII. Hugo.* Rex Cypri in Ianuario transit *Beritum*; & in Septembri processit vsq; Tyrum. Et cùm multi per terram equos transmitterent, Saraceni de mõtibus occurrentes, in passu *Daugiæ* propè Sydonem, aliquibus interfectis, cæteros cũ bestiis captiuos duxêre. Intellexit autem Rex, opus esse Templariorum de Sydone. Contigit autem mori *Iohannem de Montiforti*, dominum Tyri, & *Anfredum* fratrem eius, & *Boamundum*, secundum filium Regis Cypri. Rex verò ipse, qui diu fuerat in-
20 firmus, tam delecti amici, quàm filii morte consternatur mœrore, & *MCCLXXXIV.* Tyri mortuus est, XXVI. Martii: XI. verò Madii, coronatus est Nicosiæ *Iohannes* filius eius. Sequenti autem anno, XXVII. Aprilis, *Soldanus* Babyloniæ obsedit Margath; & XXVII. Madii saluis personis reddidêre castrum: iam enim vsque ad barbacana processerant; & vna turris ceciderat, quæ vocabatur *Iosperon.* Rex autem *Iohannes* prædictus, XX. Madii mortuus est: cui successit frater, *Henricus*: & *MCCLXXXVI.* in die beati Iohannis intrauit Ptolomaydam cum pulchro stolo, & gratè susceptus est: Sed *Hugo de Pelichyn*, qui pro Rege Karulo ibi erat, tenuit castrum & muniuit contra Regem, & fecit intrare omnes qui erant Ptolomaydæ, ad stipendia Frãciæ, quorum erat Capitaneus, exceptis paucis qui amore Regis Henrici intrare noluerunt.
30 Obsidione verò castro appositâ, quintâ die Rex *Henricus*, assecuratis personis, castrũ obtinuit, & in festo Assumptionis, Tyri Rex Ierusalẽ coronatus est. In vigilia Sancti Andreæ rediit Cyprum, dimittens dominum *Philippum de Ibelyn*, auunculum suum Bayliuum Ptolomaydæ.

A. Dni. 1284. A. Dni. 1286.

CAP. XX.

Continet amissionem castri Liciæ & Tripolis.

XX. A. Dni. 1287.

ADmiraldus vocatus *Leteratayn*, *MCCLXXXVII.* missus est à Soldano Babyloniæ ad obsidendum castrum vnum, quod *Sangolascar* tenebat contra Soldanũ prædictum. Habito verò castro, cepit XIII. die Aprilis castrũ *Liciæ*, Principis Antiochiæ: deindè venit *Crach*; & ibi mandauit magnum fieri apparatum machinarum, & alio-
40 rum necessariorum ad obsidendum Tripolim: quod Principi, per quendam Admiraldum sibi familiarem intimatum est. Tunc Princeps victualibus munit castrũ *Nephyn*; & in ciuitate mandat fieri LX. pistrina. Venit itaq; Soldanus ad obsidendũ Tripolim: sed interim filius eius moritur; & præ dolore apposito, resiliit. *Comitissa* verò *de Blois* applicuit Ptolomayde: & fecit inter cætera laude digna, pulchram turrim ad barbacanum propè Sanctum Nicolaum; & inter portam Sancti Thomæ & portam *de Malpas*, fecit pulchrum barbacanum: & secundâ die Augusti, migrauit ad Dominum. *Boamundus* etiam Princeps Antiochenus, XIX. Octobris mortuus est: mater verò eius petiit sibi fieri homagia cui respondetur: quia *Luciæ* sorori Principis hoc debetur, quia iam erat ætatis adultæ, & erat nupta: & tandem in hoc conue-
50 niunt, quòd omnes communiter iurant matri Principis defuncti; & ipsa eis, mutua iura defendere: & quando domina venerit quæ vltra mare iuerat, tunc illi iurarent defendere iura sua, quod & factum est. Illa verò *Bertrandum de Gibeleth* statuit loco sui, donec eius maritus aduenerit. Eodem anno venit Ptolomaydam dominus *Iohannes de Grelli* Capitaneus Soldatorum Regis Franciæ. Sequenti anno Soldanus Babyloniæ *Melec Messor*, XVII. Martii venit antè *Tripolim*: & clamor in ciuitate ortus est, cunctiq; exteri infra mœnia vocitati sunt; & cœperunt ad defensionem ciuitatis agere, secũdùm tenuem eorum possibilitatem. Soldanus in ciuitate dirum fecit in-

A. Dni. 1288.

fultum; cepitq; barbacanum,& turrim Episcopi,quæ magnos habebat muros, cuius medietatem iam machinis diruerant. In turbido igitur prçlio illo sustinuerunt Christiani vsque ad horam nonam. Tunc Saraceni,quasi per totum occupauerant muros: pedites cuncti ceperunt se ad mare retrahere; equites verò,sustinere non poterant lapides quos de muro iaciebant;ideò versus mare pergunt: & de Saracenis qui intrauerant à parte maris versus Hospitales, & durum dabant eis prælium, plures interfecti pluresque submersi sunt. Interfecta sunt & Christianorũ vsque ad septem millia; cæteri,ad galeas nauesq; alias confugientes saluati sunt. Captam vero ciuitatem Soldanus iussit dirui,igneq; cremari,XXVI. die Aprilis. Post paucos dies pro paucis redimendis castrum *Nephyn*,per deditionem acceptum, dirui fecit: & mandauit ciuitatem ædificari in loco vocato *Mons Peregrinus*,qui vno tantùm miliari distat à mari: & Damascum profectus est. Ipso tempore, Rex *Henricus*, existens Ptolomaydæ, firmauit treuguam cum Soldano; & ex vtraque parte iuramento firmata,in Cyprum rediit de mense Augusti,*Almericum* fratrem relinquẽs ad custodiam ciuitatis. *Iohannes* autem *de Grelli*, pro parte Regis & Surianorum iuit ad Papam *Nicolaum* IV. qui priùs vocatus est frater Ieronymus,& fuit Generalis ordinis Minorum: expositurus miserrimum terræ statum; & quòd etiam infra mœnia ciuitatis, minimè essent tuti:petiturus quoque auxilium. Papa verò per totam Italiam Crucem prædicari fecit; iussitq; Venetis XX. galeas armari,quibus *Scopulus* Capitaneus præfuit:habuitq; vltra quàm sibi fuerit opportunum ex Crucesignatis, qui in eorum processu terram *Candelorii* sunt aggressi, licet nequiuerint obtinere: cæteri verò,per loca varia,debito tempore transierunt. Prouidit quoque Papa domino *Iohanni de Grelli* in mille vnciis auri; & in totidem domino *Rubeo de Suli*,qui se obtulit ad eundum in subsidium Terræ Sanctæ. Transiit autem prædictus *Iohannes de Grelli* per Syciliam, & à Rege *Iacobo* quinto, galeas benè munitas obtinuit: sed quia ipso anno Soldanus contra Ptolomaydã non venit,ad propria rediêre. Rediit ex dicta causa,dictus *Rubeus de Suli*;& multi alii ex Crucesignatis prçdictis etiã abierunt. Transactis autem pluribus mensibus,postquam prædictus Capitaneus Ptolomaydæ applicuerat, multorum inductus precibus ad Papam cum duabus galeis properat,vt pro sequenti tempore procuret stipendia galearum:& licet ea summus Pontifex dederit,superfluâ tamen contractâ morâ,cum rediit, galeas prædictas ex defectu stipendii ad propria redisse,inuenit:ipse quoque,licet fama de Soldani ferueret aduentu, assignatis Patriarchæ dictis stipendiis, nullis precibus, quin post suos abiret,potuit retineri.

CAP. XXI.

Continet amissionem Ptolomayde ciuitatis.

XXI. A.D. 1290.

COgitauit *Melec Messor* Soldanus parare exercitum ad destruendam in Terra Suriæ Christianorum reliquias;& *MCCXC.* de mense Octobris,mouit exercitum. sed qui Amoreos indè expellere noluit, nisi completæ forent iniquitates eorum, adhuc patienter sustinuit,si fortè ad pœnitentiam redeant de via sua mala: & mortuus est *Messor* in itinere,successitque illi filius vocatus *Seraf.* Cùm verò carnalia, cæteraque peccata continuè augerentur in fractoribus fœderis baptismalis,nec de malis vellent conteri,nec per pœnitentiam ad viam redire iustitię, assumpsit *Seraf*, paternum propositum, eò ardentiùs commotus, quòd XIX. Saracenos mercatores Ptolomayde,in loco vocato Lafunda,iuxta cambium, contra fidem treuguarum, crucesignati gladio peremerunt; ac poscenti iustitia denegata sit: & quasi instrumentum,licet dirum,seueri iudicis,negligentibus misericordiæ tempus *MCCXCI.* quinto Aprilis,vndiq; obsedit Ptolomaydam ciuitatem: in exercitu enim suo habuisse dicitur LX. millia equitum; & CLX. millia peditum. Erexit autem in locis variis machinas multas,demolientes muros ciuitatis & turres: fecit quoq; plures *mines*,seu cuniculos,respondentes ad terram nouam,factam nuper antè turrẽ Maledictã, & ad sbaralium siue barbacanum Regis Hugonis, & ad turrem Comitissæ de Blois,& ad turrem Sancti Nicolai:& postea fecit approximare orificio fossarũ *boachiers* multos,multumq; sibi vicinos,à turri Sancti Nicolai,vsq; ad sbaraliũ domini Odoardi: & post leboauchiers fecit erigi plures *Carabagas*, proiicientes magnos *lapides*,& frequenter,ita vt prosternerent muros cũ turribus. Venit autẽ Rex *Henricus*

A.D. 1291.

in

in ſuccurſum obſeſſis, IV. Madii, cum ducentis militibus, & quingentis peditibus: & VIII. die eiuſdem menſis deſtruxerunt ſbaralium Regis Hugonis, impoſuerúntque ignem; põtem quoque muro adhærentem ſimiliter: quia aliquibus videbatur quòd hæc defendere non valerent. Saraceni autem XV. Madii, violenter ceperũt turrim rotundam nouam Regis, quæ erat antè *turrem Maledictam*; & ipſam electis bellatoribus muniêre. XVIII. autem eiuſdem menſis in ſexta feria, Soldanus duriſſimum ciuitati dedit inſultum, omnem apponens exercitus ſui virtutem, contra totũ muri circuitum, à mari videlicet vſque ad mare: & intrauerunt Saraceni per dictã turrim nouam toto conatu, vſque ad barbacanum, & obtinuerunt: indè per põtem lapideum, quem fecerant Chriſtiani, vt per eum à magno muro ad barbacanum tranſirent, ciuitatem ingreſſi ſunt: diuerteruntq; aliqui verſus portam Sancti Nicolai; alii verſus portam Legati. Tunc Chriſtiani fugam capiunt verſus mare; & Saraceni, per ſcalas liberè muros aſcendunt, & infra ciuitatem iam omnia occupãt. Rex autem & Magiſtri Templi, & Hoſpitalis Alamanorum, *Iohannes de Grelli*, & cæteri bellatores proceſſerunt ad portam ciuitatis, vt exirent ad barbacanum: ſed maior fuit potentia reſiſtentium. Magiſter enim Templi cum aliquibus confratrũ ſuorum, vlteriorem moliens inſultum, ſpiculo percuſſus interiit, & ad Templum vſq; delatus eſt. Poſt hæc videntes Turchi quòd nulla eſſet defenſio ad portam turris Maledictæ, in ciuitatem intrantes, quoſcunque reperiunt gladio ſecant. Cernẽtes autem Rex & Capitanei qui ſecum erant, illorum liberum introitum, cunctoſq; perimere, verſus mare pergunt; & cum maioribus galeas aſcendunt. Eorum verò qui gladios effugerant impiorum, nonnulli ad Templum habuêre recurſum. Patriarcha ſolus, quaſi paſtor bonus, ſollicitus erat de ouibus, & cum propinqua illi eſſet galea ad recipiendum parata, vt gregem ſaluaret commiſſum, cunctos per aquã ambulantes ad ſe in paruo ſuo nauigio recolligere cupiebat, donec nimiâ fuit repletione ſubmerſa. Sic animam pro ouibus ſuis, & ſimul cum ouibus ſuis dedit: ſoluſq; euaſit qui portabat crucem, & crucifixi imaginem, antè eum. Multitudo itaq; ad maritimam partem concurrerat; & cùm parua nauigia vellent aſcendere vt ad maiora confugerent, ſeipſos impedientes (nam *vbi multitudo maximè* timore mortis pertertita, *ibi confuſio*) in mare alterutrum impellebant. Erat quoque in mari tempeſtas valida, vt ad magna nauigia accedere non valerent: vndique erat tremor, & pauor, & gemitus mortis. Soldanus quoq; ad quatuor partes ciuitatis fecit ignes accendi, vt ferro & igne conſumeret vniuerſa. Nunc luit peccata, ſed non abiuit ciuitas ſcelerata, gratiis Diuinis ingrata. Ad ipſam confluebant Reges & Principes terræ; ad ipſam mittebant ſuccurſum tributariæ cunctæ partes Occiduæ; & nunc contra eam pugnant omnia elementa. Terra enim, eius ſanguinem deuorat quæ Chriſtiano ſanguine tota madeſcit, mare abſorbet populum; ædificia conſumit ignis, aër fumo & caligine tenebratur. Iuſtè proindè Maledicta vocata eſt turris illa, quâ maledicta gens Saracenica ſubintrauit: & qui illi nomen impoſuit, euentum tam diri infortunii, neſciens quid diceret, prophetauit.

CAP. XXII.

Continet amiſſionem reliquarum partium Terræ Sanctæ.

EOdem die quo Ptolomayda capta eſt, *Tyrii* ciuitatem vacuam in veſperis relinquentes victoribus, ſine ictu gladii, abſque tumultu belli occupandam liberè, aſcenſis nauibus, reliquerunt: in craſtino verò, Saraceni intrauerunt, nemine prohibente, feceruntq; quod libuit. In craſtino quoq; Ptolomaydę captionis Soldanus miſit ad eos qui ad *Templum* confugerant, vt locum reddant; ſaluoſq; conduci faceret, quo ipſi elegerint: firmatâ conuentione Soldanus Admiraldum quendam cum trecentis tranſmittit ad locum: quorum nonnulli Chriſtianas capiunt mulieres, cum eis affectantes turpitudinem operari. Tunc Chriſtiani arma capiunt, & interficiunt vniuerſos. Soldanus diſſimulatâ irâ, iterum priora requirit; culpatq; ſuos quaſi negligat quod euenit. Accedit proindè ad Soldanum *Mareſcalcus Templi* cum aliis pluribus ignarus perfidiæ, capiteq; truncatur. Quod cernentes qui in Templo remanſerant, in turri, quæ *Magiſtri* vocabatur, ſe reduxerunt. Saraceni verò turrim ſuffoderunt, trabibus ſuſtentantes: & tunc cum Chriſtiani ſe redderent, tot Saraceni turrim aſcenderunt, vt ruptis ſcalis ex pondere, turriq; ruente cũ Chriſtianis,

non solùm qui intra, sed etiam multi qui erant exteriùs Saraceni, extincti sunt. Templarii autem qui priùs fugerãt, *Sydonem* adeunt, & muniunt castrum maris: cõtra quos Soldanus vnum Admiratum transmisit, nomine *Segei*: qui, cùm eos ex parte terræ superare non posset, in Licia præparauit nauigia: quod cernentes Templarii, timore percussi, ad *Tortosæ* insulam primò, *Cyprum* deindè confugerunt: Admiraldus verò, castrum dirui iussit. Tunc qui *Baruthi* erant, nuntios illis transmittunt, petentes quid de eis intenderet: respondítq; subdolus *Segey* cùm inter eos esset treuguæ conuentio & Soldanum, ideò sibi per confines suos transeunti festiuè occurrant; illi dum iussa perficiunt, trucidantur, capiuntur, catenisq; nectuntur; diruitq; muros ciuitatis, & castrum. Post hæc paruo elapso tempore, *castrum Peregrinorum* à Christianis relinquitur, & à Saracenis destruitur. Tunc omnis Suria amissa est; cunctique Christiani habitatores Terræ Promissionis, aut morte extincti sunt, aut profugi exulesq;, suis demeritis, indè ad Insulam Cypri habuêre refugium: illicque secum habentes, quam secum in conscientia portauerant sarcinam peccatorum, & causam desolationis præfatæ, in multa angustia multoq; tremore miseram vitam agunt: sic referente Esay: IX. cap. *Primo tempore* scilicet Saladini, *alleuiata est*, ab onere hominum peccatorum, *terra Zabulon, & terra Neptalin.* In ipsis enim locis, ad literam, Saladinus victorias inchoauit: *supra part. IX. cap. IV.* cum per partes Tyberiadis & Nazareth sui equites discurrerunt. *Et in nouissimo tempore*, scilicet Bendocdar, Messor & Seraf, *aggrauata est via maris trans Iordanem Galileæ gentium.* Hæc Galilea gentiũ vicina est mari, & Tyriis; sicut Tyberiadi altera Galilea. Sub prædictorum enim trium Soldanatu, aduersus omnia quæ cis Iordanem, maximè in regione maritima relicta fuerant Christianis, aggrauata est Diuinæ seueritas vltionis. *Populus* Ægyptius, *qui ambulabat in tenebris*: nam & Ægyptus, tenebra interpretatur: *vidit* applaudentis fortunæ *lucem magnam, & habitantibus in regione vmbræ mortis*: infidelitate videlicet, cæterisque peccatis: *lux* victoriarum *orta est eis.* Sed ne putent hiis secundis rebus se Deo propterea esse gratos, sequitur: *Multiplicasti gentem*, supple tẽporalibus bonis: à fructu n. frumenti, vini & olei multiplicata sunt: *non magnificasti lætitiã*, quia absq; Diuina gratia, nulla est perfecta lætitia: carnaliter verò tantùm, *lætabuntur corã te, sicut qui lætatur in messe*: q. d. instãte messe de terra Christicolas expulerunt: *& sicut exultãt victores captâ præda, quãdo diuidunt spolia*: vt vel tot damnis, opprobriis, cõfusionibus replicatis, cognoscat vel serò populus Christianus, quàm malum & amarum sit, recessisse à Domino Deo suo; & sciat mundus quòd peccatum de Terra Sancta expulit Christianum, quod expulerat Iebuseum: *supra part. I. cap. III.* & consequenter Iudeum *XIV. cap. partis eiusdem*: super quo auctoritates & comminationes Propheticæ & Diuinæ in eadem parte *I. & III. cap.* sunt inductæ.

TERTIADECIMA PARS CONTINET CONTINGENTIA QVÆDAM POST TOTALEM TERRÆ SANCTÆ amissionem, habens capitula XI.

CAPVT I.

Continet cœlestem vindictam in impios Saracenos.

Cùm ad aures summi Pontificis Romanique capituli noua tam infelicia peruenerunt, afflictis fidelibus in insula Cypri, XX. galeas continuè transmiserunt; Cyprenses verò XV. alias munierunt: quarum XXV. ad præoccupandũ quoddam castrum, vocatum *Quandelor*, perrexerunt: quod Turchi præsentientes taliter munierunt, vt nihil eis nocere potuerint. Indè autem recedentes, *Alexandriam* perrexerunt, & diebus aliquot immorantes, cùm nihil egissent, in *Cyprum* reuersæ sunt: pœnitentiæ enim lamentis, nouiter à Deo percussis, potiùs quàm victoriis decebat intendere. Ille quoque sibi punitionem Saracenicæ crudelitatis retinuit, qui in Deuteronomio ait. *Videte quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter me: percutiam*, inquit, *& ego sanabo*, quo ad fideles; quo ad infideles autem, sequitur: *Reddam vltionem hostibus meis, & iis qui oderunt me retribuam: Inebriabo sagittas meas sanguine. & gla-*

Deut. 32, 39. &c.

& gladius meus deuorabit carnes. Sequitur: *sanguinem seruorum suorum vlciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum, & propitius erit terræ populi sui.* Quod vtinam celeriter perficiat miserator & misericors Dominus! Cernens autem *Seraf*, magnus ille persecutor nominis Christiani, post tantas victorias se ad bella iterum prouocari vbi maximè erat ipsius dominii Principatus, irâ exarsit; & conuocatis Admiraldis suis, ait quòd capere vellet Insulam Cypri, ter furiosè replicans, *Cypri, Cypri, Cypri:* propterea mandat parari centum galeas, vt opus hoc posset celeriter expediri. Illi sub eius arrogantia timidi, promittunt iussa perficere: post spatium verò dierum paucorum, eisdem vocatis, iterum ait: quia cogitatio ascenderat in cor eius, 10 post conquisitionem *Cypri*, Baldacensem sibi subiicere regionem. Admiraldi vidẽtes quòd tam ardua præsumeret, talibusq; eos laboribus periculisq; exponeret, eum tradere morti deliberãt; perficiuntq;: dum enim ille ad venationem pergeret, per insidias trucidatur. Magna exinde inter Admiraldos contentio oritur, quis eorũ maior esse debeat; & in plures vota diuidunt: & tandem *Bedeyre* vi Principatum obtinuit; sed in crastino cum suis extinguitur. Simili formâ *Gothbega* successit illi: quem *Leschin* cum suis, conformiter occidit: qui similiter infra spatium dierũ paucorum, cum suis gladio percussus est; simulq; *Seyay* maximus Admiraldus, quòd Christianis multa mala intulerat: ac per hunc modum omnes penè magni Admiraldi regni Ægypti, cum suis fautoribus interempti sunt. Eodem etiam anno vni- 20 uersus populus fame percussus est, ita vt maior pars *inediâ* periret: secutaq; est *pestilentia* grauis, quæ etiam diuites & qui erant in deliciis, occupauit. Licet enim voluntatem Dei fecerint in desertores Euangelicæ legis, propter quod & iusta fuit eorum potestas, voluntas tamen fuit iniqua: Non enim seruire intendebant decori iustitiæ, sed Christianum nomen de terra eradere: vndè & destruxerant Ecclesias, per terram & lutum trahentes Cruces & Sanctorum imagines; & huiusmodi multa agentes, quæ vindictam Cœlestis Iudicis meritò prouocarent.

CAPVT II.

Continet remanentium Admiraldorum dissidium.

30 POst dictam Saracenorum stragem, iuuenis *Claudus*, frater Seraf & filius *Messor* in Ægypto Soldanus efficitur: post eum quatuor erant potentes viri valdè, quorũ duo principaliores *Naboyseler* & *Bibarsinicher* se mutuò oderant; Tertius vocabatur *Merecendal*, cui duo primi plurimùm inuidebant oderatnque: hic se ac Soldanum ab eis, quantum poterat, præseruabat: Quartus verò dictus *Caleminus*, cæterorum expectans exitus, rem tacitus considerabat. Cæteri verò Admiraldi ac officiales, & communiter vniuersi qui poterant, de bonis curiæ rapiebant, & fiscus Regius multipliciter diripiebatur. Duo quoque prænominati Barones *Naboyseler* & *Bibarsinicher*, licet ab inuicem dissiderent; aduersus tamen *Merezendal* non multò post 40 conspirauerunt, vt de curia pelleretur: eorumque factione, non solùm de curia, sed etiam de tota Ægypto pulsus, cum gente sua ad partes Sapheti, Ptolomaydæ & castri Peregrinorum se contulit; obtinuitq; dominium regionis. Christiani quoque vltramarini, licet impiorum cladibus lacerati, in Armenia maximè, scãdala concitant inter se. Cùm enim *Hayton* Rex Armeniæ Constantinopolim pergeret, quia filius *Andronici* eius sororem desponsauerat, ducens secum fratrem *Thoros*, *Sebath* alter frater regni diadema sibi imposuit: *MCCXCIV*: ex eo motus, quòd Ayton nunquam coronari voluit; sed magis fratrum minorum sumpsisset habitum, & *frater Iohannes* ex tunc communiter vocaretur. Cùm igitur redisset *Ayton*, ab Armenis repellitur. Cognitâ causâ, *in Cyprum* primò, deindè in *Constantinopolim* 50 nauigat, & indè pergit ad *Tartaros*, vt de fratre ponat querelam: sed hunc ille præuenit, & ad gratiam captandam, Tartaram duxit vxorem; & in reditu fratres *Aytonem* & *Thoros* capiens & cunctis bonis expolians in Armeniam duxit: *Thoros* cum corda arcus stricto gutture suffocari fecit; & visum *Aytoni* abstulit, quem ille nutu Dei recuperauit; quod attendens *Constans* quartus frater, indoluit vehementer, & aggressus Regem *Senibat* personaliter cepit, & carceri mancipauit; & *Aytonem* libertati restituit. Ille liber effectus, ambos fratres sub tuta custodia misit ad Constantinopolitanum Imperatorem, rogans ne eos sineret euagari. *Saraceni* au-

II.

A. Dni. 1294.

A.Dni. 1299. tem *MCCIC.* Armeniam discurrerunt, castra & loca fortissima occupantes: frater verò *Iohannes*, se suosque in montibus saluans, in arto positus, Tartarorum implorat auxilium; eosq; contra Saracenos instigat, ostendens plurimam acquisituros prædam; nec verendas eorum acies auro argentoq; fulgentes, in quibus plus lucri quàm periculi inuenirent.

CAP. III.

Continet sordidam Tartarorum originem initiaq; bellorum.

III. QVia de Tartaris sæpe fit mentio, nunc de eis aliquantulum prosequamur. Terra quæ *Mongal* siue *Tartaria* dicitur, in ea parte describitur, vbi Oriens Aquiloni coniungitur: Ab Oriente habens terram *Leytaorum* & etiam *Solandorum*; à Meridie verò terram Saracenorum; inter Occidentem & Meridiem, terram *Heruycorum*; ab Occidente, terram *Naymorum*; ab Aquilone verò, circumdatur Oceano. In parte aliqua est montuosa nimis, & in aliqua campestris, sed tota ferè admixta glarea, plurimùm arenosa; nec in parte centesima fructuosa; & aquarum copiâ caret: vndè nec villæ ibi sunt aut ciuitates, exceptâ vnâ quæ *Cracurim* vocatur, & satis bona esse dicitur. In alendis tamen pecoribus terra optima est. Aër ibi intemperatissimus est: in media quidem æstate, fulgure ac tonitruo plurimi pereunt; cadit tunc & niuium copia: fitq; subitò & calor magnus & frigus intensũ: aliquãdo ex grãdine CLX. homines periere simul, & habitacula nõnulla destructa sunt: sunt etiã frigidissimi venti, sicq; tempestuosi vt interdum vix homines equitare valeant, imò oportet eos terræ adhærere. Nunquam ibi pluit in hyeme; frequenter in æstate, & tam modicùm vt vix possit puluerem ac radices graminum madefacere. Incolæ verò terræ illius bestiales valdè ac barbari, & armorum inexperti, solùm alendis vacabant pecoribus. Nationes autem eorum ab initio plures fuerunt, & cùm ad quærendum animalibus pabulum, duæ earum vel tres vel quatuor conuenirent, ex se ipsis ducem aliquem statuebant. Septem tamen inter cæteras huiusmodi nationes ab antiquo excellentiæ maioris extimatæ sunt, & vsque in præsens similiter extimantur: quarum prima vocatur *Tartar*, secunda, *Tangoth*, tertia *Eurath*, quarta *Ialayr*, quinta *Sonit*, sexta *Mengli*, septima *Theboth*. Præfata quoque terra Mongal, quatuor olim habebat populos: quorum primus *Iechamongla*, id est, magni Mongali vocabatur: Secundus, *Summongal*, id est, aquatici Mongali: hii se ipsos *Tartaros* appellant, à quodam suo fluuio qui *Tartar* dicitur: tertius appellatur *Mercha*, quartus *Merecrit*: omnes labii & formæ vnius. Ex primo autem populorum istorum, *Cyngis* quidam, homines furari ac prædari cœpit; deindè rapinæ efficere socios; tandem homines gentis suæ ad se quasi ducem sequendum inclinauit: cœpit deindè contra *Summongalos* pugnare, belloq; subiecit: similiter & *Merchitas* & *Mertritas*. Hiis euentibus indignati contra *Cyngis Naymani*, quibus tributarii erant Tartari, terram eorum inuadentes, egerunt prædam & hominum occisionem; & tandem commisso bello in stricta valle, Cyngis victor effectus, Naymanos seruituti subiecit. Post hæc Tartari *MCCII.* antiquos terminos exeuntes, venerunt in ex terminium populorum. A.Dni. 1202.

CAP. IV.

Continet qualiter Tartari contra Indos victoriam adepti sunt.

IV. PRioribus temporibus illis denominabantur *Indi*, eis confines. Cumq; Indis imperaret *Dauid*, quondam *Iohannis* presbyteri dominatoris & Regis Indiæ filius & à Tartaris solita quæreret tributa, imponeretque nouas angarias, Tartari iam elati, deliberant an simpliciter obedire debeant, an quoquam possent modo resistere. Consuluit igitur *Cyngis* vt tributum non soluant; vt rectores & officiales Indos cunctos interimant; vt contra Indorum Regẽ, vnanimiter & subito omnes insurgant. Ait autẽ, *ad opus tam arduũ consumandũ, modesto ac debito ordine procedendũ, sine quo nihil grande tutè præsumitur.* Necessariũ proindè asserit, super cunctos Tartaros generalẽ vnũ creari *Dominũ*: necesse quoq; est multitudinẽ taliter ordinari, vt super homines quatuor ponatur *quintus* cui in omnib. obediãt; & q nõ obedierit occidatur;

similiter

similiter super ix. ponatur vnus *decimus*: & super ic. ponatur vnus *centesimus*: & hoc modo tota multitudo populi, ordinetur vsq; ad mille; & vsq; ad mille millia, & vlterius quantum fuerit opportunum: qui verò omnibus præest, tanquam dominus, vel *Chaam*, id est Imperator, vel Rex habeatur, cui omnes vsq; ad mortem obedire teneantur. Igitur vniuersi hoc consilium approbantes, ipsum in suum dominum elegerunt, subiectionem & obedientiam prædictam professi tam sibi quàm successoribus suis. Hic Dominus constitutus, sequenti die montem ascendens, inter eos concionatus est, dicens: *Vsq; nunc tria in nobis inundauerunt peccata, mendacium, furtum, adulterium. Ne igitur, vindicante DEO, nunc vel in posterum impediamur, promittamus ab* 10 *hiis de cætero abstinere: & qui contrà venerit, occidatur.* Promittunt autem illi hæc cuncta seruare. Hiis statutis, iubet eos primò arma capere; secundò, in duas partes æquales diuidi; tertiò, è regione diffundi in hostes, & totam terram Indorum lustrando, nulli parcere sexui vel ætati: vt iugum seruitutis excutiant, & libertatem acquirant. Illi imperata viriliter aggrediuntur; & inchoata prosequentibus tantus fuit victoriarum successus, vt se posse toti Orbi faciliter dominari meritò conceperint. Potiora eorum *arma*, fuêre claua cum arcubus, & sagittis: pedites in maxima parte erant; pars minor in bobus sedebat; minima asinis & iumentis & pullis equorum. Rex itaque *Dauid* eorum aduentum audiens, & improuisus cernens se non posse resistere, dum ab vna exercitus parte fugit, ab alia opprimitur: & cum tota 20 familia, exceptâ vnicâ eius filiâ, membratim truncatur: quam quidem filiam, *Cyngis* Chaam vxorem accepit.

Cap. V.

Continet qualiter Tartari versus Occidentem, & Septentrionem, suum dilatauerunt imperium.

CYngis Chaam fulmine percussus obiit: successitq; illi filius *Octota*, prudens valdè. Hic cogitans Asiam sibi subiicere, præmisit decem millia equitum ad explorandum gentium varietates & vires: præfecit autem illi multitudini sagacem virum ac strenuum *Gebesagada*: deditque illi præceptum, vt donec insuperabilem 30 quempiam inuenerit, cunctas lustret prouincias. *Gebesagada* igitur ad imperata impiger, priùs & subitò ciuitates præoccupabat & castra quàm eius sentiretur aduentus: trucidabat armatos, equos & arma & victualia necessaria rapiebat; populo autem parcebat, aurum & thesauros relinquens intactos: peruenitque ad magnum montem Caucasum, vbi *Alexandretam* Alexander ædificauit, quæ postea *Portæ ferreæ* dicta est. Hæc transitum prohibet de profunda Asia ad maiorem. Hanc autem inexpugnabilem ciuitatem, intrantes subitò terram Tartari, tam ciues quàm locum funditus euerterunt. Cùm verò in destruendo oppido moram contraherent, ad *Georgianos* Tartaricæ ferocitatis fama perlata est. Eorum itaque Rex *Iuanus*, congregato exercitu illis obuiauit in quadam planitie, vocata *Mongan*. Et licet hinc 40 indè fuerit in principio acriter debellatum, *Georgiani* tandem terga dedêre; eosque Tartari insecuti sunt, continuatis diætis donec ad *Arsoron* peruenerunt, ciuitatem Soldani Turchiæ: *suprà part. xI. cap. xVI.* Ibiq; didicerunt, prædictũ Soldanũ sibi occurrere cum multitudine pugnatorum: propter quod territi, iuxta præceptum sibi factum, ad Octota redierunt. Hiis auditis, *Octota* pro paruo ducit totam occupare Asiam: & vocatis tribus filiis suis cuique eorum dedit multitudinem pugnatorum, diuitias & armenta. Primogenito *Iochim* mandauit, vt contra Occidentalem plagam procedat: secundo, *Batho*, contra Aquilonem: similiter & tertio *Cagaday*, contra Meridiem: Sibi verò maiorem Asiam retinuit occupandam. Post hæc, pars exercitus *Octota* processit vsq; ad regnum *Cataiy*; pars verò altera vsq; ad regnum *Tar-* 50 *sis*: vbi Tartari primò litteras didicerunt; & corrupto gentis illius exemplo idola coluêre: cunctis tamen diis, immortalem DEVM præferunt. Elegit itaque *Octota* xxx. millia pugnatorum; & sub *Batho* duce, contra Soldanum Turchiæ illos transmisit. Interim autem prædicto Soldano defuncto, successerat filius *Guiatadin*. Hic, Tartarorum cognoscens aduentum, vndiq; & quoscunq; contra furorem Tartaricum ad stipendia vocat & prouocat, ne saltem Occidentalem ad multorũ exitium plagam occupent: Inter cæteras autem nationes, fuerunt ibi duo millia Latinorum, sub duobus Capitaneis, *Iohanne de Liminata*, de Insula Cypri; & *Bonifacio de*

Molinis, de Venetiis. Magno igitur congregato exercitu, obuiam Tartaris perrexit; & commisso bello M.CCXLIV. superatus est. Ad filios Octota redeuntes, dicamus, quia *Iochym* regnum conquisiuit *Turquesten*, & partem Persiæ: vbi cuncta reperiēs necessaria sibi gentique subiectæ, gradū fixit; & vsq; nunc successores eius dominantur ibidem. *Batho* verò, vsque ad *Cumania* regnum processit; & debellati Cumani ad regnum Vngariæ confugerunt, vbi etiam vsque nunc plurimi remanserunt: procedentes deindè Tartari, *Rusia* regnum occupauerunt, terram *Gazariæ*, & regnum *Bulgariæ*: sed à fluuio Vngariam ingredi prohibiti sunt. Postea versus Alamaniam pergentes, ad ripam fluminis peruenerunt, per ducatum *Austriæ* fluentis: sed pontem dux Austriæ præoccupans, prohibuit transitum. Tunc *Batho* furens, transuadare iubet suos: sed antequam ad aliam partem se reciperet, cum multis, fessis equis, submergitur: propterea confusus exercitus, ad regna Rusiæ & Cumaniæ rediit; nec ampliùs versus Alamaniam direxit faciem: & ibi quoque Bathonis successores vsque in præsens tenent dominium. *Cagaday* autem, vsque ad partes Indiæ minoris processit, multa reperiens deserta, montesq; & terras aridas & inhabitabiles: & amissâ plurimâ hominum & animalium multitudine, versus Occidens iter dirigens ad fratrem suum *Iochim* vsque peruenit, & terra ab eo suscepta cum illo mansit; heredes quoque eorum post eos simul manserunt: sed filii iunioris, reuerentiam & subiectionem promittunt filiis Iochim. Mortuo autem *Octotâ*, successit illi Chaam filius *Guyo*, qui parum vixit: huic sucessit *Mango* consanguineus eius, vir consilii & in armis strenuus. Hic plures subiugauit prouincias, & cùm per mare *Catay* ad occupandum quandam Insulam processisset, perforatâ ab aduersariis sub aqua naui, cum multis submersus est: & successit illi frater *Cobila Chaam*, qui annis XLII. tenuit imperium Tartarorum: hic Christianus fuit, & fundauit in regno Catay, Româ ciuitatem maiorem, vocatam *Iong*, vbi continuè immoratus est.

A.Dni. 1244.

CAP. VI.

Continet quomodo ad procurationem Regis Armeniæ, Mango Tartarorum Imperator baptizatus est: fratremq; Halaonem contra Saracenos transmisit.

VI. A. Dni. 1253.

CErnens *Haytonis* Rex Armeniæ, Tartaros regiones in circuitu occupasse: vt superiori capitulo dicitur: fratrem suum *Ginibaldum* M.CCLIII. ad Mangonem magnum Tartarorum Imperatorem, cum magnis transmisit muneribus: *part. XII. cap. IV.* vt eius animum ad sua vota inclinet. Hic post annos quatuor rediens, quàm gratè susceptus fuerit, illi denuntiat. Ille verò impigrè ad Mangonem profectus est. In aduentu autem illius, Tartarorum Imperator valdè gauisus est: eò quòd postquam *Cyngis* Chaam transiuit montem *Belyam*, nullus magnus Princeps eis obuiam processisset: deditque illi de maioribus domus suæ, qui eum sociarent, & honorarent; & secundùm Imperialem munificentiam munera dedit. Postquam verò præfatus Rex diebus aliquibus immoratus est, Imperatori supplicauit vt negotiis pro quibus venerat, intendere dignaretur: qui integrè votis suis annuere spopondit. Porrexit itaq; Rex *petitiones* septem: *Prima* fuit, vt ipse cum gente sua, relictis superstitiosis sectis, fidem CHRISTI susciperet & Baptismum: *secunda*, quòd inter Christianos & Tartaros pax perpetua firmaretur: *tertia*, quòd in omni loco occupato per Tartaros, aut in posterum capiendo, Christiani Clerici religiosi ac Layci, ab omni seruitute sint liberi & tributo: *quarta*, vt Christianis ad recuperandam Ierusalem & Terram Sanctam præstaret auxilium, libereq; eis dimitteret possidendam: *quinta*, vt mandaret Tartaris, qui Turchiam occupauerant, vt ad destruendum *Baldac* procederent, eorumq; Calypham: cùm esset origo & caput erroris impii Mahumeti: *sexta*, vt priuilegium sibi daret, quòd omnes Tartari regno Armeniæ vicini, cùm requisiti ab eo fuerint, auxilium sibi præstare teneantur: *septima*, vt quæcunq; loca ad regnum Armeniæ spectātia, per Tartaros occupata fuerant, sibi redderentur; & loca Saracenorum, quæ ipse Rex posset in posterum occupare, absque Tartarorum contradictione posset liberè possidere. Igitur *Mango* Chaam Regis petitionibus intellectis, post deliberationem cum suis proceribus habitam, conuocato consilio suo, ait: *Quoniam Rex Armeniæ de remotis partibus ad Imperium nostrum venit, non vocatus, non compulsus; sed suâ bonâ & propriâ*

propriâ voluntate, decet Imperatoriam Maiestatem eius supplicationibus annuere: in hiis præcipuè quæ sunt licita & honesta. Vobis itaq; Regi Armeniæ, taliter respondemus: quòd preces vestras acceptamus, & omnes faciemus, cum DEI beneplacito, adimpleri. Primò quidem ego dominus Imperator me faciam baptizari & CHRISTI suscipiam veram fidem; & omnes de domo mea baptizati in nomine PATRIS & FILII & Spiritus Sancti, tenebunt fidem quam tenent hodie Christiani; & omnibus sub meo Imperio constitutis idem cõsulam: non tamen violentiam inferam: nam fides violentiam non requirit. Pro pace autem perpetuò seruanda, requisiuit, vt pro parte Christianorum esset Rex Armeniæ fideiussor. Concessit etiam omnibus Christianis sub Imperio suo degentibus, gaudere priuilegio libertatis; & quòd nullus omninò possit aliquid extorquere ab illis. Ad conquirendam autem Terram Promissionis dixit, quòd libenter propter honorẽ Domini nostri IESV CHRISTI vellet personaliter proficisci, nisi foret variis impeditus negotiis: pro ipso tamen negotio fratrem suum *Halaonem* mitteret, qui Terram Sãctam subiiciat cultui & nomini Christiano. Super facto quoq; Calyphæ, *Bathoni* Capitaneo Tartarorum in regno Turchiæ mãdauit, cæterisq; in circuitu Tartaris, vt fratri Halaoni obedirent: ipsi verò, vt contra Calypham, quasi contra capitalem procederent hostem. Petitum quoq; priuilegium, de impetrando à vicinis Tartaris auxilium, dedit. Et vltimò, non solùm occupata castra & loca per Tartaros, reddi iussit; sed etiam alia, quæ ad securitatem regni ipsius viderentur vtilia, superaddi.

CAP. VII.

Continet qualiter Halao Persiam sibi subiecit: & Baldacensem occidit Calypham: & partem Syriæ conquisiuit.

PErsis imperauerũt *Romani* Principes vsq; ad tẽpora *Diocletiani*, post annos Domini circiter CCLXXXVIII. Ex tũc regnauerũt Persę per annos circiter CCCXIX. Post hos regnare inceperunt *Saraceni*, DCXXXIV. anno Domini: & tenuerunt imperium per annos CCCCXVIII. totam penè Asiam occupantes: & à Græcis regnum Syriæ, & penè totam regionem, quæ *Turchia* nunc dicitur, sustulerunt. At MLI. *Turquemannni* dominari ceperunt in Asia. Saracenis enim ab inuicem dissidentibus, Soldani ceperunt rebellare Baldacensi Calyphæ. Tunc imperabat Græcis *Diogenes*, vir audax, & de Saracenorum manibus recuperauit ciuitates multas & castra; & patriam quæ *Armenia minor* dicitur, & Antiochiam, & partem regni Mesopotamiæ. *Turchemanni* quoque tunc primò generalem sibi dominum elegerunt; & continuis victoriis obtinuerunt Asyæ dominium: *Calypham* tamen venerabantur, quasi Mahumet successorem: qui prædictum eorum dominum, vocatum *Salyoc*, Imperatorem instituit. Huic successit filius *Degrisotorilsa*, qui bellum mouere cepit contra Græcos: deindè misit quendam consanguineum suum vocatum *Artoch*: qui ciuitatem *Roays* primò, deindè totam Mesopotamiam suo subdidit imperio. Mortuo Degrisatorilsa, successit ei filius *Alpasalem*, qui misit nepotem *Solimannum* & cæteros: vt supra *part. IV. cap. XIII.* Mortuo Alpasalem, successit ei filius *Melchsi*: hic misit multitudinem bellatorum contra Peregrinos, quando ceperunt Antiochiam: qui cùm rediissent in Persiam, inuenerunt eum mortuum, cui frater succedere voluit; sed quibusdam resistentibus, trucidatus est, nec potuerunt Turchi ex tunc esse concordes in præficiendo sibi domino. Tunc *Georgiani*, & *Armeni* maioris Armeniæ, videndo Turchorum diuisionem, in ipsos irruerunt, & de tota Persia expulerunt: indè verò pulsi ad regnum Turchiæ se transtulerunt: propter quod Soldani Turchiæ potentia plurimùm aucta est.

Post hæc *Corasmini*, populi quidam, qui semper in tentoriis habitabant; in armis strenui, greges pascentes; & qui vbicunque guerra forsitan moueretur, illuc propter stipendia properabant, audierunt Persarum regnum esse absque rectore; & conceperunt illud faciliter occupare: feceruntq; quod mente conceperant, vsque Taurisium omnia occupantes, electo *Laladyn* sibi domino. Elati deindè ex victoria, totam putant occupare Asiam: sed dum Turchiæ regnum inuadunt, interfecto eorum Principe cum multitudine bellatorum, qui fugere potuerunt in planitie Roays deliberant regnum Syriæ occupare: & commisso prælio super Eufraten, iterum debellati sunt; fugeruntque versus desertum Arabiæ: deindè tran-

VII. A. Dni. 288. A. Dni. 634. A. D. 1051.

sierunt Eufraten; & absque contradictione venerunt vsq; in Palestinam: *suprà part. XII. cap. I.* Post hos, occupauerunt *Tartari* regnum Persarum: baptizato enim cum vniuersa domo sua, multisq; proceribus, *Mangone*, *Halaoni* fratri assignat militiam, & profectus est: hic cum Rege Armeniæ, flumen magnum Physon pertransiit; & infra spatium sex mensium, totum regnum Persarum suæ ditioni subiecit; peruenitq; vsq; ad partes, vbi *Arsasidæ* morabantur: & cùm se ad castrum inexpugnabile reduxissent, *Halaò* ad eos delendos misit decem millia Tartarorum; vbi XXVII. annis immorantes, tandem iussa perfecerunt, reddentibus castrum Arsasidis, non ciborum, sed vestimentorum defectu. Interim verò Rex Armeniæ ab Halaone, ad custodiam regni Persarum immorante, repatriandi licentiam impetrauit: abeuntem quoque Halao, magnis honorauit muneribus; ac Bathoni suprà memorato mandauit, vt per partes regni Turchiæ Regem Armeniæ securè conduci faceret, vsq; ad introitum regni sui. Ad quod post trium & dimidii annorum spatium postquam inde recesserat, cum gaudio reuersus est. *Halao* autem post dispositam regni Persarum custodiam ad quandam Armeniæ prouinciam se contulit, vocatam *Salorc*; vacauitq; totâ æstate solatio & quieti. Adueniente autem hyeme vocauit ad se XXX. millia Tartarorum de regno Turchiæ; & ad *Baldac* ciuitatem obsidendam processit, & vndique vallauit. *Calypha* autem Baldacensis se circumdatum vndique cernens, cùm esset ipse parui valoris; gensque sibi subiecta mollis & delicata, nec armis idonea, deliberat nuntios ad Halaonem mittere, vt pacem obtineat. Halao gratè se verba recipere simulat; dixitq; se multo affectare desiderio videre Calypham. Hoc sibi concesso, secum infra ciuitatem traxit copiam armatorum, obtinuitque dominium, M. CCLVIII. Capti verò Calyphæ gutturi liquatum aurum iussit infundi, *auaritiam* exprobrans: quia cùm immensis afflueret thesauris, cupiditate detentus, pro salute sua eos expendere renuit. Post mortuum autem Calypham, Halao totam regionem obtinuit. Erat quoque ei vxor Christiana, vocata *Dotouscaton*, de stirpe illorum trium Regum, qui venerunt CHRISTVM, stellâ præuiâ, adorare. Hæc à viro suo impetrauit, templa Saracenorum vbique prosterni; ac inhiberi à quoquam coli spurcissimum Mahumeth: factique sunt Saraceni sub maxima seruitute. Sequenti anno *Cæsaream* magnam, & *Iconium*, ac totam terram Turchiæ vsque ad mare occupauit. Occurrit autem illi in *Rages* Rex Armeniæ cum magna comitiua: poterat enim tunc facere XII. millia equitum, & LX. millia peditum in armis: & gratè susceptus est. Deindè *Halao* Antiochiam pergens, à Christianis vrbem exeuntibus cum multa reuerentia susceptus est, quos amicabiliter vidit; & pertransiens vsq; *Alapiam*, infra dies XL. obtinuit, & postea *Calamelam*, & *Haman* & *Damascum*: M. CCLX. Hiis itaq; in locis ordinatis rebus, dum vellet ad regnum Ierosolymitanum conquirendum procedere, de morte fratris *Mangonis* Chaam recepit nuntium, asserentem quia Tartari eius expectarent aduentum, vt in sede fratris pro domino collocarent. Tunc dimisso pro custodia regni Syriæ, cum XII. millibus Tartaris *Guibogâ*, ad Orientis partes reuertitur: sed receptis nuntiis quòd alterum fratrem *Gabilam* Chaam constituissent, apud Taurisium reuersus est. At cùm moraretur ibidem, aduenerunt nuntii referentes, quòd *Bartha* filius Bathonis, qui in fluuio submersus est, contra Halaonem, cum magno exercitu veniebat, vt indè eum expelleret. *Halao* verò, obuiam illi iuit; & commisso bello, super fluuium vehementissimè congelatum, fractaque glacie vsque ad XXX. millia Tartarorum submersi sunt. Interim *Soldanus Babyloniæ* contra *Guiboga* exercitum duxit, & in bello interfecit; obtinuitque regnum Syriæ. Halao verò, hæc audiens, accersitis Armenis & Georgianis, dum vellet in Syriam proficisci, vitâ excessit; successitq; illi filius *Abaga*. Et M.CCLXIV. à *Cobila* Chaam auunculo suo confirmatus, vocatus est *Abaga Chaam*.

A.D. 1258. A.D. 1259. A.D. 1260. A.D. 1264.

10 20 30 40 50

CAP. VIII.

Continet qualiter successores Halaonis se habuerunt cum Christianis, & Saracenis.

VIII. ABaga prudens fuit, & prosperè rexit; baptizari tamen renuit, & coluit idola. Soldanus autem Ægyptius, transmissis per mare nuntiis ad Tartaros Cumaniæ

niæ, fœdus iniit; & promiserunt mutuò quòd si *Abaga* contra alteram ipsorum partem procederet, reliqua eius regnum inuaderet. Post hæc Rex Armeniæ *Ayto*, *Lyuono* filio, prudenti viro regnum contulit; factusq; est monachus & vocatur *Macharius*, mutato nomine secundùm morem Armenorum: postquam regnauit annis XL. Hic *Liuon*, multo studio laborauit per Tartaros destruere Saracenos. Cùm enim *Bendocdar* cum ingenti apparatu intrasset Turchiam, & ex parte occupasset, fauente ei Tartarorum inibi Capitaneo Saraceno, *Abaga* per Liuonis nuntios de hoc certior factus, in XV. diebus peragrauit diætas quasi XL. Quod audiens Soldanus Ægypti, fugam iniit; nec tamen euadere potuit quin Tartari extremam cu-
10 stodiam attingerent, antequam ingrederentur Ægyptum: interfeceruntq; vsque ad duo millia equitum. Mortuo autem Bendocdar, *supra part. XII. cap. XVII.* successit ei filius *Melec Sayt*: sed post modicum temporis spatium, de dominio fuit pulsus; & successit illi quidam, vocatus *Elphy*. Adueniente autem tempore quo *Abaga* contra Soldanum Ægypti debebat procedere, fratrem suum *Tangodomor* transmisit: & tunc Tartari discurrerunt, & magnam cædem Saracenorum ediderunt: *supra part. XII. cap. XVIII.* In plano autem pulcherrimo *Calamele*, vbi Soldanus congregauerat exercitus sui robur, bellum commissum est: & in partem vnam irruit Rex Armeniæ cum Christianis; & per tres leucas eam fugauit, vsque Calamelam: Princeps verò militiæ Tartarorum, partem aliam debellauit; & per tres dietas cæ-
20 dendo secutus est, vsque ad ciuitatem *Tara*. *Tangodomor* autem, periculis ac tumultibus insuetus bellicis, campum non tenuit; magis autem ad periculum suorum abscessit: ideò Christiani ad propria redeuntes, fessi atque diuisi, incommoda multa passi sunt: fueruntq; plurimi interfecti; fugeruntq; cum Rege non ampliùs XXX. militibus. Princeps verò militiæ Tartarorum, biduo dominum suum expectans ad consumandam victoriam, vt abscessisse cognouit, ad eum rediit super Eufraten, vbi suos expectauerat octo diebus. Hæc autem audiens *Abaga* contra Soldanum Babyloniæ congregauit exercitum: sed procurante quodam Saraceno Persa, à familiaribus muneribus corruptis, simul cum fratre *Tangodomor*, veneno extinctus est. M.CCLXXXII. Abaga succedit frater Tangodomor, in pueritia ba-
30 ptizatus, sed Saracenus effectus, *Mahumeth Chaam* voluit appellari: & quos poterat Tartaros ad simile, minis & muneribus inclinabat: Innumerabiles itaq; ipsorũ, sicut patet hodie, Saraceni effecti sunt. Persecutus est Christianos, & Ecclesias à fundamentis euertit. Cõponens quoq; cum Soldano Babyloniæ, promisit cunctos Christianos, aut ad sectam suã cogere, aut trucidare. Praua huius opera per fratrem ipsius, ac nepotem, filium Abaga, vocatum *Argon*, magno *Chaam Cobila* denuntiata sunt: à quo redarguitur, quia à progenitorũ recessisset vestigiis. Hoc audito, irâ exarsit *Mahumeth*, fratremq; interimit; & captum in castro *Argonem*, à proceribus iubet occultè interfici, sibiq; caput deferri. Sed auxilio cuiusdam magni, cui pater eius Abaga beneficia contulerat, de periculo liberatus, Mahumeth persequens compre-
40 hendit; & coram se trucidari fecit: imperauitq; pro eo, M.CCLXXXV. Concessumq; illi est, à magno Tartarorum Imperatore, vt *Chaam* vocaretur. Hic fuit aspectu pulcherrimus, fortis robore & prudẽs in agendis: Christianorum Ecclesias reparauit; redieruntq; ad eius obedientiam Reges Armeniæ, atq; Georgiæ, qui à Mahumeto recesserant. Rogatus quoq; pro Terræ S. liberatione; respondit, se velle cũ vicinis omnibus pacis inire fœdera, vt securus opus illud perficiat: sed dum hæc aguntur quarto anno regni sui vitâ excessit, M. CCLXXXIX. cui successit frater *Quegato*: qui annis sex quasi brutum animal vixit, gulæ & luxuriæ deditus: propter quod à suis suffocatus est. Cui successit cõsanguineus *Baydo*, Christianus fidelis, qui citò mortuus est. Hic, præcepit vt nullus Saracenus legẽ Mahumeti inter Tartaros
50 prædicaret. Saraceni itaque ad *Gazanum* miserunt, quia si vellet CHRISTI fidem relinquere, & legem sumere Mahumeti, dominium illi conferrent. Ille honoris auidus cuncta promittit, & contra Baytonem hostiliter vadit. Antè commissum verò bellum, cuncti Saraceni Gazano se iungunt: sic Bayto captus & interfectus est; regnauitque pro eo *Gazanus* Argonis filius: qui in regni exordio mala intulit Christianis; sustinuitque vt Saraceni Ecclesias Christianorum destruerent. Sed in dominio factus securus, Christianis multa bona contulit; & multos Saracenorum proceres interfecit, eò quòd de lege Mahumeti eum sæpius molestarent.

A. Dni. 1282.

A. Dni. 1285.

A. Dni. 1289.

Hic, cùm Babyloniæ Soldano *Melec Nascer* congrediens nouo cognomento periculum euasit, ac demũ victor fuit. Saraceni enim galeati, in equis tectis coratiis, cum multo vigore, propè Haman ad vnam diætam, Tartaros lanceis feriunt: & nonnullis prostratis, per quatuor sagittæ iactus retrocedere cogunt. *Gazanus*, veritus ne sui terga darent, de equo dissiliit; & suo exemplo conformiter Tartari vniuersi: & ante constituerunt ex animalibus quasi murum; ceperuntque spiculorum imbrem transmittere, & hostes cædere: Illi sua ac equorum multiplicari sentientes vulnera, cedunt: noui interim ac recentes superueniunt Tartari: Tunc *Gazanus*, cunctos animalia ascendere iubet, & aggredi hostes: Tam acer verò fuit ille Tartarorum insultus, vt quasi victos fugientes vsque serò cæderent: & interfecta sunt ipso bello vsque ad xx. millia Saracenorum. Illâ igitur nocte, Gazanus campum tenuit: sequenti die mandauit cuidam Capitaneo suo, vt cum xL. millibus Tartarorum hostes persequeretur vsq; ad desertum Ægypti: & interfectis plurimis Saracenorum, Soldanus conductu quorundam *Bidumorum*, in dromedariis fugiens, in Babylonem miserabiliter ingrediens, fugâ liberatus est. Gazanus igitur, post victoriam ex omnibus Soldani copiis, innumerisq; thesauris, nihil sibi præter ensem retinuit; sed militibus cuncta distribuit; M. CCC. Postquam autem *Gazanus* quieuit diebus quinq;, processit contra Damascum: Damasceni timentes ciuitatis excidium, munera transmiserunt, offerentes ciuitatis dominium. Cùm igitur Gazanus circa fluuium Damasci diebus plurimis immoraretur quietis gratiâ, venit nuntius, qui violentiam sui consanguinei *Caydo* denuntiaret contra regnum Persarum. Tunc *Gazanus* Damasco præfecit, *Caycaph*: Hic Saracenus erat, & Damasci fuerat dominus: sed fugerat ad Gazanum, propter metum Soldani, qui propter quosdam excessus volebat eum carceri mancipare. A Gazano autem gratiosè susceptus est: sed amicitior patriæ quàm benefactoris, cùm Gazanus contra Soldanum procederet, vt superiùs dicitur; & antè insultum in Saracenos vellet homines in pratis & animalia recreari, proditor, Gazani propositum Soldano transmisit, ac super incautos irruere prouocauit. Post discessum verò Gazani, cum Soldano composuit, omnisq; Syria cum eo: propter quod *Malay*, quem Gazanus ad custodiam regni Syriæ cum xx. millibus dimiserat, in Mesopotamiam transire coactus, rei Gazano nuntiauit euentum. Ille transacto æstatis calore, super fluenta Eufratis castra metatus est; & transuadare fecit *Codelosam*, principem militiæ, cum xxx. millibus Tartarorum: & cùm peruenisset *Antiochiam*, misit pro Rege Armeniæ & Christianis, qui erant in Cypro, vt venirent: & cùm Syriæ appliguissent, venerunt noua de graui infirmitate Gazani: propter quod infecto negotio, omnes redire coacti sunt, M. CCCI. Ad Eufraten quoq; rediit Gazanus, M. CCCIII. & inuenit cuncta combusta germina à Soldano: & ideò, ne pabula animalibus deficerent, in Syriam transire non potuit: tanta enim erat multitudo exercitus eius, quòd per tres diætas extendebatur super ripam Eufratis. Vndè accepto consilio vernum tempus expectare disposuit: Transmisit tamen *Gotholosam* cum xL. millibus militum, qui cum Rege Armeniæ cepit *Haman*, & cunctos gladio percusserunt. Processerunt deindè contra *Damascum*, & audientes Soldani apparatum, propè esse ad duas diætas, illuc properauerunt; & horâ vespertinâ superuenerunt. Tunc *Gotholosa* cõtra datum consilium inuasit exercitum Soldani, inter lacum & montem, satis tutè locatum: nec potuit illo sero *Gotholosa* indè extrahere exercitum Soldani: sed neq; mane sequenti, cùm ad hoc laborassent, vsq; ad horam nonam. Cùm verò Tartari Saracenos ad campum trahere non possent, tædio & aquæ inediâ fatigati, ad planum rediere Damasci. Damasceni verò collectos aquarum meatus super Tartaros dimiserunt, ita vt oportuerit eos de loco abscedere, non sine personarum & rerum suarum iactura: inglorii proindè in Mesopotamiam redierunt. Post hæc *Gazanus* moritur, & successit ei frater *Carpanda*: hic filius fuit dominæ Christianæ, & baptizatus; sed post mortem matris cultum sumpsit spurcissimi Mahumeti. Post mortem itaq; Gazani, Saraceni Armeniam sæpiùs discurrerunt, & afflictiones multas patriæ intulerunt. Sed tandem, M. CCCVII. de septem millibus vsque Tharsum percurrentibus, vix euadere potuerunt trecenti, quin iuxta *Aiacium* mortui vel capti fuerint: nec ex tunc Saraceni ausi fuerunt regnum Armeniæ introire; sed treuguas inuicem firmauerunt.

[Margin: A. Dni. 1300. — A. Dni. 1301. 1303. — A. D. 1307. — line numbers 10, 20, 30, 40, 50]

CAP.

Cap. IX.

Continet mores Tartarorum, & aptitudinem ad bellandum.

IX.

Tartari, vnum DEVM colunt, factorem omnium; bonorum, & pœnarum in hoc mundo datorem: eum tamen orationibus vel laudibus aut aliter non colunt; sed idola à quibus habent responsa. Omnibus verò diis, vnum DEVM Omnipotentem & immortalem præponunt: vndè nec minas inferunt alicui, nisi præponendo nomen DEI: dicendo sic, *Nouit DEVS quòd tibi faciam:* & similia. Superstitiosi sunt nimis: peccatū enim putant cultellum in igne figere, vel quomodocunq; cultello tangere, vel cum eo carnes de caldaria extrahere, vel cū securi incidere iuxta ignē: putant enim sic caput igni auferri. Item, si dimittunt frenum in ore equi sui, quando debet comedere, grauiter se peccasse putant; vel etiam si equum freno percutiunt. Item appodiare se flagello quo equus percutitur: non enim vtuntur calcaribus: Vel flagello sagittas tangere; os cum osse frangere; cibum vel potum in terram proiicere, & specialiter morsellum cuiusquam ori impositum: hoc enim morte punitur. Si quis etiam calcat super limen stationis alicuius Ducis, interficitur. Obseruant somnia & multa huiusmodi. Homines autem occidere, aliorum terras inuadere, & bona diripere, contra DEI præcepta agere, nullum apud eos extimatur peccatum. Dominis suis plus cæteris promptè obediunt, nec eis de facili mentiuntur. Rarò contendunt: propterea homicidia & vulnerationes inter eos vix fiunt. Prædones vel fures notabilium rerum, inter eos non sunt: ideoq; stationes & currus eorum, vbi thesauros conseruant, seris aut vectibus non firmant. Honorant se mutuò, & sunt ad inuicem familiares; omnem accedentem, dum comedunt, ad conuiuiū recipiunt: patientes quoq; inediæ sunt (ita vt cùm vno die vel etiam duobus non comederint, tamen cantant & ludūt, ac si benè comedissent) caloris etiam & frigoris in equitando: & quando ad terram pergunt, vbi putant adesse victualiū inopiam, equas, vaccas & alia animalia secū portant; & de lacte viuunt. Hæc sufferentia multùm reddit eos aptos ad bella. Sunt etiam strenui in facto armorum, in arte sagittandi maximè; & in bello semper volunt auantagium; nec fugere apud eos verecundum putatur, si expediat: fugiuntq; omnes simul, ordinatis aciebus; & si hostes eos insecuntur, retrò se, dirè sagittant: ita etiam compositi stant in acie, vt mille eorum vix quingenti appareant: & quando Capitaneus eorum in bello vel alibi aliquid præcipit, vnusquisque nouit quid debeat agere: & potest auferre ab eis eorum dominus quicquid vult, nullusque contradicit: nemo aliquid eis dare tenetur, cùm ad bella procedunt. Sunt quoque Tartari turpes multùm, inter oculos & genas lati plus cæteris; & genæ eorum multùm præminent à maxillis. Habent oculos palpebris multùm coopertos, & parua est apertura in eis: habent nasum planum, & paruum. Imberbes sunt, excepto quòd in superiori labio, & in mento raros habent pilos, & quasi volatiles. Graciles sunt in cingulo: omnesque ferè sunt staturæ mediocris: rasuram faciunt propè verticis summitatem, quæ descendit inferiùs per tympora, ab aure vsque ad aurem: sedetque rasura super caput eorum ad modum ferri equi: raduntur & à parte posteriori: & longos habent capillos, & trecas retrò iuxta aures. Communiter sunt leues & agiles, ac benè equitantes: à pueritia quippe discunt, currendo post armenta: vix autem aliquis eorum pedes vadit: Habent enim tibias paruas, & in composito gradu incedunt: loquuntur etiam clamosè, & in gutture, & quasi interrogatiuè: cantando, mugire vt bos; vel vlulare videntur, vt lupi. In luctationibus & sagittationibus delectantur. Venatores mirabiles sunt, & ordinati: insequuntur animalia fugientia ante se, & tandem claudūt quasi in circulo inter se, & tunc sagittis interficiunt. Habent & cætera, multa singularia, quæ longum foret enarrare.

Cap. X.

Continet gesta quædam Cyprensium, contra Saracenos: & apparatum Gazani contra eosdem, ac impedimentum ipsius.

X. A. D. 1299.

ANno Domini *M. CCIC. Guido* Comes Iopen, & *Iohannes* Antiochenus iuerūt Biblium, vt Regi Armeniæ, qui cum Gazano fuerat, se sociarēt: cognoscentes

autem Gazani reditum, redierunt & ipsi. Tunc etiam Rex Cypri *Henricus*, paucos transmiserat equites, qui sicut & primi nihil agentes, sine aliqua læsione reuersi non sunt. Sequenti verò anno idem Rex, cum Hospitalariis & Templariis armauerunt septem galeas, & quinque sichias; & ad flumen *Rexit* nauigantes, quinque Saracenorum galeas inuenerunt, quæ per Nilum fugientes liberatæ sunt. In Insula verò descendentes, derobato vno casali rediêre; & antè Alexandriam consedêre: Indeque recedentes vnam nauem Saracenorum repererunt, quam interfectis hominibus combusserunt: deindè, discurrerunt maritimam regionem; & paruis illatis damnis rediêre. Tunc venit nuntius, qui Regi diceret, vt se muniret, transiretque in Syriam, quia *Gazanus* contra Saracenos procedere vellet: Rex verò pro viribus exercitum præparauit. Eodem anno dominus *Almericus de Lisignano*, dominus Tyri, transiit ad Insulam Tortosæ: habuitque secum vsque ad ducentos homines in equis, ex melioribus, qui essent in Cypro: & eâ die quâ in Insula Tortosæ applicuit, aduenerunt similiter Magistri Hospitalis & Templi. Intrauit autem terram Alapiæ quidam magnus Admiraldus Gazani, vocatus *Codessa*: sed cùm *Gazanus* eum sequeretur, magna eum occupauit infirmitas, ita vt redire coactus sit. Quod audiens *Codessa*, districtum Alapiæ discurrit vsque ad Calamelem, & postea rediit ad Gazanum: prædicti verò, qui de Cypro exierant, conformiter redierunt. Magister tamen Templi, M.CCCII. in Insula Tortosæ ædes aliquas erexit: ibique maiorem partem conuentus sui tenebat, vt Turchis pro posse noceret. Eodem anno, *Soldanus Babyloniæ* per flumen Tampnis, inter galeas & sithias misit vsque ad viginti, quæ inuenientes circa Tripolim magnum Saracenorum apparatum, eum ad Tortosæ Insulam conduxerunt: & cùm à duabus partibus in Insulam descenderent, occurrentes Templarii vsque ad nauigia retrocedere coegerunt: deindè cùm se ad turrem quandam Templarii reduxissent, illi in Insulam ad libitum descenderunt; & occupatâ Insulâ, dixerunt Templariis vt se redderent, & saluis personis ad optatum ducerentur locum: Illi verò de infidelibus confidentes, in Babylonem captiui ducti sunt: erant autem cxx. interfectique sunt arcerii quasi quingenti, & de minuto populo vsq; ad trecentos.

A. Dni. 1300. — A. Dni. 1302.

CAP. XI.

Continet gubernationem Cyprensis Insulæ, indebitè Regi Henrico sublatam.

XI. A. Dni. 1306.

CONgregati aduersus dominum suum valuassores & milites multi regni Cypri, in domo *Hugonis de Presterone, M.CCCVI.* XXVI. die Aprilis, administrationem regni *Almerico* domino Tyri, fratri Regis, conferre deliberant: euntesq; ad Regem, propositum suum illi denuntiant, petentes vt quod egerant confirmaret. Rex verò optimatibus respondit, quia petitioni huiusmodi nequaquam annueret: quia absque illius coniuentia indebitè res acta erat. Tunc illi deliberant, quid facto opus sit: statuuntque vt Regi & Reginæ ac familiæ certi redditus assignentur; cætera verò Regalia iura, gubernatori conferantur: sicque factum est. Facit igitur dictus gubernator per Insulam banna ad libitum proclamari; & secretagium, inuito Rege surripuit; & vniuersos ad faciendum sibi homagium compulit. Rex verò, XVI. Iunii, prædicto gubernatori transmittit, quòd sibi tale officium indebitè vsurpasset; ipse verò, DEI gratiâ, potens esset ad Regium officium exequendum: propterea ab inceptis desisteret, quia in tali negotio nimis processerat. Ille verò eorum super hoc requirit consilium, qui se gubernatorem creauerant: & licet ad dimittendam procurationem satis promptus videretur, consilium tamen, habitâ deliberatione, respondet, quòd si gubernationi renuntiaret, officium alteri cõferret: & facta est apud eos magna congregatio equitum. Rex verò hæc audiens, paruam familiam suam arma sumere iubet; & ipse armis induitur Regiis, & mandat portari vexillum vt prodiret in publicum. Sed DEI prouidentiâ aliter disponente, dum gubernator ad sonum campanæ cunctos vocat, & paucissimi ad Regis vexillum pergerent, fuissetque illius curiæ introitus & exitus citò præclusus, quatuor diebus ac noctibus obsessus permansit. Tunc Prælatis & Religiosis tractantibus, qui ad regis vexillum perrexerant, hac conditione gubernatori se reddunt, vt vitam aut partem corporis non amittant; nec pane & aquâ in carcere affligan-

affligantur. Aduenientium igitur quidam, libertati donantur; quidam carceri mancipantur ad gubernatoris libitum: nonnulli verò in Armeniam missi sunt, quia nunquam dominio dicti gubernatoris assentire voluerunt. Dum in Insula Cypri tam enormia perpetrant contra Regem, in *Armenia* inopinabilis superuenit iactura. Cùm enim ad partes illas venisset vnus magnus Admiraldus Tartarorum, vocatus *Balargon*, ac pro Rege misisset, M. CCCVII. Rex verò illi tam celeriter sicut affectauerat non occurrisset, Admiraldus Tartarico more elatus, tandem venientem Regem, secumque ducentem paruulum, quem coronari fecerat Regem, Thoroni fratris sui defuncti filium ex sorore Henrici prædicti Regis Insulæ Cypri, ad papilionem suum de nocte & cum tota comitiua iugulari mandauit: ex quibus vnus euasit, qui noua tam crudelia reportaret. M. CCCIX. mense Martii, Soldanus Babyloniæ *Claudus* ad *Cracum*, siue Petram deserti secessit cum gente & familia sua: & *Bibarsinicher*, de quo supra actum est, *cap. 11.* abstulisse ei videbatur dominium Cayri & Babylonis: propter quod noua dissensio inter Admiraldos orta est. Eodem anno Rex Cypri in Armeniam, carceri mancipandus, transmittitur, primo Februarii. Sequenti verò anno, gubernator præfatus regni Cypri à quodam sibi familiari milite, cùm in camera vellet quiescere, subitò interfectus est. Tunc *Almericus* frater Regis & Princeps militiæ, factus est gubernator. Sed milites quibus talia displicebant ad inuicem conueniunt: & factâ coniuratione pro sustinendo Rege, in regno grandis lætitia orta est. Rex verò XXVI. Augusti, de Armenia liber ad regnum suum cum multo gaudio rediit. Eodem anno in Aprili Soldanus *Claudus*, Cayrum & Babyloniam rediens, cunctos quasi Admiraldos potentes & viriles destruxit, nouosq; instituit. Interfecit enim *Bibarsinicher*, *Naboyseler*, & *Merezendal*, & *Camelyn*; & etiam *Sandomor* qui fuit Georgianus, & diu circa Tripolim dominium viriliter tenuit. *Carasancor* quoque, qui Christianus fuit, diues valdè & potens, qui dominabatur in contrata Antiochiæ & Semi, qui Soldani fratrem interfecerat, qui Ptolomaydam destruxit, à prædicto Claudo Eufratem transire, & cum gente, rebus, ac thesauris suis ad Tartaros fugere coactus est: induxitque *Carpandam*, vt contra duo castra Soldani super Eufraten sita veniret, M. CCCXIII. quorum vnum vocatur *Clarachebe*; alterum *Elbire*. Sunt autem ipsa castra in confinio Tartarorum, vltra Eufraten: promisit enim *Carasancor*, de castellanis & habitatoribus castrorum confidens, quòd citò & leuiter Tartaris traderentur: sed mutatis castellanis cæterisq; per Soldanum, promissum implere non valuit. Post mensem igitur obsidionis, propter defectum victualium, & maximè herbatici: dicuntur enim fuisse in ipso exercitu, præter cætera animalia, mille millia bestiarum caballinarum: & quia morbus, vulgariter dictus *pedana*, equos inuaserat: quia etiam Soldanus cum magno exercitu in Damascum venerat: habitâ deliberatione *Carpanda*, ad deducendum æstiuum tempus, ad contratam Baldacensem transiit; misitq; ad fratrem matris suæ *Herengi*, qui suâ concessione dominabatur in Turchia, veniebatq; eius iussu contra Soldanum, quatinus rediret & ipse. Ex hiis omnibus liquet apertè quàm debilitata sit Ægyptii Soldani potentia; quàm apta tempora populo Christiano ad faciendam vindictam in nationibus, & increpationes in populis sceleratis.

A. D. 1307. | A. Dni. 1309. | A. Dni. 1310. | A. Dni. 1313.

QRARTADECIMA PARS, CONTINET LOCORVM DISPOSITIONEM, MAXIME TERRÆ SACNTÆ: habens capitula XII.

CAP. I.

Continet situm prouinciarum adiacentium Terræ Sanctæ.

TERRA Sancta Promissionis in *Syria* est, quæ comprehendit totam terram à Tygri vsque in Ægyptum: habes ab Oriente, Tygrim; à Meridie, sinum Arabicum; Ab Occasu, mare Mediterraneum; A Septentrione, Armeniam & Cappadociam. Hæc autem totalis Syria, in plures partiales diuiditur. Prima enim Syria, quæ inter Tygrim &

Eufraten protenditur, per longum à Septentrione in Meridiẽ: id est, à monte Tauro vsq; ad sinum Arabicum: & vocatur *Mesopotamia* Syriæ: de qua *part. VII. cap. I.* In ea sunt *Edissa*, quæ in Tobia vocatur *Rages*: vulgariter dicitur *Roasse*: ad XIV. leucas vltra Eufraten, inter montes Taurum & Caucasum: de qua *part. V. cap. II.* & huic parti Aquilonari appropriatur nomen totius: & vocatur, strictè loquendo, *Mesopotamia Syriæ*. Sunt etiam in ea *Niniue*, & *Babylonia*. Diuiditur quoque hæc Syria in prouincias, Medam, Caldeam & Persiam: vt figura docet. Secunda Syria, dicitur *Syria Celes*: à fluuio Eufrate & Tauro monte, vsque ad fluuium Abana, qui in ciuitate Valaniæ, sub castro Margath, intrat mare: In hac Syria, *Antiochia* metropolis est. Tertia Syria, dicitur *Syria Phenicis*: quæ incipit à dicto fluuio Valaniæ, & extenditur versus Austrum vsque ad Petram incisam: quam *Districtum* vocant, sub monte Carmeli, & nunc vocatur Castrum Peregrinorum; & extenditur versus Oriens, vsque ad introitum Emath: vndè in ea sunt *Capharnaum*, *Margath*, *Anteradum*, & reliquæ ciuitates: metropolis in ea est *Tyrus*. Quarta Syria, dicitur *Syria Damasci*: quia in ea metropolis est *Damascus*: dicitur & Libanita, quia mons Libanus in ea præclarus habetur: vocatur sæpè & Syria absolutè iuxta illud Isay. *Caput Syriæ Damascus*. Dicuntur etiam Syriæ, tres Palestinæ: vndè quinta Syria est Palestina, quæ propriè *Philistym* nominatur: cuius metropolis est *Cæsarea*, incipiens à Castro Peregrinorum, & tendens versus Meridiem, supra mare Mediterraneum, contra Austrum, vsque Gazam. Sexta Syria, est alia *Palestina*, cuius metropolis est *Ierusalem*, cum omnibus montanis vsque ad Mare Mortuum, & vsque ad desertum Cadesbarne: hæc strictè *Iudæa* dicitur nomine totius parti attributo. Septima Syria, est alia *Palestina*: cuius metropolis est *Bethsan*, sita sub monte Gelboe iuxta Iordanem: quæ Galilea & campus magnus Esdrelon. Dicuntur etiam Syriæ, *tres Arabiæ*: vndè octaua Syria est, cuius Metropolis est *Bostron*, quæ nunc dicitur Buzereth, olim verò Bersa. Huic coniungitur Traconitidis regio, & Iturea ab Occidente, & ab Aquilone penè Damascus: propter quam vicinitatem hæc Arabia, *Syria Damasci* aliquando vocatur: vndè *Aretha*, Rex Arabiæ dicitur, qui secundum veritate fuit Rex Damasci. Nona Syria, est *Arabia*, cuius Metropolis est *Petra*, olim dicta Nabath, & Ar, & Arcopolis, sita super torrentem Arnon, in confinio Moabitarum ac Amorreorum: fuit quoque de regno Seon Regis Esebon; & includebat regnum Og Regis Basan, & montem Galaad: & coniungitur primæ Arabiæ ex parte Australi. Decima Syria, est *Arabia* cuius Metropolis est *Mons-Regalis*, qui nunc *Crach* dicitur; Olim tamen *Petra deserti* vocabatur: sita vltra Mare Mortuum: & continet sub se terram Moab: quæ propriè *Syria Sobal* dicitur: & totam continet Idumeam, siue montem Seyr, & totam terram circa Mare Mortuum, vsque ad Cadesbarne, & vsque ad Syon Gaber, & Aquas contradictionis, versus Mare Rubrum, per latissimas solitudines vsq; ad Eufraten. Hæc est *Arabia magna*, & prima: & dicitur *Arabia Edemon*, id est sacra: in ea adoratur, in ciuitate Mecha, spurcissimus Mahumeth.

Isa. 7. 8. — 10 — 20 — 30 — 40

Cap. II.

Continet totius Syriæ maritimam regionem.

II. EXeuntibus Armeniam Minorem occurrit via arta inter montes & mare, & vocatur *Passus Portella*. Inde, mediâ dietâ per maritimam, peruenitur *Alexandretam*: & indè transitur *Montagna Nigra*: & alia media dieta, peruenitur ad duo castra *Bagaras*, & *Trapasa* ad pedem montis: indè est media dieta in *Antiochiam*: & de Antiochia sunt decem milliaria vsque ad mare, & portum vocatum *Soldyn*, vel portus Sancti Symeonis, de quo *part. V. cap. IV.* & *part. VII. cap. I.* De portu Sancti Symeonis vsque *Pulzyn*, milliaria XX. De Pulzyn vsque *Gloriatam*, XX. milliaria. De Gloriata vsque *Lizam*, decem milliaria. De Liza vsque *Lenam*, X. milliaria. De Lena vsque *Valaniam*, V. milliaria. Supra Valaniam, ad V. milliaria, ad vnam leucam à mari, est castrum munitissimum *Margath*: quod fuit Hospitalis: & in fluuio, qui Valaniam præterfluit, (*superiori capitulo*,) terminatur Antiochenus Principatus, & incipit Tripolitanus. De Margath vsque *Tortosam*, XX. milliaria: & vocata est *Anteradum*, quasi ante radium sita. Est autem Aradium

50

Insula

Insula in corde maris sita, & à terra firma per mediam leucam distãs: in qua erat ciuitas, quam ædificauit Aradius filius Chanaam: in qua beatus Petrus inuenit matrem Sancti Clementis. Ibi beatus Petrus in Antiochiam transiens, paruulam ædificauit Ecclesiam, ad honorem beatæ virginis: & dicitur fuisse prima Ecclesia ad honorem eius erecta: propter quod piissima mater DEI, multa ibi operatur miracula, ita vt etiam ab infidelibus in reuerentia habeatur. A latere Anteradii, ad dimidiam leucam, contra Orientem, sunt montana quædam, vbi quidam habitant Saraceni: & dicitur *terra Assassinorum*, vbi dominabatur *Vetulus* de montibus, de quibus infra dicetur. De Tortosa ad octo leucas, est castrum *Arachas*, quod Aracheus filius Chanaam ædificauit: *part. v. cap. vii.* Ibi terminatur Libanus, & Antelibanus. De castro Arachas ad dimidiam leucam, est oppidum *Sin*, quod ædificauit Syneus filius Chanaam: quidam castrum vocant Sinochim: ab hiis, castro & oppido, est planities magna & amœna & fertilis vsq; ad castrum *Crach*, quę fuit Hospitalis; & durat per decẽ leucas vsq; Tortosam: planities multa habet casalia, & pulchra nemora oliuarum, ficuum, & huiusmodi: habundat etiam fluminibus, & pascuis pinguibus supra modum. Vnde Turchemanni, & Madianitæ, & Beduini, ibidem habitant in tabernaculis, cum vxoribus, & filiis, & animalibus. Planitiem istam circumdant montana ab Oriente, nõn multùm lata, quæ incipiunt iuxta Arachas, & procedunt vsq; Baracha: ibi habitant Saraceni, qui dicuntur *Vauini*: gens effera & malitiosa ac Christianis infesta. De Tortosa ad xx. milliaria est *Tripolis*: de quo *part. vi. cap. xviii.* De Tripoli ad quinq; milliaria, *Nephyn.* De Nephyn ad quinq; milliaria, est *Botrum*, vulgariter dictũ *Botron.* De Botro ad xi. milliaria, est *Biblium*, vulgariter dictum *Zibelet*, antiquitus Euea, quam fundauit Eueus filius Chanaam: de quo *part. vi. cap. xviii.* De Biblio ad quinq; milliaria, est *Beritum*: de quo *part. vi. c. vi.* & inde ad tres leucas versus Botron, in flumine, [qui Canis vocatur] est locus, qui *Passus canis* dicitur: & est confinium inter Patriarchatum Antiochenum & Ierosolymitanũ: & est locus immeabilis per terram, nisi de voluntate Saracenorum: pauci enim prohiberent passum cuicunq; multitudini: [inter montem enim præruptum & mare, est via nequaquã latior. i. torse; longitudo verò eius quasi ad quartam partem vnius leucæ extenditur.] De hiis omnibus vide supra *part. vi. cap. xviii.* De Berito ad xx. milliaria est *Sydon*, vulgariter dicitur Sageta: de qua *part. vi. cap. vi.* De Sydone ad duas leucas, est *Sarepta*: de qua suprà. De Sarepta ad duas leucas, est fluuius *Elenterus*: in Iturea nascitur sub Assor, & versus Oriens primo tendens, redit versus Occidens; & fluit sub castro Belfort, quod fuit Militiæ Templi iuxta Horma: vsque quò persecutus est Iosue xxiv. Reges, *Ios. xi.* Hucusque persecutus est Ionathas Regem Demetrium. *1. Machab. xii.* Tandem inter Sareptam & Tyrum mare intrat. De fluuio Elentero ad tres leucas, est *Tyrus*, vbi Origenes sepultus est: multæ sunt in ea sanctorum reliquiæ. Ibi enim coronatorum martyrum multitudo, Diocletiani tempore, soli DEO nota est. De Tyro vide multa *part. vi. cap. xi.* & *xii.* & *part. vii. cap. i.* De Tyro infra vnam leucam, est *Puteus* ille mirabilis *Aquarum viuentium*, quasi ad iactum sagittæ, iuxta viam ducentem ad loca sequentia: cuius aquæ, *Cant. iv.* fluunt impetu de Libano: & licet dicatur puteus singulariter, sunt tamen quatuor eiusdem dispositionis, sed imparis quantitatis: vnus enim, in quadro positus, per latus habet cubitos xl. alii tres circa xxv. omnes sunt muris & lapidibus fortissimis circumdati, & quasi opere indissolubili, eleuatis ad astæ altitudinem, & vltrà: sicque in eis aqua colligitur, quod ad omnem partem defluit vltra muros. Sunt ibi & aquæductus profundi & lati ad hominis vestigium, quibus aqua ad vniuersam Tyri planitiem deducitur. Distant autem hii fontes à mari parum vltra iactum sagittæ; & in paruo hoc spatio impellunt molendinorum rotas sex. Huic fonti rectè conuenit illud Eccles. xxiv. *Rigabo ortum plantationum, & inebriabo partus mei fructum: & ecce factus est mihi trames abundans, & fluuius meus appropinquauit ad mare.* De hoc supra *part. vi. cap. xviii.* De puteo parùm vltra vnam leucam, est castrum *Scandalium*: de quo part. *vi. cap. viii.* De Scandalio ad tres leucas, pertransito mõte *Sarona*, ad radices eius, *casale Lamberti* iuxta mare, ortis, vineis & aquis abundans. De casali Lamberti ad quatuor leucas, est *Acon*, quæ & Ptolomayda, & Abiron vocata est. Hanc nunquam possederunt filii Israel: de ipsa, *part. vi. cap. iv.* De Acon ad tres leucas, est *Cayphas*, sub

pede Aquilonari montis Carmeli: *part. VI. cap. IV.* De Caypha ad leucam, est via quæ ducit ad Castrum Peregrinorum: super montem Carmeli, quasi ad dimidiam leucam, est *spelunca Helyæ*, & mansio Helysei, & fons vbi habitabant filii Prophetarum. In Carmelo etiam postea habitauerunt fratres *Carmelitæ.* De Caypha ad tres leucas, est *Castrum Peregrinorum*, munitissimum: & erat Templariorum; situm in corde maris. De Castro Peregrinorum ad tres leucas, est *Cæsarea Palestinæ:* compassus ponit XX. milliaria: de ea, *part. VI. cap. IV.* De Cæsarea ad duas leucas, est munitio *Assur*, vel Dora: compassus ponit milliaria XV. Fuit autem Templariorum, qui etiam post eius amissionem, annuatim soluebant domino Assur XXVIII. millia Bizantiorum: de ea, *part. III. cap. IV.* De Assur ad octo leucas, est *Iopen*, super mare sita, vulgariter dicitur *Zapha*, de ea, *part. VI. cap. III.* De Iopen ad decem milliaria, *castrum Beroardi*. De castro Beroardi ad decem milliaria, est *Ascalona:* de qua, *part. VI. cap. VIII.* De Ascalona ad XV. milliaria, *Gaza:* de qua, *part. VI. cap. XVIII.* De Gaza vsque *Darum*, milliaria XV. de quo, *part. VI. cap. XVIII.* & ibi finis Terræ Promissionis. De prædictis tamen supra *lib. II. part. IV. capit. XXV.* aliquid tactum est.

CAP. III.

Continet situationem locorum notabilium Sanctæ Terræ Promissionis.

III. TErræ Promissionis *longitudo*, pertrahitur à *Dan*, quæ est sub monte Libano versus Aquilonem, vsque in *Bersabee*, quæ est versus Meridiem, & prope desertum Ægypti, in spatio leucarum LXXXIII. *Latitudo* verò eius, protenditur à mari Mediterraneo ex parte Occidentali, versus Oriens, per leucas XXVIII. Imaginemur itaque Terram Promissionis diuidi per lineas in XXVIII. spatia, quæ protenduntur à monte Libano vsque ad desertum quo itur in Ægyptum; & in LXXXIII. spatia: tractis lineis super priores transuersaliter ab Occidente in Oriens, ita quòd resultent, ad quantitatem vnius leucæ siue duorum milliarium, plurima loca quadrata. In Primo igitur spatio & supremo, quod est versus Oriens, incipiendo à Septentrione, & procedendo versus Meridiem, in quadro LIII. est *Ar:* nunc Arcopolis, vel Petra. In LXXVI. est Petra deserti, siue Mons Regalis: de quo supra *part. VI. cap. VIII. & XVIII.* In Secundo spatio, quadro XII. est *Bosra*, nunc Idumea. In tertio spatio, quadro L. est *Esebon*. In LXI. est *Othonaym*. In quarto spatio, quadro XXXVI. est *Macheronta*, vel Manaym, nunc Haylon: vbi latuit Dauid; & Iohannes Baptista positus fuit in carcere. In XLIV. est *Ayr*, vel Auoth Seyr. In LV. *Sethyn*. In quinto spatio, quadro VIII. est *Baalgad*. In XXI. est *Cedar*, gloriosa ciuitas & munita in monte Sanyr: indè transit via, quæ ducit de Achon, per littus Aquilonare maris Galileæ, & per Cedar, in Aram: & inde Isay. IX. dicitur *via maris:* quia omninò procedit in littore maris Galileæ, transiens per vallem [terræ Asser] quæ nunc *Sancti Georgij* appellatur, in sinistro habens ciuitatem Saphet: Et hæc pars dicitur *Galilea gentium:* dicitur etiam *trans Iordanem*, quia ducit vltra Iordanem in regionem, quæ dicitur *Aram:* additur quoque Galileæ gentium, quia Galilea ibidem in Iordane terminatur. In sexto spatio, quadro XIII. est *Sueta*, vndè fuit Baldac Suites: Sub hac ciuitate, versus Cedar, conuenire Saraceni soliti sunt de Arã, & Mesopotamia, & Haman, & Syria Moab, & Amon, & tota terra Orientali, circa fontem Fiale: & ibi propter loci amœnitatem, toto æstiuo tempore nundinas celebrant, & erigunt tentoria diuersorum colorum, quæ de ciuitate Cedar aspicientibus pulchrum valdè præbent aspectum. Hæc in Canticis vocantur *tabernacula Cedar*. In XXXIX. est *Basan*. In LII. *Iazer*. In septimo spatio, quadro XI. *Sepulchrum Iob:* & indè ad vnam leucam, incipit ascensus montis *Sanyr*. In XXIV. *Gadera*. In XXXIII. *Effrem*. In XXXVI. *Phanuel*. [In XXXVIII. *Iabes*.] In XLV. *Eleale*. In L. *Sartan*. In LVIII. *Ecclesia Iohannis Baptistæ*, vbi CHRISTVS baptizatus est. In LXII. Engalym, supra Mare Mortuum. In octauo spatio, quadro XXX. *Pella*. In XLI. *Ernon*. In XLVIII. *Betesmuth*. In LXI. *Betagla*, vbi filii Israël planxerunt Iacob patrem suum, quando tulerunt eum de Ægypto: & distat vnâ leucâ à Iordane. In nono spatio, quadro XXII. *Corazaym*, in principio maris Galileæ. In XXVII. *Gerasa*, à qua regio Gerasanorum. In XXXVIII. *Sochor*. In LVIII. *Iericho:* de qua supra *part. I. cap. III.* In LXXXII. Afasantomar. In decimo spacio, quadro XXXVIII. *Salim*. In XLI. ædificatum fuit altare miræ magnitudinis. In XLIX. *Dotum*, post se habens ad Aqui-

Cant. 1. 4.

Aquilonem terram Tampne. In Doto, Ptolomeus, filius Abbobi, insidiosè cepit Simeonem Machabeum, De Doto est pulcher aspectus ad Orientem, versus Fasga; & Meridiem, vsque Iericho. In LVI. est *Galgala*, vbi filii Israel circumcisi sunt, ac diu immorati. Post Galgalam, propè sequitur *vallis Achor*: sic dicta, quia Achor ibi lapidatus est. In *vndecimo* spatio diuiditur *Libanus* à monte *Hermon*, sub quo est Damascus à parte Septentrionis: de quo *part. VI. cap. XIX.* & in hac diuisione montium est via quæ ducit Emath. Quadro autem XX. est mons vocatus *Mensa*, vbi satiauit Dominus quinque millia hominum: ibi fecit sermonem in monte, in orationibus pernoctauit: de isto monte videtur omnis regio in circuitu ad decem leucas, & vltra: est autem mons longus, ad duos iactus sagittæ; latus, ad iactū lapidis. Ad pedem eius oritur fons, iuxta mare Galileæ ad XXX. passus, quem dicunt venam Nili: quia piscem *Corconum* producit, qui alibi quàm in Nilo non reperitur. De isto fonte ad XX. passus, supra mare Galileæ, est locus vbi Christus post resurrectionem apparuit septem discipulis piscantibus; & indè ad X. passus, est locus vbi discipuli, egressi de naui viderunt prunas, & piscem suprapositum. In XXI. est *Cafarnaum* propè latus Aquilonare maris Galileæ, ad duas leucas: ibi ostendebatur domus & locus sessionis in strata Regia, vndè à Christo Mattheus vocatus est. In LI. *Fasaelis* vel Fasael, tribus leucis distans à Iordane, in campestribus, vbi torrens Carith descendit de monte, in quo loco mansit Helyas, quando corui deferebant ei cibum. *III. Reg. XVII.* In LVII. est *Quarentena*, vbi Christus ieiunauit: sed in alio monte tentatum asserunt qui distat per duas leucas à latere Bethel & Hay Australi. Subtus Quarentenam, ad duos iactus sagittæ, oritur *fons Helysei*, quem sanauit: fluit autem circa Galgalam, à parte Australi, & impellit ibi magna molendina, & postea diuisus in riuos plures rigat ortos, & fluit postea in Iordanem. In *duodecimo* spatio, quadro XXII. est *Bethsayda* ciuitas Petri & Andreæ, & Philippi iuxta viam quæ ducit de Syria in Ægyptum, vbi mare curuari incipit versus Austrum. In XXVIII. *Tyberias*, à qua mare Tyberiadis nuncupatur: antiquitus dicta est Cenereth: per longum extenditur iuxta mare, & in eius Australi latere balnea medicinalia sunt. In Tyberiade terminatur regio Decapoleos: cuius termini sunt mare Galileæ ab Oriente; Sydon ab Occidente: & hæc est longitudo eius: in latitudine verò, protenditur à Tyberiade, & toto latere Aquilonari maris Galileæ, vsque ad Damascum: & dicitur Decapoleos, à decem ciuitatibus principalibus quæ sunt Tyberias, Saphet, Cedesneptalim, Asor, Cæsarea, Capharnaum, Ianapara, Bethsayda, Corozaym, Bethsan, quæ & Sicopolis. Habet quoq; hæc regio diuersa nomina, quia dicitur Decapolis, Iturea, Roob, Kabul, Galilea gentium: extenditur tamen Iturea vsque propè Beritum, quod distat à Sydone versus Septentrionem per leucas circa XX. In LIX. castrum *Dumi*, in via quæ ducit à Ierusalem in Iericho, ad dexteram. In LXXII. *Herodium*, vbi Herodes sepultus est. In LXVII. *Massada*, castrum inexpugnabile, quod ædificauit Herodes in colle Achillæ. In tredecimo spatio, quadro XXIV. est *Magdalum*, castrum Mariæ Magdalenæ: & habet à parte Occidentis & Aquilonis, planitiem magnam & pascuosam. In XLVII. *Amon* amœno loco situm, & vniuersis bonis abundat. In LVI. *Hay*, de quo *supra part. I. cap. III.* In LXIX. est oppidum *Zyf*, iuxta desertum, qui etiam dicitur Zif, vbi latuit Dauid: cui directè ad Austrum adiacet desertum *Mahon*, in quo est mons Carmelus, vbi habitabat Nabal. In decimoquarto spatio, quadro. II. *Suba*, quæ in Canticis dicitur *turris Libani*. In XV. est *Cedes Neptalim* de qua fuit Barach filius Achinoë, qui pugnauit contra Sysaram, in monte Tabor: fuit ciuitas fugitiuorum, & fertilis multum. In XXV. *Bethulia*. In XXXI. *Belueir*. In XXXIV. *Betsan*, quæ & Sycopolis, inter Gelboe & Iordanem: in cuius muro suspenderunt cadauera Saulis & filiorum. In XLIII. *Tersa*, vbi primò regnauerunt Reges Israel. In LIV. *Baurim*, & lapis Boem. In LXIII. *Tecua*, vndè fuit Amos, & ibi sepultus, quem Rex Israel Ocozia per timpora transfixit: huic ciuitati adiacet desertum Tecuæ. Inter Tecuam & Engaddi est vallis Benedictionis, vbi Iosaphat vicit Idumeos & filios Amon. In decimo quinto spatio, quadro XXX. pugnauit *Barah* contra Sysaram. In XXXIII. fuit pugna *Saulis* vltima. In LIV. palma Debboræ: de qua *Iudic. IV.* In LV. *Bethel*, siue Luza, vbi vidit Iacob scalam. In LVII. *Effrem.* In LIX *Bethania.* In LXII. Turris Gregis siue *Ader.* In LXVII. *Bosra* vel Bethsur. In decimo sexto spatio

Macch. 16, 11
Io. 7, 24. &c.
Cant. 7, 4.
Iud. 4. 6.
Iof. 20. 7.
1. Reg. 31, 10
Gen. 28, 12.

quadro XIX. Saphet. In XXII. *Neptalim* Tobiæ. In XXV. *Dotaym*, sub monte Betuliæ: locus abundans arboribus & pascuis. Ibi in campo ostenditur cisterna, in qua positus fuit Ioseph: & est iuxta viã quæ de Galaad veniens, coniungitur in Bethsayda cum via quæ de Syria ducit in Ægyptum, ascendens de Dotaym iuxta montem Betuliæ, & indè per campum Esdrelon, procedens sub monte Tabor ad sinistram per campum Magedo, ascendit montem Effraym, & per Gazam ducit in Ægyptum. Dotaym autem æquiuocum est ad oppidum & ad vallem. In valle verò Dotaym. Syri vallauerunt Helyseum *IV. Reg. VI.* & ipse in medio Samariæ duxit eos. In XXXVII. *Bereth.* In XLV. *Dan*, vbi erat vitulus aureus. In. LVI. *Rama*: de hac putant dictũ illud Ierem: *Vox in Rama audita est*: est & alia Rama iuxta Thecuam, in via quæ ducit Ebron; alia in tribu Neptalim non longè à castro Saphet; alia iuxta Sephorum; alia est Sylo: & omnes in altis collibus sitæ sunt; alia prope Lidam: de qua *part. VI. cap. IV.* In LIX. Ciuitas Sancta *Ierusalem*: de qua supra *part. VII. cap. II.* & infra, *cap. VII.* In LXI. Sepulchrum *Rachelis.* In LXX. *Ebron*, ad dexteram Mambre: est Ebron antiqua, in qua regnauit Dauid septem annis, in monte alto: & est destructa. Indè ad tres iactus sagittæ, versus Meridiem declinando ad Orientem est Ebron noua, vbi erat spelunca duplex. Ab ista spelunca contra Occidentem ad bonum sagittæ iactum, est ager Damascenus, de quo supra *part. VII. cap. II.* De loco autem vbi ager foditur contra Austrum ad iactum sagittæ, est locus vbi Cain occidit Abel. Item ab eadem fossura contra Occidentem, quantum bis iacere potest arcus, in monte quodam à latere Ebron veteris Australi, est spelunca quædam in rupe, habens in latum XXX. pedes, & tantundem in longum, vbi Adam & Eua luxerunt mortem Abel, vbi lectuli eorum ostenduntur: & ibi oritur quidam fons. In LXXIII. *Dabir* vel *Cariathsefer*: In decimo septimo spatio, quadro VI. est *Lachis*, quam ceperunt filii Dan, & nomine patris sui vocauerunt eam Lesedan: dicitur & simpliciter Dan, & Cæsarea Philippi, nunc *Belinas*: antè portum huius ciuitatis conueniunt Ior & Dan, & efficiunt Iordanem. In XIII. Tabernaculum *Eber Cinci.* In XVII. Kabul: Saraceni vocant hoc *castrũ Zabulon*, quod sonat displicentia. *III. Regum IX.* In XXIV. *Abelina.* In XXXI. *Gedeon* pugnauit cõtra Amalech. In XLIII *Sebaste*, vel *Samaria*; situs ciuitatis erat pulcher valdè & aspectus latus versus mare, è monte Carmeli vsque Iopen. In XLV. est *Sichem*, nunc Neapolis: & ad duos iactus sagittæ, est fons Iacob, de quo Iõ. IV. ad cuius dexteram est *Garizi*, quem locum putant Samaritanam ostendisse, quando dixit *Patres nostri in monte hoc adorauerunt*: ad sinistram verò oppidum, quod putant antiquum Sicen; & secundam Sichen putant oppidum Thebes: & distant ab inuicem per duos iactus sagittæ, dicto etiam fonti adiacet prædiũ quod dedit Iacob Ioseph, & est vallis longa, fertilis, & amœna valde. In Sichem sepulta sunt ossa Ioseph. In LIV. est *Magina*, nunc Bira, terminus tribus Effraym: oppidum satis magnum. In LV. est *Gabaa* Saulis, vbi oppressa fuit vxor Leuitæ: *Iudic.* & vndè Saul oriundus fuit *I. Reg.* In LVII. est *Astaroth.* In LXI. est *Bethsura.* In LXIII. est *Bezet.* In LXVI. *Betacare*, ciuitas in alto sita. In LXVII. *Rama*, in colle sublimi vndè videtur tota Arabia, vsque ad montem Seyr, & latibula Dauid, & omnia circa Mare Mortuum, & vsque ad montem Abarim; & versus Occidens totum littus maris à Ramata vsque Bersabee, & desertum Sur. In LXIX. est *Mambre*, vbi habitauit Abraham: & ibi ilex, quæ vsque ad tempora Theodosii Imperatoris permansit, teste Ieronymo, & suum esse dilatauit: & ex illa hæc fuisse perhibetur, quæ in præsenti ab illic præsentibus videtur, & cara tenetur: quæ licet arida, Medicinalis tamen probatur: si enim equitans de ea secum portauerit, animal suum non infunditur. In spatio *decimo octauo*, quadro XI. est *Asor*, munitissima. *Iosu. VI.* In XXI. est *Naason*, in valle. In XXX. est *Endor.* In XXXIV. *Iezrael*, in Occidentali parte montis Gelboe, in loco aliquantulum edito: nunc dicitur *Carethi*: ante cuius portam adhuc ostenditur ager Naboth. Iuxta ciuitatem nascitur fons, ad iactum sagittæ de Iezraël est pulcherrimus aspectus, & videtur tota Galilea, vsque ad mõtes Phenicеæ, & Tabor, & Carmelum, & montem Effraym. In XXXVIII. *Zamin*, vel Zilim: vbi decem leprosos mundauit Christus. In XLVI. templum in monte *Garizim*, de quo supra *part. I. cap. X.* & ibi iuxta est *Ebal*, vbi Iosue constituto altari, Domino obtulit holocausta, scripsitque Deuteronomium, id est, mandata tantum de vtro, secundùm aliquos: & posuit vnam partem populi cum Sacerdotibus & Leuitis in Ebal, aliam partem cum Sacerdotibus & Leuitis in Gari-

Ier. 31. 15.
Matt. 2. 18.
Iohan. 4, 20.
Iud. 19, 14.
1. Reg. 10, 29
Ios. 11, 13.
Luc. 17, 11.
Ios. 8, 30. &c.

Garizi: & clamauerunt sibi alternatim benedictiones & maledictiones, sicut illis mandauerat Moyses. In XLIX. *Lepna* casale pulchrum: & est alia Lempna in tribu Iuda. In LVIII. *Bethoron* inferior. In LXI. domus *Zachariæ*, vbi Maria salutauit Helisabeth. In spatio decimo nono, quadro XXVI. *Ruma*: vbi Ionas sepultus est, indè translatus in Rauennam. In XXVIII. est *Tabor*. In XXX. *Naym*: vbi CHRISTVS filium viduæ suscitauit. In XXXIII. *Achab* pugnauit contra Syros. In XXXV. *Nechao* occidit Iosyam. In LVI. *Sylo*, in monte: qui locus dicitur ad *Sanctum Samuelem*: distat vna leuca à Gabaa Saulis, & plus; & à Rama similiter: ibi longo tempore fuit archa, & tabernaculum fœderis, quod fecit Moyses. In LVII. *Gabaon*: vnde venientes Gabaonitæ fraudulenter inierunt pactum cum Iosue *cap. XXII.* sub monte sita est. In LVIII. est *Nobe*: vbi Saul interfici iussit Sacerdotes. *I. Reg. XII.* In LXVIII. *Neelescol*: vndè duo viri tulerunt palmitem. In vicesimo spatio quadro XXXI, est *Suna*, in latere Hermon, ad sinistram viæ quæ duxit Iezraël: hanc frequentare consueuit Helyseus, de Carmelo vadens in Galgala *IV. Reg. IV.* Indè enim transibat per Betsan in campestria Iordanis, quia via est planior: de Suna etiam fuit Abisag Sunamitis quæ Dauit seruiuit *III. Reg. capit. I.* In XLVI. est *Tampnatsare*: vbi sepultus fuit Iosue In LVIII. *Socoth*. In LX. *Emaus*, nunc Sycopolis: & ibi propè *Bethsame* Iudæ, ad differentiam alterius quæ est in Effraym. In LXVI. Sycelech. In XXI. spatio. quadro XIX. ad Sanctum Georgium: vndè idem Sanctus putatur oriundus: casale situm inter Montana, in valle pingui & amœna, quæ protenditur vsque ad mare Galileæ, in tribu Aser, cui dicitur Gen. *Aser pinguis panis eius.* In XXVII. *Nazareth.* In XXX. *Mesraa*. In XXXI. *castrum Faba*, & *Ruma* Afet, extra viam quæ ducit Iezrael, in cãpo magno Esdrelõ vel cãpo Magedo, vel plano Fabæ, vel Galileæ inferiori, vel planitie Galileæ: & tenet à Tyberiade per Bethsan vsque Magedo, & montem Effraym, redeundo iuxta montem Tabor & Bethuliam in Tyberiadem. In LIII. *Aretha*. In LVII. *Cariathiarim*. In LXI. *Baptismus Eunuchi*. In XXII. spatio, quadro XIV. *Thoronum*, castrum munitum valdè, quod dominus Tyberiadis contra Tyrum ædificauit; & septẽ leucis distat à Tyro; de quo *part. VI. cap. V.* In XXII. est *Cana* Galileæ. In XXV. *Sephorum* de quibus infra *cap. VII.* In LV. *Maceda.* In LXXVII. *Alba Specula*: de qua *part. VI. cap. XVIII.* In XXIII. spatio, quadro XXVIII. *castrum Regium* domus Theotonicorum: habundat fructibus & omnibus bonis, & in circuitu pauci fructus reperiuntur. In XXXV. est *Magedo* vel *Sububa*. In LVII. *Lachis*. In LXII. *Sepulchrum Machabeorum*: & videtur de mari, quia locus altè situs est. In LXXII. *Tampna*. In XXIV. spatio, quadro XVIII. *Mons fortis*. In XIX. *Iudyn*, castrum domus Theotonicæ, in montanis Saron. In XXIX. *Kaymont*, vbi *Lamech* sagitta interfecit Cain. *Gen.* In XXXVI. Cacouelanathat. In L. *Sarona*, in monte Saron. In LIX. *Bethsames*. In LXVI *Saran*. In LXIX. *Staol*. In LXXXI. *Bersabee*, vel Ziblin: de quo *part. VI. cap. XV. & XVIII.* In XXV. spatio, quadro LI. *Lida*, vel Diaspolis. In XXVI. spatio, quadro LV. *Ramathaym* Sophym, quæ nunc *Ramula*: de qua *part. VI. cap. IV.* In XXVII. spatio, quadro VII. *Sarepta*. Sydoniorum: antè cuius portam Australem ostenditur capella, in loco vbi Helyas Propheta venit ad mulierem Sareptenam, vbi & mansit & eius filium suscitauit: & ostenditur ibi cœnaculum in quo quieuit. In XV. *Scandalium*: de quo supra *part. VI. cap. VIII.* In XXVI. locus vbi *Helyas* occidit Prophetas Baal. In LXI. *Acharon*. In LXV. *Azotum*: de quo supra *part. VI. cap. XVIII.* In XXVII. spatio, quadro III. *Sydon* magna: fuit autem in campo per longum disposita, tendens ab Austro in Aquilonem, sub monte Antelibano: de ruinis autem eius alia parua, sed munita ædificata est, & etiam ex parte vna in corde maris sita: habens hinc indè duo castra satis munita, vnum ab Aquilone, in rupe quadam in mari, quod ibidem ædificauerunt Peregrini Theotonici; aliud ex parte Australi, in colle situm: quæ castra cum ciuitate, tenebant milites Templi: & est ibi terra fertilis valdè, & aër saluberrimus. In XIII. *Tyrus*. In XVIII. *Acon*. In XXVII. *Cayphа*: de quo *part. VI. cap. III.* In XXX. *castrum Peregrinorum* In XL. *Cæsarea*. In XLVII. *Arsur*, siue Dora, vel Antipatrida. In LII. *Iopen*. In LV. *portus Iudeæ*, iuxta Ianniam. In LVII. *castrum Beroaldi*. In LXX. *Ascalona*. In LXXVII. *Gaza*. De hiis omnibus supra capitulo præcedenti.

Luc. 7. 11. | Iosu. 9. 3. | Num. 13. 24. | Gen. 49. 20 | 3. Reg. 17. 9. &c. | 3. Reg. 18. 40

CAP. IV.

Continet dispositionem montium regionis quæ est vltra Iordanem, ad Orientem.

IV. VLtra viam quæ ducit Emath, de qua superiori capitulo dictum est, extenditur mons *Hermion* versus Orientem. Et nota, quia *Libanus*, & *Hermon*, & *Seyr*, vel *Sanir*, & *Galaad*, & montana quę sunt super torrentem Arnon, & quæ sunt inter Amon & Moab & Amorreos, sunt vnus mons continuus: secundùm tamen varias summitates, sortitur diuersa nomina. Mons tamen Galaad inter cæteros altior est, ita vt ad litteram, sic intelligi videatur illud Ierem. *Galaad tu mihi caput Libani.* Extenditur autem prædictus mõs Hermon, per leucas circa decem, deindè montium iuga flectuntur versus Meridiem. Primus autem montium huius, vocatur mons *Seyr*, vel *Sanir*: qui terminatur sub monte Galaad in loco opposito ciuitati Bethsan, & monti Gelboe: & vltimus, similiter *Seyr* dicitur iuxta desertum in fine Terræ promissionis, versus Meridiem: de quo dicitur Gen. XIV. quòd Codor Laomot, & alii Reges cum eo, percusserunt Coreos qui habitabant in monte Seyr: qui tunc non dicebatur Seyr, quia nec Esau, à quo mons dictus est Seyr, natus erat: vnde per anticipationem creditur esse dictum, & Deut. III. dicitur: *Transibitis per terminos fratrum vestrorum filios Esau, qui habitant in monte Seyr.* Hoc dictum est in Cadesbarne, venturis ad hunc montem Seyr, qui illis propinquus erat: nam ad illum montem Seyr, qui est propinquus Damasco, non leguntur eo tempore venisse filii Israel. Hunc verò habitauit Esau cùm Iacob rediit de Mesopotamia: sicut enim legitur Gen. XXXI. quia Laban fugientem Iacob comprehendit in monte Galaad, & cum procederet, (*sequenti capitulo*) habuit obuiam Angelos Domini, & ait: *castra Dei sunt hæc*: & vocauit nomen loci illius *Manaym*, id est, castra: & est locus ille in eodem monte: & indè misit nuntios ad Esau, qui illuc redeuntes, dixerunt Esau illi occurrere cum viris quadringentis: tunc manens in castris, id est, *Manaym*, misit fratri munera. Cumq; maturè surrexisset cum vxoribus & filiis, transiuit vadum *Iaboc*, quasi ad tres leucas de Manaym. Et *XXXIII. capitulo*, vidit venientem Esau &c. Sequitur *Reuersus est itaque Esau illo die itinere quo venerat in Seyr.* Hoc autem de Seyr, qui est iuxta desertum ad Meridiem intelligi non potest, cùm distet milliariis plus quàm centum. Potuerunt autem in diuersis montibus vocatis Seyr habitare filii Esau, propter varias vxores quas duxit. Habuit enim vxorem, *Gen. XXXVI. Colibama* filiam Aries, filiæ Esebon Euei, qui habitabant in Sycopoli siue Betsan, iuxta mare Galileæ, propinqua monti Seyr: Aliam etiam habuit *Bethsemat*, filiam Ismaelis, sororem Nabaioth: & filii Hus habitauerunt in alio monte Seyr, iuxta desertum Pharan, propè habitationem Ismaelis aui materni: de quo dicitur Gen. XXXI. Quòd *factus est vir sagittarius, & moratus est in solitudine Pharan.* Est adhuc tertius mons *Seyr*, in finibus Azoti & Ascalonis, in distributione sortis Iudæ: & habitatores terræ illius *Idumei* dicti sunt: Vnde Antipater & Herodes filius eius, qui fuerunt Ascalonitæ, Idumei dicti sunt. Possumus & sic diuidere totam terram vltra Iordanem: quia primo à parte Septentrionis, est *Traconitidis* regio, sic dicta pro eo quòd aquis pluuialibus caret: colligunt autem aquas pluuiales in cisternis, & per tracones de loco ad locum conducunt: & vocatur in Ios. XI. *planities Libani*: extenditur autem vsque Cedar & mare Galileæ. Et est in prima eius parte terra *Hus*: in sequenti parte versus Meridiem, est dimidia tribus *Manasse*: deindè sequitur tribus *Gad*, sub monte Galaad: deindè sequitur tribus *Ruben*, & comprehendit regnum Seon regis Esebon: postea sequuntur campestria *Moab*, sub monte Abarim, in Setym, vbi longo tempore steterunt filii Israel cõtra Iericho. Et extenditur terra Moab vsque ad Petram deserti, per leucas fortè XX. Vltimò sequitur pars terræ *Amon*, quantum durat Mare Mortuum: & circuit eius latus Australe vsque ad montem Seyr, qui coniunctus est deserto Pharan iuxta Catesbarne, habens à latere desertum Sinai, & Mare Rubrum: terra tamen Moab & Amon, de Terra Promissionis nõ fuit.

Marginal notes: Ier. 22, 6. — Gen. 32, 2. — Line numbers 10, 20, 30, 40, 50.

CAP. V.

Continet situm montium principalium cis Iordanem.

V. POst Hermon incipit *Libanus*: supra *cap. III.* & *Antelibanus*, vbi Asor super fluuiis Eleutherum: *part. VI. cap. VI.* & protenduntur per quinque dietas, vltra Tripolim

per

per leucas quinque. Vltra hos ad Meridiem occurrit mons *Saron*. supra *II. cap.* De Abelina verò ad magnam leucam, est mons *Bethuliæ*, vbi Iudith occidit Holofernē: qui mons per totam ferè Galileam videtur, pulcher & munitus; & extenditur versus Occidens vsque ad Chana Galileæ: & iuxta est vallis ad Meridiem in campo Dotaym, in qua se lauit Iudith, & quam girauit redeundo in Bethuliam. Est etiam sub eodem monte, versus Meridiem, planities à Chana Galileæ vsq; in Sephorum, fertilis & amœna. Post hunc versus Meridiem est alius mons, qui ab Occidente, vbi sita est Nazareth, fortè per octo leucas extenditur in Oriente: & ibi habet Dothaym. De Nazareth ad duas leucas, est mons *Tabor*: de quo infra *cap. VII.* & suprà montem Tabor, ad Orientem, est vallis Fabæ, quæ est vallis Regis. De monte Tabor ad vnam leucam, est mons *Hermon*, modicus, à quo descendit Hermonium, tumor quidam potius quàm mons, & coniungitur monti Tabor: & est in eo villa Endor, vbi erat mulier habens Phytonem: *in fine primi Regum.* Hermon verò, habens in latere Aquilonari Naym, extenditur ferè per quatuor leucas contra finem maris Galileæ. Sub montibus Nazareth & Tabor & Hermon, propè mare, est mons *Carmelus*: in cuius extrema parte, inter Orientem & Meridiem, [Lamech sagittâ interfecit Cain. *Gen.* De Carmelo, vide supra. Vltra Hermon ad Meridiem] sunt montes Gelboe: & extenduntur à Bethsan vsque Iezrael, versus Oriens, per tres leucas: & iuxta, ad iactum sagittæ oritur fons Iezrael, vbi posuerunt Philistim castra cùm esset Saul in Gelboe. Inter hunc fontem & Bethsan, etiam alius riuus fluit de monte Hermon, & isti coniunctus fluit per vallem mediam in Iordanem. Hæc vallis habet latitudinem quasi duarum leucarum, in qua etiam fuit pugna Gedeonis contra Madian. *Iudic. VII.* & Achab contra Syrios. *III. Reg. IX.* In hac etiam planitie versus Iordanem incipit Vallis illustris, & protenditur vsque ad mare mortuum. Post Gelboe ad Meridiem, est *Bereth*: vbi incipiunt *montes Samariæ*, inter quos & Iordanem sunt leucæ circa VI. & in ipso spatio est terra Tampne, quæ habet montes valdè altos & protenditur vsque ad campestria Iordanis. Mons verò vbi est Bereth bifurcatur versus Meridiem ad duas leucas. In monte alto, qui est versus Occidens, Ieroboam posuit vnum de vitulis aureis: & in monte altiori qui est versus Oriens, ad dimidiam leucam posuit alium. Licet aliqui putent quod in Dan, quæ dicta est Lachis. Et in valle inter hos montes sita est *Sichem*, quæ nunc Neapolis, delitiosa valdè: sed muniri non potest, quia ex vtroque monte collaterali, manu lapides proiici possunt in oppidum: de hiis suprà *III. cap. dictum est.* Postea secuntur ad Meridiem *montana Iudeæ*, & Ierusalem: De Ierusalem & Syon & circumstantibus, vide suprà *cap. VI. & VII.* & de *Quarentena* suprà cap. III. Post Quarentenam versus Meridiem extenditur mons *Engadi* altissimus, iuxta Occidentale littus Maris Mortui: & est mirabilis dispositionis, præruptas habens rupes & valles. In Engadi erant *vites Balsami*: sed tempore Herodis Ascalonitæ, Cleopatra Regina, fauente sibi Antonio, transtulit eas in Ægyptum, vbi à solis Christianis coli possunt. In fine Engadi est mons *Carmelus*, vbi habitauit Nabal: & vltrà, est Amalech: & adhuc vltrà, cōtra Mare Rubrum, est Cadesbarne, vndè Moyses misit exploratores: vbi longo tempore manserunt filii Israel; & in de montem Seyr iussi sunt circuire, quæ in Idumea est, adiacens deserto Maon, inter Orientem & Meridiem; & indè redierunt per viam Maris Rubri. De deserto Maon habetur suprà *cap. III.* De monte *Bethlehem*, infra *capit. X.* Et de monte *Rama*, *suprà cap. III.* Et de montibus hæc sufficiant.

Iud. 12, 8.

Cap. VI.

Continet dispositionem aquarum, & fluminum Terræ Sanctæ.

Iordanus ad radices nascitur Libani: suprà *cap. 3.* Dicunt autem de fonte qui *Fialà* appellatur, qui semper est plenus, & nunquam effluit, posito in sexto spatio, quadro XVIII. oriri fontem Dan, eò quòd paleæ in illo fonte positæ recipiuntur in Dan; & ideò dicunt ibi esse verum ortum Iordanis: vndè Saraceni vocant illum fontem, *Medan*, quod sonat, *aquæ Dan.* Marcus vocat *Dalmanuca*, Mattheus, *Magedā. Iordanis* igitur tale habēs initium, fluens diuidit Ituream & Traconitidē regionē: & primò versus Oriens procedens, deindè versus Meridiem, medio quasi loco

Marc. 8, 10. Matth. 15, 39.

inter ortum suum & mare Galileæ, vallem ingrediens, in stagnum colligitur cùm niues de Libano resoluuntur: & vocantur *aqua Maron*, vbi Iosue cum Iabyn Rege Asor, & aliis XXIV. Regibus dimicauit. Hæc aqua pro magna parte æstiuo tempore desiccatur: & nascuntur ibi arbusta, in quibus latitant Leones, Vrsi, & huiusmodi feræ: & sunt ibi venationes Regiæ. Deindè Iordanis procedens inter Capharnaum & Corozaim, *mare* ingreditur *Galileæ*, sic dictum ab adiacente prouincia Galilea: dicitur etiam mare Tyberiadis, à proxima ciuitate: & mare Genezareth, quia continuè crispantibus vndis ventum generat, secundùm Bedam; vel à modica regione Genezara, quàm præterfluit: & habet in longitudine, secundùm Bedam, CXL. stadia; in latitudine verò, XL. Deindè Iordanis versus Meridiem tendens, *Mare Mortuum* intrat quod Arabiam diuidit à Iudea: & extenditur in longitudine versus Meridiem, leucis XXXV. & plus, minusue: vsque scilicet ad Cadesbarne, & desertum Pharan: & putant nõnulli quòd mari Rubro cõtinuetur: inter quæ maria computatur dietæ quinque; & ex hiis putant esse aquas intermedias, quæ Exod. XV. *aqua Marath* appellantur. Dicunt etiam aliqui quòd aquæ Iordanis non intrant Mare mortuum, sed cùm illuc perueniunt absorbentur à terra: experti verò, aiunt quòd intrant & exeunt, & in fine aquæ Iordanis absorbentur a terra post modicum spatium, vndè & mare crescit, crescente Iordane ex resolutione niuium Libani, & aliorum montiũ, & multiplicatione pluuiarum. Est autem Mare hoc semper fumans, & tenebrosum sicut caminus inferni. In Iordanem à parte Orientis fluit vadum *Iaboch*, inchoans spatio secundo, quadro XLV, vadens nunc contra Occidentem, nunc contra Aquilonem; & propè mare Galileę ad tres leucas, intrat Iordanem. Item torrens *Arnon*, inchoans in monte Phagor, & sub Iazer intrat Iordanem. Duo verò alii conformiter intrant Mare Mortuum, vnus in principio; alter vltra, versus Meridiem ad nouem leucas. A parte verò occidentali intrat mare Galileæ fluuius, quem Iosephus *paruum Iordanem* vocat: propè castrum Regium incipit, & ei iungitur alia aqua veniens de propè Kabul; & iuxta Bethsayda, intrat mare Galileæ: & iuxta eundem locum magis ad Meridiem, intrat alia aqua ex duobus fontibus veniens à lateribus Dotaym: & iuxta Magdalum intrat alia aqua veniens de monte Betuliæ. Oritur quoque de pede Orientali montis Tabor torrens *Cyson*, vbi Barach pugnauit contra Sysaram. Torrens iste Cyson collectus est de aquis pluuialibus montis Tabor, & Hermon, & Hermonym: & vna pars, descendit quasi ad finem maris Galileæ; alia verò pars, fluit in mare Mediterraneum prope Caypham ad vnum milliare; ad tria vorò propè Ptolomaydam, & propè locum vbi intrat mare, vbi Helyas occidit Prophetas *III. Reg. XVIII.* Huic autem parti torrentis multæ aquæ iunguntur de monte Effraym, & de locis Samariæ & de toto campo magno Esdrelon, & Caymmonte & Magedo. A Meridionali verò latere Hermon fluens aqua, iungitur illi quæ fluit ex fonte Iezraël, & sub Bethsan intrat Iordanem. Fons quoque Iaboch, de quo suprà *III. cap.* intrat Iordanem [regionem] è regione Elcale. Torrens *Carith*, descendit de monte vbi Helyas à coruis pastus est, iuxta Phasael transiens versus Oriens. De *fonte Helysei*, suprà *cap. III.* dictum est. Aquæ etiam circa Ierusalem conuenientes, adiunctâ sibi aquâ de monte Engadi, sub Iordane initium Maris Mortui intrant. Mare verò Mediterraneum intrat primò à parte Aquilonis fluuius *Elentherus*: de quo supra *cap. II.* Deindè procedendo versus Meridiem *puteus* est *aquarum viuentium*: de quo suprà *parte VI. cap. XVIII.* Deindè aqua de propè *castrum Regium*, transiens inter Montem fortem & Iudyn, iuxta casale Lamperti mare ingreditur. Deindè iuxta *Ptolomaydam* intrat fluuius de propè veniẽs, fortè ad milliaria quinque. Deindè torrens *Cyson* de quo immediatè suprà. Deindè venit aqua de propè *Sycelec*, & inter Cęsaream & Assur intrat mare. Deindè ex loco medio inter domum Zachariæ & Emaus per vallem *Raphaym*, transit fluuius iuxta Ramatha, & propè Iopen intrat mare. Postea de propè *Bethsuram* descendit aqua, primò fluens versus Occidens; deindè propè Meridiem, & tunc ei iungitur fons inuocantis de maxilla, veniens à parte Aquilonis; & ibi propè fuit baptismus Eunuchi: & descendit vltra Staol, propè Ascalonam, versus Occidens in mare. Vltimò de monte Carmelo, descendit torrens *Bosoch*, vltra Bersabeæ, & rediens versus Gazam intrat mare.

Ios. 11, 5.

Iud. 4, 6.

10 20 30 40 50

CAP.

Cap. VII.

Continet peregrinationem de Ptolomayda, per Nazareth, vsque in Ierusalem.

SAcra loca electæ Terræ Promissionis visitare cupiens à *Nazareth* sumat exordiũ vbi nostra salus sumpsit initium: Hæc distat à Ptolomayda septem leucis: & in via *Saphar* castrum reperitur, vbi nati dicuntur Iacobus & Iohannes filii Zebedei. In Nazareth locus ostenditur vbi Angelus Gabriel, Dei nuntius, beatæ Virgini antiquum pro mundi redemptione implendum nuntiauit fore consiliũ: de hoc supra *part. VII. cap. II.* & in capella ibi ædificata, erant tria altaria; & capella erat excisa in petra de rupe, sicut & locus Natiuitatis & resurrectionis: & magna pars ciuitatis erat antiquitus excisa de rupe, quod etiam nunc apparet. Ibi etiam ostenditur Synagoga, sed in Ecclesiam conuersa; in qua Christus tradito sibi Isayâ legit, *Spiritus Domini super me* &c. Extra ciuitatem ad Austrum, ad quatuor iactus sagittæ est locus dictus, *Saltus Domini*: vbi voluerunt eum præcipitare Iudei; sed exiuit de manibus eorum, & subitò inuentus ostenditur in latere montis oppositi ad iactum sagittæ, & videtur ibidem vestigium corporis eius lapidi impressum. De monte isto videtur mons Tabor, & Hermon minor, & Hermonym, villa Endor, & Naym, & Iezrael & ferè tota latitudo campi magni Esdrelon. De Nazareth ad duas leucas est *Sephorum* vndè beata Anna traxit originem: oppidum istud habet desuper castrum valdè pulchrum: Indè Ioachim ortus dicitur, & est in tribu Aser iuxta vallem Carmeleon. De Sephoro ad duas leucas & dimidiam, est *Chana Galileæ*, de qua fuerunt Symon Chananeus & Nathanael: ibi ostenditur locus vbi steterunt sex hydriæ, in quibus conuertit Christus aquam in vinum, & triclinium in quo erant mensæ. Sunt autem loca hæc, sicut & alia in quibus aliquid Christus operatus est sub terra & descendunt ad ea per plures gradus in criptam; sicut & locus Annuntiationis & Natiuitatis, & plura alia: cuius ratio videtur esse, quia propter frequentes Ecclesiarum destructiones ruinæ super terram exaltatæ sunt; eisque complanatis alia ædificia sunt constructa: & ideò fideles vt priora loca possent ædificare fecerunt, gradus, & quasi in criptis ea visitant. Adiacet autem ciuitati ab Aquilone, mons altus & rotundus, in cuius decliui latere sita est: sub se verò cõtra Austrum, habet planitiem pulchram, vsque in Sephorum, fertilem & amœnam. Localis tamen ordo esset ire de Ptolomayda, per quinque leucas, versus Oriens ad Chana Galileæ, & indè versus Meridiem per Sephorum in Nazareth. De Nazareth ad duas leucas est *mons Tabor*, vbi transfiguratus est Dominus: ibi ostenduntur ruinæ trium tabernaculorum, quæ erecta fuerant secundùm Petri desiderium. Sunt etiã aliorũ ędificiorũ multæ ruinæ, in quib. nunc habitãt Leones & feræ: vndè & ibi sunt Regiæ venationes. Difficilis autem est montis ascensus, & altus valdè, ac aptus munitioni. In eius pede Australi, in via quæ ducit de Syria in Ægyptum, est locus vbi Melchisedech occurrit Abrahæ, reuertenti à cæde quatuor Regum de confinio Damasci. In pede verò Occidentali contra Nazareth est Capella vbi Christus ait discipulis: *nemini dixeritis visionem* &c. & de pede eius Orientali descendit torrens Cyzon. De monte Tabor ad duas leucas, inter Orientem & Meridiem, est *Naym*, vbi Christus filium viduæ suscitauit. Deindè ad XV. leucas, est *Samaria*, deindè vsque Ierusalem via ponitur. c. III.

VII. | Luc. 4.17. | Matth. 17.1. | Gen. 14.18. | Matt. 17.9.

Cap. VIII.

Continet peregrinationem ciuitatis Sanctæ Ierusalem, & montis Syon.

CVM sacratissima illa loca visitaueris, ad quod integra dies vix sufficere poterit, per *portam Beniamin*, siue Sancti Stephani intrandum est: deindè, primò ingrediaris *Ecclesiam Sancti Sepulchri*, quæ inter cuncta mundi sanctuaria obtinet principatum. Ecclesia ista rotunda est, & habet per dyametrum inter columpnas LXXIII. pedes, præter absides quæ habent per circuitum XXX. pedes. Super Sepulchrum Domini, quod est in medio Ecclesiæ eiusdem, est apertura rotunda, ita vt tota cripta Sãcti Sepulchri sit sub diuo. *Golgotana* autẽ Ecclesia adhæret isti, & est oblonga, loco

VIII.

chori Sancti Sepulchri, parum demissior: sunt tamen ambo sub vno tecto. Prius enim quàm Christiani ibi haberent dominium, vbi CHRISTVS crucifixus est, & vbi crux inuenta est, ædificata est Ecclesia instar capellæ: sed postquam fideles loca illa possederunt, apparuit eis locus paruus & artus: & ideò ædificauerunt nouum opus, sumptuosum, pulchrum & firmum, intra se sanctuaria comprehendens. Hostium Sepulchri demissum est valdè & paruum. Sepulchri autem forma posita est suprà *part.VII.cap.II.* Est autem spelunca ex omni parte clausa, nec per aditum aliquem intrare potest lux: sed nouem lampades lucem continuam subministrant. Est & alia spelunca antè speluncam istam Sancti Sepulchri, eiusdem longitudinis & latitudinis & dispositionis, intus & extra: & videntur hæ duæ vna, exteriùs exeunti. In istam exteriorem intrauerunt mulieres, quando dixerunt, *quis reuoluet nobis lapidem ab hostio monumenti?* lapis enim aduolutus erat hostio speluncæ interioris: & iacet adhuc magna pars eius, ante prædictum hostium; alia verò pars eius, translata est in monte Syon, & supposita est vni altari. Est autem iuxta cellam Sepulchri, columna quædam in qua est imago beati Pantaleonis: cuius oculos cùm quidam Saracenus destrueret, ipsius oculi protinus ceciderunt in terram. *Mons Caluariæ*, in quo Dominus crucifixus est, distat à loco Sepulchri per CVIII. pedes: & ascenditur ad locum vbi crux posita est per XXIX. pedes, a superficie pauimēti Ecclesiæ. *Scissio Petræ* eiusdem in qua crux fixa fuit, tantæ est capacitatis, vt caput hominis recipiat: & descendit longitudo eius, de loco fixionis Crucis, vsque ad pauimentum Ecclesiæ, per XXIX. pedes: & color sanguinis Domini nostri IESV CHRISTI, apparet hodiè in ipsa scissione petræ: & erat scissio sub manu eius sinistra. Altare etiam ædificatum est iuxta eundem locum manus sinistræ, valdè decorum, & pulchrum de marmore. Pauimentum etiam capellæ huius, stratum est marmore; & parietes tecti marmore, & Mosayco opere decorati. Locus verò vbi crux posita fuit, est fossa duobus palmis profunda, & ita capax vt caput hominis comprehendat. De Caluaria contra Orientem ad decem pedes, est altare quoddam, sub quo est pars *columnæ ad quam Dominus fuit flagellatus*: Illuc enim translata est de domo Pilati: & sub lapide altaris est tecta, ita vt à fidelibus possit tangi, videri & osculari. Est autem de lapide porphirio subnigro, habēs quasdā maculas rubeas naturaliter, quas dicit vulgus tincturas sanguinis Christi. Alia verò pars colūnæ dicitur translata in Constantinopolim. Est & alius locus in sinistra parte Ecclesiæ vbi est columna parua & subtilis, ad quam dicūt IESVM ligatū & flagellatū fuisse. De altari huius columnæ contra Orientē ad XII. pedes descēditur per gradus XLVIII. ad locū vbi ab Helena Crux inuenta est: & est ibi capella, & duo altaria infra terram. Et locus ille vbi crux inuēta est, putatur fuisse vnum de fossatis ciuitatis antiquæ, in quod depositis corporibus, cruces missæ fuerunt. Locus autem vbi stetit *beata Virgo* cum cæteris mulieribus iuxta crucem, non fuit sub brachio crucis ad Aquilonem, vt multi putant; sed antè faciem filii penè ad Occidentem: & ostenditur sub rupe prædicta locus ille. Ibi propè ostenditur locus vbi *Ioseph* ab Arimathia, & *Nicodemus* lauerunt Iesum quando deposuerunt eum de cruce: quem aiunt Dominum IESVM ostendendo dixisse, ibi esse medium mundi: & est in medio chori; & à sinistro latere chori, est carcer Christi. Et propè locum illum, est locus vbi Dominus noster à mortuis resurgens apparuit Magdalenæ, quando existimauit eū ortolanū, dicens: *si tu sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollam.* In quo loco factum est altare, pro illius apparitionis memoria, ante cellam Sepulchri. Deindè proceditur ad portam Occidentalem vbi conuersa est *Maria Aegyptiaca*, quia eam cum aliis Christianis ingredi non poterat. Suntq; in ipsa Ecclesia, multa altaria composita & ornata decenter. Post vadat Peregrinus ad *montem Syon.* In procedendo autem contra turrim Dauid, in itinere, inuenitur locus vbi ab Herode Agrippa fuit beatus *Iacobus*, frater Iohannis, occisus gladio: nec bene dicunt qui referunt, caput eius de Iopen illuc per manus Angelorum allatum, atq; sepultum. In monte autem Syon inuenit homo primò *Ecclesiā Sancti Saluatoris*, quæ olim fuit domus Cayphæ in qua post captionem fuit Christus vsq; mane: ibi enim Princeps Sacerdotum, & omne concilium, quærebant falsum testimoniū contra Iesum, vt eum morti traderent: ibi surgens Princeps Sacerdotum ait illi: *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus, filius Dei benedicti*: & respondit Iesus; *à modo videbitis filium hominis*

Marginalia: Marc. 16,3. (line 11); Iohan. 20,15 (line 45); Matt. 26.63 (line 57). Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50.

nis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc scidit Princeps sacerdorum vestimenta sua: Nec tamen scindi potuit inconsutilis tunica CHRISTI in figura lacerandæ Synagogæ, & Ecclesiasticæ firmitatis. Tunc eum iudicauerunt reum mortis, & expuerunt in faciem eius; & colaphis eum cæderunt: alii autem illudebant ei, cędentes eum; & velabant eum, & percutiebant faciem eius, dicentes, *prophetiza, nobis Christe, quis est qui te percussit?* & alia multa blasphemantes dicebant in eum; Ibi consueuit ostendi pars columnæ ad quam fuit vsque manè ligatus & flagellatus: vndè & ostenditur ibidem *carcer*, vbi post recessum sacrilegi concilii, detentus dicitur CHRISTVS vsque mane, ab indignis seruis infinita improperia audiens, & illusiones sustinens. Ibi etiam *Lapis grandis* est super altare qui dicitur fuisse lapis positus super monumentum Domini Iesu. Prope locum hunc, ad iactum lapidis contra Austrum, est locus vbi *gloriosa Virgo* habitauit, post Ascensionem filii eius in cœlum; & cella vbi migrauit ex hoc seculo. Est etiam ibi *Ecclesia beati Iohannis Euangelistæ*, quæ fuit, vt dicitur, prima omnium Ecclesiarum: in qua idē Apostolus, beatissimæ illi Reginæ celebrare solitus erat, donec in hoc seculo vixit. Ostendi etiā consueuit ibidem quidam *Lapis rubeus*, qui erat ibi pro altari, quem de monte Synai, per manus Angelorum delatum asserunt, ad preces beati Thomæ de India reuertētis. Prædicto antem loco propinquum est *cœnaculum* grande, stratum: in quo cænauit CHRISTVS cùm discipulis suis pedes eorum lauit; corpus suum & sanguinem tradidit; post resurrectionem pluries apparuit; vbi capella de subtus ædificata est: Matthias etiam in Apostolū electus est; Spiritus quoque Sanctus Apostolis missus est; septem Diacones electi sunt; Iacobus etiam minor, Ierosolymitanus Episcopus ordinatus est: & ostenduntur loca hæc ab inuicem separata. Ibi etiam ostenditur *peluis*, in quam misit CHRISTVS aquam, ad lauandū pedes discipulorum. Ibi propè est *sepulchrum Dauid*, *& Salomonis*, & aliorum Regum Iuda, partim in ipsa Ecclesia montis Syon, & partim extra quasi in parte Aquilonari. Ibi etiam non lōgè, est *sepulchrum beati Stephani* protomartyris, vbi post inuentionem suam positus fuit.

Math. 26, 68

CAP. IX.

Continet peregrinationem locorum circa Ierusalem.

IX.

DEscendenti de monte Syon, occurrit locus, vbi dum Apostoli portarent *gloriosam virginem* ad sepulchrum in vallem Iosaphat, Iudeorū Pontifex eius corpus rapere voluit: sed manus eius cōtinuò arefacta est. Est etiam ibi Ecclesia, dicta vulgariter *Gallicantus*, in qua cauea profunda est, vbi Petrus fleuit amarè. Deinde ad Meridiem itur ad *agrum emptum* triginta argenteis, quibus CHRISTVS à Iuda venditus fuit. Postea itur ad *fontem Siloe*, sub monte Syon, contra Regiā Salomonis, & ex eo fluit aqua in piscinam inferiorem, & in notatoria Siloe; non tamen fluit iugiter, sed interpolatè: & accedit ad ambas piscinas etiam aquā *fontis Gyon* inferioris, qui oritur sub agro fullonis, vbi Rapsaces exprobrauit Domino audiente populo super murū. Iuxta piscinas istas, contra Orientē descendit *torrens Cedron*, collectis simul omnibus aquis quas secum trahit de partibus superioribus: scilicet Rama, Anatoth, sepulchro Reginæ Iabenorū: & longè sub sepulchro Virginis auditur strepitus eius sub terra descendentis: & sic omnes descēdūt in vallē Gehennon, quæ dicitur etiā locus *Tophet*, in qua valle est etiam lapis *Zoeleth*, & fons *Rogel*, vbi Adonias fecit conuiuiū, quando regnare volebat. Ibiq; sub quercu Rogel *sepulchrum Isayæ* Prophetæ ostenditur. Et sunt loca ista amœnissima & delitiosa; ibiq; orti & viridaria irrigātur aquis torrentis Cedron. De fonte Siloe procedendo per vallem Iosaphat, ostenditur in opposito loco templi, & in pede montis Olիueti, *sepulchrū Iosaphat* Regis Iuda, habens superpositam pyramidē magnæ pulchritudinis. De prædicto sepulchro vsq; ad *locum orationis Christi*, quasi versus Septentrionem, est plus quā iactus lapidis. Et inde vlterius ad Aquilonē ad iactū lapidis est Ecclesia dicta *Gethsemani*: vbi est ortus in quem introiuit Iesus & discipuli eius, in latere montis Olíueti, adherens cuidam rupi concauę de monte pendenti: sub qua rupe discipuli sederunt, quando dixit eis Iesus, *sedete hic & orate ne intretis in tentationem*: & ostēditur adhuc locus sessionis eorum. Ibidem etiam ostenditur locus in quo detentus fuit à turbis, Iudâ osculo eum prodente: & videtur adhuc *impressio caluariæ* eius in rupe descendente, & vestigia capitis ac capillorum eius. Et in alio latere apparet *impressio digitorum* eius, ac si in pasta

4. Reg. 18, 17.

3. Reg. 1, 9.

Math. 26. 36, 41.

facta fuisset: quam impressionem dicitur fecisse apprehendēdo rupem cùm teneretur à turbis. Et est mirum, quia experti recitant quòd etiā ferreis instrumentis, non modò partem lapidis possunt abscindere; sed nec puluerem quidem possunt elicere. In loco etiam orationis, vbi factus in agonia prolixiùs orauit, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terrā, conformiter *impressio genuū & manuū* eius in lapide facta est: vndè similiter nihil euelli potest. Inter hunc locū & Gethsemani, antè Ecclesiā beatæ Virginis, transit via quā ascēditur in monte Oliueti. Ab hostio autē dictæ Ecclesiæ Gethsemani, vsq; ad ostiū capellæ per quam intratur ad Ecclesiā vbi est *sepulchrū gloriosæ Virginis*, mensurati sunt passus quinquaginta, quasi versus Occidens, nō in profundo vallis, sed in pede montis Oliueti: & erat antè destructionē Ierusalē, aliquantulū super terram; nunc verò est multum sub terra: quia Romani, vt dicit *Iosephus*, ab ea parte ciuitatem oppugnantes, incisis oliuis & arboribus aliis, & aggeribus indè factis, eam impleuerunt. Deindè etiam captâ ciuitate, ruinas atriorū & Templi, complanato etiā monte Moriâ, ne locus esset de cætero tā munitus, *Adrianus* fecit proiici in torrentē Cedron; & ciuitatē sale fecit aspergi. Huiusmodi igitur repletionibus, Ecclesia, licet sit multùm alta & testudinata, totaliter cooperta est, & vallis desuper plana, & ibi via publica. Est tamen ibidem supra terrā quoddam ædificiū, ad modum capellæ, quod cùm intraueris descendes fortè per gradus LX. sub terram in ipsam Ecclesiam, & ad sepulchrū Virginis gloriosæ. Est autem sepulchrū in medio chori, contra altare, marmoreū & magnificè decoratū. Ecclesia tamen multùm est humida: nam torrens Cedron est sub ipsa, prædictis repletionibus omnino coopertus, & antiquū tenet meatum: cùm verò abundant pluuię prædictus torrens erumpens, replet Ecclesiā in tantum, quòd sæpe per ostiū capellę superiùs positæ, per omnes gradus exuperans exit aqua. Habet autem Ecclesia lumen de fenestris Orientalibus, vbi benè secundū loci dispositionem potest lux accedere à parte montis Oliueti. Iuxta sepulchrum Virginis: est *sepulchrum beati Iacobi minoris*: ibi enim à Christianis sepultus est, cùm fuit de tēplo à Iudeis præcipitatus. De sepulchro verò *Helenæ* Reginæ, dictū est suprà: nec fuit hæc Helena Constantini mater; sed Abigenorum Regina: quæ fratres sustentauit in Ierusalem, quando fuit fames quarto anno Claudii, ac vndecimo. Post hæc visitata, vadat Peregrinus per viam, quam iuxta sepulchrum Virginis esse diximus, & sequatur Christum euntē super Asellū in Ierusalem, in ramis palmarū, & clamet cum fidelibus turbis: *Osanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in excelsis.* Intrauit autem Christus in Ierusalem per portam auream: Ibi enim propè ad iactum balistę, erat *templum Domini*, in monte Moria. In hoc templo præsentatus est Iesus in templum, puer XL. dierum, cui cecinit Symeon: *Nunc dimittis, Domine, seruum tuum, secundùm verbū tuum in pace &c.* & Anna Prophetissa superueniens, loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israël. Ibi puer annorum XII. in medio Doctorū, magis docet dum prudenter interrogat. Tandē prouectæ ætatis, eiecit de Tēplo ementes & vēdentes; & mensas nummulariorū, & cathedras vendentiū columbas euertit: dicens, *nolite facere domū meam* &c. Ibi deprehensam in adulterio à pœna absoluit pariter & à culpa. Ibi lapidare eū voluerunt Iudei, dicentem, *Ego & Pater vnum sumus.* Ibi duo minuta viduæ, prætulit magnis oblationibus aliorum: humilem iustificans publicanum, & Phariseum condemnans elatum: & plura alia egit congrua nostræ saluti. Est autem area Templi quadrata & muro clausa, habens in longitudine & latitudine plusquā iacere possit arcus: & sunt ex parte Occidentis duæ portæ, vna vocatur *spetiosa*: de qua supra *part. I. cap. VI.* ad quam Petrus sanauit claudū, *Act. III.* alia verò innominata est. Ex parte verò Septētrionis est vna porta, & ex parte Orientis alia quæ vocatur *porta aurea*: & super quamlibet istarum portarum est turris alta, quas sacerdotes Saracenorum consueuerunt ascendere, & Mahumet clamitare legem. Infra claustrum huius plateæ, nullus audet intrare nisi mundis pedibus: & ad hoc, adhibiti sunt custodes, siue portarii. In medio autem illius magnæ plateæ, est alia platea altior & quadrata, ad quā ascendunt per gradus ex parte Occidentis, & ex parte Meridiei. Templū verò in medio eius ædificatū est, vbi Dauid emit areā Aureuma Iebusei, vt ædificaret altare Domino, cessaretq; plaga quæ in populo crassabatur: *in fine secundi libri Regum.* Est autem Templum octo angulorū ac octo laterum: & sunt muri tecti marmore, & ornati opere Mosayco. & coopertura superior est de plumbo optimè elaborata; & quęlibet istarum plateatū

strata

Marginal notes: Luc. 22, 44. — Matth. 21, 9 — Luc. 2, 29. — Matth. 21, 12. Iohan. 2, 14. — Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50

strata est lapide albo. Iuxta Templum Domini aiunt esse *templum Salomonis*, in quo sunt duo templa: illuc nullus Christianorum intrare permittitur, ne iuxta imprecationem Salomonis, exaudiatur in oratione sua. Si autem Peregrinus per portã, quâ CHRISTVS intrauit ad Templum, intrare non potest; intret per portam vallis, quæ ab area magna templi distat fortè per iactum lapidis, versus Meridiem: & antequàm portam intret, ad dextram videbit locum vbi ligatus fuit beatus Stephanus quando lapidatus est; vbi etiam positis genibus pro se lapidantibus orauit, dicens, *Domine ne statuas illis hoc peccatum* &c. Act.7,60.

10

CAP. X.

Continet peregrinationem locorum quæ obmissa fuerunt in ciuitate Ierusalem.

X.

CVm autem prædictam portam vallis intraueris, primò ad dextram occurrit *Ecclesia Sanctæ Annæ*, vbi ostenditur cripta in qua gloriosa virgo Maria nata est, vbi fuit domus Ioachim & beatæ Annæ. Ibi iuxta est piscina grandis, quæ dicebatur *piscina interior*, quam fecit Ezechias hoc modo: obturauit enim superiorem fontem aquarum Gyon, & auertit aquas eius subter, ad Occidentem turris Dauid, incidens petram ferro: sicut dicitur Ecclesiast. XLVIII. & inducens aquas per medium ciuitatis in piscinam istam: vt in obsidione haberet aquam populus ad bibẽdum, & eas non possent Assyrii prohibere: Fontem verò aquarum Gyon, duxit in 20 piscinam superiorem, quę est super natatoria Siloë. Hoc enim Achaz inceperat, sed non perfecerat. De hac piscina & de hoc fonte & de eius situ dicitur Esay. VII. *Egredere ad extremum aquæductus piscinæ superioris, in via agri fullonis.* Dicitur autem ista piscina superior, respectu natatoriæ Siloë de qua suprà *cap. VIII.* Est & quarta piscina in ciuitate ad sinistram dictæ portæ vallis, sicut Sancta Anna est ad dexteram; quæ dicitur *Probatica*, iuxta aram Templi, in qua Natinei lauabant hostias; & sic eas Sacerdotibus præsentabant, offerendas in Templo. Hæc adhuc quinque porticus habuisse ostenditur, in quibus iacebant infirmi expectantes aquæ motum: nam qui prior post aquæ motum descendebat sanabatur. *Ioh. V.* vbi etiam CHRISTVS sanauit tricenum octonemq; in grabato. Quidam tamen primam piscinam quæ iux-30 ta Sanctam Annam est, dicunt Probaticam piscinã: quod nõ credo. In Ierusalẽ autẽ, vel circà, piscinæ aliæ non leguntur. Postquam autem hæc videris à dextris & à sinistris, per viam directè procedens versus portam oppositam siue Iudiciariam, inuenies *domum Pilati*: vbi innocens Agnus Dei flagellatus & illusus à militibus, conspuтus, alapis cæsus, coronâ spineâ coronatus, & tandem ad mortem condemnatus est. Et est ibi via quæ ducit ad Templum, per quam Iudei venientes de Templo clamabant, *crucifige, crucifige eum.* Prope domum Pilati est *domus Annæ*, ad quam captus CHRISTVS à turbis, in Gethsemani primò deductus est, vbi quasi hæresiarcha de doctrina sua examinatur, & à seruo nequam alapâ cæditur; indeq; ad Caypham ligatus mittitur in monte Syon: de cuius domo *suprà cap. VIII.* Iuxta domum Annæ est 40 *Ecclesia Sanctæ Mariæ de Pamason*, vbi beata illa Virgo syncopizzauit præ dolore, quãdo vidit innocentem filium suum baiulantem sibi crucem, & sub eius onere anxiũ: & adhuc sunt duo lapides magni & albi in arcu alto murati, super quos Dominus noster requieuit quando crucem portabat. Vlterius per dictam viam procedendo, inuenitur ad dexteram via quæ ducit ad portam Sancti Stephani, per quam Iudæi ducentes IESVM inuenerunt Symonem quendam Cyreneum venientem de villa: hunc angariauerunt vt tolleret crucem, qui portauit eam vsq; ad montem caluarię, vbi crucifixerunt eum: de quo loco dictum est *suprà cap. VIII.* Propè Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Pamason, dicitur fuisse *palatium Herodis Regis*: à quo non longè monstratur *domus Iudæ* proditoris, in qua cum vxore & filiis morabatur.

50

CAP. XI.

Continet peregrinationem Bethleem & Ebron.

XI.

POst peregrinationes Ierusalem, montis Syon, & adiacentium locorum, per portam Dauid exeundum versus *Bethleem*, distantem ad duas leucas, contra Austrũ in sinistra parte viæ quæ ducit versus Ebron: extra viam tamen, ad iactum sagittæ. Est autem in medio huius peregrinationis *Ecclesia* quædam, in loco vbi Helyas aliquando pœnitentiam egit. Propè Bethlehem ad vnum milliare est *Sepulchrum Ra-*

chelis ad dextram, iuxta viam, cui pyramis pulchra imminet, quam ædificauit Iacob supponens eidem super tumbam XII. lapides grandes, secundùm numerum filiorum Israël, qui hodie sunt ibidē. Iuxta verò sepulchrū Rachelis, est *ager cicerū lapideorum*: aiunt enim Dominum IESVM, indè transeuntem, interrogasse ab homine cicera seminante, quid seminaret? quo respondente, *lapides*, ait Dominus: *Et lapides fiāt*: sic cicera in lapides conuersa sunt, & vsq; hodie reperiuntur ibi cicera lapidea, quæ solent colligere Peregrini. Demū ad *Bethleem* peruenitur, quæ sita est in monte cōpetenter alto, sed arto, qui ab Oriente in Occidentē protenditur: & ab Occidente habet introitū, vbi est cisterna iuxta portā, de qua desiderauit bibere Dauid cū esset in præsidio. *1. Reg. XXIII.* Ex parte verò Orientali est *spelunca* in rupe iuxta murū ciuitatis: & videtur, secundùm modū terræ illius, fuisse locus pro stabulo, habēs *præsepe* excisum, vt ibi moris est facere præsepia. Hanc speluncā quib. laudibus efferā? vbi ortus est CHRISTVS de Virgine, Sol de stella; vbi veritas de terra orta est, & terra nostra dedit fructū suū? Qua etiā voce promā illius præsepii gloriā? in quo pannis inuolutus vagit infans, qui creauit sydera, & ad tam stupendum miraculum, Angeli clamant, pastores currunt, stella desuper rutilat, Herodes terretur, Ierosolyma conturbatur? O Bethlehē, ciuitas Dauid; veri certè Dauid ortu insignis affecta, manu fortis, & decori aspectu: ciuitas erat parua, sed magnificata est à Domino: magnificauit eam qui paruus in ea ex magno factus est. Quæ ciuitas si audiat, non inuideat pretiosū illud stabulum, & illius præsepii gloriā: vbiq; gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: vbiq; canitur, *quia homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus.* Et nota, quia iuxta rupem prædictam, in qua CHRISTVS natus est, est alia capacior, à prima quatuor tantùm pedibus distans, sub qua erat præsepe in quo dulcissimus ille puer, mox natus, ac pannis inuolutus, iuxta bouem & asinum reclinatur: & videtur vna fuisse spelunca continua, quam solum diuidit factum hostium, & ascensus quo de capella ad chorum ascenditur. *Fœnum* verò *præsepis*, Romæ delatum est ab Helena Regina, & in Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris decenter reconditum, non longè à præsepio sepultus fuit *Ieronymus.* Ad locum autem dulcissimæ Natiuitatis, descenditur ab Ecclesia in capellam, per decem gradus. Est autem capella illa tota interiùs facta de opere Mosayco, & strata marmore, & sumptuosè valdè facta. Super locum illū vbi beata Virgo peperit, potest missa celebrari super tabulam marmoreā quę est ibi. De lapide etiā nudo, videtur aliqua portio, vbi natus est Christus: Similiter pars quædā præsepii, in quo iacuit, nuda relicta est. Quæ loca cum deuotione & reuerētia maxima visitantur. Vix in Orbe terrarū pulchrior Ecclesia, vel æquè deuota poterit inueniri; sunt enim in ea colūnæ marmoreæ nobilissimæ per quatuor ordines dispositę, non solū multitudine, sed etiam magnitudine stupendæ. Præterea nauis ipsa Ecclesiæ desuper columnas vsq; ad trabes, facta est de opere Mosayco pulcherrimo & nobilissimo: suntque ibi depictæ cunctæ historiæ à mundi creatione vsque ad Christi aduentum ad iudicium; totum etiam pauimentum Ecclesiæ, stratum est marmore diuersorum colorum, quod mirâ varietate pictura decorat. In hac quoque *Ecclesia Sanctæ Mariæ de Bethleem*, in pariete, ex parte sinistra, est locus vbi positus fuit *vmbilicus*, & circumcisio Domini: & ex parte dextera chori versus Austrū, est locus vbi sepulti fuerunt *Sancti Innocentes*, vbi & altare constructum est: maior verò pars eorum contra Meridiem, tertio milliario sepulta est. Huius venerabilis Ecclesiæ prætiosas tabulas & columnas pręcepit Soldanus quidam, pro construendo sibi palatio, in Babylonem deferri: & cùm accessissent in Soldani præsentia cum suis instrumentis artifices, vt iussa perficerent, de sano & integro pariete, vndè nec acus posset educi, exiuit serpens miræ magnitudinis, primæque tabulæ quæ occurrit, morsum dedit, & tabula continuò transuersaliter scissa est: Ad secundam verò accedens fecit similiter, & ad alias consequenter, vsque ad XL. Cunctis verò astantibus stupore suspensis, Soldano quoque mutante propositum, serpens disparuit: remansit proinde Ecclesia, & remanet vsque hodie sicut priùs: *Saraceni* quidem omnes Ecclesias beatæ *gloriosæ Virginis*, sed hanc præcipuè, venerātur. Apparet autē vsq; nunc, vestigium trāseuntis serpentis in singulis tabulis, quasi cōbustio quædam ignis. Et inter cætera stupendū qualiter serpens per transuersum transire poterat, cùm paries esset planissimus & politissimus, sicut vitrum. In exitu huius Ecclesiæ contra Aquilonē est *claustrum monachorū*, ad quod per gradus aliquos ascēditur & in cripta quadā ostēditur cella, in qua beatus *Ieronymus* pœnitētia se afflixit;

Psal. 86, 5.

10 20 30 40 50

& in translatione ac expositione Sacræ Scripturæ plurimū laborauit: lectulus quoque eius ostēditur, & officinæ claustri cui pręfuit. De Ecclesia prędicta ferè quantum est iactus lapidis, quasi contra Orientem, est *Ecclesiæ Sanctæ Paulæ, & Eustochij* filii eius, vbi pœnitentiam egerunt: vbi etiam ostenduntur eorum sepulchra. De subtus verò prædictæ Ecclesiæ, est cripta magna: vbi est capella, in qua, vt dicitur, sedebat aliquando *Virgo* cum filio, vt solitaria perfectiùs vacaret ad contemplandum eum, in quem desiderant Angeli prospicere: DEVM apud DEVM, ac sedētem super Cherubyn in decore suo; sedentem super solium excelsum & eleuatum, in ea forma in qua æqualis est Patri, in splendoribus Sanctorum, ante Luciferum genitus.
10 Ibi etiam pressisse dicitur vbera lacte repleta ad terram, vndè terra illa dealbata est, vt quasi lac coagulatum videretur: fertur quoque quòd si mulier lac amittit, & parum de terra illa in ciatho aquæ ponat & bibat, quòd statim lac reuertitur. Milliario à Bethleem erant *pastores*, inquit Euangelista *vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum.* Vtinam super gregem commissum vigilassent pastores in regione eâdem, & forsitan non percussisset eos, *Ier. v. Leo de Sylua:* potentia Saladini: *suprà part. VIII.* nec vastasset *Lupus ad vesperam:* Bendocdar, residuū quod remanserat à leone: *suprà part. XI.* nec *Pardus*: Melecmessor, velox ad malū & præceps, quasi pardus ad sanguinē, vigilasset super ciuitates eorū, quæ solæ remāserūt: *in fine partis eiusdem.* De Bethleem ad octo leucas, versus Meridiē itur in *Ebron:* de quo suprà
20 *cap. III.* & de loci conditionibus, vide suprà *part. VII. cap. II.* Dispositionem autem & conditionem cæterorum locorum Terræ Sanctæ videre potes suprà *cap. III. & IV.*

Luc. 2, 8.

CAP. XII.

Continet dispositionem regni Aegypti.

XI.

POstquam de Syria & Terra Promissionis sufficienter tractatum est, ad *Aegyptum* decet stilum conuertere. In Daro terminum posuimus Terræ Sanctæ Promissionis: *suprà II. cap.* Per Riperiam igitur Ægypti discurrēdo, licet partim *lib. I. part. I. cap. VI.* & diffusiùs *in secundo, part. IV. cap. XXV.* fecerimus mentionē de eadem, dicamus, quòd de *Daro* vsq; ad *caput Beroaldi*, sunt milliaria XXX. & indè vsq; ad fundū cuiusdā stagni, siue *culfi de Rixa*, sunt milliaria XXX. & indè ad aliud caput, cuiusdā culfi,
30 sunt miliaria XXX. & inde vsq; ad *Rasacasarō* milliaria L. & indè vsq; ad *Pharamiā*, milliaria XXX. Hæc fuit ciuitas benè murata ac munita, sed postea à serpētibus totaliter occupata est. De Pharamia vsq; ad flumen *Tampnis*, milliaria XXV. ciuitas tamen Tampnis est vltra fluuiū, per milliaria quasi XV. supra lacum, de qua in Psalm: *Qui fecit prodigia sua in campo Tampneos:* vbi Moyses & Aaron & filii Israël fuerunt commorati, & est in terra Iessen, de qua dixit Ioseph fratribus suis, *Gen.* XLVI. & patri: *dicetis Pharaoni, Pastores ouiū sumus, & nos & patres nostri: hoc autem dicetis, vt habitare possitis in terra Iessen.* de hac, *part. VI. c. XVIII.* Tampnis fuit antiquitùs ciuitas valdè munita, & firmo loco sita: sed hodie omninò est destructa & pauci *Beduini*, propter pascua & terræ vbertatem, habitant in ruinis eius: & abundat piscibus & auibus supra mo-
40 dum: de ea, *part. VI. cap. XVIII.* A fluuio Tampnis vsq; ad *Damiatam*, milliaria LX. per mare nauigando: quæ olim dicebatur Memphis: supra *part. VI. cap. XXII.* Fecerunt autem Saraceni in distantia duarum leucarum, à mari, aliud casale lōgum, sed immunitum, ad naues collocandas, & merces colligendas: & abundat fructibus, frumento, & cæteris bonis sicut Tampnis: & fluit inter hanc & veterē Damiatam quidam riuus Nili, & procedit contra Tampnis; & indè per fretum, quod *Bayera* dicitur, vsq; Pharamiam procedit, & in mare ingreditur: & iste est primus portus Ægypti versus Terram Promissionis. De Damiata vsq; ad *Brullium*, milliaria LXX. & indè vsque ad *Os Sturionis*, quòd est latitudinis quinq; milliariorum, sunt milliaria XXX. & habet in circuitu milliaria XXX. De Ore Sturionis ad *Os Rosseti*, millia-
50 ria XL. Ab ore Rosseti ad turrim *Bolcherij*, milliaria XXV. & indè vsque *Alexandriam* XVIII. milliaria. Ex prædictis patet, quia à Pharamia vsq; in Alexādriam sunt milliaria CCLXVIII. Et hæc est latitudo Ægypti iuxta mare. Verumtamen dominium Ægyptiorū, vsq; ad *Portum Soldani* extenditur: qui portus sub Alexādria versus Occidens per spatium CCLXX. milliarium existit: vt supra *lib. 2. part. IV. cap. XXV.* De *Alexandria* vsq; in *Babylonem*, ponuntur milliaria CCXXX. per fluuiū Nili ascendendo. De *Pharamia* verò per Tampni & Damiatā vsq; in *Babyloniam* CC. milliaria tantùm, similiter per fluuium. De Babylonia verò vsq; ad ciuitatē *Sienen*, quæ est vltima

Psal. 77, 15.

pars Ægypti contra Austrum & Æthyopiam, sunt milliaria CXL. A prædicta quidem ciuitate Syrenen, sursum per Nili fluuium nauigando, vsque ad locum vocatum *Chus*, vbi onerantur nauigia ex delatis mercimoniis de Haden, circa CCLX. milliaria computantur: Supradicta Æthyopia, propriè *Nubia* nuncupatur, quam totaliter incolunt Christiani, quam & beatus Matthæus conuertit ad CHRISTVM. De Damiata ascendendo per Nilum, primò inuenitur *Abdela*; & indè *Mansora*, vbi diuiditur Nilus, & vadit minor riuus iuxta Pharamiam. Locus autem, vbi principaliter diuiditur Nilus, & principalem Ægypti partem, Insulam constituit, *Delta* vocatur, nam Insula, per modum Deltæ litteræ, triangula est: & procedit maior riuus contra Alexandriam, alter verò in Damiatam. De Delta vsque in *Eliopolim*, 10 sunt tria milliaria. Indè quidam riuulus Nili procedit contra Aquilonem, vsq; ad ciuitatem *Belbeis*, quæ quondam *Pelusium* dicebatur: *part. VI. cap. XVIII.* & indè vadit per desertum versus Terram Sanctam & intrat mare iuxta ciuitatem *Laris*, quæ vna dieta distat à Gaza & Bersabee; & vocatur propriè in scriptura, *riuus Aegypti*; & in eo erat terminus tribus Iuda: *Numerorum* * ...... nauigari autem non potest. *Eliopolis* est villa bona valdè: sed non est munita, sicut nec aliqua villa in tota Ægypto præter Alexandriam & Cayrum. In Eliopoli & Babylonia ostenduntur loca, in quibus mansit gloriosa Virgo cum Filio, quando fugit in Ægyptum à facie Herodis: cùm enim locum alium non haberet, ingressa est Templum in quo erant idola CCCLXV. quibus singulis diebus diuinus exhibebatur honor: ad CHRISTI 20 autem & virginis Mariæ ingressum, vniuersa idola corruerunt: & impletum est illud Isay. XIX. *Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur simulachra Aegypti.* Cumq; hoc nuntiatum esset *Afrodosio*, venit ad templum cum omni exercitu suo, & accedens adorauit infantem, & alloquens exercitum, ait: *Hic nisi esset DEVS Deorum nostrorū, coram eo se non prosternerent: nos ergo quod DEOS nostros facere videmus, nisi cautè fecerimus, omnes sicut Pharao periculum incurremus.* Sic pius Dominus, qui in ira misericordias suas non continet, mittens Filium suum in Ægyptum, magnum dedit reconciliationis signum: decemq; plagas eius, vna medicina curauit. De *Eliopoli* ad septem leucas, est *Babylonia*, magna valdè & benè munita, sita supra Nilum, in eius littore Aquilonari: transit tamen riuus satis magnus eius- 30 dem fluminis, per medium eius, & per ciuitatem *Kayrum*: de qua *part. VI. cap. XXII.* quæ Babyloniæ contigua est: & reuertitur in Kayro ad flumen. Iuxta Kayrum est arbor palmæ antiquissima, quæ se beatæ Mariæ Virgini inclinauit, vt dactila indè colligeret, & iterum erexit se: quod videntes pagani eam succiderunt, sed nocte sequenti consolidata est & erecta; & apparent incisiones adhuc, suntq; circa hanc ciuitatē optima pomeria & multa: ad vnum quoq; milliare est *ortus balsami*, ad quantitatem dimidii mansi. Arbuscula illa, est sicut lignum vitis trium annorum; folium verò, quasi parui trifolii, vel sicut rutæ, albiora tamen. Tempore maturitatis, quæ est circa mensem Madii, scinditur cortex ligni: & liquor colligitur in vasis vitreis; reponiturq; in stercore columbino, & desiccatur: & sic fit balsamus probatus. A- 40 lium etiam tradunt colligendi modum: quia à parte quæ respicit Solem euellunt folium: stipiti enim adhæret, & vnum tantùm stipitem habet, licet plures simul in vno stent cespite: erepto autem folio, statim egreditur gutta lucidissima, odorifera valdè. Hic autem ortus vno solo fonte fœcundari potest, in quo beata Virgo pan niculos pueri IESV lauisse dicitur. Ad hunc fontem in Epiphania, Christiani & Saraceni conueniunt; & in eo ex deuotione corpora sua lauant. Est & aliud ibi stupendum: quòd boues aquam prædictam trahentes, à Meridie Sabbathi, vsque ad congruam horam diei Dominicæ, etiam si excoriari deberent, aquam non traherent. In Babylone quoque est miraculum memoriâ dignum: In monasterio enim ibidem constructo ad honorem beati Iohannis Baptistæ est scrineum cum re- 50 liquiis eius: & locus ille in festo ipsius, tam à Christianis quàm à Saracenis plurimum visitatur: & anno quolibet portant prædictum scrineum per Nilum descendendo, quasi quinque leucas, ad aliam Ecclesiam monachorum, similiter ad eius honorem constructam: post celebrationem verò Missæ scrineum in flumine ponunt, experiri volentes vbi Sanctus reliquias suas manere velit, in hoc videlicet loco an potiùs in priori: sed mox in oculis omnium scrineum contra impetum fluuii violentum valdè, tantâ velocitate sursum fertur, vt qui in equis velocissimè currunt,

3. Reg. 8, 65. 4. Reg. 14, 7.

currunt, illud nequeunt præuenire. De Babylonia ad quinq; leucas, sunt quædam *Pyramides* triangulæ, multùm altæ, quæ dicuntur fuisse horrea Ioseph: & iuxta illas sunt ruinæ ciuitatis *Tebe*, ad duas leucas, vndè fuit legio Tebeorum: cui adiacet desertum Thebaydos, vbi fuit multitudo monachorum antiquitus. Super Babyloniam Nilus totus collectus descendit à loco dicto *Syenen*, per milliaria CCXL. indeq; vsq; *Meroen* ciuitatem, sunt milliaria CCLX. Syene, sub Tropico æstiuali sita est: vndè & ibi assumitur vmbra in primo gradu Cancri; & tunc Meroe proiicit vmbram contra Austrum. Et nota quòd, licet de Babylone vsque in Syenen, & indè vsque Meroen, sit longitudo magna, latitudo tamen penè nulla est: quia via il-
10 la procedit circa Nilum, qui habet montes altos hinc indè, & terram omninò destructam, præter quam circa flumen. Ortus verò *Nili*, sciri non potest, nisi vsque ad montes, qui sunt in sinistro Nubiæ per quos descendit: & est vltra immeabilis locus. Terra Ægypti aliundè quàm à mari penè inaccessibilis est. Ex parte Occidẽtis, habet confinia cum quadam prouincia Barbariæ, quæ *Barca* vocatur; & est desertum intermedium xv. dietarum. Ab Austro, est desertum Æthiopiæ, per XII. dietas & vltrà, vsq; in Nubiam. Ab Oriente, desertũ Thebaydos, vsq; ad Mare Rubrũ, per tres dietas, ad locum, qui *Beronicè* dicitur; & est portus Ægypti in littore Maris Rubri. Volentibus versus Indiam nauigare contra Vulturnum & Septentrionem, est desertum magnum vsq; ad Terram Sanctam, in quo XL. annis immorati sunt fi-
20 lii Israël: per hoc desertum transitur in Syriam nõ paucioribus octo dietis. Ex omni igitur parte, præter eam quæ mari adiacet, sabulo & deserto circumdatũ est regnũ Ægypti. Est autem in Ægypto aër bonus, & cibi conuenientes, & terra temperatior Palestinâ & Syriâ: cùm tamen ex dispositione situs, vt videtur, deberet contrarius reperiri. Terra etiam Ægypti solo *Nilo* irrigatur. Incipit enim crescere in natiuitate beati Iohannis, & crescit vsq; ad exaltationem Sanctæ Crucis; ex tunc est in decrescendo, vsq; ad Epiphaniam: & cùm apparet arida, cultor proiicit semen, & metet in Martio. Posita est autem columna marmorea in Insula quadam parua, in medio fluminis, quæ est antè antiquam ciuitatem *Meser*, quæ est prope Cayrũ: & in illa columna posuerunt signa, secundùm quæ cognoscunt sequentis messis copiam
30 vel defectum. A festo quoque beati Martini vsque Martium, legumina & recentes colliguntur fructus. Oues & capræ, bis in anno pariunt. Describitur quoque via de Terra Promissionis vsque ad Kayrum, terrestri itinere, per desertum, sic. De *Gaza*, leucæ tres vsq; *Darum*: bona via, & aqua, & herbacium. Indè vsq; *Raphat*, leucæ duæ: bona via, & aqua, & in copia. Indè vsq; *Zasque*, leucæ quatuor: parum de littore, bonum herbaciũ, & bona aqua & copiosa. Indè vsq; *Hcus*, leucæ quatuor: via littorosa, & aquæ satis bonæ. Indè vsq; *Laris*, leucæ quatuor: totum littus, & aqua bona satis, & platea ad emendum & vendendum. [Indè vsq; *Burclaui*, leucæ quatuor: totum littus, aqua bona, & in copia.] Indè vsq; *Bouser*, leucæ quatuor: & ibi via diuiditur in superiorem & inferiorem: inferior est magis cõmunis, & trãsit
40 per locum vocatum *Sabaquet baridoil*, vbi mortuus est Rex Balduinus. De Bouser vsq; *Tarade*, leucæ duæ: satis habet de littore, de herbacio & bona aqua; & ibi platea. Indè vsq; *Asbede*, leucæ quatuor: sic est ibi littus magnum, bonum herbacium, aqua bona, & platea. Indè vsq; *Vitcleb*, leucæ quinq;: habundantia littoris, malum herbaciũ, & aquæ satis malæ, sed in copia. Indè vsq; *Naherlersibia*, leucæ quatuor: satis de littore, & de bona aqua. Inde vsq; *Catie*, leucæ * ...... bona villa est, & aquæ satis bonæ: & ibi via diuiditur in superiorem & inferiorem, vtraq; perducit ad *Habesse*, villa optima: via inferior magis est cõmunis. Via superior: de *Chatie* vsq; *Habras*, leucæ quinq;: satis de littore, & de aqua, sed mala. Indè vsque *Bonuruch*, leucæ quatuor: satis de littore, sed aqua est pessima, amara, & salsa. Indeq; vsq; *Hucar*, leu-
50 cæ quatuor paruæ: satis de littore, & aquæ malæ. Indè vsq; *Asibbi*, leucæ quatuor: [satis de littore, herbacio, & aqua bona; & ibi platea. Indè vsq; *Hesinone*, leucæ quatuor:] satis de littore, & bona aqua ex flumine. Indè vsq; *Masinach*, leucę tres: satis de littore, & bona aqua ex flumine. De *Sbesbie* incipit terra laboris: & indè vsq; ad *Vacariã* bonã villã, leucę duę & magnę: satis aquę de flumine. Indè vsq; *Habesse*, leucę tres: via bona, & terra fertilis, & villa abũdat omnib. bonis. Indè vsq; *Belbeis*, leucæ tres: terra arabilis, & villa magna & fertilis. Indè vsq; *Abirelcara*, leucę tres: terra fructifera, bona aqua, & in copia. Indè vsq; *Hus*, leucę quatuor: terra fructifera, aqua bona &

in copia. Indè *Quiriacos*, leucæ tres: terra fructifera, & fertilis. Indè *Kayrum*, leucæ tres: bona via. Via inferior: de *Chatie* vsq; *Aguorabi*, leucæ quatuor: satis de littore, parum de aqua, & salsa. Indè vsq; *Chauseyr*, leucæ quinq;: satis de littore, & de aqua, sed pessima. Indè vsq; *Birchisce*, leucæ quatuor: parum de littore, satis de aqua, sed salsa. Indè vsq; *Salchie*, bonam villam, leucæ quatuor: & copia bonæ aquæ. Indè vsq; *Habesse*, leucæ sex: via bona, aqua multa & bona ex flumine. Inde vsq; *Kayrum*, vt suprà. Durat itaq; desertum leucas quasi LXX. terra arabilis vsq; XX. & vltrà à Zaza vsq; Kayrum. 10

QVINTADECIMA PARS, CONTINET OPPORTVNA REMEDIA PRO TERRÆ SANCTÆ CONSERVATIONE, contra defectus & errores multiplices superiùs enarratos: habens capitula XXV.

CAP. I.

Continet quàm necessaria sint ad eius conseruationem studium militaris disciplinæ, & continuum armorum exercitium.

1. IN præcedentibus varii explicati sunt defectus tam in *vitæ moribus*, 20 quàm *militiæ disciplina*, quibus graues iacturas in Terra Promissionis perpessus est populus Christianus: indeq; erasus quisq; Catholicus. Sed quia *inflicta vexatio intellectum dat auditui*; & præterita mala ad declinandum futura, congruè dant cautelam, ex incommodis, meritò satagamus vtilia carpere; securitatem, de periculis; & de erroribus, legem vitæ & disciplinæ. Et primò quidem, in disciplina militari inuenimus fideles sæpiùs defecisse. Interdum enim Crucesignati maximè, Saracenos quiescentes indiscretè prouocauerũt: at illi in multitudine veniẽtes, casalia, & castra, & ciuitates aliquando destruxerunt. Imminente quoque necessitate dissimulare nesciunt aut Legatos pacis mittere, non attendentes CHRISTI monita Luc. XIV. *Quis Rex iturus* 30 *committere bellum aduersus alium Regem, nonne priùs sedens cogitat si possit cum XII. millibus occurrere ei, qui cum XX. millibus venit ad se?* alioquin, *adhuc illo longè agente, legationem mittit rogans ea quæ pacis sunt:* maximè cùm videt hostem pecuniis ditiorem, calliditate sagaciorem, sæuitiâ crudeliorem, armatis seu viribus fortiorem. Voluntas enim DEI est, vt interdum humilietur propter peccata: & tunc est fatuum superbire, & pacta salubria non tractare, exemplum de *Ioachim* & de *Sedechia*, ponitur *part. I. cap. VI.* & de secundo Rege Latino, *part. VI. cap. IV.* Pauci etiam contra multos & sæuos pugnare elegerunt, *part. XII. cap. I.* imò captis etiam ciuitatibus, aliquando fugere nesciebant. Vndè captâ Antiochiâ Bendocdar dixisse fertur aliquibus Christianis: *O Christiani vos insipientes estis, & imprudentes nimis: quia nec pugnare, nec pacem tene-* 40 *re, nec suo tempore fugere scitis.* Proindè conquisitâ Terrâ Sanctâ Promissionis, inter cætera ad eius conseruationem securam expediens videtur omninò, vt militaris disciplinæ studium, & exercitium continuum habeatur ibidem: & publicè statuatur, quòd in locis idoneis, *Vegetius* de re militari, similesve doctores legãtur in scholis: & quemadmodum Romani faciebant antiquitus, sic militares, & qui bellis vacare debent, exerceantur in armis continuè, vt imminente necessitate, prouidi in periculis inueniantur, & cauti: quia in omni prælio, vt ait *Vegetius*, *non tam multitudo, quàm ars & exercitium solent patrare victoriam.* Sic *Amutius Rufus*, cùm à Dacis plurimis premeretur, paucis præcepit, vt cùm vidissent contractum prælium, subitos ex aduerso se ostenderent sonantibus montium iugis: spe itaq; multitudinis effu- 50 sâ, hostes terga dedère. Sub certa etiam pœna statuendũ, vt cuncti habitatores Terræ Sanctæ, vel etiam regni Ierusalem, semel ad minus in hebdomada, in *balistando* vel *sagittando* se exerceant, siue in ciuitatibus, siue in casalibus commorentur. Sic præcepit *David* secundo libro Regum, vt docerent filios Iuda arcum, quia audiuit Regem Saulem, filiumq; Ionathan à sagittariis vulneratos: & magnus Patriarcha Iacob, *agrum*, inquit, *tuli de manu Amorrei in gladio, & arcu meo.* Et *Scipio* Africanus non aliter se vincere putabat, nisi in omnibus aciebus, electos sagittarios miscuisset, qui hostem

Esa. 28, 19.

Gen. 48, 22.

hostem à remotis percutiendo terrerent. Si verò nonnullos *longis lanceis* exercitari delectat, & conformiter & eodem tempore exercitio illi vacent: quia eorum ministerium frequenter vtile valdè reperitur in bellis. Sic ad defensionem electæ Terræ Promissionis, reddetur habilis populus Christianus; simulque vitabit marcidum otium, sentinam omnium vitiorum. Iudeæ enim Ezech. voce clamatur: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, saturitas panis & otium.* Tale armorum exercitium Romanis orbem subiecit; secundùm *Vegetium:* Quid enim potuisset paucitas Romanorum contra multitudinem Gallorum, & Ispanorum, dolos Afrorum, prudētiam Græcorum: Exercitium enim in quolibet negotio, præbet audaciam: estque paucitas exercitata, ad victoriam prompta; multitudo rudis, ad fugam. Nec illicitum quis putet pro iustitia & defensione patriæ vacare militiæ: dicente, Ieronymo ad Bonifacium: *Noli extimare neminem DEO placere posse, qui armis bellicis militat.* In hiis erat Sanctus Dauid, in hiis plurimi illius temporis iusti: in hiis etiam illi quibus cùm beatum Iohannem Baptistam quęsissent quid facerent, respondit, dicens: *Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum.* Non vtique eos sub armis militare prohibuit, quibus suum stipendium sufficere debere præcepit.

Ezech. 16, 49.

Luc. 3, 14.

CAP. II.

Continet quàm vtile sit processuris contra hostem, propria celare consilia.

II.

SIcut enim quidam Poëtarum ait: *Vindictam de inimico, si te senserit, perdidisti.* Ideò prudentium exercituum Duces, summo studio inimicis, suum occultabant propositum. Vndè percunctanti quid acturus esset posterâ die, *Metellus Pius* respondit, *Tunicam meam si eloqui posset comburerem.* Et *Portius Cato*, deuictas à se ciuitates Yspaniæ extimans aliquando rebellaturas murorum fiduciâ, scripsit singulis, minatus bellum ni confestim munimenta deiiciant, epistolasque cunctis eodem die reddi iussit: quâ consilii occultatione, vnaquæque vrbium sibi soli credidit imperatum; & consecutus est ne possent contra mandatum inuicem conspirare. Et *G. Lelius* ad Siphacem profectus Legatos quosdam ex tribunis & Centurionibus, per speciem seruitutis, exploratores secum duxit, quorum vnum, quia notus hosti videbatur, occultandæ conditionis eius gratiâ, quasi seruum baculo castigauit: egitque intentum. *Mithridates* etiam, circumuallante eum Pompeio, fugam in proximam diem moliens, huius consilii celandi causâ, latiùs & vsque ad applicitas hosti valles pabulatus, colloquia cum pluribus, pro auertenda suspicione constituit: ignes etiam per tota castra copiosiores fieri iussit: secundâ deindè vigiliâ per ipsa castra hostium, agmen eduxit. *Lucius Furius*, exercitu producto in locum iniquum, occultauit sollicitudinem suam, ne reliqui trepidarent; & paulatim se inflectens, tanquam circuitu maiore hostem aggressurus, conuerso agmine, ignarum rei quæ agebatur exercitum incolumem duxit. Hiis exemplis planè instruimur, quantum ad nocendum aduersariis sit efficax, quamque ad sui conseruationem, occultum campiductoris propositum. Hac cautelâ maximè vtuntur *Tartari:* de quibus aiunt, quòd nullus intrare aut exire potest absque illorum coniuentia eorum exercitum, ne aduersariis suum consilium denudetur. Non sic egerunt Christiani captâ *Damiatâ:* sed eorum reuelato consilio, vulnerati & capti Damiatam reddere coacti sunt: *part. XI. capit. IX.* Et *Ptolomenses*, quia in ponendo insidias, consilium suum occultare nescierunt, trucidati sunt: *part. XII. cap. VIII.*

CAP. III.

Continet quàm solliciti debent esse de aduersariorum consiliis perscruptandis.

III.

SAraceni, ad sciendum inimicorū suorum intentum, solliciti sunt valdè; & Christianorum maximè facta scire conantur, non solùm in propinquis partibus, sed etiam in remotis. *M. Cato* in Yspania hostium consilia aliter indagare non valens, iussit trecentos in stationem hostium impetum facere, & aliquem proferre incolumem, qui tortus cuncta suorum arcana confessus est. Valet enim inimicorum scire consilia, ad vitandum grauamina: quia *iacula quæ præuidentur*, vt Sanctus, ait Gregorius, *minus feriunt: & tolerabiliùs mala suscipimus, si contra hæc per prouidentiæ clipeum munimur.* Propterea *Carthaginenses* ad Alexandrum, Amilcarum virum acrem

miſerunt,qui in eius amicitias,ſimulato exilio, ſe transferret: vt ſic illius explorato conſilio vitarent nociua, & contra ea neceſſaria præpararent. *Aemilius* quoque Conſul aſpiciens procul auium multitudinem ex ſylua conſurrexiſſe, inſidias inibi intellexit: nudatoq; conſilio,euaſit periculum. Valet etiam ad moleſtandum aduerſarium,maximè quando explorantur infirma. Sic *Scipio Africanus* cum Lelio ad Sifacem legato,ſub habitu ſeruorum miſit tribunos,& centuriones electiſſimos, vt ſollicitè Regias vires proſpicerent:.... hii cùm liberiùs caſtrorum poſitionem ſcruptarentur,equum de induſtria dimiſſum, tanquam fugiētem perſecuti,munimenta ex magna parte circumdantes, in reditu cuncta denuntiant: & cognito qualiter hoſtem offendere valeat, commiſit bellum. Valet denique ad animorum quietem. Sic dubius *G. Marius* Conſul bello Cymbrico de Gallorum Ligurumq; fide, litteras illis tranſmiſit,quarum initium,imperabat ne ſequentia, quæ ſignata erant, antè taxatum diem conſpicerent, medioq; tempore repetiit litteras, & quia reſeratas reperit, intellexit hoſtilia agitari, & à motu dubietatis quieuit. Quantum in perſcrutandis *Saracenorum* ſecretis Chriſtiani defecerint, aduertere poſſumus per geſta ſuperiùs enarrata,ſemel tantùm legimus Saracenum quendam oſtendiſſe vadum Chriſtianis: *part.XII.cap.II.* Inter *Chriſtianos* verò,erant non ſolùm exploratores; ſed etiam proditores: id meritò paſſi, quia infidelium & ſchiſmaticorum indifferenter conſortium admittebant.

Cap. IV.

Continet plura cautelosa exempla, ad vitandum pericula multa, quæ exercitui accidere conſueuerunt in via.

IV. Licet cuncta, quæ contra hoſtem aguntur ſecretiſſimè tractanda ſint: vt ſupra *cap.II.* dictum eſt: inter cætera tamen exercitus occultè deduci debet. Sic *Alexander* Magnus Græciam occupauit, quia priùs ſentiebatur adeſſe quàm venire putaretur, & eodem modo *Tartari* multa occupauerunt, maximè Portas Ferreas: ſuprà *part.XIII.cap.V.* Ad euadendum quoq; pericula & inſidias, ſecretò duci debet exercitus, quæ ſi emerſerint Ducis ſagaciâ, multipliciter vitari poſſunt. *Queſtorius* enim in Iſpania, inſtante à tergo hoſte, cùm flumen tranſire haberet, in ripa eius ad modum cauæ Lunæ vallum produxit,& oneratum materiis incendit; atque taliter excluſis hoſtibus liber tranſiuit. *Creſſus* vadum tranſire, aut pontem conſtruere nō valens,foſſa poſt caſtra deducta alueum fluminis à tergo deduxit. *Herculeus* Legatus Sertorii in Hiſpania, inter montes cùm longum iter haberet compertus ingentem manum hoſtium aduentare, foſſam inter montes tranſuerſam preſſit,vallumq; materiâ extructum incendit; atq; ita intercluſo hoſte euaſit. *Pericles* Athenienſis, abrutis cunctis locis, duos tantùm exitus habebat: alterâ autem parte foſſam ingentis altitudinis duxit, quaſi hoſtem vellet excludere; ab altera parte ſe finxit per hoſtes erumpere velle: quo, dum relicta foſſa vniuerſi conueniſſent, iniectis foſſæ pontibus, agmen eduxit. *Darius* vt falleret Scythas,in ſuo diſceſſu canes & aſinos in caſtris reliquit: quos cum latrantes rudenteſq; hoſtis audiret, Darium remanere credidit. *Nonnulli* conformiter boues ad arbores ligauerunt, qui frequenti mugitu remanentium ſpeciem præbuerunt. *Anno*,ab hoſtibus clauſus,locum eruptioni maximè aptum, congeſtis leuibus materiis incendit: hoſte verò ad cuſtodiendum cæteros exitus euocato, milites per flammam eduxit, admonitos ora ſcutis,& crura veſte contegere. *Anibal*,inſtante Fabio, nimiſque vrgente periculoſè locatum,ad cornua boum faſciculos alligauit, & applicito igne dimiſit: turbato ac diſcurrente pecore, mons flammâ vndiq; illuſtratur: tunc Romanus,inſidias metuens,continuit militem: ſic Maurus liber euaſit. *Aemilius Paulus* Conſul,cùm iuxta littus anguſto itinere exercitum duceret, exercitus latera captiuis obtexit,quorum reſpectu hoſtes inhibuêre tela. *Alexander* Macedo, prohibente Poro traiici exercitum per fluuium Idaſpen, aduerſus aquam aſſiduè ſuos currere iuſſit: indè aſſecutus,vt cum id tantum Poro caueret, per ſuperiorem partem ſubitò tranſmiſit exercitum. Sic variis cautelis egregii Duces euaſerunt diſcrimina, & ſaluos exercitus conduxerunt. E contra *Balduinus* primus Rex Ieruſalem XXX. millibus Turchis inter Lidam & Ramam ſe oſtendens, ſe ſuoſque expoſuit

posuit summo discrimini: *part. VI. capit. IV. & VIII.* idem fecit iuxta montem Tabor.

Cap. V.

Continet modum ponendi castra.

Castra, præsertim hoste vicino, tuto semper facienda sunt loco, vbi lignorum & pabuli & aquæ copia suppetat. *Imperator* enim Romanus, cum Regibus Franciæ atq; Ierusalem à proditoribus decepti, pro apto loco aridum commutantes, circa Damascum confusi sunt: *part. VI. cap. XIX.* Et *Guido de Lisignano* conformiter à Saladino captus est: *part. IX. cap. IV.* Et si diutiùs immorandum sit, aëris vel loci salubritas eligitur. Cauendum etiam ne mons sit vicinus, aut altior locus, qui ab aduersariis captus possit officere. Ne etiam campus consueuerit torrentibus abundare: sic Tartaros Damasceni repulerunt: *part. XIII. cap. VIII.* Et, ne maior exercitus arto spatio constipetur; aut minor vltra iustum cogatur extendi. Interdum autem quadrata, interdum trigona, interdum semirotunda, prout loci qualitas exigit, constituenda sunt castra. *Quadrangula* tamen oblonga, est defensioni aptior; *circularis* tamen, maioris est capacitatis. Et si nimia necessitas non præuenit, cespites circumciduntur è terra, & ex hiis quasi murus extruitur, altus tribus pedibus supra terram: ita vt antè sit fossa latitudinis nouem pedum, & octo altitudinis. Sed vbi vis acrior imminet hostis, sit fossa XII. pedum lata, alta nouem, supra quam sudes de lignis fortissimis, quas milites portare soliti sunt, præfigantur: & constrictâ terrâ consurget agger in altitudinem pedum quatuor. Si verò ad hæc hostis impedimentum præstat, vniuersi equites & peditum medietas ordinetur in acie; reliqui, post eos opus exequantur. Sic *Cæsar* bello ciuili copias ducens contra Afranium, cùm recipiendi se absq; periculo facultatem non haberet, primâ & secundâ acie ad terga apposita, XV. pedum fossam fecisse legitur, intra quam sub Solis occasu se milites receperunt. Summè autem cauendum ne à duplici parte inimicos habeant: quia maius semper immineret periculum, & maioris timoris incussio. Diligentissimè quoq; ordinanda est castrorum custodia: & loca lustranda sunt etiam à remotis, ne fortè subitò hostis irrumpat: & arma parata quisq; habeat, iuxta se. *Saraceni* multùm ordinatè figunt tentoria: in medio enim locatur Soldani tentorium & circa eum nobiles & strenui, circiter duo millia: & iste vocatur *circulus Soldani*: deindè alii plures faciunt secundum circulum, & sic conuenienter faciunt vniuersi: scitq; quilibet Saracenus de quo circulo est; & in qua parte circuli debet esse, ac suum locare tentorium.

Cap. VI.

Continet informationem & exempla, quoniam ad hostium requisitionem bellum committendum non est.

In bello enim talis conditio infallibilis est, vt *quod tuo prodest aduersario, tibi noceat:* Nunquam proindè aduersarii arbitrio aliquid agas, ne tibi ipsi contrarius esse incipias: quod in acierum congressu maximè pernitiosum est. Sic *Rogerius* Antiochenus Princeps, excitante Turcho, & inexpectato grandi auxilio congrediens, cum vniuerso penè exercitu Christiano hostili gladio cæsus est: *part. VI. cap. X.* In committendo ergo prælio, temporis opportunitas, non aduersarii voluntas obseruari oportet. *Scipio* enim in Ispania, compertus Asdrubalis exercitum ieiunum manè in acie processisse, suos continuit, iussitq; pausare & capere cibum: cùm verò hostem fame sitique affligi, & longâ morâ sub armis fatigari cognouit, subitò educens copias, victor fuit. Sic *Metellus* in Hispania, Herculeo, oriente Sole, feruidissimo anni tempore, suo vallo exercitum applicante, suos continuit; & horâ sextâ, in fessos irruens, victor fuit. *Postumius* Consul in Sicilia, cùm ad eum Penni tribus millibus passuum quotidie aduentarent, exiguâ manu leuibus assiduè præliis pro vallo resistebat: quam consuetudinem contemnente iam Penno, reliquis omnibus intra vallum præparatis, per suos recentes afflictum labore & inediâ fugauit hostem. *Iphicrates* Atheniensis, compertus aduersarios semper eadem horâ cibum capere, suos cibauit maturiùs; & aggressus ieiunum hostem ita detinuit, vt ei neque confligendi neque abeundi facultatem daret: inclinato ve-

rò iam die suos reduxit, & in armis continuit, & super conuescentes & incompositos irruit. *Fulco* Rex Ierusalem, sciens Turchos ad grauandum Antiochenos quieuisse inter Antiochiam & Alapiam, eos præueniens nocte, in papilionibus & castris securos oppressit: *part. vi. cap. xv.* Et *Saladinus* iniquè locatum populum Christianum, & siti aridum aggressus, antequam ad aquas veniret, de Rege & populo Christiano victoriam habuit: *part. ix. cap. iv.*

Cap. VII.

Continet loci aptitudinem ad debellandum.

VII. Sicut in ponendis castris cauendum ne editior locus aduersario relinquatur, *supra v. capit.* ita & cùm pugna committitur, locus semper altior eligatur. Sic *Cneus Pompeius* in Cappadocia elegit locum castris editum: vnde, adiuuante procliuio impetum militum, facilè ipso decursu hostem superauit. Aduersus quoque Farnacem, Mithridatis filium, *Cæsar* dimicaturus, in colle instruxit aciem, quæ res expeditam ei victoriam contulit: nam pila ex edito in subeuntes Barbaros emissa, eos protinus auerterunt. *Anibal* pugnaturus contra Marcellum, cauas & prærruptas vias obiecit à latere; & loco pro munimento vsus, clarissimum Ducem vicit. *Idem* cùm apud Canas, compertus Vulturnum amnem, ingentes auras mane proflare arenam & pulueram excitantes, sic aciem direxit, vt tota vis pulueris ac venti, à tergo suis, Romanis verò in oculos oraq; incideret: quibus incommodis, memorabilem reportauit victoriam. *Cleomenes* Lacedæmonius aduersus Hyspiam Atheniensem, qui equitatu præualebat, planitiem in qua dimicaturus erat, prostratis arboribus, inuiam equiti fecit. *Iberi* in Africa ingenti multitudine hostium, licet virtute præstarent, circuiri timentes, à tergo suscepto flumine, incursando in proximos, omnem deniq; strauerunt exercitum. *Xantipius* Lacedæmonius Afros desperantes, qui equitatu & elephantis præstabant, aduertens colles sectari; à Romanis verò quorum robur in peditibus erat, campestria teneri, solâ loci mutatione fortunam conuertit, Pennos in plana deducens, & per elephantos dissipans ordines Romanorum. *Epaminundas* dux Thebanorum, in faciem Lacedæmoniorum, iubens equites discurrere, pulueram suscitauit; & circumdato pedite, inopinantium terga adortus cæcidit. Propter hæc videat Princeps militiæ, vt loca apta eligat, & in periculosa hostem propellat, diligentè de locis habere notitiam. Et cùm non sit in minori periculo in exercitu, quàm in naui seu mari, studeat exemplo nautarum *mappam* habere scriptam aut depictam, vbi anfractus viarum, & pericula quantum possibile est, explicita sint. *Pedotas* quoq; securos habeat, à quibus propter infidelitatem deceptum in India legimus *Alexandrum*, & *Imperatorem* Romanum, suprà *part. vi. cap. xix.* & *Fulconem* Regem Ierusalem: *part. vi. cap. xvi.* Et *Balduinus* eius successor difficultate perisset loci, nisi liberatus fuisset diuino miraculo: *part. vi. cap. xix.* *Guido* etiam de Lisignano, prauo consilio Tripolitani Comitis inepto loco positus, à Saladino vincitur: *part. ix. cap. iv.*

Cap. VIII.

Continet cautelas circa acies producendas.

VIII. Ex præcedenti Capitulo satis aduertere possumus, quia meliùs est non committere bellum, quàm sine debita prouisione exponere se fortunæ. Cùm autem instruenda est acies, super omnia debitus ordo seruetur, quia vbi sine ordine multitudo, ibi confusio: ordo etiam acierum exterret aduersarium. *Terribilis*, inquit Scriptura, *vt castrorum acies ordinata.* (Cant. 6, 3.) Sic ordinati *Tartari*: (*suprà part. xiii. cap. iv.*) per Decanos, Centuriones, &c. Indorum acceperunt dominium. Singulis quoq; aciebus propria sunt designanda *vexilla*, vt oberrans interdum miles ad propriam aciem de facili redeat. Eadem ratione vtile est, vt Decani & Cẽturiones, *signo* aliquo in galea vel alibi, cognoscantur. Habeant autem equites Christiani balistarios & sagittarios multos secum immixtos, qui Saracenos ab insultibus arceant, & qui ad feriendum equos ipsorũ leuiter faleratos, multùm attendant: Saraceni enim boni pedites non sunt: Caueãt ne sagittas frustra proiiciant. Si autẽ pedites multi fuerint, ita vt cũcti equiti-

equitibus sociari non valeant, tunc pedites in giro homines cum longis lanceis habeant: & isti sint inter se arti & stricti, ita vt eorum nullus castra intrare valeat: sint quoque iuxta lancearios, qui cum scutis eos defendant à Saracenorum iaculis, eosque operiant: Isti enim debent esse sicut murus: interiùs verò habere debent aliquam latitudinem ne comprimantur ad inuicem, & vbi sagittarii liberè valeant operari: Hii enim maximè arcebunt Saracenorum insultus. Portent verò secum lanceas, gladios, sagittas, & varia tela in copia: summè autem caueant, ne acies ab inuicem separentur, quia facilè ab hostibus vel insidiis superantur: *vt part.XII.cap.VIII.* Discant quoque exemplo Saracenorum, si aliquo euentu separati fuerint ab inuicem, se reunire; & acies instruere ad aliquod datum signum. Sic & vitabunt periculum, & magis erunt formidabiles Saracenis. Et si ad solam defensionem attendunt, sit acies *circularis* & densa, ne frangatur; & in fronte melius armati ponantur, vt ictus sustineant. Si inuadere volunt, sit acies *pyramidalis*, quæ de facili frangibilis non est. Quod si hostium affuerit paucitas, vtilis erit ad eos intercludendum, acies antè aperta, retrò verò clausa quasi *forfex*. *Quadrata* autem acies, cunctis inutilior est. Et attendat campiductor temporis conditiones & loci, secundùm duo proxima capitula: qui in equitibus aut in peditibus ampliùs abundent, sui an aduersarii. Equites enim, meliùs se defendunt in campis; & in collibus aut syluestribus locis, pedites: Vbi aduersariorum animosiores, vbi magis remissi, vbi fortiores, & vbi debiliores positi sint. *G. Scipio* in Africa aduersus Annonem, cùm animaduertisset in dextro cornu Ispanos, robustos quidem, sed qui alienum negotium agerent; Afros in sinistro, inferiores viribus, sed constantioris animi: cornu validissimis instructum militibus, reducto alio, obliquâ acie in Afros transmisit: illisque fusis fugatisque, Ispanos in deditionem facilè compulit. *Philippus* Rex Macedonum, vt frontem animaduertit hostium, electis stipatam militibus, infirma iussit inuadi latera: & aciem exturbauit. *Parmenes* Thebanus, contra fortissimam Persarum aciem, vilissimos instruxit, monens, vt ad primum impetum sibi fugâ consulerent; & in syluestria ac confragosa loca se reciperent; ipse verò cùm electis ad minores se contulit: sic, frustrato Persarum robore, aciem circuiuit hostium & auertit. *Scipio* Africanus in Ispania aduersus Asdrubalem, continuatis dietis ita ordinatum produxit exercitum, vt mediâ acie fortissimi locarentur: sed cùm hostes eodem modo assiduè procederent, Scipio instructionis ordinem commutauit: & firmissimos in cornibus collocauit; at leuem armaturam in media acie, sed retortam: ita cornibus, quibus ipse præualebat, infirmas hostium partes *Lunatâ* acie facilè fudit. *Metellus* similiter in Ispania, compertus Herculeum cohortes fortissimas in acie media locasse, mediam suam reduxit: ne antè eâ parte cum hoste confligeret, quàm cornibus confligatis medios vndiq; circumuenisset. *Castronius* Lacedæmonius, cùm in auxilium venisset Ægyptiis contra Persas, sciens Græcos magis timeri à Persis, commutatis armis, Græcos in prima posuit acie, submittens deindè Ægyptiorum manum: Persæ, cùm Græci quos Ægyptios putabant, restitissent, superueniente Ægyptiorum multitudine, quasi Græcos expauentes cesserunt. *Silla*, quadrigatum offensam missarum ad suam aciem exturbandam, palorum infixione turbauit: & *Cæsar*, Gallorum falcatas quadrigas similiter inibuit. [*Astiages* rex Medorum, suis pugnantibus cōtra Persas à tergo partem exercitus posuit, eisq; annunciat, ni vincant, non minus post terga fortes quàm à frontibus inuenire. Sic repulit hostem.]

CAP. IX.

Continet exempla, & cautelas quasdam ad hostium acies exturbandas.

IX. PApirius cursor Consulis filius, aduersus obstinatos Sannites pugnans, iussit nonnullos mulis insidentes, camos per terram trahendo discurrere cum magno tumultu: quibus inspectis, clamauit, victorē adesse collegam, vt occuparent præsentis prælii gloriā: quo facto Romani cōceptā fiducia, pauefactos hostes terga vertere cōpulerunt. *Fabius* Consul hastatos ordinibus subduxit, & collē vndè in hostiū terga decurri poterat occupare iussit, & Sanites cessit. *Minitius* Rufus cùm à Dacis plurimis premeretur, paucis præcepit vt cùm vidissent cōtractū prælium, subitos ex aduerso se ostenderent, sonantibus montium iugis: spe itaq; multitudinis effusâ,

hostes terga dedêre. Simile egit *Sulpitius*, contra Gallos. *Iugurtha* Numida, aduersus G. Marium pugnans, in primam Romanorum aciem procurrens, clamauit, se Marium occidisse; multosq; Romanorum auertit. Et *Valerius Leuinus* conformiter hostem repulit, mentitus se Pyrrhum occidisse, tenensq; cruentum gladium. *Mironides* Atheniensis, dubio prælio aduersus Thebanos, repentè in dextro suorum cornu prosiliens, clamauit se iam sinistro vicisse: & iniectâ suis alacritate, hostique mæstitiâ, victor fuit. *Cressus*, præualido hostium equitatui camelorũ gregem opposuit, quorum nouitate & horrore consternati equi, non solùm insidentes præcipitauerunt, sed etiam peditum ordines turbauerunt. *Pyrrhus* etiam Epyrotarum Rex contra Romanos, & *Penni* conformiter, elephantis sæpiùs vsi sunt. *Yspani* contra Amilcarem, ad vehicula, teda, sepo & sulphure composita iūctis bobus, ad signum pugnæ datum incenderunt vehicula, & acti in hostem buculi, consternatam aciem proruperunt. *Tarquinenses*, cum pluribus suorum in habitu sacerdotum faces & angues furiali habitu præferentibus, turbauerunt acies Romanorum.

Cap. X.

Continet exempla quædam, & cautelas restituendi suam aciem, cùm declinat.

X. Aciem declinantem posse reducere, de faucibus mortis est suos eruere: & in eo casu vis ingenii summè exercenda est. Ex acie fugere, mortis impellit timor: quin etiam ad leues sagittarum iactus fugientes aliquando Saraceni, Christianos compulerunt ad fugam: *part.xi.cap.xv.* Sed à vero fideli timorem expellit iusta causa bellandi, & præmium post laborem. Quid enim iustius quàm ignominiam Christi repellere, & populi Christiani? Probrosum est nimis populis Christianis, vt ibi lex Euangelii sileat, sola lex personet seductoris spurcissimi, vbi Christvs Dominus de Virgine est conceptus & natus, vbi passus, & Sepulchro traditus, & operatus salutem in medio terræ: ita vt dicere possimus illud 1. Machab. 1. *Facta est Ierusalem extera nomini suo, & nati eius reliquerunt eam: secundùm gloriam eius multiplicata est ignominia eius.* Surgat vtinam Iudas aliquis Machabeus, & adiuuet eum omnes fratres eius, & prælientur prælium Domini cum lætitia. Induat se nouus Iudas vt gigas; similis fiat leoni, qui nullius pauet aduentum. In Terra Sancta pro Iustitia & Dei lege pugnantes, laudat Apost. ad Hebreos xi. *Gedeon,* inquit, *Barach, Samson, Iepte, Dauid, & Samuel, per fidem vicerunt regna, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.* Quid quoq; vtilius atq; securius tali morte, vbi obtentâ omniũ peccatorum veniâ, sic moriendo non pereunt corpora nostra, sed mutantur in melius? *Nihil timeas,* Apocal. 11. *eorum quæ passurus es; esto fidelis vsq; ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ.* Vndè & cùm *Bendocdar* Saphet obtinuit, *part.xii.cap.xviii.* licet fidem dederit fidelibus, vt si per deditionem castrum reciperet, saluos cunctos Ptolomaydam vsq; conduci faceret: recepto castro ad spurcissimam legem suscipiendam Christianos primò inuitat precibus, mortem deinde in crastino comminatur: Sed duorum Minorum Fratrum, totâ nocte sacris confortati monitis, coronam martyrii elegerunt: fluxitq; per montis decliuium nõ modicus sanguis, sed riuus cruoris: enim paucio-res quingentis martyrio tunc coronati dicuntur. Post hos autem prædictos Fratres quorum vnus vocabatur frater *Iacobus de Podio*, alter frater *Ieremias de Ianua*, & cum eis Priorem Templariorũ, primò excoriari fecit, deindè crudelissimè fustigari, postremò ad locum deduci, vbi cæteri martyrizati fuerant, vbi capitis obtruncatione suum martyrium compleuerunt. Rex tamẽ crudelis & impius maceriâ corpora sacra conclusit, vbi nocturnis horis, cernentibus Saracenis, frequẽter magnus splendor emicuit. Non igitur timendũ Christianis in bello: si tamen ex humana imbecillitate declinet, Princeps militiæ proborũ Ducum sequatur exempla. *Seruius Tullius* adolescens, prælio quo Rex Tarquinus aduersus Sabinos cõflixit, signiferis segniùs dimicantibus, raptũ signum in hostẽ misit: cuius recipiendi gratiâ, Romani ita ardenter pugnauerunt, quòd & signũ & victoriam retulerunt. *Scipio*, cùm exercitum suum videret auersum, pronuntiauit hostem sibi futurum quicunque intraret in castra. In simili casu *Q. Iunius* nullum ait se recepturum in castra nisi victorem: sic reductis suis in aciem, victoriâ potitus est. *Fuluius Priscus* cunctantem signiferum eius iussu aggredi hostem, occidi imperauit: quo facto perterriti cæteri hostem

hostem inuaserunt. *Cosus Cornelius* magister equitum, idem fecit. *Q. Attilius* Consul, refugientibus in castra militibus, aciem suam opposuit, & vniuersos contra hostes in aciem reduxit. *L. Silla*, cedentibus legionibus exercitui Mitridatico, stricto gladio in primam aciem procurrit, appellansq; milites, dixit: *si quis quæsisset vbi Imperatorem reliquissent, responderent, pugnantem in Boëtia*: cuius rei pudore, vniuersi secuti sunt eum. *Philippus* veritus ne impetum *Scytharum* sui non sustinerent, fidelissimos equitum à tergo posuit, iussitq; vt neminem commilitonum ex acie fugere paterentur, & abeuntes perseuerantiùs trucidarent: volentesque proindè ab hostibus potiùs quàm à suis cædi, victoriam adepti sunt. Simile de Astiage suprà 10 *cap. VIII.* dictum est.

Cap. XI.

Continet exempla quædam, atq; cautelas ponendi insidias.

QVantum insidiæ valeant iustè bellantibus, quamq; illis conueniant, Dei mandato ad *Iosue* directo cognoscitur: Debellaturo enim ciuitatem Hay iussit Devs: *pone insidias vrbi post eam.* Et cùm fugam simulasset cum suis Iosue, & insequerentur eum oppidani, ita vt nec vnus remaneret, surrexerunt, qui latebant de insidiis, & ciuitatem incendio consumpserunt. *Scipio* Africanus cùm bina castra haberet aduersa, Sifacis & Carthaginensium, prima, vbi multa incendii erat ma-20 teria, succendit, & concurrentes socios ad auxilium, vt putabant casualis ignis, per insidias trucidauit. *Pompeius* in Yspania, priùs dispositis, qui ex occulto egrederentur, simulato metu instantem hostem in loca infesta deduxit: vbi verò res poscebat, conuersus & in faciem & in latera, vsque ad internectionem cæcidit. *Tamaris* Regina auditâ morte filii, vltionis quærens solatia, hostem circumuenit insidiarum fraude: simulatâ quippe diffidentiâ refugiens, Cyrum vsque ad angustias perduxit: & cum eo vsque ad XX. millia Persarum trucidauit, Regis caput in vtrem sanguine plenum cum hac crudelitatis exprobratione proiiciens: *Satia te sanguine quem sitisti, cuiusque insatiabilis semper fuisti.* *Pompeius* contra Mithridatem tria millia militum in sylua iacente inter bina castra locauit; & leui armaturâ simu-30 lante metum, vltra locum insidiarum traxit hostem, & ab vtraque parte cæcidit, fugientibus conuersis in faciem. *Melantus* dux Atheniensium, ad singulare prouocatus certamen, cùm applicaret, ab aduersario audit: *Iniquè contra solum cum socio venis*: & conuersus, vt videret quis se comitaretur, vno ictu ab hoste confectus est. *Hipocrates* Atheniensis, firmissimam manum militum eduxit è nauibus, in insidiis collocans; deindè naues omnes quasi milite onustas palàm transnauigare iussit: ita secutos, & nihil dubitantes Lacedæmonios à tergo aggressus, in itinere oppressit. *Anibal* apud Canas, sexcentos equites Numidas transfugere iussit, qui ad faciendam fidem, gladios & scuta Romanis dederunt, & in vltimum agmen recepti, vt primò concurri cœpit, strictis minoribus quos occultauerant gladiis, scu-40 tis iacentium assumptis, Romanorum aciem cæciderunt. *Idem*, cùm explorasset castra Fuluii Romani ducis negligenter munita, ipsum posteà nosset multa temerè audere, primâ luce cùm densiores tenebræ præstarent obscuritatem, paucos equites Romanarum munitionum vigilibus ostendit; quo Fuluius repentè mouit exercitum: tunc Anibal, per aduersam partem castra eius occupauit; & in terga Romanorum effusus, octo millia fortissimorum militum cum ipso duce trucidauit. *Veriatus* ex latrone dux Celtiberorum, cedere se Romanis equitibus simulans, vsque ad locum voraginosum, & prælatum eos perduxit; & cùm ipse per solitos ac notos sibi transitus euaderet, Romanos limoso immersos loco cæcidit.

G. enim *Fuluius* cùm in finibus Romanorum, exercitus Faliscorum suo longè 50 maior, castra posuisset, per suos milites quædam procul à castris ædificia succendit, vt Falisci suos id fecisse putantes, se prædæ diffunderent. *Anibal* à Carthaginensibus missus contra Afros, sciens viros vini auidos, prælio leui commisso, cessit: nocte deinde intempestâ, relictis intra castra quibusdam sarcinis & vini copiâ mixti Mandragorâ, cuius inter venenum & saporem media vis est, fugam simulauit: cumque Barbari in gaudium effusi, occupatis castris se medicato onerassent mero, dum velut mortui iacerent, reuersus aut eos cepit aut occidit. *Saraceni*, dùm Christiani obsiderent Acon, & fame affligerentur, satis dolosè simulatâ fugâ,

xi.

Ios. 8, 2.

prouocauerunt ad victualia & cætera rapienda, & grauatos oneribus redeuntes grauiter cesserunt, *part. x. cap. III.* *Idem*, aduertens lignorum inopiam regione desertâ, intra vallum reliquit plurimos armentorum greges: at cùm Romani semicrudâ se onerassent carne, ille reducto nocte exercitu, eos multò fortiùs vexauit. *Hij*, qui aduersus Eritreos bellum gerebant, speculatorem eorum in loco edito deprehensum cæciderunt: & eius veste suus amictus, Eritreos ex eodem iugo, signo dato, ad insidias euocauit.

CAP. XII.

Continet exempla & cautelas, ne hosti fuga penitus negetur. 10

XII. GRæci vt Xerxis Regis Persarum reditum impedirent, interrumpendi pontis consilium ineunt: sed *Themistocles*, metuens ne inclusi hostes desperationem conuerterent in virtutem, seruum transmisit ad Xersem, vt maturatâ fugâ præoccupet pontem. *Cæsar*, Germanos inclusos, ex desperatione fortiùs pugnantes, emitti iussit, fugientesque aggressus est. *T. Martius*, occisis Scipionibus delato ei exercitu, cùm Peni, ne inulti morerentur, acriùs pugnarent, laxatis manipulis, ex concesso fugæ spatio dissipatos, sine suorum periculo trucidauit. *Manlius* Consul, cùm ex acie reuersus capta ab extrusis Romana castra reperisset, omnibus portis statione circumdatis, inclusos hostes, in eam rabiem efferauit, vt ipse in prælio caderet: quod animaduertentes Legati eius, ab vna parte remotâ statione, exitum extrusis dederunt: & effusos persecuti occurrente altero consule. Sic etiam filii Israël, ingrauato bello contra filios Beniamin, *Iudic. xx.* dederunt eis ad fugiendum locum, vt in præparatas insidias deuenirent. *Pyrus* Epyrotarum Rex, cùm quandam ciuitatem cepisset, cerneretque ex vltima necessitate oppidanos fortiter pugnare clausis portis, locum ad fugam aperuit. *Idem*, inter cætera præcepta Imperatoria memoriæ tradidit, fugienti hosti pertinaciter non instandum: non solùm ne fortiùs ex necessitate resistant, sed vt faciliùs cedant, quoque postea facilius est, non vsq; ad perniciem instaturos victores. 20

CAP. XIII. 30

Continet cautelas varias, & exempla dissimulandi aduersa.

XIII. QVanto quis in opinione hostium pluris extimatur, tantùm illi de audacia demit: necessitates proindè cunctæ, aduersario tegendæ sunt. *Tullius Hostilius* rex Romanorum, contra Vegentes commisso prælio, cùm Albani desertis Romanis proximos peterent tumulos, clarè pronunciauit, id suo iussu peractum, vt hostes circumueniret, quæ res Romanorum turbatos sedauit animos, & hostium corda strauit. *Silla*, circumuentis auxiliatoribus ab eo missis, ne vniuersus trepidaret exercitus, suo id factum ait consilio, quia ad defectionem conspirassent: & tam manifestam cladem velauit, & militum animos confortauit. *Annibalem* in Italia tria millia carpentariorum, properantem reliquerunt: at ille, ne cæteri mouerentur, edixit à se esse dimissos: in cuius rei fidem, paucos qui remanserant remisit. *Lucullus*, cùm animaduertisset Macedones equites quos in auxilio habebat, subito consensu ad hostem transfugere, signa canere iussit, & turmas quæ eos sequerentur immisit: hostis committi prælium ratus, transfugientes telis excepit; & necessitate ad Romanos conuersi, hostem inuaserunt. *T. Quintus Capitolinus* Consul, cedentibus Romanis, ementitus est in altero cornu hostes fugatos; & confirmatis suis victoriam retulit. Sic *G. Manlius* aduersus extrusos vulnerato collegâ Fabio, qui sinistrum cornu ducebat, cedentibus cum turmis militum occurrit, clamitans collegam viuere, & se dextro cornu vicisse: quâ constantiâ, reintegratis suorum animis, victor fuit. 40 50

CAP. XIV.

Continet nonnulla post prælium obseruanda, si prosperè actum est: fugientiumq; cautelas.

XIV. VIctis prælio Theotonis *G. Marius*, reliquias eorũ, quia nox circuuenerat, circũsedens, per paucos suos territauit, & insomnẽ hostẽ detinuit: ex eo assequutus,

vt

vt irrequietum posterâ die faciliùs debellaret. E contra *Balduinus* Rex Ierusalem quartus, fugato Norandino Barones nonnullos dimisit,& redeunte Turcho, de Christianorum strage vix fugâ liberatus est *part.vi.cap.xx.* Simile ab eodem & simili ex causa passi sunt apud castrum de Harench, (*in eodem capitulo*) *Barones* quidam de Francia venientes. *Cl. Nero*, victis Pennis, Asdrubalis caput in castra Anibalis iecit; vt luctu fratris ipse,& exercitus aduentantis auxilii desperatione, affligeretur: Et conformiter *Iocellinus*, caput Balac Christianis transmisit obsidentibus Tyrum quo facto Turchos satis afflixit: *part.vi.cap.viii.* *L.Silla*, hiis qui Penestræ obsidebantur, occisorum in prælio ducum capita hastis præfixa ostendit; atque sic ostinatorum peruicaciam fregit. *Ermocartes* Syracusanus, superatis acie Carthaginensibus, veritus vt captiui, quorum ingentem manum in potestatem redegerat, minus diligenter custodirentur: quia victores, elatio atque insolentia in epulas & securitatem facilè compellere poterat, finxit proximâ nocte equitatum hostilem venturum: quâ expectatione consecutus est vt vigiliæ attentiùs gererentur. Victores quoque non statim currant ad prædam: Sic *Theotoni* post victoriam ad prædam effusi à Karolo Rege Syciliæ in dispersos irruente, facilè superati sunt. Non taliter egit *Iudas Machabeus*, Gorgiæ parte exercitus superatâ *1.Machab.iv.* Sed ait ad populum: *non concupiscatis spolia: quia bellum contra nos est; & Gorgias, & exercitus eius propè nos in monte*: & apparuit pars quædam cum Gorgia prospiciens de monte, & visis quæ gesta erant, & Iuda in campo parato ad prælium, fugit timore concepto: Tunc demum Iudas ad spolia castrorum reuersus est. Hæc autem cautela, cum Saracenis dimicaturis maximè necessaria est: quia fugere sciunt, & cedere; se iterum recolligere, ac redire: Sunt enim à remotis, & quid Christiani agant respiciunt; & si dispersos viderint & ad spolia occupatos, reuertuntur & vincunt: sicut suprà *part....cap.....& part.xii.cap.2.* Vndè & *Galli* laudantur quia pugnaturi cum Atallo, aurum omne & argentum custodibus certis tradiderunt: vt si acies contingeret terga dare hostes thesauris intenti fugientibus parcerent. *Tryphon* quoque Syriæ Rex per totum iter, fugiens, pecuniam sparsit: effugitque Antiochi milites ad eius collectionem immoratos. *Q. Sertorius*, pulsus acie à Quinto Metello Pio, ne fugam quidem tutam arbitratus, milites dispersos abire iussit, admonitos in quem locum conuenire vellet. Nil simile egerunt *Christiani*, quando iuxta casale vocatum Sarmosac cum Rege LVDOVICO capti sunt: *part.xii. cap.iii.* Nec etiam alias similes legimus egisse cautelas.

CAP. XV.

Continet circa obsidionem exempla varia, & cautelas.

SVmmè nociuum obsessis est, aquæ defectus: & ideò sagaciter meatus eius quærendus. Sic *Olofernes* Bethuliam obsidens, aquæ ductum incidi præcepit, quem circuiens reperit, diligenti custodiâ adhibitâ fontibus: vndè sacerdos post quintâ diem statuit reddere ciuitatem. Similiter & itinera obsidenda, vndè victualia comportantur, & ante quàm segetes colliguntur. Sic *Fabius Maximus* vastatis Campanorum agris, vt & semina perderent, cessit; deindè renata strauit. Pluribus quoque cautelis inuenimus obsessorum grana sublata. *Dionysius* enim multis vrbibus captis, cùm Reginos adgredi vellet qui copiis abundabant, simulans pacem, petiit commeatus exercitui ministrari: & exhausto oppidanorum frumento, aggressus est vrbem. *Alexander*, oppugnaturus Leycadiam comeatibus abundantem, priùs castella quæ in confinio erant cepit, & ad vrbem confugere passus est, vt alimenta celeriùs consumerentur. *Fallaris* Agrigentinus, cum quibusdam fœdus simulauit, petiitque frumenta apud illos locare, vt proprium incautiùs consumerent; suoque repetito, illos superauit inediâ. Sunt & alii modi decipiendi obsessos. *Anibal* in Italia plures vrbes cepit cum habitu Romanorum, & lingua, quam longo belli vsu didicerant. Sic & *Turchi* Christianorum oppida, simulatâ victoriâ: *part.iv.cap.xiv.* *Dux Atheniensium*, templum Dianæ extra muros incendit; effusisque oppidanis ad opem, vacuam defensoribus cepit vrbem. *Alcibiades* dux Atheniensis, ciuitatem Agrigentinorum, egregiè munitam obsidens, consilium ciuitatis petiit, vt de rebus ad commune pertinentibus

differeret: dumque in consilii specie multitudinem teneret, Athenienses quos ad id præparauerat, incustoditam vrbem acceperunt. *Antiochus* in Cappadocia, portantes ad obsessum castrum in iumentis frumenta cepit; submisitque milites sub eorum officio & vestitu. Quasi similiter subintrauerunt castrum *Armeni*, occultatis armis: *part.....cap....* Et *Saraceni*, iuxta Ptolomaydam, Christianos plures similiter deceperunt: *part. XII. cap. VIII.* *P. Cornelius Scipio* intelligens difficultatem ad expugnandum Deliuinum, quia omnium concursu defenderetur, cætera oppida aggredi cœpit, & euocatis ad propria defendenda singulis, euacuatum auxiliarii Deliuinum cepit. *Cornelius Rufinus* consul, Crotonam oppidum cùm obtinere non posset, finxit discessum, & post emissos auxiliarios, inualidos cepit. *Mango* dux Carthaginensium, victo Gn. Pisone, & in quadam turre circumsepto, suspicatus ventura ei auxilia, profugam misit qui persuaderet appropinquantibus captum iam Pisonem: illisque deterritis, reliqua victoriæ consumauit. *Theleopidas* Thebanus, duo oppida simul oppugnaturus, præcepit vt ab aliis castris, quatuor equites coronati cum notabili alacritate venirent: ad cuius simulationem, curauit vt sylua quæ in medio erat incenderetur, præbitura speciem vrbis ardentis: eorumque habitu quosdam captiuorum iussit perduci. *Fabius Maximus*, apud Arpos occupatos præsidio Anibalis, sexcentos milites, obscurâ nocte misit, qui minus frequentatam oppidi partem scalis ad murum ascenderent: & descendentium aquarum strepitu adiuti sunt: & dato tunc signo, à parte alia cepit Arpos. *Cato*, magis imbelles cuiusdam ciuitatis mœnia aggredi iussit: at dum obsessi victores, fugientes hostes auidiùs persequuntur, cum legionibus reseruatis, oppidum bellatoribus vacuum cepit. Sic *Scipio* in Sardinia, fugam simulans, insequentibus oppidanis, per eos quos proximè locauerat, oppidum inuasit. Et *Anibal* Gemeram simili cepit commento. Et filii Israël, (*Iudic. XX.*) fugam arte simulantes, inierunt consilium vt abstraherent de ciuitate filios Beniamin; Sic ceperunt Gabaa; & percusserunt ex eis XXV. millia hominum bellatorum. Non taliter egit *Almericus* Rex V. Ierusalem circa Damiatam cum exercitu Imperatoris Constantinopolitani: sed post longam moram, egestate & frigore compulsus recessit: *part. VI. cap. XXII.* Et Rex *Hugo* ad demoliendum Caco iens cum Domino Odoardo, pro inuenta prædà obsidionem miserabiliter omiserunt: *part. XII. cap. XI.*

Cap. XVI.

Continet bellantium monita salubria, & regulas directiuas.

XVI. NOn solùm *exemplis*, sed etiam infallibilibus *regulis* bellorum Duces informare vtile est. In præliis & expeditionibus conditio talis est: vt quod tibi prosit, aduersario noceat; & quod tibi officit, illum iuuet. Nunquam dissimulandum aut agendum aliquid ad hostis arbitrium; sed quod nostro iudicio videtur vtilius, & magis eligendum. Contra te incipis esse si imiteris quod aduersarius in quantum huius pro se facit. In bello qui plus in angariis vigilauerit, plus exercendo militem laborauerit, minus periculum sustinebit. Nunquam militi, nisi probato, arduum aliquid committendum. Inediâ autem emergentibus, vt terrore & insidiis, vtiliùs hostem domare quàm prælio, vbi frequenter fortuna præstat virtuti. Nulla sunt consilia magis efficacia ad perficiendum intentum, quàm ea quæ impedimentũ patrare valens, ignorat. Plus iusta, causa quã bellandi peritia proficere consueuit in bellis. In sollicitandis & suspiciendis hostibus, si cum fide veniant, magna fiducia est: quia transfugæ, ampliùs frangunt aduersarium quàm perempti. Melius est post aciem plura seruare præsidia, quàm latius milites spargere antè eam. Difficile vincitur, qui de suis & aduersarii copiis potest sumere vltionem. Paucitas exercitata, parata ad victoriam; multitudo rudis, ad fugam communiter reperitur. Sæpè locus vel tempus præstat peritiæ belli. Paucos viros fortes natura procreat, multos effecit disciplina. Nunquam acies producenda nisi affuerit spes triumphi. Ordinato incessu nihil fructuosius: quod minimè obseruatur, nisi celeriter ambulare & æqualiter addiscatur. Periculum semper ab hostibus sustinet inordinatus exercitus, & diuisus. Magna erit adhibenda cautela ne cùm incumbit necessitas, quid eueniat imperitis. Non armorum ornatu, sed aptitudine & terrore subiicitur hostis.

ſtis. In cæteris rebus emenda poteſt fieri poſt delictum: inemendabilis verò culpa bellorũ, cui pœna protinus eſt adiuncta. Senatui populoq; Romano orbem ſubiecit armorum exercitium, militiæ vſus, & diſciplina caſtrorum. Diſciplina militaris auget audaciam dimicandi; & minus mortem timet in prælio, qui vitam minus habuit delicatam. Ordinatâ munitione caſtrorum nihil ſalubrius, vbi dies noctesq; tam ſecuri peragunt, ac ſi ſecum ciuitatem propriam comportaſſent: ſitque vt ſi neceſſitatis articulo periculis cedant, refugium habeant, ne gladio, animalium more, cadant. Abſque ferro vincitur, qui frumentum non præparat, & alia opportuna. Quid fieri debeat, tractato cum multis: quia Principum oculi, ſa-
10 pientes: quod verò facturus, cum pauciſſimis, vel potius ipſe tecum. Boni duces publico certamine nunquam niſi ex occaſione, aut nimia neceſſitate confligunt. In milite requirantur operis aptitudo, velocitas, robur, & armorum diſciplina. Fabros, carpentarios, macellarios & venatores congruit militiæ ſociare. Legionis ius eſt, facilè nec fugere, neque ſequi. Militem honeſtas reddit idoneum, & victorem verecundia fugæ. Clauſis, creſcit ex deſperatione audacia. Nulla, vbi pro ſalute certatur, eſt negligenti venia impendenda. Illic numerus requirendus non eſt, vbi animus ſemel territus, non tam hoſtis telum quærit declinare, quàm vultum. Hæc de rei militaris diſciplina commemoraſſe ſufficiat. Cæterùm quæ deſunt in regulis & exemplis, ſuppleantur in ſcholis.
20

CAP. XVII.

Continet quomodo conquiſitâ Terrâ Promiſſionis, Rex vnus inſtituendus ſit.

POſt conquiſitam Promiſſionis Terram, conſtituendum fore Regem, qui cunctis imperet, prudenter & iuſtè gubernet ſubiectos, hoſtes propulſet & terreat, ſacra monet Scriptura, Deuter. XVII. *Cùm ingreſſus fueris terram quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, & poſſederis eam, habitaueriſq; in illa, Regem conſtitues quem Dominus DEVS tuus elegerit.* Regem dixit ſingulariter, & non plures: ſicut & vnum Capitaneum eligendum ſupra diximus, vt pax & vnitas ampliùs foueatur: *ſuprà lib. II. part.*
30 *I. cap. I.* Summè enim cauendum diſſidium, quod facillimè poteſt contigere in Fidelibus peractâ victoriâ, propter diuerſitatem linguarum, regionum, complexionum & morum. *Soldanus* Babyloniæ aliquando ſe comparauit Serpenti habenti plures caudas & caput vnum, quod caudas omnes ad libitum poſt ſe trahit: Chriſtianos verò comparauit ſerpenti habenti caudam vnam & plura capita, & non poteſt ſequi cauda capitum contrarios appetitus, CHRISTI teſtimonio: *Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, &c.* Eligi quoque debet vnus, non contingenter, aut quiuis indifferenter; ſed quem Dominus DEVS tuus elegerit: qui praua oderit, virtutibus floreat, vtilia eligat, ſcelera deteſtetur; ſitque alter *Dauid*, quem omnes concorditer & vnanimiter vnxerunt in Gyon: *II. Reg. V.* Qui tulit frenum tributi de
40 manu Philiſtiim; & percuſſit Moab, & factus eſt ei Moab ſeruiens ſub tributo: fecit quoque ſibi famam cùm reuerteretur, captâ Syriâ, in valle Salinarum: & poſuit in Idumea cuſtodes: & facta eſt vniuerſa Idumea ſeruiens Dauid. Sit alter *Salomon*, cuius vultum deſiderabat vniuerſa terra; qui & famam vincebat virtutibus: ipſe enim obtinebat (*III. Reg. IV.*) omnem regionem trans flumen, & cunctos Reges illarum regionum; & habebat partem ex omni parte in circuitu: habitabatq; Iuda & Iſraël abſq; timore, vnuſquiſque ſub vite & ficu ſua: Sic etiam *Ezechias*, qui muniuit ciuitatem, induxit aquam, fodit ferro rupem, & ædificauit puteum: *II. Paralip. XXX.* & Eccleſ. XLVIII. Deniq; ſit *Ioſias*, qui directus eſt diuinitus in pœnitentiam gentis, & tulit omnes abominationes, & in diebus ipſorum corroborauit pie-
50 tatem: *II. Paralip. XXXV. & Eccleſ.* XLIX. Talis eſſe debet Rex Ieruſalem, vt populus Chriſtianus inibi merito & numero augeatur. Nam, vt pulchrè ait Anticladius,

—— componitur Orbis
Regis ad exemplum; nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.

Taliter electus eſt dilectus & electus à DEO Gotifredus: *part. VI. capit. I.*

XVII.

Matt. 6, 24.

Ipsius quoque successores, Soldanus Ægypti & Damasci tributarios habuerunt: *part. eadem, cap. xxi.*

Cap. XVIII.

Continet quòd à superfluis, & quibuscunq; vanis Rex debeat abstinere.

XVIII Sicut in militari disciplina vtilia quædam sub certis capitulis comprehensa sunt, sic conuenienter circa *vitæ mores* componendos, nonnulla subinferamus. Nam hiis duobus defecisse fideles, si attentè præmissa legerimus, sæpiùs aduertemus. Et quia breuitati insistimus, in persona Regis populus informetur: quia *qualis rector ciuitatis, tales & habitantes in ea*: *Eccles. x.* Et suprà præmittitur; *componitur orbis Regis ad exemplum.* Ne verò institutus Rex, putet legibus se solutum (*in Deuter. vbi suprà,*) regulam audiat cœlitus sibi datam. *Cumq; Rex fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos.* Necessarii non prohibentur equi, vel equites ad regni tutelam: sed pomposa multiplicatio, qualiter Salomon habebat (*iv. Reg. iv.*) xl. millia præsepia equorum currilium, & xii. millia equestrium: & (*capit**.) xx. millia equitum dicitur habuisse. Prohibetur autem iactantia hæc, ne onerosus subditis, & in se insolens fiat: equorum enim nomine Legislator familiam, & extrinseca omnia quæ ad eum pertinent denotauit: in quibus excessit Salomon: cuius cibus erat per singulos dies xxx. chori similæ, & lx. chori farinæ; decem boues pingues, & viginti pascuales, & centum arietes; exceptâ venatione ceruorum, caprarum, atque bubalorum, & auium altilium. Fecit quoque ducenta scuta de auro purissimo, & trecentas peltas, ad ostentationem Regii fastus; quibus vtebantur custodes Regis, antè hostium domus excubantes. Cum hiis etiam præcedebant equites iuuenes, cùm Rex egrederetur, diffundentes flauam cæsariem, vsque in equorum sessionem; adiicientes auri tincturam, vt eorum capita sole percussa, ampliùs radiarent. Quantum autem ex hiis similibúsue, subditis Salomon fuerit onerosus, scriptura indicat *iii. lib. Reg. xii. capit.* cùm ad Roboam filium eius clamaret populus: *Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis: tu minue paululùm de imperio patris tui durissimo, & de grauissimo iugo quod imposuit nobis: & seruiemus tibi.* Sed cùm aduersa respondisset, & grauiora minaretur, decem Tribus amisit, & regni diuisionem induxit: (suprà *part. i. cap. v.*) Quid superflua arma, vel armati conferunt Regi? Plato cùm vidisset Dionysium Tyrannum Siciliæ, corporis sui septum custodibus, ait: *Quid tantum malum fecisti, vt à tam multis necesse habeas custodiri? Vnũ*, inquit Seneca de clementia ad Neronem, *est inexpugnabile munimentũ amor ciuium.* Hinc aduertant Principes & Barones: si equos & equites Regi ad fastum multiplicare non licet, minus licitum esse eis multiplicare canes, aues prædarias, simias, & syluestria quæque diuersa, quasi quædam portenta naturæ. Sed in hiis forsitan sæpiùs deliquerunt, quia familiariùs inhæserunt ioculatoribus quàm prædicatoribus veritatis. *Nobilium est*, inquiunt, *istriones*, * *se in venatica exercere, causâ recreationis; in auibus cœli ludere; taxillos rapidè colligere, argutè voluere, & aleas frequentare.* Quis ignorat, quòd hæc delicatę suscitant pruriginem leuitatis? Themistocles Philosophus ait: *Magistratus à ludis & quibuscunq; leuioribus esse arcendos, ne res publica ludere videatur.*

Deut. 17, 16.

Cap. XIX.

Continet ad quantum regni periculum Rex malis moribus inquinatur.

XIX. Si Rex Ierusalem à vanis ac leuibus, quasi peccatorum fomentis, abstinere iubetur, ex hoc penset quantâ curâ grauiora peccata vitare debeat, quæ non solùm sui exitium, sed totius etiam regni, ac vniuersi populi infortunium periculumq; inducere possunt? Vndè conuenienter sequitur in regula eius: *Nec reducet populum in Aegyptũ equitatus numero subleuatus.* Fastus enim & vanitas Regis, ad peccatum inclinat: peccatum Regis, faciliter ducit populum in Ægyptũ, id est, in tenebris peccatorum: quia *promptè facit inferior*, ait Ambros. ad Rom. i. *quod vidit fieri à potiore.* Vndè & Ieronymus ad Helyodorum ait Episcopum: *Domus tuæ conuersatio quasi in specula constituta, magistra est publicæ disciplinæ: quicquid ibi fecerint, id omnes sibi faciendum putant.* Sic *Ieroboam*, quasi in Ægyptum, duxit in idolatriam decem tribus: *part. i. cap. v.* propterquod regnum ipsum ab Assyriis destructum est. *Ioas* quoque Rex Ierusalem, Optimates suæ vitiauit exemplo à Dei legitimis declinando *sequenti capitulo*

Deut. 17, 16.

Et

Et propterea ex Dabyr vel ex Ephod ex tunc oraculum prohibitum est diuinum. Propter peccatum Dauid in numeratione populi, multa millia occiduntur: *II. Reg. xxxiv.* Sic verum est quod dicitur Ecclesiast. x. *Secundùm Iudicem populi, sic & ministri eius; & qualis est rector ciuitatis, tales habitantes in ea.* Et Ethnicus supradictus, *Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.* Et quia populum cum Rege iungit sequela peccati: iustè eâdem pœnâ communiter inuoluuntur: sic de talibus Ezech. VII. ait DEVS: *Rex lugebit, Principes induentur mærore, & manus populi terræ conturbabuntur: secundùm viam eorum faciam eis.* Sic omnium Rex meritò se putet reum, quos vitiato exemplo duxerit in Ægyptum. Proindè Rex Ierusalem virtutibus floreat, vt mores laudabiles in subditos influat, quasi caput in membra: ne illud Helyæ ad Achab, ei improperari possit: *Tu es, qui conturbas Israël, & domus patris tui: III. Reg. XVIII.* ne populus serò gemat illud, Tre. III. *Me minauit & adduxit in tenebras, & non in lucem,* & sequenti capitulo: *ceruicibus minabamur, lassis non dabatur requies; Aegypto dedimus manum & Assyriis, vt saturemur pane.*

CAP. XX.

Continet, qualiter Rex per temperantiam, sub rationis imperio, concupiscibilem frenare debeat, quantum ad sensibiles delectationes.

XX.

SIcut in ciuitate benè disposita, cuncti sub obedientia vnius Principis ordinantur: sic concupiscibilia vniuersa, quicunque rectè viuere cupit, necesse habet, vt sub imperio redigat rationis; *& nequaquam post concupiscentias suas eat: (Ecclesiast. XVIII.)* sed temperet se à delectationibus in quibus cum brutis animalibus communicamus: *III. Ethic.* Qui enim eas per intemperantiam sequitur, non est aptus aliis dominari; sed magis subiici sequenti iudicium rationis: secundùm quod Noë filiis eius, Gen. IX. ait DEVS: *Terror vester ac tremor sit super cuncta animantia terræ:* super animantia, inquit, non super homines: vt non ratio, sed brutalitas timeat hominis potestatem. Vis etiam concupiscibilis: *III. Ethic.* secundùm quam est intemperantia, assimilatur puero: sed *væ terræ, cuius Rex puer est; & cuius Principes manè comedunt:* Ecclesiast. X. Necesse est proindè vim sensibilem, ratione regi; sicut puerum, pædagogo. Qui autem domui suæ, *(ad Tit. III.)* imò, vt ita dicam, sibi ipsi præesse nescit, quomodo Ecclesiæ DEI diligentiam habebit? A regimine igitur sui discat Rex electæ Terræ Promissionis, rectè regere subditos vniuersos, dicente Ethnico Claudiano:

Si metuis, si plura cupis, si duceris irâ,
Si vitiÿ patiêre iugum tolerabis iniquas
Interius leges, tunc omnia iure tenebis,
Cùm poteris Rex esse tui.

Plutarchus etiam in institutione Traiani: *Quiduis rectissimè geres, si non recesseris à te ipso: si primò te composueris ad virtutem, rectè vniuersa procedent.* Et quia inter sensibiles delectationes sunt Venereæ potiores, in regula Regum nominaliter prohibentur: *Non habebit vxores plurimas, quæ illiciant animũ eius.* Ergò nec adulterari multò minus licebit, aut stupra quæuis committere. Quòd si de Rege Dauid, & filio eius Salomone obiectio oriatur, qui multas duxerunt vxores, respondebitur: quia Dauid, prophetica conuictus parabolâ, se filium mortis esse respondit, *II. Reg. XII.* Et de Salomone, *Eccles. XLVIII.* post magnalia enarrata dicitur: *Inclinauit femora sua mulieribus; dedit maculam in gloria sua.* Herodes Herodyadem contra legem accipiens, iussit decollari Iohannem. *Matth. XIV. & Marc. VI.* Latinorum quoque Regum Ierusalem, *Balduinus* primus, hoc spreto regulæ suæ capitulo, solutoq; coniugali vinculo, quo vnus vni ab initio iungitur, monasterio intrusâ Reginâ, quod Sancta Anna vocatur, iuxta Probaticam piscinam, & propè portam quæ dicebatur Iosaphat, Comitissam Siciliæ quæ opibus affluebat, relictam Rogerii fratris Roberti Guiscardi superinducens, & infirmitate correptus, demum relinquens, Siculorum Apulorumq; ad Regem regnumq; Ierusalem dissidii ac odii, non paruo tempore, materiã tribuit. *Ysabella* etiam, Reginæ Sybillæ sorori defunctæ succedẽs, spreto Enfrando, *(suprà part. X. cap. III.)* à Conrado sponsatur, vel adulterio potiùs maculatur: quia veritatis testimonio, *(Luc. XVI.) Omnis, qui dimittit vxorem suam & ducit*

Deut. 17, 17.

alteram, quoad primum, *mechatur*: & quo ad secundum, *Qui dimissam à viro duxerit, adulterat.* Fœda res & indigna honore regio, ac penè Machumetico errore suspecta, matrimonia ritè celebrata diuidere, vel personas illegitimas copulare, aut vni plures iungere, contra diuinam legem, & Ecclesiasticam sanctionem. Sub regula itaq; rationis, Rex delectationes, & concupiscentias suas arceat, ne eius illiciant animũ ad peccatum; ne Regale decus fœdet luto peccati: ne illius exemplo populus vitietur, qui virtutibus præstans, sub iugo tributi tenere debet in circuitu populos infideles. *Cui enim liberè imperabit*, (inquit Tullius lib. de Paradoxis) *qui non potest suis cupiditatibus imperare? Refrenet primùm libidines, spernat voluptates, animi labes repellat: tuncq́; incipiat imperare, cùm ipse improbissimis Dominis, dedecori ac turpitudini, parére desierit.* 10

Cap. XXI.

Continet qualiter concupiscibilem frenare debet, quantum ad delectationum fomenta, seu thesaurorum abundantiam.

XXI. SIcut in stipite apto cunctæ arbores faciliter inseruntur, ita & in *Auaritia* scelera vniuersa: dicente Apostolo. 1. ad Timoth. vi. *Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Sic de radice colubri egreditur regulus: *Isay. xiv.* Vnde Apostolus vbi suprà. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Auaro* proindè (Eccles. x.) *nihil est scelestius.* Non solùm cupiditas diuitiarum, truncus est in quo mala omnia inseruntur: sed & fomenta sunt diuitiæ, sensibilium & carnalium voluptatum, à quibus debet Rex, (*superiori capitulo*) abstinere. *Diuitiis alitur luxuriosus amor:* ait Ethnicus de remedio amoris. Ad tollendam igitur maculam cunctorum scelerum, & fomentum maximè carnalium vitiorum, additur in regula Regum: *Non habebit auri & argenti immensa pondera*: ne videlicet Regiam gloriam constituat in calamitate multorum, subiectis necessaria subtrahendo, quibus magis expedit beneficia elargiri. Qui enim potentes erant aliis benefacere, hunc honorem adepti sunt vt Reges vocarentur: *v. Polit.* Quo denique titulo congregabit diuitias, quas nomine possidet alieno? Non igitur priuata habere fiscalia debet, quæ publica confitetur. Sed, quia beneficia eroganda sunt, non proiicienda: summa cum consideratione librandum, quid conquisitâ Terrâ Sanctâ, ad regni conseruationem vtilius videatur; an videlicet omnes terræ illius reditus in fiscum deuenire Regium, in viros bellatores secundùm Regis prouidentiam pro tempore dispensandos: quemadmodum Soldanus Babyloniæ ad præsens obseruat: an conquisitâ terrâ, Baronibus ac militibus, & bellatoribus viris distribuere, qui Regi ac regno taxato armatorum numero seruiant, retentis amplis redditibus apud Regem quibus valeat se liberalè exhibere Clericis, religiosis, ac secularibus; impotentibus & egenis maximè, qui in conquisitione Terræ Sanctæ laborassent, vel Curiæ deseruissent: ad erigendas quoque Ecclesias, monasteria construenda, & vnum ad minus in vrbe qualibet *hospitale*, in quo recolligantur & foueantur infirmi, & temporali auxilio destituti. Quòd si ciuitates & castra vtilius videbitur partiri diuersis, pro Terræ Sanctæ subsidio, vtilimum videretur aliquibus potentibus Communitatibus cismarinis vrbis vrbes eis accommodas cum casalibus suis in feudum tribuere, vt inibi iurisdictionem exerceant, iustitiæ debitum vnicuique reddant: & Regi & regno de nauigio vel militia aliqua, vel vtroque seruiant. Nam vnusquisque quod proprium est, magis tueri conatur: & de facto, partes aliquas Romaniæ, ex ea causa, ad præsens per Venetos conseruari videmus. Et quia ædificanda sunt castra, erigendæ munitiones, non modò in Terra Promissionis, sed etiam in partibus Arabiæ & Ægypti; non solùm ad regni tutelam, sed etiam ad lucra magna, ac bona temporalia consequenda: latè patebunt fortilitia in maritima Ægypti & Syriæ, talibus dispensanda. Quæcunque verò via eligatur ex præmissis circa regni dispositionem, taxatam sibi regulam Rex semper obseruet, *ve habeat auri & argenti plurima pondera*: id est, animum ad congregandas diuitias: vel si diuinâ dispositione affluant, *cor non apponat. Mauritius* auarâ tenacitate amisit Imperium: cùm enim in hostili terra positus, militibus stipendia negasset, Focas rogatus, Imperialem assumpsit purpuram; & fugientem

Deut. 17, 17. 20 30 40 50 Psal. 61, 10.

Mauri-

Mauritium, cum vxore & quinque filiis, in Insula quadam necari iussit. Et *Saul* cupiditate prætiosorum Amalech ad inobedientiam tractus, à regno repellitur. *I. Reg. xv.* Et *Achab* homicidio perpetrato, quia Naboth vineam concupiuit, (*III. Reg. xxi.*) per Helyam audit à Domino: *Occidisti, insuper & possedisti: in loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuũ.* Econtra verò, beatus diues, (*Eccles. xxxi.*) qui post aurum non abiit; nec sperauit in pecuniæ thesauris: quis est hic & laudabimus eum? Sicut enim auaritiâ fama regia denigratur, sic præcipuè liberalitate clarescit. *Policratis* enim Samiorum Regis abundantissimis bonis conspicuus vitæ fulgor, ad Indiam vsque excessit: quia concupitæ rei fructum ab eo quilibet obtineret. Studeat igitur Rex Ierusalem, & Terræ Sanctæ Promissionis, liberaliter tribuere vbi oportet vel expedit; vt subditorum ac familiarium deuitet odium; vt sui ac regni declinet periculum; vt claritate famæ, Occiduos populos ad se trahat; vt inimicos terreat CHRISTI & populi Christiani.

CAP. XXII.

Continet sollicitam Regis diligentiam circa diuinæ legis studium, ac obseruantiam mandatorum.

REX *sapiens stabilimentum populi est.* Sapient. VI. Et Eccles. X. *Rex insipiens perdet populum suum; & ciuitates inhabitabuntur per sensum prudentum.* Ideò ad Philosophiam *primo de consolatione* pulchrè ait *Boëtius*: *Tu ex ore Platonis sanxisti beatas fore Respublicas, si eas vel studiosi sapientiæ regerent; vel earum rectores, studere sapientiæ contigisset.* Vnde & sapientia pronũtiat Prouerb. IV. *Per me Reges regnant, & conditores legum iusta decernunt.* Hac Theodosius, Iustinianus, & Leo, quasi de informi mundo alterum formauerunt, dum legibus orbem, quasi templum quoddam, Iustitiæ consecrarunt. Sed quia omnium legum censura est irrita & inanis, ni gerat imaginem sacræ legis: ideò conuenienter sequitur in regula Regum. *Postquam sederit in solio regni, describet sibi Deuteronomium legis.* Hîc proinde, *Reges intelligite, erudimini in lege Domini qui iudicatis terram: quia, lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Lex enim Cæsarea vel humana, non amputat omne peccatum; quin etiam permittit interdum particulare delictum. Sed lex Domini immaculata, prohibens vniuersa peccata. Prohibet manum humana, non animum: Sed *lex Domini conuertens animas.* Et propter varietatem humanorum actuum, non sufficit de cunctis disserere: sed *testimonium Domini fidele, sapientiam*, id est, perfectam scientiam, *præstans paruulis.* Huius legis puritatem ac integritatem *Philadelphus* attendens, sibi transferri à DEI cultoribus procurauit, quo de DEO rectius sentiret, & salubrius populum gubernaret. Si autem Rex minor ætate fuerit, aut parentum incuria litteris imperitus, assistant ei Nathan Propheta, & Sadoch Sacerdos. Vnde sequitur in regula Regum: *Accipiet exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus.* Sic *Ioas* dum ei astitit Ioiada, rectè vixit; quo sublato, peccauit: supra *part. I. cap. VI.* Gentiles quoque Reges, præceptores habebant Philosophos: *Alexander* Aristotelem, *Nero* Senecam, *Traianus* Plutarchum. Alexandro sublimis ingenii, scripsit Aristoteles Philosophiæ secreta: Neroni trucis animi, scripsit Seneca librum de clementia: Traiano verò, qui absque vlla ambitione Principatum obtinuit, scripsit Plutarchus volumen pulcherrimum de instructione politica, qui *Traiani institutio* nuncupatur. Sic laudabiles præceptores, locis, temporibus, ac personis congruè nouerunt adaptare sermones. Tales Rex Ierusalem, sui suorumque doctores prædicatoresque fideles habere studeat, qui scelera detestentur, contra vitia clament assiduè cum Zacharia filio Ioiadæ quem spiritus induit Domini (*II. Paral. xxiv.*) qui stetit in conspectu populi, & ait: *Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit? Quare?* id est, qua necessitate transgredimini, cum sint obseruatione facilia? Deuter. XXX. *Mandatum quod ego præcipio tibi, non supra te est.* Neminem deiicit aduersarius noster, nisi volentem. *Quare?* id est, qua audacitate, cum sint obseruatione felicia? Matth. XIX. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata:* Debitor, feneratori reddit commodum; & recepto semine terra reddit fructum, aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum: reddet & veritas quod promisit. *Centuplum*, ait, *accipietis, & vitam æternam possidebitis.* *Quare* etiã? id est, qua temeritate, cum sint trans-

Marginalia: Deut. 17, 18. — Psal. 2, 10. — Psal. 18. 8. — Deut. 17. 18. — Matth. 19, 29.

Psal.118,21. gressione pœnalia? *Maledicti*, inquit Psalm. *qui declinant à mandatis tuis. Ite maledicti*, ait Iudex iratus, *in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius*. Matth. xxv. In *ignem* vadunt, tantum supplicium excepturi, quantum præmium amiserunt. Et iustè, *æternum*: quia illa non casualis, sed rationalis exustio; quia non tam reum insequitur: quàm reatum. Sic culpam iubetur inquirere, quod substantiam nequit absumere. Interminabilis proinde culpa, igne cremabitur sine fine: & dum nullam spem, etiam post immensa tempora promittere sibi valent, dolorem sentient in præsenti, etiam consequentium sæculorum. Præuaricatores redite ad cor: quibus momentaneis delectationibus transgredimini mandatum Domini, vt tam duros subeatis, tam infinibiles, tam ineffabiles cruciatus? Ad hæc verò aptè & sollicitè prosequenda, vtile videretur, vltra sermones vel prædicationes solitas & communes, in scholis Theologiæ per Religiosos, textum Scripturæ Sacræ exponere in vulgari: quia, sicut *Venetiis*, vbi modus iste seruatur, experientia certa docet, cuiuscunque conditionis existant, ad Missas & diuina officia, summo manè deuotè conueniunt: & magis sollicitè post diuinum officium, per horam idoneam imbuuntur de credendis, de moribus, de præceptis: quibus ad mentem quotidiè reuocatis, aptiores fiunt ad explicandam quærentibus de hiis quæ sunt fidei veritatem, ad fugienda nociua, Deut.17,19. ad vtilia & meritoria prosequenda. Vnde benè sequitur in regula Regum: *Legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum, & custodire verba & ceremonias eius quæ in lege præcepta sunt*. Quæ verò altiora & subtiliora sunt, litterato sermone in sententiis disseruntur.

CAP. XXIII.

Continet Regiæ excellentiæ mansuetudinem piam, ac clementiam in subiectos.

XXIII. A Principio conditionis humanæ, homo homini non præfertur: sed, *faciamus hominem*, (ait DEVS *Genes.1.*) *vt præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis terræ*: nec seruitutem prius legimus quàm impius Cham, à tramite rationis conuersus in belluam, nudatum ebrietate irrisisset parentem. Igitur hiis cognoscant Reges gentium, & dominatores earum, se non tam viris quàm vitiis imperare: nec subiectum quenquam fieri qui in rectitudine, & æqualitate manserit rationis. Vnde rectè sequitur in regula Regum: *Nec eleuabitur cor eius in superbia super fratres suos*. Verè frater est, qui conditæ naturæ mutationem nescit, qui in DEI similitudine clara persistit, qui Christianâ professione censetur, qui eadem hereditate dotatur, nec peccato à cœtu fidelium separatur. Vnde Matth. xxiii. ait CHRISTVS: *Omnes vos fratres estis: vnus est enim pater vester qui in cœlis est*. Imò, CHRISTI fratres dicuntur vniuersi fideles. *Hebr. 11. Qui enim sanctificat & qui sanctificatur, ex vno omnes: propter quam causam non confunditur fratres eos vocare*, dicens: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis*. Attendat Rex proinde consilium Ecclesiast. xxxii. *Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis, curam illorum habe*. Cautela est Tyrannorum, nō Regum, velle haberi formidini & terrori, vt securi persistant; armis salutem tueri, non beneuolentiâ. Vnde *Seneca* de clementia ad Neronem: *Nullum ex omnibus magis quàm Regem decet clementia. Magni animi proprium est placidum esse ac tranquillum, & iniurias atque offensiones despicere. Iracundissimæ sunt apes, & aculeos in vulnere relinquunt; Rex ipse sine aculeo est: nam ei telum detraxit, & iram eius inermem reliquit: exemplum hoc magnis Regibus ingerens*. Et Claudianus ait, *Sola Deos æquat semper clementia vobis*. Benè hanc clementiam Theodosius cæteris persuasit, dicens in Codice: *Si quis crediderit nomina nostra maledicto lacessenda, eum nolumus pœnæ subiacere: quoniam si ex leuitate processerit, contemnendum est; si ab insania, miseratione dignum; si ab iniuria, remittendum*. Propterea Rex læsus *animum in potestate habeat*, ait Seneca vbi suprà: *& pœnam, si tutè poterit, donet; si minus, temperet*: longeque sit in suis quàm in alienis exorabilior iniuriis. Nam quemadmodum magni animi non est, qui de alieno liberalis est; sed qui quod alteri dat, sibi detrahit: ita clementem voco non in alieno dolore facilem; sed eum qui cum suis stimulis faciliter non prosilit. Clamat etiam pro clementia ante Regem, naturæ humanæ infirmitas, & innata pronitas ad peccandum: epyeiches enim est, indulgere humanis: Suadet id ipsum naturæ germanitas, cum varietate fortunæ. Ad *Cyrum* enim

Cresi

Cressi Lidorum Regis filius, crucifixo patre, cùm vsque ad id tempus mutus extitisset, clamauit: *Parce patri meo, Cyre: & hominem te, vel casibus disce nostris.*

Cap. XXIV.

Continet Regalis iustitiæ rectitudinem ac iudicii æquitatem.

XXIV.

Qvia sublatâ *Iustitiâ*, regna latrocinia magna fiunt, necesse est Regem Ierusalem maturo & librato valdè consilio, leges condere, patriæ, temporibus, ac personis accommodas: quarum obseruantiâ, regno securitatem, Regi reuerentiam, subiectis obedientiam, & pacem conferat vniuersis. Sic Sancta Ciuitas (*secundo Machab. III.*) habitabatur in omni pace, cùm adhuc leges optimè custodirentur, propter Oniæ Pontificis pietatem. Et quia Deo detestabile vitium carnis, & cura in desideriis acta, illius Sanctæ Terræ Promissionis sæpiùs legitur fuisse ruina, cuius incentiuum potissimum constat esse crapulam & ebrietates iteratas frequentiùs, maximè in *tabernis*: vbi cum instrumentis, saltibus, & gestibus impudicis, cantatrices, secundùm morem patriæ, prouocant ad peccatum. Edicto Regio sunt huiusmodi penitus amouenda, relictis duntaxat hospitiis, sicut *Venetiis* de facto seruatur ad suscipiendos forenses & transeuntes, qui propria domicilia non haberent. Tibicines quoque ac lamentatrices super funera Nobilium statuunt, vt ad flendam mundanam gloriam promoueant. In harum præsentia Christvs noluit, (*Matth. IX.*) suscitare defunctã: propterea conuenienter illis, si fari liceret, posset defunctus piis orationibus defraudatus, illud dirigere Saluatoris, *Luc. XXIII. Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros:* me autem iuuent qui doloribus torqueor, non huiusmodi incentiua culparum; sed diuina officia, & diuini altaris sacrificium singulare, eleemosyna conclusa in sinu pauperis, cæteraq; opera pietatis. Exercent etiam inibi, maximè mulieres, sortilegia & maleficia varia: Nam cum schismaticis, hæreticis, & infidelibus quibuscunque participant; discuntq; eorum opera: quæ sæpiùs facta sunt eis in scandalum & ruinam! Sunt & alii defectus plurimi, qui causâ desolationis & amissionis fuerunt Sanctæ Terræ Promissionis: vt suprà diffusiùs ostensum est *parte VIII.* quæ omnia salutaribus edictis sunt penitus resecanda. Conditas verò leges, Rex faciat à cunctis diligenter & communiter obseruari, sicut in regula Regum vltimâ clausulâ continetur: *neque declinet in partem dexteram vel sinistram*: vt per dexteram potentior, vel indigena; per sinistram, impotens intelligatur, vel aduena sicut Deuter. I. scriptum est: *Quod iustum est iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus*: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis vt magnum. Vel per dexteram, irrationabilis dispensatio; per sinistram, rigor immoderatus potest intelligi. Mediam proinde in iudiciis *æquitatem* Rex teneat: quæ nihil aliud est quàm iustitia dulcore misericordiæ temperata. Sic *Christvs* in curatione Samaritani, vino mordentis districtionis iunxit oleum, quasi mollitiem pietatis: virgæ quoque rigoris in arca testimonii, manna dulcedinis copulatur. *Disciplina enim, vel misericordia, multùm destituitur, si vna sine altera teneatur*: ait Gregorius XX. lib. moralium: & ponitur *Di. XLV. Disciplina.* Sed circa subditos inesse debet rectoribus, & iustè consulens misericordia, & piè sæuiens disciplina.

Deut. 17, 19.

Cap. XXV.

Continet summariam dictorum recapitulationem pro Terra Sancta conseruatione.

XXV.

Primùm quidem sicut Iebuseum, Iudeum, ac Christianum colonum inde repulit creatoris offensa: vt totâ *primâ parte, octauâ etiam & nonâ huius tertii*, dictum est: sic ipsius reuerentia, & diligens custodia mandatorum eius, perfectè eam subiiciet, ac conseruabit cultui & nomini Christiano: sine qua nihil omninò tutè agitur, aut securè præsumitur, sicut vniuersa libri series manifestat: pro cuius quoque declaratione materiæ discussio ac gestorum narratio tam seriosè, tamque longâ narratione pertractata est. Deinde conquisita Terra prudenter & vtiliter disponenda: sicut suprà *XXI. cap.* tactum est. Et aptis locis, castra & munitiones fortissimæ erigendæ, ad infidelium arcedos improuisos & repentinos incursus: maximè in finibus Ægypti, Arabiæ, & Celesyriæ, & Damasci: sicut priores ædificasse legimus contra Ascalonẽ siue Ægyptios, *Zibelim*, vbi quondam Bersabee fuerat: *suprà part. VI. cap. XV.* & *Albam*

Speculam, & *Gazam*, & *Ibelim* siue Geth: *cap.xviii.* contra Syriam Sobal, & Amonitas, *Montem Regalem* siue *Crach*, vocatum antiquitus *Petra deserti*: *viii.cap.* Contra Tripolim, *Thoronum*: *cap.v.* *Saphet* quoque, inter mare Galileæ & Ptolomaidam; & *Belueir* non longè à monte Tabor: *cap.xviii.* Et Saracenis omni tempore arma & necessaria semper, quantum fieri poterit, commodè, subtrahantur. Exercitentur etiam & instruantur continuè ibi fideles in arcubus & balistis, & variis bellorum cautelis: sicut dictum est in principio partis huius. Karitatis etiam & pietatis exerceat opera, quorum respectu exercitatio corporalis ad modicum valet: *I. Timoth.iv. Exerce autem teipsum ad pietatem.* Propterea *Hospitale* in vnaquaque ciuitate construant: vt superiùs dictum est. In refectionis exordio, pauperibus subueniant, & indigentibus partem mittant: vt fiat cunctis fidelibus cor vnum, & anima vna. Principes & Barones, spretâ mollitie, viriles appareant: *suprà xviii.cap.* Nec Mulieres Barones teneant: vt suprà *part.vii.cap.I.* dictum est: sed potiùs earum filii, post decennium in Curiis nutriantur Baronum, ne effœminatis moribus imbuantur. Rex clementer gubernet subiectos; sicut ait quidam: *Sit piger ad pœnam Princeps, ad præmia velox*: semperque recogitet, illos secum futuros heredes & Reges regni cœlestis. Iustitiam cōmuniter cunctis exhibeat & æqualiter. In deceptores concurrentium ad subsidiū Terræ Sanctæ, & carnalia punienda peccata, specialiter sit seuerus: nam ea de terra electa singulariter amouentur. *Deuter.xxiii. Non erit meretrix de filiabus Israël, neque scortator de filiis Israël.* Vniuersi autem, plus quàm infidelium cæteræ nationes, *subiecti sint Regi tanquam præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.* I. Pet.ii. Et quia impossibile est sine fide placere DEO: *Hebr.xi.* & *I.Corinth.xv. Corrumpunt bonos mores, colloquia mala*: ad fidei & morum puritatem seruandam, post exclusos diuino auxilio Saracenos immundos, & cæteri vniuersi similiter expellendi, qui fracto obedientiæ iugo sacrosanctæ Romanæ sedi cum omni reuerentia & humilitate non parent; quique ritibus variis, in substantialibus fidei, ab ea discrepant: ni, dato spatio, ad ouile redeant, & gremium piæ matris. Expellendi quoque sunt de terra *arioli, magi, & malefici* vniuersi: quorum sermo quasi cancer serpit, & sæpè inficit etiam innocentes. Nec admittendi sunt indifferenter *notorii peccatores*, & homines monstruosi, à partibus Occiduis venientes. Nam, (vt superiùs *part.viii.* ostenditur,) inter cæteros, prædicti omnes desolationis ac destructionis Terræ Sanctæ causa fuêre. Ad quæ omnia integrè perfecteque seruanda, instituendi sunt *Prælati Ecclesiæ & Pastores*, qui gregem Dominicum pascant scientiâ & doctrinâ: *Ierem.iii.* quorum vita sit regula in agendis, & clerum in omni honestate conseruent. *Regulares* etiam, electi ac probati, transmittendi nonnulli, qui in sermonibus & locutionibus, vt superiùs dictum est, annuntient legem vitæ & disciplinæ. Cum plenitudine etiam autoritatis, *inquisitores hæreticæ prauitatis* instituendi sunt, qui DEI & fidei zelum habentes, hæreticos, & schismaticos, sortilegos & maleficos supradictos, sollicitè & intrepidè, omni timore postposito, persequantur. Nec cuiquam durum forsitan videatur, schismaticos inibi taliter persequendos. Nam, præter ea quæ immediatè præmisimus, ait Apostolus Galat.vii. *Modicum fermentum totam massam corrumpit. Currebatis*, inquit, *benè: quis vos fascinauit non obedire Euangelio?*

Matth.7,15. Hii certè sunt, de quibus ait CHRISTVS Matth.v. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium.* Nihil enim, vt simulatio bonum exterminat: nam sub boni celatum specie malum, dum non cognoscitur, non cauetur. *Vestimenta* autem *ouium*, blanda verba schismaticorum, cæteraque religionis & fidei signa, sunt quibus Orientales à veritate Euangelii deuiantes, quasi veste: vt incautos decipiāt, exteriùs clamidantur: intrinsecus autem sunt *lupi rapaces*, implacabili odio, & insatiabili desiderio ad ouium lacerandam fidei puritatem, rapientes de fidelium cor-

Matth.7,17. dibus veritatem. Et vt scias nihil commodi inde trahi, sequitur: *nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus?* sic nec à schismatico, vel infideli quocunque, percipies fructum vitæ. Attrahuntur quoque ad eorum execrabiles ritus interdum Catholici, ex defectu Ecclesiastici officii, & desiderio audiendi diuina: & quia occasione diuitiarum, etiam cum eis miscent coniugia, & affinitates contrahunt, quibus ex causis in Cypro & Creta ac Principatu Achaiæ, non dubium ex populo plurimos, ex militaribus etiam aliquos, in soliditate fidei vacillare. Neque obiiciant, possibile fore iuxta periculum non perire; cùm tutius sit, iuxta periculum non fuisse: & in hiis

quæ

quæ fidei sunt, & de necessitate salutis, pars tutior eligenda. Postremò de terra à DEO electa eiectis impiis, attrahendi ac alliciendi sunt ex vniuersis mundi partibus Catholici & fideles, vt quasi nouellæ plantationes, humore gratiæ fœcundati, afferant fructum vitæ: quia hoc dicit DEVS *Ierem.iv. Viro Iuda & habitatori Ierusalem. Nouate vobis nauale, & nolite serere super spinas.* Ad nouos autem colonos gratiùs & vtiliùs prouocandos, salubre videtur & vtile vt per sacrosanctum *summum Pontificē CHRISTI Vicarium*, transfretare volentibus ad manendum, cuiuscunque sexus ætatis vel conditionis existant: (dummodo sceleratus & notorius peccator non fuerit, ne terra, vt suprà cauetur, incautè talibus repleatur, imò potiùs polluatur, quod diocesani videtur arbitrio relinquendum:) indulgentiam ac remissionem plenariam tribuat omnium peccatorum; idque per fidei præcones, omniquaque vulgari ac publicari faciat: disponatque de eorum nauigio ac subsidio competenti, ne fortè penuriâ, à tam pio proposito retrahantur. Accedentibus verò, Rex ac cæteri qui conquisitā Terram possederint, terram pro domo, orto, ac vinea, sub certo annuo censu, tribuant, à se suisque hæredibus perpetuò possidendam; & si videbitur, terram etiam ad colendum, animalium subministrato auxilio, & cæteris opportunis. Sic *Balduinus primus* ad habitandum in Ierusalem multos attraxit: *part.vi.capit.viii.* Cauendum etiam, maximè in ipso principio, ne fideles ad conquisitas terras cum mercationibus vel quibuscunque rebus accedentibus, angarientur in aliquo, vel grauentur *datiis vel gabellis*: & similiter, quæ voluerint, extrahere liberè permittantur. Per hoc enim maior erit rerum copia, mercatorum frequentia, & concursus etiam cæterorum ad incolendum Terram Sanctam properantium: habitatores nihilominus terræ, pleniùs necessariis affluent, & sua commoda assequentur. Hac cautelâ vsus est *Balduinus* de Burgo in ciuitate Ierusalem: suprà *part.vi.cap.ix.* Processu etiam temporis ex causis huiusmodi, & quia *Datium* nihil aliud esse communiter extimatur quàm furtum, aut rapina squalido satis colore vestita: non sine vrgenti necessitate, cum multa deliberatione, multoque moderamine est commercium vel datiū imponendum. Ecce nunc breui compendio recapitulauerim quæ extimantur fugienda, nociua; quæ etiam vtilia, prosequenda ad Sanctæ Terræ Promissionis possessionem securam, pacificam, continuam & quietam: quam piis pulsatus Christianorum lachrymis Dominus IESVS suis donet cultoribus, ad suum honorem & gloriam, consolationem quoque ac diu expectatam lætitiam Ecclesiæ suæ sanctæ: *qui cum Patre & Spiritu Sancto adoratur, & colitur vnus DEVS.* AMEN.

EXPLICIT LIBER TERTIVS.

LECTORI TYPOGRAPHVS S.

FIGVRAM, eodem Marino Sanuto auctore, quæ Principum, quorum in Historia præcipua mentio, συγχρονισμοὺς oculis subiicit: & Geographicas descriptiones Orbis, Terræ Sanctæ, Ægypti, Hierosolimæ, Ptolomaidæ, earumq; explicationes, vti sunt in veteri elegantissimo codice P. PETAVII, tibi, studiose Lector, exhibemus diligentiâ, quantâ maiore potuit, expressas: ne quid in hoc opere desideres. Si quid nos fugit, id Appendix siue tertius Tomus, vti cum DEO speramus, reponet cum fœnore.

QVÆ SEQVENTVR, CORRVPTISSIMA, IN VETERI CODICE TABVLAE GEOGRAPHICAE Orbis Terrarum *adſcripta ſunt.*

Sciendum quòd huiuſmodi Mappa mundi, *non vt cuncta ſigillatim contineat, cùm ſit impoſſibile, eſt deſcripta: Sed vt quæ in libro,* Secreta fidelium Crucis *intitulato, ſupra vltramarino negotio edito, inſeruntur, Orbis ſitus ignaris, per eam, quadam ſenſitiua demonſtratione luceſcant.*

ASIA, per Orientem diſcurrens verſus Meridiem, vſque ad Nili fluuium extenditur; à Septentrione verò, vſq; Tanay, & brachium Sancti Georgij; à Meridionali mari, vſque ad ortum Solis peruenit: à Occidente, Indo fluuio clauditur; à Septentrione, mõte Caucaſo: & eſt in ea mons *Caſpius*, à quo Caſpium vocatur mare: inter quod mare & Gog & Magog, fortiſſimæ gentes ab Alexandro incluſæ dicuntur. Ab Oriente habet Indum fluuium; à Meridie mare Indicum, aliàs rubrum; ab Occidente Mediam; à Septentrione, Yrcanum ſalum. *Parti* à Syris originem traxerunt, fuerunt enim exules: quod Parti ſonat Attica lingua: & hoc iuxta Yrcaniam: deinde fines virtute occupauerunt. In ea, eſt Syria, Media, & Perſia. *Aſſyria*, dicta ab Aſur, ab Oriente habet Indiam: medij tamen ſunt Gangarides populi; à Meridie tangit Mediam; ab Occidente Tygrim & Meſopotamiam; à Septentrione Caucaſum. Eſt autem *Caucaſus* mons, qui à Caſpio mari Orientis attollitur, & per Aquilonem vergens penè vſque ad Europam porrigitur, & pro gentium ac linguarum varietate in diuerſis ſui partibus diuerſimodè nominatur. Vbi enim in Oriente excelſior eſt, propter niueum candorem Caucaſus dicitur: alibi dicitur *Infates*, alibi *Serapedon*, alibi *porta Caſſia*, alibi *Mireanus*, alibi *Coraſnus*, alibi *Stricus*, alibi *Ceranma*, alibi *montes Armeniæ* & *Indiæ*. Hunc habitabant Amazones Maſſagetæ, Colci, Sarmatæ. In radice Caucaſi ſuperauit Alexander Drancas, Euergetas, Parimas, Parpamenos, Adaſpios cæteroſque populos. *Media*, dicta à Medo Rege, ab Oriente Caſpios, videlicet, à Meridie Perſidam, ab Occaſu tranſuerſa Partiæ regna amplectitur; à Septentrione Armeniâ circumdatur. In vna parte habitant *Saraceni*, in alia vocati Cordijus. Eſt autem duplex Media, maior & minor. *Perſia*, dicta à Perſeo Rege, qui ex Græcia tranſiit, ab Oriente tendit vſque ad Indos; à Meridie Carmaniam quæ Perſidi annectitur: ibi Suſa oppidum: ab Occaſu Rubrum mare; ab Aquilone Mediam. *Sythia*, ſicut & Gotia, à Magog filio Iaphet cognominata, à dextra Orientis parte, vbi Oceanus Sericus eſt, extenditur vſque ad mare Caſpium, quod eſt ad Occaſum; à Meridie verò dehinc, vſque ad Caucaſum: & ſubiacet ei Yrcania. *Yrcania*, ab Oriente mare Caſpium; à Meridie Armenia; ab Occidente Ybernia, poſt quam Cappadocia; ab Aquilone Albania: ab Yrcania Sylua nomen accepit. *Albania* ſic dicta, eò quòd albo naſcantur crine: hæc ab Oriente ſub mari Caſpio conſurgens, per oram Oceani Septentrionalis ad Meotidas paludes per deſerta extenditur. *Bactria*, dicta à Bactro fluuio: huius planities propanſis montis iugis ambitur, quæ aduerſa eſt pars Indi fluuij; fontibus terminatur, reliqua infundit Ocus fluuius. *Armenia*, dicta ab Armeno Vno de numero ducum Iaſonis, qui ex Theſſalia recollectâ multitudine ex iis qui ad Colchos profecti ſunt, Armeniam condidit: ſita eſt inter Taurum & Caucaſum, à Cappadocia vſque ad Caſpium mare protenſa: habens à Septentrione Taurinos montes & Turchorum prouinciam; Turchos etiam habet ab Occiduo: & eſt duplex Armenia ſuperior & inferior. Moderni *Sitiam* & *Yrcaniam*, parteſque adiacentes, aliter diuidunt, & nominant: ponentes, vbi Sitia, regnum *Catay*: quod ab Oriente, habet Oceanum; à Meridie, Inſulas Oceani; ab Occidente, regnum Tarſæ; à Septentrione, deſertum de Belina. Regnum *Tarſa*, ab Oriente, habet regnum Catay; à Meridie, ditiſſimam prouinciam, vocatam *Sym*; ab Occaſu, regnum Turqueſten; à Septentrione, quoddam deſertum. Regnum *Turqueſten*, ab Oriente habet regnum Tarſæ; à Meridie, caput deſerti Indiæ; ab Occidente, regnum Perſiæ; à Septentrione, regnum Coraſmiæ. Regnum *Coraſmiæ*, ab Oriente, habet deſertum quod per centum dietas extenditur; à Meridie, regnum Turqueſten; ab Occidente, mare Caſpium. Et nota quòd mare de Sara, etiam dicitur Caſpium: à Septentrione, regnum Cumaniæ. Regnum *Cumaniæ*, habet ab Oriente, regnum Coraſmiæ; à Meridie, flumen quo nullum maius; ab Occaſu, Mare Maius, & Tanay; à Septentrione, regnum Ruſiæ: maior in ea vrbs *Sara* eſt. Regnum *Georgiæ* habet ab Oriente magnum montem vocatum Albzor, vbi multæ nationes habitant: & vocatur mons, & patria illa *Alania*; à Meridie, habet Armeniam: & extenditur per Occidens verſus Septentrionem, vſque ad aliquas prouincias regni Turchiæ: & longitudo eius extenditur ſuper Mare Maius ex parte Meridiei per totum: & diuiditur in duo regna, quorum vnum vocatur *Georgia*: ſemper hoc fuit ſubiectum Imperatori Aſiæ: aliud vocatur *Abcam*, ſemper liberum à dominio Tartarorum. De *Syria* & *Ægypto* patet. *Aſia minor*, ab Oriente, Cappadociâ cingitur; ab Occidente, Propontide; à Septentrione, ponto Euxino: continet has prouincias: *Bitinia* in Ponti exordio, dicta priùs maior Frigia: in ea ſunt Nicomedia, Smirna & Nichea: Bithinia priùs Betica, poſtea Migdonia dicta eſt. *Galatia*, pars Bitiniæ data Gallis: & dicti ſunt Galatidæ. *Frigia* quæ & Dardania: ab Oriente, habet Lidiam; à Meridie, Licaoniam; ab Oc-

Vel meliùs, in capite Sancti Vincentii de regno Portugaliæ.

cidente, Elespontum; à Septentrione, Galaciam: ibi Ylium. *Licaoniam*, & *Cariam*, Herinus fluuius discernit à Frigia. *Lidia*, sedes quondam regnorum, ab Ortu Smirnam habet; ab Occidente, Frigiam: in ea est Tyatyria: Lidia, priùs Meonia dicebatur. *Pamphilia*, inter Ciliciam & Licaoniam media est. *Ysauria*, sic dicta quia vndique aurarum flatibus pateat, Metropolim habet Seleuciam. *Licia* ab ortu habet Ciliciam; à Meridie & Occasu, mare; à Septentrione, Catiam: ibi est mons Cymera, qui ignem nocturnis exhalat æstibus. *Cilicia*, à Meridie habet mare Creticum; ab Occiduo, Liciam; à tergo, montis Tauri iuga: Metropolis in ea est Tharsum. *Explicit de Asia.*

EVROPA, à fluuio Tanay vsque ad fines Yspaniæ porrigitur, & in Insula Gades finitur, continens infrascriptas prouincias. *Sitia* inferior, à Meotidis paludibus vsque Germaniam porrigitur; & propter Barbaros inhabitantes, Barbarica dicitur: Continet autem *Alaniam* partem primam, quæ ad Meotidas paludes pertingit: post hanc, *Datia*, vbi & *Gotia*. *Germania*, post Sytiam ab Oriente habet Danubium; à Meridie Renum; ab Occiduo & Septentrione Oceanum: iuxta quod est Germania superior, sicut circa Renum Inferior. *Messia*, ab Oriente hostiis Danubii clauditur; à Meridie, Macedoniæ; ab Occasu, Ystriæ iungitur; à Septentrione, Danubius diuidens à Barbarico, vbi sunt Vandali, Rugi, Eruli, Turcilingi, Vinuli, qui postea Ytaliam possederunt, & Longobardi dicti sunt: Scotobrini, Scoringi, Mauringi, Golandi, Asipiti, Bulgares: qui Huni, & Exagora dicti sunt: Rugilandi, Gepiti, Sarmatæ, Sueui, Panoni qui vsque Ytaliam extenduntur: Saxones, Norici, qui & Baioarii: qui ab Oriente habent Panoniam, ab Occidente Sueuiam, à Meridie Ytaliam, à Septentrione Danubium. *Tracia* ab Oriente habet Constantinopolim; à Meridie Egeum mare; ab Occasu Egeum mare; à Septentrione Ystria obtenditur. *Grecia*, olim dicta terra Cetym, secundùm Honorium, & Ylic. generaliter omnis Græcia est, septem infra scriptas continet prouincias. *Dalmatia* est ab Occidente, habens ab Oriente Macedoniam; à Meridie, mare Adriaticum; ab Occasu, Ystriam; à Septentrione, Messiam. *Epyrus*, nominata ab Epyro Achillis filio, cuius pars Aonia, quæ antè Molosia dicta est. *Elades*, nominata à Rege Elena, media inter Macedoniam & Achaiam, Archadiæ à Septentrione iungitur. Eladis duæ sunt prouinciæ, Boetia, in qua Thebæ, & Pelopelensis. *Thesalia*, à Meridie Macedoniæ coniuncta est, cui Pyria à tergo est: In ea est mons Parnasus, quondam Apollini consecratus. *Macedonia*, ab Oriente cohæret Egeo mari; à Meridie, Achaiæ; ab Occasu, Dalmatiæ; à Septentrione, Messiæ. *Achaia*, penè Insula est: à Septentrione tantùm Macedoniæ iungitur; ab Oriente, habet Mirteum mare; ab Euro, Creticum; à Meridie, Ionum; ab Africo, & Occasu, Cassiopas Insulas: huius caput Corinthus. *Archadia* sinus est Achaiæ in Ionum, & Egeum mare exposita: ipsa est Sycionia. *Panonia*, Alpibus Appeninis ab Ytalia secernitur, ab Oriente, habet Messiam; ab Euro, Ystriam; ab Africo, Alpes; ab Occasu, Galliam Belgicam. *Lacedemonia*, habet ab Oriente Messiam; ab Euro, Ystriam; ab Africo, Alpes Apenines; ab Occasu, Galliam Belgicam; à Septentrione, flumen quod Galliam & Germaniam diuidit. *Ytalia*, patet. *Germania*, ab Oriente Panoniæ, Vngariæ, & Bohemiæ iungitur; à Meridie Ytaliæ. *Gallia*, ab Oriente habet Alpium iuga; à Meridie præupta Pyrenei; ab Occasu Oceanum; à Septentrione Renum & Germaniam. *Yspania*, patet.

Vel melius, iungitur Ducatui Athenarum, *qui penè etiam à tribus partibus maribus circumdatur, scil. Ortu, Meridie, vbi plures sunt Insulæ, & Occasu; parsq́; Septentrionem respiciens pro magna parte, iacet secus mare.*

AFRICA, incipit à finibus Ægypti, pergens iuxta Meridiem per Æthiopiam, vsque Atlantem montem; à Septentrione, Mediterraneo mari clauditur, & in Gaditanum fretum finitur: habet prouincias infrascriptas. *Lybia* Tyrenensis, ab Oriente Ægyptum; à Meridie, Æthiopiam & Barbaros; à Septentrione, mare Lybicum; à Occasu, Syrtes maiores. *Pentapolis*, iungitur Lybiæ Tyrenensi, & in eius finibus deputatur. *Tripolitana* prouincia, ab Ortu habet Syrtes maiores; à Meridie, Getulos; ab Occasu, Byzantium; à Septentrione, mare Adriaticum. *Bizacena* prouincia, sub Tripoli, patens passibus cc. millibus, & amplius: gleba penè centuplum reddit. *Zeugis*, vbi Cartago, inter Bizantium & Numidiam, à Septentrione, mari Siculo clauditur; à Meridie, vsq; ad Getulorum regionem porrecta: cuius quæque frugifera, vlteriora serpentibus, onagris & serpentibus plena. *Getulia*, Africæ pars Mediterranea. *Numidia*, incipit à fluuio Ausaga & in Tengitanum limitem desinit: habet ab Ortu Syrtes minores; à Septentrione, mare quod tendit Sardiniam; ab Occasu, Mauritaniam; à Meridie, Æthiopum gentes. *Mauritania Sytifensis*: mauron Græci nigrum vocant: prima Mauritaniæ prouincia, Sytifensis à Sytifi oppido nominata. Mauritania *Cæsariensis*, à Cæsarea ciuitate nominata; vtræque prouinciæ sibi coniunctæ: ab Oriente, Numidiam habet; à Septentrione, Mare Magnum; ab Occasu, fluuium Maluam; à Meridie, montem Astringi, qui discernit inter fœcundas terras & terram arenosam vsque ad Oceanum. Mauritania *Tyngitana*, à Tyngi Metropoli dicta, consurgit à septem montibus: ab Oriente, habet fluuium Maluam; à Meridie, Gaulolum gentes vsque ad Oceanum Hesperum pererrantes; ab Occasu, Oceanum Atlanticum; à Septentrione, fretum Gaditanum. *Garamantis* regionis, caput Garania oppidum fuit: est autem inter Cyrenensem & Æthiopiam. *Æthiopia* dicta à colore populorum, quos Solis vicinitas torret, tota enim sub Meridiano cardine posita est: in Occiduo montuosa, in medio arenosa, ad Orientem plagam deserta: cuius situs, ab Occiduo Atlantis montis, ad Orientem vsq; ad fines Ægypti porrigitur; à Meridie, Oceano; à Septentrione verò Nilo clauditur. Duæ sunt Æthiopiæ: vna circa Solis ortum, alia circa occasum. De *Insulis minoribus*, vide in sequenti pagina.

DE

DE INSVLIS MINORIBVS.

ILLVD verò est memoriæ commendandum, quòd in præsenti *Mappa*, propter sui paruitatem non potuerunt paruæ Insulæ comprehendi: Sed omnes Insulæ in ea, magnæ & notabiles sunt descriptæ. Vt verò de paruis, saltem in scripto, aliquid breuiter innotescat, censeo taliter inchoandum. Nam de Venetiis per mare in Romaniam euntibus à parte Aquilonari, *Tliris* inuenitur, quæ vulgari & communi nomine nuncupatur *Sclauonia*: in cuius mari *Tlirico*, paruæ Insulæ inueniuntur quasi innumeræ. Et hoc mare cum suis Insulis ad distantiam magnam extenditur: multique boni portus, nec non & rerum copia, præcipuè de carnibus & piscibus, & de vino alicubi reperitur in Insulis antedictis. Procedendo verò vlterius versus Orientalem plagam, in *Achaia*, quæ est pars Romaniæ, à parte Occidentali, plures inueniuntur bonæ Insulæ, quanquam paruæ, sicut *Curfo*, *Cephalonia*, *Lalicata*, *Valdecompar*, & *Iante*. A Meridionali verò plaga Achaiæ, est Insula *Destruali*: multæque aliæ paruæ Insulæ desertæ in illis sunt partibus, quas nominare nimium longum foret. Item in dicta Achaia, ab Orientali parte, multæ inueniuntur Insulæ, præcipuè inter Cretensem insulam eundo versus Constantinopolim, à parte Aquilonari, à dextris & à sinistris; tam versus Orientalem plagam, quàm versus Occidentalem, inter quas sunt circa XL. quæ vel inhabitantur ad præsens, vel consueuerant habitari: quæ pro maxima parte sunt sanæ & aëris temperati: de quibus XL. sunt decem omninò magnæ præminentiæ & diuitiarum. Insulæ verò minores, vix sub numero capiuntur, desertæ quidem & habitatoribus destitutæ. Et illud mare in aliqua sui parte vocatur *Agyos Pelagos*, quod apud nos sonat, *Sanctum mare*. In mari verò *Pontico*, quod est vltra Constantinopolim, nulla Insula reperitur: sed istud mare per quendam strictum meatum intrat, & facit mare *Tanay*, quod vulgariter dicitur *mare de La Tana*: ac in circuitu capit milliaria septingenta: Fundus verò, siue altitudo ipsius vsque ad XXX. vel XXXV. pedes ascendit: quod mare quidam dicunt esse *paludes Meotides*: Et aliquando adeo fortiter congelatur, vt currus onusti ducantur & animalia super ipsum. A parte verò Meridionali Cretensis Insulæ antedictæ, duæ paruæ sunt Insulæ, vna tamen maior altera: *Li Golzi* vulgari nomine appellatæ, de quibus Ypocras dicitur fore natus. In Ægypto sunt solùm duæ paruæ Insulæ, infra mare, propè Alexandriam ad XVIII. milliaria, appellatæ *Li Bochen*. In Syria autem est Insula de *Tortosa*. De minimis verò Insulis, non est mentio facienda. In Africa sunt aliquæ paruæ Insulæ, specialiter illa quæ dicitur de *Colombis*, & illa de *Patriarcha*, quæ non habitantur omnino. Sed Insula de *Lizerbi*, est magnorum fructuum, & multùm habitata, & sub dominio illorum de Sicilia detinetur. Inter Siciliam & Africam sunt duæ Insulæ, scilicet, *La Malta*, *El Golzo*: de la Malta: vtique bonæ, & magnorum fructuum. A latere verò versus Occidentem, est Insula vocata *La Pantalaria*. Aliæ etiam Insulæ paruæ sunt propè Siciliam, nominatæ *Vulcanum*, & *Vulcanellum*, & *Lipparis* ibi propè: quæ Insulæ, Vulcanum & Vulcanellum, continuum ignem habent. Circa Siciliam sunt plures Insulæ paruæ & desertæ. In Principatu Capuæ propè Neapolim est Insula, *Esca* nomine, habens nauticos viros multos. Sunt & aliæ duæ Insulæ inibi, nomine *Caprea*, & *Procida*. Circa partes Pisanas est Insula *Elba* nomine, in qua fit ferri non modica quantitas. Inter Sardiniam & Africam sunt Insulæ *Sancti Petri*, & *Galata*, habitatoribus destitutæ: in quibus aqua & ligna inueniri possunt. Post has à parte Occidentali est Insula *Minorica*, & Insula *Euiza*; & alia parua apud ipsam, quæ dicitur *Formentera*, desolata: & hæ duæ, post *Maioricam*. Post has Insulas per totam Yspaniam & Granatam, vsque ad Insulam *Gades*, nulla alia Insula reperitur. Vltra Gades, per regna Yspaniæ, Portugaliæ & Galitiæ, non inueniuntur Insulæ alicuius valoris. Circa partes Angliæ, Yberniæ & Scotiæ, sunt multæ Insulæ, quarum mihi nomina sunt ignota. Circa partes Daciæ, & maximè in mari quod apud indigenas *Orientale* vocatur, sunt valdè multæ bonæ Insulæ, benè habitatæ, quæ regno Daciæ sunt subiectæ. In partibus regnorum Sueciæ & Noruegiæ, sunt quamplures Insulæ subiectæ regnis prædictis. De Insulis verò quæ sunt marina littora, & de Insulis lacunarum, stagnorum, siue etiam fluuiorum, feci alibi mentionem.

SEQVENTIA IN VETERI CODICE TABVLÆ Geographicæ Terræ Sanctæ *subscripta leguntur.*

Tota terra à monte Libano per latus Occidentale Iordanis, vsque Capharnaum, & inde per Saphet & Kabul & Toronum redeundo ad Libanum, vocatur *Yturea* & *Galilea superior*, & *Galilea* gentium, & *terra Kabul*, & *terra Rob*, & *saltus Libani*: & fuit pro magna parte de regione Decapoleos.

B.

Tota terra à Tyberiade per Bersan, & montem Effraym vsque Magedo, & inde per caput Carmeli, & montem Tabor, & Betuliam, vsque in Tyberiadem redeundo vocatur *Campus Magnus Esdrelon*, vel *Campus Fabe*, siue *Magedo*, vel *Galilea inferior*, & *planities Galilea*.

C.

Tota terra à Cæsarea Palestinæ vsque Iopem, & inde transeundo per Tampna Casaræ, & redeundo per Caco vsque Cæsaream, dicitur *mons Effraym*, licet sit terra campestris, & *Saron*, de quo dicitur Ys. *Factus Saron sicut desertum*: & est terra fertilis valdè, & pinguis, habens villas multas, & loca nemorosa, & maximè circa *Arsur*: suntque ibi leones multi, & venationes Regiæ.

D.

Amon extenditur supra mare mortuum, & circuitus eius latus Australe, vsque ad montem Seyr, qui est vltra Mare Mortuum ad tres dietas, in confinio vbi habitauit Ismaël socer Esau, & coniungitur deserto Pharam, habens à latere desertum Synay, & Mare Rubrum: & est iuxta Cadesbarne. Et sciendum quòd ab ortu Iordanis sub Libano vsque ad desertum Pharam, ex vtraque parte fluminis, sunt campi lati, & amœni, sed circumdati altissimis montibus. *Mare* autem *Mortuum* secundùm Iosephum habet 586. stadia. i. 73. milliaria & stadia ij. secundùm Saracenos, dietæ quinque; & inde vsque ad Mare Rubrum, v. dietæ, cum quo putant continuari Mare Mortuum per aquas *Marat*, de quibus *Ex. 15.* finis autem apparens est in deserto Pharam: & dicunt quidam, aquas Iordanis, aquis huius maris non misceri, sed potiùs à terra absorberi. Sed Saraceni dicunt quòd verè ingreditur & exit: & mare ipsum crescit, & decrescit, secundùm habundantiam resolutionis niuium & pluuiarum, & siccitatis.

E.

Desertum Cades, vnde miserunt filii Israël exploratores, qui post xl. dies, huc redierunt, & murmurante populo, iussi sunt redire in desertum per viam maris Rubri, & post xxx. annos redierunt ad locum istum: vnde mouentes castra contra Orientem, circuierunt montem Seyr & terram Amon, & captâ terrâ Seon Regis Esebon, & Og Regis Basan, venerunt ad Iordanem contra Iericho.

MARINI

MARINI SANVTO, DICTI TORSELLI, EPISTOLÆ.

SAnctißimo in CHRISTO Patri ac domino, domino IOHANNI, Sacrosanctæ Romanæ ac vniuersalis Ecclesiæ Summo Pontifici; MARINVS SANVTVS *dictus Torsellus de ciuitate Riuoalti, de Parochia Sancti Seuerii de Venetiis: cum reuerentia debita & humili, pedum oscula beatorum.* Quia cursus temporis, solicitudoque ardua interdum obliuionem inducunt, nouerit vestra Paternitas sanctissima, quòd ille Marinus, vester filius ego sum, qui præsentaui vobis librum *Secretorum fidelium Crucis*, & *Mappas* mundi, qui est tam pro fidelium conseruatione, quàm conuersione, vel cõsumptione infidelium: quanquam etiam propter acquirendam & tenendam Terram Sanctã, & alias multas terras, DEO dante, in bono statu pacifico ac quieto. Et ideò dum considero continuè magnã deuotionem & etiã solicitudinem quam habuit vestra Sanctitas, quando præsentaui ei librum & mappas mundi prædictas, vt examinarẽtur continuè & fieret vobis fide digna relatio de eisdem: aduertẽs etiam benignitatem humanãq; quã domino Cancellario, olim nuncio Illustris domini *Regis Armeniæ*, super negotiis DEI & Terræ Sanctæ eadẽ vestra Sanctitas exhibebat: vestræ Celsitudini magnificæ scribere moueor confidenter. Et spero firmiter, quòd vestra altissima caritas, diuisa vniens, dispersa congregans, confracta consolidans, confusa ordinans, & imperfecta consumans, Terræ Sanctę negotia executioni prosperè demandasset, nisi circa bonum statum & pacificum Christianorum cismarinorũ partium fuisset tam sedulè occupata. Scio, & mecum sciunt omnes Catholici Christiani, quòd vestra intentio fuit & est sanctissima; Sed mihi, vestro filio humili & deuoto, saluo semper vestrę præclarissimę Sanctitatis iudicio, tunc videbatur, & videtur ad præsens, quòd vt pax inter istos cismarinos celerior & solidior habeatur, primò est incipiendum ab opere DEI & Terræ Sanctæ, vt scriptum est in libro supradicto Fidelium Crucis, *in II. libro, in parte II. eiusdem libri*, & in pluribus capitulis, & maximè in *capitulo vltimo* suæ partis. Non enim poterit prædictum opus DEI in tam modica potentia inchoari, tenendo dicti libri ordinem, quin magnus effectus, insuperatusq; & placitus sequeretur. Et quia iuxta promissionem Euangelicã Domini Saluatoris; *Omni pulsanti aperietur*, si pulsauerit pulsans: Ideò sto pulsans ad hostiũ vestræ clemẽtiæ paternalis, in quo est clauis Dauid & sceptrum domus Israël; qui aperit, & nemo claudit; claudit & nemo aperit. Nec mirũ: à DEI enim Filio ligandi atq; soluendi eidem clementię Pontificum est commissum. Et perseueranter, Pater sancte, pulsare desidero, quòd DEVS totius consolationis ad honorẽ vnigeniti Filii sui crucifixi, cuius vices in terris geritis, sicut nobis velle sanctũ adiacet; sic & perficere largiatur, vt claue misericordię possitis aperire gratiam, & auxilium impendere pro defensione Armenorũ, aliorumq; vobis fideliũ iuxta Terram Sanctã degentium, ac debilitatẽ infidelium paganorum. Et, vt audeo, dictæ vestræ clementiæ sanctitati, *Ambaxatores Regis Armeniæ*, eiusdemq; populi, ac eorũ perurgẽtia negotia recommẽdo. Verùm, vt dictæ terræ Armeniæ, vobis negotia sæpedicta faciliùs imprimantur, primò propono eorum grauamina, adiiciens posteà opportuna remedia, excludẽs finaliter quoddã dubium tacitũ, quod posset forsitã dicta negotia felicia retardare. Armenorũ subscripta sunt grauamina; Viuunt sub tributis intolerabilibus, quæ infidelibus prophanis persoluunt; & innumerabilibus angustiis aliis cum timoribus continuis cõprimuntur: quòd licet iam habeant licentiã à Soldano rehedificandi terrã *de Liaza*, cũ castro suo de terra, nõ tamen permittitur eis reædificare castrum de mari, cuius reædificatio eis pernecessaria iudicatur. Remedium contra ista mala est vestra Sanctitas singulare, si dignetur præcipere diligẽtem maris custodiam fieri

Matth. 7. 8.

per Fideles, prout in libro scribitur supradicto: quam custodiam pauci facerēt, modo debito ordinati. Et tunc terrę Armeniæ, Romaniæ, omnesq; circumstantes aliæ, starent solitæ & quietæ. Ista namq; custodia Græcos scismaticos ad vnitatē vestræ sanctæ matris Ecclesiæ reduceret; Christianis cismarinis causam pacis induceret; portātes & reducētes mercimonia de Cypro, & alios qui fingunt se à vestra Sanctitate habere licentiā portandi consimilia mercimonia ad partes Soldano subiectas, cęteros etiā Christianos inobedientes & infideles, ne in Christianorū inobedientiū nauigarent dispendiū impediret; & potentiā infideliū infirmaret continuè, & Catholicos roboraret: & per cōsequens per defensionem custodiæ antedictæ reædificaret Rex Armeniæ castrū de mari quātumcunq; Soldanus impiè reclamaret. Maximū verò miraculū fuit, Quòd Redēptor noster, amissis terris de *Laiaza*, ac castris tā de terra quàm de mari, regni Armeniæ residuū conseruauit. Vnde videtur quòd Diuina clementia illam partem seruare disposuit, ne Christiani de recuperatione, si tota fuisset perdita, disperarent: & partē prædictam aliā ab infidelibus occupari permisit, vt saltē propter pœnā damni passi, fideles circa maris custodiā quam prius suā per ignauiam neglexerant, de mandato ac ordinatione clementissimæ vestræ Celsitudinis diligentiùs vigilarent. Et quia in primo aspectu posset dubitari, quòd prædicta custodia foret vestrę Dominationi altissimę nimiùm sumptuosa, in veræ fidei conscientia respondeo, quòd nō esset: sed affirmo verissimè, quòd de custodia illa ac negotiis aliis ad sæpedictā Terram sanctā pertinentibus magnus thesaurus vobis ac sanctissimæ vestræ Romanæ Ecclesię perueniret, vltra expensas quas vobis contingeret exhibere. Modicum principiū debitè ordinatū, manu multiplicāte Dominicā, citò cresceret in immensum. Meā seruitutem humilē promptam, quanquā infimā, pro bono statu vestro DEVM rogantem, scedulæ vestræ Celsit. sanctissimæ recōmendo. Data *Venetiis*, An. Domini nostri IESV CHRISTI, MCCCXXIV. de mense Dec. *Quæ litteræ fuerunt duplicatæ: & credo firmiter quòd fuerunt benè præsentatæ.*

An. Dom. 1324.

II.

REuerendo in CHRISTO *Patri ac domino suo, domino* tali, vel tali, *Diuinâ prouidētiâ tituli* talis, *Presbytero Cardinali*, si sit Presbyter, vel *Diacono Cardinali*, si sit Diaconus, *Marinus Sanuto, dictus Torcellus, de Venetiis: cum recommendatione humili semetipsum.* Quomodo inimicus homo in terris Christianorum plurimis, iam discordiarū superseminauit zizania, & seminare quotidiè nō desistit, ita quòd in eorū cordibus abdicatā pace eis quondam nuntiata per Angelos, spinæ & tribuli subcreuerūt, vestram existimo Reuerentiam non latère: & maximè in Lōbardia, & Tuscia, & quasi in tota Italia nequiter sunt iā sparsa. Et licet dominus noster summus Pōtifex, visus fuerit intētione rectā bonum semē in agro Ecclesiæ serere sacrosanctę, & discordes in vnitate cōcordiæ adunare, saluo maiorū iudicio semper videbatur mihi, vestro filio humili & deuoto, & etiam videtur ad pręsens, ꝙ vt eradicētur tā prudentiùs quàm celeriùs illa zizania maledicta, ab operæ DEI & Terræ S. negotiis est primitùs inchoandū, prout scriptū *in libro Fidelium Crucis*, quē cum *Mappis mundi* vestræ Magnif. præsentaui; & specialiter *in II. libro, in parte II. eiusdē II. libri*, & in pluribus capitulis, & maximè in *cap. vlt.* suæ partis. Qui quidē liber Secretorum Fidelium Crucis est tam pro conseruatione Fidelium; quam pro cōuersione vel cōsumptione infideliū, quàm etiā propter acquirendā & tenendā Terram S. & alias multas terras, DEO dāte, in bono statu pacifico & quieto: per quorū negotiorum inchoationē cessarent lites & iurgia, spoliationes & homicidia; terrarumq; discordiæ sedarentur; & in malis aliis succederet prosperitas opportuna: subtractionesq; mercationū, per quas tā ecclesia quàm regna secularia fouebatur, pristinū redirent ad statū: & cessarēt guerrarū discrimina pręlibata, quibus cōmunitas fideliū quo ad thesaurorū, & quo ad numerū iam mirabiliter infirmatur. Nec mirū: destructio mēbri minimi in corpore naturali, sicut meliùs me nouit vestra intētio, dominatio circūspecta, in totū illud corpus naturale redūdat: quātò magis corpus infirmabitur per pluriū & maiorū mutilationē mēbrorū? ita vt in corpore CHRISTI mistico, in quo alter alterius mēbra sumus singuli constituti. Et ideò dum prędicta mēbra per guerras huiusmodi terrā mariq; se mutuò spoliāt & interfecant, tā Ecclesia sancta, quàm alia Christianorū regna & dominia per prædictarū subtractiones mercationū, quæ per *Lōbardos* & *Tuscos* cōmuniter solēt fieri, detrimentū nō modicum

modicum patiuntur. Quia verò in negotiis arduis, est primis periculis virtute prudentię occurrendũ: ideò ante generale passagium, Armenis, qui infidelibus sunt affines, est primitùs succurrendum. Ipsi namq; Armeni tributis intolerabilibus, quæ soluunt paganis, timoribusq; grauibus, & periculis continuis cõprimuntur, ad quorum remedium requiritur necessariò diligens maris custodia per fideles: prout in libro *Secretorum fidelium Crucis* scribitur supradicto: quam custodiã, secundùm eiusdem libri tenorẽ & ordinem, pauci facerent, modo debito ordinati in stipendiis, & benè armati, & defensibiles in galeis; nõ superbi, & de sua virtute gloriantes; sed cõcordes & humiles, quos in cœlo DEVS respicit & in terra, cũ mansueto Capitaneo, casto, fideli, strenuo, DEO deuoto, oculato, non cupido, pio & prouido, DEI virtute optimè gubernarent. Per hãc siquidem custodiam terræ Armeniæ & Romaniæ, & terræ aliæ fidelium circumstantes, starent solidè & quietè: Græcos verò & scismaticos reduceret ad obedientiam sanctæ matris Ecclesiæ: Cismarinos vt dictum est, ad vnitatem pacis & concordiæ: & Christianos inobedientes & infideles, etiã qui nauigant, portantes denique mercimonia de Cypro & reducentes, nec non alios qui fingunt se mendaciter habere licentiã à summo Pontifice portandi merces cõsimiles ad partes Soldano subiectas, ne in Christianorum nauigarent dispẽdium impediret: & magnam partem Christianorum in vltramarinis partibus degentibus in valdè magnis periculis conseruaret: & infirmaret continuè potentiam infidelium paganorum. O quàm dignè iustorum esset adscribendus catalogo qui tot niteretur mala deprimere, & pro CHRISTI amore tanta bona cœlestia promouere! Si verò dubitaretur, quòd ista custodia & Terræ Sanctæ negotia sæpedicta forent domino nostro summo Pontifici nimium sumptuosa. Respondeo breuiter & fideliter, quòd nõ: sed potiùs assero, quòd si dominus Papa, aut Rex aliquis, vel Princeps magnus, de eius cõsilio & auxilio illa negotia inchoaret, plus de pecunia acquireretur, quàm per eos expẽdere oporteret, iuxta libri ordinem, & cedulæ in Gallico, quam vestræ Magnificentiæ tradidi reuerẽdæ. Nihil enim deficit nisi principium debito ordine inchoandum. Nam qui nunquã incipit, nunquã finit: & finis necessariò deficit, vbi principii defuit inchoator. Quia verò saluatio vsque in finẽ perseuerantibus ab ipsa Veritate promittitur, atque perseuerãter pulsantibus clausum hostiũ aperitur: hinc est quòd à iuuentute mea vsque nunc cum magnis laboribus & expensis non cessaui à peritis petere consilium ad Diuinum ampliandum honorem; & quęrere sollicitè modum ad infirmandum paganorũ superbiam & tumorem, ac etiã pulsare Prælatos & Principes ad Terræ sanctissimæ cõquisitionem: dicente Domino: *petite, & accipietis; quærite, & inuenietis; pulsate & aperietur vobis:* Omnis enim qui petit benè perseueranter, accipit: & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperitur. Vnde ad vestræ karitatis hostiũ per præsentes litteras sto, & pulso: quatenus Crucifixi intuitu, cuius causa in hac parte agitur, sic curetis, quantũ in vobis est, & etiam quo ad alios, dicta negotia promouere: vt per bona vestra opera, sacras exhortationes & consilia, vices possitis rependere cõgruas sanguini Redemptoris. Cæteris postpositis, primò quærendũ est regnum in quo secundùm carnem DEI filius nascebatur: sed primò, sicut ad sensum perspicitis; alia quotidiè quærimus, & semper deficimus; quia debitum ordinem non seruamus. Dominationem vestram Venerabilem conseruet Altissimus per tempora longiora: cui si seruire possim in aliquo sum paratus. Data *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI MCCCXXV.

Matt. 24, 13. *Matth. 7, 7.* *A. Dn. 1325.*

III.

VEnerabili in CHRISTO *Patri ac domino suo karissimo, domino* Ingramo, *Diuinâ prouidentiâ Archiepiscopo Capuæ, ac Cancellario excellentissimi domini Regis Hierusalem & Siciliæ*, Marinus Sanutus *dictus* Torcellus, *de Ciuitate Riuoalti de Venetiis, de Parochia Sancti Seuerii confessoris: seipsum cum omni recõmendatione & promptitudine famulandi.* Reuerende Pater, vestra nouit sapientia circumspecta, quòd in Ecclesiastico scribitur: *Oculi sapientis Prælati sancti, sunt oculi Ecclesiæ dignissimi:* qui in capite CHRISTO aspectum suum & affectũ firmiter collocant: vt in viã caritatis & pacis rectè ducant & dirigant cætera membra CHRISTI. Et quia intellexi quòd per vestrã paternã dilectionem, & oculatã circumspectionẽ, *Veneti*, cum ad vos venerint, in magnum caritatis augmẽtũ, tam a Celsitudine Regia, quam à domini Ducis filii sui magnificẽtia, & subdito-

rum etiam beniuolētia, in ſuis negotiis omnibus fauorabiliter ſunt tractati, gaudeo & vobis regracior in quantum poſſum. Et ſicut oculus, membris dolentibus compatiens, lachrymatur; ſic Prælatus, inſpectis CHRISTI miſeriis in ſuis membris, erumpere debet in lachrymis compaſſionis: exemplo Ieremiæ Prophetæ dicentis: *Educet oculus meus lachrymas, quia captus eſt grex Domini*; & alibi dicit: *Plorabo die ac nocte interfectos populi mei*: Hinc eſt quòd aduertēs veſtrā compaſſionē in fide bona quam habuiſtis & habetis ad Terræ ſanctæ negotia & ad mēbra CHRISTI, Chriſtianos videlicet, tā in Terra Sancta, quàm iuxta eam in mortibus & periculis aliis plurimis conuerſantes, affectans etiā quamplurimùm ampliationem & exaltationem domini Illuſtriſſimi domini noſtri, domini Regis Ieruſalē & Siciliæ, veſtræ ſcribo reuerētiæ, quædā rationabilia & quædam mirabilia, quædam noua mutabilia per præſens. Quantū ad rationabilia, ſciunt omnes quòd Illuſtriſſ. dominus *Rex Siciliæ*, opus DEI in negotiis Terræ S. promouere præ cæteris Regibus obligatur: Primò, iure tituli, quòd Rex Ieruſalem nuncupatur: Secundò, ratione profectus multiplicis quem ex hoc ſpecialiter conſequeretur: ſic nēpe coherceret Turchos, & alias gentes malas, quæ per mare trāſeunt, per quos principatus Amoreæ, & ſuorum ſubditorū Inſulæ grauiter moleſtātur. Tertiò, propter donū ſapientiæ quo præ aliis ad Diuini operis in Terra ſancta exercitū præcipuè illuſtratur. Quartò, ratione adiūcti: quia terra de qua loquimur, Terra ſancta dicitur. Et cùm Rex noſter ſanctos habuit ſtipites patrē ſuū & matrem, & etiā ſanctos produxit palmites, domus ſua tenetur rationabiliter, imò etiā vt ita loquar, naturaliter præ cęteris Regibus & Principibus Chriſtianis, vt dictū eſt, efficaciter agere erga ſanctiſſimū patrem noſtrū dominum ſummū Pontificē, quod cum omniū Chriſtianorum auxilio, ad DEI honorem iſta ſæpedicta negotia Terræ ſanctæ, quæ de iure ſua ſunt, & ſancta præ omnibus negotiis aliis, executioni celeri demādentur. Credo firmiter, & credidi, & patet euidentiùs per eorū operas & labores, quòd tā ſanctus pater noſter ſummus Pōtifex, quàm dominus Siciliæ Rex Illuſtriſſimus, piam ſemper intentionē ad pacificandam Italiā habuerunt; Sed videtur primò quærendū eſſe regnum DEI, iuxta conſiliū Saluatoris: *Quærite*, inquit, *regnū DEI: & hæc omnia adiicientur vobis. Regnū*, inquā, in quo ſecundùm carnē DEI filius naſcebatur, & vt Iudæorū Rex adorādus a Regibus quęrebatur, quod nobis Chriſtianis CHRISTI ſanguine dedicatur: *& hæc omnia adiicientur vobis*: quæ ordine præpoſtero tā ſolicitè quærimus, & ſemper deficimus, eò quòd à recta regula declinamus: ſecūdùm illud quod ſcribitur in libro *Fideliū Crucis*, & Mappis mūdi, quē habet inclytus Rex Siciliæ antedictus, qui eſt tā pro cōſeruatione fideliū quàm conuerſione vel conſumptione infideliū quanquā etiam pro acquirēdo & tenēdo Terrā ſanctā, & alias multas terras, DEO dāte, in bono ſtatu pacifico & quieto. Sed proh dolor! in iſto ſacratiſſimo negotio dormiunt quidē multi quorum oculi mundanæ poſſeſſionis puluere ſunt grauati: Et quia dictæ Terræ ſanctæ negotia nō vigilauerunt, ideò per orbē terrarum in tentationes diſcordiarū, & in perditiones terrarum ſuarū multi Chriſtianorū Reges & Principes intrauerunt, quos excitat Dominus in Euangelio dicens, *Vigilate & orate ne intretis in tentationē*. Inuiſa mirabilia diebus iſtis apud nos mirabiliter acciderunt: ſurrexerūt enim duæ formicæ de puluere, *Caſtrucius* videl. & *Galeacius*, qui Lombardiam & Tuſciam cōmouerunt. *Terra profectò mouetur per ſeruum cum regnauerit*: iuxta prouerbium Salomonis. Quomodo autē ſunt iſti tam mirabiliter eleuati de nihilo, & quid diebus iſtis fecerunt, meliùs nouit veſtra Diſcretio, quàm ſcirem ei exprimere per ſcripturam. *Caſtrucius* enim infra XVI. annos cum duobus equis fuit ſtipendiarius in Verona: quorum vnus, ſibi dabatur; de ſuo verò alterum acquiſiuit. Poſtmodum autē dominus Dux & Communitas Venetorū ſtipendiariis equeſtribus indigebant, vnde acceperunt iſtū Caſtrucium de Verona, & conſtituerunt eum Coneſtabularium equeſtrem, ſtipendium de medio anno præ manibus dantes ei, & præter hoc mutuauerunt ſibi CCC. florenes aureos, per quos ſeruitium ſuum Iuſtinopolim cum XXVI. hominibus equeſtribus obtinebat. Completo medii anni ſtipendio, dicta Venetorum communitas multos de illis ſtipendiariis dimiſit, & reliquos etiam retinebat. Vnde Caſtrucius antedictus ne rediret ad eleemoſinas illorum *de la Scala de Verona*, rogauit quendam nobilem pro DEO, qui erat Poteſtas ibidem, quòd poſſet remanere ſtipendiarius ad Communitatis ſeruitiū ſupradictæ. Et ſic bono tēpore per ſuas preces importunas remanſit: recedens inde poſtea, de gratia dimiſit ibi quendam ſuum auunculum loco ſui: & interim

Ier. 13, 17. Ierem. 9, 11. Matth. 6, 33. Matt. 26, 41. Prou. 30, 22.

10 20 30 40 50

interim dominium Lucanæ ciuitatis accepit, quam ciuitatem possidet, modò ad cũ circumstantibus illam aliis terris multis. *Galeacius* verò *Vesconte*, fuit non diu est Venetiis cũ vxore sua satis humilis & abiectus, cui Veneti, suæ magnæ indigentiæ tempore, quasi pro elimosina, centum libras Venetorum grossorum dederunt, quæ ad mille aureorum florenorum ascendunt. Sed hoc dicti Veneti sibi propter patris sui honorem fecerunt; eò quòd dictus pater suus inter Venetos & Ianuenses nitebatur continuò pacẽ componere, quando primò in Mediolano dominiũ obtinebat. Post hæc modico lapsu tẽporis, manu armatâ fuit Ferrariæ asperè cõtra Venetos: iterum quando fuit factus dominus Placentiæ, contra dominũ Ducem & communitatem Venetorum arroganter se habuit: Et sic talia pro priùs receptis beneficiis obsequia repẽdebat. Sciatis ad hæc, quòd istæ guerræ Lombardiæ & Tusciæ, nõ solùm terras ipsas damnificãt; imò Christianorũ regna cætera indè recipiunt magnũ damnum. Dominus Rex Franciæ, & regnum suum; dominus Rex Angliæ & Regnum suum; Alemanni similiter, & Lorenæ, eò quòd mercationes quæ solebãt per Lõbardos & Tuscos fieri iam decidunt, detrimentum non modicum cum regnis aliis patiuntur. Et vt sensibiliter ista meliùs pateant; Sciat vestra prudentia circumspecta, quia propter guerras prædictas, & specialiter propter grauamen ciuitatis Florentiæ in onere IX. galearum Venetarum, quæ fuerunt oneratæ pro parte de lana, hoc anno in Barbantia damnificantur mercatores in XXXV. millibus florenorum auri, & vt experti asserunt, benè vltrà; absque damno recepto de aliis mercimoniis generalibus mercatorum vndecunque Venetiis confluentibus, quod multò latiùs se diffundit. Regnum etiam præclarum domini nostri Regis Ierusalem & Siciliæ, recipit damnum magnum de pinguedine videlicet quæ indè extrahitur, oleo, carnibus salitis, caseo, amigdolis, ficubus, cumino & rebus aliis, quæ propter Alemanorum & Lombardorum depressionem, pro istis guerris, solitam expeditionem non habent. Quibus omnibus ponderatis credo, vt prædictũ est, quòd ad omnium fidelium pacem sit necessariũ quòd opus DEI, & Terræ Sanctæ negotia inchoentur. Et non dubito quin ex huiusmodi inchoationis deuotione cessabunt lites, & iurgia; & terrarum discordiæ sedabuntur; & in malis aliis, DEI gratiâ Christianis eueniet oportunum remedium & optatum. Scripsi nuper domino summo Pontifici suam sanctitatem commemorans de Terræ Sanctæ negotiis antedictis: cuius tenorẽ de verbo ad verbum in littera interclusa vobis transmitto. Noua quæ habeo de Romania per hominem fide dignũ & sciolum qui venit de Nigroponte, sunt ista: Dicit quòd *Athenarum Ducatus* quamplurimùm est ditatus, & quòd *Catellani*, qui dominantur ibidem, acquisiuerunt, & tenent in *Blachia*, *Lapater*, & castra *Lodorichi* & *Sidero-Castri*, *Gitonis*, *Gardichie*, *Donchie* & *Ferselle*. Et quidam Græcus qui tenet castrum de *Latrichala* & *Castorie*, & plura alia atq; terras. Est etiam alter Græcus, qui *Signorinus* nominatur, qui tenet castrum de *Sannicolo de Custinni*, super flumine Solombriæ in contrata Achiliç; & castra alia atque terras: & isti duo Græci tenent cum Imperatore. Est etiam quidam Grecus tertius, qui vocatur *Missilino*, qui tenet castrũ *del Castri* & *de Liconia*: & videtur quòd iste contraxerit parentelã cum Catellanis, eò quòd tradidit sororem suam in vxorem Marescalco Catellanorum: & videtur quòd fecerit ei fidelitatem, non tamen quòd in eius manibus se sic ponat. *Veneti* habent vnum castrum iuxta mare in Blachia, nomine *Fetenli*, quod de bona voluntate & sua licentia reliquit eis Imperator Græcorum, qui obtinuissent cum aliter Catellani. DEVS misit hanc pestem patriæ Blachiæ supradictæ, quia ipsa miserat quoddam genus, *Albanensium* gentis nomine, in tanta quantitate numerosa: quæ gens omnia quæ erant extra castra penitùs destruxerunt, tam eorum quàm Catellanorum fuerunt, quàm etiam eorum quæ tenebantur à Græcis: & ad præsens consumunt & destruunt taliter, quòd quasi nihil remansit penitùs extra castra. Catellani & Græci fuerunt quandoque simul ad expellendum Albanenses illos, sed nullatenus potuerunt. Dicitur etiam quòd Albanenses illi volebant recedere à patria supradicta, scilicet Blachiæ: quibus recedentibus occurrebant alii eiusdem gentis plurimi, dicentes illis: *Quare hinc receditis?* Responderunt, *quia non potuimus hic aliquod fortilitium obtinere*. quibus illi addierunt dicentes: *Nolite hoc facere, quia multi cum vxoribus & filiis in vestrum adiutorium huc venimus; & ideo omnes simul ad partes Blachiæ redeamus.* Et sic omnes pariter sunt reuersi. Istam inuasionem Albanensium vtilem fore

reputo illis qui confines sunt Catellanis prædictis. Qui quidem Catellani, si non haberent laborem & exercitum extrinsecum, nimis efficerentur diuites in grauamen & tædium vicinorum. Et ideò bonum est ad præsens cautè pericula præuidere. Nā *felix est quē faciunt aliena pericula cautū.* Præterea videtur quòd ista hyeme Turchi cucurrerint cū suis nauigiis ad Insulam *Nigropontis*, de qua gentes quas ibi ceperant abduxerunt. Dicti etiam Turchi semel cucurrerunt *Nichsiam*, quæ est terra domini Nicolai Sanuti, qui tunc erat in Amorea cum Principe: sed armata quam tenet ipsos quærendo circuiuit, nec de ipsis aliquos potuit reperire. Vestræ reuerentiæ supplico quatenus dignetur dominis meis Illustribus, domino Regi ac domino Duci me vestrum filium commendare, sicut decreuit meliùs conuenire. Et si pro sua dominatione, paternitatéue vestra mihi deuotissima, possim quædam facere, quæ sint grata, præcipiat dominus & pater; & paratus ero in honorem DEI, domini & patris, communitatisque meæ prompto animo obedire. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI MCCCXXV.

A. Dn. 1325.

IV.

VEnerabili in CHRISTO Patri ac domino suo karißimo, domino Guillelmo, *Diuinâ prouidentiâ Episcopo Mematensi & Comiti Gabalitani, & procuratori Passagii, & sociis suis in eodem negotio constitutis, quibus sibi communicare placuerit*: Marinus Sanutus *dictus* Torcellus, *de Ciuitate Riuoalti de Venetiis, de Parochia Sancti Seuerii confessoris, qui dedit domino Regi Franciæ, & sibi librum Secretorum Fidelium Crucis & Mappas mundi, qui est tam pro conseruatione fidelium, quàm pro conuersione vel consumptione infidelium; quanquam etiam propter acquirendam & tenendam Terram Sanctam, & alias multas terras, DEO dante, in bono statu pacifico & quieto: cum sui recommendatione humili, & promptitudine famulandi.* Nouerit vestra prædilecta paternitas, quòd, licet vobis pluries scripserim pro honore DEI, & vniuersali vtilitate Christianorum omnium in negotiis Terræ Sanctæ, nullam huc vsque, vndè doleo, responsionem accepi. Sed videtur quòd à maiore vsque ad minorem omnes dormiant in hac causa: imò, vt veriùs dicatur, apparet, proh dolor! quòd sint possessionum puluere excæcati, ipsa temporalia, velut alter Iacob cæcutiens, cœlestibus præponendo, qui cancellatis manibus dexteram ponunt super *Effraxim*, qui interpretatur *frugifer*: quia principales intentiones suas & operas terrenis infigunt, quæ per Effraxim designantur: super *Manassem* verò, qui interpretatur *obliuio*, sinistram manum collocant significantem cœlestia, quæ in obliuionem apud plurimos trāsierunt. Vnde multi, licet cum fletu dixerim, porcis similes quodammodo sunt effecti. Porci namque fructus cadentes de arbore deuorant: sed nunquam ad arborem oculos leuant; imò, impinguati ab arbore se elongant: sic multi terrenis diuitiis ingrassati, non solùm Crucis arborē in corde non aspiciunt: imò ab operibus CHRISTI factoris sui in Terræ Sanctæ negotiis longè fugiunt & recedunt. Contra quos conqueritur Dominus in Deuteronomio, dicens: *Ingrassatus est dilectus meus*, populus videlicet & Christianus, *& recalcitrauit, & reliquit DEVM factorem suum*: illius beneficia à quo se habet & sua, nullatenus recognoscens: *& recessit à DEO salutari suo*: qui in ligno Crucis operatus est ei salutem in medio terræ, ad quem nec oculos suos dirigit. Sed nec ad conquirendum illum salutis locum, ciuitatem Ierusalem, de qua gloriosa dicta sunt, sanctam & opulentam, ad sui Creatoris, & etiam Redemptoris ampliationem honoris procedit. Imò vt ingrassatus dilactatus, & breuiter dic... terrenis absortus deliciis, cācri vtens vestigiis, longiùs retrocedit. Et quia, iuxta sententiam Apostolicam, *quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*: Et ideò si dictum populum à somno corporis sacra non poterit excitare scriptura, excitet saltem volatilium & iumentorum naturam. Aues, vt scribitur *in libro de Animalibus*, & etiam videmus ad sensum, oculos suos palpebra inferiori; gressibilia verò modò opposito, palpebra superiori recludunt: per gressibilia homines mundanos animalesq; intelligimus clausos habentes oculos ad cœlestia; sed apertissimos ad terrena: *Statuerunt* enim secundùm Psalmistam, *oculos suos declinare in terram*; per volatilia verò, viros cœlicos accipimus, quorū conuersatio est in cœlis: qui terrena

Deut. 32, 15.

Rom. 15, 4.

Psal. 16, 12.

per

per amorem non aspiciunt; sed illuc oculos dirigunt, vbi quærunt quod diligunt, & cupiunt æternaliter permanere. Si haberemus multa talia volatilia, citò volaremus ad opus DEI & Terræ Sanctæ negotia sæpedicta. Exempla etiam paganorum ad correctionem Christianorum talium in medium producantur. Interrogatus enim *Pedocles* paganus Philosophus, *ad quid natus esset?* Respondit, *vt cælum syderaq; contéplci:* & addidit causam, dicens: *Cælum subtrahe, tellus ero.* Vt faciliùs corda lapidea prædictorum scindantur: virtute sanguinis hircini calidi adamas in secalibus soluitur & secatur. Hircus, offerebatur pro peccato populi in Testamento Veteri: CHRISTVS verò, in nouo oblatus est pro peccatis omnium DEO Patri. Si igitur sanguis hirci
10 figuratiui saxa indomabilia temperauit; quantò magis sanguis CHRISTI veri dicta corda lapidea ad sua & Terræ Sanctæ opera animabit? Iterum in *historiis scholasticis, tertio libro Regum, V. cap.* reperitur, quòd virtute sanguinis cuiusdam vermiculi domabat Rex Salomon lapides de marmore durissimo, qui ponebantur in templo ipsius sapientissimi Salomonis. Quare ergo corda fidelium ad ipsum templum Sanctum conquirendum nō molescant sanguine redemptoris? De se ipso loquitur per Psalmistam: dicens, *Ego sum vermis, & non homo:* quia ita viliter pro vobis ingratis tractatus sum in hoc mundo tanquam vermis & nō homo: & sine virili semine natus sum de virgine, sicuti vermis de terra sine corruptione. Ad ista, Pater & domine Reuerendissime, licet alias vestra de meis litteris responsa non receperim, modò vobis
20 sic scribere amor & honor Diuinus & promissio Euangelica me prouocat & compellit: Dicit enim, *petite & accipietis; quærite & inuenietis; pulsate & aperietur vobis.* Vos enim de numero illorum reputo, quorum oculi sunt in CHRISTO capite, firmiter collocati. Et de quibus Dominus per Ezechielem dicit: *Fili hominis speculatorem te dedi domui Israël.* Speculatoris officium vel Prælati est, solicitè circa gregem Dominicum vigilare, & voce discretæ exhortationis atq; diuinæ laudis dormientem populum iuxta Isaiæ vaticinium excitare: *Vox,* inquit, *speculatorum tuorum.* & sequitur: *leuauerunt vocem, simul laudabunt:* & informent Reges Christianorum & Princip[illegible] primò quærere regnum DEI, in quo filius DEI nascebatur; &, vt Iudæorum [illegible] adorandus à Regibus quærebatur: quia proprium est hominis nobilis sec[illegible]
30 sententiā *Senecæ*, habere excelsum & gloriosum spiritum, quærentem [illegible] viuat & vbi tutissimè. Sed quia multa alia primò quærimus, contin[illegible] eò quòd mandata ad ordinem Diuini consilii non seruamus. *Si custodier[illegible] mea quæ ego præcipio vobis,* dicit Dominus in Deuteronomio, *omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit.* Vnde istud Terræ Sanctæ Passagium per vestræ bonæ p[illegible] sionis prudentiam est citiùs inchoandum; & nullatenus propter moram, quæ [illegible] periculum, differendum: Nam, *quod nunquam incipitur, nunquam perficitur:* & [illegible] incipere, & nunquam finire est molestum. Sed, quod longè est grauius, mult[illegible] sierunt perficere, antequam perficere inceperunt. Et sic per exorationes vestras [illegible] dulas Sancta promouebitis negotia, & vices rependetis congruas Domino Saluatori.
40 tori. Quia, *non hiis solùm,* secundùm dictum Senecam, *Reipublicæ prodest qui iuctur, & de pace bellorum cesset; sed qui iuuentutem exhortatur. Si enim moratur in priuato, publicum tamen negotium agit.* Et quia decet magnos Prælatos, & vos maximè qui Passagii estis Procurator, de statu singularium prouinciarum certiùs informari, vestræ reuerentiæ, cum cordis tamen dolore, significo: quòd Lombardia & Tusia, & quasi tota Italia immensis guerrarum tribulationibus sunt oppressæ; nec non in mari Mediterraneo bella spolia solùm inter Christicolas cum nauigiis damnabiliter frequentantur vnde fidelium communitas notabiliter infirmatur. Nec mirum: destructio mini[illegible] membri corpore naturali, sicut meliùs me vestra nouit prudentia, in totum [illegible] corpus naturale redundat: Quantò igitur magis corpus infirmabitur per plur[illegible]
50 & maiorum mutilationem membrorum? Ita in corpore CHRISTI mistico, [illegible] alter alterius membra sumus singuli constituti. Et ideò dum prædicta mem[illegible] guerras huiusmodi terrâ marique se mutuò spoliant & interfecant, regnum [illegible] rum Franciæ, & illud maximè, sicut regna alia, propter subtractiones merca[illegible] quæ per Lombardos & Turcos communiter solent fieri, non modicum pa[illegible] trimentum. Credo firmiter quòd Dominus noster summus Pontifex, pi[illegible] per intentionem habuit ad Italiæ discordiam concordandam: sed videtur quo[illegible] cipiendum sit primò à prædicto opere DEI & Terræ Sanctæ secundùm ordin[illegible]

Psal. 21, 6.
Matth. 7, 7.
Ezech. 33, 7.
Esai. 52.

dicti libri *Fidelium Crucis, in secundo libro, in secunda parte eiusdem libri secundi*, & in pluribus capitulis, & maximè in *capitulo vltimo suæ partis*; quia non potuerunt illa opera in tam modica potentia inchoari, tenendo supradicti libri ordinem, quin insuperatus effectus & placitus sequeretur: ad quorum inchoationis deuotionem cessarent lites & iurgia, terrarumque discordiæ sedarentur, & guerrarum sic desisterent discrimina prælibata, vt in malis aliis succederet prosperitas oportuna; & etiam conseruaretur magna Christianorum quantitas, in vltramarinis degens partibus, & habitans in periculis valdè magnis. Quia verò in negotiis arduis, primis periculis virtus prudentiæ dat succursum, ideò *Armenorum* dispendiis, qui infidelibus sunt affines, est ante generale Passagium primitus occurrendum. Ipsi namque tributis intollerabilibus quæ soluunt paganis, timoribusque grauibus & continuis periculis comprimuntur. Ad quorum remedium requiritur necessariò, quòd fiat maris diligens custodia per Fideles, prout in *libro Secretorum fidelium Crucis* scribitur supradicto, quem vt dictum est vobis & Regiæ Celsitudini præsentaui. Quam custodiam, secundùm eiusdem libri tenorem & ordinem, pauci benè ordinati in stipendiis, & benè armati, ac defensibiles in galeis; non superbi, & de sua virtute gloriantes; sed concordes, & humiles; quos DEVS in cœlo respicit & in terra; DEI virtute, optimè cum casto, fideli, strenuo, DEO deuoto, non nimis cupido, oculato, prudenti, prouido, pio & mansueto Capitaneo gubernarent. Tunc per illam custodiam, terræ Armeniæ & Romaniæ, & terræ aliæ Fidelium singulæ circumstantes, starent solidè & quietè. Ista custodia Græcos schismaticos reduceret ad obedientiam Sanctæ matris Ecclesiæ; Cismarinos vt dictum est disponeret ad vnitatē pacis & concordiæ; & Christianos inobedientes, & infideles etiā qui nauigant, portantes deniq; mercimonia de Cypro & reducentes, nec non & alios qui fingunt se mendaciter habere licentiā à summo Pontifice portandi merces consimiles ad partes Soldano subiectas, ne in Christianorū nauigarent dispendiū, impediret; & infirmaret continuè infidelium potentiam paganorum: ô quam dignè esset adscribendus iustorū catalogo qui tot niteretur mala deprimere, & tāta pro CHRISTI amore bona cœlestia promouere? Si verò dubitaretur quòd ista custodia, & Terræ Sanctæ negotia sæpiùs dicta forent nimium sumptuosa; Respondeo breuiter & fideliter, quòd non: sed potiùs assero, quòd si Rex aliquis vel Princeps magnus, cum consilio domini summi Pontificis, eiusq; adiutorio, illam custodiam & negotia inchoaret, plus de pecunia acquireret, quàm ipsum expendere oporteret: iuxta libri ordinem antedicti. Nihil enim deficit, vt dictū est; nisi principium debito ordine inchoandū. Pater reuerende, ad prædilectam vestram reduco memoriam & reuerentiā, quod vidi & intellexi, quòd *Rex Franciæ* tenebat in Acon stipendiarios milites & pedites, ad custodiendam dictam ciuitatem, donec amissa fuit. Et tunc DEVS, tunc tempus, DEVS, per gratiam suam, Regis Franciæ ærarium, & suos etiam regni sui fideles, omnibus bonis & diuitiis affluere faciebat. Vnde Euangelicè scribitur; *date, & dabitur vobis*. Apud nos etiam vulgariter dicitur: quòd bonum est, & valdè vtile illum impendere dñi qui solidum meliorat. Cæterùm, pater venerabilis, incidentaliter vobis refero, quòd postquam præsentaueram librum *Fidelium Crucis* & Mappas mundi domino *Regi Franciæ*, immediatè acceleraui ad domū domini *Lodouici comitis Claremontis*, eidem præsentans Mappas mundi, & quædam alia de negotiis supradictis, & addens: quòd si suæ placeret dominationi dictis meis adhibere fidē, negotia benè irent: qui respondit quòd meo consilio in hac parte se regere intendebat. In Curia Romana antè præsentaueram sibi librum *Crucis Fidelium* suprascriptum. Cui supplico hæc dicatis; & me vestrum filium commendare velitis, sicut vobis videbitur suæ Magnificentiæ conuenire: sed quomodo negotium est suppressum & penitus derelictum, sua dominatio, vestra paternitas benè nouit: de quo multùm doleo, & propter honorem suum, & bonum commune Christianorum quod sequeretur, & fuisset etiam consecutum de negotiis supradictis. Et si adhuc mihi credere vellet nomen sibi gloriosum acquireret, in diuitiis & dominationibus terrenis & cœlestibus habundaret; & Christianitati toti commodum maximum prouenirct. Ad incipiendum enim negotium id, sufficeret quod continetur in cedulis tam literaliter, quàm in Gallico scriptis, quas habet vestra paternitas Reuerenda. Nec istud propter aliud amittitur, nisi quia principium non habetur. Et sicut benè nouit vestra prudentia,

Luc. 6, 38.

10 20 30 40 50

prudentia, quando apud vos eram in Francia, ipsi intendebant armare xx. galeas ad maris custodiam: quæ armatura magna esset si sufficientia stipendia soluerentur: sed nimis parum de pecunia dabant pro armatura tanta. Vnde nihil postmodum est secutum; sed totum hucusque in nihilum est redactum. Vnde, pater Reuerende, agatis ad hoc efficaciter, quòd saltem negotium habeat, de x. vel VII. vel v. ad minus galeis benè armatis, & sufficienter stipendiatis ad maris custodiam, principium oportunum. Nam *debile principium melior fortuna sequetur*. Et credatis fideliter, quòd ordinabo pro mora vestra, concedente Altissimo, locum suauissimum & securum. Rogo dilectissimam paternitatem vestram, quatenus me filium vestrum habere di-
10 gnetur specialiter commendatum: quia ad DEI seruitium atque vestrum mea intentio fuit & est, mori & viuere cum eódem. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI cirtha M.CCCC. XXVI. A. Dñ. 1326.

V.

VEnerabili in CHRISTO patri domino, tali; vel *egregio in CHRISTO patri domino*, tali; *Honorabili militi*, vel *Magnifico*, vel *excellenti domino*, domino tali: *Marinus Sanutus, dictus Torcellus, de ciuitate Riuoalti de Venetiis, qui præsentauit domino nostro summo Pontifici librum & mappas mũdi secretorum Fidelium Crucis, qui est tam pro conseruatione fidelium, quàm pro*
20 *conuersione vel consumptione infidelium; quanquam etiam propter acquirendam & tenendam Terram Sanctam & alias multas terras, DEO dante, in bono statu pacifico & quieto: seipsum cum omni recommendatione humili, & promptitudine famulandi.* Cognoscens de solertia, benitate & fama vestræ *Reuerendæ paternitatis*; vel, *vestræ egregiæ & honorabilis dominationis*; vel, *vestræ excellentissimæ & dominationis magnificæ*, quæque est per mundum vndiq; diuulgata: & præsertim de eo quòd reuerenter locutus & rationatus fui cum vestra dominatione vel paternitate iam dicta, me mouet, & præbet audaciam scribere *vestræ paternitati benignæ*; vel, *vestro excellenti dominio*. Hinc est quòd anno præterito scripsi Sanctissimo domino no-
30 stro summo Pontifici litteras, super DEI negotiis & Terræ Sanctæ quas *vestræ Reuerendæ paternitati*; vel, *vestræ Magnificæ & excellenti potentiæ*, interclusas transmitto. Quia recepi litteras ab homine fide digno, quòd benignè recepit; & de me ipsius Sanctitas petiit multò magis quàm meam personam minimam condeceret. Sed propter ardua & maxima negotia quæ dominus noster summus Pontifex, vt ostenditur, habet facere & tractare, & quotidie videntur crescere, quæ erunt pro bono, Domino concedente, huc vsq; de Terræ Sanctæ negotiis, quasi nihil fuit inde peractũ. Quare, tanquam patri & domino, ad memoriam vestræ reduco potentiæ, quòd antequam in statu perseueretur isto, longè melius esset facere, tractari cũ *Soldano* Babyloniæ, quòd dimitteret tributum regno *Armeniæ*; & quòd reædificari dimitteret ca-
40 stra *de Laiacio*, de mari & de terra, & habere cum ipsis bonam treugam: Hac conditione, quòd noster dominus dimitteret, quòd Christiani possent ire & redire cum omnibus mercibus in terras Soldano subiectas, præter *cum ferro, armis, lignamine, pice, & pueris & puellis*, ac etiam aliis mercibus vetatis antiquitus. Et hoc videtur possibile posse & debere fieri: quia sic fiebat multoties quando Acon & Syria a Christianis tenebantur. Præterea Dominus noster facere posset tractari à Nuntio qui iret ad Soldanum, quòd quilibet Christianus qui iret ad Sepulchrum in Ierusalem, & ad loca alia partium illarum sanctissima visitanda, posset liberè pertransire absque solutione alicuius commercii siue tholomei. Et rationabiliter omnia supradicta debent obtineri à Soldano: quia liberè mercatores & merces cum voluntate
50 Ecclesiæ pertransirent, longè maior vtilitas consequeretur Soldanum, quam faciat nunc ad præsens. Præterea ad memoriam vestram reduco quòd Dominus noster habet hoc facere, ipso habente respectum ad suum deuotum populum & fidelem. Hoc est, quòd illi mercatores qui timent inhibitionē Sanctæ Romanæ Ecclesię, vadunt in Armenia *Laiacium*, quæ est deserta ciuitas, absque aliquo fortilitio; quibus imminet periculum maximum: ita quòd si Soldanus vellet armare per mare & per terram, sicut fecit *Tortosæ* aliquo tempore, ipse posset omnes facere interfici siue capi: quod foret damnum non modicum deuotis & subditis Sanctæ matris

Ecclesiæ: & etiam possent recipere damnum à cursariis, qui vadunt per mare magnis nauigiis & gentibus reforzati, quod ire consueuerunt tempore retroacto. Pro quibus omnibus laudo & consulo quòd prædicta ad executionem ducantur. Verùm, reuerenter loquẽdo de necessitate; oportet Dominum nostrum præuidere de *Turchis* qui dominantur & morantur in Asia minori, qui velociùs infestant Insulas Romaniæ, & maximè eas quæ pertinent Principatui Amoreæ: in tantum quòd si non habebunt succursum, amittentur: & præsertim insula *Nigropontis* est prouenienda in manus illorum de Compagna. Et si venient, ipsi habebunt Principatum Amoreæ: propter quod Ierusalem & Siciliæ Rex, tantum ex illa parte habebit facere quantum de Siciliæ Insula, & fortè plus: & etiam erunt quàm plures alii Christiani fideles ex hoc fortiter occupati. Et si non essent *domini de Chio Zachariæ* Ianuenses; & maximè dominus *Nicolaus Sanutus*, dux Nicxiæ, & Andræ, & aliarum Insularum; ac etiam domus Sancta *Hospitalis*, qui defenderunt huc vsque & defendunt ad præsens quantum plus possunt, & etiam *commune Venetiis* quod misit duas galeas insulæ Nigropontis prædictæ, quarto die ante Natale Domini, & continuè mittit quando videtur ei esse necesse, illæ terræ & Insulæ non potuissent durasse. Nec credo quòd finaliter possint durare absque DEI auxilio & domini nostri summi Pontificis: quia Turchi dominantur terræ quamplurimi quam acquisiuerunt in Græcia, quæ *Asia minor* nominatur, quæ longè maior est, quàm sit tota Yspania. Præterea dominationi vestræ præsentibus referetur, quòd nuper noua applicuerunt Venetiis de Nigroponte & partibus Romaniæ ab hominibus fide dignis, quòd Turchi parauerunt sex galeas, & triginta nauigia inter ligna & barchas, causâ exeũdi extra: qui si venerint ad ciuitatem Nigropontis, & sint vnum cum illis de compagna *Catellanorum* qui tenent ducatum Athenarum, ipsi sunt pro damnificando ciuitatem & totam Insulam, & etiam Insulas alias: quod inextimabile damnum esset, absq; mulieribus & infantibus qui ducti essent in seruitutem captiui in terras Sarracenorum; & iam alias abstulerunt & deportauerunt in maxima quantitate. Quare *vestra reuerenda paternitas*; vel, *vestra potentia & nobilitas*, DEI reuerentiâ & honore, super hoc præuidere dignetur. Nam si dominus noster summus Pontifex teneret ibi quatuor galeas armatas continuè de bona gente, DEO dante, illæ partes starent benè & securè: quæ quidem summatim constarent in anno XXV. millia florenorum: & ista pecunia esset sanctissimè attributa. De negotio Italiæ & Alemaniæ, & de aduentu istius *Bauariæ*, qui descendit in Italiam vestræ dominationi non scribo: quia timeo ne ad manus perueniat aliorum. Et si qua pro dominatione vestra intenditis me facturum, præcipiendo mandetis, sicut humili & deuotissimo vestro seruitori fideli. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI M. CCC. XXVI.

An. Dom. 1326.

VI. *SErenissimo & excellentissimo domino suo, domino* Leoni, *DEI gratiâ Armeniæ Regi, suus humilis & deuotus* Marinus Sanutus *dictus* Torcellus, *de Venetiis: se totum promptum & auidum ad beneplacita Regalia & mandata.* Regia nouerit Celsitudo quòd vestras recepi litteras cum gaudio, de quibus quamplurimùm extiti consolatus. Et quia pius labor ex prosecutione continua commendatur, Magnificentiæ vestræ significo, DEO, cui nullum latet secretum, Ambaxiatoribusque vestris ad Papam, ac domino *Boldo de Spinola*, attestantibus, quòd pro succursu ac quiete bona regni nostri, meis expensis personalibus, cũ magnis laboribus corporalibus, dominum summum *Pontificem* ac *Cardinales*, dominum etiam *Regem Franciæ*, & sui regni consilii Comites & Barones, ac dominum *comitem Hannoniæ* visitaui. Et quia secundùm beatum Ieronymum, *Labor improbus omnia vincit*, non adhuc cesso ipsos omnes prædictos ac etiam dominum Regem Angliæ, pro dicti regni vestri adiutorio, per meas acutissimas litteras visitare, prout dominus ac *frater* Tadeus, & socii sui, vestri nũcii, modò actualiter in Romana Curia, vobis cũ ad vos redierint referre poterunt viuâ voce. In quibus scripturis meis, sicut nouit lator præsentium, *frater Vgo* ordinis Prædicatorum qui illas scripsit, informaui omnes prædictos dominos solicitè, de modo & ordine debito procedendi. Et illos ac alios Prælatos & Principes ad DEI honorem & gloriam, vestramq; ac regni vestri consolationem, intendo quantùm in me est pulsare continuè, donec

Pater

misericordiarum & DEVS totius consolationis effectum aliquem cōcesserit oportunum. Conseruet vos Altissimus in regnum vestrum in omni fertilitate bonorum, per tempora longiora. Si qua possum facere vestræ grata Celsitudini, promptoanimo sum paratus. Non miretur Regalis quòd ei à diu non scripserim: Expectabam enim meliora transmittere, quæ nundum ad libitum euenerunt. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI, circha M. CCC. XXVI. An. Dn. 1326.

VII.

EXcellentissimo ac sapientissimo Principi, ac suo domino, domino singulari, domino Andronico Pallialogo, *DEI gratiâ Imperatori Constantinopolitano, moderatori Romeorum Magnifico, & semper Augusto*: Marinus Sanutus *dictus* Torcellus, *de Venetiis*: *seipsum humiliter ad omnia Imperialia beneplacita & mandata.* Nouerit vestrum magnificum Imperium, quod diligo & dilexi, me fuisse satis longo tempore in Romana curia, & tandem in curia Magnifici domini Regis Franciæ, pro tractandis & ordinandis & oportunis negotiis Terræ Sanctæ: & à viris Religiosis qui venerant de vestro Imperio, & præcipuè a domino Episcopo Caphensi, intellexi de vestra Imperiali sapientia & fide ac voluntate bona, quam ad vnionem Ecclesiarum habetis, de quo cor meum fuit & est non modicùm illaratum: cognoscens quòd Ecclesiarum vnio, est complementum Passagii Terræ Sanctæ. Nec scio maius bonum posse fieri in hoc mundo quàm Ecclesias reunire. Propterea frequenter colloquium huiusmodi cū pluribus dominis Cardinalibus, & cum excellenti domino Rege *Roberto*, & cū aliquibus Principibus regni Franciæ: & etiam cum domino *Petro de Via* nepote domini Papæ; & maximè cum nobilissimo domino *Gulielmo comite Hanoniæ, Vlandiæ & Xilandiæ ac Frixiæ* domino, genero domini Karoli; & cum domino *Gualterio de Castilione*, comite Porzani & Conostabulo Franciç; & cum domino *Roberto* comite Bononiæ & Aluerniç, de negotio supradicto, qui pro magna parte regunt & ordinant ipsum regnum: ac etiam colloquium habui cum Prælatis, de multis quæ tangunt honorē & securitatē vestri Imperii. Et reperi multos prædictorū habere optimam voluntatem: & ideò, propter DEI honorem, & vtilitatem fidei, & amorem specialem vestri magni Imperii, offero me, si oportunum vobis videbitur, tractare & laborare secundùm meam possibilitatem pro prædicta vnione Ecclesiarum, & pace ac cōcordia cum Sancta Romana Ecclesia, & cum Excellēti domino *Karulo*, ac cæteris personis quibus vestræ magnificæ prudentiæ videbitur oportunum. Plura alia explicaui de ista materia domino Fratri *Ieronymo Episcopo Caphensi*, quæ oretenus vestræ Maiestati poterit explicare. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI, cirtha M. CCC. XXIV. An. Dn. 1324.

VIII.

REcordatio, *Reuerendo in CHRISTO patri & domino suo karissimo, domino, fratri* Ieronymo, *Episcopo Caphensi, facta per me* Marinum Sanutum, *dictum* Torsellum, *de consinio Sancti Seuerii de Venetiis*. Quod primò & principaliter vos debetis me recommendare Excellentissimo & Magnifico domino meo Imperatori Constantinopolitano, & præsentare litteras quas eidē transmitto. Et iterum suæ Magnificentiæ dicite, quòd per DEI gratiā perfeci quoddam opus laudabile & fructuosum super acquisitione Terræ Sanctæ & consumptione illius sectæ pessimæ Mahumeti, quod dominus Papa fecit examinari, in quo quidem opere continetur quòd non est necesse transire per terram sui Imperii, nec acquirere illam: Sed directè ire per mare in terras Soldano Babylonico subiectas: quæ via est contra opinionem quorundam dicentium, quòd primò est necesse quòd suum Imperium acquiratur per fideles Ecclesiæ. Ego autem contra ipsos existens, dixi quampluribus Cardinalibus, & etiam idem dixi ad consilium *Regis Roberti* & quibusdam Baronibus Gallicis, quòd Imperium suum posset destrui, sed non posset conseruari in pace, propter multas nationes, quæ sunt circum circa suo Imperio, & nationes maximè Tartarorum. Et ponamus quòd haberemus terram Imperii pro magna parte, non tamen haberemus cor populi ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ. Sicut nos per exemplum videre possumus manifestè de Insula *Cypri* & *Cretæ*, & de principatu *Amoreæ*, & ducatu *Athenarum*,

de insula *Nigropontis*, & de aliis insulis & terris quæ per *Franchos* dominantur: quoniam fideles Ecclesiæ, dominium tenent; sed populus, non est ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ: & fortè aliquando ostendunt se esse alicubi fideles Ecclesiæ ore, tamen non corde, vt publicè fertur. Sed via per quam potest Ecclesia reuniri, vt mihi videtur, *esse* habere magnificam personam suam, vna cum suo Patriarcha, & cæteros etiam de domo sua: propter quod omnes ipsius subditi, & alii sicut *Rupten*, & *Exagoræ*, & regnum *Seruiæ*, & *Zorzani*, & alii qui sunt sub dominio Francorum, Tartarorum, Turchorum, & sub dominio Soldani Babylonici, erunt obediētes Ecclesiæ Romanæ: quod quidem esset maximum bonum pro reuniendis Ecclesiis, & securum pro gente sui Imperii, tam pro anima quàm pro corpore. Sed ad istud perficiendum, est necesse quòd in isto negotio habeatur voluntas domini *Karoli*, dando heredibus suis aliqua propter quod dicunt se habere in Imperio suo. Ac etiam bonum est, quòd habeatur voluntas & auxilium Venetorum: & ad hæc complenda inter omnes alios qui possent istud negotium perficere & complere sunt Barones Franciæ, & *Rex Boëmiæ*, qui intendunt ad Passagium vltramarinum: & maximè comes *Hanoniæ, Vlandiæ & Xilandiæ & Frixiæ* dominus; & dominus *Gualterius de Castilione* comes Porzani & Conestabularius Franciæ; & dominus *Lodouicus* comes Claremontensis, & dominus *de Borbon*; ac etiam dominus *Robertus*, comes Aluerniæ & Bononiæ, & quamplures dominæ & domini. Et maximè si per Magnificam personam suam promitteretur eisdem, pro necessitate passagii, certum auxilium. Et recordor quòd pater suus dominus Imperator *Pallialogus* fecerat ædificari in Acon vnam maximam turrim, cum mœnibus valdè magnis ad defensionem ciuitatis: & non est dubium quòd illud bonum, cum aliis quæ fecit, multum ei contulerunt ad substantiationem terræ suæ, & heredum suorum. Propter quod, me offero ad seruitium DEI, & sui, & sui Imperii, secundùm meam possibilitatem tractare & facere quicquid exinde potero boni. Et ad hoc vt ipse de me habeat materiam confidendi, ego sum absque vxore, & sic steti longo tempore, propter ista vltramarina negotia perficienda: & si vellet mihi dare vxorem secundùm meam conuenientiam de suo Imperio, ego acciperem. Et si interim filius meus non matrimonialiter copularetur, etiam eidem posset vxorem tradere vt placeret. Et super prædicta, Reuerende domine Episcope, multa possent dici. Idcircò circumspectioni vestræ reliquã, de qua spero & indubitanter confido. Præterea, multum affectarem quòd dominus Imperator redderet gratiam domino *Nicolao Sanuto*, Duci Nicxiæ, & Andræ dominatori, quòd illud quod ipse iam fecit contra suum Imperium, fecit propter iuuentutem: & ita intendo tractare cum domino Nicolao prædicto, quòd sit seruitor sui Imperii quemadmodum sui prædecessores fuerunt, videlicet pater suus dominus Gulielmus, & auus eius dominus Marcus Sanuto. Item nouerit vestra Reuerenda paternitas, quod intendo morari Venetiis: excepto, quòd si noua venirent de curia, quòd armata Regis Franciæ, quam ordinauerat anno præterito cum domino de *Nerbona*, & cum Episcopo *Mematensi*, quod procederet vltra: posset esse quòd irem vsque vltra mare, ad hoc vt possem eis dare aliquē ordinem, ex eo quòd ipsi me tenuerunt multo tempore in Francia, dicentes, quòd super hoc intendebant se regi meo consilio; ac etiam volebant quòd ego essem & transfretarem cum eis. Item vellem tractare quòd ipsi scirent bono modo transire cum gentibus sui Imperii; & quòd ipsi non intenderent ad aliud quàm ad consumptionem infidelium sectæ Mahumeticæ, quæ multùm creuit. Item posset esse quòd ego irem vsque Nigropōtem; & ad dominum Nicolaum Sanutū, cum aliis galeis, si ipse mitteret mihi, dicendo ad hoc vt possem ei aliquod bonum consilium dare pro conseruatione terræ suæ. Vnde si contingeret vos ire per illas partes, poteritis eidem dicere quicquid dominationi vestræ videbitur conuenire: & ego etiam eidem litteras destinabo quas vobis tradam. Idcircò quicquid de supradictis dominus Imperator intendit, mihi scribere dignemini quàm citiùs potestis; & etiam si ei placuerit, mihi rescribere dignetur. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI, cirtha M. CCC. XXIV.

An. Dom. 1324.

Serenissimo

IX.

SErenißimo ac ſapientißimo Principi ac ſuo domino ſingulari, domino Andronico Pallialogo, DEI gratiâ, Imperatori Conſtãtinopolitano: Moderatori Romeorũ Magnifico, & ſemper Auguſto: Marinus Sanutus dictus Torcellus, de Venetiis: ſeipſum humiliter ad omnia Imperialia mandata. Quia ipſa membrorum diuiſio, totiusq; corporis languorem pariter & deſolationem inducit: hinc eſt quòd Redemptor noſter Dominus IESVS CHRISTVS, cùm ipſe ſit totaliter indiuiſus, diuiſionis periculum præſentiens, pro membrorum ſuorũ vnione, in Euangelio beati Iohannis, rogat ſpecialiter Patrem ſuum, dicẽs: *Pater Sancte, ſerua eos* (Ioh. 17, 11, 20.)
10 *in nomine tuo quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos:* & ſequitur, *Non pro eis rogo tãtùm, ſed pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me: Vt omnes ſint, ſicut & tu Pater in me & ego in te: & vt ipſi in nobis vnum ſint.* In Actibus etiam Apoſtolorum ſcribitur, quòd *multitudinis credentium erat cor vnũ, & anima vna.* Et Paulus Apoſtolus ad Galatas dicit, quòd *omnes vos vnum eſtis in CHRISTO.* Ipſe enim, eſt *pax noſtra qui fecit vtraq; vnũ:* ſicut ad Epheſios idem ſcribit. (Act. 4, 32. Gal. 3, 28. Eph. 2, 14.) Animaduertat igitur Imperialis circumſpecta Maieſtas, ſi tanta inter ipſam, & Sanctã DEI Eccleſiã ſit defenſionis materiam, quæ non poterit per ſpecialẽ DEI ęterni, vnigeniti & coæterni Filii DEI orationẽ ad Patrem, & Apoſtolorũ ſuorum Actus, Scripturasq;, & prædicationem, in vera vnitate fidei adunari. Et ideò, ego *Marinus*, vobis ac Imperio veſtro affectionibus ſinceris vnitus,
20 obſecro vos cũ beato *Paulo* Apoſtolo antedicto, quaten⁹ *dignè ambuletis vocatione quâ vocati eſtis, in omni humilitate & manſuetudine: cum patientia ſupportantes inuicem in caritate: ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnum ſpiritus: ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma.* (Eph. 4, 1. &c.) Et, cùm quidam dicti veſtri præclari Imperii, à fide & doctrina Eccleſiæ Apoſtolicæ nõ in re, ſed ſolùm in verbis diſſonet: ac alii eiuſdem Doctores Imperii, videlicet *Athanaſius, Didimus, Cirilis, Iohannes Griſoſtomus,* & in fide, & in re, in verbisq; cum Eccleſia prædicta conueniant & cõcordent: domine mi Imperator Clementiſſime, expurgate diebus veſtris vetus fermentũ, vt ſitis noua cõſperſio ſicut eſtis acimi: ne veſtrũ ſupradictũ Imperium Magnificũ diutiùs maneat in fermẽto malitiæ & nequitiæ, ſed in azimis
30 ſinceritatis & veritatis. Dicit etiã Philoſophus terræ veſtræ, quòd *in eo quod res eſt vel non eſt, eſt oratio vera vel falſa.* Non enim dicit in eo quod vox eſt vel non eſt: quia res, eſt in ſe permanens & exiſtens; verbum verò, ore carnis prolatum defluit, & nõ manet. Tollite ergo iugũ CHRISTI ſuper vos; & diſcite ab eo, *quia mitis eſt, & humilis eſt corde: iugum eius ſuaue eſt, & onus eius leue.* (Matth. 11, 29, 30.) Et tunc inuenietis requiẽ animabus veſtris. Et quia *omnis qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulſanti, aperitur:* (Matth. 7, 7.) Iſtam vnionem ſacratiſſimam petite, & accipietis; quærite, & inuenietis; pulſate, & aperietur vobis. Per quam vnionem cùm virtus vnita, maior ſit ſe ipsâ diſperſâ, acquiretur faciliter Terra Sancta, & aliæ terræ plurimæ quas infideles iam occupant: ad exaltationem nominis Domini noſtri IESV CHRISTI, ampliationemq; Catholicæ fidei; & ad
40 ſtabilimentum veſtri excelſi Imperii antedicti. Nouerit ad hæc veſtra Imperialis Celſitudo, quòd propter bonum veſtri Imperii negotiorumq; Terrę Sanctæ dominum Papam & Cardinales quamplurimos, ac dominum Regem Franciæ, Nobiles etiam Comites & Barones ſui regni, dominũ Regem Robertum, & Nobiles de ſuo conſilio, cum expenſis propriis, ac magnis meis corporalibus laboribus viſitaui; & cum eis ſecretum colloquium frequentiſſimè habui: quorũ multos reperi ad vos ac veſtrum Imperiũ, & ad dicta Sanctæ Terrę negotia voluntatem habere optimam, ſi Eccleſiarũ vnio, paxq; & concordia cũ Sancta Romana Eccleſia fuerit confirmata. Benè eſſetis digni ſanctorum adſcribi catalogo, ſi poſſetis iſtud ſciſma deſtruere; & ad vnum ouile Eccleſiæ, tot diſperſos & deuios congregare: ad quẽ laborem, ad ho-
50 norem DEI, ac veſtrum, veſtriq; conſolationem Imperii, promptum me offero & paratum, cum perſeuerantia læta, iuxta veſtrum Imperiale conſilium, beneplacitũ ac mandatum. Recepi veſtras Imperiales litteras per veſtrum nuntium *Conſtantinũ Fuſcomalum*, cum gaudio veſtræ poſteà reſcribens Celſitudini per eundem. Vos ac veſtrum Imperium permagnificum, conſeruet Altiſſimus per tempora longiora. Iſta quidem vnio non eſt vllatenus differenda: quia quod quandoque faciliter vno tempore acquiritur, ſuccedente moræ periculo, vix aut nunquam poſteà obtinetur. Datæ *Venetiis*, Anno Domini noſtri IESV CHRISTI, circha M.CCC.XXVI. (A. Dn. 1326.)

X. *Viro prouido, Nobili & discreto Seuasto, domino* Stephano Sirupulo *domini Imperatoris Graciæ Turchimanno:* Marinus Sanutus, *dictus* Torcellus, *de Venetiis: omnem reuerentiam cum salute.* Noueritis quòd litteras vestras mihi gratas plurimùm & acceptas, sospitatẽ vestram corpoream exprimentes, ad magnam meam consolationem recepi: de quibus litteris, vestram ad me sincerã affectionem attestantibus, vobis regracior corde toto. Et ideò si quæ facere possim vobis grata, prompto animo sum paratus. Scribo nunc domino meo, domino Imperatori Illustrissimo, cuius scripturæ tenorem vestræ transmitto amicitiæ præsentibus interclusum. Litteram verò suam, mihi de sua benignitate directam, de qua mentionem fecistis in littera vestra, licet eam diligenter quæ fieri, non recepi. Quia per communicationem mutuam litterarum intenditur verus amor. Bonum est & vtile, quòd cum oportunis nuntiis, scripturis mutuis perfruamur. Vt me valere desidero, valeatis, ad vnionem cum sacrosancta Romana Ecclesia, ad DEI laudem & gloriam, vestrum semper dominum inducentes. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI circha M.CCC. XXVI.

An. Dom. 1326.

XI. *Venerabili in CHRISTO patri ac domino suo karissimo, domino* Ingramo, *diuinâ prouidentiâ Archiepiscopo Capuæ, & Cancellario excellẽtissimi domini Regis Ierusalem & Siciliæ:* Marinus Sanutus, *dictus* Torcellus, *de ciuitate Riuoalti, de Parochia Sancti Seuerii confessoris: seipsum cum omni reuerentia & promptitudine famulandi.* Cùm pluries vestræ Reuerendæ Paternitati scripserim, nunc finaliter vobis scribo per dominũ *Fratrem Paulinum* Episcopum Puteolanum: quia mihi videtur, cum reuerentia loquendo, quòd vnio Ecclesiæ Græcæ cum Latina, vltima res esset in Ecclesia DEI: & ad hoc deberet intẽdere Sanctissimus Pater cum suo consilio, & dominus Rex noster: & est res possibilis, quæ posset tractari satis leuiter: & tunc sperandum esset quòd negotia Christianorum prosperari valerent. Intendo ire in Romaniam propter plura; & videre dominum *Nicolaum Sanutum* ducem Nicxiæ & Andræ; & sibi, & aliis de partibus illis dare illud bonum auxilium & consilium quod ego potero. Noua quæ sunt in partibus istis poteritis scire per dominum Episcopum supradictum: ipse meliùs sciet vobis dicere quàm ego scribere. Rogo vos multum quòd recommẽdetis me domino nostro Regi, & domino Duci, & domino *Iohanni* Principi Amoreæ. Et istas litteras & alias quas mitto, intendo quòd ostendatis domino nostro Regi. Et si hic, vel in partibus Romaniæ, possem facere sibi grata, & pro paternitate vestra, cum honore cõmunis mei, intimetis mihi: quia paratus sum ad omnia beneplacita tã sua quàm vestra. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI, circha M.CCC.XXVI.

A. Dn. 1326.

XII. *Excellentissimo ac sapientissimo Principi, ac suo domino singulari, domino* Andronico Pallialogo, *DEI gratiâ, Imperatori Constantinopolitano, Moderatori Romeorum Magnifico, & semper Augusto:* Marinus Sanutus, *dictus* Torcellus, *de Venetiis: seipsum humiliter ad omnia Imperialia beneplacita & mandata.* Factis aliis litteris quas nouerit vestra magnificentia me apud meipsum per bonũ temporis spatiũ tenuisse, tum propter defectum nuntii sufficiẽtis, tũ propter spẽ adueniendi & loquendi vestræ Excellentiæ, de quibus magnis & occultis: quæ sic stãtibus negotiis non paruũ periculũ secũ trahunt, & vestro Imperio & aliis: nõ plus promotis negotiis vnde excellentis Imperii, quàm hactenus actũ est: tamẽ quia mihi occurrerũt casus per quos nõ potui venire cũ præsentibus galeis, ad videndũ vestrum Imperiũ & vestrã inclitam Maiestatẽ, cùm, DEO teste, libenter venissem ad vos videndũ, & vobiscum colloquendũ: sed quia illuc venit *Maius Marioni* vester fidelis & deuotus seruitor, ego exprimã ei & dicam aliqua quæ dicat & explicet corã vestræ Excellẽtiæ Maiestate. Et super hiis, vestra summa prouidentia puidebit & faciet sicut diuina gratia largietur. Vbicũq; sim, sum vester fidelis & deuotus seruitor vestri Imperii. Scribẽs domino summo Põtifici & suis Cardinalibus, Regibus, & Principibus mũdi, & Baronib⁹ populi Christiani: id q̃ credo, cedere in laudem

laudem DEI, & honorem non modicum & bonum & salutem & augmentum vestri Imperii, mihi potestis præcipere nunc & semper, sicut fideli vestro seruitori. Et nouit DEVS quòd nihil est in mundo quod tantum optem, sicut crementum vestri Imperii, & salutem. Et si vestræ excellentiæ placeret, præstò essem ad vos venire. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI, circha M. CCC. XXVI.

XIII.

VIro Nobili prouido & discreto Seuasto domino Stephano Sirupulo, *domini Imperatoris Græciæ Turchimanno amico karissimo:* Marinus Sanutus *dictus* Torcellus, *de Venetiis: omnem reuerentiam cum salute.* Per alias meas litteras, istis iunctas scripsi vobis litteras domini nostri Imperatoris interclusas: & sic eodem modo facio nunc ad præsens: per quas manifestè potestis aduertere quid agendũ sit circa negotia Imperii, per ea quæ dixi domino *Maio Marioni*, amico vestro, & fideli ac deuoto Imperii, vt vobis explicet. Et tantum dico vobis loquens cum omni reuerentia, quòd dominus Imperator deberet desiderare aduentum meum ad ipsum: tum, quia exprimerem ei multas nouitates, quæ sunt ex parte Occidentis; tum, quia narrarem ei multas antiquitates quæ fuerunt, quæ essent cõmodæ ad sciendum, vt sua Magnificentia per has inueniret viam & modum deducendi negotia Imperii ad bonam executionem & finem. Intellexi à persona fidedigna, quòd *Frater Andreas* Doctor ordinis fratrum Prædicatorum est in curia Romana, & procurat negotia domini nostri. Sed certè mihi videtur quòd negotia quotidie maturantur, & meliorantur, vt prosperentur facta Imperii: Ita quòd si dominus Imperator voluerit tenere firmiter & continuare solicitè, negotia feliciter finientur. Litteram de qua mihi scripsistis, quam dominus Imperator mihi mittebat, ego nunquam habere potui; & tamen scripsit ipse pluribus aliis de Venetiis. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI, circha M. CCC. XXVI.

XIV.

MAgnifico & Excellenti domino, domino suo, domino Iohanni, *DEI gratiâ, Lotharingiæ ac Limburgiæ Duci:* Marinus Sanutus *dictus* Torcellus, *de ciuitate Riuoalti, de Venetiis: seipsum cum omni recommendatione & promptitudine famulandi.* Quia imitatorem progenitorum vestrorum Illustriũ ex parte vtriusque parentis, tam in Diuino amore, quàm in morum compositione, ac etiam in bellicorum actuum prudentia & virtute, fama præclara vos prædicat, vestræ Magnificentiæ opus DEI, & Terræ Sanctæ negotia studiosè commendo. Vestra nouerit Celsitudo quòd circa dictum tempus & negotia, expensis ac laboribus ab infantia solicitè laboraui: Et paganorum infirmiora, ad CHRISTI laudem & gloriam, ac promotionem Fidelium, diligentissimè exploraui: & vt labor meus ad notitiam Catholicorum & Principum perueniret, ne obliuio intercideret, in vno volumine coaptaui, cuius Rubrica voluminis dicitur, *Liber Secretorum Fidelium Crucis: qui est tam pro conseruatione Fidelium, quàm pro conuersione vel consumptione Infidelium; quanquam etiam propter acquirendam & tenendam Terram Sanctam & alias multas terras, DEO dante, in bono statu pacifico & quieto.* Istum quidem librum domino nostro summo Pontifici, ac dominis Regibus Franciæ, Angliæ, Siciliæ, dominisq; Cardinalibus ac multis aliis Prælatis, ac domino Comiti Hanoniæ, & aliis quibusdam dominis Comitibus Franciæ, præsentaui: & quia prædicti progenitores vestri, quorum imitari incipitis felicia vestigia, se circa dictæ Terræ Sanctæ negotia multum strenuè vexauerunt, mitto vobis cum litteris præsentibus prologum, rubricas & Capitula dicti libri, & quædam alia. Paratus sum vobis totum librum integrũ cum Mappis mũdi transmittere, si vestra probitas magnifica illum desideret possidere. Si verò dubitaretur forsitan quòd supradicta Terræ Sanctæ negotia forêt nimiùm sumptuosa: Respondeo breuiter & fideliter, quòd non: sed assero, quòd si Rex aliquis vel Princeps magnus cum consilio domini summi Pontificis, eiusq; adiutorio, illa negotia inchoaret, plus de pecunia acquireret, quàm ipsum expendere oporteret, si prædicti libri ordinem sequeretur. Nihil enim deficit, nisi principium debito ordine inchoandum. Vestram dominationem conseruet Altissimus per tempora lõgiora, cuius mandatis ac beneplacitis paratus sum prompto animo obedire. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI, circha M. CCC. XXVI.

XV. *Venerabili in CHRISTO patri & domino suo karissimo; domino Almerico, diuinâ prouidentiâ Archiepiscopo Rauenati, & comiti Romandiolæ per sacrosanctam Romanam Ecclesiam:* Marinus Sanutus, *dictus* Torcellus, *de contrata Sancti Seuerii de Venetiis, eius seruitor humilis & deuotus: cum humili recommendatione seipsum.* Nouerit vestra paternitas Reuerêda, quòd existens longo tempore in Romana curia, & etiam in curia Regis Franciæ, pro tractãdis & procurandis negotiis Terræ Sanctæ & totius Christianitatis, audiui de vestræ famæ celebritate, & bono vestro regimine, quod in vestris partibus exercetis, & de amore quẽ geritis ad *Venetos:* & postea quando veni Venetiis audiui similia; propter 10 quæ ego totaliter feci me vestrum seruum: & ideò habui fiduciam scribendi & insinuandi vobis aliqua propter honorem DEI, & domini nostri summi Pontificis, & totius Catholicæ fidei. Siquidem ipsi domino Papæ scripsi libellum continentem secreta quædam, tam pro conseruatione fidelium; quanquam etiam propter acquirendam & tenendam Terram Sanctam & alias multas terras, DEO dante, in bono statu pacifico & quieto: Quod opus in tres libros partitum est; Primus liber, continet dispositionem ad liberandum Terram Sanctam: Secundus liber, cõtinet ipsam liberationem: Tertius, docet conseruare ne Infidelium dominio subiiciatur de cætero. Hæc autem ideò vobis scribo, vt si vobis videtur expediens, ipsi domino suggeratis, quòd negotia ipsa assumat prout viribus promouere conetur: & si plus de 20 dicto opere scire velitis, paratus essem vobis copiam destinare. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI circha M.CCC. XXVI.

XVI. *Venerabili in CHRISTO patri & domino*, vel *Magnifico & excellenti domino* &c. Marinus Sanutus, *dictus* Torcellus, *de ciuitate Riuoalti de Venetiis, suus humilis & deuotus seruitor: seipsum cum omni recommendatione humili, & promptitudine famulandi.* Quia cursus temporis, solicitudo ardua, interdum obliuionem inducunt, *vestra Reuerenda paternitas*; vel, *vestra Magnifica & excellens dominatio* nouerit per præsentes quòd ille *Marinus* ego sum, qui hacte- 30 nus præsentaui domino nostro summo Pontifici & vestræ Reuerendæ paternitati librum & Mappas mundi *Secretorum Fidelium Crucis: qui est tam pro conseruatione Fidelium, quàm pro conuersione vel consumptione Infidelium; quanquam etiam propter acquirendã & tenendam Terram Sanctã & alias multas terras, DEO dante, in bono statu pacifico & quieto.* Et licet præsumptuosum appareat, seruum humilẽ sublimi domino ardua recordari: quandoq; tamen nec est reprehensibile seruo, recordari; nec domino, audire indecens iudicatur. Hinc est quòd, quamuis *Reuerenda paternitas*; vel, *vestra Magnifica & excellens dominatio* benè noscat de factis partiũ istarũ, vt credo, nihilominus cũ reuerẽtia, & ad cautellã vestræ Reuerẽdissimæ scribo paternitati, tamẽ cũ maximo cordis dolore quicquid sentio ex prædictis. Nã *Lombardia* & *Tuscia*, & quasi tota Italia, 40 & aliæ terræ Christianorũ quãplurimæ, immẽsis guerrarũ tribulationibus sunt oppressę: & nõ solùm in mari Mediterraneo bella & spolia solùm inter Christicolas cũ nauigiis damnabiliter frequẽtantur: & nõ solùm terrę huius damnũ recipiũt de statu suo pessimo, sed & regnũ Franciæ, & alia regna cætera Christianorũ, & Principatus, damnũ sustinẽt valdè magnũ. Et vestra Reuerẽda paternitas meliùs nouit quàm sciã scribere, modò vestræ paternitati benignæ præsentibus referetur quòd honore DEI sum quãplurimùm fatigatus, postquã recessi à vestra paternitate Reuerẽda, scire voluntatẽ Alemanorũ, tam in Alemania, quàm in aliis partibus in quibus fuerim Lõbardiæ, & maximè Venetiis, vbi cõfluunt diuersarũ gentiũ nationes: & hoc modo cognoui quòd quãplurimi domini ex nobilissima prosapia Alemanię applicuerũt 50 Venetiis causã trãsfretãdi ad Sepulchrũ Dominicũ vltra mare, cũ quibus magnam habui familiaritatẽ: ex quibus erãt aliqui de familia *Regis Boemiæ*, & aliqui de familia istius *Bauariæ*, qui nuper in Lombardia applicuit; aliqui erant milites qui cũ *Vesontibus* fecerãt mansionẽ; aliqui verò cũ *Castrucio*, qui in suis gestibus benè nobiles apparebãt, qui dicebãt, *Nos parati sumus mori pro Sancto Imperio.* Et sunt nõ solùm seculares in voluntate vel fatuitate huius; sed quàm plures Clerici vel Religiosi qui sunt in statu maximo, cũ quibus locutus fui multoties: Tamen me cũ reuerẽtia collequẽte,

totum

totum quod dictum est, quasi in nihilum redundasset, nisi propter timorem & molestiam factam Lombardis, ipsi Lombardi non reperientes aliam viam propter quā possent euadere, fecerunt istum *Bauariæ* venire in Italiam, de quo nullam voluntatem habebant: Tamen ex eo quòd dominia nolebant amittere ipsum venire fecerunt. Et vt vestra paternitas meliùs rei veritatem cognoscat, exemplo poterit declarari. Nam illud quod accidit ex concilio sanctissimo domino nostro summo Pōtifici, accidit quampluribus aliis, qui se tenent sapientes & probos, & præsertim domino meo Duci & communi Venetiarum de facto Ferrariæ. Nam propter molestiam eisdem factam à Venetis, se de nouo posuerunt sub dominio Papæ *Clemētis:* verè ipsos cognoscentes, aliter non posse euadere de dominio Venetorum. Et simili modo propter molestiam quam illi de Nigropontis Insula inferebāt illis de compagna ducatus *Athenarum*, acceperunt dominium Regis *Federici*, de quo nullā volūtatem habebant. Ac etiā propter molestias & obsidiones factas Paduanis & Teruisinis per dominū *Canem Magnum de la Scala*, ipsi Paduani dederunt dominiū ciuitatis duci *Austriæ*, tanquā Regi Romanorū; & Teruisini comiti *de Guricia:* & de hiis omnibus certus sum & euidenter apparuit: & illud simile de aliis pluribus posset dici. Nā postquam iste *Bauarus* venit, prout dixi, cum reuerentia loquendo, fideliter quantum plus possum, saluo meliori consilio, & maximè sanctissimi domini nostri summi Pontificis, credo quòd sanctum & pium esset quòd restitueretur gratia prædicto Bauariæ: cum intentione eiusdem sanctissimi summi Pontificis bona fuerit & est, vt firmiter credo. Idcircò, bonum esset quòd aliqua sancta persona se intromitteret inter eosdem pacem ponere: vt tanta mala cessarent, quæ incurrunt & sunt quotidiè in cōcursu. Et maximè vestra Reuerenda paternitas hoc haberet tractare, & præsertim propter dignitatem, & nobilitatem quam tenetis, & propter tempus & originem de quo estis extracti de Italia, & maximè de nobilissima vrbe: ad hoc vt super tali negotio aliquod posset bonum remediū reperiri; & de eo quod in Italia expenditur à Sancta Romana Ecclesia, posset expendi in opportunis negotiis Terræ Sanctæ & Ægypti, & aliarum terrarum circumstantiū illis; & facere maximos conquestus: sicut in Libro & Mappis pleniùs continetur, quem vestræ tradidi Reuerendæ paternitati. Præterea mihi videtur, cū reuerentia colloquenti, quando Sanctissimus summus Pontifex hoc facere dignaretur: scilicet restituere gratiā prædicto Bauariæ: leuiter posset haberi concordia ab Excellentissimo Rege *Roberto* Ierusalem & Siciliæ, & *Duca* eius filio ad prædictum Bauariæ, quia leue esset prædicto Bauariæ dimittere Regi Roberto & Duchæ eius filio, quicquid tenent, quod pertinet ad Imperium: quia de eo quod tenent ab Ecclesia nō est quæstio: & de extri[illegible]cis terrarū posset reperiri via & modus, quòd gauderent bonis suis; & sic trāsire[illegible] credo me certū, quòd si sanctissimus summus Pontifex restituat gratiam prædicto Bauariæ, quòd fiat concordia vt dictum est, à Rege Roberto & Duca eius filio ad prædictum, per supradictum modum; quòd breuiter simili modo fiet cōcordia à Rege Roberto ad Regem *Federicum:* & nō deficiet quod non fiat: quoniam omnia reuertentur ad suum bonum statum: ex qua guerra Siciliæ, vt scitis, prouenerunt tot mala Christianitati, propter quam mortuus excellētissimus *Rex Franciæ Philippus*, filius Sancti Lodoyci, & Rex *Petrus Aragonæ*, & quamplurimi Barones & Nobiles & populi infiniti; & dispendium sine mensura: & potest dici, quòd Acon & residuum Terræ Sanctæ propter hoc amissum est. Et ad hoc vt nihil deficiat, cū omni humilitate reuerenter scribo vestræ paternitati benignæ, quòd si supradictus *Bauariæ*, postquam tractauit & fecit illud quod eidem videbatur cū istis dominis Lombardiæ & Tusciæ, & maximè cum domino *Cane de Scalis*, ipse recessit de Tridento, & iuit per viam superiorem montanorū Lombardiæ *Pergamum*, aliquando eques & aliquando pedes, vt illa via requirebat: Et quando intrauit prædictā terrā, venerunt ei obuiam Religiosi & Clerici, cum crucibus leuatis processionaliter, & cum populo ipsos sequente, cantantes: *Benedictus qui venit in nomine Domini* & cùm intrauit ciuitatem, carceres fuerunt aperti, & relaxati fuerunt qui intùs erant detenti: & ibi permanens diebus aliquibus, fuit honoratus vt melius potuit fieri. Postea recessit inde nonā die, exeunte Martio, & iuit *Cumas:* & ibi modo simili fuit honoratus, & manere debet ibi, & expectare vxorē suam, & aliam gentē de Alemannia: & postea ire *Mediolanum* coronam ferream accepturus: & isti domini Lombardi, vt dominus

Canis, & dominus *Passarinus*, & vnus Marchionum Ferrariæ, magnum fecerunt apparatum causâ eundi ad eius coronationem iam dictam. Dominus Legatus qui est in Lombardia pro domino nostro Papa, ad præsens *Bononiæ* commoratur, tenẽs totaliter eiusdem dominium: & facit ipsam murari & fortificari quantum plus potest: & sic *Placentiam*, & cunctas ciuitates Lombardiæ quas tenet, & earum castra, facit muniri gente equestri & pedestri. Et dicitur quòd dominus Legatus habet benè quatuor mille pagas equestrium. Præterea fecit muniri super comitatu Mantuano *Burgum forte*, & Abbatiam *Sancti Benedicti de Polliron*: ita quòd consideratis omnibus, sapientia vestra & summa prudentia habet necesse quòd fatigetur, quòd non accidant tot mala & diuisiones quæ concurrunt, & sunt continuè in concursu Catholicis. Quòd si DEVS, suâ pietate, & vestra paternitas Reuerenda non præponit manus suas, posset esse tam magna diuisio & damnum vt fuit de Græcis, qui secesserunt à Latinis: quod absit; quia isti *Theutonici* sunt fortissimæ gentes, quas melius me cognoscitis; & *Lombardi* etiam: sed in Lombardia sunt magis subtiles, & malitiosi homines, qui non curarent de diuisione quæ incurreret. Quare, pro DEO, ac etiam honore vestræ clementiæ, dignemini solicitari quòd tot non eueniant mala; sed tractentur tot bona, quot possint tractari. Quoniam de eo quod expenditur in Italia, & maximè per dominum nostrum Papam, possunt multa acquiri, vt vestra Magnificentia per Librum & Mappas mundi supradictum benè nouit, tam in Terra Promissionis, quàm in terra Ægypti, & aliis terris circumstantibus illis, & etiam regnum *Tunicii* leuiter posset haberi quod protenditur iuxta mare plus XL. dietis: in qua contrata sunt multæ ciuitates & loca: quæ terra magis est fructifera & delectabilis quàm reperiatur in mundo: in qua erat ædificata Cartago; & iam acquisiuerunt Romani alio tempore prædictam, & post longum tempus Gothi. Ita quòd non dubito quòd si prædictus *Bauarus* habeat à domino nostro summo Pontifice gratiam per modum supradictum, fient pro eo de melioribus & maioribus factis quæ vnquam facta fuerint: quia mundus reducetur ad fidem Catholicam, vt esse cõsueuerat antè Imperatorem *Eraclium*, qui in Constãtinopolim regnabat: & quod illa secta Mahumetica pestifera & suorum sequacium superuenit, quæ occupauit magnam partẽ mundi, & occupat nunc ad præsens. Item sunt aliqui opinãtes quòd pars & gens quã dominus noster Papa habet in Italia, possit obuiare supradicto Bauariæ, quod non possit ad effectum venire. Nam si foret, redundabit propter hoc in bonum & vtilitatẽ Catholicæ Ecclesiæ? certè non: sed in damnum maximũ & grauamẽ: & istud fieri nõ potest absq; maximo periculo & sanguinis effusione. Et quãdo posset resistere & obuiare supradicto Bauariæ, remaneret propter hoc Lombardi & Tusci, quòd non facerent alium venire pro se defendendo? Certè non: quoniã propter cupiditatem honoris, & dominii quilibet veniret. Sunt & aliqui dicentes: *Ecclesia concordabitur cum illis qui tenent dominium Lombardiæ & Tusciæ*: videtur mihi quòd propter talem concordiã vituperarẽtur pastores Ecclesiæ, quando pro paleis frumentum dimitterent. ô quam dignè iustorũ adscribendus esset catalogo qui tot & tanta niteretur mala deprimere; & pro CHRISTI amore tanta bona cœlestia promouere, vt de pace supradixi! Præterea adhuc, vt omnia vestræ paternitati pateãt euidenter, multi sunt qui opinãtur, quòd dominus *Legatus* qui est *Bononiæ* istud tollerando, nõ modicum incumbit eidem periculum: & ratio est hæc, quòd cùm Nobiles & populares minuti ciuitatis Bononiæ cõmuniter contententur de dominio ipsius Legati, gens autẽ mediocris, qui gaudere cõsueuerant officiis & regiminibus ciuitatis, & pecuniam Communis manualiter tractare, & de illis accipere, viuere vel ditari, modò ad præsens est eis acceptum, quia modò ad præsens nõ possunt accipere ipsam pecuniã vt consueuerant: quo modo ex hoc grauantur, & possunt tollerare, hoc cogitare vestræ discretioni relinquo. Præterea sunt plures partes extra Bononiam, tam *Guelfi* quàm *Gibellini*, qui habent in terra multos consanguineos & amicos, qui vellent quòd reuerterentur; & non curarent si terra mutaret statum. Quare non tenetur modicum periculum domino Legato prædicto: quoniam istæ gentes Bononiæ & Italiæ sunt absque freno: & scitur benè quòd fecerunt domino *Neapolioni* Legato illuc. Et etiam quidam paruus populus Rauenæ, scitur quòd fecerit domino *Iohanni de Columna* ibi existenti, pro Sancta Romana Ecclesia Comiti: quia ceperunt eum, & tenuerunt districtè quousq; se cum Ecclesia concordarunt.

Præterea

Præterea ſcitur quòd illi de Alexandria Lombardiæ fecerunt Magnifico & Excellenti domino, domino *Guilielmo Montisferati* Marchioni, quoniam proditoriè ipſum ceperunt, ipſum in carceribus detrudẽtes, in quibus finiuit miſerabiliter vitã ſuam. Ac etiam fuit quidam Nobilis de Florentia, qui exercitu exeunte Florentinorum, Lucenſium, & aliorum de Tuſcia, ſuper territorio Senenſi, in loco dicto *Montaperto:* & erant acies vtriuſque partis pedeſtres & equeſtres ordinatæ in magna multitudine gẽtium, pro bellando: prædictus Nobilis adhæſit illi qui ferebat vexillum communis Florentiæ; & eum percuſſit taliter, quòd eidem abſcidit manum cum brachio, & ſic vexillum cadens in terra, exercitus Florentinorum, & Lucenſium, & 10 aliorum ſequacium fuit debellatus; & fuerunt mortui & capti ex ipſis in maxima quantitate: Nam ille Nobilis antedictus hoc non commiſit pro auro vel argento: ſed fecit vt pars ſua imperii lucraretur. Præterea quidam fuit nomine *Tibaldellus de Cambraſiis*, de Fauentia naturalis: fuit decoratus corpore, & diues, & benè loquens, qui dedit Fauentiam comiti *Guidoni de Montefeltro:* qui Comes pro eo quod fecerat Tibaldellus prædictus, multùm confidebat de eo; & ipſum diligebat in tantum, quòd quando prædictam ciuitatem exibat, eandem in eius cuſtodia relinquebat. Quare cùm ipſe Tibaldellus fuerit per quendam nobilem *de Acariſiis* verborum dedecore vehementer impulſus, vt meliùs de eo poſſet vlciſci, & plenariè poſſet eius domum totam deſtruere, irruit in quædam enormia valdè, quæ non ſunt ab homi- 20 nibus referenda; & rurſum poſthæc Fauentiã proditoriè tradidit comiti Bononiæ. Scitur etiam quòd factum fuit domino *fratri Nicolao* ordinis Prædicatorum, Cardinali Oſtienſi, qui fuit oriundus de Prato: qui miſſus fuit Florentiam per ſanctiſſimum Papam *Benedictum*, quem damnabiliter repulerunt de terra: & vt meliùs poſſent pertractare, fuit in ciuitate commiſſum incendium, quare fuit aliqua pars Florentiæ concremata. Qua propter prædicta omnia poſſumus ſumere in exemplum. Et, vt dixi de domino Legato, dico etiam de domino Duci filio Excellentiſſimi domini Regis *Roberti:* quòd non commoratur ſecurè; imò eidem periculum maximum imminet: quia, cum emendatione dico, ipſe cum gentibus impiis commoratur: quoniã in *Lombardia* & in *Tuſcia* non ſunt x. vel x x. qui auderent manus pone- 30 re in corpus Regis; ſed ſunt benè x x. millia, & præſertim pro faciendo vindictam ſuam: ita ſunt deſpetoſi, venenoſi & audaces. Quare, pax pro vtraque partium eſt mirabiliter collaudanda. Præterea veſtrę paternitati benignè ſcripſi ſeriatim periculum quod incumbit terris & Inſulis ſubiectis Principatu *Amoreæ*, tam per Turchos, quàm per illos de Compagna, qui tenent ducatum Athenarum: quia ſi amitteretur, erit maius grauamen & damnum excellentiſſimo Regi *Roberto*, quàm fuerit de Sicilia: & domino Duci, & communi Venetorum damnum incumberet, & aliis multis Catholicis. Idcirco ad præſens, commune Venetiarum miſit duas galeas menſe Martii. Quare firmiter credo quòd foret maximum bonum, quòd domus Franciæ, & maximè Rex ſe intromitteret de pace; & requireret *comitem Han-* 40 *noniæ*, quia ſocer eſt iſtius *Bauariæ*, ad hoc vt domino noſtro ſummo Pontifici, per prædictum Bauariæ fieret illa reuerentia, vt pax foret quæ ſuæ Sanctitati altiſſimæ conueniret. Supplico igitur veſtræ reuerentiſſimæ Paternitati, quatenus me recõmendare dignemini ſanctiſſimo domino noſtro ſummo Pontifici cùm tempus affuerit, ſupplicantem altiſſimo Creatori, quòd ſuam Sanctitatem conſeruet per tempora longiora. Et ſi pro ſua Sanctitate poſſum aliqua quæ ſint grata, mihi, fideliſſimo intimo ſeruitori eiuſdem, & ſeruo ſeruitorum eius, præcipiat: quia me paratum, vbi libet, offero ad quæque genera mandatorum. Et ſi qua pro reuerentiſſima Paternitate veſtra intenditis me facturũ, præcipiendo mandetis. Conſeruet vos Altiſſimus per tempora longiora. Datæ *Venetiis*, Anno Domini noſtri IESV CHRI- 50 STI dulciſſimi, qui eſt lux & vita MCCCXXVI. de menſe Martii, vel circa.

An. Do. 1326.

XVII.

REuerendo in CHRISTO Patri & domino, domino B. *Diuinâ prouidentiâ tituli ſancti Marcelli Presbytero, Cardinali, Apoſtolicæ Sedis Legato:* Marinus Sanutus, *dictus* Torcellus, *de ciuitate Riuoalti, de Venetiis, ſanctæ matris Eccleſiæ per omnia deuotus: recommendationem, & ad beneplacita quæque, ſe totum.* Veſtræ Excellentię & Paternitati benignæ fiducialiter ſcri-

bo cum omni reuerentia debita & deuota, considerans aspectum bonum vestræ Reuerendæ paternitatis quam vidi Placentiæ, quem mihi vestro intimo seruitori, vestri gratiâ, ostendistis: circa festum Natiuitatis Domini proximè venturum erunt quatuor anni elapsi. Et ibi coram vestro dominio præsentaui litteras apertas Excellentissimi domini Regis Ierusalem & Siciliæ, & priuilegium Cardinalium, causâ habendi subsidium, consilium, & conductum à venerabili vestra paternitate, oretenus vobis referens quædam noua, quæ mihi relata fuerunt à quodam factore excellentissimi domini Regis prædicti, nomine *Iacobo de la Cana:* super quibus gratiosè respondistis mihi vestro fidelissimo seruitori. Considerans etiam vestram bonam famam quæ est vndique diuulgata: Quoniam vestra circumspecta prudentia bonum commune diligit & affectat, ac etiam exaltationem nominis Christiani, inter quos quidem, DEO dante, gliscit vestra solertia pacem ponere & quietem. Et idcircò quamuis sim minimus in huiusmodi peragendis negotiis, tamen iuxta meæ paruitatis modulum, studui tempore longo, vt quæ sunt prolata de pace possint perfici, ac fine laudabili terminari. Et propterea ad curiam Romanam quamplures litteras destinaui, ad illos quos credo magis fore propè dominum nostrum summum Pontificem, & fideles eiusdem: & sic simili modo ad Curiam Excellentissimi domini *Regis Franciæ*, veluti domino Confessori eiusdem, & Conostabulario domino *Gualterio de Castilione:* qui, illic me commorante, valdè homines solempnissimi apparebant: & ostendebant valdè tunc diligere dominum nostrum summum Pontificem, & fideles eiusdem, & eius Excellentissimũ filium dominum *Regem Ierusalem & Siciliæ*, quem sum certus vestram dominationem diligere cum filio eius *Ducha*, & eius prosapia. Quare vestræ paternitati laudabili destino interclusum tenorem litterarum illarum quas transmisi prædictis: vt si in eis sapientia vestra reperiet aliquid fructiferum, illud promanere dignetur, prout eidem melius videbitur conuenire. Et vbi in prædicta littera defecerunt istius *Bauari*, & suorum itinerum nouitates, credo quòd non indigetis eis: Nam præsumo benè quòd notas habeat vestra paternitas Reuerenda. Præterea quia de vestra commendabili dominatione confido, ad hæc cum reuerentia fide & deuotione scribam aliqua; & si in prædictis procederem vltra quàm deberem, DEI honore parcere dignemini mihi vestro intimo seruitori. Quoniam video quòd propter ingressus istius *Bauari*, qui est in Italia, valde est oportunum & vtile de ipso præuideri, & non est differendum, quòd non ad memoriam vestræ dominationis Magnificæ reducatur illud totum, quod potest memoriæ commendari. Nam *præterita sunt declaratio futurorum: & probatio, artem efficit.* Credo namque, & certus sum, quòd sanctissimi summi Pontifices qui transierunt, & eorum ministri, & hic qui est ad præsens, habuerunt & habent sanctissimas & bonas intentiones, qui conati sunt sequi Domini nostri IESV CHRISTI præceptum, dicentis: *Petre, diligis me? pasce oues meas:* tamen si vidissent quòd nos moderni aspeximus & videmus, non tantùm vlteriùs processissent, & maximè in Italia in recipiendo dominia: & præsertim sanctissimus summus Pontifex Papa *Nicolaus tertius* de Vrsinis, qui recepit dominium Bononiæ & Romandiolæ, expulsâ parte *Lambertaciâ* de Bononia, & reductis eis ad quamplures ciuitates Romandiolæ, propter quod erat guerra magna: Neque successor eius sanctissimus Papa *Martinus* expendisset tam maximam summam pecuniæ in facto Romandiolæ prout fecit, & præsertim pro repellendo Comitem *Guidonem de Montefeltro* extra Romandiolam, si considerassent qualiter vsque ad diem præsentem negotia processerunt. Et vt vestræ paternitati Reuerendæ de Italia hominibus fiat cognitio, & de suis ineptis moribus declaratio, non credo quòd necesse sit, tantam temporis moram in Italiam prædictam contraxistis, & maximè in ciuitate Astenensi; postea Placensi, in qua, vt prædixi, vestram paternitatem laudabilem visitaui: deinde Parmæ; ad præsens verò Bononiæ. Nam, cum reuerentia vobis dicam quicquid sentio de prædictis, quando sanctissimus summus Pontifex habuisset Mediolanum, & totum Italiæ residuum, in quiete, non potuisset in pace longo tempore tenuisse: Quoniam pro hominibus Italiæ non est spirituales rectores habere, propter malitiam superfluam, & crimina sceleratissima quæ regnant & existunt in eis. Nec etiam conspicio quòd Serenissimus Rex prædictus Ierusalem & Siciliæ, dominus meus

Ioan. 21, 15. &c.

nus meus, in pace posset regere antedictos, considerans quomodo *Pedesmontis* retinet Comitatum & *Ianuæ* ciuitatem: ac quomodo Pedesmontis Comitatum prædictum, prædecessores sui tenere minimè potuerunt. Ita quòd, reuerenter & fideliter colloquendo, necesse est, quòd via alia requiratur, vt possint regi Italiæ homines in statu pacifico & quieto. Nam firmiter credo quòd sanctissimus pater noster summus Pontifex, & vestra paternitas Reuerenda hoc desiderant super omnia mundi huius, & debent. Verùm, si foret quisquam qui diceret, *Nonne Imperatores qui præcesserunt, reperti sunt rebelles & inobedientes sanctæ matris Ecclesiæ?* Respondeo, quòd si fuerunt, DEVS optimè puniuit eos, & eorum heredes. Et hoc primò manifestè probatur de Imperatore *Federico Barbarossa*, qui transiuit vltra mare per viam quam transiuit *Godifredus de Bolione*, cum manu forti & brachio extenso, sibi ipse Imperator subiiciens ciuitates *Cunii* & *Philomenæ*: & fama sua iam discurrerat per partes vndique Orientis, taliter quòd *Saladinus* Soldanus Babyloniæ fecit omnes ciuitates quæ non erant fortes, dishabitare; & aliæ, quæ fortes erant, fortificari meliùs & muniri. Vndè Imperator prædictus, propter peccata propria impia & inepta, transire flumen Salephi volens sumersit, in detrimentum maximum totius Christianitatis: vt reperitur in libro *Vltramarini conquestus*. Præterea Imperator *Otto*, qui fuit de domo de Bursuich de Sansonia, qui contra præceptum sanctæ matris Ecclesiæ iuit ad pugnandum cum excellentissimo Rege Franciæ, fuit debellatus & vulneratus ad mortem, propter quod domus sua remansit in desolatione longo tempore: prout reperitur *in Speculo fratris Vincentii.* Nam & Imperator *Federicus* succedens, si fuit causa scandali ab eo ad Ecclesiam, ex eo quòd Ecclesia ipsum nutrierat, vt reperitur: sui heredes habuerunt maximam punitionem exindè. Nam habuit quatuor filios qui miserabiliter finierunt; vt sciri potest, & Coradino, nepoti eiusdem, fuit caput amputatum, & filio filiæ, qui nominatus fuit *Federicus de Stof*, Lancrauius de Turigia & Marchio de Misnia, persecutiones maximas tolerauit, circa triginta duos annos elapsos, à comite *Namphonensi Adolfo*, qui in Regem electus fuerat Romanorum: Pro quibus omnibus quisquam habet causam benè agere. Sed nihilominus fuerunt alii Imperatores, qui benè egerunt: & fuit *Karolus Magnus*, & alii. Nam Christianitas multùm indigebat prædictis propter conditiones Christianorum fidelium. Quare videns statum pessimum Christianitatis, & maximè Italiæ, vt scire potest vestra paternitas Reuerenda, quia per terram non potest homo ire nisi cum maximo periculo, nec per mare, quia isti Saonenses & Siculi inferunt damnum maximum mercatoribus: & etiam excellentissimus Rex Ierusalem & Siciliæ, non benè potest cogere gentem suam, quòd non inferat damnum amicis suis: vndè, non solùm Italiæ homines damnum recipiunt de statu suo pessimo; sed regnum Franciæ & alia regna cætera Christianorum, propter mercimonia quæ consueuerunt portari & conduci ab eis per diuersas partes mundi ad regna prædicta. Et propter hoc manifestè ostenditur, quomodo excellentissimus *Rex Franciæ*, cum regno suo habundat diuitiis, cum omnibus decimis quas tenet ab Ecclesia Rex prædictus. Nam simili modo de *Rege Angliæ* potest dici. Et vestræ dominationi reuerenter expono, quòd illi qui magis sunt fideles sanctæ matris Ecclesiæ vltra modum scandalum patiuntur, propter eorum statum pessimum, & tormenta quæ quotidiè substinent. Turchi etiam, pessimi Saraceni, qui morantur in minori Asia, infestant valdè insulas Romaniæ, & maximè Insulas quæ pertinent ad *principatum Achaiæ.* Quare Christianitas multo indiget pacis remedio: & hoc non video quòd possit ad præsens fieri, si non fuerit Imperator cum voluntate & beneplacito Ecclesiæ. Nam fideliter & reuerenter loquendo, exponam quicquid sentio ex prædictis. Quando eram in curia excellentissimi Regis Franciæ domini *Karoli*, qui est ad præsens Rex Franciæ, habens sororem Regis Boemiæ in vxorem, Rex prædictus Boëmiæ tractabat ipsum fore Imperatorem cum voluntate istius *Bauari.* Non videtur mihi quòd illi qui erant propè Regem Franciæ, multùm contentarentur: immò spernebant rem: Sed postea *Rex Boëmiæ*, cum *comite Hanoniæ*, tractabat facere dominum *Karolum* patruum ipsius Regis Franciæ,

Regem Arelatensem siue Viennensem, cum consensu & voluntate prædicti Bauari, sed propter filiam domini Karoli antedicti, quam accepit dominus *Duca* Calabriæ, filius excellentissimi domini Regis Ierusalem & Siciliæ, videtur quòd remansisset. Postmodum me veniente Venetiis, per spacium aliquod temporis, Frater *Albertus de Nigro Castro* de Alemania, qui fuit magnus Præceptor sanctæ domus Hospitalis sancti Iohannis Ierosolymitani de Alemania, venit de Sicilia Venetiis, qui fuerat meus amicus intimus & dominus, longo tempore tam Rodi, quàm in Curia Romana, Auinione: fui cum ipso multis diebus, moram ipso faciente Venetiis: familiariter retulit mihi quòd Principes Alemaniæ contentabantur dare coronam Imperii prædicto Regi Franciæ solùm in vita sua: & hoc faciebant, vt Imperium aliquod bonum haberet principium. Nam reuerenter loquendo, videtur mihi quod illud ex humilitate maxima & sapientia procedebat. Et postea sciui ab aliis qui sunt de consilio istius Bauari, quòd vellet libentissimè facere omnem reuerentiam domino nostro summo Pontifici quæ suæ Sanctitati & Magnificentiæ conueniret. Et sum certus quòd dominus *comes Hannoniæ* est tam sapiens & propinquus domus Franciæ, ac etiam socer istius Bauari, quòd per ipsum ad honorē sanctissimi domini nostri omne bonū tractaretur. Idcirco si eidem audientia præberetur, per ipsum cuncta quæ forent bona & vtilia tractarentur. Quæ omnia vestræ significaui dominationi clementi, quoniam nullum cognosco, DEO præuio, qui de hoc posset meliùs dominum nostrum summum Pontificem informare, ad hoc vt tanta mala cessarent, vt vestra paternitas Reuerenda. Idcirco vestra summa solertia de statu grauissimo Christianorum præuidere dignetur: quia longè magis sunt in statu deteriori quàm referam: & tam circa spiritualia bona, quàm temporalia: Quoniam medietas Christianorum, & plus qui appellantur fideles, sunt graui excommunione ligati, in qua excommunione pro maiori parte, saltem quantum ad infamiam mundi includuntur etiam qui deuotissimi sunt Ecclesiæ sanctæ DEI, quod quidem magnum generat scandalum apud mundum. Et ad hoc, vt vestra paternitas Reuerenda meliùs noscat de eo quod potest haberi cognitio, *Christiani*, qui appellantur fideles, non tenent de ambitu mundi huius circa decimam partem. *Agareni* verò è contrario; tenent benè quinque vicibus de terra tantumdem, computatis omnibus, & plus: prout potest conspici euidenter in Mappis mundi & Libris, quos & quas domino nostro summo Pontifici præsentaui, atque filio suo Ierusalem & Siciliæ Regi, & excellentissimo Regi Franciæ, Regique Christianissimo Angliæ, & pluribus Cardinalibus, ac etiam Prælatis & Principibus & Baronibus. Et nihilominus, vt in prædicto Libro potest perspicaciter intueri, quòd si in citramarinis partibus pax foret, & quisquam reperiretur dominus, qui foret spiritu Diuino promotus, qui vellet suum intentum ponere circa acquisitionem terrarum quas tenent Saraceni, ipsi, mediante diuinâ potentiâ, non possent defendere terram illam, quin subiiceretur nomini Christiano: vt in libro iam dicto & Mappis plenissimè continetur. Pro quibus omnibus exequendis, destino vestræ dominationi Magnificæ prologum & rubricas libri prædicti, & quædam alia quæ in Romana curia edidi, ac in curia Excellentissimi Regis Franciæ. Nam si benigna vestra paternitas desideraret videre magis vlteriùs de prædicto, paratum me offero ostendere; & vestrum personaliter dominium visitare, præsupponendo quod possem ad dominationem vestram cum securitate venire: Quoniam Bononienses habent represalias contra Venetos; & Veneti resistunt, quòd nullus Bononiam veniat: tamen de hoc posset remedium reperiri. Præterea destino vobis quandam cedulam interclusam, quæ pertinet dominis qui habent regere gentem, & maximè super factis armorum. Conseruet vestrum Magnificum & laudabile dominium ac benignum Altissimus qui per tempora longiora. Cui si seruire possum, dignetur præcipere sicut eiusdem præcipuo, intimo, & fidelissimo seruitori. Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI dulcissimi, qui est Lux & Vita, MCCCXXVII.

An. Do. 1327.

XVIII. *Reuerendis in CHRISTO Patribus & dominis suis karissimis, domino* Ingramo, *Diuinâ prouidentiâ dignissimo Archiepiscopo Capuano, & Cancellarii excellentissimi Ierusalem & Siciliæ Regis, ac domino* Fratri Paulino Or-

lino *Ordinis Minorum, Episcopo Puteolano, eiusdem domini Regis consiliario:* Marinus Sanutus *dictus* Torcellus, *de ciuitate Riuoalti de Venetiis: seipsum cum omni reuerentia & promptitudine famulandi.* Vestræ Reuerendæ paternitati, notum facio per præsentes, quòd per multas litteras vobis scripsi, inter quas duas mitto istis præsentibus interclusas. Iterum vobis significo, quòd noua sunt certa Venetiis, quòd *Bauarus* fuerat in Viterbio, & diebus pluribus dilatauit iter suũ causâ veniendi Romam: & tandem VII. die Ianuar. vrbem Romam ingressus est, cum gente sua armis munita & equitum & peditum. Et cum omni reuerentia loquendo, quantum plus possum, postquam iste Bauarus ciuitatem prædictam in-
10 trauit, considerando modum per quem intrauit, & modum etiã quo Romani eum receperunt, credendum est & firmiter tenendum, quòd Romani erunt sibi fideles atque legales, cum aliis terris adiacentibus. Et ratio est ista: quia vsus & consuetudo & eius contrarium, scilicet dissuetudo est ad tollerandum quid graue: quia consuetudo est altera natura; quia prædicti Romani consueuerunt habere maximam vtilitatem, quando illic curia morabatur, sicut est de appensione domorum, & victualium, & aliis vtilitatibus; specialiter propter beneficia Ecclesiastica, & gratias quas à sancta Ecclesia ibi percipiebant plus quàm habeant in præsenti. Quapropter credo quòd omnem obedientiam sibi exhibebunt causâ recuperandi suum pristinum ac bonum statum: propter quæ omnia, semper vobis reuerentiam exhibendo, ego
20 consulerẽ atque laudarem, postquam prædictus *Bauarus* in tantum processit, quòd dominus noster Rex bonum haberet cõsilium; & Ambaxiatores sapientes ad eum transmitteret; & componeret, ac pacem tractaret inter dominum nostrum summum Pontificem, & prædictũ Bauarum; quia non est homo nec Princeps in mundo, qui meliùs posset istud negotiũ ad effectũ deducere, quàm prædictus dominus noster Rex: & per istam viam, posset inueniri modus per quem Italia & aliæ terræ Christianorũ possent reduci ad statum, & concordiã pacis: & Terra Sancta quæ est hereditas nostra, & regnum domini nostri Regis prędicti, breuiter posset recuperari & haberi, cum multis aliis terris & regnis quæ ab infidelibus possidentur. Si autem non erit concordia & pax inter dominum nostrum summum Pontificem, &
30 Bauarum prædictum, grauissima mala & damna superuenire possunt toti Christianitati: quæ in parte continuè venire videmus. Debemus enim cõsiderare, quòd res quæ ad effectum deduci nõ possunt, bonum est quòd totaliter dimittantur. Credo namq;, imò certus sum quòd sanctissimi summi Pontifices qui trãsierunt, & eorum ministri, & iste sanctus Pontifex qui ad pręsens est, habuerunt sanctissimas & bonas intentiones, quia conati sunt implere domini nostri IESV CHRISTI præceptum, dicentis, *Petre diligis me? pasce oues meas:* Si tamen vidissent quòd nos moderni aspicimus & videmus, non tantum vlteriùs processissent & maximè in Italia, in recipiendo dominia; & præsertim sanctissimus summus Pontifex *Papa Nicolaus tertius* de Vrsinis, qui recepit dominium Bononiæ & Romandiolæ, expulsâ parte *Lambertaciã*
40 de Bononia, & reducẽtes eos ad quamplures ciuitates Romandiolæ, propter quam causam erat guerra magna. Neque etiam successor eius sanctissimus *Papa Martinus*, expendisset tam magnam pecuniæ summam in facto Romandiolæ, prout fecit, & præsertim pro repellendo comite *Guidone de Monte Feltro* extra Romandiolam, si considerasset qualiter vsque ad diem præsentem negotia processerunt. Hiis igitur consideratis ac diligenter inspectis, credere debemus, quòd si non potuerunt possidere in pace contratam illam Bononię & Romãdiolæ, quæ modica est, quomodo tenere in pace potuerũt Mediolanũ, & alias Italiæ partes si habuissent? Cũ reuerentia ergo, fide, & deuotione vobis ac domino nostro Regi loquẽdo, pro bono ac magnifico statu eiusdẽ, quomodo tenere potuit *Pedemotis* comitatũ auus domini nostri
50 Regis, & quomodo ad pręsens Comitatũ eundẽ tenet prædictus dominus Rex noster & *Ianuæ* ciuitatẽ? Huic quæstioni respõdere nolo: sed suæ discretioni & sapientiæ iudiciũ relinquo. Et ideo, ad ista & multa alia dirigendo respectu, multò plus videntur ista dominia reportare periculũ, ac damnum, quàm profectũ: loquẽdo tam de dominio sanctę matris Ecclesię, quàm etiã de dominio excellẽtiss. domini nostri Regis, & specialiter pro populo Christiano. Propter quæ omnia, alia bona via mihi videtur tenenda: scilicet quòd istud principium habeatur de pace componenda &

Ioh. 21, 15.

tractanda inter ſanctiſſimum dominum & patrem noſtrum ſummum Pontificem, & Bauarum antedictum: taliter quòd ſummus Pontifex ex hoc conſequatur honorem, & ſit promotio & ſtatus Eccleſiæ ſuæ ſanctæ., Paraueram me, & familiam de nouo indueram, ad veniendum ad dominum noſtrum Regem: ſed quia nullam reſponſionem recepi, deſtiti & remanſi. Vbicunque tamen ſum, paratus ſum ſeruire ac complacere excellentiſſimo domino noſtro Regi, & ei iuxta poſſe in omnibus obedire. Noua quæ haberi poſſunt Venetiis de partibus vniuerſis, vobis ſignificare fideliter curaui: ſi non ita citò habuiſtis, non mihi imputetis: quia ſi per terram miſiſſem, potuiſſent intercipi; & ideò miſi eas per mare, ad hoc vt ſecuriùs eaſdem litteras habeatis. Benè & diu valeat veſtra dominatio Reuerenda per tempora longiora. Datæ *Venetiis* in conuerſione ſancti Pauli, Anno Domini noſtri IESV CHRISTI dulciſſimi, MCCCXXVII. 10

An. Do. 1327.

XIX. REuerendo in CHRISTO *Patri & domino, domino* B. *Diuinâ prouidentiâ, Oſtienſi & Velletrenſi Epiſcopo, Cardinali, Apoſtolicæ Sedis Legato*: Marinus Sanutus, *dictus* Torcellus, *de ciuitate Riuoalti, de Venetiis, ſanctæ matris Eccleſiæ per omnia deuotus: recommendationem, & ad beneplacita quæque, ſe totum.* Scripſi veſtræ Reuerendæ Paternitati, per ſcilicet *Iacobum, Turchemannum* & nuncium Regis Armeniæ, & per *Raimundum* habitatorem Venetiis, ſeruitorem veſtrum, litteras ſuper negotiis oportunis Catholicorum fidelium, vt poſſet in eis pax & tranquilitas intereſſe: Reſponſionem autem à veſtra Reuerenda paternitate per eoſdem grato animo ſuſcepi, quia benignè & gratanter recepiſtis: de quo vobis humiliter regratior quantum poſſum. Benè & diu valeat veſtra Reuerenda paternitas per tempora longiora. Modò autem vobis reuerenter & deuotè & nouiter ſcribo, quòd poſtquam iſte *Bauarus* Romam intrauit, conſiderando modum per quem intrauit, quem benè ſcitis, conſiderando etiam modum quo Romani eum receperunt, credendum & firmiter tenendum, quòd erunt ſibi fideles atque legales cum aliis terris adiacentibus. Et ratio eſt iſta: quia vſus ſiue conſuetudo, & eius contrarium, ſcilicet diſſuetudo eſt ad tollerandum quid graue: quia conſuetudo eſt altera natura. Quia prædicti Romani conſueuerunt habere maximam vtilitatem quando illic Curia morabatur: ſicut eſt de appenſione domorum, & victualium, & aliis vtilitatibus; & ſpecialiter propter beneficia Eccleſiaſtica, & gratias quas à ſancta Eccleſia ibidem percipiebant, plus quàm habeant in præſenti. Quapropter, credo quòd omnem obedientiam ſibi exhibebunt, causâ recuperandi ſuum priſtinum ac bonum ſtatum: propter quæ omnia, vobis ſemper omnem reuerentiam exhibendo, conſulerem atque laudarem, poſtquam prædictus Bauarus in tantum proceſſit, quòd veſtra Reuerenda paternitas perſuaderet domino noſtro ſummo Pontifici, quòd iſtum Bauarum reciperet ad gratiam ſuam, faciendo Bauarus domino noſtro ſummo Pontifici omnem reuerentiam & honorem; & vt ipſe pacem haberet cum excellentiſſimo Ieruſalem & Siciliæ Rege: & per conſequens fieret pax in populo Catholico & fideli. Credo autem, & veriſſimè teneo, vobis ſemper reuerentiam exhibendo, quòd ad iſta complenda eſſet ſufficiens & fidelis dominus *comes Hanoniæ*, qui vtrique parti eſt affinitate coniunctus; & qui eſt dominus ſagax & ſapiens, prout ſua fama publicè manifeſtat. Si qua dixi hîc, & in aliis litteris vobis miſſis, bonâ fide ac deuotione & zelo iuſtitiæ dixi. Me autem veſtræ Reuerendæ paternitati recommendo, paratum ad omnia veſtra beneplacita & mandata. Si veſtræ placebit paternitati, præcipere mihi poteritis per præſentium portitorem. Datæ *Venetiis*, Anno Domini noſtri IESV CHRISTI dulciſſimi, MCCCXXVII. 20 30 40 50

An. Dom. 1327.

XX. NOVA quæ in iſtis partibus venerunt, fuerunt valde amariſſima: videlicet de *domino Duca*, filio excellentiſſimi Ieruſalem & Siciliæ Regis, domini noſtri, qui tranſiuit ad æthera, mihi contulerunt dolorem maximum, & aliis bonis Venetiis hominibus: ſed de omni eo quod placet Altiſſimo, nobis etiam debet placere, & ipſum ſemper benedicere & laudare. Nouerit etiam veſtra Reuerenda paternitas, dominum Ducem noſtrum, dominum *Iohannem Superantio*, die vltimâ Decembris

migraſſe

migrasse ad Dominum: & est creatus in Ducem, dominus *Franciscus Dandulo*, dictus *Canis*, die VIII. Ianuarii: qui est valdè valens homo; & magnæ ac bonæ famæ, & maximè in legalitate & iustitia: spero enim in DEO, quòd terram manutenebit in pace & bono statu. Sunt etiam noua Venetiis, quòd pax & concordia facta est à *ducibus Austriæ*, ad *Regem Vngariæ*, & ad *Regem Boëmiæ*. Hoc modo, vt dicitur: Primò enim Rex Vngariæ dixit, quòd volebat reddere fortilitia quæ acquisiuerat in Austria, quæ pertinebant Ducibus, eis reddere hoc pacto, quòd Dux *Federicus* deberet reddere duci *Ottoni* fratri suo, partem contingentē sibi: & Rex Boëmiæ voluit illud idem, & tantò plus quòd Rex Boëmiæ voluit habere XII. mille marchas argēti an-
10 tequam redderet fortilitia quæ acquisiuerat; & volebat etiam quòd darent ei duces Austriæ mille quingentos equites, causâ eundi istâ hyeme in ꝓxiā, siue in contratas Liuoniæ cōtra Paganos, qui confinant in partibus illis: quare in hyeme oportet eos ire & redire super glacies, & aliter non possent transire. Nam istud est bonum iter: & Dominus sit cum eo. Et sic propter prædictam pacem, mercatores & mercimonia currunt multùm Venetiis, quæ multùm steterant propter guerram prædictam, quòd non currebant. De nouitatibus Lombardiæ, Tusciæ, & Romæ non scribo vobis, nec de alia Italia, quia credo quòd meliùs me scitis: sed status earum mihi videtur grauissimus & tribulatione plenus: & aliud remedium nō reperio, nisi de pace inter Ecclesiam & Imperium: quia satis lucidè potest conspici à morte Impera-
20 toris Federici, citra, quòd fuerunt in Italia pessimæ nouitates; & quomodo deteriorantur quotidiè, semper cum omni reuerentia colloquendo. Quare dominus noster Rex haberet pacem ponere inter dominum nostrum summum Pontificem, & Bauarum, vt cessarent tot mala: & aliam viam non reperio meliorem prò conseruatione Christianorum ad præsens. Noueritis etiam quòd recepi litteras à domino *Marco Gradonico*, filio bonæ memoriæ domini *Petri Gradonico*, inclyti Ducis Venetorum Baiulo & Capitaneo *Nigropontis*, datas die XVIII. Septembris, quòd Turchi creuerunt in tam magna quātitate, quòd si per dominium Venetorum non reperitur aliud remedium, quàm fuerit tempore retroacto, Insula Nigropontis cū omnibus Insulis de *Lazopelago*, destruentur, ex eo quòd nō habet ipse tantum posse quòd
30 possit eis resistere. Dominus & Reuerendus pater, dominus *Archiepiscopus Thebanus*, qui, vt scire potestis, fuit Patriarcha Antiochenus, qui venit ex parte summi Pontificis ad requirendum Venetos, habere ab ipsis auxilium de galeis armatis pro facto Turchorum: & dicit quòd dominus Papa debet eis mittere litteras super hoc, quæ nōdum venerunt, & ignoro si venient: de quo multùm doleo, quia sperabam quòd aliquod bonum fieret in subsidium insularum Romaniæ. Et si litteræ prædictæ non venerint per totum mensem Februarii, vel ante, credo quòd Archiepiscopus prædictus ad suum regredietur Archiepiscopatum. Supplico igitur Reuerendæ paternitati vestræ, quatenus me *Marinum* recommendatum habere dignemini, & me etiam domino nostro Regi dignemini commendare; & mihi significare dignemi-
40 ni quæ sint vobis grata. Replicaui has vt meliùs habeatis. Datæ *Venetiis*, die XVIII. Ianuarii.

Venerabilibus in CHRISTO Patribus & dominis, domino Ingramo, *Diuinâ prouidentiâ, Archiepiscopo Capuæ, & Cancellario domini Ierusalem & Siciliæ Regis; & domino* Fratri Paulino *ordinis Minorum, Puteolano Episcopo dignissimo.* Datæ *Venetiis*, Anno Domini nostri IESV CHRISTI dulcissimi, MCCCXXIX.

An. Dn. 1329.

XXI.

NOVERIT vestra Magnifica dominatio quòd scripsi vobis per *Raimundum* habitatorem Venetiis, qui fuit oriundus de contratis vestris de *Caors*, qui est de-
50 uotus seruitor vester: quas credo quòd benè recepistis. Modò iteratò vobis scribo, quòd conditio Italiæ pessima est, & die qualibet deterioratur, quia non auditur aliud quotidiè, quàm de multis proditionibus, incendiis & maleficiis aliis, & morte, quæ fieri procurantur: & rationabiliter sic debet esse, quia in Italia impletur verbum illud quod dictum est in Euangelio per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum: *Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.* Et hoc malum pessimum de Italia, non incipit tantummodo; imò longissimum tempus est

Matt. 12, 25.

quòd fuit inceptum. Verùm non potest ab homine ad memoriam reduci, quòd ita malè steterit vt modò, quia non solùm sunt tribulationes & angustiæ, fames & caristiæ in terra; sed etiam in mari, quod propè magnos exercitus crescunt multi piratæ, qui damnum inferunt maximum mercatoribus: pro quibus omnibus, si quisquam posset remedium ponere contra tot & tanta mala, quæ præsentialiter fiunt in populo Christiano, foret pium atque sanctissimum, & DEO gratum; & mereretur non modicum qui talia operaretur. In Alemania, propter diuisionem quæ fuit inter fratres illos *Duces Austriæ*, patria est multùm deuastata: verumtamen inter eos fuit pax facta, sed non videtur esse perfecta. Ad memoriam etiam vestræ dominationis induco, quòd propter hanc guerram & 10 pestilentiam Italiæ, regna alia plura Christianorum recipiunt damnum maximum & incommodum: quia mercimonia quæ solebant conduci per homines Italiæ ad alia regna, non possunt conduci. Vndè, pro certo, pax foret bona & necessaria pro Christianis omnibus: & ad tractandum hoc credo, quòd esset vtilis atque bonus Magnificus dominus, dominus *Comes Hanoniæ*, qui valdè tenetur domino nostro summo Pontifici propter largissimas gratias quas eidem contulit, & dilectionem quam eidem ostendit: & ipse, homo est qui propinquus est vtriusque partis; & est sapiens & probus, vt vestra dominatio benè nouit, & vt est publica vox & fama. Verùm in istis partibus habetur quòd Serenissimus Rex Franciæ, intromittit se de pace, & quòd ad facta vltramarini conquestus intentio habeatur. Nam 20 si hoc est, ineffabile bonum est, &, DEO dante, exequi poterit; & Dominus piissimâ suâ misericordiâ gratiam eidem concedat. Ego namque proposui, DEO dante, versus partes illas dirigere gressus meos, ad hoc vt honore DEI, & Domini nostri summi Pontificis, possem aliqua operari, quæ forent ad DEI laudem & suæ Sanctitatis, & honorem & statum: & vobis facio reuerenter fore notum, quando suæ Sanctitati placeret mihi credere, à sancto Petro, citrà, non fuit tam sanctissimus & pius Papa, vt ipse foret. Illuc applicat præsens portitor litterarum, qui venit pro quodam monasterio, nomine *sancta Maria de Virginibus* procurator, quod fuit fundatum & doctatum per quendam sanctissimum Papam *Alexandrum*, qui fuit Venetiis, & recommendatum domino Duci, & in monasterio iam dicto sunt 30 plures quòd xc. dominæ, quæ sunt multùm sanctæ vitæ, & magnæ honestatis. Igitur supplico dominationi vestræ, DEI reuerentiâ, & honore domini nostri summi Pontificis, quatenus Procuratorem prædictum monasterii antedicti, & eius negotia recommendata habere dignemini, ac etiam mei amore. Nouerit etiam vestra Magnificentia, quòd die vltimâ Decembris migrauit ad Dominum, dominus *Iohannes Superantio*, qui erat Dux Venetiis: & fuit creatus in Ducem dominus *Franciscus Dandulo*, dictus *Canis*, satis in vnitate: qui est homo bonæ famæ, & maximè in legalitate & iustitia: vnde speramus in DEO, quòd nos in bono statu & pacifico manutenebit. Et vniuersaliter populus ciuitatis fecerunt propter hoc, festum & gaudium maximum. Rogo DEVM vt conseruare dignetur sanctissi- 40 mum dominum nostrum summum Pontificem, & vestram dominationem Magnificam in statu bono, & vita longæua, cum omni plenitudine gaudiorum: & quòd possim vestram Magnificentiam videre cum omni lætitia singulari. Nouerit etiam vestra dominatio, quòd dominus *Archiepiscopus Thebarum* est adhuc Venetiis; & tractat quantum plus potest conseruationem illarum terrarum de Romania, occasione Turchorum, & etiam Piratarum de mari, qui multùm infestant Insulas & partes alias Romaniæ. Et credo quòd finaliter, sapientia & probitas ipsius domini Archiepiscopi, ducet ad executionem negotia huiusmodi quæ eidem recommendata fuerunt. Et si deficeret quòd non fieret, non deficeret propter aliud nisi quia illi de *Hospitali*, qui sunt *Rodi*, haberent cupiditatem re- 50 cipere piratas qui discurrunt per mare, tam *Siciliæ*, quàm *Saonæ*, & partium aliarum: quod esset malum maximum. Idcirco esset valde vtile *dominum Magistrum*, qui est *Aduinioni*, de huiusmodi informare, vt gentes prædictæ pessimæ non reciperentur ab eis: & quòd societas fieret contra Turchos, & alias gentes malas. Et est etiam in terra ista pro domino nostro summo Pontifice causa recolligendi decimas, quidam dominus *Beltramo*, qui est de contratis de *Caors*: qui est valdè sapiens & probus homo, qui multùm cognoscit conditiones & statum gen-

tium

tium Italiæ, ita quòd quando esset coram domino nostro summo Pontifice, posset eum de conditionibus prædictis plenariè informare.

Hæc littera fuit transmissa *Magnifico & potenti domino, domino* Petro de la Via, *honorabili militi, Nepoti domini nostri summi Pontificis, per me* Marinum Sanutum, *dictum* Torcellum.

Et eadem littera transmissa fuit, Venerabili in CHRISTO *Patri & domino, domino* Iacobo *tituli sancti Georgii ad Vellum aureum Diacono, Cardinali, per me* Marinum Sanutum *dictum* Torcello *de Venetiis, per verba dissimilia in aliquibus locis, non mutatâ sententiâ, prout conuenit Cardinalibus.* Datæ *Venetiis*, die XV. Februarii, Anno Domini MCCCXXIX.

An Dn. 1329 XXIII

NOSCAT vestra Reuerenda paternitas per præsentes, quòd nuper recepi litteras à Reuerendo domino, domino *Archiepiscopo Thebanno*, olim Patriarcha Antiocheno, qui est in illis partibus Romaniæ, qualiter Turchi à *Piscate* citra inuaserũt & cucurrerunt tribus vicibus Insulam *Nigropontis*: & aliquando satis prope ciuitatẽ: & semel cucurrerunt in contratas Athenarum, destruendo, interficiendo & capiendo iuuenes, & portando in Turchiam, & ipsos vendẽdo pro Sclauis: quod non est absq; verecundia maxima & damno Christianitatis totius, & præsertim illorum qui habent maius posse. Et hęc noua, publica & notoria sunt Venetiis ab illis qui ex partibus illis applicant Romaniæ: Et dicunt quòd si finaliter remedium non ponatur, Insula Nigropontis & aliæ Insulæ partium illarũ, & etiam de Terra firma, erunt destructæ; & euacuabuntur de omnibus quæ extra fortissima fortilitia permanebunt. Et vt de contingentibus sint vestræ paternitati cuncta lucida & aperta, nouetitis dominum *Nicolaum Sanutum* ducem Nicxiæ & Andreæ ad Imperatorem Græcorum honorabiliter pertexisse cũ tribus galeis, & duobus lignis grossis, & vno minori, & cum pluribus militibus & scutiferis: qui inter omnes, sunt circa centum homines equestres armorum; & eidem attulit pulchra dona. Credo quòd hoc fecerit, quòd cùm non reperiat remedium & auxilium, tam in suum dominium cõseruando, quàm in acquirendo quod amisit, ab illis à quibus debuisset rationabiliter inuenisse: scrutatur, vt meliùs poterit, à quocũque remedium & auxiliũ inuenire. Quoniam scicoñ est, quòd de terra sua mortui sunt & extracti, ac etiam euaserũt plures XV. millia personarum, tam magnæ quàm paruæ, à non longo tempore citrà. Et dicitur, quòd ab Imperatore Constantinopolitano fuit gratiosè receptus. Quidquid enim procedet in posterum, Altissimus benè nouit. Dominus Archiepiscopus supradictus qui miserat cum litteras domini nostri summi Pontificis, ac etiã Rodum, & alios quibus pertinet facere contra Turchos, omnes benignè respõderunt, quòd si *Hospitale* armaret, & ipsi armarent. Et Hospitalarii sic responderunt, quòd si mitteret eis Magister eorum expensas pro duabus vel tribus galeis, quòd armarent & libenter tenerent. *Commune Venetiis* etiam cepit in suo consilio quòd teneantur duæ galeæ etiã in illis partibus. Quare, reuerenter loquendo, miror non modicùm, qualiter expenditur tãta pecunia copiosa, vt habet Hospitale de responsionibus solùm, absque morte Priorum quæ multùm valet: & in Cypro etiam habet magnos redditus, scilicet, circa XX. millia florenorum, ita quòd de responsionibus supradictis habet vt dicitur absq; aliis, CLXXX. mille florenos in anno. Super facto Italiæ, sic est: status suus deterioratur quotidiè, quòd aliud non auditur, nisi de incendiis, conflictibus, derobationibus, morte, & hominum destructione: & non solùm pestis huiusmodi est in terra, sed etiam in mari. Nam *Ianuenses*, intrinseci & extrinseci, affligunt mundum totum per mare: & illud idem faciunt gens Regis *Roberti*, & Regis *Frederici*: ita quòd isto tempore qui euadere poterit in contratis istis Italiæ, habebit DEO regratiari non modicùm, quia non sufficiunt pestes guerrarum dictarum, sed etiam inibi fames & maxima caristia. Ita quòd, Reuerendissime Pater, & alii Curiæ, reuerenter loquendo, possetis informare dominum nostrum summum Pontificem, quòd sui misericordiâ dignaretur finem & remedium ponere tantis malis, summa quorum scribi non posset. O quàm dignè piorum esset catalogo adscribendus qui tot & tanta niteretur mala deprimere, & pro CHRISTI amore tanta bona

negotia promouere. Praesentium insuper portitorem, familiarem domini Archiepiscopi supradicti, supplico reuerenter, quatenus habere dignemini cõmendatum. Nam de nouitatibus illarum partiũ Romaniæ & Italiæ per quam transibit, vos plenariè informabit. Datæ *Venetiis*, die XXVIII. Oct. An. Domini MCCCXXIX.

A. Dn. 1329.

Ex parte Marini Sanuti *dicti* Torxelli, *de Venetiis: qui fideliter & deuotè se vestræ paternitati Reuerendæ commendat.*

Hactenus Petauianum exemplar, quod in his Epistolis habuimus vnicum.

DE RECVPERATIONE TERRÆ SANCTÆ.

Auctor anonymus, patronus Regius causarum Ecclesiasticarum in ducatu Aquitaniæ.

ILlustrissimo Principi, militaris artis ac eius experientiæ titulis præ cæteris omnibus insignito Domino EVDOARDO, *Diuinâ fauente gratiâ Angliæ, Scotiæ Regi, domino Yberniæ, Ducique Aquitaniæ Christianissimo, minimus suarum* Causarum Ecclesiasticarum Ducatus eiusdem Patronus, *ad seruiendum ei, iampridem mero dilectionis naturalis, Regalisque virtutis ardore, nullo petito & hactenus oblato salario motus: cum summè desiderato successuum incremento Salutem, in eo per quem omnes Reges verè regnant, & Principes dominantur.*

Cap. I. Quoniam intellexi vos, vt verum Regem magnanimum magnificumque, non solùm cùm regnare, sed etiam extunc cùm primò militare cœpistis, tanquam *verum Legislatorem*, hactenus summam operam dedisse ad faciendum bonos omnes vestros subditos, proximos & coniunctos, non solùm metu pœnarum, sed etiam magnorum exhortatione frequenti præmiorum; demumque guerris vestris feliciter, exercituum agente Domino, Rege regum, à quo bona cuncta procedunt, iam peractis, *loco quietis, quam alii Principes post tantos labores longeq; minores eligere consueuerunt, ad Terræ Sanctæ recuperationem*, vt de manibus infidelium eripiatur, vestrum gloriosum animum fortiter inclinasse: sic appropinquante senectute, contra naturalem solitam hominum inclinationem, *veram perfectionem fortitudinis*, per aggressionem terribilium, in quibus mors corporis eminet, & ex quibus oritur animæ vita, cum feruenti desiderio magnanimiter amplectentes. Idcirco ego licet consilio minimus, de largitione misericordi prudentiæ Creatoris, per se de se tam boni, quod omnia bona taliter sunt in eo per essentiam, quòd omnia mundi entia cuiuscunque conditionis existunt, per solã participationem bonitatis eius prout ei magis assimilantur non solùm à Catholicis, sed etiam ab omnibus vtetibus philosophicâ ratione, bona secundum plus & minus fore creduntur: naturali desiderio, quod secundùm Philosophum frustra non debet esse, motus vestro concurrens appetitui, vestræ maximæ bellorum experientiæ, ac prudentiæ per longam experientiam acquisitæ, breuiter tangere, fauente & operante summâ DEI sapientiâ, propono quæ ad recuperationem & conseruationem Terræ Sanctæ mihi videntur necessaria, conferentia ac etiam opportuna.

II. Quod nonnisi per *sanctissimum Patrem*, amicum vestrum, Diuinâ prouidentiâ sacrosanctæ Romanę ac vniuersalis Ecclesię *Summum Pontificem*, cum assensu generalis Concilii omnium Catholicorum Principum & Prælatorum, sublatis impedimentis, ordinatis omnibus conferentibus & opportunis, posse fieri videtur: quoniã illa terra super alias omnes optima, testimonio Saluatoris, mirabiliter est populata *Sarracenis* qui ipsam occuparunt, quoniã eis sectã tenentibus Veneream, liberorum procrea-

procreationi & educationi quantum plus poterant, nullo excepto vacantibus, non sufficiebāt multæ Regiones & Regna Sanctæ Terræ proxima versus Orientē, Occidētem, & Meridiem eiusdem Terræ Sanctæ: de quibus, ob hanc causam, ad instar Tartarorum exierunt: de quibus Regnis citò & de facili magnū succursum & confluctum populorum habebunt, si ipsi fortè mortem timentes, Regibus & Principibus vestris, vobis & aliis cedant: considerantes ipsos, prout aliàs audierunt, ad propria citò reuersuros: Ipsi Sarraceni statim post recessū ferociores & in maiori multitudine redibunt, vt interficiant superstites & dulcedine terræ potiantur, instigantibus dæmonibus: qui etiā habitant libentiùs in illa terra quàm alibi, vt videtur per 10 hoc quòd cùm ibi curare vellet Dominus vnum qui à spiritu immundo vexabatur, loquutus ad spiritū dixit: *quod est tibi nomen? qui respondit, Legio nomen mihi est: quoniam multi sumus*: dicens, *Domine, ne mittas nos in regionem longinquam, sed in porcos*: quorum valde magnus grex erat iuxta locū: qui missi in porcos fecerunt eorū multitudinem furere, & in mare proximum se præcipitare. Nō poterit ergo terra illa, nisi per multitudinem magnam occupari, nec occupata seruari. *Marc.5.9.*

III. Ad hoc quod tanta multitudo ducatur illuc & duret, oportebit *Principes Catholicos concordes* esse, & inter se guerras non habere: quoniam si ibi existentes suas terras audirent debellari & destrui, dimissâ hereditate Domini redirent ad propriam vt eam defenderent: prout olim multociens contigit ibidem. Idcirco inter Catholicos omnes, saltem Ecclesiæ 20 Romanæ obedientes, pacē firmari taliter expedit, quòd vna sit Respublica, sic fortiter vnita quòd non diuidatur: *quia omne Regnum in se diuisum, desolabitur*, vt ait Saluator: & si diuidatur, expedit per hanc diuisionem demum fortificari Terræ Sanctæ tuitionem, vt infra apparebit. Vidimus enim quòd *Alemanni & Hispani*, licet bellatores incliti, propter solitas suorum Regnorum guerras, iam pridem cessarunt, & non potuerunt Terræ Sanctæ subuenire. *Guerræ Catholicorum inter se* sunt pessimæ: quoniam multi moriuntur in eis in tali statu, quòd de talium morte perpetua verisimiliter dubitatur. Et quia quantò frequentiùs bella committunt, tantò magis appetunt committere: hoc consuetudini magis quàm emendationi deputantes: post bella & per ea pacem non quærentes, nec tenentes, nec reincipere bel- *Matt.12.25.*

30 la verentes: non aduertentes quod ait Philosophus Doctor Regis Alexandri, *omne bellum in se malum & illicitum: in tantum, quòd qui appetit bellum propter bellum, in fine malitia est.* Sed tamen cùm pax aliàs quàm per bellum haberi non potest, licet viris iustis bellum appetere, & facere; vt adeptâ pace, post bellum possint homines, pacis tempore, vacare in virtutibus & scientiis adquirendis: aliàs nisi propter hunc finem, omne bellum est illicitum etiam secundùm Iuris Ciuilis Doctores. Videmus quòd mortuis patribus & auis in bello illicito, superstites nepotes ac vxores defunctorū, quicquid promittant; quùm citiùs possunt, iterum ad bellum & *vindictam voluntariam* se præparant: quæ sic contingunt dissensionis actore, per suas temptationes, persuasiones, & infinitas fraudes ac astutias procurante, vt numerum augeri secum 40 faciat damnatorum, & Terræ Sanctæ recuperationem & cōseruationem impediat ac retardet. Idcirco pati non vult quòd vniatur virtus Catholicorū, quoniam, vt ait Philosophus: *Omnis virtus vnita, fortior est seipsâ dispersâ & diuisâ. Angeli* autē *mali*, prout Scripturæ etiam sacræ testantur, multùm sunt prudentes, etiam super notitia verisimili futurorum: quoniā ipsi scientias & constellationes ab origine mundi viderunt; & nouerunt causas omnium rerum, & effectus ex causis consequentes; memoriam habent omnium omni obliuione carentem: causas præsentes dispositas ad inducendum effectus vident: idcircò *cùm nihil sit nouum sub Sole*, vt ait Salomon, memorantes qui effectus aliàs ex causis similibus euenerunt, iudicant & diuinant per hunc modum de futuris certiùs quàm homines senes: quia licet homines multùm 50 sint senes, multaque viderint & experti fuerint, tamen eorum sapientia & experientia quasi nihil est respectu scientiæ causarum, & experientiæ, causa * longæuæ spirituum, qui omnes causas ac effectus ab origine mundi nouerunt: sic experientia etiam *magni Karoli* qui fertur per centum vigintiquinque annos regnasse, nihil esset respectu eorum. De hoc loquens Philosophus ait, *nemo eligit iuuenes duces*, videlicet bellorum, *eò quòd non constat eos esse prudentes*: tertio Topicorum: cuius causam reddit sexto Ethicorum, cùm ait: *Multos vidimus iuuenes sapientes in scientialibus disciplinis; non autem prudentes in agibilibus humanis: quoniam prudentia agibilium huma* *Eccl.1.10.*

mundi, in nobis adquiritur per experientiam factorum. Experientia verò, longo indiget tempore; Iuuenes autem paucum tempus habuerunt, pauca viderunt, pauca experti sunt: & idcirco nemo sanæ mentis eligit eos Duces bellorum. Senes ergo & experti debent esse Duces, bellorum ordinatores & præceptores; & iuuenes senibus obedientes, debent esse factores fortium operum. Si ergo senex, propter longam experientiam & memoriam, meliùs scit iudicare & diuinare de futuris quàm iuuenis; multò fortiori ratione Angeli mali certiùs quàm quicunque senes diuinare possunt de futuris: & sic videtur quòd possunt etiam prudẽtum operationes impedire, suis persuasionibus, tentationibus & præsertim consultationibus, quantum ad aliquos in *artibus prohibitis* instructos, qui eos consulunt cùm volunt: de quibus sunt multi inter *Sarracenos*, quoniam artes illæ, quoad illos, secundùm eorum leges, sunt licitæ, non prohibitæ. Tamen huiusmodi Angeli, ac etiam cœlum, per suũ motum, cum influentia corporum quæ sunt in ipso, licet fortiter inclinant, & mouent homines ad opera cõcupiscentiæ, audaciæ, timoris, auaritiæ, & alia ex quibus sequi debet bona vel mala fortuna; non tamen necessitant, nec necessitare possunt liberum hominis arbitrium, nec iudicium animæ rationalis quin resistere possit, si vult, omnibus tentationibus & inclinationibus, contemplatione sui Creatoris & virtutis: & quantò tentatio fortior est, ac etiam inclinatio motus ac influentiæ cœli, tantò resistens virtutis amore magis meretur, & magis ob resistentiam fit virtuosus: testimonio Philosophi, cùm ait primo Moralium: *Benè dixit Eraclitus, quòd contra difficillimum semper exarsit virtus: & quòd propter ea quæ habemus à natura, non debemus laudari nec vituperari, nec remunerationem meremur.*

IV. Ad hæc ergo quòd *Terra Sancta*, contra tot, & tantos, tot Demones habentes consultores, fautores & adiutores possit recuperari & recuperata seruari, necessariæ videntur *orationes deuotæ* vniuersalis Ecclesiæ: quæ non videntur haberi posse sine *reformatione status vniuersalis Ecclesiæ*, qui inferiùs tangitur: & nisi vinculo pacis vnita tota Respublica Christicolarũ Ecclesiæ Romanæ obedientium, taliter vniatur, quòd Catholici cessent ab omnibus guerris inter se inuicem: ita quòd si aliqui contra hoc commiserint, ex illa commissione & ob eã, recuperatio & defensio Terræ Sanctæ fortificetur: quod sic fieri poterit. Conuocato *Concilio*, propter ardorem salutis Terræ Sanctæ, summa Regalis experientia petere poterit per dominum Papam, Principes & Prælatos concordari, & statui taliter, quòd quibuscunque dicẽtibus se passos iniurias secundùm leges & consuetudines Regnorum & Regionum, per iudices in eis statutos, & vbi statuti nõ sunt, infra scripto modo statuendos, *fiat celeriùs quàm solitum est iustitiæ complementum: nullus Catholicus contra Catholicos currat ad arma:* nullus sanguinem Baptizatum effundat: quicunque præliare volentes, contra fidei Christianæ inimicos, Terræ Sanctę sanctorumque locorum Domini, non contra fratres, occasionem corporalis & spiritualis perditionis quærendo, studeat præliare. Quicunque autem contra hoc salubre statutum, guerram cõtra fratres catholicos mouere præsumpserint, eo ipso omnium suorum bonorum amissionem incurrant, cum omnibus auxilium eis facientibus, pugnando, victualia, arma vel alia necessaria vitæ, vel pugnæ qualitercunque ministrando; superstites eorum, post guerram finitam, cuiuscunque ætatis, conditionis, & sexus a terris & possessionibus perpetuò fiant exules, & totaliter tunc eorum quacunque posteritate priuati, in Terram Sanctam populandam mittantur: de bonis à quibus erunt priuati, si obediant & libenter intendant, ad se transferendum in Sanctam Terram, tradatur eis competenter, pro modo impensarum ad iter peragendum quatinus erit necessarium. Sic ergo guerram mouentes consilium & opem eis qualitercunque scienter præstantes, cum eis communicantes, victualia quæcunque aquam, ignem & alia vitæ necessaria quocunque modo ministrando, puniantur per dominum Papam, non excommunicentur, non anathematizentur: propter fugiendum periculum salutis animarum, ne damnatorum numerus augeatur: longè melius erit, eos temporaliter quàm æternaliter punire. Pœna temporalis, licet sine comparatione minor æternâ, plus timebitur, plus proficiet Terræ Sanctæ; minùs nocebit omnibus proximis & coniunctis damnatorum.

V. Quòd autem de facili possint sic guerram mouentes deuinci, & in Terram Sanctam commodè transmitti, liquet: ponamus, *Dux* vel *Comes Burgundiæ* guerram mouet contra *Regem Francorum*, dominum suum: Rex, qui

qui non recognoſcit ſuperiorem in terris, ſtatim prohibebit quòd nullus ad terras eorũ deferat victualia, arma, merces, & alia quæcũque bona, etiã quacunque cauſâ ſibi debita: & per ſtatutum Concilii, tam Principum quàm vniuerſalis Eccleſiæ, hoc erit omnibus Catholicis ſub ſimili pœna prohibitum; Rex, vt lucrifaciat ſibi terram hoſtium, cum omnibus bonis eorum, cùm erunt paratæ meſſes ad colligendum vel ante, veniat cum tanta multitudine gentium ſuarum, & Regionũ circumquaque poſitarum, quòd auferantur eis & auferri poſſint fructus creſcentes; qui auferri & prodeſſe vicinis locis non poterunt, deuaſtentur; qui ſaluari & auferri poterunt, ad munitionem fortaliciorum proximorum obedientium Regi & ipſis
10 nocentium, applicentur, vt inde viuere poſſint ſequẽti tempore: cauentes ne guerram mouentes fugiant, ne terras proximas deprędent: non fiant in terris talium *diuturnæ fortaliciorum obſidiones*, prout fieri conſueuit: ſi ſe includant prout eſt veriſimile contingere, non audentes ad bellum campeſtre venire, calcetur per exercitum, & innumerabilem populi multitudinem, tota terra: totus exercitus cum ſequentibus ipſum, viuat de ſpoliis ipſorum; quod aſportari non poterit, vaſtetur, vt nihil remaneat de quo viuere poſſint. Si non opponant ſe reſiſtendo, ſed caſtris, muris, montibus & paludibus ſe operiant, non quæratur mors & occaſio eius, ne animæ deſcendant æternaliter ad inferos; magis enim punientur per famem, quæ afficiet non ſolum viros bellicoſos, ſed etiam omnes & ſingulos à maiori vſque ad minimum, ſic
20 vt omnes pœnam ſentirent. Sic puniri voluit & mandauit Dominus per Prophetam, Regem *Agap*, cum omnibus ſub eo viuentibus, vſque ad mingentem ad parietem. Et quia *Rex Saul*, de mandato Domini aſſumptus & vnctus in Regem ſuper filios Iſraël, datâ ſibi victoriâ à Domino, pepercit Agap Regi pinguiſſimo, & animalibus pinguibus vt ea Domino ſacrificaret, priuatus fuit Regno, fuitque in locum eius ſubrogatus & vnctus in Regem *Dauid*, paſtor ouium patris ſui: ſic fuit punitus Rex Saul propter inobedientiam ſuam, fuitque ſibi dictum per Prophetam pœnam ei nuntiantem: *melior enim eſt obedientia quàm victima*. Sic etiam puniuit DEVS omnipotens maximum peccatum proditionis & mortis *Domini noſtri IESV CHRISTI*, per filios Iſraël commiſſum, fame maximâ ipſos afficiendo: in tantum quòd matres
30 filios paruulos aſſatos comedebant, vt patet per *Ioſephum* in libro de antiquitatibus, in ea parte in qua de deſtructione Ieruſalem tractauit. Item omnibus conſilium & opem præſtantibus ad ſic puniendum, & in Terram Sanctam mittendum taliter guerras mouentes, ex nunc in Concilio plena indulgentia concedatur, quæ per ſingulos ſucceſſores ſanctiſſimi *Romani Pontificis* confirmetur. Statuatur etiam, quòd illi qui ob huiuſmodi pœnam in Terram Sanctam mittentur, primùm ſemper faciant bellum contra hoſtes in confinio hoſtium: vt ſicut murus defenſionis aliorum, morentur, vt bellum illicitum voluntariè, ſuadente Diabolo, amplectentes, inuiti bellare præ cæteris compellantur, ob perimendum ſimulachrorum cultores, pacis inimicos, ſuis fautoribus taliter obuiando. Hanc autem pœnam famis & exilii
40 perpetui, tantum per DEI gratiam veriſimile eſt timeri, inſtigantibus vxoribus, paruulis liberis, ac ſenibus patribus & auis, nec non Religioſis Prælatis & aliis Clericis, contra capitoſos, & inordinatos guerrarum motores, calore iuuentutis motos & deceptos, quòd huius pœnæ fine perſpecto non erit qui guerram mouere præſumat. Si verò pax ſit inter omnes Catholicos, tunc de facili confluentes pugnatores ex omni parte in Terram Sanctam, eam recuperare poterunt veriſimiliter & ſeruare. Igitur *Ianuenſis, Veneceniſis, & Pyſana ciuitates*, quæ propter ſuas diſcordias & guerras maritimas, ſolitas hactenus, non punitas, Terræ Sanctæ recuperationem & conſeruationem impedire conſueuerunt, imò *ciuitates Lombardiæ, Tuſciæ*, & aliæ prouinciæ pacem inter ſe firmam habebunt, ſi ſtatuatur quòd ſic procedatur & procedi
50 poſſit, per quoſcunque proximos earum contra ipſas; Item, & quòd contra earũ rebellionem, principes obuiare & eas punire volentes, quilibet in terris ſuis eorum bona, & debita occupare ſibique retinere poſſit: ita quòd ſi non proſequatur citò guerram contra ipſas, ſubſidio Terræ Sanctæ hæc & alia eorum bona quæ vbicunque poterunt reperiri, ſtatim applicabuntur. Ad parendum, quicunque poſſeſſores & debitores, ſub pœna amittendi omnia bona ſua, in idem & ad idem ſubſidium applicanda, compellentur per ſedem Apoſtolicam, & quoſcunq; Principes in quorum terris hæc contigerit attemptari: qui Principes ſi ſuper his negligentes fuerint,

Margin notes: 1. Reg. 15. &c. — VI.

ex parte *Procuratoris subsidii prædicti* sufficienter requisiti, similiter patientur commissionem & confiscationem suorum bonorum omnium ad idem subsidium applicandorum. VII. Sed cùm istæ ciuitates & multi Principes, superiores in terris non recognoscentes, qui iustitiam faciant de ipsis secundùm leges & consuetudines locorum, controuersias mouere captabunt, coram quibus procedent & litigabunt? Responderi potest quòd *Concilium* statuat arbitros religiosos, aut alios eligendos, viros prudentes & expertos ac fideles qui iurati, tres Iudices prælatos & tres alios pro vtraque parte locupletes, & tales, quòd sit verisimile ipsos non posse corrumpi, amore, odio, timore, concupiscentiâ, vel aliàs: qui conuenientes in loco ad hoc aptiori, iurati strictissimè, datis antequam conueniant articulis petitionum & defensionum singularũ, summariè & de plano, reiectis primò superfluis & ineptis, testes & instrumenta recipiant, diligentissimè examinent. Cuiuslibet testis examinatio, per duos ad minus, iuratos fideles & prudentes, audiatur; scribantur depositiones, & per Iudices strictissimè custodiantur, ne fraus & falsitas possint interuenire. Sic cõstant Iudices ad impensas moderatas partium soluendas, quatinus plus impendent, quàm essent in suis domibus verisimiliter impensuri. Ad iudicandum, si expedierit, assessores habeant, secundùm eorum consciẽtias fidelissimos ac peritissimos in lege Diuina & Canonica, & Ciuili. Si altera pars de ipsorum sententia non sit contenta, ipsi Iudices pro omni lite processus cum sententiis mittant ad Apostolicam sedem, per *summum Pontificem* pro tempore existentem emendandas & mutandas, prout & si iustum fuerit; vel si non, salubriter ad perpetuam rei memoriam confirmandas, & in Cronicis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ inregistrandas. VIII. Quoniam verò *mutatio successionis Imperii* guerrarum occasiones infinitas in Alemannia præstare consueuit, obstante solitâ Imperatoris Electione, quæ propter solitas discordias, recuperationem & conseruationem Terræ Sanctæ impedire consueuit, paxque firma Imperii Romani ad ipsam recuperationem & conseruationem plurimùm posset verisimiliter subsidium impertiri: propterea, pensatis bonis quæ fecissent, & probabiliter fecisse præsumuntur, viuentibus qui nunc sunt hominibus Reges Alemanniæ, si Regnum & Imperium *ex successione parentum*, cum thesauris sibi per eos reseruatis, & fortaliciis roboratis, sine discordiis habuissent, interpolatione vacationeque dominii, immò obedientiæ discontinuatione quacunque cessante: consideratis etiam bonis, quæ dicuntur olim Imperatores fecisse prius quàm exorta forent impedimenta moderna: immò, vt cessare possint guerræ corporum & animarum perniciosæ, propter cupiditates ad Regnum ac Imperium aspirandi solitæ suboriri: immò, vt ex Regno ac Imperio prosiliant subsidia plurima recuperationis & conseruationis Terræ Sanctæ; multorumque temporalium profectuum quę nobis ex ipsa prouenirent, iamdiu grauia damna consueta vitando, præsertim ne pereat amplius salus & exaltatio Reipublicæ, Regni, & Imperii tam Nobilium populorum: petatur Alemanniæ Regnum ac Imperium confirmari Regi moderno, suæque perpetuò post ipsum posteritati, propter vitandum scandalum sopiendumque cupiditatem Electorum, aliquantuli recompensatione super rebus & libertatibus Imperii sibi factâ. Cõueniat etiam & promittat Rex modernus futurus Imperator, subsidium annuum Terræ Sanctæ, quamdiu indiguerit, de magno numero pugnatorum, quos ad impẽsas suas mittat ad portus maris, sufficienter indutos, & armatos cum superlectilibus ad subsidium & morã propter ipsum opportunis. IX. Sed quoniam Imperatori cæterisq; Principibus pro suis pugnatoribus transfretandis sumptuosum nimis esset *naues & victualia* prouidere, plurimùm expedit, hoc pro singulis pugnatoribus vndecunq; venientibus procurare: quod videtur commodè, saluâ emendatione, & correctione maiorũ, sic fieri posse. *Hospitalarii, Templarii*, aliiq; Religiosi propter Terræ Sanctæ subsidium & præsidium instituti citra mare mediterraneum tot habent redditus, prouẽtus, & possessiones, quæ iampridẽ parum profecerunt Terræ Sanctæ: idcirco, quoniã eminente necessitate pluries contra se inuicem diuisi fuerunt, & ob hoc confusi, ipsorumq; Religiones, cũ grauissimis scandalis, ludibriis expositæ: tales Religiosos expedit & oportet, si Terræ Sanctæ prodesse debeant, vnire, gestu habitũ & ordine, bonisque, prout sacrum *Concilium* viderit expedire: necnon quòd ipsi viuãt in Terra Sancta de bonis quæ ibidem & in Cypro habent: & quousque bona huiusmodi, quatinus eis sufficient, recuperari valeant, &

pacificè

pacificè possideri, victualia ministrentur eis aliunde. Bona quæ habent vbique citra mare prædictum, ad firmam nobilem primò trium vel quatuor annorum cum incremento; & demum vel ex nunc, si sufficiēter fieri possit, in perpetuam emphyteosim tradantur; ex quibus, longè vltra *octingenta milia libr. Tur.* annuatim habebitur à *Templariis* & *Hospitalariis*. Super perceptis postquam ciuitas Acon destructa fuit ratio cum reliquis exigatur: de qua naues cū victualibus, & aliis necessariis pugnatorum, mare transiturorum, procurentur, vt omnibus licet pauperrimis transfretare volentibus, liber & pinguis in posterum pateat transitus. Cum nauibus, vehantur nobis, quęcunq; de Terra Sancta poterunt opportuna haberi; & de bonis nostris illuc: vt bona hinc inde, de facili communicentur: per quæ non immeritò Christicolæ citra dictum mare, & etiam vbiq; positi, longè faciliùs & ardentiùs mouebuntur ad præsidium & opem salutis dictæ Terræ. De locis fertilibus insularum & riparum dicti maris, tot victualia & alia necessaria cum huiusmodi nauibus portabuntur, quòd pugnatores quicunq; sint, vbicunq; prope mare saltem existentes nullam victualium penuriam patientur. Dicti Religiosi qui commodè quoad præsens transfretare, & illuc habitare non poterunt, vt agant pœnitentiam super excessibus eorum, in monasteriis *Cisterciensis* ordinis, & aliis pinguibus detrudantur; ibi viuant cum fratribus qui vt possint eos sustinere, pauciores alios recipiant, quousque super eorum onere poterunt releuari. Talisq; thesaurus annuus, magnus erit: per cuius magnitudinem *mala fides Templariorum & Hospitalariorum* apparebit, & qualiter hactenus ipsâ re, Terram Sanctam prodiderunt, & in ipsam peccauerunt. Qui thesaurus annuus, cùm videbitur eius profectus, largitione fidelium, & ex bonis guerras mouentium, aliisque pluribus modis, magnum recipiet incrementum, prout inferiùs pro magna parte clariùs apparebit.

IX. Cumque dicta Terra magno conflictu populorum egeat quoad præsens, sanctissimus Papa prout dicit, huiusmodi negotium plurimùm cordi habens, exhortabitur singulos *Prælatos* ad mittendum illuc cum impensis suis, iuxta suas facultates, tantum quantum poterunt, maiorem numerum pugnatorum similibus *robis* indutorum; videlicet equites suo, & pedites suo modo: nec non & armis similibus indutorum, cum *baneria* Domini mittentis eos. Et procurabit idem dominus Papa, quòd similiter *Principes* per se, si commodè possint; si non, per aliquem idoneum loco sui, cum armis & baneriis suis: ita quòd omnes nati de regione cuiuslibet Principis, per quoscunque videlicet, cuiuscunque conditionis homines illic transmissi, facient aciem vnam, si ad hoc sufficiant; si non, proximi illorum, linguas suas intelligentes adiungentur eisdem, in tantum quòd ex ipsis sufficiens acies constituatur.

IIX. Cuiuscunq; conditionis homines, etiam *dominæ*, non solùm viduæ sed etiam coniugatæ, inducantur ad mittendū sufficienter eisdem robis & armis munitos: vt modus gloriosè mittendi, & incedēdi pacificè, ciuitates, castra, & alias villas cum buccinis, sonis aliis instrumētorum & cātilenis transeundi, cum pulchris baneriis, & armis discoopertis, corda & affectus singulorum fortiter inducat & moueat ad transfretandum cum idonea munitione, vel mittendum. Sic per concursum & conflictum, augebitur vltra quàm modò credi posset, numerus pugnatorum. Item inducantur Principes & alii magni qui transfretabunt, ad promittēdum, quòd si propter mortem, infirmitatem, seu reuertendi ad propria quamcunque causam dimittant exercitum, certum ibi dimittent cum suis armis & baneriis numerum pugnatorum, cum impensis quas commodè ministrare poterunt, de thesauris præsidii Terræ supplendis & perficiēdis. Item inducantur singuli cuiuscunq; sexus potentes, ad hoc quòd post primum iter arreptū, quolibet anno sequente procurent & mittant, saltem vsq; ad mare, cū impensis subsidii vlteriùs transuehendos, quot pugnatores poterunt cum vxoribus, propter terram populandam & inhabitandam, iuxtà ipsius terræ, recuperationis & conseruationis eius necessitatem. Item, & quòd strenuus, prudens ac expertus miles, portans arma cuiuslibet Catholici Principis, remaneat ibidem cum signifero. Item, & quodlibet Regnum Catholicorum, nec nō aliæ latæ Regiones quælibet, videlicet; habeat ibi ciuitatem, castellum aut alium locum insignem cum locis adiacentibus, iuxta sui populi quantitatem, vt de nouo venientes desolati per viarum districtus; variasque * electorum & aliarum rerum penurias, recipiant ibi post tristitias, penurias & dolores, gaudium, & cum delectatione natiua, consolationem: muten-

ur etiam huiusmodi nomina locorum, & sortiantur Regni de quo venerint habitantes, seu ciuitatis eius solemnioris nominationem, quæ cunctis de nouo venientibus, tædiorum & laborum perquam magnum præstabit solamen. Propter quod solamen cum delectatione, superuenientes infirmi, citiùs valde sanabuntur; saniq; debiles facti, longè citiùs fortificabuntur, vires & audaciam naturales resument: cùm de aciebus & bellis redibunt infirmi seu vulnerati, per sibi coniunctos medicos & cerurgicos cum diligenti custodiæ, solamine & aliis conferentibus, citò, inter suos præsertim, spem solaminis & custodia suorum, longè citiùs sanabuntur; & fortes effecti, ad suas acies remeabunt, propter euasionem securiores, & audaciores effecti.

X. Præterea ne sit defectus *recti ordinis*, & ciuilitatis in locis *habitationum Terræ Sanctæ* assignandis, & bellis disponendis, statui ordinetur quòd exules propter guerras ab eis motas, ob hanc pœnam illuc missi, in primo seu primis sint bellis: & quòd habitationes habeant in terra hostibus proximiores & vltimas, qui venerint posteriores in terram eādem. Ne autem inter Nationes oriatur dissensio, super maioribus Ciuitatibus Ierusalem & Acon eligendis & habitandis, expediens & rationabile videtur, quòd singularum Regionum homines in illis permittantur, prout elegerint habitare: & idem videtur de aliis locis maioribus mari iunctis, seu tantum proximis, quòd in eis frequenter conueniant diuersarum Regionum mercatores.

XI. Item quælibet ciuitas, cum territorio eidem assignato, *Ducem belli* habeat, qui sub se Centuriones habeat: *Centurio*, de Centum sibi commissis pugnatoribus octo *cohortes*, in quarum qualibet sint duodecim pugnatores quibus possit: vnus Centurio, in sua cohorte quindecim secum habeat: vt semper sciant an habebunt suos omnes; se inuicem firmiùs custodiant & defendant vsque ad mortem. Sciatur posthæc, quot pugnatores quælibet ciuitas mittere poterit ad exercitum. Quilibet Centurio, subditos suos instrui faciat in exercitio armorum, ad quod fuerint habiliores, iuxta dispositionem Ducis belli suæ ciuitatis. Fertur enim quòd *Tartarini* (more temporis *Alexandri Regis* obstagiantes: vt cauetur in *Alexandreide*, moris erat Persis ducibus tunc temporis, *omnem Ducere in arma domum*) pecuniis non vtuntur; victualia non comparant; spoliis hostium, & de suis animalibus quæ ducunt, ac eorū fructibus vescuntur; non tenent obsidionem ante vnum fortalicium: semel in sex vel quinque diebus, ex omni parte, manè vnâ horâ simul omnes conueniunt; insultum faciunt multis modis, secundùm ritus suos, vsque prope vesperam; tunc redeunt ad habitacula sua, vxores, liberos & bestias: in talibus non expedit insistere secundùm varietates temporum, locorum, hostium, pugnatorum nostrorum, & alia, modum pugnandi variare oportebit, prout experti bellorum Duces viderint expedire.

XII. Quoniam verò pugnatores in mari, ac equi eorum, plerumq; debilitantur: nec simul posset haberi competens nauigium ad tantum populum simul transfretandum; nec alicubi posset simul naues intrare; nec ad vnicum portum simul applicari: idcirco ne paucos simul venientes per ferocitatem hostium trucidari contingat, procurantibus malis Angelis huius operis, prout magis poterunt, inimici, expedire videtur quòd ad instar illius supremi pugnatoris *Karoli Magni*, maior pars totalis exercitus incedat per terram siccam, requisito ad hoc consensu *Peryalogi*, & aliorum Principum, per quorum terras transibit exercitus: à quibus petatur securus aditus, transitus, & exitus terrarum suarum: nec non quòd singuli peregrini victualia habeant & hospitia pro pretio competēti communi, sicut & incolæ locorum: nec non quòd Principes locorum liberè permittant, & faciant victualia ex omni parte, quocunque tributo cessante, ad loca transitus apportari. Licet hæc sit via multùm longa, multi per ipsam ibunt, qui per aliam ire non auderent, nec possent. Melius erit in pluribus locis, quàm in vno solo, hostes insultare. Per illam viam ire poterunt *Alemanni, Vngari, Græci*, & omnes inter ipsos & Septentrionem habitantes: per hāc viam iuisse legi in *Historia Ierosolimitana Federicum* Imperatorem, qui submersus fuit cùm se balneabat propter calorem, in quodam flumine Hermeniæ, tempore *Saladini* Regis Asiriorum, qui fugiens ante Imperatorem multas terras ac fortalicia dimisit eidem. Ad transfretandum per mare recipiantur quicunq; de regnis *Angliæ, Franciæ, Hispaniæ*, omnes citramontani, *Lombardi, Tuci, Apuli, Calabrini, Siculi*, & aliarum Insularum illius maris habitatores: ita quòd illi qui mare timebunt, ad suas impensas & labores viam eligant longiorem.

XIII. Sicut autem ad tantam recuperationem &

nem & conseruationem confluere oportet & expedit totius Reip. Catholicorum concordem & vnitam virtutem temporalem corporalem: sic oportebit per *orationes deuotas* vniuersalis Ecclesiæ, tantam petere & impetrare gratiam, tantæ pacis recuperationis & conseruationis, ab Illo à quo omnia bona procedunt, qui est DEVS & Dominus exercituum, qui solus est causa pacis & victoriæ. Nam si Duces bellorum, pugnatoresque sibi commissi de suis confiderent viribus, & eas æstimarent ad tantam sufficere victoriam perpetuò habendam & obseruandam, & ad resistendum Angelis malis contranitentibus, persuasionibus & tentationibus eorundem, quos creditur præmissa prout poterunt per suas astucias impedituros, non posset 10 huiusmodi recuperari terra & seruari. Idcirco videtur expediens per *Concilium* peti reformari & emendari statum vniuersalis Ecclesiæ, vt prælati tam maiores quàm minores, abstineant à vetitis per sanctos Patres; eorum præcepta, statuta & consilia custodiant, vt tenentur: iuxta illud Prophetæ: *Declina à malo & fac bonum; inquire pacem, & persequere ipsam*: vt adeptâ verâ pace cordium, omnes Prælati Catholici cum toto Clero, & populo sibi commissis vnam facientes spiritualiter Rempublicam: vt accedat quod ait Apostolus: *Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna.* Et quod ait Philosophus: *Omnis virtus vnita, fortior est seipsâ dispersâ & diuisâ*; per deuotas humiles & assiduas orationes, victoriam perpetuam super infideles impetrent, ab illo qui cum sapientia, quam solam petebat *Salomon*, dedit eidem au- 20 ri & argenti, cæterasque mundi diuitias, præ omnibus qui ante ipsum fuerant in Ierusalem. Quòd sic expediat facere, colligi potest ex euentibus bellorum præcellenter militantis *Iudæ Machabei* fratrumque suorum; qui cùm de suis viribus confidebant cadebant in bello; & victoriam, cùm eam de cœlo petebant, humiliter deprecantes summum Regem exercituum, obtinebant: vt accedat quod ait Apostolus, *omnia quæcunque scripta sunt, ad nostrã doctrinam scripta sunt.* Idcirco prudentiâ scripturarum, non propriâ debemus vti: auctoritate Salomonis, cùm ait: *Fili ne innitaris prudentiæ tuæ*: & canon inde sumptus, *Nemo suo sensu vtatur.* Idcirco pacem generalem quærere, & à DEO petere debemus, vt per pacem, & in eius tempore, cùm aliàs fieri non possit, perfectas virtutes & scientias adquiramus: quod sen- 30 sit Apostolus, cùm ait: *Pax DEI, quæ superat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras*: intelligentiæ vestræ, quæ sunt animæ rationales, per guerras, discordias & lites ciuiles, quæ bellis æquiparantur, & per earum prolongationes non custodiuntur, sed frequenter destruuntur: Ideò, prout magis facere potest, debet eas quilibet vir bonus euitare & fugere: & cùm hoc amplectitur aliàs non potens ius suum consequi, debet hoc prout magis potest abreuiare, in his pacem suam, & ius quærens cum cordis dolore: quod sic docuit fieri Philosophus, cùm ait: *Bellum de se, & in se tantum est illicitum & malum, quòd quicunque appetit bellum propter bellum in fine malitiæ est*: simile est, licet non tantum, malum, in ciuilibus controuersiis & litibus. Si enim pax vniuersalis finis est quem quærimus, quem in intentione no- 40 stra primò habemus: quia secundùm Philosophum, *finis operis, primum est in intentione; vltimum verò, in operis executione*: debemus primò tollere singula pacis vniuersalis impedimenta & occasiones verisimiles impedimentorum, vt accedat quod ait Philosophus: *Quicunque sustinet positionem Eracliti, debet concedere & negare omnia quæ concederet & negaret Eraclitus si præsens esset*: hoc est, omnia antecedentia & consequentia ad positionem: alioquin concedens vel negans aliquid repugnans primæ positioni, ad turpissimam ducetur redargutionem. Si ergo *summus Apostolicus*, mundi totius speculum, beati Petri principis Apostolorum locum tenens & sedem, vicarius Domini nostri IESV CHRISTI, Saluatoris & Patris omnium animarum, vt omnes animas saluet, patrique suo seruet & reddat, o- 50 mnes guerras, seditiones & controuersias nitens in singulis euellere, & quòd sic fiat docere, hoc in se & fratribus suis Cardinalibus & coepiscopis, primò debet facere vt accedat quod scriptum est: *Cœpit IESVS facere & docere.* Et Apostolus: *Operemur bonum ad omnes, quatinus in nobis est; maximè autem ad domesticos fidei.* Considerare ergo debet quales se habent & militant Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, & alii Prælati, Ducatus, Comitatus, Baronias, & alia temporalia obtinentes: qualiter ipsi guerras mouent, in quibus multi temporaliter, vt videmus, & spiritua-

Marginalia: Psal. 33, 14. — Act. 4, 32. — Rom. 15, 4. — Prou. 3, 5. — XIV. — Phil. 4, 7. — XV. — Gal. 6, 10.

liter, vt æstimant homines, frequenter moriuntur: qualiter prælati bellantes, perfectiùs & attentiùs vacant & vigilant bellis, quàm animarum saluti: qualiter in hoc plus laborant & impendunt, non aduertentes etiam in lege ciuili scriptum esse, *quòd animæ humanæ sunt quibuscunque rebus præferendæ.* In Regionibus in quibus non pugnant hi Prælati, vt in regnis Angliæ & Franciæ, videat qualiter controuersiis rerum temporalium vacant; qualiter desertâ curâ animarum, pro modico *parlamenta, scacaria*, & alia Principum auditoria frequentant: qualiter student & laborant, Ecclesiarum bona quæ sunt pauperum IESV CHRISTI consumunt in his litibus, patronis & ministris earum; qualiter plus remunerant legis humanæ quàm diuinæ patronos, ministros, & iudices; qualiter ipsi suas sponsas dimittunt desolatas, vt in 10 domibus & auditoriis Regum habitent, vt disceptationum forensium peritiam & experientiam adquirant; qualiter scholares iuuenes, ritus & gesta prælatorum videntes, desertis ob hoc philosophiæ legisque diuinę studiis, confluunt quasi omnes ad studia legum ciuilium; in eis & per eas quærentes non solùm pinguia beneficia, sed etiam prælationes maiores, vt multos imitentur qui per has leges ciuiles & earum exercitia maiores prælationes sunt adepti. Nonne hoc iam est taliter & in tantum assuetum, quòd philosophiæ legisque diuinæ scientia in paucis præter quam in Religiosis reperitur? Nonne frequenter plus impendunt prælati per annum, propter modicæ rei temporalis defensionem, plus in hoc & ob hoc de se laborant, quàm ob salutem omnium sibi commissarum animarum? quando Canonicus, qui 20 presbyter erat, fit Episcopus, quantum videmus, ipsum litibus temporalium intendentem, plus in salute animarum laborare quàm ante? Nonne prælati, exceptis litibus temporalium longè magis quiescunt, & minus laborant, magisque viuunt delicatè quàm alii clerici; & quàm ipsimet ante prælationes assumptas faciebant? & dum Prælati aliquando bona prædicant, nonne frequenter euenit quòd audientes eos increpare & arguere litium amatores, & insecutores cupiditatis, auaritiæ, & iniustitiæ, & alias solitas passiones, dicunt: *multa bona audimus hos loquentes, & videmus alia facientes.* Possumus de istis, post Saluatorem nostrum dicere & recitare: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: quæ dicunt, facite; sed quæ faciunt, facere nolite.* *A fructibus eorum*, id est operibus, *cognoscetis eos.* Ad quod se referens Philosophus v. 30 Moralium ait: *Qui bona loquitur & mala operatur, falsum doctorem se probat & ostendit.*

Matth. 23, 2. Matth. 7, 16.

XVI. Consideret etiam *summus Apostolicus*, qualiter religiosi *ordinis Sancti Benedicti* cōmuniter & vt in pluribus in domo Domini conuersantur Abbates, qui omnia bona monasterii possidere & seruare debent, plerumque sunt pauperes; Monachi, qui sine peccato mortali nihil appropriatum possunt habere, diuites sunt; administrationes in Abbaciis & extra quærunt; sitiunt, vt aurum & argentum in loculis reponāt, quæ frequenter suis tradunt amicis, quibus eis morientibus aliquando remanent cum perditione animarum tradentis & recipientis. Inter hos Monachos reputantur prudentiores qui plus habent in loculis, contra votum suæ professionis. Isti Religiosi, extra Abbatias multos habent *prioratus non conuentuales*, pro duobus vel tri- 40 bus monachis magnos redditus habentes, quorum forensium locorum priores residuum, post eorum victum & vestitum, licet CHRISTI pauperibus debitum, reponunt in loculis, ad litigandum contra suos Abbates vel alia mala faciendum, saltem ad omnia alia sua opera etiam orationes mortificandum, quandiu custodiunt quasi votum frangunt, super quo vix aut nunquam postmodum se emendant. Item in talibus prioratibus Monachi plerumque viuunt luxuriosè, ebriosè, & aliàs inhonestè: & aliquando filii nobilium fiunt in Burgundia Monachi ad illam intentionem, vt tales prioratus habeant, non solùm vt de bonis eorum delicatè, sed etiam vt luxuriosè viuant etiam in studiis; vt de pluribus audiuit; &, vt creditur, satis nouit dominus Papa suorum temporibus & locis studiorū. Abbates & alii præpositi præ- 50 dicti ordinis, sunt frequenter negligentes in correctione talium, timentes aliquando, si corrigere niterentur, lites & discordias eorum quos timere non deberent. Item, multi Monachi iuuenes rixosi, sunt & esse satagūt in claustris, vt ad tales prioratus causâ spatiandi & lasciuiendi mittantur.

XVII. Consideret etiam dominus Papa, quot & quantas guerras, quàm periculosas prædecessores sui mouerunt, vel motas sustinuerunt propter defensionem *patrimonii beati Petri*: quot Catholicos ob inuasiones huiusmodi patrimonii, excommunicationi & anathemati supposuerunt; quod

quod in talibus peccatis signis pœnitentiæ non apparentibus mortui fuerunt: Quantas impensas in talibus guerris, & ob eas fecit Ecclesia, & adhuc præsumitur esse factura. Consideret etiam qualiter vbique terrarum Ecclesiæ Romanæ subiectarum clamatur, cùm aliquis de *Symonia* arguitur; *Nonne videtis qualiter dominus Papa & Cardinales munera recipiunt ab ipsis quibus beneficia conferuntur, præsertim ab illis quibus de prælationibus prouidetur?* Qualiter illis per suos mercatores sub grauibus vsuris faciunt pecunias quas ab eis capiunt mutuari, præsertim ab *exemptis?* videtis quòd cùm duo electi, quorum etiam vnus habet ius, venire solent ad Curiam, demum post factas ab ipsis magnas expensas & munera recepta, laboribus & pe-
10 riculis viarum ac curiæ sustentis, inducitur vterque, & aliquando compellitur alter renunciare suo iuri, totum in manibus domini Papæ ponere? & qualiter Papa consueuit alii de Ecclesia vel Monasterio prouidere? & qualiter consuetum est, quòd sic prouisus, seruiat Curiæ de magna pecunia, aliquando septem, octo, vel decem millibus libris, sub grauibus vsuris perceptis ab illis qui publicè vocantur *Papæ mercatores*, qui publicè dicuntur eius pecunias recipere, conseruare, & fenerare? Consideret etiam dominus Papa, quòd Cardinales magnas habent secundùm Ecclesiæ statum dignitates, magna oportet eos impendere secundùm ritum viuendi modernum, paucos quasi nullos habent redditus suis titulis appropriatos: idcirco tanquam mercenarios oportet eos quasi viuere de ra-
20 pina: Qui tanta necesse habent, & consueuerunt recipere, qualiter assessores idonei summi iudicis, & sub ipso iudices esse poterunt? In talibus præsumitur pro diuitibus, quòd sua debeant officia laudabiliter exercere: E contrario, præsumitur contra pauperes. Quoniam vt ait Philosophus, *oppositorum opposita sunt causa*, & qui bene differunt * contraria consignificant. Per munera, preces, timorem, amorem, & odium, concupiscentiam, & huiusmodi, solet iudicium corrumpi: prout in *Canone* scripserunt qui per experimenta didicerant Sancti Patres: & hoc communiter credunt & dicunt omnes, *munera sumpta ligant*: & prout scripsit commentator Auerrois, *Nullus sermo communis in totum falsus reperitur.* Propter quæ peccata, & occasiones delinquendi, nec non & alias quas pleniùs nouit summa ex-
30 perientia Regiæ Maiestatis (considerans scriptum in Canone, & communiter vsitatum, quòd *id quod agitur à Prælatis facilè trahitur à subditis in exemplum*) ex nunc in posterum extirpandas, ne inde nascantur iniuriæ vnde iura nasci debent; & ne concussis columnis corruat ædificium; quoniam scriptum est: *Si Sacerdos qui est vnctus, peccauerit, faciet delinquere populum*: ne *Prælati*, qui sunt & esse debent, seque factis & verbis probare *Medicos animarum*, morbos ampliùs indicant & inferant quos curare deberent, & pro quibus curandis ab animarum patre sunt ad tantas dignitates, quas sequuntur omnia mundi bona, vocati. Si Medicus pro sanando vnico Regis filio, & hærede tot reciperet redditus, prouentus, & honorés quot habet vnus Episcopus pro curandis & sanandis animabus, & occasio-
40 nem morbi, & per consequens mortis, per suam culpam præstaret, vtpote coram ipso bibendo, vel comedendo quicquid desideratum à filio quod esset ei mortiferum; & filius hoc sequens exemplum, seque putans, cùm non esset, ad digerendum cibum, vel potum desideratum suo medico fortiorem, gustaret vetitum, & moreretur eius occasione, quid deberet & posset Rex facere de tali Medico? nonne posset ei dicere, *Vetuisti filio meo mortiferum cibum vel potum, quem desiderabat: & quia ipso vidente gustauisti, ipse ob hoc ardentiùs appetens, magis credens facto tuo quàm verbo, gustauit, & mortuus est hac occasione. Nonne sciebas, quòd qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur? & quòd maius est docere facto, quàm verbo? & quòd virtus concupiscibilis viso obiecto, quasi sine comparatione plus mouetur, & ar-*
50 *dentiùs concupiscit, quàm non viso? nonne hoc percepisti in equis, & tauris respectu fœminei sexus eorum? nonne dicit* scriptura, *fugienda consortia mulierum vt minus appetantur? Tu, te vendens mihi pro perito & experto, taliter contra me peccasti: laqueum tetendisti, per quem filius meus mortiferum gustauit, & ob hoc decessit: in culpa lata mortis eius fuisti, & idcirco morieris.* Quis diceret Regem istum per hoc iniustè iudicasse? Nonne videmus manifestè, quòd Prælati propter occupationes temporalium, etiam Medicorum, sine quibus non minus benè viuerent, deserunt

XVIII.

*

XIX.

Leuit. 4, 3.

frequenter & negligunt spiritualium curam? Nonne sunt magis solliciti de defensoribus temporalium suorum quàm spiritualium? nonne magis ipsos remunerant ac remunerare notoriè consueuerunt? Nonne inferiores *Curati animarum*, sic videntes operari suos maiores, mouentur ad ipsos imitandum, & similia opera more brutali faciendum? nonne in eodem, sicut diligentia attrahit diligentiam, sic negligentia negligentiam? nonne dicit Saluator: *Exemplum do vobis; vt quemadmodum dilexi vos, sic & vos faciatis?* ad quod se referens Apostolus ait, *Omnis CHRISTI actio, nostra debet esse instructio.* Nonne ad hoc concordat lex ciuilis cùm ait: *Non refert vtrum populus Romanus voluntatem suam exprimat verbis vel rebus ipsis & factis.* Nonne, vt in Canone legitur, Prælati propter se cauere debent ne malè agant; & ne malè agere videantur, & infamentur, propter suos subditos, proximos & coniunctos, ne sequantur exemplum eorum? Nonne scimus quòd iuxta Sanctorum Patrum doctrinam, hæc debent esse *opera Prælatorum*, sacram Scripturam legere, & docere; per orationes sibi commissi gregis peccata delere; & in quibus hæ non sufficiunt, arguere, increpare, corrigere & punire peccata nocentium quæ possunt esse nota, occulta solius DEI iudicio relinquendo? Nonne videmus Prælatos maiores, ab his operibus, propter occupationes temporalium plerumque cessare? Nonne videmus quales ipsi, loco DEI in hoc positi, & ob quas causas moti, sub se medicos eligunt animarum? qualem respectum habent? Nonne præferunt affectiones sanguinis, patriæ? seruitii temporalis, prudentiæ, sapientiæ, & experientiæ Medicorum quos eligunt loco sui? Quare non considerant qualiter ipsi remunerarent aliquem, qui ipsis grauiter infirmatis, nec petentibus habere nisi solum Medicum, sibi de ipso vnico taliter prouideret, & pro labore prouisionis, ab ipsis tanta reciperet stipendia, quanta ipsi recipiunt à CHRISTO qui omnia videt? Si Rex vel Imperator, commissurus bellum magnum, sub periculo amissionis Regni vel Imperii, si victoriam non haberet; nec posset constituere, nisi vnicum ducem sui belli, cuius electionem committeret illi de suis cui plura bona fecisset: vt vni, ponamus pauperrimo, in Archiepiscopum Coloniensem per Imperatorem promoto: & idem Archiepiscopus, cuius electioni stare oportet, ponamus quicunque sequatur euentus, considerans ducem belli multùm ditandum, eligeret ob hoc iuuenem, sanguine, seruitio vel natione sibi coniunctum, omisso seniore experto, in talibus assuefacto; cui non teneretur Archiepiscopus: Nonne sic eligens, inexpertum præferens experto, imperitum perito, ab omnibus vituperaretur? Nonne CHRISTVS, pater animarum, desiderans eas omnes in bello vincere contra Sathan, electiones ducum huiusmodi bellorum tam periculosorum, commisit Prælato superiori, vicario suo in plenitudinem potestatis assumpto, & aliis Prælatis in partem solicitudinis vocatis, cuilibet in sua diocœsi? Si isti Prælati propter commoda temporalia minus benè eligant, si ius habentem in electione repellant, vt alii quem plus diligunt vel à quo munera expectant prouideant: Si de melioribus personis, alias præferendo quas putant minus idoneas, ecclesiis non prouideant, quamcunque affectionem aliam ab animarum salute quærentes: Nonne CHRISTVS, qui tantùm ditauit Prælatos, quòd ipsi propter penuriam temporalium se non possunt excusare, nec secundùm vulgi opinionem tolerabiliter moueri ad sic eligendum, à CHRISTO poterunt inconuincibiliter redargui de crimine læsæ diuinæ Maiestatis? sicut dictus Archiepiscopus, dux vel Comes similiter ditatus, cui commissa fuisset ducis electio, de crimine læsæ Maiestatis humanæ, duce belli, per suum inordinatum & inexpertum modum exercitum ordinandi & regendi, deuicto? Nonne per prædictos modos viuendi prælatorum & religiosorum, aliosque defectus & excessus eorum, in Ecclesia DEI totoque populo Christiano scandala grauia sunt exorta, de quibus loquens Apostolus inquit: *Si scandalizatur frater meus, non comedam carnes in æternum.* Nonne lator Canonis ob hoc salubriter motus, ait: quòd *propter scandalum vitandum fieri debet & omitti quicquid fieri & omitti potest sine peccato mortali.* & alibi in Canone: *Faciat homo pro temporali vita hominis saluanda, quod potest sine detrimento salutis æternæ:* nullus enim propter alium se debet subiicere mortali peccato, pro quo pœna debetur æter-

XX. | Ioh. 13, 15. | 1. Cor. 8, 13.

10 | 20 | 30 | 40 | 50

tur æterna. Si ergo ſcandalum vnius villulæ vitandum eſt,& ob hoc faciendum & omittendum,&c. quantò magis propter ſcandalum populi vnius diœceſis,& magis vnius Prouinciæ, & adhuc magis vnius Regni? quantò magis & magis vitari debet ſcandalum totius populi Eccleſiæ Romanæ ſubiecti,& infamia omnibus occaſionem tribuens delinquendi? Quis eſt ille qui ſtatum præſentem expertus vniuerſalis Eccleſiæ, & videns in præmiſſis, & aliis, inordinatum ob hoc à Sanctorum Patrum Eccleſiæ doctorum diſcrepantem documentis, non æſtimaret reformato ſtatu vniuerſalis Eccleſiæ,præſertim in præmiſſis,orationes Domino pro ſubſidio Terræ Sanctæ, piè generaliter effundendas, quaſi ſine comparatione plus 10 prodeſſe quàm alias? Verè ad recuperationem & conſeruationem Terræ Sanctæ requiruntur orationes deuotæ prælatorum cleri,& populi: Quoniam humanæ vires non poſſent ſufficere, nec arma & gladii temporales, argumento canonis quo cauetur, *aliquando propter peccata populi datur malus Princeps & malus Prælatus*: quoniam populus obſtantibus peccatis, non eſt dignus habere bonum Principem, nec bonum Prælatum. ad quod concordat lex diuina, cùm ait: *Propter peccata populi regnare faciam hypocritam*: Sic ergo poſſunt eſſe & præſumuntur Prælati & Principes mali, cùm eos malos videmus,propter peccata populi: & ſimiliter eadẽ ratione imo fortiori creditur populus malus propter peccata & exempla pernicioſa prælatorum, quorum factis plus credit populus quàm verbis, contra doctrinam Domini, cùm 20 ait, *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: quæ dicunt facite, ſed quæ faciunt facere nolite*. Præmiſſis igitur,& aliis occaſionibus perditionis animarum,nec nõ veriſimilibus impedimentis recuperationis & conſeruationis Terræ Sanctæ cum ſumma diligentia conſideratis, expertiſſimæ veſtræ Regiæ Maieſtati ſi cum effectu ad huiuſmodi recuperationem & conſeruationem proponitis, prout communiter creditur, laborare ſolùm propter ardorem retributionis æternæ,Sanctiſſimo patri & domino *domino Clementi*, diuina prouidentia ſacroſanctæ Romanæ ac vniuerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici in eius Terræ ſubſidium, vt creditur, præ cæteris omnibus negotiis intendentis, placeat miſericorditer ſupplicare, quatinus taliter ſtudeat reformare ſtatum prælatorum totius populi & cleri Reipublicæ Chriſtia- 30 norum,quòd virtutes ſpirituales & temporales eorum vnitæ, prout eſſe deberent, ſpiritualiter & temporaliter deuotè militando proſperè citò poſſint in dicta terra contra hoſtes,ipſius fidei Catholicæ victoriam obtinere, per diuinam gratiam perpetuò duraturam. Quod fieri poſſe videtur exemplo *Salomonis*, veram & ſolam ſapientiam ab exercituum Domino poſtulando, quam ſequetur, licet non petatur,nec peti debet,auri & argenti copia pluſquam antè, nec non vera pax cordium & corporum; & per conſequens ſcientiæ, plenioreſque tam intellectuales quàm morales virtutes. Quæ reformatio ſtatus propter hos fines taliter deuotiſſimè poſtuletur, videlicet quòd *ſummus Pontifex*, qui circa maximam ſpiritualium curam plurimùm eſt honeratus & occupatus, ita quòd ſine ſpiritualium præiudi- 40 cio, regimini ſuorum temporalium ſufficienter vacare non poſſe creditur,inſpectis quæ ſuper fructibus,prouentibus & exitibus, impenſis deductis & oneribus ſolitis, ad ipſum peruenire ſibique remanere conſueuerunt, alicui magno Regi ſeu Principi, vel aliquibus, tradantur in perpetuam emphiteoſim, receptis optimis cautionibus quæ cogitari poterunt ſuper annua penſione, perpetuò liberè, quacunque ſubtractione ceſſante, ſoluenda in quocunque loco patrimonii ſic traditi,quem dominus Papa futurus pro tempore duxerit eligendum. Sic Papa, qui totius pacis actor & promotor debet eſſe, guerras non mouebit: homines non faciet in bellis ſubitò dirâ morte mori;ſic perfectè vacabit orationibus, eleemoſynis, contemplationi, lectioni; & doctrinæ ſcripturarum, correctionibus ſubditorum, 50 iuſtitiam & iudicium ſingulis Catholicis faciendo, fierique curando; veram pacem,omnibus CHRISTI fidelibus procurando:taliter,quòd pacificè viuentes inter ſe,Crucifixi patrimonium recuperare veraciter ſtudeant, & ſeruare. Sic Sanctiſſimus Papa theſauros non ſtudebit aggregare, nec à ſpiritualium ſolicitudine debita retrahetur: vitam ducet contemplatiuam, & actiuam fauente miſericorditer bonorum omnium largitore. Item petatur quòd dominus Papa conſideratis redditibus *Cardinalium* ſingulisque prouentibus, qui ſine mala præſumptione, ſcandalo,& infamia poſſunt ad eos peruenire,ſtatuat eis, quòd commodè pote-

Marginalia: XXI. (at "Quis eſt ille"); *Iob 34,30.* (at "Propter peccata populi"); *Matth. 23,2.* (at "Super cathedram"); XXII. (at "Præmiſſis igitur"); XXIII. (at "Quæ reformatio"); XXIV. (at "Item petatur")

rit facere, loco victus iuxta statuum suorum conditiones super patrimonio beati Petri: quod si non sufficiat, retentâ domino Papæ sufficientiâ competenti de bonis vniuersalis Ecclesiæ, præsertim *exemptorum* & prælatorum qui à sede Apostolica suas recipiunt consecrationes & benedictiones, quibus in recompensationem parcetur, in magnis seruitiis & muneribus, quæ in curia faciebant & in expensis, quia remoti propter hoc curiam non adibunt: Vniuersalis etiam Ecclesia conferat ad hæc secundùm quod plus vel minus Ecclesiis credetur hæc prouisio profutura. Cessabit prolongatio litium electorum, & aliorum curiam adeuntium, qui frequenter propter munera quæ dabant diu detinebantur ibidem; per talia extraordinaria munera & seruitia Cardinales status suos sustinere consueuerunt. 10

XXV. Quibus sic factis, sub pœnis fortissimis, statui petatur quòd *Cardinales & Papa* de cætero munera non capiant, nec capientes secum habeant: contra quoscunque capientes & dantes etiam acerbissimæ pœnæ statuantur. necnon numerus equitaturarum sociorumque Cardinalium statuatur. Et quòd medietas bonorum omnium Cardinalium & quorumcunque Prælatorum, tam maiorum quàm minorum, decedentium, subsidio Terræ Sanctæ quousque integraliter recuperata munitaque fuerit, applicetur, vnà cum omnibus bonis quorumcunque Clericorum quos decedere contigerit intestatos. Item, statim petatur, quòd alii quicunque à Clericis beneficiatis decedentes, quartam partem bonorum suorum dicto subsidio relinquere compellantur. Item, & quòd singulæ res derelictæ, & aliàs in nullius bonis existentes; restitutiones debitæ personis ignotis; & indistinctè quæ debebantur defunctis, quorum non inueniuntur hæredes; omnia legata caduca incertis personis & indistinctè relicta, & alia quæ modo quolibet absque alieno præiudicio reseruari & adquiri poterunt, eidem subsidio fideliter applicentur. 20

XXVI. Item petatur quòd patrimonia singulorum Prælatorum, ratione quorum *armorum seruitia* facere tenentur, & discordias possunt in curia quacunque seculari sustinere, similiter sub annuis pensionibus perpetuis, certis & idoneis defensoribus, perpetuò tradantur: si recipientes citò non inueniantur, ad firmam cum incremento, per licitationem tradantur ad biennium seu triennium, vt eorum valor meliùs sciatur, ne perpetuò tradentes super valore rerum fraudari contingat. 30 Quicunque *feoda* Prælatorum sic recipientes, bona contraplegia assignent, quæ si non soluerint prout actum fuerit pensionem Ecclesiæ, perpetuò remaneant, vt sic ipsa Ecclesia suo valore non fraudetur. Hæc res, si ipsam fieri tolerauerit antiquus hostis, perpendens per talia se fraudari, suisque vinculis & persuasionibus fortiter obuiari: Si prælati minus solito per hoc habeant, nihil amittent: quoniam sibi parcent longè ampliùs, etiam pecuniariter, in salariis aduocatorum, procuratorum, impensis propriis iusticiariorum, & aliorum multorum, per quæ consueuerunt in suis regionibus, patrimoniorum occasione, grauari. Quibus diligenter consideratis, prout eadem considerauit & perspexit actor huius operis, Prælati perpendere poterunt per hunc modum suis bursis magnum accrescere lucrum, quod 40 aliàs non haberent. Tamen ob hoc & super hoc multi, suadente Sathanâ, murmurabunt variosi, colores Rethoricos aliosque Sophisticos quærentes nequiter obuiandi: contra quæ, per suam gratiam, pugnare velit, qui omnia nouit ab æterno. Per hanc prouisionem sufficiet aliquibus prælatis dare robas quatuor domicellis, qui viginti vel pluribus robas cum multis aliis impensis dare consueuerunt. Super hac prouisione debebunt multi fori secularis aduocati, quibus patrimonia sub annua pensione tenturi Prælati consueta salaria & alia proficua, quæ multifariam multisque modis, tam directis quàm indirectis, habere soliti sunt, non præstabunt.

XXVII. Per hanc prouisionem, si fieri valeat, Respublica totius Sanctæ religionis Christicolarum in sua intentione finem vnum sibi præfiget, illum quæret, omnes operationes ad illum diriget, ordinabit & disponet, dis- 50 sonantia opera fugiendo: omnia erunt ordinata, ad augmentum Christianæ fidei, & eius exaltationem tendentia, quod erit rationi consonum. Nam vt ait Philosophus, *Mundus est vnus, sicut exercitus est vnus*: censetur autem exercitus vnus, vnitate ordinationis: quoniam finis, quem quærit, appetit, & intendit dux exercitus, victoria est: omnes autem qui sunt in exercitu

hanc

hanc intentionem habere, & ad hunc finem tendere pro totis suis viribus debent: quod si fiat modo debito, vix aut vnquam à suo fine proposito & intentione fraudabuntur. Sic *mundus* debet esse ordinatus in vnum finem, videlicet supremum cœli & terræ rerumque omnium conditorem: hunc finem omnes quærunt, vt ait *Boëtius*: sed multi mali hoc faciunt, errantes; quia quærunt ipsum in tabernis, lupanaribus, furtis, rapinis, symoniis, & aliis illicitis: errantes sicut qui quærunt pisces in montibus, feras in mari. Qui hunc finem quærit vbi est, inuenit. Vnde qui perfecti sunt, seu esse debent inter homines, vt prælati, quærere debent hunc finem non in bellis, non in litibus & discordiis, præsertim secularibus, sed in lectione & doctrina Diuinæ Scripturæ, in orationibus, & agibilibus, quæ ad actiuam vitam pertinent, vt vitam ducant *Mariæ & Marthæ*; felicitatem contemplatiuam & ciuilem, vt vtar verbis Philosophi, consequantur: si ad seculares discordias & occupationes retro cedere nitantur, præmissis obuiantes, dici poterit illis & opponi verbum Saluatoris propter tales probatum: *Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno DEI.* Luc. 9, 62.

XXVIII. Quod hæc prouisio sit optima, secundùm DEI omnipotentis ordinationem, *cuius actio*, secundùm Apostolum, *nostra debet esse instructio*, videtur inconuincibiliter probari posse. Suppono quòd ea quæ scripta sunt, in *Veteri Testamento* sunt figura & exemplar *Noui*. Item, suppono quòd Dominus Terram Promissionis, quam *Sanctam Terram* appellamus, quia per Domini præsentiam & opera, suoque sanguine sanctificatam, dedit Dominus duodecim tribubus filiorum *Israël*, quia sibi seruiebant, legem eius & mandata tenebant & docebant. Item suppono, quòd legem hanc magis intensiùs docebant & tenebant, & DEO seruiebant *filii Leui*, Sacerdotes & Leuitæ, quàm alii: & tamen Dominus voluit quod non haberent sortem in diuisione huius hæreditatis, præcipiens *Iosue* quòd eam diuideret inter vndecim tribus, & quòd tribus Leui, eius seruitio principaliter deputata, decimis fructuum aliarum tribuum esset contenta: & hoc, ne propter occupationem culturæ terrarum impedirentur & reuocarentur à diuinis officiis. [illegible] Si ergo prælati pro suis patrimoniis possunt habere vnde viuant, etiam tantum quantum in veritate consueuerunt habere, deductis impensis & oneribus assuetis: nonne, si hoc recusent, dato quòd aliquantulum minus haberent, quod non credo, imo firmiter æstimo ipsos longè plus habituros, dissonabunt a doctrina & prouisione Domini? dimissaque Domini prouisione & prudentia, suis propriis sensibus factis & doctrinæ Domini contrariis, seu aduersis, repelli rationabiliter poterunt à Domino, dicente: *occasionem salutis animarum vestrarum vobisq; subditarum gratis oblatam recusastis; occasionem perditionis animarum elegistis: sic retrò respicientes, non estis apti regno meo: in hoc mandata mea, præcepta & consilia non seruastis: me & proximos vestros perfectè diligere recusastis, occasiones non diligendi perfectè & hoc probandi quærentes: non aduertentes Philosophum merâ ratione vtentem scripsisse: eum qui felicitari debet felicitate contemplatiuâ, oportet habere victum & vestitum & alia necessaria ad procurationem vitæ, licet non expediat quòd sit Dominus terræ & maris: non aduertentes etiam in Canone Sanctorum Patrum propter bonum exemplum scriptum esse, quòd* Socrates *ille vir* Thebanus, *diuitias suas proiecit in mari, vt liberè studere posset & contemplari. Vos autem voluistis non solùm diuitias, imò contentiosis etiam litibus ac guerris frequenter plenas habere voluistis; pacificas diuitias, quæ per quàm longè, quasi sine comparatione, minus contemplationem impediuissent recusantes.* Quomodo & qualiter respondere, & se excusare poterunt Prælati, si talem recusauerint facere ordinationem & prouisionem?

XXIX. Non videtur quòd pacis inimici, si hæc fierent, offensi & à suis desideriis plurimùm defraudati, licet videntes & recolentes omnia præsentia & præterita ab origine mundi, possent, pro impediendo probabiliter prouisionem & ordinationem huiusmodi, probabiliter respondere. quòd si quis facere tentauerit, expediret *in scripturis hoc facere, propter variationem & transmutationem verborum, quæ non possunt sine scriptura, etiam per eundem, diuersis temporibus, sine augmento & diminutione proferri*, vt ait lex ciuilis: cuius causa est harmonia motus cœlorum cum diuersitate aspectuum, & influentiæ corporum qui sunt in eodem. Cùm autem *in fine* quem quærimus, non sit transmutatio nec vicissitudinis obumbratio, si Prælati se velint ei assimulare, variationes non quærent rectâ ratione non exemplis se tegent dicendo: *Multi Sancti Patres nostri, sacrosancta*

Romanæ & aliarum Ecclesiarum, prælati, maiores & prudentiores nobis, sic patrimonia tenuerunt: sic tenere & viuere volumus, ipsos imitando. Responderi potest: *non sequitur. Sancti Patres per suam constantiam temporalia & spiritualia sufficienter gubernarunt: ergo moderni hæc possunt & faciunt: discordiis & inuasionibus hominum plurimùm augmentatis*: & quia, secundùm legem ciuilem, non debemus respicere, quid Romæ fit & quid factum est: sed quod fieri deberet, & debuisset: & quòd noua constituere propter euidentem vtilitatem dubitare non debemus.

XXX. Nonne dicit *Auerrois*, quòd *Arabes* multa mala passi sunt, quia crediderunt leges suas, vniuersaliter esse seruãdas, & in nullo casu flectendas? Nonne omnis lex ciuilis est, & statuta fuit propter bonum & expediens? vix autem reperi posset aliquid in hoc mundo quod esset bonum ac expediens omni loco, omni tempore, omnibus personis. Idcircò variãtur leges & statuta hominum secundùm varietatem locorum, temporum, personarũ: & quod sic fieri debeat cùm euidens vtilitas hæc exposcit, multi Philosophi docuerunt, & Dominus ac magister omnium scientiarum, Sanctorum patrum & philosophorum, vt sic fieri doceret, & vt fieri non timeretur, plura quæ statuerat in Veteri Testamẽto, mutauit in Nouo. Quod dicit canon Apostolicus à prædictis Sãctis Patribus editus per hæc verba: *Non debet reprehensibile iudicari si secundùm varietatem temporum, statuta quandoq; varientur humana: nam & ipse DEVS super his quæ statuerat in Veteri Testamento multa mutauit in Nouo.* Hoc dicit regula iuris ciuilis sic: *omnis diffinitio in iure ciuili periculosa est: parum est enim quod subuerti non possit.* Et alia regula dicit: *in toto iure, nostro generi per speciem derogatur.* Vnde hic fuit, est, & esse debet modus leges condendi: facta, lege generali propter vtilitatem communem, si appareat illam legẽ seruando in casu speciali sub regula contento, sequi durum aliquod absurdum vel iniquum, cõsueuit, & debet, in illo casu, ne sequatur inconueniens ex lege generali, specialiter contrarium statui: quod dicitur, ius speciale in suo casu & terminis seruandum, propter specialem rationem derogans iuri generaliter promulgato. Nonne *Sanctus Augustinus* doctor Anglorum, statuit, vt in canone suo legitur, se nullum clericum ordinaturum, nisi renuntiaret proprietati, in communi religiosè viuendo; postmodum cõperto, quòd multi vt ordinarentur simulabant hæc se facturos & facere, nec faciebant; idcirco propter malum hypocrisis quod sequebatur vitandum, dixit, *certè ego sum qui statueram nullum ordinare nisi sic & sic faceret: quia noui multos simulatores, ecce in conspectu DEI & vestro, muto propositum.* Si ergo is sanctus in tam modico tempore, suam regulam, suum statutum, quod erat bonum, si bene vsi fuissent sui clerici, mutauit propter abusum, cùm multi prælati defensione patrimoniorum abutantur, guerras, seditiones & lites mouendo, desertis spiritualibus, eis intendendo saltem curiosiùs, cum maioribus impensis curis & laboribus, quàm spiritualibus: quare non committent aliis curam defensionis, prædà solitâ post impensas & onera, sibi retentâ, ad instar illorum prælatorum qui labores venandi feras, aliis committunt, per alios exercent, prædà retenta?

XXXI. Et si opponatur, aliqui sunt prælati qui propter defensionem temporalium, spiritualium curam non dimittunt: Responderi potest, quòd non obstat: Nam legum & canonum conditores, ad ea quæ frequenter eueniunt non quæ raró, se referre consueuerunt: Verum est quòd secundùm plus & minus non æqualiter impediuntur per hæc prælati; & qui magis impeditur, magis & fortiùs se applicat ad guerras & lites, mundanorum iudicio, quorum prudentia stultitia est apud DEVM, plus laudatur: hoc suadente & procurante, vt tales mundi gloriam pro tota mercede percipiant, & alii alliciantur ad ipsos damnabiliter imitandum, totius contemplationis pacis, & salutis animarum hoste antiquo cum suo concordi exercitu continuè operante, & laborante pro totis viribus ad omnem perniciem animarum. Si enim Sathan ad inuadendum & lucrifaciendum vnum solum hominem, aliquando inuocat septem spiritus nequiores se, quantò magis ad resistendum tantæ occasioni perditionis animarum, videns omnia præsentia, omnia præterita rememorans, sciens & prudens coniecturare de præterito, & præsenti in futurum, ad impediendum propositum huius operis, multitudinem vel quasi suum exercitum congregabit? cuius exercitus dæmonum omnibus persuasionibus, impedimentis, & tentationibus, difficile multum erit obuiare: sed, vt suprà tactum est, non erit impossibile. Quoniam ipse Sathan (qui pater mendacii censetur, & omnes mendaces

filii

filii eius; sicut DEVS veritas, & veraces, in quantum tales, filii eius) mentiri poterit multifariam suadendo prælatis per argumenta apparentia solubilia, per mendacia decipiendo ipsos, sicut decepit primos parentes nostros. Certum est quòd hæc materia moralis est: idcirco vera conclusio per demonstrationes ostensiuas probari non potest. Generales leges primò fieri consueuerunt: & cùm sequitur absurditas, vel inconueniens quodcunque; nociuum in casu speciali, sub legis generalitate vel regula contento, consueuit fieri ius speciale derogans generali: similiter cùm absurditas, vel aliud malum euidens sequitur generaliter ex obseruantia legis vel canonis generalis, per eum qui potestatem habet ad hæc, consueuit, & debet fieri ius generale totaliter arrogans. Primùm sic ergo lator supremus canonum, statuere de nouo poterit quæ petuntur, fauore Sanctæ Terræ totiusque salutis Reipublicæ catholicorum. Statum autem *Prælatorum religiosorum*, similiter expedit reformari: primò, vt Prælati omnes obedientias & officia rerum temporalium in suis manibus teneant, auferant à monachis, per idoneas seculares personas faciant administrari: quas eligant cum consilio trium vel quatuor monachorum, præ cæteris prudentium & expertorum. Item petatur statim quòd prælati religiosi sua temporalia per quæ consueuerunt interdum occupari circa forensia, & in sua contemplatione impediri, tradant in perpetuam emphiteosim, sicut & *seculares prælati*, etiam multo fortiori ratione. Ad quam traditionem in emphiteosim perpetuam faciendum, seculares & religiosi prælati si dicant esse damnosam, poterunt induci per Imperatores, Reges & Principes qui benè respici faciant, & ostendant magnam partem suorum prouentuum, redditium & exituum terrarum suarum, se impendere quolibet anno, suas terras regendo, defendendo, iustitias & sua iudicia faciendo. Audiui quòd cùm *regni Nauarræ* redditus ac prouentus annui quinquaginta millia librarum Tur. paruarum annuatim valerent, Rex Francorũ, quia per alios regebat, deductis impensis & honeribus regiminis & custodiæ, vix inde quinquaginta millia solidorũ habebat. Si quis dicat Regibus & Principibus, quòd quilibet vestrum, ius quod contra prælatos statui requirit, ipse eodem iure vtatur: Vos ergò primò temporalia vestra taliter tradatis, exemplum vt sic faciant dantes Prælatis; aliàs super hoc silentium habeatis: Responderi potest, quòd sicut prælati se non possunt exonerare, regimen spiritualium aliis assignando: sic est de Principibus respectu temporaliũ. Nam sicut Ecclesiarum bona data sunt & commissa *prælatis* propter regimen animarum omnimodè subportandum: sic temporalia data sunt & fuerunt *Principibus*, vt pacem vbique suorum locorum custodiant, defendant, quibuscunque malis resistant, iudicium & iustitiam faciant, bonos vbique remunerando, malos puniendo, corrigendo: & cum Principes, maximè qui non recognoscunt superiores in terris, quo ad sua temporalia, iustitiam habeant & consueuerunt facere de suis iustitiariis delinquentibus seueriorem, quàm de aliis quibuscunque; & cum expediat ob leues causas eos ab administrationibus amoueri ad instar monachorum, vt propter timorem amotionis & pœnarum quæ per correctores & inquisitores summariè procedentes infliguntur, quæ non posset sic de facili contra perpetuò possidentes, aliâs fieri: Idcircò talia committere magis expedit ad tempus modicum, quàm in perpetuum, vt faciliùs puniantur, & ob leuiores causas cum minori informatione, & frequentiùs amoueantur. Sed quantum attinet ad prelatos longè expedientius est, eos iudicare per alios, quàm per se ipsos, & alia quæ ad hæc pertinent facere. Nam faciliùs contra alium possidentem pro prælato fient probationes, quàm contra prælatum immediatè. *Prælati etiam multi in multis contendunt se propter sua facta personalia non posse per temporalium Principes de felonia, nec non super quibuscunque factis personalibus puniri.* Item contra alios possidentes loco prælatorum, faciliùs inuenietur consilium quàm contra ipsos prælatos: aliique magis timebunt expensas, pœnas, & emendas. Præterea Principes nisi circa regimen suorum subditorum essent occupati, remanerent otiosi: & sic præsumitur quòd frequentiùs bellis & factis Venereis ociosorum vacarent: quæ mali occasio non est quærenda, eligenda, sed vitanda. Item statim petatur, quòd omnes *monachi* in locis & monasteriis non conuentualibus morantes, ad Abbatias reuocentur, vt ibi religiosè viuant; sed ne minuatur cultus diuinus locorum, in earum capellis singulis, singuli Capellani constituantur, qui victum habentes modestum, ibidem officia diuina

XXXII. XXXIII.

singulis diebus celebrent. Item de bonis huiusmodi prioratuum trium vel quatuor, si Abbatia non habeat forensem prioratum conuentualem sufficientem, ad mutandum interdū habitationem monachorū ob aliquas causas locales in abbatia minus benè conuersantium, constituatur vnus prioratus conuentualis cū tenui victu monachorū, vt monachi timentes illuc mitti, meliùs conuersentur in abbatia sua, propter timorem habitationis tenuis prioratus. Si verò abbatia non egeat prioratu tali cōuentuali, tunc prior & monachi tam modicorum prioratuum, ad abbatiam mittantur in claustro Domino seruituri. De bonis prioratuum dimissorum assignetur abbatiis, quatinus verè tot monachi per annum impendent: sic diuinum seruitium augebitur, meliori modo fiet, Abbatiæ resumentes suos filios fluctuantes & vagantes extra claustrum, temporaliter non grauabuntur, maioremque sollicitudinē spiritualium perditionum & longè pauciora pericula sustinebunt Abbates & alii Præpositi. Sic omnia bona monasteriorum, erunt in manibus & potestate vnius, videlicet præsidentis in eis; qui non timebit corrigere & compellere filios ad obseruantiam regularem, propter thesauros in eorū loculis, iuxta damnabilem ritum hactenus obseruatum, reconditos, per quos tendere & insurgere solebant ad Abbatum depositionem, contra ipsos prouocando, appellando; plurima bona monasteriorum in hæc consumendo; & plura in loculis extra monasteria recondita, cum animabus deponentium, & depositariorum frequenter perdēdo. Quæ grauia damna, spiritualia & temporalia, notoria, scribētem hæc, qui plura magna salaria de talibus bonis receperat recepturusq; præsumitur, si actor vitæ longæuam ei vitam permittat, propter bonum commune mouerunt ad hoc cogitandum & scribendum.

XXXIV. Quid ergo præmissis deductis, fiet de residuis bonis huiusmodi prioratuum; Responderi potest, quòd secundùm statuta sanctorum Patrum, *clerici religiosi & seculares* nō sunt domini rerum ecclesiasticarū, sed solùm administratores: ex eis possunt ab institutione ecclesiæ percipere victum, vestitum, & alia necessaria ad procurationem vitæ: totum residuum pauperum est, & pauperibus debetur quicquid ab administratoribus, in præiudicium pauperū, retinetur, ad alios vsus applicatur, contractatur in præiudicium CHRISTI pauperumque suorum, qui sunt eius membra, furtum est, rapina est, sacrilegium est. Cōstat quòd isti *Priores forenses*, & ferè omnes clerici, de residuo isto bonorū ecclesiarum & monasteriorū, plurimùm abusi sunt: & idcirco finaliter debent amittere *priuilegium*, seu veriùs loquendo *facultatem*, de bonis huiusmodi secundùm suas voluntates, saltem finaliter, ordinandi. Idcirco, vt nō tanta thesaurizent seculares, maximè in præiudicium pauperum, quos frequenter iuxta thesauros eorum vident, & non miserentur, fame & frigore pereuntes. Petatur per *concilium*, statim, quòd maior pars bonorum decedētium, prædictæ prouisioni Terræ Sanctæ, & sequenti quæ tendit ad reformationē & vnitatem veram totius Reipublicæ Catholicorum, misericorditer applicetur, vnà cum residuo bonorum dictorum prioratuum: quod videtur fieri posse commodissimè per viam infra scriptam. Quod autem necessitas, & euidens vtilitas tantæ nouæ prouisionis, aliàs fortè minimè cogitatæ, sit, videtur declarari posse sic.

XXXV. Suprà tacta sunt ea, quæ ad esse recuperationis & conseruationis Terræ Sanctæ requiruntur, sed nō est prouisum nec tactum de iis quæ ad *bene esse* habitatorum eiusdem terræ requirentur. Si enim habitatores illius terræ malè viuant, iuxta id quod scriptum est, *loca non sanctificant homines, sed homines sanctificant loca*, quomodo durabit regnum & potestas malè conuersantium, si homines quasi ex omnibus mundi partibus ibi congregati malè viuere incipiant, & assuescant talem modum viuendi; *consuetudini* quæ est altera natura, quoniam naturam alterat, non emendationi deputādo? Ad hoc malum declinandum expediet, quòd quilibet de sua lingua peritum ibi & benè literatum reperiat *confessorem*, animæ medicum. Item & medicum corporis interioris & exterioris: periti & experti in talibus, vix & rarò reperiuntur apud nos ad remanendum: tales apud nos citò ditarentur: non transirent illuc ad sufficientiam, quoniam nec nobis sufficiunt.

XXXVI. Item præsidentibus regno Ierusalem expediret habere *secretarios* multos fideles, peritos, qui linguas Arabū, scripturas eorum, & alia mundi idiomata cognoscerent. Fertur quòd in partibus Orientis sunt quidā populi catholici, ecclesiæ Romanæ non obedientes, ab aliquibus articulis fidei quos tenet ecclesia Romana discordātes, quorū summus Episcopus, cui omnes sicut & nos Romano, obediunt,

vocatur

vocatur *Pentharcos*, qui nongentos habet sub se Episcopos: & sic dicitur plures habere sub se quàm dominus Papa: quos Episcopos, cum eorum populis, aliisq; pluribus, ab obseruãtia & obedientia ecclesiæ Romanæ dissonantes, expediret eidẽ ecclesiæ vniri & obedientes fieri, & cũ ipsa communicare: quod non posset esse nisi ecclesia Romana, plures benè literatos in eorũ idiomate haberet, per quos eis scriberet: nec Terra Sancta, & ei præsidentes succursum eorũ & communionem quo ad res posset habere, nisi similiter haberent plures benè literatos in idiomatibus eorum. Ad hæc enim, vt ait Plato, *Vobis datus est sermo, vt per ipsum præsto fiant mutæ voluntatis iudicia.* Si enim voluit Dominus, & expedit Romanum Pontificem vicarium suum, Petri locum tenentem in terris, fore caput vniuersalis ecclesiæ, omnesque sibi obedire, prout sanctorum Patrum statuta declarant; per consequens voluit, & vult Dominus omnia ad hæc necessaria & conferentia prouideri: aliâs non esset sua voluntas perfectè ordinata: cuius contrarium, esset hæreticum dicere. Quomodo ergo Romanus Pontifex qui linguas horũ nõ nouit, qui ipsos loquẽtes intelligere non potest, nec ipsi eum, eos attrahet ad vnitatem & obedientiam ecclesiæ Romanæ? Quomodo amouebit errores à cordibus eorum, nisi per aliquos interpretes prudẽtes, fideles, qui priùs vtriusque linguam intelligant, mutuas voluntates explicent, respondere tam rationabiliter sciant ad obiecta barbarorum, quòd eorum opiniones erroneas destruant; per inconuincibiles rationes eos moueant, & attrahant ad veritatẽ professionis Christianæ? Sunt etiam, & erunt multa alia ad hæc conferentia quæ in sequentibus apparebunt, & per sequentem prouisionem, agente Domino, finaliter, non subitò, poterunt obtineri. Romani enim Pontifices, quoniam ad tantæ dignitatis apicem vocãtur ætate prouecti, propter curã tanti gregis sibi commissam plurimũ occupati, nullo modo possent idiomata taliũ addiscere: & si scirẽt, nõ irent ad illos; nec illi venirẽt ad eũ; nec tales interpretes parati sunt, nec inueniri possent pro omnibus mundi thesauris, nisi de longè prouisi: qui fortè temporaliter non proderunt prouisionẽ inchoanti, ad instar *Moysi*, qui Terram Promissionis non vidit, & tantùm, prout scriptum est, & vltrà, super eius cõquestu laborauit. Nõ propter hoc obmittat summus Pontifex prouisionem salubrem inchoare. Si Dominus propter peccata morbos infert, & mortẽ præmittit, fortiori ratione pater misericordiæ propter bona desiderata & intenta, vitã prolongabit inchoantis. Nonne scriptũ est: *discite, vt semper victuri; sed viuite, vt cras morituri.*

XXXVII. Propter hæc autem, & alia bona innumerabilia obtinẽda, quæ omnia præuideri & scribi non possent, velit statuere sanctissimus pater *dominus Pontifex Romanus Clemens quintus*, veram Christianæ Religionis, quæ per operas hominũ subitò procurari nõ posset, appetens vnitatẽ, ea quæ sequuntur, operãte DEI misericordiã feliciter augmẽtanda, perficienda, mutãda prout sibi suisq; prudentibus, statũ mundi pleniùs cognoscẽtibus, visum fuerit opportunũ. Videlicet quòd in qualibet prouincia, secundum locorum facultates in hoc applicãdas, populorũ multitudines, in locis huiusmodi Prioratuum Tẽplariorũ, vel hospitalariorũ, quæ ad hæc magis fuerint opportuna, statuantur duo vel plura *studia puerorum*, & ferè totidẽ puellarum, qui eligãtur vt ibidẽ instruantur in ætate quatuor vel quinq; annorũ: eligãtur videl. per aliquem sapientẽ Philosophum, dispositionem naturalẽ verisimilem ad perficiendũ, secundùm doctrinã philosophicã cognoscẽtẽ. Ad hæc, assumãtur nobiles vtriusq; sexus, si & quatenus inuenientur; postmodum alii qui continuè doceantur, secundùm formam infra scriptã, per prudentiores mutandam, perficiendam, & augendam. Qui sub tali lege assumentur, quòd nunquam de cætero parentibus suis reddentur, nisi omnes impensas propter eos factas præ manibus reddiderint. Alii de studio in studiũ mittentur & demũ in Terram Sanctam, & in alias regiones: prout sancta Romana ecclesia per deputatos ad hoc, duxerit ordinandũ. Qui studẽtes & eorum doctores, viuẽt de bonis dictorũ prioratuum, & de bonis prædictæ prouisionis Terræ S. prout *Magistri prouisionis*, à metropoli locorũ cum cõsilio peritorum suffraganeorũ electi, melius viderint expedire. Isti omnes primò in *lingua Latina*, in tantum quòd eam sufficienter intelligant, vel ante paulatiuè instruantur: postmodumque pleniùs, quidam eorum in lingua *Græca*, alii in *Arabica*; & sic de aliis idiomatibus litterarum, maximè verò Catholicorum: vt demum per istos in loquendo & scribendo secundùm linguas omnium instructos, communicare possit per ipsos ecclesia Romana, ac etiam

Principes Catholici, cum omnibus hominibus, ipſos ad fidem Catholicam & vnitatem eius capitis attrahendo. Ex nunc aſſumantur iuuenes in *Grammatica* inſtructi, in quo iuniores præferātur, ſi ſint aliqui in *Logica* inſtructi, tantò meliores: quorum aliqui citò in articulis Fidei, & Sacramentis, *Veteri & Nouo Teſtamento* inſtruantur: vt inſtructi, quamprimùm erunt apti, mittantur in dictam Terram propter curam animarum gerendam, vt ad ſacerdotium promoueantur; de ipſis, Eccleſiis & populo prouideatur. Alii inſtruantur in *Medicina*, alii in *Chirurgia* tam hominum quàm equorum, per quos exercitui totique populo vtriuſque ſexus poterit ſubueniri.

XXXVIII. *Puellæ* in Medicina & Chirurgia, cum antecedentibus ad hoc neceſſariis, inſtruantur: iſtæ ſic inſtructæ, ſcribere ſcientes, adoptabūtur in filias & neptes, videlicet nobiles, & aliæ prudentiores, aptæ corporibus & formis maiorum principum Regionum ſuarum, Terræ Sanctæ, & aliarum proximarum, vt conuenienter poſſint maioribus Principibus, clericis, & aliis ditioribus Orientalibus in vxores dari: ſic ornatæ ad impenſas dictæ prouiſionis, quòd credantur Principum filię: quas impenſas maritatæ maioribus, etiam omnibus, promittant reddere viuentes, ſi poterunt, prouiſioni prædictæ; & ſi non vel quatinus non morientes, vt prouiſio ſine menſura taliter augeatur. Expediret multùm prælatos & *clericos Orientales qui vxores habent*, & qui beneficio matrimoniorum cum Romanis & aliis Occidentalibus renuntiare minimè voluerunt, tales vxores habere; per quas ſic literatas, articulos & ſacramenta more Romano credentes, liberos ſuos & maritos ad ſic tenendum, credendum, & ſacrificandum contingeret informari longè fortioribus rationibus & occaſionibus illis, quę per conſilium mulierum induxerunt *Salomonem*, ſummum ſapientem, ad idolatrandum. Iſtæ propter terræ natalis affectionē procurarent multas puellas de huiuſmodi prouiſione ſtudiorum, cum filiis ſuis, & aliis terræ maioribus maritari, præſertim cum clericis ad prælationes aſſumendis: iſtæ *capellanos* haberent, ſecundùm ritum Romanum celebrantes & cantantes; incolas illorum locorum ad ritum Romanum per hæc inducentes paulatim, præſertim mulieres quibus iſtæ per exercitium medicinæ, & chirurgiæ ſubuenirent, præſertim in ſecretis infirmitatibus & neceſſitatibus earum: contingere non poſſet veriſimiliter, quin iſte nobiliores & ditiores aliis matronis, medicinæ & chirurgiæ ac experimentorū quæ ſciri poſſent vbique notitiam habentes, matronas earum conſiliis indigentes, prudentias earum ſibi profuturas admirātes, propter hæc eas diligētes, fortiter attraherent ad cōmunicandum cum ipſis, delectandum & conueniēdum in articulis & ſacramentis.

XXXIX. Item quicunque Papa futurus pro tempore, cum tales in idiomatibus Catholicorum Orientalium eſſe poſſent inſtructi, prope curiam haberet eos tales eleganter literatos, per quos ſcriberet prælatis, & aliis maioribus illarum regionum: qui ſapientes Græci de facili ſic poſſent haberi. Quoniam cùm in ſtudiis remotioribus eſſent plures in Græco & Latino bene fundati, illi qui præ ceteris ad proficiendum viderentur benè diſpoſiti magiſq; dociles, eligerentur ad ſtudendum, audiendum, & poſtmodum legendum, quidam in *Iure ciuili & canonico*, alii in *Aſtronomia*, aliiſque ſcientiis *Mathematicis & naturalibus*, alii in *Theologia*, alii in *Medicina*: quarum ſcientiarum eſſent ſtudia feruentia ab inuicem ſeparata, ne ſe inuicem impedirent per inuidiam, aut aliàs. Nam vt ait Philoſophus in ſua Rhetorica, *Philoſophi naturaliter ſunt inuidioſi.* Tunc ſi Papa, propter cauſas arduas, ad terrā Græcorum, & idem intelligo de aliis idiomatibus & terris, mitteret aliquem *Legatum*, ſimul mitteret cum ipſo peritiſſimos in qualibet ſcientia duos vel plures, qui peritiores de illa terra, diſputando, conſulendo, conferendo, & modis omnibus ſuperarēt: vt non eſſet qui poſſet ſapientiæ Romanæ eccleſiæ reſiſtere. Ab vtentibus ratione, commendaretur & timeretur in partibus Orientalibus, Romanorum ſapientia, ſicut Regina Auſtriæ commendauit ſapientiam Salomonis.

XL. Per huiuſmodi ſtudiorum prouiſionem, inſtructorum vtriuſque ſexus ad partes Orientales tranſmiſſionem, contingeret nobis Occidentalibus communicari res precioſas, in partibus illis abundantes, nobis deficientes, & apud nos cariſſimas, ſatis pro modico nobis communicari, mundo Catholicorum ordinato. Quæcunque ſiquidem res mundi, licet quo ad nos raro inueniantur, precioſæ & caræ reputantur, in aliquibus locis multum abundant, & viles in eis reputantur. Si quęratur huius rei cauſa, reſponderi poteſt, ſicut reſpondet *Philoſophus*, de cauſa ſituationis quatuor elementorum: quòd

quòd ita res suas disposuit in hoc mundo, non sine causa, DEVS gloriosus & sublimis, qui omnia in mundo inferiori existētia fecit propter hominem, & nihil frustra ordinauit. Si enim, homo in hoc mūdo omnia desiderata per ipsum haberet pro libito voluntatis superbiendi desiderandique, hîc inferiùs semper manere, nō ad superiorem patriam conuolandi desiderium haberet, suum appetitū in rebus infimis figendo: & sic homo nō esset ordinatus, quia se non ordinaret ad suum creatorem. Nonne benè dixit *Boëtius: solum illud est, & debet reputari esse in mundo quod tenet ordinem, seruatq; naturam.* Idcircò dixit quòd mali homines non sunt, & quòd peccatum nihil est: ex quo concludebat ille prudentissimus frater *Thomas de Aquino*, vt audiui in quodam suo sermone, sic: *Quicunque peccatum faciens, seruus est peccati: sed quicunque seruus, minor est quàm dominus, & peccatum nihil est: Ergo quicunque peccatorum, minus est quàm nihil.* Sic autem *Philosophus* ait: mundus est vnus vnitate ordinationis sicut exercitus: Exercitum autem vnum facere per vnitatem finis ad quem tendit, qui est victoria, principaliter pertinet ad Ducem & Principem exercitus: Similiter totum mundum vnum facere, principaliter pertinet ad eius Monarcham.

XLI. Modò non est homo sanæ mentis, vt credo, qui æstimare verisimiliter posset in hoc fine seculorum fieri posse quòd esset totius mundi, quo ad temporalia, solus vnus Monarcha, qui omnia regeret, cui tanquam superiori omnes obedirent: quia si ad hæc tenderetur, essent guerræ, seditiones & dissensiones infinitæ; nec esset qui posset eas sedare propter multitudinem populorum, remotionem & diuersitatem locorum, naturalem inclinationem hominum ad dissentiendum: licet aliqui vulgariter vocati fuerunt mundi Monarchæ. Tamen, postquam Regiones fuerunt de hominibus populatæ, non credo quemquam fuisse cui omnes obedirent. Non legitur vt credo, Occidentales citra Græciam habitantes, etiam Regi *Alexandro* subiectos fuisse, nec eius Imperio paruisse. Sed verisimile est quòd *in spiritualibus posit & debeat esse Princeps vnicus & Monarcha,* qui spiritualiter percutiat & distringat vsque ad Orientem, Occidentem, Austrum & Septentrionem quod non video posse contingere, nisi factâ prouisione notionis linguarum, modo præscripto, seu meliori. Nam & ipse Dominus, qui omnia nouit & in figuris & parabolis ac similitudinibus aliis docuit, nobis relinquens exemplum, Apostolis suis & discipulis Euangelium omnibus populis prædicaturis notitiam dedit omnium linguarum & sapientiæ prædicandi, dicens: *Cùm veneritis ante Reges & præsides nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis.* (Matth. 10. 18, 19.) Non fuit, nec est, nec erit alius ab ipso, qui tantum munus, tantam gratiam potuerit nec possit donare: ipsi soli taliter reseruatur potestas quæcunque miracula faciendi. Quoniam ei nihil est impossibile, quod esse possit secundùm rerum naturam: quoniam non potest facere quod aliquid sit ens & non ens simul: hoc est, quòd duæ contradictoriæ propositiones sint simul veræ: idem in contrariis, quantum ad veritatem: nec non & quòd omnes creaturæ quæ sunt & fuerunt, per se non possent minimum facere miraculum. Si DEVS omnipotens miraculosè dedit prędicatoribus quos elegit & misit per vniuersum orbem, notitiam omnium linguarum, & potestatē loquendi secundùm eas, ac si nati fuissent de singulis Regionibus, ad hunc finem quòd procurarent omnes baptizari & credere, & Petro Principi Apostolorum obedire, omnium credentium vnam faciendo Rempublicam: quare successor Petri CHRISTI vicarius & præ omnibus imitator, qui non potest subitò miraculosè dare scientias, notitiam linguarum, & facultatem secundùm quamque loquendi, non prouidebit, ex quo ostenditur ei non solùm possibilis imò sibi facilis, non sumptuosus, parumque, quod ad ipsum, laboriosus modus faciendi de discipulis linguas omnium scientibus & intelligentibus ac loquentibus, vt mittantur ad prædicandum; & cætera subsidia illis quibus prædicabunt expedientia non solùm quo ad animas imò etiam quo ad corpora faciendum? ad quæ *Medicina*, & *Chirurgia* præcipuè expediunt: cuius prouisionis, & præuisionis actori, & ordinatori, creditur, licet non perficiat & attingat ad finem intentum perfectæ vnionis Christicolarum in fide & obedientia, summam remunerationem æternaliter faciendum: diuinâ misericordiâ principium, medium, & finem operis consummante. Propter quod impetrandum pro actoribus huius prouisionis & benefactoribus, in studio quolibet eiusdem diebus singulis, vnum legi *Psalterium*, à quòlibet suam partem, quæ modica erit,

statuatur: item *Missam* vnam pro viuis, & aliam pro defunctis: vt actores & quicunque benefactores, viuentes & post mortem, diurnam remunerationem expectent.

XLII. Huius verò prouisionis, erunt, & ab ipsa per eamque procedent commoda temporalia, quæ plus longè proderunt communitatibus Regionum, de quarum bonis fient impensę, quàm prodessent huiusmodi bona, si etiam fideliter, quod vix aut nunquam contingeret, pauperibus erogarentur: communiter considerata pauperum modernâ multitudine copiosâ, penuriaq; specierum, & aliarum rerum Orientalium quam patimur, quæ cõmunicabuntur omnibus catholicis pro preciis moderatis: quod sine cuiusquã grauamine fieri poterit: quoniam cessabũt plurima solita pericula, & impedimenta maris & terrarum: sedatoque per DEI gratiam incursu hostium Terræ Sanctæ, præsidens eidem, cum eius nauibus de bonis ipsius, poterit præcipere & curare citra mare portari, comparari species, & alia bona, & illuc de bonis nostris reportari, mandarique precia rerum emptarum, sumptus portandi, vt taxentur precia rerum singula, propter obuiandum cupiditati crescenti quotidie mercatorum. Item dominus Papa, Cardinales, & maiores prælati, nec non Reges & Principes regionum in quibus erunt studia & Abbatiæ, de quarum bonis pro parte fundabuntur, per discipulos huiusmodi prouisionis habere poterunt non solùm species, sed quascunque res caras & preciosas, quas de regionibus Orientis habere desiderauerint, sibique expedierit, quasi pro nihilo, respectu veteris caristiæ.

XLIII. Quid plura scriberem commoditates huius prouisionis, si benè velint vti, cum distributione debita, actores & discipuli eiusdem? per vnum solum viuentem præuideri omnes, scribique non possent, ad instar eius quod ait *Philosophus*: augentur autem dæmones nõn per media, sed in post assumendo, & in latus. Fortè *maioribus Sarracenis*, quibus alii iniuriantur, guerras mouent, auferunt terras suas, alia bona rapiunt, poterunt dari *vxores* peritæ prouisionis istius, saluâ fide, vt non communicent cum eorum idolatria: per quas cum auxilio DEI & discipulorum prædicantium, & vt subsidium habeant à catholicis, quia de Sarracenis non possunt confidere, poterunt ad fidem catholicam induci & perduci; paulatimque poterit apud ipsos nostra Fides publicari: quod plurimùm appeterent eorum vxores, eò quòd quilibet ipsorum multas habet: vitam etenim, ducunt omnes diuites & potentes intra ipsos, luxuriosam, in præiudicium vxorum, quarum quælibet vellet vnum habere solum magis (nec est mirum) quàm quòd septem vel plures vxores non haberent nisi vnum. Idcirco generaliter, prout à mercatoribus qui frequentant earum terras, audiui, quòd mulieres illius sectæ de facili multùm mouerentur ad nostram, vt quilibet vir haberet vxorem vnam tantùm.

XLIV. Per pacem enim & concordiam generalem omnium catholicorum ecclesiæ Romanæ parentium, modo præscripto firmatam, nec non per guerrarũ & litium infra scribendam abbreuiationem, tanquam per causas ordinatas agente rerum omnium conditore, sequitur Catholicos longè plusquam hactenus fuerunt, futuros esse virtuosos, literatos, locupletes, longæuiores, ad subiugandum barbaras nationes potẽtiores; quia cùm inter se guerras nõn haberent, nec se timerent habituros, propter immensitatem pœnarum amittendi *terras vacales* cum bonis, idcircò verisimile est, quòd se inuicem diligentes Principes Catholici, simul confluerent, seu saltem vndique mitterent contra infideles innumerabiles exercitus pugnatorum, in acquirendis terris mansurorum ad perpetuò seruandum easdem: sic plusquam paulatim Respublica Catholicorum obedientium ecclesiæ Romanæ fortiter augeretur, contra alios omnes Rempublicam vnam, & affectionem, amorem & charitatem ad DEVM & proximos non habentes: ad quod multum conferret si *Philosophiæ studium* in tota nostra Republica fortiter augeretur. Nam si flos militiæ hactenus sequuta est studium de regno in regnum; vt de *Indis* ad *Assyrios*, & de *Assyriis* ad *Græcos*, de *Græcis* ad *Romanos*, de *Romanis* ad *Citramontanos*, prout legimus per historias antiquorum: ergo si secta Catholicorum vnam in omnibus regnis & locis faciat Rempublicam, & studium suscitet in omnibus locis ad hæc aptis, sequi deberet hic effectus, quòd hæc respublica mundi Monarchiam, ex nunc in posterum augendo, processu temporis obtineret: quod quo ad spiritualem obedientiam, non temporalem speratur & apparet verisimiliter obuenturum,

XLV. Quòd autem in modico tempore possint & debeant scholares huius prouisionis valdè plus cæteris, & expediat proficere,

ficere, poteſt ſic declarari, concitando peritos & expertos *prouiſionis doctores*, ad proficiendi modum, artem, experientiam & ſtudium augmentandum. Eligantur pueri quatuor quinque vel ſex ad plus annos habẽtes, ad proficiendum capita benè figurata & diſpoſita, nunquam ad ſuos parentes niſi de licentia prouiſionis reuerſuri: quorum centum vel plures inſtruantur in vno loco ad hęc benè diſpoſito, primò in lectura *Pſalterii*; poſtmodum in tertia parte diei *in cantu*, & pertinentibus ad hoc; in aliis diei partibus ſucceſſiuè, in *Donato*, more Romano confecto, in accidentibus, declinationibus, & ſucceſſiuè in aliis Grammaticalibus, puer eùm audiet librũ *Catonis* & alios minutos actores; quatuor lectiones habeat in die magnas, prout inge-
10 nium poterit ſuſtinere, ſuper quibus non ſupinet. Audiat primò doctorẽ legentem, poſt alium repetentem; poſt quem ſtatim toties repetat quòd ſcire videatur: declinationes & regimina vocum dicantur eidem primo, poſtmodum repetat citò ſuper quolibet interrogatus, regimina dicãtur eidem in hyeme ſolùm de nocte Latinum faciat: quod cùm aliquantulũ facere cœperint, ſemper loquantur Latinũ, ſe in hoc omni loco & tempore aſſuefacientes. Poſt aliquos actores minutos audiant *Biblia* pueriliter ter vel quater in die, de hiſtoriis eius & poëtriarũ tantum per ordinẽ Latinum faciant, quod non ſcribant niſi rudes. Cùm incipient diebus primò cõſtruere ſolẽnibus conſtruatur eis *Graduale*, poſt ea *Breuiarium*, non *Miſſale* niſi in Biblia: conſtructo Breuiario, cõſtruatur eis *Aurea Legenda* Sanctorum, & hiſtoriæ poëtarũ pro-
20 ſaicè & breuiter extractæ: ſuper iis hiſtoriis quæ proderunt eis in futurũ non ſupertruſis ſolitis materias faciant, ſeu quod propriùs eſt latinizent: tunc nihil amittent de tempore otioſo, prout hactenus factũ eſt: omnes materiæ quas facient perpetuò ſibi proderunt. Cùm totã Bibliam audierint, repetant eam quilibet in die ad minus ſexternum vnum; ſimiliter de hiſtoria Sanctorũ: & Poëtarum verſus planos tãtum modico tempore faciant: demum cum debebunt audire *Logicam*, in tribus mẽſibus æſtatis omnes Poëtas audiant. Videlicet primâ die *Catonem*, ſecundâ *Theodolum*, tribus ſequẽtibus *Tobiam*, & ſic de aliis: qualibet die, per duos doctores ſex audiant lectiones, quas ferè totas per ſe poſſent videre, præſcitis hiſtoriis, & figuratis vocabulorũ communiũ. De talibus ſcripturis, vbi nõ quæritur niſi ordinatio & notio figu-
30 ratorum, poteſt quilibet iuuenis ſtatim cùm incipit proficere tantùm, videre, & legere ſicut de vno *Romantio*. Quolibet tempore anni de die & de nocte deductâ partitione ſomno deditâ, circa hæc continuè laborãtes, benè diſpoſiti ad proficiendum, infra decimũ ætatis ſuæ, vel ſaltẽ vndecimum annũ, alii infra duodecimum ad minus, hæc, dante Domino, ſcientiarum omnium, poterunt peregiſſe. Inter quæ præmiſſa, pueri, prout eorum Doctores viderint expedire, *Doctrinale* audiant, quatinus attinet ad declinationes nominum & verborum, & vltimò *Græciſmum* ita quòd ſenſum literalem breuiter cõprehendant, in ſolemnitatibus aliis nullatenus inſiſtẽtes.

Quibus ſic peractis pueri mutent locum, & in alio ſtudio, *in Logicalibus* incipiant doceri, ſimulq; in *Græco*, *Arabico*, vel alio idiomate, quod prouiſores duxerint XLVI.
40 eligendũ: in lectura cuius idiomatis noui, in figuratis vocabulorum, & ordinationẽ illorũ, quo ad Grammaticalia, primò doceantur; in *Logica* tractatus audiant, & ſummulas ob eorum expoſitionẽ confectas: procuretur quòd per aliquẽ in hac arte ſapientẽ extrahatur eis breuiter, & planè ars in quolibet libro logicali per *Philoſophum* obſcurè tradita & ſubcinctè, vt poſt tractatus, illã artem breuem, ſcriptorum expoſitione non egentẽ, audiant bis vel ter in modico tẽpore: poſtmodũ libros audiant ſemel ſolemniter. Quod ſic perfici deberet infra quatuordecimum annũ: tunc incipiant audire *Naturalem ſcientiam*: propter cuius prolixitatem & profunditatem, expedit naturalia *fratris Alberti*, cõtinentia prolixè totam intentionẽ Philoſophi, cum multis additionibus & digreſſionibus, quantum magis fieri poſſet, abbreuiari, tam
50 planè quòd intelligẽtes legere poſſent hoc extractum ſufficienter ſine ſcriptis. Hoc extractum, audirent iuuenes totum primo anno quatuor lectiones in die ſine quæſtionibus: hoc idem audirent ſecundâ vice cum quæſtionibus: poſtmodũ audirent ſemel libros prout leguntur in ſcholis. Item expediret quòd quæſtiones naturales haberent extractas de ſcriptis tam fratris *Thomæ*, quàm *Segeri*, & aliorum Doctorum ordinatas omnes de vna materia: vt, de materia prima, de forma, cõpoſito eius, generatione, corruptione, de quolibet ſenſu, eius obiectis, de qualibet potẽtia animæ, operationibus & naturis earũ, de elemẽtis naturis & operationibus eorum, de cor-

poribus cœlestibus, naturis, influentiis & motibus eorum: ad talem ordinem tendēdo, quòd materiæ de facili possent inueniri, & propter ordinē faciliùs sciri: quod esset multum difficile taliter ordinare, licet multùm proficuum in via doctrinæ, quæ de facili modico tēpore per hunc modum adquireretur, acquisita conseruaretur, & ad memoriam reduceretur. Quibus sic factis audirent Morales scientias, videl. monosticam, ethicam, rhetoricam & politicam sic extractas & abbreuiatas. Ethicam vidi per decem libros abbreuiatā per magistrum *Hermannum Alemannum*; quâ præcognitione habitâ, semel audirent libros solemniter cum quæstionibus, vt in naturalibus ordinatis, cū paucis argumentis in quacunque scientia scriptis; quoniam argumentorum multitudo magis confusionem intellectus & iudicii rationis, quàm scientiam inducit. Quibus sic factis in anno vno, quia bis in die *Bibliam* audirent Biblicè, & librum finrum in manè, cum questionibus in Naturalibus obmissis, qui debent esse prædicatores per duos vel tres annos sic audirent: quorum si aliqui sic facerent, aliis sufficeret semel audire anno vno seu minori tēpore. Postmodum expediret quosdā per bienniū *Leges* audire, & perfectè quinque volumina possent audire. Postmodumq; *Decretum* & *Decretales*; bis decretū in die, & decretales semel. Clericaliter in ecclesia DEI victuri possent obmittere leges, sed non Decretales & Decretū: seculariter victuri, possent obmittere Naturalia, Moralibus, in Iure ciuili & canonico longiùs insistendo. Qui verò vellent audire *Medicinam*, post naturalia possent hoc facere quāuis expediret Bibliam & finas non ignorare: quoniam in eis tanguntur principia quæ sunt fundamenta omnium scientiarū: iuxta id quod dicit Philosophus, *communicant autem omnes scientiæ:* & valde magnū est, omniū scientiarū principia cognoscere, vel saltē non ignorare. Qui verò in addiscēdo fuerint rudiores, cognitā Logicā paululū, & magis cùm erit possibile Naturali scientiâ, *chirurgiam hominum & equorū* audiant; & cū hoc si fuerit possibile *Medicinam* videl. illi, qui meliùs fuerint capaces, vt profectiùs artē chirurgiæ possint apprehendere, arte Medicinæ cooperante. Isti Medici & Chirurgi vxores habeant similiter instructas, cū quarum auxiliis ægrotantibus pleniùs subueniant.

XLVII. Aliquis poterit opponere, argumento eorum quæ vidimus: quid proderit eis qui secum tot volumina portare non poterunt, per bienniū Leges audire? Respondeo, si libros non habent cùm vti debebūt, parùm proderit: tamen propter iura canonica proficiet eis, & ne totaliter ignorent; si tamē libros secū portarent, longè magis proficeret. Supponere debemus aliquos sic audituros, qui libros secū portabunt, & aliquos non portantes, acquisituros libros; & propter bonum scientiarū fundamentum profecturos etiā per libros, per solū studium notos, scolis desertis. Istos autē scolares modici tēporis, magnas ciuitates & populos gubernaturos, & iudicaturos, expediret habere *Leges* in vno volumine, planas, breuiter, & clarè, semel tantum, absq; similium repetitione scriptas, perfectas sententias cōtinentes, vt intelligi possent & legi sine glosis, & scriptis: omnes leges vnius materiæ, sub vno titulo comprehendendo taliter, quod aliàs benè literati possent intelligere & capere sine doctore; similiter expediret habere *Decretum abbreuiatum*, & Decretales, vt scolares pauci temporis, ex iuribus cōfusis & prolixis, sub breuitate generalia & specialia iura cuiuslibet materiæ, retinere, secumq; portare possent: quibus mediantibus cum experientia, se & alios ciuiliter regerēt, his generalibus & spālibus viribus pro assuefactione habituatis, experientia cooperante, libris acquisitis perfectiùs in eis studerēt. Hæc abbreuiata & extracta, forent libri portatiui pauperum, & etiā eorum qui circa alias scientias occupati, vt circa Philosophiam, & Theologiam, solitum & necessarium studium ad notitiam magnorum voluminum non apponerent: eò quòd *breuitas vitæ hominum, & occupatio spiritualium & seculariorum negotiorum*, rarò permittunt homines perfectè studere & cognoscere iura ciuilia, & canonica tam prolixa, cum Philosophia & Theologia. Tamen benè dociles modo præscripto studium cōtinuantes, infra triginta annos ætatis suæ, fieri poterunt in philosophia, iure ciuili, canonico, & diuino valde periti, & in modo prędicādi experti. Nā scriptura *Veteris & Noui Testamenti*, cū *Legenda Sanctorū* in pueritia cognita, repetita solemniter cum *libro Sūmarum*, vt præscribitur anno vno post adeptionem Philosophiæ, sufficienter ex tunc a pueritia disponet eos ad intelligēdum, reportandū, ac memoriæ commendandum, singulis diebus festiuis prædicationes, ita quod prædicandi modus sic assuefactus erit eis quasi naturalis: iuxta id q. recitat

Philosophus

Philoſophus Platonem docuiſſe pueros aſſuefieri in operibus virtutum, vt proceſſu temporis ſint in eis quaſi naturalia,& ad ea tâquam ad naturalia moueantur. Nam, vt dicit ibi, *conſuetudo, altera natura eſt*: id eſt, alterat naturam. Quòd ſic expediat prælatos, eccleſiæ rectores, edoctos eſſe in Philoſophia, Theologia, & in vtroque Iure, vſu & experientia ſcientiarum huiuſmodi, ſatis docuit experientia, ſuprema rerum magiſtra, prout clamant multi ſacri Canones, conſiderantibus defectus illorum prælatorum, qui ſolû *Ius Ciuile* ſine Canonico & Diuino, licet multùm profundè, didicerunt: Item & eorum, qui ſolum *Ius Canonicum*, vt ſunt aliqui canonici regulares & monachi: Item & eorum, qui Philoſophiam & Theologiam nouerût. XLVIII.

10 Nam prelatus non ſolùm per alios, ſed etiam, vt magis moueat & ædificet, ac timeatur, per ſe ipſum facere debet ea quæ pertinent ad felicitatem contemplatiuam & actiuam: iuxta illud verbum Euangelii, *cœpit IESVS facere & docere*. Licet ſcriptum eſt, per ſupremum aduocatum, *Maria meliorem partem elegit, quæ non auferetur ab ea*: tamen hoc non ſufficit prælatis quo ad ſubditos. Si prælatus velit totaliter ad inſtar *Mariæ* contemplationi vacare, debet religionem vel heremum intrare, prælationis virgam alteri dimittendo. Et ſi prælati vitam vtramque gerere, & ſecundùm eas beatificari tenentur, debent inſtrui in pertinentibus ad vtramque, in tantum quòd ſit veriſimile ſibi ſufficere poſſe, prout humana fragilitas poteſt comprehendere & acquirere ſcientiæ notionem: in qua acquiſitione & ſufficientia ſcientiarum, nul-

20 lus debet finem & perfectionem ſupremam apponere, vt quieſcat, tanquam ſufficienter inſtructus: quoniam non poteſt eſſe in hoc mundo quiſquam tam perfectus, quin ipſum inſtrui perfectiùs expediret: ſolus DEVS in fine & termino perfectionis eſſe poteſt. In *Mathematicis* verò ſcientiis propter plures earum vtilitates, præcipuè tactas in libello ſuper vtilitatibus huiuſmodi confecto per fratrem *Rogerum Bacon* de ordine Minorum, expediet aliquos huius prouiſionis diſcipulos inſtrui, prout in illis ſapientes commodiùs & breuiùs viderint expedire: in illis quæ prodeſſe poterunt ad acquiſitionem & conſeruationem Terræ Sanctæ potiùs inſiſtendo. Quemlibet catholicum præſertim literatos expedit cognoſcere figuras, ſitus & loca * ceelorum, eorum magnitudines, figuras; orbium cœleſtiû ſpiſſitudinẽ,

Luc. 10, 42. XLIX.

30 eorum magnitudinem; Solis, Lunæ, & aliarum ſtellarum velocitatem, motus & influẽtias; & quantû terra reſpectu eorû minima, & reſpectu hominis maxima: vt hiis admiratis, laudetur actor eorû; & repulſa concupiſcẽtia mundanorum, non ſuperbiat homo propter ea quæ in mundo qui omnia côtinet, & eius reſpectu nihil ſunt hæc omnia inferiora, quia quaſi nihil debent reputari. Sic prout fiet à multis, aliquis opponat, *ſufficere poſſunt, & hactenus ſuffecerunt addiſcendi modi quos tenuerunt Patres noſtri*, quorum ſcriptor huius operis non eſſet dignus ſoluere corrigiam calciamenti. Reſponderi poteſt quòd ſuper hoc dignus non eſſet concedendo, tamẽ ſcriptor operis huius, naturali deſiderio recuperationis & côſeruationis Terræ Sanctæ motus, conſiderauit pluries & reſpexit nociua & conferentia: ad inſtar ortolani qui

L.

40 primò tollit vrticas, ſpinas, & tribulos, antequam ſerat frumentum aut alia, quę proſpera colligere proponit. Idcirco de iis tetigit, nec non de modis addiſcendi prædictis, conferentibus ad benè eſſe conſeruationis, ac etiam acquiſitionis dictæ Terræ: in qua quouſque benè fuerit ſedata & à guerris ſemota, ſcolares non poſſent benè proficere, nec vnde proficerent habere; nec fortè reperirent doctores, qui ipſos ad proficiendum in ſcientiis conferentibus ordinarent. Nam doctor quilibet vellet in ſua doctrina, & ſub ea diu tenere ſcolares: credit communiter enim quilibet ſuam ſcientiam meliorem, & vtiliorẽ aliis omnibus: & quod plus eſt, plerumque credit quilibet ſcientiam quam nouit, & quam deſiderat cû poſſibilitate ſcire, ad ſui mundique regimen ſufficere: cùm nô ſolùm ſumma ſapientia, ſed etiam cum ipſa expe-

50 rientia agibilium, ad mundi regimen requiratur. Nec benè ſufficit ſcientia in vno, cum experientia alterius, niſi iſta duo coniungâtur: quòd côtingere non poſſet, niſi ſtudendi modus & tempus abbreuientur, vt periti ſcientiarum, ita citò veniant ad experientiam quòd ipſam longo tempore poſſint acquirere & vti, antequam deſipiant per *ſenium* organorum animæ rationali & eius iudiciis deſeruientium: iuxta id quod ait Philoſophus, *Organa ſenſuum ſeneſcunt, non virtutes*. & ſimul cum intelligimus neceſſe eſt, fantaſmata ſpeculari. Et licet intellectus non ſit virtus organica, tamen organis indiget: quæ organa propter humiditatem, & frigiditatem citius ſe-

nescunt, & debilitantur, in terris frigidis quàm in calidis. Idcirco decrepiti calidarum regionum prudentiores sunt, & melioris memoriæ ac reminiscentiæ, quàm decrepiti frigidarum regionum: inter quas regiones temperatæ magis eligendæ sunt: quoniam excellentiæ sensibilium corrumpunt sensus. Propter dictas causas, expedit quòd iuuenes ita citò proficiant in scientiis quòd ad experientiam agibilium veniant robusti, diuque præsumptione iuris & naturæ victuri: vt acquisitis primò scientiis, & postmodum eis conuenientibus experientiis, aliorum animas & corpora possint diu regere, taliter ad hæc dispositi. Nam, vt scriptum est, *nemo repentè fit summus*. Non studeant ergo proterui, tantorum bonorum initium reprobare; immò per DEI gratiam, imperfectum opus salubriter perficere, emendare, vel eodem omisso, totaliter expedientiùs & probabiliùs inuenire, prout subiecta materia pati poterit, rhetoricè suadendo; vt ait Philosophus, cùm ipse artificialiter sophisticandi, & sophisticos syllogismos dissoluendi principia inuenisset, *difficile est principia inuenire, sed ipsis inuentis facile est addere*: cui communicans Legislator, ait: *qui ab aliis inuenta subtiliter emendat, non minus laudabilis est, eo qui primus inuenit*.

LI. In quolibet verò studio prouisionis huius, expediet retinere aliquos qui debiles essent ad transfretandũ: qui, prout perfectiùs fieri poterit, vltrà modum præscriptum edocti, alios doceant, & demum fiant capellani studiorum. Multos doctores Græcos, Arabicos, Chaldæos, & sic de aliis idiomatibus, prout magis conferentes credentur, expediet quærere, pro instruendo in linguis eorum literatis tantum sapientiores nostros, & alios quibus sufficiet minus studere in literatis & maternis: vt quantum ad non literatos, fore possint interpretes sermonum. Æstimo, sicut apud nos Latinos videmus sub quolibet literarum idiomate contineri diuersa materna langagia, quorum communius, prout apud Latinos est *Gallicum*, addiscere expediret eis qui ad diuersa discendum sufficere non creduntur.

LII. Expediet scolares huius prouisionis, videlicet robustiores, instrui in *arte militari*: & alios qui rudes processu temporis reperientur in doctrina literarum, in *artibus mechanicis*, præ cæteris deseruientibus arti militari: sicut est *ars fabrilis & carpentaria*. vt ait Philosophus, *ars militaris omnibus mechanicis artibus est nobilior, propter nobilitatem finis, qui est pax ad quem tendit*: cui arti militari præ aliis deseruit ars fabrilis armorum factiua; & similiter, vt videtur carpentaria: quoniam ipse præcipuè eget istis duabus artibus. Expediet etiam aliquos istorum instrui, secundùm documenta libelli prædicti de vtilitatibus Mathematicarum confecti, in *factionibus variorum instrumentorum*, vt speculorum ardentium, & aliquorum instrumentorum ad guerras vtilium: prout secundùm perspectiuas Mathematicarum & naturalium scientiarum fieri poterit: secundùm quas artes multa sunt possibilia fieri, quæ non sunt nota in his regionibus Occidentis. Poterunt etiam instrui in pluribus aliis artificiis ad Terræ Sanctæ recuperationem & circumadiacentium acquisitionem conferentibus, prout plures in talibus prudentes, & experti viderint expedire: quæ artificia per vnum cognosci & explicari non possent, argumento eorum quæ nos & patres nostri semper vidimus euenire. Certum est, & constat occulatâ fide, quâ cuilibet de populo videtur falli non posse, quòd in duobus vix, & nunquam in tribus artificiis aliquis reperitur excellens: quomodo ergo posset aliquis in omnibus artificiis, quæ quoad nos sunt infinita, excellens reperiri? si non in artificiis, ergo nec in eorum determinatione causis & diuersitate. Ex quibus sequitur, horum perfectam doctrinam per vnum actorem tradi non posse: cuius ratio est, vt videtur, quoniam actor naturæ, superbiendi tollere volens occasionem quamcunque, ac etiam mundi res concupiscendi; nec non & dare colorem, causam & occasionem cuilibet secum possessores rerum & artificiorum actores tolerandi, non plus debito concupiscendi & inuidendi, sic omnia quo ad homines fecit infinita, videlicet idiomata tam literata quàm materna, loca, regiones; artificia etiã in tantum multiplicauit, quòd nec vnus homo, nec centum, nec mille, nec centum millia, nec centies millena millia sibi sufficere possent ad benè viuendum, & quod adsit benè viuendum, prout est solitum, sibi inuicem non sufficerent homines vnius prouinciæ, nec vnius regni, nec trium, nec decem. Quod in tantum verum est, quòd omnes homines huius mundi regulariter apparet esse futuros ad benè viuendum sibi inuicem conferen-

conferentes: ex quo sequitur, quòd sine concupiscentia & inuidia, prosperitatis naturalis fortunæ cuiuslibet, debent homines se inuicem tolerare, ad instar gregalium animalium, quæ se inuicem tolerant. Sic Saluator omnium animarum, voluntatem suam expressit magis in his suis factis quàm verbis: sic nos verbis & factis docens, vt accedat quod ait Apostolus, *Omnis CHRISTI actio, nostra debet esse instructio*: & propter doctrinæ misterium scriptum est, *cœpit IESVS facere & docere*. Sic in Lege ciuili, cautum est, *non refert vtrum populus Romanus voluntatem suam exprimat verbis, vel rebus ipsis & factis*. Sic ergo instruentur scolares prouisionis in artificiis diuersis, conferentibus ad recuperationem & conseruationem, & benè esse habitatorum

10 Terræ Sanctæ, prout iuxta necessitates eminentes prouisores viderint expedire. Sic de longè prouideri & procurari poterunt per mare res multum cōferentes ad Terram illam quæ vix aut vnquam possent in ea reperiri. Dicitur communiter quòd *omne rarum preciosum reputatur*: & omnes res homini tam nociuæ quàm vtiles ad viuendum & benè viuendum, in aliquibus locis abundant multum, & in aliis deficiunt: quæ sic disposuit DEVS gloriosus & sublimis, qui fecit hæc omnia, propter hominem: vt obstantibus defectibus non ponat homo finem & desiderium suum semper hîc inferiùs habitandi.

LIII. Puellas verò prouisionis omnes expediet, vt mares, in *Grammatica* Latinè instrui, postmodumq; in *Logicalibus*, & alio idiomate vno; postmodum in *principiis Naturalibus*, vltimò in *Chirurgia & Medicina*; quod intelli-

20 go, vltra Grammaticam & Chirurgiam, de illis quæ præ aliis dociles & dispositæ ad hæc reperientur: quæ etiam in solum cōferentibus ad Medicinam, & Chirurgiam instruentur in qualibet scientia, modo quo fieri poterit sensibiliori, planiori, & faciliori propter sexus fragilitatem; & quia citiùs discurrūt per suas ætates quàm mares, citiùs perueniunt ad perfectionem eis possibilem, quod est signum debilitatis, virtutis naturalis earum. Simile videmus, vt dicit *Philosophus*, de hoc loquēs in libro *de Animalibus*, in arboribus & aliis plantis, quæ minus durant, citiùs crescunt. Inter eas de quibus puellis, aliquæ prudentiores quæ videbuntur debiles ad transfretandum, apud nos poterunt pro aliis custodiendis & erudiendis perpetuò remanere, quarum subsidio cæteræ securiùs seruabuntur & pleniùs instruentur, tam in scien-

30 tia quàm in experientia Chirurgiæ, ac etiam Medicinæ, & eorum quæ ad artem & artificium Apothecariorum pertinere noscuntur. Puellas verò quæ disponentur coniugandæ cum illis qui non tenent articulos fidei nostræ, prout eos tenet, docet & obseruat ecclesia Romana, expediet in articulis prout tenet eos ecclesia Romana doceri, vt secum breuiter & planè scriptos pcent articulos, omnes ita quòd ipsos sufficienter intelligant: quod similiter scire non noceret, imò prodesset, singulis *discipulis prouisionis* prædictæ, quos in Theologia contingat pleniùs non doceri. Præterea in singulis studiis Medicinæ & Chirurgiæ, pro puellis statuendis, expediet remanere duas puellas, quo adiuuent præ cæteris edoctas in Medicina & Chirurgia ac earum experientiis, quæ alias docebunt, tam in Theorica quàm Practica: vt pu-

40 ellæ cùm de studiis recedent, cum scientiis peritiam habeant practicandi in studio magis quàm postmodum, faciliusque discere poterunt, & capere summā experientiam, sine qua tales scientiæ parum prodessent, testante *Philosopho*, qui ait, *in agibilibus humanis longè magis proficere vidimus habentes sine arte experientiam, quàm habentes sine experientia, scientiæ notionem*.

LIV. Similiter autem masculos auditores huiusmodi scientiarum, in earum experientia dum erunt in studiis, proderit erudiri, & in eis apothecariam teneri, confectiones fieri; vt herbas, & alia Medicinalia discant cognoscere; nec non vnguenta, & decoctiones cum aliis solitis facere: vt de studiis recedentes sufficienter sciant & valeant practicare. *In scientia Diuina*, præcipuè studentes, in eius practica se frequenter exercitent, prouisionis huius scolari-

50 bus prædicando, maiorum prædicationes repetendo, collationes breues frequentiùs faciendo.

LV. Quæri posset, qualiter *Iurium scolares* in experientia iudicandi & postulādi, modico tempore poterunt erudiri. Ad quam experientiam acquirēdam quæ longo indiget tempore, prout nouerunt per se ipsos illi quicunque in talibus laborarunt; & non laborantes, qui labores aliorum considerauerunt, & vt addiscerent diligentiùs respexerunt, iuxta commune dictum *Hugo. Magni* iurium Doctoris, cùm ait: *Felix quem faciunt aliena pericula cautum*: per quam difficile videtur competens & probabile remedium, quod admittatur, & sit tolerabile, reperire: tamen

hoc fieri est possibile, licet difficile. Sicut enim ait *Philosophus*, materia prima de se nullam habet formam, imò est in potentia ad omnes formas: & idcirco dicit *Philosophus*, Materia id quod est, potentiâ est: forma verò est actus & perfectio cuiuslibet compositi. Videmus, quòd globus ceræ, tanquam materia, respicit æqualiter omnes formas, de potentia materiæ per industriam artificum, & non aliâs inducendas. Sic ergo experientiam agibilium negotiorum, & causarum spiritualium & temporalium breuem & breui tempore quæri possibilem, in potētia rerum ordinauit actor earum: sicut & multa alia, quæ per defectum artificum, fortè nunquam producentur in esse. Hæc acquisitio breuis experientiæ tam postulandi quàm iudicandi, respicit benè esse Reipublicæ Terræ Sanctæ & habitatorū eiusdem. Cùm huius modi terram expediat, & oporteat publicari per habitatores diuersarum regionum, si quilibet vellet & niteretur vti consuetudinibus & statutis suæ terræ natalis, & modum causidicum huiusmodi terræ tenere, ex hac sequeretur confusio valdè magna habitātium, & occasiones infinitæ discordiarum: quoniam communiter videmus, quòd cuilibet plus placet lex vel consuetudo seu statutum terræ suæ natalis, licet sit minus expediens, quàm alterius: iuxta id quod scripsit *Ouidius*:

Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Philosophus etiam scripsit, Quòd *omne inassuetum est dolorosum*: & quia pro malo haberent Anglici, Alemanni, & Hispani, si consuetudines Gallicorum & modus litigandi eorum teneretur: & quia propter diuersitates consuetudinum & modorum procedendi infinitæ discordiæ orirentur; & demum guerræ mouerentur inter fratres, qui in CHRISTO deberent vnum esse, iuxta illud Apostoli, *multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.* Quocirca propter vitandum seditionum & guerrarum occasiones, expediens videtur proprias cuiuslibet populorum de nouo superuenientium consuetudines, & ritus viuendi reiicere, verisimiliter modum procedendi super omnes facilem minus laboriosum, & minus damnosum, & breuiorem eligendo, quem super omnes, magis de facili concipere, retinere, & in eo se exercitare, per ipsum citiùs experientiam acquirere valeant Terram Sanctam inter inimicos pacis positam, habitantes: ita quòd idem sit procedendi modus in foro seculari, & ecclesiastico, vt quæstiones secundùm Leges scriptas & Canones decidantur, dilationibus, subterfugiis, litiumque prolongationibus, alibi solitis, quo ad modum procedendi totaliter amputatis. Per quem modum infrà pleniùs explicandum, scolares huius prouisionis iurisperitiam, vt prætactum est, habentes, statim sufficienter esse poterūt experti causarum vtriusque fori, quod est aliâs inauditum, iudices & patroni. Secundùm quem modum, clerici beneficiati in ecclesiis suis, & domibus commorantes, licet loca iudiciorum non intrantes, poterunt esse causarum consultores & patroni: nec publici patroni, prout est aliâs vbique solitū, bursas litigantium nimiùm vacuabunt; nec lites diu durabunt, nec vitas hominum excedent, nec diu contemplationem scientiarum & virtutum, & alia pacis opera poterunt impedire. Quem *modum litigandi breuissimum*, sic declaro: Actor quilibet in maioribus causis procurans reum ad iudicium euocari, factum quod intendit probare per modum articulorum afferat iudici, & idem in modicis causis, vocatis reis & præsentibus. *Sic proponit & intendit probare B. contra T. petens ipsum T. quatenus probare poterit, per vos sibi condemnari. Videlicet quòd idem B. dicto T. mutuauit, numerauit, & tradidit centum marchas argenti in Stellinguis. Item, & quòd dictus T. eodem B. præsente, & alias, præmissa recognouit esse vera. Item, & idem T. se obligauit ad reddendum ipsi B. centum marchas bonorum stellinguorum, ex causa prædicta. Item, & quòd ipse T. eandem pecuniam postmodum reddere voluit, pluries requisitus.* Hæc est materia libelli perfecti de necessitate concludentis: quos articulos mittat Iudex Reo, vt veniat habitâ deliberatione, respondendi certus an cedere seu contendere, & per quem modum velit, quia si sibi proponitur eò quòd nunquam fuit pecunia numerata & tradita, omnia proposita statim neget reus, actoris probationem expectans. Si verò pecunia fuit mutuata, tradita; sed soluta, quitata, remissa, seu delegatio alterius personę animo nouandi facta, dicat sic: *T. confessus est, centum marchas argenti mutuatas, & traditas, anno iam elapso, aliàs negans petita vera esse: proponens & intendens probare contra B. quòd ipse postmodum ipsi B. super huius mutuo satisfecit*: vel, *quòd B. debitum sibi remisit, animo donandi:*

Actor. 4.

LVI.

d mandi: vel, *quòd eum quitauit super omnibus, pro tempore præterito:* vel, *quòd talem ei delegauit, qui animo nouandi, ad soluendum dictum mutuum, se obligauit:* & sic de aliis peremptoriis, defensionibus prout factorum qualitas postulabit. Si verò actor aliquid voluerit replicando proponere, traditis sibi responsione, & exceptione rei, superaddat, actor ad suam intentionem; & hoc quod superaddet, reo tradat: qui reus similiter tradat postmodum actori quicquid duplicando, vel alias proponere voluerit: demumque videat iudex quòd non refricetur pluries idem factum, & quòd inpertinentia & superflua non admittat; & quæ reperiet talia, reiiciet cum scandalo, & inproperio patronorum. Postmodum similes hinc inde veniant probationes, primò
10 iurando, ponendo, respondendo; deinde testes & instrumenta producendo: quibus instrumentis & attestationibus publicatis si reprobare voluerint admittantur vsque ad secundam reprobationem, quæ erit tertia testium productio hinc & inde: his factis ius reddatur. Dicet aliquis, *planum est, quòd iste modus procedendi longè breuior est, solito modo communi antiquo; sed non videtur quòd cito possit experientia sic procedendi acquiri.* Respondeo, quòd imò poterit: parcetur in hoc & per hoc multùm laboribus & rixis aduocatorum: quoniam, vt patet, per se modus hic vnus scribendi scripturâ etiam vnicâ, sufficiat pro libello, positionibus, & testibus examinandis. Licet inueniatur modus artificialis libellos formandi; non tamen positiones, & articulos, pro testibus examinandis dictandi: longeq; faciliùs & citiùs, scire consueuerunt scola-
20 res libellos, quàm positiones & articulos dictare: quæ omnia scientur similiter isto modo. Præterea, pro vtraque parte poterunt hæc scribi in libris annualibus iudicũ: quorum vnus, scribetur & seruabitur pro actoribus in quo demum scribentur lites; alter verò pro reis: sic duos libros faciendo propter testium depositiones, vt testes vtriusque partis, eodem tempore possint examinari, eorumque depositiones scribi. Sed, quod summè expediet iuuenibus ad experientiam modico tempore, quasi sine labore perquirendam, si Sanctissimo domino Romano Pontifici facere placuerit hunc procedendi modum seruari, paratus erit *scriptor huius operis* in omnibus actionibus per dominum *Rainfredum* in suis vtriusq; iuris libellis tactis, similem modum, articulorum, & defensionum etiam in omnibus atemptatis quæstionibus emergẽ-
30 tibus & incidentibus tradere, sub correptione prudentum: per quod opus, si fieret, & vti placeret, Terra Sanctâ consequeretur hoc commodum, quòd omnes sui habitatores, iurisperiti experti in officiis postulandi, iudicandi, prædicandi, sapientiaque diuinâ fulgentes esse possent; & in tali statu diu videlicet per maiorem longè partem suæ vitæ durare, non citò deficiendò cùm inciperent proficere, prout contingere plerumque vidimus hactenus, & videmus. Sic prædicta, prouisio scientias addiscendi, & eis vtendi, alias quam hactenus fuit solitum, magnos imò maximos haberet effectus ad Rempublicam Terræ Sanctæ feliciter gubernandum. Cuius prouisionis effectibus, exercitiis, & experientiis ac vtilitatibus consideratis diligenter, & attentis longè maioribus quàm modo credi posset, verisimiliter ęstimo quòd
40 talem modum lites abbreuiandi per maiores prudentes emendandum, complectetur, fauente Domino, tota Respublica Romanorum, videlicet singularem Ecclesiæ Romanæ obedientium. Multùm autem apparenter, apparentiam fortificante malorum omnium callidissimo suasore cum suis coadiutoribus infinitis, poterit opponi: *per hunc modum breuem, quem dicis & probabiliter suades, compendiosum modum lites abbreuiandi, tu tollis multorum Iurium cum multis vigiliis excogitatorum effectus & prouisiones, quæ de nullo seruient, & frustrà membranas occupabunt.* Ad hoc potest multifariam responderi, quòd quædam Iura docent lites decidere: & hęc non mutantur, nec eorum potestas & vtilitas tollitur per hanc prouisionem. Sed alia Iura, quæ tendunt ad litium ordinationem quæ sunt propter alia ad tollendum absurditates mala infi-
50 nita, & inconuenientia quæ ex eorum obseruantia sequuntur temporibus nostris, & plus in futuris secutura verisimiliter præsumũtur, hominum malitia semper crescente, tolluntur per hanc prouisionem, si teneatur. Nec etiam illa Iura *de Corpore Iuris* propter hoc debebuntur: ex eis argui poterit magis quàm ex legibus totaliter arrogatis: nam in multis locum habebunt; nec est inconueniens ob causas prædictas, si a solemnitate & prouisione Legum huiusmodi & Canonum etiam recedatur. Per hanc prouisionem in Terra Sancta cresceret multùm Canonum auctoritas. Nam eis per consuętudines non derogabitur in foro seculari: adeo sicut leges, & magis,

LVII.

quia eas vincent, locum habebunt. Eodem modo procedetur in vtroque foro Ecclesiastico & ciuili; vnicus erit in tota illa terra modus lites ordinandi, decisione litium & iuribus super ea factis non mutatis: rigor iuris seruabitur illæsus. Nam articuli ex quibus conclusio inferetur, non concludent: nec procedere dicentur, nisi ex eis & eorum probatione necessariò sequatur conclusio, & probatio eiusdem, sicut de Syllogismo dicunt Dialectici, regulam ponentes infallibilem, quòd *consequentia non tenet, quotiens oppositum consequentis stare potest cum antecedente.* Hoc est quod dicunt Legistæ, vt *C. de probationibus. L. neque natales.* per alia verba, quæ vulgariter sunt: *hoc non probat hoc esse, quod hoc contingit abesse.* Hanc regulam, quotiens iudicari debet an procedit libellus, & an probata est intentio agentis, vel excipientis, diligenter oportet inspicere, vel aliâs iudicans, casualiter iudicabit, sic peccans in forma iudicandi: quod peccatum si esset expressum redderet sententiam nullam ipso iure: sicut enim ait Philosophus, *in paucioribus apparet via magis & facilior consideratio, & per consequens, iudicium rationis.* Quod etiam patet ex hoc quòd omnis argumentatio tenet & probatur valida per virtutem Syllogismi, qui est argumentatio perfecta, super omnes breuissima, necessarioque concludens, omnibus argumentationibus formam & esse præstās. Idcirco suprà dictum est, quòd omnes huius prouisionis scolares in Dialectica, & aliquantulum in Philosophia instruantur: vt modum arguendi, & comparandi, causas petendi ad effectum earum, videlicet conclusionem petitionum comparantes, iudicare sciant vtrum præmissæ sint veræ, & vtrum ex earum veritate necessariò sequatur veritas conclusionis, secundùm regulas supradictas. Hoc modo iudices iurisperiti, multos processus videre non potentes, per alios minus peritos, expertos, processus videri facere consueuerunt; sibique factâ relatione, sub breuiloquio propositorum, & probatorum, iudicare, quatinus probatum est condemnando. Intellectus enim humanus, vt ait Philosophus, simplex est, & indiuisibilis; & vbi se conuertit, totaliter se conuertit: & idcircò tantùm vnum simile, videlicet eodem tempore, intelligit. Primò ergo considerare debet causam petendi, vtrum legitima est, id est, iuri consona; item & vtrum vera; & post modum, vtrum eâ positâ verâ, necessariò sequitur veritas conclusionis petitæ & illatæ. Sic ratiocinando & conferendo, non fallitur intellectus iudicando sic factâ relatione propositorum & probatorum, ac petitorum in conclusione. Fertur, quòd Sanctissimi *Romani Pontifices*, non visis aliâs processibus, iudicare cum summa ratione & arte Philosophica, per eum qui sic primò facere cepit acquisita, vel innata siue diuinitus gratis data, consueuerunt. Licet enim *Logica* tradat, & doceat artificialem modum omnes scientias addiscendi, intelligendi, sciendi, & docendi; tamen possibile est, (licet rarissimè contigerit) quòd aliquis ex sua naturali complexione, tam elegans habeat iudicium rationis naturalis, quòd huius iudicium artem & modum sciendi logicalem in aliis acquisitum, superat & transcendit, vel æquiparare facit: argumento eius quod fertur scripsisse *Galenus* loquens de *Hipocrate* sic: *non enim aliquis homo artem Medicinæ completæ scire potest nec potuit, nisi prius Logicam nouerit, excepto excellentissimo intellectu solius Hippocratis.* Sic artificialiter iudicare deberent Reges, & alii maiores Principes ac iudices; non lites prolixas audire, per quarum prolixitates, variosque colores postulantium, per dulcorem albedinem & acuitatem vocum suarum, ac *trufarum* interpositionem, cum modo dicendi, ridendi, nutus & signa quæ scribi non possent faciendi, sermones suos, qui si scriberentur nihil essent, in effectum decorantium, taliter quòd transit eorum color, sicut aër per grauem ventorum turbinem agitatus. Idcirco contra tales longè melius est per scripturam permanentem, quàm per verba subitò transeuntia disputare: vt super certis certa responsio, non cadens & trāsiens statim verborum prolatio, præbeatur.

LVIII. Cum enim Terram Sanctam præcioso sanguine operibus & corporali contactu Domini nostri IESV CHRISTI sanctificatam & dedicatam, præ cæteris omnibus deceat esse pacificam, quoniam Regi pacifico, qui solùm pacem suis discipulis & fratribus fertur reliquisse, magis proximam magisque dilectam, summè videtur expediens, quòd cùm per ipsius Saluatoris gratiam & misericordiam cessabit in eadem terra summa guerrarum discordia, & etiam guerrâ durante, Catholicorum ipsam habitantium discordiæ, modo prædicto, seu alio minus honeroso & damnoso breuioriq́; , tollantur, operante Rege pacis, à quo bona cuncta pro-

cta procedunt,& ad ipsum,tanquam finem vltimum & optimum ordinatur. Cùm enim omnes discordię,& ipsarum duratio sint malę,& de duobus seu pluribus malis, quorum vnum vitari non potest, minus malum sit potiùs eligendum, patet quòd exercitium litium planiùs & breuiùs, cum minoribus expensis, laboribus & damnis filiorum,est à summo patre potius cogitandum, eligendum & tenendum. Idcirco hoc considerans Sanctissimus *Romanus Pontifex*, pater spiritualis omnium Catholicorum,nouis habitatoribus Sanctæ Terræ, leges proprias, consuetudines, & statuta non habentibus prædictum modum vel alium commodiorem suas lites decidendi,misericorditer prout magis poterit sedando discordias,quo ad vtrumq;
10 forum,destinare dignetur.Ac ex præmissis,& per ea sumptâ occasione,velit statum Reipublicæ Christicolarum spiritualiter & temporaliter,prout Pater luminum inspirauerit,generaliter reformare, tali modo quòd reformationem suam sit verisimile fore perpetuò duraturam. Nam,si expediat laborare ad sopiẽdum discordias, pacemq; firmandum vnius ciuitatis & diocesis, magis etiam vnius Prouinciæ, magis vnius regni, magisq; decem, quantò magis expedit, laborare ad pacem temporalem & spiritualem perpetuam omnium Catholicorum? Hic finis tam magnus, tam gloriosus,non nisi per vicarium Regis pacifici posset in esse produci, tanquam à summo DEO procedens, illo mediante,cui soli plenitudinem suæ potestatis commisit in terris: ad quod se referens inclitus Legislator ciuilis, ait: *occupatis nobis circa*
20 *totius Republicæ curas & nihil parum eligentibus cogitare*. Ad præmissa verò omnia, LIX. præsertim studia scolarium prouisionis huius disponenda, paratus est & erit *scriptor huius opusculi*,dimisso magno quæstu publici aduocationis officii causarum Illustrissimorum dominorum Regum Francorum & Anglorum & aliarum Ecclesiasticarum,terræq; suæ natalis habitatione, coadiuuet pro totis viribus fauente Domino laborante,vt tam optimi finis particeps efficiatur,cum Psalmista canendo,*Particeps ego sum*,&c. & cum Apostolo conueniendo, cùm ait: *operemur bonum ad omnes,quatinus in nobis est*: nec non cum latore Canonis cùm ait:*faciat homo etiam pro temporali hominis vita saluanda quod potest,sine detrimento salutis æternæ*. Si verò pacis vniuersalis fœdera modò præscripta firmare placuerit, de consensu consilii Prælatorum & Prin-
30 cipum statuatur quòd omnes Prælati cuiuscunque status, nec non seculi milites in suis creationibus,firmiter iurabunt,quòd ipsi pro totis suis viribus pacis huiusmodi fœdera cum pœnis eiusdem firmiter seruabunt, & seruari modis omnibus quibus poterunt procurabunt.Ita quòd quicunq; iuramentum hoc præstare contempserit seu neglexerit, ob hoc, auctoritate Apostolicâ sacriq; Concilii sentẽtiam ipso facto maioris excõmunicationis incurrat ita, quòd quilibet impugnans in posterũ huius pacis fœdera,per quoscunq; milites spiritualis & temporalis militię pro totis eorum viribus, ita quòd resistere non possit, fortiter impugnetur. Post quæ sic finita, LX. fortiter occurrit scribenti conuersatio *Monialium ordinis S. Benedicti*, quæ prædictam status Ecclesiæ reformationẽ euadat. Idcirco consideratis solitis periculis,& salutis
40 animarũ dispendiis,cum bonis quæ plus solito fieri poterũt,videtur expedire,quòd summus Pontifex in Concilio statuat ad petitionem Principũ qui plerumq; Sanctimonialium Monasteria fundarunt & dotarunt, quòd saluo victu cõpetenti in talibus monasteriis professarum virginũ,decrescat earũ numerus: ita quòd non sint in posterum in quolibet monasterio plures quàm tredecim,sic conuentum facientes: & impendãtur dotes huiusmodi monasteriorum in vsu puellarum præscripto modo instruendarum,quarum cum monialibus tantus sit numerus, legere & cantare scientium,quòd diuinum seruitium nullatenus minuatur,nisi per abbreuiationem ad instar ordinis prædicatorũ.Dotes huius monasterii per Magistros huius salubris prouisionis custodiantur,defendantur, ex eis victus competens,sicut olim monia-
50 libus & earũ maioribus, cessantibus ineuitabilibus impensis & superuacuis, ministretur.Puellæ seculares,quæ Scholasticis intẽdent disciplinis secũdùm ordinationẽ magistrorum prouisionis,matutinis *Horis canonicis* & *Missarum solemnitatibus*,quo ad hæc pcendo docilibus,intersint.Per hunc vltimum articulum prouisionis, multa mala cessabunt quæ fieri consueuerunt: præsertim moniales datis pecuniis seu redditibus per conuentionem recipiendo, per conuentiones illicitas Abbatissas & Priorissas eligendo, pluraq; delicta naturalia & aliquãdo nõ naturalia cõmittendo; fietque seruitium diuinum sicut olim in monasteriis,& vltra per puellas à monaste-

Psal.118,63.
Gal.6,10.

riis recedentes coadiuuent & plusquam *trecenta millia librarum Tur.* applicabuntur prædicto subsidio salubriter annuatim:& si quid de summa tanta defecerit,suppleri poterit fructus & prouentus multarum pinguium Ecclesiarum, quarum patronæ sunt,deductis vicariorum impensis,eisdem appropriando,post decessus tenentium in præsenti. Si quis verò,suadente Diabolo,prouisionem hanc impugnare,tanquã malus nitatur,dicens ex illa mala plurima sequerentur, sic per impossibilem & absurdam conclusionem non ostensiuam rationem demonstrando: Responderi potest,concedendo quòd aliquod bonum plura mala sequi videtur, nec propter hoc quin fiat debet omitti. Quoniam planum est,vt suprà tactum fuit,secũdùm omniũ Philosophorum super hæc loquẽtium opiniones, quòd nullum perfectum bonum potest hic inferiùs reperiri in vtentibus à creatore concessâ liberi arbitrii potestate: & idcircò generale statutum fieri non potest ex quo,licet in se bono, mala plurima non sequantur.

LXI. Et idcirco artificialiter procedendo ac iudicando, quod istorum duorum sit magis expediens & bonum maius, iudicare possumus. Sic ponamus quòd stent *domus Templariorum, Hospitalariorum, Sancti Lazari prioratus*, & quæcunque monasteria puellarum,sicut hactenus vidimus, ponderantes bona quæ ex iis sequuntur,& mala quæ per abusum concomittantur, ex vna parte; & ex altera, mala similiter,& bona quæ sequuntur ex prouisione præscripta,seu quæ sequi verisimile est:& faciamus collationem malorum ad mala; nec non bonorum ad bona: vt de duobus seu pluribus malis,quæcunque sint, eligamus minora; & de pluribus bonis,plura & maiora. Sic quæstionem hanc disputando, & ad finem iudicii rationis veniendo,rectè,iustè, vereque ponderatis hinc inde bonis & malis, nonne iudicabimus partem meliorem quam pauciora mala,& plura bona sequuntur? Non potest aliquis bonus, nisi declinet omne malum primò, & postmodum faciat bonum. Idcirco tangantur mala & bona,quæ verisimile est hic inde sequi;tradaturq; Prædicatoribus & Minoribus, qui præ cæteris viuẽtibus status singulorum cognouerunt,& eis committatur iudicandi & eligendi facultas. Per ipsos credo verisimilius iudicium posse salubriter obtineri singulis vtriusque partis rationibus exauditis,& omnibus aliis scriptis & superadditis quas nouerunt. Sic haberi posse credo firmissimum iudicium rationis, prout humana fragilitas nosse sinit. Hunc procedendi modum tenendo,non videtur reperiri posse & induci quòd huius mutationis actoribus & approbatoribus valeat imputari. Certum est quòd diuinæ legis eligentes consilia,& tenentes, sunt in perfectiori statu quàm eligentes,& tenentes sola mandata: & quòd bonum sufficiens est tenere competenter mandata; malum autem est,minus sufficienter tenere consilia:& sic peccant,& à statu magno cadũt, qui perfectè & sufficienter eadem non tenent. Idcirco status perfectissimus eligi non debet,nisi verisimiliter credatur posse sufficienter teneri.Quocirca hominum nostri temporis,præsertim fœminei sexus communi fragilitate perspectâ, via tutior est eligenda,ne absentibus pastore & eius virgâ,ponantur oues iuxta firm si intrauerint à lupo deuorandæ;si abstinuerint,laudandæ & remunerandæ,si non,deuorandæ:quis est homo prudens & expertus,filios habens,qui sic sub tali periculo,& pœna vellet eos tentare? Cùm,prout ait Philosophus, *primi motus non sunt in potestate nostra*; vixq; possit aliquis obiecto præsente virtuti concupiscibili resistere quoquo modo:nec ad replendum cœlestem patriam, tantùm verisimile est prodesse resistentiam aliquorum,quantùm nocet defectus resistentiæ plurimorũ:quos laqueos voluntariè statutos,& nũos per eos damnatorum, vtinam Sancti Patres, antequam eosdem laqueos quod pro bono fecerunt tenderent, vltra Veteris & Noui Testamenti doctrinam peccata multiplicando, cognouissent infallibiliter, sicut modò cognoscunt. Idcirco quoniam humana natura prona est, & naturaliter labitur ac inclinatur ad delicta; vbicunque fieri potest & poterit, tolli debent occasiones peccandi,& oues CHRISTI per peccata tollendi. Idcirco videretur expedire *Mendicantibus ordinibus*, licet non petunt, vt sine multis quæ facient vrgente necessitate, contemplationi vacare possent, vt de cætero *quæstus* non facerent, de moderatis victualibus prouideri super bonis Reipublicæ tam clericorum quàm etiam laicorum:sicut prouideri præcepit Dominus *tribui Leui*, absque hoc quod sortem haberet,licet magis aliis mereretur, in hæreditate parentum. Si ex prouisione Ecclesiæ haberent panem & vinum, cum vestibus & calceamentis sufficientibus, casualia sufficerent

sufficerent quo ad cætera, vt videtur, consideratis eminentibus sapientiâ, prudentiâ & experientiâ aliquorum de ordinibus mendicantibus. Hæc tetigisse sufficiat, præstando solùm occasionem ad hoc, & propter hoc efficaciter cogitandi. Vtinam prudentiores eorum, mala & bona quæ ex eorum paupertate sequuntur, ponderãtes, tutiorẽ partem eligendo, ipsam in Concilio iuxta suas conscientias explicarent, vt super futuris incertis iudicans *sacrum Concilium*, quod foret salubrius ordinaret.

LXII. Sedatio verò guerræ iam pridẽ motæ inter hæredes *regni Castellæ* motæ si in Cõcilio omitteretur, Terræ Sanctæ recuperationem, & conseruationem posset valdè grauiter impedire: super quo, causam iniustam notoriè fertur habere qui regnũ detinet: quoniã matrimonium fuit contractum inter filium primogenitum Regis, qui in discordia fuit in Imperatorem electus, & filiam *Sancti Ludouici* Francorum Regis, concordatum fuit & actũ per ipsum Regem, regni sui Prælatos, & Barones, quòd si idem filius decederet ante patrem, liberi sui succederent in regno: contra quam cõuentionem, nec non contra ius commune, legem naturalem & diuinam, idem pater filio mortuo relictis duobus filiis, auus eorum, in ipsorum, suæ conuentionis & fidei præiudicium, alium filium superstitem coronauit in Regem: qui sic in regno ius non habet, ipsumque detinet in præiudicium salutis æternæ tam ipsius quam sibi adhærentium, in præiudicium veri hęredis: quod tam graue peccatum, per ipsius rei euidentiam notorium, omnibus fouentibus, partem detentoris taliter notum extat quòd non possent ignorantiam prætendere quo quo modo. Quocirca Pater eorum spiritualis, qui præmissa non ignorat, remedium apponere tenetur, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur: quod fieri sine scandalo de facili posset, vt videtur, arguendo detentorem super mortali peccato detentionis & super tolerantia *Saracenorum regnum Guernadiæ* tenentium ab eo sub tributo, frequenter Christianos interficientium. Cui sic grauiter accusato & cõminato posset dominus Papa dicere, *fauore Terræ Sanctæ volumus modis omnibus inter vos pacificare*: quod de facili sic videtur fieri posse: Quod nepos primogenitus *regnum Guernadiæ* habeat, & frater eius *regnum Portugaliæ*, vel aliud de multis à detentore occupatis, *regno Castellæ* detentori remanente: taliter quòd ipse detentor cum omni sua potestate equitum & peditum cum suis impensis, iuuet Regem Guernadiæ ad expellendum Saracenos, & resistendum expulsis quoties opus erit: ita quòd ad hæc teneatur sub periculo amissionis regni Castellæ. Expediret quòd ad faciendum subsidium nouo Guernadiæ Regi, inducerentur proximi terræ illius, videlicet *Reges Arragoniæ*, *Nauarræ*, *Maioricarum*, & alii in Hispania vbique existentes: vt Saraceni ex pluribus partibus obsessi & oppressi, citò possent expelli. Tunc enim Rege Guernadiæ pro sua terra defendenda remanente, alii Reges & Principes Hispaniæ possent, & vt alii tenerentur, in Terram Sanctam transfretare, & magnum subsidium facere: ita quòd *Lingadoc* faceret vnum magnum exercitum, & regnum Sardiniæ, transeundo per ipsum, liberaret *Friderico de Aragonia*, vt ipse regnum Siciliæ dimitteret vero Regi.

LXIII. Aduertendum videtur expedire quòd constituantur *quatuor exercitus*: quorum tres, *per mare* transeant; & quartus, maior cæteris per *terram siccam* ad instar *Karoli Magni*, & primi *Friderici* Imperatoris, & *Godefridi de Bullion*: vt inimici fidei in pluribus locis obsessi & oppressi, & sic diuisi, citiùs possint expelli. Et est verisimile quòd ipsi, cognoscentes præmissa pacis fœdera, in eorum præiudicium firmata; tot populos contra ipsos ire, & ituros esse, libenter dimittent sine bellis totam Terram Promissionis: quod si fecerint, non destructis fortalitiis & habitationibus aliis, reliquiis, & sacris vasis Ecclesiarum dimissis, videtur super violenta morte eis parcendum, sub interminatione, si contra venerint quoquo modo, quòd radicitus exstirpabuntur, loco sibi non relicto in terra. Et tunc videtur optimè facturos Principes si redirent, dimisso in Terra Sancta exercitu sufficienti pro eius tuitione, per Græciam, pro domino *Karolo* contra *Peryalogum* iniustum detentorem, nisi cedere vellet, cum cõsilio Ecclesiæ Romanæ fortiter pugnaturi: ex pacto, quod ipse dominus Karolus, habita victoriâ & possessione Imperii, ad defensionem Terræ Sanctæ tanquam ei cæteris proximior, quoties opus fuerit subsidiũ faciet opportunũ, remotiores Principes pręter Alemãniæ Regẽ, super huiusmodi labore fortiter releuãdo: vt sic in posterũ omnia bella Christicolarũ, ad Terræ S. subsidiũ efficaciter ordinẽtur. Quibus

præmissis sic per DEI gratiam ordinatis, Catholici concordes possidebunt totam ripam maris Mediterranei, ab eius Occidente vsq; ad Orientem, versus Septentrionem, & meliorem partem tangentem Terram Promissionis versus Meridiem: ita quòd benè viuere etiam corporaliter non poterunt *Arabes* nisi communicent Catholicis commercia rerum suarum; & idem in Orientalibus populis, & de ipsis.

LXIV. Tanto ergo fine perspecto per Christicolarum legislatorē, Domini IESV CHRISTI vicarium in terris, beati Petri principis Apostolorum successorem, agente DEO & Domino exercituum, feliciter consummando, misericorditer placeat expertissimæ Regiæ Maiestati post suas guerras feliciter peractas hæc fieri postulare; & cum his supplementis, prout monstrabit Vitæ fons, à quo bona cuncta procedunt, perfici procurare: quod vt inchoetur ordinatè, videtur expediēs supplicare domino Papæ, quòd ipse citra montes, super hiis vocatis Prælatis & Principibus Catholicis sibi obedientibus, præsertim Regibus, & aliis qui nō recognoscunt superiores in terris, *Concilium* faciat generale, *Peryalogum* detentorem Imperii Constantinopolis, nec non detentorem *regni Castellæ*, & eius nepotes de illo contendentes, *Regem Alemanniæ* cum eius Electoribus nullatenus obmittendo, vt super recuperatione, & reformatione & conseruatione Terræ Sanctæ, nec non status vniuersalis totius Reipublicæ Christicolarum, cum eisdem & per ipsos consilium & auxilium & remedium salubriter habeatur: ipsique domino Papæ, per sapientes, & in agilibus humanis expertos vt ad omnia respondere possint, & malorum angelorum persuasionibus obuiare, præsens opusculum correctum per prudentiores cum prouidentia ducis bellorum expertissimi, domino Papæ mittatur; & procuretur quòd non nisi iuratis secretariis domini Papæ consiliariis ostendatur. Quoniam certum est, quòd hoc tam pium opus, instigante Sathanā cum suo nefario exercitu, plurimos habebit æmulos eidem nequiter aduersantes. Hanc maiorem confusionem, quam post *incarnati Verbi* Passionis & Resurrectionis mysterium passus est, hactenus Sathanas tanquam eius fautores damnabiliter impugnantes: ad quas persuasiones totaliter deuincendas, non credo sufficere posse naturam humanam cuiuscunque viuentis, nisi ab æterno Patre luminum infinitæ potentiæ duratione vigoreque diuinitus roboratam. Quòd cùm ex quo secundùm rerum naturam est possibile, prosperè succedet, si in appetitu finis & operis executione conueniant, per DEI gratiam, summus salutis Reipublicæ *Curatus* in terris, ac prudentissimus Princeps artis, vsus, & experientiæ militaris: pro quorum duorum in tam pio proposito subsidii Terræ Sanctæ, inter tot & tantas occupationes persistentium, statu longæuo non solùm spiritualis, sed etiam temporalis vitæ feliciter augmentando, suoque desiderio feliciter peragendo, Vitæ supremum Actorem, per cuius influentiam & conseruationem omnia viuunt, in suis naturis perdurant, per eius assimilationem participant quicquid habent bonitatis, continuè per omnes & singulos ad hunc finem gloriosum tendentes, expedit cum deuotis mentibus vnanimiter exorare.

LXV. Post hæc autem sic finita, vehementer occurrit homines fore malè contentos & communiter murmurantes super hoc, quòd eis non apparet, nec apparere solet, legata Terræ Sanctæ relicta & alia ob eius videlicet Terræ Sanctæ subsidium, sub nominibus Templariorum, Hospitalariorum & aliâs diuersimodè collata, subsidio prædicto prodesse patenter: & idcirco largitiones huiusmodi, damnabiliter fore plurimùm cessando munitas. Idcirco, vt cessent hæc, videtur expediens quòd in Ecclesia Cathedrali cuiuslibet Dyocesis, videlicet in eius *Thesauraria*, sit archiuum publicum, in quo pecuniæ modo quolibet ad huius subsidium pertinentes custodiantur: & cùm opus fuerit ob huiusmodi subsidium, cum consilio Dyocesani loci, & magistrorum prouisionis prædictæ, tradantur pugnatoribus eiusdem Terræ in terram ipsam transituris, videlicet de illa diocesi, natis, vel aliis: transfretaturis, scientibus & consulentibus cum diocesi, maioribus eiusdem diocesis, prouinciæ, seu regni: propter quæ, si fiant, multò plures fient donationes, etiam longè maiores subsidio memorato; debitaque sibi manifestabuntur, quæ tacendo consueuerunt perire; mittendique pugnatores, cùm opus fuerit, ob hoc longè faciliùs reperientur vbique. Propter quod commodiùs faciendum, expedit in Concilio statui, quòd Diocesis locorum, aliique Prælati, prædicatores & Minores, exhortentur & inducant omnes personas cuiuscunque conditionis, ad procurandum personas habiles vtriusque

usque sexus, Terræ sanctæ vtiles, benè paratas cum expensis procurantium, & alias cum expensis legatorum & aliorum conquestuum, vsque ad mare vndecunque mittendas, & vltra cum impensis prædictæ prouisionis transituras: mittendas videlicet singulos centum viros, similibus *robis* indutos, cum *baneriis*, & instrumentorum sonis, vt lætantes fortiùs vadant, & alii multi moueantur ad sequendum eosdem, conueniantque simul omnes de quacunque ciuitate & diocesi in vno loco, die vnâ; alio loco, dieque postmodum omnes de vna prouincia. Ducentes vxores, faciant vnam cohortem; & non ducentes, aliam; quælibet cohors habeat vnum *superiorem Iustitiarium*, cui omnes in omnibus obediant. Si verò transire volentes, liberos paruulos habeant dociles, dimittant ipsos iuxta prouisionem prædictam ad eius impensas instruendos; vt cùm instructi, & nutriti fuerint, sequantur parentes. Sic verisimile est, quòd singulæ prouinciæ, ciuitates, & loca sibi deputanda in Terra Sancta publicanda nitentur, totque mittent incolas, quòd erunt citò publicatæ; nec non quòd sufficient ad publicationem, & tuitionem: mittenturque singuli sic periti, quòd vt pedites pugnare statim poterunt competenter. In assignatione verò ciuitatum & locorum, videtur hoc nullatenus omittendum propter bonum commune: videlicet quòd ex nunc statuatur in consilio quòd hominibus magis agibilibus, & solitis in suis terris natalibus pugnare, prout sunt *Hispani*, & multi alii, assignentur ciuitates & castra in finibus dictæ Terræ sita, vt *paletando* contra hostes, quoties necesse fuerit, fines ipsos, ciuitates & castra defendant, succursum aliorum cùm opus fuerit petituri: vt sic Terra Sancta muris bonis pugnatorum circumdata, finibus suis vigorosè defensis, interiori parte prosperatâ, sanctè religiosèque fauente Domino, valeat gubernari, quatinus ad vtrumque, spiritualem videlicet & temporalem gladium pertinebit: sic Sancta loca venerando, diuina in eisdem officia continuè taliter exercendo, quòd meritò placari valeat ira nostri Redemptoris, qui pro humani salute generis, per suam ineffabilem misericordiam mortem ibi subire voluit temporalem. Quod autem reformatio status vniuersalis Ecclesiæ Christicolarum, quo ad virtutes, sit necessaria ad hæc quòd cessent prælia, & quòd Terra Sancta à Christicolis, cum sua quam Scripturæ testantur dulcedine habitetur & habitanda recuperetur, liquet & probari potest Sacrarum Scripturarum exemplis, & inconuincibilibus rationibus. Nam si peccatum vnius hominis, causa est infirmitatis, & demum per iterationem mortis committentis; quod probatur per verbum Domini, cùm ait ad languidum, quem sanauerat: *Vade & noli amplius peccare, ne quid deterius tibi contingat:* & per Decretalem inde sumptam: eadem ratione peccatum ciuitatis, seu maiorum eius, causa est dissensionis, & bellorum, ac mortis: eadem ratione in peccatis regionis, Regnorum, & Imperiorum. Nam quæ est ratio partis ad partem; eadem est totius ad totum; & è contra: & vbi eadem ratio, idem ius; vbi eadem causa, idem effectus, prout iura clamãt & ratio Philosophica arguit; & cùm Apostolus dicat, *omnia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Quare videntes *Scripturam*, cuius modus sciendi fides est, in libris Machabeorum continentem in septuaginta annis tot mala, tot mortes, tot dolores, etiam bonis propter peccata malorum euenisse, quomodo *summus sacerdotum*, Princeps Ecclesiæ totius, Petri locum tenens, Domini IESV CHRISTI Vicarius in terris, omniũ Christicolarum curam & salutem ardenter sitiens, æstimabit per peccatores recuperari & habitari posse Terram Sanctam, cùm sit scriptum per Prophetam, *loca non sanctificant homines, sed homines sanctificant loca?* Nonne videns quòd Scripturæ Sanctæ, bella detestantes, & prædicatores hæc publicè clamantes, non sufficiunt nec suffecerunt, temporibus retroactis, & licet suffecerint in aliquibus locis, & temporibus; tamen in paucissimis respectu mundi totius ei subiecti? Nonne innumerabilia transacti temporis ab origine mundi exempla, & experimenta ostendunt, & probant defectum prouisionis & ordinationis in summo capite tot membrorum, quod absit, nisi ipse occasione tam coloratè sibi datâ, per modum præscriptum imperfectè tactum, per ipsum perficiendum, aut alium meliorem eidem diuinitus infundendum, quærat & statuat, prout firmiùs poterit, reformationem & pacem perfectam perpetuam ac stabilem status vniuersalis Ecclesiæ totiusque Reipublicæ Christicolarum sibi tanquam summo patri subiectorum? Quòd autem hic summus sacerdos, *curatus* omnium, teneatur, inter omnes filios pacis perfe-

Margin: 10, 20, 30, 40, 50; LXVI. LXVII. LXVIII. Ioh. 5. 14. Rom. 15. 4.

ctæ vincula quæcunque poterit stabilire, colligere & multiplicare, vt pax sequatur generalis, & perpetua, potest inconuincibiliter non solùm probari Theologicè, sed etiam Philosophicè loquendo demonstrari. Quia verum est quod Philosophi, solâ lege naturali vtentes, legem Mosaycam spiritualiter filiis Israël datam, eis dimittentes, ratiocinando necessariò, finem ponentes in causis & causatis mouētibus & motis, irrefragabiliter concluserunt vnum fore primum principium mouens omnia, à nullo motum omnium tamen, non causatum, solum per se & de se ens, & bonum: per bonitatis cuius participationem, & non aliàs, omnia causata recipiunt & participant bonitatem: in quo est veritas, & bonitas omnium rerum per essentiam, & idem de omnibus virtutibus in abstractione designatis: quod principium & causam primam, DEVM appellamus: de quo loquens *Philosophus* circa principium libri *Metheororum*, ait, causam reddens situs elementorum: quòd *ita ea disposuit DEVS gloriosus & sublimis*: & in libro *Cæli & Mundi*, ait: *Vltra cælum primum nihil est, nisi locus DEI & spirituum, & virtus & gloria in secula seculorum*: & *Iacobus* Apostolus vt credo, de ipso loquens ait: *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Si ergo ipse est Rex & actor pacis ac pater, & Diabolus pater & actor dissensionis, seditionis, & mendacii, necessariò sequitur, quòd omnes pacifici, & quacunque virtute tam naturali & morali acquisitâ vel infusâ virtuosi, per participationem virtutis ipsius DEI virtuosi dicuntur; & magis finem & minus, secundùm quod plus vel minus assimilantur eidem, & eius participant naturam, quæ est vna simplicissima, tamen omnia complectens & continens, quoniam non solùm perfecta, imò perfectissima: & si perfectum est cui nihil deest, de ratione nominis; sic ergo multò fortiori ratione, perfectissimum quod est vnicum: quia quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit, (*in quinto me.*) omnem sine defectu continet perfectionem. Sic ergo, vt senserunt Philosophi, omnes virtutes sunt in DEO per essentiam; & idem sunt cum ipso, & ab ipso procedunt; ab aliis participantur, per assimilationem. Sed, vt ait *Philosophus*: *Virtus est habitus de difficili mobilis*: & *Sacra Scriptura* testatur, cùm omnes virtutes tendant ad brauium, sola perseuerantia coronatur; parumque prodest cadenti, bona fecisse: quoniam qui offendit in vno factus est omnium reus. Sic ergo pater omnium animarum, *summus Apostolicus*, legens ab origine mundi vsque nunc, homines valdè de facili fuisse continuè motos ad seditiones & bella, facere volens omnes Catholicos pacificos, & per hoc DEI filios, à subiectione dæmonum remotos, considerans Scripturas, prædicationes, & pœnas solitas ad hoc non sufficere, quærere tenetur ex officii sibi cōmissi necessitate, causas generales stabiles & firmas pacis vbique terrarum, verisimiliter perpetuò duraturas, permansuras, & timendas cum pœnis fractionis vtilibus, parum nociuis, recuperationi & conseruationi Terræ Sanctæ proficuis, cum perpetua timoris memoria.

Iac. 1. 17.

Math. 24.

LXIX. Si prædicti exilii perpetui, & amissionis omnium bonorum pœna, non solùm bellicorum virorum, sed etiam parētum liberorum & vxorum suarum, præ omnibus aliis timeatur, & prosit intentioni & desiderio subsidii Terræ Sanctæ, ergo hoc vinculum pacis, tanquam melius, præ omnibus est aliis eligendum: si verò aliud vinculum melius inueniatur, potiùs eligatur: iuxta id quod ait *Priscianus*; *nihil in humanis inuentionibus fore reor omni parte perfectum.* Quòd sic fieri debeat & expediat expressè docuit summus *Philosophus* in sua *Politica*, cùm ait: *propter homines, quibus non sufficiebat cognitio & persuasio boni & æqui, ad hoc quod operarentur quod bonum erat & æquum ad proximos & coniunctos, fuit necessario inuenta in ciuitatibus, vis coactiua iudicum.* Concordat ad hæc quod ait idem *Philosophus* in *Ethica*: *si enim omnes essemus iusti*, (glosa, videlicet *iustitia interiori*, quæ est habitus & perfectio animæ rationalis) *non indigeremus iustitia*: videlicet *exteriori*, compulsiua per manum militarem. Quoniam ergo non suffecerunt hactenus Scripturæ quæcunque, & prædicationes ex scripturis collectæ, nec non etiam elegantes, prædicantium luctus & clamores, ad hoc vt frequentia Catholicorum bella, nec non mortes temporales & spūales tot & tantorum hominum exinde secuutæ, cessarent, quare non inueniatur in vltimum subsidium nouum remedium manus militaris, tanquam iustitia necessariò compulsiua, suppositis exemplis quæ vidimus, & quæ Scripturæ ab origine mundi testantur? Hæc est demonstratio cui respondere est impossibile, moraliter & politicè loquendo: cùm *sermones sint secundùm materiam inquirendi*, sicut ait *Philosophus*,

phus, & vt in *Lege Ciuili* recitatur: & idcirco ait *Philosophus*: *peccat qui à Rethore petit demonstrationem; & qui à Geometra argumentum à signo*: & intelligit de demonstratione, quæ per causas necessariò concludentes & inferentes conclusionem, procedit: sed politicè loquendo, per præsumptiones verisimiles, coniecturamus de præterito & præsenti in futurum; iuxta id quod ait *Philosophus*: *tunc pulcherrimè diffinitur vnumquodque, cum diffinitio data de re, concordat apparentibus ad sensum de eadem*: & in *Lege Ciuili*: *in incertis locus est coniecturis*; videlicet non quibuscunque, sed verisimilibus, & probabilibus. Euenire iuxta solitum hactenus cursum naturæ videmus, quòd malitia hominum, & inclinatio ad malum, cupiditatem, & auaritiam, semper crescit; non autem sanctitas, orationes, affectiones, & scientiæ prædicantium bella detestantium. Idcirco si sanctitas, doctrina, & orationes sanctorum Patrum, bella Catholicorum & eorum pericula cessare non fecerunt, quomodo præsumet Apostolicus, quòd orationes & doctrinæ modernorum ac futurorum Ecclesiæ ministrorum, bella, cupiditates, & auaritias ex quibus procedunt, cessare faciant in futurum? Si ergo alia pœna verisimiliter magis timenda & proficua non inueniatur, hæc fortificetur & perficiatur, secundùm quod Rex pacis, prudentibus & expertis per suam gratiam, & misericordiam ministrabit, assiduarum orationum vniuersalis Ecclesiæ deuoto ministerio suffragante: super quorum deliberatione, perfectione, emendatione, & mutatione, præ cæteris locis videtur expediens, apud *Tholosam*, Prælatorum & Principum *generale Concilium* salubriter conuocari. Præmissis autem his scriptis, & sic transmissis domino Regi Angliæ, cum literis clausis ipsum exhortantibus, tactis breuiter vtilitatibus spualibus rei missæ, ad faciendum inspici transmissa citò, secretò, per sapientes, sibi DEOque fideles Prædicatores aut Minores, vt detractis si quæ viderentur detrahenda, & superadditis expedientibus, secundùm experientiam & prudentiam Regiæ Maiestatis, ac sapientiam consultorum, quibus examinationem, correctionem, & emendationem fauente Domino, salubriter duxerit committendum, per fideles prudentes & expertos secretarios nuncios, Domino Papæ, cessante dispendiosâ morâ, negotium & consilium salubre transmittat propter Concilium taliter conuocandum, quòd de præmissis possit sufficiens tractatus haberi. Occurrit scribenti naturale desiderium, prout dedit Dominus, vtendo solertiâ, quæ est secundùm *Philosophum* subtilitas inueniendi medium, id est causas rerum quas videmus in non perspecto tempore videlicet expressè tangendo commoditates temporales quæ ex præmissis sequi deberent, & peruenire ad eorum principales actores, videlicet dominus *Papam*, & *Regem Francorum*, eius fratres & liberos, *Reges Siciliæ & Alemanniæ*, *Ferrandum de Hispania*, & eius fratrem. Verisimile plurimum est, quòd dominus Papa, guerris sedatis secundùm modos præscriptos, & regimine suorum temporalium, possessione, & districtione, pro certa annua pensione, perpetuò domino Regi Francorum commissis, per fratres suos & filios, prout expedire viderit gubernandis, poterit cessantibus Romanorum & Lombardorum insidiis venenosis, in sua terra natali Regni Francorum, soli regimini animarum vacando diu & sanè viuere, Romani aëris sibi non natalem intemperiem euitando, quo omnibus eiusdem domini Papæ amicis, proximis, & coniunctis, præsertim toti regno Francorum, esset in perpetuum, plusquam nunc credi posset, salutare: quoniam *Vltramontani* beneficiorum pinguium Citramontanarum Ecclesiarum diuitias, prout soliti sunt facere, pro suis & suorum * turribus eleuandis, fraudatis Ecclesiis diuinis officiis non percarent, & pinguia beneficia non haberent: summa etiam prælatio, manus non effugeret Gallicorum, prout iampridem fieri solitum est, per astutias & naturales versutias Romanorum, qui calcare sub pedibus nitentes per superbiam suam, humilitatem Gallicorum, *tentare præsumpserunt*, quod aliàs fuerat inauditum, *super regnum Francorum & eius supremum Principem, temporale dominium vendicare*, summæ pacis & concordiæ Regnum ad seditionem perpetuam damnabiliter incitando: cuius tempestatis præsumptuosum initium, Rege pacis summam inter suos vicarios largiente concordiam, salubriter conquieuit. Et quoniam *Papa Romanus* abusus est potestate, & hoc fecit in quantum Romanus, expedit & dignum est, iuxta rationem *statuti Sanctorum Patrum*, quòd Romani, saluo, & in omnibus augmentando Papatus honore, longissimo tempore permittant, inuiti, tantum honorem per tales exerceri qui summum

LXX.

honorem Christianissimi Principis rapere non nitantur; qui non transcendant terminos, quos posuerunt Sancti Patres; qui quemlibet Cæsarem, in loco suo regnare, regere, suisque bonis gaudere permittant: prout fieri debere præcepit *Saluator noster*, sicut *Euangelica veritas* hoc testatur, cùm propter vitandum scandalum, pro se & *Petro* vectigal indebitum solui præcepit, dicens, & Petro ac successoribus eius relinquens exemplum, *Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris; & quæ sunt DEI, DEO:* & cùm lauisset pedes Discipulorum, ait: *exemplum dedi vobis, vt quemadmodum feci vobis, sic & vos faciatis.* Ex quibus & per quæ verisimiliter opponatur *scriptor præsentium*, qui hæc præuidit, vt tetigit in rationibus inconuincibilibus quas scripsit *Parisius*, die Sabbathi præcedente Dominicam publicationis iniquitatis Papalis: quas eadem die tradidit amico suo domino nunc *Episcopo Biterensi:* videlicet quòd summus Iudex, cuius occulta sunt iudicia, voluit talem ad summum Pontificatus apicem, per discordias Romanorum vocari, per quem à personis cupidis, eorum exigentibus peccatis, elongetur diutiùs hæc potestas; & maneat apud illos qui alienas non nitentur rapere libertates: vt percipiant quod propter abusus peccatorum, Potestas, Petro principi Apostolorum in terris commissa, ab eisdem ob hoc taliter elongatur. Quoniam Rex *Saul*, de mandato Domini vocatus, & vnctus in Regem, Domino, & eius præcepto non obediuit, vtens sensu proprio, non Domini nec Scripturarum, spirituale Domini mandatum super amissione regni recepit: *cuiusmodi mandata hodie facit Dominus solùm per Sacras Scripturas*, & earum expositiones: in quibus & per quas quærere debemus causas verisimiles, & probabiles omnium effectuum quos videmus: iuxta illud Apostoli, *Omnia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Quare in tot Scripturis recitatum legimus, propter diuersa peccata, mala diuersa tot & tanta contigisse, nisi vt talium exemplo timeamus peccata committere, ne talia maioraque mala sequantur? Si enim vt ait *Philosophus: Omnes essemus iusti*, iustitiâ videlicet interiori, *non indigeremus iustitiâ*, videlicet exteriori. Propter illos, quos DEI timor & amor à malo non reuocat, & quos non facit malum declinare, requiritur aliquando virga ferrea, quam mittit DEVS iuxta illud: *Reges eos in virga ferrea.* Et qui causas huiusmodi virgarum non aduertunt, vt imitatores duritiæ *Pharaonis*, ob hoc temporaliter, & demum si non resipuerunt, æternaliter punientur. Idcirco omnium effectuum quos contingere videmus, causas probabiles expedit perquirere: iuxta dictum commune *Hugonis*, quo cauetur, *fœlix, qui rerum potuit cognoscere causas:* & Philosophus, *propter admirari, primò cœperunt summi Sacerdotes in Ægypto philosophari;* videlicet quærendo causas probabiles, & verisimiles effectuum quos videbant. Contra doctrinam Scripturarũ diuinarum peccant, qui malorum euentus imputant soli fortunæ, non peccatis. Nonne dicit Dominus, *propter peccata populi, regnare faciã hypocritam?* & Canon: Augustinus, *Propter peccata populi, datur aliquando malus Princeps, & malus Prælatus:* quoniam populus non est dignus habere bonum Principem nec bonum Prælatum. Eadem ratione timere debent Principes & Prælati, ne propter sua peccata populus fiat malus, & insurgat in eosdẽ. *Quilibet debet seipsum accusare, non iustificare.* Si dominus Papa in Regno Francorum diu remanserit, verisimile est quòd de ipso Regno tot creabit Cardinales, quòd Papatus apud eos remanens, manus rapinosas tãtum effugiet Romanorum: quod ipsius huius rei causa verisimiliter apparebit, vt in posterum perpetuò studeãt alienarum libertatum rapinas vitare, ne quid deterius contingat eisdem.

LXXI. Quòd *Rex Siciliæ* per præscriptas prouisiones valdè magna commoda consequatur, liquet manifestè: quoniã *regnum Ierusalem* longè & in immensum plus valebit ei, quã omnia quæ possidet: quoniã omnes terræ sub annuo censu nouo poterunt cõmitti; & defendetur Regnũ cum bonis Templariorũ, Hospitalariorum, & aliorum præscriptorum: recuperabit, & regnũ Siciliæ, regno Sardiniæ *Friderico*, vt præscribitur, assignato, & liberato. *Rex* etiã *Alemanniæ*, temporalis & transitorius, pro se & heredibus suis perpetuò regnum habebit cũ Imperiali honore. Dominus etiam *Karolus*, sic perpetuò sedatis guerris Christicolarum domino Papę obedientium, de facili per DEI gratiam, *Constantinopolis Imperium* poterit occupare & ad hæc pugnatores sufficientes habere, quod non est verisimile ipsum alias habiturum. Quæ omnia sic prosperè fieri, plusquã scribi posset interest, & intererit *domini nostri summi, Regis Francorum*, liberorum suorum, fratrum, & totius suæ posteritatis. Nam per modum præscriptum, si idoneus bene

Matth. 17. 24.

Matth. 22. 21.

Ioh. 13, 15.

Rom. 15, 4.

Psal. 2, 9.

Iob 34, 30.

bene applicetur, ipse poterit omnes Reges, & Principes Ecclesiæ Romanæ obedientes, sibi confœderare; prædictoque fratri suo, qui propter tantum conquestum Imperii Græcorum sine confusione regni Francorum guerram mouere, & persequi vsque ad mortem nõ posset omittere.***** Tunc si dominus Papa sub annua perpetua pẽsione traderet domino Regi totum patrimonium Ecclesiæ cũ obedientia temporali omnium vasallorũ eiusdem, de quibus sunt multi Reges, acto & concordato quòd dominus Rex *Senatorem Romanum* constitueret vnũ de fratribus suis aut filiis, qui in absentia Regis ipsius esset supremus patrimonii *Iusticiarius*, à cuius sententiis posset domino Papæ supplicari, quòd visis processibus earum de quibus
10 se posset intromittere, infirmaret, confirmaret, aut aliàs emendaret easdem. Tunc si *Lombardi, Ianuenses*, & *Venetenses* obedire non vellent Regi, tributa & redeuantias olim ab eis Imperatoribus debitas soluere, interdiceretur eis statim tota communio omnium Catholicorum domino Papæ obedientium, nouum modum, & statutum pacis prædictum, obseruantium; & etiã commercia omniũ rerum interdicerentur eisdẽ. Dominus Rex liberè intraret Lombardiã per *Sauciam*: Senator & Imperator, ac Rex Siciliæ, ex aliis partibus venirent, deuicti in exilium perpetuum mitterentur. Sic non posset durare, sed necessariò caderet eorum antiquata superbia, nec nõ Romanorum, Tuscanorum, Campanorum, Apulorum, Calabrinorum, Siculorum, & omnium regnorum ac prouinciarum Papæ obedientium, per nouum prædictũ pa-
20 cis inuiolabile statutũ ligatorum. Item per hunc modum obedirent, domino Regi, *Angliæ, Arragoniæ, & Maioricarum Reges*, quatinus in temporalibus Papæ tenentur obedire: fieriq; posset conuentio cũ creando *Rege Guernadiæ* qui ipse domino Regi obediret: fortè posset in *Concilio* procurari, quòd iniustus *detẽtor regni Castellæ*, mortaliter peccans contra filium fratris sui primogeniti tenendo regnũ, contra ius commune, nec non contra conuentiones initas inter Sanctum Regem Ludouicũ, & patrem ipsius violenti detentoris, Prælatos & Barones regni Castellæ, cùm tractatum fuit & concordatum matrimoniũ inter filium primogenitum Regis Castellæ & dominã *Albam* prædicti Sancti filiam, super dimittenda regni successione nepotibus ex filio primogenito, si patrem eorũ, prout accidit, decedere contingeret ante auum, saluã
30 sibi coronã regni Castellæ cum emolumentis, compromitteret in dominũm Papã, vt ipse de cæteris ordinaret: Tunc ipse *Guernadiæ regnum* nepoti eius qui conuentionem fregit, & aliud regnum alteri assignaret, regno Castellæ violento possessori dimisso, taliter quòd ipsi propter habendũ contra Saracenos subsidium Regni Francorum, eius Regi obedirẽt, vt sic toleraret Castellæ Regem possidere. Nec esset mirum si *Rex Francorum* terræ quam eius antecessor *Karolus Magnus* acquisiuit Saracenis expulsis, & quæ *matri Sancti Ludouici*, per successionem obuenit, *homagium & obediẽtiam* haberet, vtili dominio Hispanis saluo: super quo dominus Papa, quoad obediẽtiam regni Castellæ, demum ordinaret, cæteris prouisionibus firmatis, dominis *Ferrando*, & eius fratre sua regna liberè possidentibus, domino Rege cæterorum cõ-
40 questuum prædictorum, possessione gaudente. Expediret & ex nunc, quòd dominus Rex & eius frater in Concilio firmarent, & quærerent sibi confœderationes cum omnibus Principibus ibi conuenientibus, prout magis possent, propter habẽdum ab omnibus auxiliũ super acquisitione *Imperii Græcorum*, post viam Terræ Stæ. facienda. quod primus faceret seu facere deberet libentissimè Rex Siciliæ cum suis omnibus, videlicet eis qui ipsum tam magnificè, prout præmittitur, adiuuabunt, totum nauigii, hominũ, & bonorum, quod facere poterit auxilium promittendo. Alii etiã omnes faciliùs ad promittendũ auxilium, & faciendũ mouebuntur, quàm possent tunc ad faciẽdum induci si promissio firmata minimè processisset. Cessantibus enim inter Catholicos guerris solitis & sopitis, viri bellicosi ne remaneant tunc in
50 suis locis otiosi, ad subsidium armorum faciendum & videndum in terra remota, longè faciliùs solito mouebuntur: In quo, præmissis suppositis, verisimile est omnes habitantes inter Occidentem & Græciã, citra mare Mediterraneum, propè ripam eius videlicet, viros bellicosos, cum nauigiis de facili conuenire. Tunc ex multis partibus tam per mare quàm per terras expediet Græcorum terras & Imperium insultare, cũ multis & magnis prouisionibus, tactis in vno *libello super abbreuiatione guerrarum, & huiusmodi prouisionibus*, per *præsentium scriptorẽ* edito; & apud Tholosam misso & tradito, perito & fideli amico, regni magistro. *Ioãni de Forestis*, cùm domini Rex

LXXII.

& Karolus fuerunt ibidem: quod fuit factum ad inducēdum dominum Karolum, & eius consiliarios ac amicos super huiusmodi & aliis conferentibus prouisionibus prouidēdis, quęrendis paulatim, & seruandis. Quo libello inspecto & occasione inde sumptâ curare & facere deberent domini Rex & Karolus ac eorū amici, in experientia & prudentia armorū instructi, aliquos prudentes, expertos, sibiq; fideles, facere super omnibus ad hæc conferentibus prouidendis, sollicitè vigilare. Quoniã, vt ex præmissis dictoque libello patet, in terra cuius omnes Gallici literas & omnia laicorū idiomata ignorant, difficillimū erit habitare, dilectionē & confœderationē habitatorū, qui naturaliter odire consueuerunt *Latinos*, quærere, & ipsos si subiugarentur regere, & cum ipsis cōuersari. Nec tendere debet bonus Princeps ad totum populum perimendū; si ad hoc tenderet, nō benè sibi contingere deberet, nec hoc facere posset. Quomodo ergo superstitū dilectio quæretur, quomodo regentur per illos qui ipsos non intelligent, plusquã aues cœli garrulantes & feras mugientes, ac serpentes sibilantes? Nec sufficient *extranei linguarū interpretes*, quoniã de ipsis confidere periculosum erit; & quoniã tales ad sufficientiã, inueniri non possent ad regimen Imperii, numero & prudentiã sufficiētes. Homines extranei, quo ad Gallicos, barbari, sicut sunt omnes qui linguam Græcorum nouerunt, de facili mouerentur, & corrumperentur vt proderent & deciperent, quos sibi terræq; illi barbaros reputarent. Quomodo potuisset *beatus Paulus* & alii *Apostoli*, qui omnes erant Hebræi, solam Hebraicam linguam tam literatam quàm maternam partium Ierusalem cognoscentes, omnibus barbaris nationibus Euangelium DEI prædicare intelligibiliter & docere, nisi DEVS ipse exercitium omnium linguarum dedisset eisdē? aliàs non potuissent cum barbaris cōmunicare. Hoc exercitium & notionem linguarū habētes, modis omnibus oportet & expedit diu ante prouidere: Hoc enim est, quod pro auro, argento, & gemmis tunc sufficienter reperiri non posset. Idcirco modo præscripto vel alio meliori seu faciliori, hoc expedit, antequã veniat necessitas, procurare.

LXXIII. Quatinus verò pertinet ad dominum Regem, certum est quòd multi opponent & murmurabunt, quòd dominus Rex nō posset commodè tot conquestuum sustinere labores, nec tot subiugare bellicosas Regiones: & sic ei tam magna inuadere non expediret. Ad hoc probabiliter responderi potest, dominum Regem ad magna vacare, & eadem aggredi expedit, iuxta illud Legislatoris *Iustiniani* qui in principio sui libri ait: *Occupatis nobis circa totius Reipublicæ curas, & nihil parum eligentibus cogitare*, &c. Si enim quilibet Princeps debet esse magnificus, magnanimus, magna donare debet, multò fortiùs hic quam alii, debet esse talis. Verum est quòd tanto Regi personaliter difficile & periculosum est obstagiare, bellum commune subire. Vnus enim de fratribus suis, filiis & consanguineis eiusdem Principis, cum paucioribus impensis, & periculis quam ipse, posset hoc facere, & cum paucioribus pugnatoribus, in duplo seu triplo: nec sic facere tutum esset, nec expediret nisi dicta prouisio pacis generalis prodesset. Quoniam verisimile est quòd rebelles non inuenient coadiutores: quoniã omnes, simili pœnâ punirētur, excōmunicarētur: omnes maiores & nobiles periuria incurrerent, & sic infamiâ notarentur, & ob hoc caderent in opprobriū sempiternū. Conquestus isti, excepto conquestu patrimonii beati Petri, non publicarentur ante expeditum negotium Terræ Sanctæ. Confirmarēturq; vincula pacis perpetuæ generaliter, quasi subitò vbique, propter ardorē & accelerationē itineris subsidii Terræ Sanctæ. Tunc vinculis pacis iuratis ab omnibus Principibus, Pręlatis, & Nobilibus, & per instrumenta publica vallatis, taliter quòd ligarent hæredes & obligarent ad similiter iurandū. Et his ad thesaurū Ecclesiæ Romanæ perlatis, repositis, & in registro publico redactis, inciperetur & dante Domino, feliciter perficeretur expeditio Terræ Sanctæ. Tūc domini Papa & Rex monerēt omnes subditos cōquestus prædicti, sub pœnis omnibus quibus possent, de obediendo Iusticiariis regalibus: vt inobedientes quãprimùm fieri posset, secūdùm tenorē prouisionis pacis, modis omnib⁹ taliter punirētur, quòd pœna paucorū multis cederet ad terrorē: fierentq; omnes homines boni: videlicet bene dispositi, propter exhortationē pręmiorū, & mali, propter metū pœnarū. ipsis & omnibus eorū posteris perpetuò duraturarū. Nam illi qui prouisionem pacis impugnarēt, in Terrã Sanctam ad eius defensionem mitterentur, cùm per Principem cuius interesset possent superari: quod citò fieri debet, quia propter similis pœnæ timorem alii non auderent

rent ipsos iuuare. Nec est verisimile, quòd omnes Prælati & Nobiles alicuius Regionis simile vellent periurium committere: & sic contra se inuicem possent diuidi per doctores & suasores operum Regis pacifici: & *omne regnum in se diuisum desolabitur*, nec durabit: sicut contigit in tempore quo *Imperator* cuiuslibet ciuitatis Lombardiæ subiectionem denegantis, alteram partem sibi confœderauit, quam vocauit *Guibelinorum*; & aliam partem quæ adhæsit Papæ, vocauit partem *Guerpharum*: & sic mediante parte sibi confœderatâ citò sibi subiugauit vtramque. Ex quo patet *partem Guibelinorum, quæ vero domino se reconciliauit, fuisse & esse saniorem illâ quæ Papæ se subiecit*, vt sui Principis subiectionem & obedientiam declinaret: & sic iampridem *Lombardi*, propter suam superbiam & diuitias, patriæque fortalitia, præsertim quo ad introitus, in rebellionis audaciam prorumpere præsumpserunt, Imperatori subiectionem denegantes quam præscribere nequiuerunt, sic in legem Iuliam Maiestatis peccatum grauissimum committentes: propter quæ ipsi eorumque tota posteritas, debent per amissionem omnium bonorum puniri: Et si Papa deuinceretur ipsos sic grauissimè precantes defendere, contra eorum Principem, suumque totius Patrimonii Ecclesiæ patronum, fundatorem & dotatorem, videtur quòd ipse, si hæc dicere, & scribere fas est, vt ingratus feloniam committeret, & pœnam contra tales statutam sustinere deberet.

Matth. 12. 25.

LXXIV. Quòd autem sit conueniens rationi Dominum Regem quiescere, procreationi, educationi, & doctrinæ liberorum vacare, iudicium, & iustitiam tam per se in maioribus causis, & negotiis, quàm per alios facere, fierique mandare; per suos proximos, fidelissimos duces bellorum obstagiare; de pugnatoribus & rebus ad pugnandum tam necessariis quàm conferentibus, prouidere, patet ex hoc & per hoc quod ait *Philosophus* in sua *Politica*: *Homines intellectu vigentes naturaliter sunt aliorum rectores, & domini. Anima verò sedata, fit sapiens & prudens*: vt ait VII. Physicorum: Sic quiescebat Sanctus *Dauid*, contemplationi vacando; mittebatque filios Israel ad obstagiandum. Duces bellorum sic missi citò poterunt equitare, subitò bellum inire, insidiosè procedere, huc & illuc nocte dieque se transferre ob grauandum hostes, plerumque, de spoliis hostium poterunt viuere: quæ non posset tantus Rex & Princeps, quem non decet propter paucum populum ad arma publicè exire, regimen quasi sine comparatione maiorum populi dimittendo. Non decet tantum Principem dimisso tot & tantorum regimine, periculo casuali & fortuito mortis se supponere: ne *percusso pastore*, Diabolo instigante, *dispergantur oues gregis*: sed per ipsum Principem mittentem exercitum ad aliquam prouinciam rebellem debellandum, decet ordinari mittendo,* quòd si fortè ducem belli mori, vulnerari, vel infirmari contingat, seu aliàs impediri modo quolibet, alter statim ei subrogetur: si mortuus sit, simpliciter & purè; si aliàs impeditus, quousque conualescat: qui statim cum Concilio statuto vlterius celeriter & maturè procedat. Magnum enim exercitum propter impedimentum vnius hominis, quiescere, otiosum esse, & dimittere, esset magnus defectus ordinationis. *Boëtius* verò, solum illud reputat debere dici esse in mundo, quod ordinatum est, seruatque naturam: & vt ait *Philosophus*: *Sicut mundus totus est vnus, vnitate ordinationis finis, quem omnes quærunt, qui est primum principium, quod DEVM appellamus: sic exercitus est vnus, vnitate ordinationis, quam quærit dux belli, qui est victoria, quam quærere debent omnes & singuli de exercitu*: seq; ad hæc ordinare propter bonum finem, videlicet vt pax perpetua habeatur; & vt tẽpore pacis plenè, liberè, & perfectè vacare possint homines virtutibus & scientiis acquirendis. *Qui aliàs appetit bellum propter bellum, in fine malitiæ est*, vt testatur *Philosophus*. Qui sic humiliter per DEI potentiam, non propriam, victoriam & pacem quærit, inuenit pacem DEI, quæ superat omnẽ sensum, secundùm *Apostolum*. Si tantus Princeps Rex Francorum, non haberet nisi *vnicum filium*, in Regno sibi successurum, sine magno metu probabilis casus, non constitueret eum ducem belli periculosi; nec constitutus ita securè aggrederetur terribilia in quibus mors emineret, sicut si plures fratres haberet. Ergo Regem ipsum & filium eius primogenitum decet procreationi liberorum vacare; & alios filios ac fratres duces bellorum constituere: vt enim ait Philosophus, *fortitudo* quæ omnes militantes facit virtuosos, bonos, & iustos, *est aggressio terribilium in quibus mors eminet, propter bonum commune, non proprium*: quoniam, vt ait in Politicis, *Princeps qui dominatur, propter se quærens commoda propria non Reipublicæ, dici non debet Prin-*

Philip. 4. 7.

ceps, sed Tyrannus: & si quærat à Deo per eius potentiam, humiliter, bonum commune, videlicet solam salutem Reipublicæ, consequitur bona propria & commoda: sicut omnia bona mundi venerunt *Salomoni* cum sapientia, quam solam à Domino postulauit.

LXXV. De his & qualiter guerras expediat modernis temporibus, plusquam olim abbreuiare, pleniùs dictum est, in *libello de abbreuiatione guerrarum & litium regni Francorum, & de reformatione status vniuersalis Reipublicæ Christicolarum:* quæ non scripsi, quia crederem sufficere, sed vt prudentibus & expertis occasionem darem, opus perfectum, in his & aliis ad hæc conferentibus, fabricandi. Pauca enim in hoc mundo consueuerunt ita benè fieri quin possent fieri & ordinari modo perfectiori & commodiori: quod videre potest dominus Rex, considerando quanto minus se suumq; populum grauasset obstagiando, si seruitia armorum sibi debita non more solito, sed vt sequitur exegisset.

LXXVI. Certum est quòd *armorum seruitia* propter regni defensionem fuerunt statuta super maiora & nobiliora *feoda:* quod seruitium, est ordinaria prostatio patrimonialis debita à quocunque feodum tenente, per tenentem aut alium idoneum præstanda, & facienda: non annuatim, sed demum cùm necessitas hoc exposcit. Et quia, non solùm domini Regis & eorum qui tenent feoda debentia seruitium huiusmodi, interest Regnum defendi, sed etiam plurium aliorum, qui *Franca* tenent *feoda*, speciali seruitio non onerata: sed etiam, licet minus, cuiuscunq; de populo qui tenent feoda, plerumque longè minoris valoris, & annuis redditibus onerata, vt in pluribus ferè vsque ad totum, vel saltem dimidium annuum feodi valorem: Interest etiam ministrorum Ecclesiæ Regnum defendi, propter eorum spiritualia & temporalia commoda sensibilia. Et sic omnes sunt vocandi debentes seruitia, propter duas causas & rationes, quæ plus operantur quàm vna: videlicet debent hoc seruitium quoties eminet necessitas, & ob hoc feoda habuerunt; ob hoc dominus qui tunc erat Rex, eis feoda concessit; & eorum quemlibet defendit, & defendere tenetur contra quemlibet armorum violentiam inferentem: & sic interest eorum vt reddant quod debent; & quia pacem habere suisque bonis vti, virtutibus & scientiis acquirendis vacare aliâs non possent. Idcirco cùm instat necessitas primò vocandi sunt: & si sufficit auxilium quod debent vel sufficere verisimiliter creditur, si dominus Rex vocet eos, qui non debent hoc nobile seruitium, quærit vt eis noceat, non vt sibi prosit: ex quo sequitur secundùm prouisionem legalem, quod hoc non est eidem ignoscendum: & sic peccat mortaliter quia vocat & iudicat, non debentes, vocandos, cùm non sint. Si verò dominus Rex, saniori quo potest fungens consilio, iudicat omnium debentium armorum seruitium auxilium, sibi non sufficere, potest vocare *Retrobannium:* videlicet primò auxilium *Franca feoda* tenentium, & si sufficiat debet esse contentus; si non sufficiat, vocare debet quatinus secundùm verum & rectum iudicium sibi deest, & non vltra auxilium populi, id est, omnium feoda non Franca tenentium.

LXXVII. Et si bona domini Regis & istorum cum omnibus præcedentibus, Franca feoda tam debentia seruitium, quàm non debentia tenentibus, non sufficiunt verisimiliter ad defensionem, tunc in casu necessitatis defensionis regni quæ legē non habet, dominus Rex, quatinus sibi deest ad commodam defensionem, exigere *& capere poterit de bonis Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum.* Et hoc est vltimum finale subsidium quod dominus Rex capere potest: quod satis apparet, eò quòd hoc auxilium Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, nunquam aut valdè raró hactenus captum fuit; & quia quoties capitur, contra ius commune Canonicum & Ciuile capitur: ergo cum mortali peccato, nisi subsit ius speciale cuius virtute & ratione capi possit: quod esse non potest, nisi vnum, videlicet, euidens necessitas defensionis: quæ non est *necessitas absoluta*, sicut Solem oriri cras est necessarium; sed *necessitas conditionalis*, sicut nutrimentum necessarium est animali, sub conditione si saluari & viuere debet animal: *vt in quinto ax. c. de necessario.* Petere ergo & capere potest ac debet dominus Rex de bonis Ecclesiarum ob defensionem regni tunc demum si bona sua, *Bannium & Retrobannium*, ad commodam defensionem non sufficiant. Sed ponamus quòd ad hanc defensionem sufficerent centum millia marcharum argenti, & ipse cepit cc. millia: nunquid ei licet sine peccato mortali? constat quòd nō. Nā, prout cōcordant, & in hoc cōmunicant omnes scientię, *cessante causâ, cessat effectus.* Sicut ergo hac causâ capiēdi totaliter cessāte, dominus Rex nihil potest

capere,

capere, nisi simpliciter velit rapere & auferre eadem ratione, si non eget nisi de C. millibus marcharum argenti vel auri, si plus capiat, tunc quatinus plus capiet, rapiet & auferet flõ, verbo vel facto, quod idem est, asserens subesse, cùm non subsit, capiendi causam. Si ergo hoc facit ex certa scientia dominus Rex, mendax est; & per mendacium, quod absit, DEVM negans, efficitur filius Diaboli, qui est pater mendacii, & omnes mendaces filii eius; sicut omnes veraces, in quantum tales, filii DEI nuncupantur: vt hæc per multas sacras Scripturas probantur, maximè in Epistola *ad Titum, I. c. XI. q. 3. c. existimant. c. quatuor modis corrumpitur iudicium.* cum *c. sequentibus.* Quod autem in exigendo vltra necessitatem, sit peccatum mortale nunquam
10 remittendum nisi restituatur exactum vltra necessitatem, patet omnibus fidem Catholicam tenentibus: quod si est verum in toto quod exigitur, ergo & in parte. nam secundùm quod in lege ciuili cauetur, eadem est ratio totius ad totum, & partis ad partem. Ex quibus præmissis, & per quæ patet quod difficillimum est domino Regi iustè super hac necessitate iudicare; nec non & assessoribus seu consiliariis eius difficillimum est iustum in hoc consilium dare, secundùm rectam proportionem Geometricam non Arithmeticam medium eligendo: nam si dominus Rex iustè iudicat in hoc, & si consiliarii iustum & æquum præstant consilium, virtuosi per hæc efficiuntur, si aliquod vitium aliundè non noceat. quoniam cùm virtus & vitium sint duo contraria, secundùm *Philosophum*, in eodem subiecto se compati
20 non possunt: & sic vnum vitium tollit & corrumpit omnes virtutes subiecti in quo est. Idcirco notabiliter recitat *Philosophus*, quod benè dixit *Eraclitus*, scribens: *Quòd circa difficillimum semper exarsit Virtus*: & idcirco subiungens quòd *valdè difficile est nos esse bonos*: nam oportet medium rectè tenere, & extrema, videlicet super abundantiam & defectum, declinare. Ad quod inducit *Philosophus* simile sic: Vna est via, videlicet recta, quæ ducit sagittam ad signum; declinantes verò lineæ à recta, quæ sunt obliquæ, sunt infinitæ. Idcirco dicit quòd viam mediam tenere in virtutum operibus difficile est; sicut sagittare, lineam rectam non declinando, signum percutiendo. Nunc autem præmissis diligenter attentis velit considerare Regia Maiestas, & iustè, neminem lædendo iudicare, vtrum iustè & legitimè deuentum
30 est aliâs ad retrobannii & Ecclesiarum subsidium ab inuitis & compulsis exigendum. Certum est, quòd dominus Rex cuius interest principaliùs & in plus quam aliorum, Regnum defendere debet: pro eius defensione se præparare cùm imminet, & pugnare, non solus, sed prout decet eius statum, commodum, & diuitias, ratione regni, prout sui antecessores olim fecerunt. Item pro *regnis, ducatibus, comitatibus, baroniis, castellaniis* & aliis feodis, quæ idem dominus Rex à centum annis citra acquisiuit, debet pugnatores quærere saltem tot quot quærerent, & haberent illi in quorum ius & loca successit, si huiusmodi feoda tenerent: debet & dominus Rex compellere singulos suos vasallos, duces, comites, barones, castellanos, milites, & generaliter certa seruitia debentes, ad reddendum & faciendum huiusmodi serui-
40 tia sine fraude & diminutione, non remittendo & donando partem eorum, ac exigere negligendo, in fraudem eorum qui per viam retrobannii, non aliâs, sunt vocandi. Fertur autem quòd dominus Rex hæc non aduertens, suisque consiliariis se suaque iudicia committens, secum vocare consueuit in suo bello ad sua stipendia aliquando comites, barones, milites, ac armigeros, qui seruitium armorum debentes de suis bonis propriis militassent, sua feoda de seruitiis armorum aquitassent. Similiter autem duces, comites, barones, milites, & alii seruitia debentes, soli obstagiare suaque seruitia reddere nõ valentes, alios multos secum capere & tenere cum suis stipendiis consueuerunt, qui alias cum propriis impensis seruitia quæ debebant reddidissent: sic alios nobiles ociosos, fortes, & potentes relinquendo, qui libenter
50 obstagiassent cum stipendiis alienis, si vocati fuissent. Frequenter etiam contigit, rebus sic se habentibus, quòd miles debens seruitium armorum, misit filium suum vnum cum tribus vel quatuor, remanens in domo sua, non sine equis & armis: filius qui ad impensas patris obstagiare debebat, pecuniã à vicino milite patris sui recipiebat, vt eum aquitaret; pro se & pro vicino transibat, & postmodum se recipi ad stipendia Comitis vel Baronis procurabat; & sic ad impensas maioris eum recipientis, patrem suum & eius vicinum super armorum seruitio aquitabat, duplicia stipendia sua, patris, & vicini, secum reportans: sic per talem inertiam, & negligen-

LXXVIII.

tiam perquirendi veritatem, dominus Rex armorum seruitia re ipsâ, ipso facto, multis debentibus remittens, & donans plurimis * custus seruitiorum quæ debebant, exegit seruitium retrobannii in casibus in quibus non erat euocandum & exigendum, remittens seruitia debentibus ea, & exigens à non debentibus; se spiritualiter, & non debentes temporaliter, valdeque grauiter onerans: similiter allegando necessitatem ecclesiis, & eà suppositâ auxilium exigens ab eisdem, licet secundùm veritatem non immineret necessitas, vel saltem cùm tanta non immineret. Sic vltra necessitatem subsidium exigendo, non sine graui peccato. Quomodo ergo de guerra posset benè contingere Principi? suaque guerra quomodo posset exitum bonum habere, non seruato iuris & consuetudinis ordine, tot grauando, remittendo diuitibus ingratis, quia non percipientibus, quæ à pauperibus in totum vel pro magna parte exegit? Ecclesia, licet hæc non percepit, tamen reputans se grauatam, orationes solitas pro domino Rege subtraxit. Licet dominus Rex non motu proprio, sed ducente suo consilio sic processerit, non videtur quòd per hoc consilium, apud DEVM, qui omnia videt, valeat super his excusari, cùm fuerit negligens, minus bono consilio stando, bonum quærere obmittendo, remittendo debentibus quod exigebat à non debentibus: cùm ordine prædicto seruato, non aliâs, sit retrobannii & ecclesiæ auxilium postulandum & recipiendum.

LXXIX. Per præmissa satis patet, quòd hoc ordine seruato procedi debuisset & debebat. Quia vbique debet esse *ordo*, præter quã in inferno, vbi, prout ait *Sanctus Iob, nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* (Iob 10,22.) Videlicet vt cùm imminebit necessitas, dominus Rex, vt nullos subditos grauet, prouideat sibi de pugnatoribus sufficienter, prout antecessores sui prouidebant, antequam acquirerent *ducatum Normanniæ*, nec non alios Ducatus, Comitatus, Baronatus, & alia feoda quæ postmodum acquisiuerunt ante ipsum, & ipse suo tempore: postmodum prouideat sibi pro feodis postmodum acquisitis, prout sibi prouiderent alii, duces, comites, & barones, si eadem tenerent; sibique prouideat de talibus qui armorum seruitia non debeant, taliter quòd appareat, vt non præiudicet subditis, & ne grauet eos, subsidium petendo cùm necesse fuerit. Quoniam non solùm cauendum est malè agere, sed ne quis malè agere videatur. Tunc sic ei sufficienter prouiso, poterit nobiles, comites, & barones, & aliquos similiter instructos ad suum bellũ vocare. Caueat etiam dominus Rex, quòd omnes sui subditi armorum seruitia debentes, ostendant se de tota familia ad faciendum debitum ab eis seruitium armorum necessaria, taliter prouisos, quòd in sua prouisione nõ computetur aliquis, qui armorum seruitiũ debeat pro se, nec qui pro alio sit receptus. Sic procedendo dominus Rex iure suo magno, imo maximo, si sufficienter vtatur, habebit omnes nobiles, vel ferè, secum; nec capiet per retrobannium, id quod consueuit remittere debentibus armorum seruitia; nec grauabit Ecclesiam nisi in casu necessitatis, super quo Ecclesia non reputabit se grauatam; nec cessabunt Ecclesia & populus ab orationibus deuotis, quibus suffragantibus, non aliàs, consueuerunt principes exercituum de cœlo victoriam, non ex propriis viribus, obtinere.

LXXX. Si quis autem hunc prouisionis modum reprobare nitatur, quoniam retrò Principes domini Regis antecessores nunquam taliter consueuerunt armorum seruitia exigere: Responderi potest, quòd, prout in Lege ciuili cauetur, *non est respiciendum quod Romæ factum est, sed quid fieri debuisset*: & quòd *non est exemplis, sed legibus iudicandum.* Ad hæc facit id, quod super Politica *Aristotelis* determinauit præcellentissimus doctor Philosophiæ, cuius eram tunc discipulus, magister *Segerus de Brabantia*: videlicet, quòd *longè melius est, ciuitatem regi legibus rectis, quàm probis viris*: quoniam non sunt nec esse possunt, aliqui viri tam probi, quin possibile sit eos corrumpi passionibus iræ, odii, amoris, timoris, concupiscentiæ: vt hoc etiam cauetur *XI. qu. est. III. c. quatuor modis corrumpitur iudicium.* cum *c. sequentibus*, ad quod accedit quod ait *Philosophus* in dicta Politica, *Primo quidem ciuitates, regebantur Rege, id est, propria voluntate dominantis in eis: sed quoniam Reges amicos suos cùm delinquebant, minùs; & inimicos, magis debito puniebant, ex hoc oriebantur seditiones & bella: idcirco vt hæc mala cessarent, cœperunt homines per leges & statuta quæ nemini parcunt salubriter iudicare.* Item hodie sunt homines longè plus solito cupidi, auari, in malitia prudentes & astuti; & Philosophus in Politica ait: *vir prudens malo deditus, omne malum cogitat & facit.* Itẽ ibidem: *pessima est inimicitia, habens arma*, videlicet prudentiæ: & in

Authen-

Authentica *Iustiniani* Imperatoris: *non est malum quod vir prudens, malo deditus, non adinueniat.* Et idcirco, contra mala debentium armorum seruitia sic eadem subtrahentium, in graue præiudicium sui summi Principis, & longè maioris partis suorum subditorum, expedit noua remedia taliter inuenire, quòd tantus error, ex quo tot secuuta sunt peccata, damna, pericula, & præiudicia, cesset in posterum, & quòd eiusdem erroris maculæ contagiosæ animabus plurimis nequiter adhærentes, per consensum domini Regis, cleri, & populi, factâ aliquâ recompensatione grauatis, & non grauantibus, misericorditer deleantur. Ex subtractione debiti seruitii armorum processisse videtur necessitas si qua fuit, pecunias regni mutandi, per quam omnes in regno redditus, & pensiones pecuniarum habentes, earum, primò quartam partem, postea tertiam, deinde dimidiam, & vltimò duas partes amiserunt. Ego *scriptor præsentium*, scio me quolibet anno, factâ collatione, secundùm plus & minus, vnius ad alterum, per hoc ad minus, postquam cœperũt mutari pecuniæ, quingentas libras Tur. amisisse. Et credo, omnibus consideratis, dominum Regem per hoc amisisse, & amissurum longè vltra omnia commoda quæ ex eadem mutatione peruenerunt ad ipsum & peruenient modo quodã in futurum; per quam mutationem tantùm creuit rerum omnium caristia, quòd verisimile est generalem rerum annonam ad statum pristinum in posterum reduci non posse. Super cuius generalis damni refusione populo facienda, expediret laborare eis qui talem pecuniarum mutationem & deteriorationem fecerunt, consuluerunt, & procurarunt contra ius commune, statuta, & consuetudines regni Francorum hactenus approbatas & seruatas, per tempus à quo memoria non existit neque fuit viuentibus qui nunc sunt hominibus. Cuius rei plenam veritatem expedit peruenire ad notitiam Regiæ Maiestatis, quoniam ignorantia, quæ crassa foret & supina, peccatum nullatenus excusaret: nam lata culpa dolo æquiparatur: lata verò culpa est, ignorare quod omnes intelligunt de figurato nominis, vt in Lege ciuili cauetur. Non credo hominem sanæ mentis æstimare posse nec debere, quòd dominus Rex sic suas pecunias transmutasset & deteriorasset, si tot & tanta damna ex hoc sequutura, fore credidisset: *nec ipse in tantis deliciis & diuitiis nutritus & assuefactus, quacunque intermissione cessante, de se plenè cognoscere potest defectus & innumerabiles penurias paupertatis*: ad instar eorum qui longo tempore vixerunt nullum morbũ patientes, qui causas & occasiones morborum timere non possunt, quia morborum amaritudines non gustarunt. Idcirco multi Principes modos viuendi cuiuslibet conditionis hominum leguntur experti fuisse & tentasse, vt mundi statusque eiusdem cognitionem haberent. Certum enim est, vt ait *Philosophus*, quòd *Prudentia mundi huius*, quam asserit fore Reginam omnium virtutum moralium, quoniã omnes in se complectitur, *in nobis acquiritur per experientiam*; experiẽtia verò agibilium humanorum longo indiget tempore: ex quo concludit, quòd nemo sanæ mentis eligit iuuenes duces, eò quòd non constat eos esse prudentes: quia in pauco tempore non multa potuerunt experiri & cognoscere. Videat ergo dominus Rex, & consideret diligenter qualiter eius consiliarii super exactione seruitii armorum se habuerunt; debentibus, tacitè remitti permittendo; & ab aliis, per modum Retrobannii, & auxilii Ecclesiæ vltra necessitatem, quod facere debuissent armorum seruitia debentes, exigendo. Quærat etiam dominus Rex vbi sunt illi qui super huiusmodi remissionibus sibi grates reddiderunt, isti qui cum de bonis propriis obstagiare & seruitia suorum feodorum reddere debuerunt, ad impensas vicinorum suorum, qui in domibus suis remanserunt, & maiorum, qui ad implendum suos numeros pugnatorũ, eos vocarũt, obstagiarunt: per hanc viam, magnas pecunias lucrantes, de pauperibus quo ad mobilia facti diuites demum ad sua domicilia redierunt. Tales non immeritò vellent dominum Regem, frequenter magnum exercitum congregare: quæ sic facta fuisse, reperiet dominus Rex, si voluerit facere perquiri præmissorum subtiliter veritatem. Ad quod faciendum me sciri nõ vellem occasionẽ dedisse, quoniam credo, si sciretur, me corporales insidias, vsq; ad mortis periculũ vitare nõ posse; & quòd plures amici mei, & proximi contra me grauiter mouerentur. Tamen hæc scribere volui sequens doctrinam Philosophi qui ait, *Quod omnes professores veritatis plus debent adhærere veritati, quàm amicitiæ.* & quòd duo sunt opera sapientis: *primum, non mentiri de quibus nouit; secundum, mentientem manifestare posse.* & in Canone legimus: *melius est*

pati pro veritate supplicium, quàm pro adulatione emolumentum. Certum est, quòd omnes mentientes in præiudicium alterius, mortaliter peccant, & sunt Diaboli filii, DEVMq; negant suo facto, secundùm testimonium *Apostoli*, qui omnibus quæ peruersa sunt factis, DEVM asserit negari; & omnes veraces, filii DEI vocantur. Cùm autem ego sim *patronus causarum domini Regis*, eidem per iuramentum astrictus, crederem mortaliter peccare, si tacerem veritatem præmissorum, in tãtum periculum & præiudicium spirituale & temporale domini mei, & innumerabilium suorum subditorum. Vt enim ait *Philosophus*: *Fortitudo* quæ est virtus nobilis præcipuè Principibus, & militiæ conueniens, *est aggressio terribilium, in quibus mors eminet, propter bonum commune*: & *in Sacra Scriptura*; *dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet*. Cùm ergo præmissa sic facta non possent nõ facta fuisse, quoniam, vt ait *Lex*, factæ causæ pro iustis haberi nõ possunt, sapiat & intelligat dominus Rex, ac nouissima taliter prouideat, quòd præmissa, taliter nõ fiant in posterum; & quòd ipse, iuxta consilium Ecclesiæ, suorumque sapientiorum consiliariorum, clero & populo taliter recompensationem repromittat, & demum faciat, quòd ipsi non retrahant ampliùs, orationum suffragia deuotarũ; & quòd iram placare valeat Creatoris: cùm, prout in Canone legimus, *bonarum mentium sit timere culpam, vbi etiam culpa minimè reperitur*. Nam si Princeps ob amorem Creatoris sapientiam quærat, iustitiam maturam pro totis viribus faciat, & ordinet suos iudices taliter, quòd lites citò possint iustè decidi, parcendo miserabiliter subditorum damnis, laboribus & expẽsis, venient sibi ad instar *Salomonis*, omnia mundi bona cũ vera sapientia & iustitia: mouebuntur, etiam clerus & populus ad remittendũ omnia in quibus fuerunt grauati: quod summè expediret, quoniã præcisè sciri non posset, in quantum quilibet sustinuit, occasione præmissorum, iacturam; possetque de facili, sicut credo, firmiter procurari quòd generaliter consentirent clerus & populus, dominum Regem pro eorum salute impendere in subsidium Terræ Sanctæ, & ob ipsum, quæcunque ipse plus debito exegit, & omnia in quibus damnificauit, per quodcunque consilium, subiectos. Qui consensus prædicando Crucem cum indulgentia plenaria domini Papæ, de facili posset haberi. Similiter autem expediret dominum Regem Angliæ, & alios omnes Principes, Nobiles, & quoscunque qui transibunt vel mittent in Terram Sanctam, facere, & impetrare, cum illis & ab eis quibus tenentur in non liquidis debitis obscuris, modoquolibet ignoratis. Nam tum, secundùm fidei nostræ statuta, *non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*: si pugnaturi pro recuperatione & conseruatione Terræ Sanctæ maculà detentionis alienorum bonorum sint oppressi, & sic mortali pecato ligati, eorum peccata facta impedient aliorum. Et idcirco, super omnibus verè pœnitentes, & confessi, impendant ibidem quæ restituere quacunque ex causa tenerentur, illis quibus tenentur profutura: sic omnes indulgentiam haberent omnium, opera pugnæque prodessent; proculque pelleretur hostis antiquus, qui tales maculas scriptas habet; earum delecturas impedit, & differt, prout magis potest, ne animæ laqueos eius euadant. Credo firmiter quòd singuli, prædicationes audientes cum indulgentia Papali, domino Regi totum dimittent. Si qui verò fuerint duritiam Pharaonis imitantes, qui remittere nolint, in dubio si quid plus debito de suo leuatum fuerit, per loci Iusticiarium Regalem, ad hoc præsentem, cum aliquo specialiter ad hæc deputato scribantur nomina non remittentium, quid petunt, & ex quibus causis, vt quatinus æquum & iustum visum fuerit restituatur eisdem: quoniam nullus debet compelli ad remittendum, & subsidium Terræ Sanctæ faciendum.

LXXXIII. Cùm autem *Militia regni Francorum* fuerit hactenus & fore præsumi debeat in futurum principalis, magisque durabilis causa recuperationis & conseruationis Terræ Sanctæ: quæ militia vix ibidem remaneret, si dominus Rex, quod absit, ibi decederet, prout contigit Sancto LVDOVICO ibidem, vel in via ad Dominum transmigrante; vel si ex alia causa Rex rediret: idcircò probabiliter expediens fore cogitaui, dominum Regem, & eius filium primogenitum, remansuros vt vacet regimini Regni, liberorum procreationi, educationi, & doctrinæ, & prouisioni annalis subsidii, prout necesse fuerit, vltra mare mittendi. Nam propter prædictos conquestus, & alias multas ciuiles, expediret dominum Regem & eius filium, diu viuere in Regno suo, morari ibidem magis quàm alibi, etiam prope *Parisius* liberos procreare, ipsos ibidem nasci & nutriri, cò

triri, eò quòd ille locus meliori constellationi cœli, quàm alia quæcunque loca noscitur esse subiectus: ex quo sequitur, vt hactenus visum fuit, quòd ibi generati & nati, melius sunt compositi, ordinati, & complexionati, quàm aliarum regionũ homines. Expediret etiam cùm opus esset, dominum Regem obstagiare, per alium fratrem, vel filium secundo genitum exercitum regendo, propter modos casuales vitam abbreuiandi vitandos, considerando euentus & occasiones acceleratæ mortis trium suorum progenitorum vltimorum: quoniam tantum Principem non decet supponere casui & fortunæ periculosis; & quia non potest obstagiare de se, sine valde magna multitudine pugnatorum; & quia non ita citò posset exercitum ducere, sicut alii qui nocte dieque aliquando laborarent; & quia in Terra Sancta modò non habemus nec castra nec alia loca parata per quæ calori Solis, Martis, & aliarũ stellarum possent resistere; seque tueri contra aëris intemperiem, quæ multùm esset eis contraria. Sed opponi poterit sic, tu impedis profectum Terræ Sanctæ: Respondeo, quòd non credo impedire: quoniam dominus Rex mittere poterit & tenebitur adeo magnum exercitum cum fratribus suis & filio secundo genito, sicut si ipse iret; constituereq; per ordinem plures duces exercitus sui, vt vno decedente, vel infirmitate seu aliter impedito, statim alius subrogetur, cui omnes obediant sicut & ipsi Regi. Non apparet periculum, si dominus Rex Angliæ, & alii Reges illuc vadant, præsertim senes qui suas generationes liberorum plerumq; compleuerunt. Dominus Rex sic remanens prouidere poterit annuatim de pugnatoribus, equitibus, & peditibus, ac armis, secundùm quod duces & exercitus sui duxerint postulãdum, dominus Rex, ex causis delicatis & subtilibus principiis genitus, & nutritus in aëre tam temperato, vix posset diu durare, & obstagiare in terra tam intemperata, radiis solaribus quasi directis, & aliarum stellarum sine obstaculis sufficiẽtibus supposita. Non recolo me legisse aliquem Principem, in terris alienis & remotis diu obstagiasse, præter *Karolum Magnum*: qui per centum annos & ampliùs obstagians personaliter alium non habuit coæquum: plus proficiens, post acquisitam prudentiam militandi per experientiam diuturnam, in duodecim annis, quibus fuit Romanus Imperator, quàm in quadraginta annis antè, prout eius facta in partibus Vltramontanis demonstrant. Sic ergo secretè præuideat, & prouideat dominus Rex statum regni sui præteritum, præsentem, & futurum; & quam viam tenere voluerit de omnibus ad expeditionem Terræ Sanctæ suiq; Regni proficuis, secundùm præscriptam doctrinam, per suam prudentiam & sanctissimum maiorum consiliũ perficiendam, seu mutandam, occasione sumptâ salubriter ex præmissis, ad pacem firmam & perpetuam totius Reipublicæ Christicolarum, modo præscripto seu alio meliori tendendo; ad Terræ Sanctę Imperiique Constantinopolitani recuperationem & conseruationem felicem, affectionem & potestatem totius Reipublicæ Catholicorum domino Papæ obedientium, per eius assensum & omnium Principum, conuerti misericorditer procurando, tam ordinatè, quòd, agente Domino omnium exercituum, ad finem citò perueniatur intentum.

FINIS.